

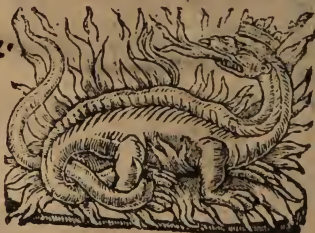

FRANCISCI PETRARCHAE POETAE ORATORISQVE

clarissimi de Remediis vtriusque Fortunæ Libri II.

In quorum priore prospera fortuna refutatur: in posteriore vero aduersa defenditur.

Iam denuò accuratius quàm antea ab innumeris mendis repugnati & emendati.

LVGDVNI,
APVD CAROLVM PESNOT.
M. D. LXXXIIII.

AD LECTOREM
EPIGRAMMA.

Vi'n lector precio leui libellum
Thesaurum potius tibi parare,
Crœsi qui superat, Midæue gazas,
Craßi diuitias, opes Luculli
Qui te perpetuò beare poßit,
Fortunæ eximias procacis iras,
Falsas blanditias docens cauere,
Vitam & viuere sanctitate auita
Aequandam Curiis erunt quot, & sunt.
Hæc remedia sortis vtriusque
Petrarchæ, eximij illius Poetæ,
Cui tantum tribuis vel in pudendis.
Compara, lege, perlege, æmulare.

FRANCISCI PETRARCHAE POETAE ORATORISQVE CLARISSIMI

de remediis vtriusq; Fortunæ, ad Azonem epistolaris Præfatio.

***

CVM res, fortunásque hominum cogito, incertósque & subitos rerũ motus: nihil ferme fragilius mortalium vita, nihil inquietius inuenio. Ita cunctis animantibus naturam miro remedij genere consuluisse video, ignorantia quadam sui: nobis solis memoriam. intellectum, prouidentiam, diuinas ac præclaras animi nostri dotes in perniciem, & laborem versas. Tam superuacuis enim semper nec inutilibus modó, sed damnosis atque pestiferis curis obnoxij, & præsenti torquemur, præterito futuróque angimur, vt nil magis metuere videamur, quàm ne quando fortè parum miseri simus. Tanto studio miseriarum causas, & dolorum alimenta conquirimur,

quibus vitam, quæ si rite ageretur, fœlicissima prorsus ac iucundissima rerũ erat, miserandum ac triste negocium efficimus, cuius initium cæcitas & obliuio possidet, progressum labor, dolor exitum, error omnia. Quod ita esse, quisquis vitæ suæ cursum, acri iudicio remetietur, intelliget. Quem quietũ quęso? Quem tranquillũ? Quem non laboriosum magis atque anxium diem egimus? Quod vnquam tam securum, aut tam lætum mane vidimus, vt nõ ante crepusculum, solicitudo, merórq; surriperet? Cuius mali & si ipsis in rebus multa insit occasio, nisi tamen nos fallit amor, nostri causa maior, siue (vt inhenuè fateatur) culpa omnis, in nobis est, vt verò sileam reliqua omnia quibus vndique trudimur, quod illud est bellum? quámque perpetuum quod cum fortuna gerimus, cuius nos poterat facere virtus sola victores? Nos ab illa volentes, scientésque desciuimus. Soli igitur imbecilles, exarmati, non æquo Marte cum implacabili hoste cõgredimur. quos illa vicissim, ceu leue aliquid, attollit ac deiicit, & in gyrum rotat ac de nobis ludit, vinci tolerabilius foret, nunc etiam ludibrio habemur. Id verò quid aliud, quàm leuitas, & mollicies nostra fecit? Idonei visi sumus, qui pilæ in morem, huc illuc tam facilè iactaremur, animalia æui breuissimi, solicitudinis infinitæ,

tæ, quibus insciis. Cui puppim littori sui animum consilio applicemus: pro consilio interim sit pendere, ac præter pręsens malum, & à tergo quod doleat, & ante oculos semper habere quod terreat. Quod præter hominē, animantium nulli accidit, quibus præsentia euasisse plenissimam securitatem tribuit. Nobis ob ingenium & acumen animi semper quasi cum Cerbero tripiciti hoste luctādum est. Vt ratione caruisse prope melius in nosmetipsos, ætherea naturæ præstātioris arma vertentibus, huic malo obstare subdifficile est, vetustate iam & consuetudine radicato. Enitendum tamen in quam rem præter generosi animi conatum cui nihil est arduum, nihil inexpugnabile, & sapientum hominum crebra colloquia (quamuis id genus iam rarescat) & multò maximè iugis lectio ac peruigil, scriptorúmque nobilium monumenta profuerunt modò salubribus monitis consensus animi non desit, quem vnum in terris sani consilij, viuum fontem asseuerare non verear. Quamobrem si vel plebeis scriptorib. pro affectu nudo, gratiam aliquando habitā scimus, siue pro eo, quòd iter aperuisse sequētibus visi erant: quanta (oro te) gratia claris ac probatis scriptoribus est habēda, qui multis ante nos in sæculis terram versi, diuinis ingeniis institutísque sanctissimis nobiscum

viuunt, cohabitant, colloquuntur? Intérque perpetuos animorum fluctus, ceu totidem lucida sidera, & firmamento veritatis affixa, ceu totidem suaues, ac fœlices auræ, totidem industrij, ac experti nautæ, & portum nobis quietis ostendunt, & eò voluntatum nostrarum lenta carbasa promouent, & fluitantis animæ gubernaculum regunt, quoad tantis procellis agitata consilia quidē sistat, ac temperet. Hæc enim vera philosophia non quæ fallacibus alis attollitur, & sterilium disputationum ventosa iactantia per inane circumuoluitur, sed quæ certis & modestis gradib' compendio ad salutem pergit. In hoc te studium hortari, amicum fortè, sed profectò necessarium non est. Nam te variæ lectionis, multiplicísque notitiæ auidum fecerat fortuna, quæ (vt aiunt) magnæ rerum partis imperium tenet, turbido quodam ac profundo negociorum, & curarum pelago iactandum dedit. Cæterum non vt legendi ocium sic noscendi desiderium eripuit, quo minus semper literatorum hominum delectatus amicitia, & conuictu, & occupatissimis diebus ociosas horas quotiens licuit furatus quotidie instructior, quotidie rerum memorabilium doctior fieri velles. Vbi illa qua nulli cedis memoria, sæpe te pro libris vti solitum ipse tibi sum testis. In quod si ab ineunte æta

te pro

te pronus eras, eo nunc putandus est pronior quo serotinus, matutino viatore feruentior, atq; animo saltem promptior esse solet, quandoquidem hæc vulgaris est quærela crescere iter, diémque decrescere, quod vtique nobis in hoc vitæ tramite accidit ad vesperam propinquantibus, & vitæ multum superesse cernentibus. Non mihi igitur es hortandus, vt facias, quod semper auidissimè fecisti, admonuisse suffecerit, vt intendas animum, ne qua te hinc humanarum rerum cura dimoueat, quæ plerósque mortalium, post egregios labores, in ipsa consummatione maximorum operum auertit. Hoc adiecto, vt quia simul omnia, vel legere, vel audire & meminisse non potes, vtilissimis quidem, & quãdo breuitas est amica memoriæ, breuissimis quoq; te fulcias. Non quòd ego suadeam operiosa illa & maiora sapiẽtiæ cõsulta negligere, quibus te in ordinario (vt ita dicam) fortunæ certamine tueare, sed vt his interim breuibus ac præcisis sententiis, quasi quibusdam expeditis atque continuis armis, contra omnes insultus, omnémq; repentinum impetum hinc illinc iugiter sis instructus. Duplex enim est nobis duellum cum fortuna, & vtrobiq; quodammodo par discrimen: cuius non nisi partem vnicam vulgus nouit, eam scilicet quæ vocatur aduersitas. Philosophi, & si vtranque

nouerint, hanc tamen ipſam difficiliorem arbitrantur. Itaque notum illud Ariſtotelis in Ethicis ſuo iure diffinientis, Difficilius eſſe triſtia ſuſtinere, quàm à delectabilibus abſtinere. Quem ſecutus Seneca ad Lucillum ſcribens, Maius eſt, inquit, difficilia præſtringere, quàm læta moderari. Quid dicam? Auſim ne tantos inter viros hiſcere? Durũ quidem & temeritatis parata ſuſpicio nouo homini vetuſta tangenti. Hinc authoritate igitur, hinc ætate promoueor. Sed alterius magni cuiuſdam, & antiqui viri ſuccurrit authoritas. Neque enim impetrari poteſt, quin quale quídque videatur, & talem quiſque de illo opinionem habeat. Marci Bruti ſunt verba ſcribentis ad Atticum, quibus vix aliquid verius dici reor. Quid enim de re qualibet iudicare poſſum, niſi quod ſentio? niſi fortè compellat, vt iudicio iudicem alieno, quod qui facit, iam non ipſe iudicat, ſed iudicata commemorat. Ego itaque reuerenter tantorum hominum, omniúmque ſic ſentientium iudicia præteruectus, ſi de proprio loqui velim, ſcio quidem alias variè de virtutibus diſputatum, neque ſemper difficilioribus principatum dari, neque fortuitò vltimum inter virtutes locum obtinuiſſe modeſtiam, ſiue eam temperantiam dici mauis. Quantum tamen ad id de quo agitur, attinet difficilius
pro

prosperæ fortunæ regimen existimo quàm aduersæ,aliquantóq; fateor apud me formidolosior,&(quod constat)insidiosior est for tuna blãda,quam minax.quod, vt sic opiner, non me scribentium fama,non verborum la quei,modíq; sophismatum, sed rerum experimneta,vitæq; huius adigunt exẽpla & magnum difficultatis argumẽtum raritas. Nam qui damna qui pauperiem, qui exilium, qui carcerem,qui supplicium, qui mortẽ,& peiores morte graues morbos,æquo animo tulerunt,multos vidi: qui diuitias, qui honores, qui potentiam,nullum. Ita sæpenumero me spectantem contra omnem aduersæ fortunæ violentiam inuictos ludo facili prosperior strauit, humaníque robur animi quod minæ non fregerant,inflexere blanditiæ. Nescio enim quomodo mox vt mitior esse cœperit fortuna,incipit mens emollita tumidior fieri,& suæ sortis obliuionem adiuncta prosperitate concipere. Neque de nihilo dictũ est, iámque apud nostros homines in prouerbiũ venit magni laboris esse, ferre prosperitatẽ. Neque à casu Flaccus ait. Bene ferre magnũ disce fortunam. Difficilem nempe censebat artem, quæ nisi studio adhibito nesciretur. Cæterum Seneca ipse fortunę partem illam, quæ sibi difficilior visa erat,& est haud dubiè prima fronte rigidior breui admodum ser-

mone pertrinxerat. Is libellus paſſim in manibus vulgi eſt. Cui ego nil addere, nil detrahere meditor, quòd & magno ingenio conflatum opus noſtram dedignatur limam, & mihi meis rebus intento nec comere aliena, nec carpere eſt animus. Sed quoniam & virtus & veritas publicè ſunt, neq; ſtudium antiquitatis obeſſe debet poſteritatis induſtriæ. Cui excitandæ atque adiuuandæ noſcitur inſtitutum, de hoc ipſo tecum loqui aliquid quódq; ille Gallioni tunc præſtitit, id Azoni meo nunc, quantum hoc defeſſo iam & occupato ſemper ingenio dabitur, præſtare propoſitum eſt mihi: inſuper & partem alteram ab illo, ſeu obliuione, ſeu iudicio prætermiſſam attingere. Vtique autē ſciens pauca permiſcui, non fortunæ, cuiuſpiam, ſed virtutis, aut vitij excellentiæ, aut defectus, quod & ſi extra propoſitum, ipſa quidem effectu tamen haud diſſimili, & lætos quoque, mœſtóſque animos factura viderentur. Quibus in rebus quo me geſſerim ingenio, tu cenſebis occupationum memor ac temporis, qui pauciſſimis diebus cœptum, perfectúmque opus admirans videris. Ego ſolius fidei iudex ſum. Studui hercle non vt vnum quodque mihi ſpecioſus, ſed vt tibi atque aliis (ſi tamē alius quiſquā hæc attigerit) vtilius viſum eſt conquirere. Denique finis meus, is qui ſemper in

hoc

hoc genere ſtudiorum fuit non tam ſcilicet ſcribentis laus, quàm legentis vtilitas, ſi qua ex me percipi, aut ſperari poteſt ad id maximè reſpexi, ne armarium euoluere ad omnẽ hoſtis ſuſpitionem ac ſtrepitum ſit neceſſe: quin mali omnis, & nocentis boni, atque vtriuſque fortunæ remedium breue, ſed amica confectum manu quaſi duplicis morbi, vt non inefficax antidotum in exigua pixide omnibus locis atque temporibus ad manum (vt aiunt) & in promptu habeas. Nam vt dixi, vtraque fortunæ facies metuenda, veruntamen vtraque toleranda eſt. & hæc quidem freno indiget, illa ſolatio: hîc animi elatio reprimenda, illic refouenda, ac ſubleuanda fatigatio. Hanc ergo varietatem cogitãdi mihi, nõ modò, cùm de hoc vellem aliquid ſcribere, tu occurrebas dignus eo munere, quo vterque noſtrum cõmuniter vteretur, vt ait Cicero, ſed etiam tu me ſolus vt ſcriberem excitabas, non quidem verbo, vt qui cœptorum mihi conſcius ſis tantorum, ſed rebus ipſis, & in vtranque partẽ abundante materia. Multos in equuleo fortunæ habitos multos in deliciis ſcimus, multos magno impetu rotatos, nec ſcandentiũ deſunt exempla, nec ruentium, nec ſum neſcius quoſdã ex altiore faſtigio prolapſos. Quot Romani Imperatores, quot externi reges vel hoſtiũ vel ſuorũ

manibus è summo solio detracti vitā simul, & imperium amisere? Anne omnia à vetustate metuemur, & exules nuper, & captiuos & in acie cæsos, & domi capite truncos, (quódque durissimum relatu est) & laqueo enectos, fœdéque, laniatos reges nouimus? Tibi cui cor regium natura dederat, nec dedit regnum fortuna, nec abstulit, at quem in cæteris illa tam variè egerit, vix quòd sciam nostra ætas inueniet. Iam imprimis valetudine prosperrima & corporis viribus dudum fretus, vsq; ad stuporem omnium qui te norant intra non multos annos ter desperatus à medicis, ter vitam ac salutem tuam in solo medici cœlestis auxilio posuisti, sic ab illo tandem sanitati redditus, vt penitus tuum illud pristinum robur amiseris, non inferiore miraculo dexteritatis eximiæ, atque insolitæ grauitatis, vt qui olim penè Aeripes fueris, nunc accliuis aut seruorũ manibus equi tergo impositus, aut humeris nixes lentis terrã passibus metiaris. Patria tua vno prope tempore te dominum vidit atque exulem. Ita tamen vt nihil obscurior exilio videretur. Nulli fere nostrorum hominum par principum fauor, nulli par fuit iniuria, vt cùm paulo ante certatim in amicitiam tuam niterentur, iidem ipsi de nulla alia re cõcordes, in tuum mox exitium quasi communicato consilio,

consp i

conſpirarent. Et pars quidem tuum caput inſidiis peteret, auro prius, ac gemmis, largifluisq; muneribus tot per annos propitiæ, ac fauētis fortunæ, & (quæ his omnibus grauior iactura eſt) amicis atque clientibus, vniuerſaq; familia duris quidem, ſed diuerſis tormentorum, ac mortiū generibus ſpolatum, pars quæ clementior fuit, illud ingens patrimoniū, terras, homines, domos, oppida, inuaderet, vt qui modò te viderant, mox è ſummis opidus ad inopiam redactū, ceu aliquod fortunæ prodigium mirarentur. Amicorum (vt dixi) pars periit. In ſuperſtitibus periit fides fugitq; (quòd aſſolet) cum proſperitate fauor hominum, vt dubitare poſſes an amicorum prius, an fidei fleres interitū. Acceſſit in medio rerum æſtu ægritudo penè vltima, & tam morti proxima, vt quem viuere amplius non poſſe perſuaſum eſſet, extinctum fama vulgaret. Et hic morbus, hęc paupertas hic laborum cumulus, pulſum patria, procul domo in alienis terris, ac laribus circumtonante bello, ſemiobſeſſum oppreſſerant, ne quod omnino interim tibi cum his amicis, ſi quos aut virtus fecerat, aut fortuna dimiſerat, ſeu colloquij, ſeu literarū poſſet eſſe commercium. Nihil omnium præter carcerem defuit, ac mortē, quamuis nec carcer defuerit, dum fidiſſima coniunx, & pars tuorum

viſcerum noti omnes, natæq; ab hoſtibus ca pti eſſent, nullo prorſus tibi relicto ſolatio tantæ prolis. Nec mors, quidē, dum & tu ſecum aſſiduè luctareris, & vnus ex filiis iam tunc teneram, & inſontem animam in carce re poſuiſſet. Quid multa? impletum in te vno vidimus, quod de duobus ſummis viris Caio Mario, magnoq; Pompeio legimus, quid bo ni ſcilicet & quid mala poſſit haud vnquam læta triſtibus miſcentum in te, tuíſque pigno ribus ſecretim, explicuiſſe fortunam, cuius olim, quum blanditias nō tam inſolenter, vt plerique fœlicium, tum verò minas nuper atque impetum, tam forti, támque inuicto animo tuliſti, vt vel ob hoc vnum multis, qui antea tuum nomen oderant, te amandū, mirādúmque præbueris. Habent enim hoc proprium virtus, vt in amorem ſui bonos erigat in ſtuporem malos. Idq; cum omnis virtus habeant, tum præcipuè fortitudo, cuius inter fortunæ turbines, ac tenebras rerum terribilium, & tanquillitas gratior, & lux ipſa conſpectior eſt. Mihi verò non ſolum ad antiquum tui amorem quod impoſſibile factu rebar, multum nouæ beniuolentiæ adieceris ſed alio feſtinantem calamum, ad hæc non ſuo tempore ſcribanda deflexeris, vt & in ſcriptis meis animo tui vultum velut in ſpe culo contempleris, & ſi quid ibi minus ex ul

tum

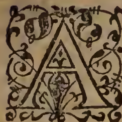
tum apparuerit, quod bona fide diſpiiceat, ad hunc modum formes, atq; ita te inſt tuas vt ſeu ſolitis, ſeu nouis artibus, quæ innumerabiles ei ſunt, tecum poſthac fortuna variauerit, nulla te ſpes rerum turbet. Sed paratus ad omnia, promptus ad ſingula dulcia pariter & amara deſpicias, fidentiſſimè ab aduerſo Maronianũ illud exclamãs. Non vlla laborum ô virgo noua mi facies inopiná ve ſurgit. Omnia percepi, atque animo mecum antè peregi, Nec me fallit, vt in corporibus hominum, ſic in animis multiplici paſſione affectis medicaměta verborum multis inefficacia viſum iri. Sed nec illud quoque me præteait, vt inuiſibiles animorum morbos, ſic inuiſibilia eſſe remedia. Falſis opinionibus circumuenti, veris ſententiis liberandi ſunt, vt qui audiendo ceciderant, audiendo conſurgant. Ad hæc qui quod habuit libens egenti obtulit amico, quatulumcunque eſt pleno amicitię functus eſt munere. Animum enim ſpectat amicitia non rem, quę parua licet, magni amoris indicium eſſe poteſt. Ego quidem, vt magnificum quodque tibi opto, ſic quid aptius hoc tempore largiar, non habeo: quod ſi validium ſenſeris, ipſa quæ percium rebus facit, vtilitas commendabit. Sin inualidum, excuſabit amor noſtri. Sic autem ad legendum venies, quaſi quatuor illę famo

ſiores conſanguineæ paſſiones animi, ſpes, ſeu cupiditas, & gaudium, metus, & dolor, quas duæ ſorores ęquis partubus proſperitas & aduerſitas peperere, hinc illunc humano animo inſultent: quæ verò arci præſidet ratio, his omnibus vna reſpondeat, clypeoque, & galea, ſuiſq; artibus, & propria vi, ſed cœleſti magno auxilio circonfrementia hoſtiũ tęla diſcutiat. Ea mihi de tuo ingenio ſpes eſt, vt vnde victoria ſtet facile iudices. Non te diutius traham, ſed vt propoſitum meum noſcas, index operis epiſtola premittenda erat, quam ſi aſcribendam duxeris, vtrunque metiens videto, ne lõgior prefatio libellum breuem non aliter quàm prægrande caput, exiguum corpus premat. Nihil eſt enim ſine menſura ac partium proportione formoſum.

DE AETATE FLORIDA DIALOGVS PRIMVS.

GAVDIVM, ET RATIO.

GAVDIVM.

Etas florida eſt, multum ſupereſt vitæ. RATIO. En prima mortalium vana ſpes, quæ multa hominum millia & fefellit, & fallet. GAV. Florida eſt ætas.

est ætas. R. Inane gaudium & breue, flos iste dum loquimur, arescit. G. Aetas integra est. R. Quis integrám vocet cui multum deest, & quantulum sit, quod restat, incertum est? G. Atqui lex est certa viuendi. R. Quis hanc legem tulit, aut quod istud legitimum tempus est vitæ? iniquissima verò lex, quæ non omnibus vna est. Immo tã varia, vt nihil incertius in hominũ vita, quàm ipsius vitę modus sit. G. Est tamen & modus aliquis, & vitæ meta quam sapientes statuerunt viri. R. Metam vitæ statuere, nõ qui accipit, sed qui dat illum Deus potest. Intelligo autẽ septuagesimum, aut si natura potentior est, octuagesimum cogitatis annum, atq; ibi metã figitis, quo prouectos maneat labor & dolor, nisi fortè longius spem promouit is qui ait, Numerus dierum hominũ, vt multum centũ anni, quo, quàm rari veniant, videmus, sed vt sit omnium, quod paucorum est, quantulum tamẽ nunc etiam id est? G. Multum sanè. Est enim iuuenum vita securior, & à senectute remotior & à morte. R. Falleris. Et si nil tutũ homini, illa tamen periculosior vitę pars, quam securitas nimis reddit incautã. Nil est alteri vicinius quàm mors vitę. Cùm distantissimæ videant contiguæ sunt. Semper illa præterlabitur semper hæc instat. Quocunq; fugeritis præstò est, & ceruicibus imminet.

G.& Spes. Iuuenta nũc ſaltem præſens eſt & abſens. R. Nil mobilius iuuenta, nihil inſidioſius ſenectute. Illa non ſtat, mulcendóq; fugiens abit, iſta per tenebras, atq; ſilentiũ pedetentim ſubiens improuidos ferit, & dũ lõginqua fingitur, in foribus eſt. G. Aetas in aſcenſu eſt. R. Inſidioſiſſimę rei fidis. Aſcẽſus iſte deſcenſus eſt. Vita breuis, tẽpus inſtabile, furtim nullo pedum ſtrepitu inter ſomnũ & iocos effluit, & O, ſi hęc temporum celeritas, vitæq; breuitas, vt in fine, ſic in principio nota eſſet, nunc intrantibus infinitum quiddam, exeuntibus nihil, & quot ſæcula videbantur, vix totidem ſunt momenta. Sic tum demũ fraus noſcitur, dum vitari nequit; vnde eſt, quòd ſæpe fruſtra huic conſulitur ætati, incredula ſimul & inexperta eſt, & contemptrix alieni conſilij, inops ſui. Itaque iuueniles errores licet innumerabiles & immenſos, his ipſis tamen occultos, & incognitos, quorũ ſunt, nil melius quàm ſenectus detegit, & diſſimulantiũ conniuentiũq; luminibus ingerit, nec prius quod eſſe debuiſtis, aduertitis, quàm quod eſſe voluiſtis, effecti eſtis, fieríque iam aliud non poteſtis. Quòd ſi qu s in tẽpore, aut per ſemetipſum intelligere poſſet, aut docẽti credere, ille mihi vnus ex millibus pręclarus, ac fœlix ſurgeret adoleſcẽs, nec tam multis anfractibus ageret vitam, cu

ius vnica tuta, & recta per virtutem via est. G. Aetas indecerpta est. R. Quomodo indecerpta est, quæ ex quo esse cœperit, assiduè carpitur, & quæ minutissimis portiunculis, dum datur eripitur? Siquidem motu perpetuo cœlum rotat, momenta horas, horæ diē rapiunt. Is alium diem trudit, ísque alium, & nunquam quies. Sic menses prætereunt, sic anni, sic & ætas currit, & properat. Et vt Cicero ait, Volat. Quódque ait Maro. Celeres neque commouet alas. Ita ceu naui iter agentibus, nec sentientibus, qui vehuntur, sępe nec cogitantibus finis adest. G. & Spes. Aetas incipiens, ab extremo procul abest. R. Intra breuis viæ spacium nihil est procul. GA. & Spes. At nulla pars à fine distantior quàm principium. R. Nulla quidem, sed tunc rectè diceretur, quando omnes æquis spaciis viuerent. Nunc pluribus viis, & sæpius prima ætas in mortē incidit: quo fit, vt plerunque vicinior sit extremo, qui remotior videbatur. G. & Spes. Certè florētissima est ætas. RA. Et si ad hoc pauci animum aduertant, tamen ex quo loqui cœpimus mutatio aliqualis incessit, & modò per singulos syllabarum tractus, vitæ aliquid excidit, aliquid de caduco ætatis flore subtrahitur. Quid autē quæso? Plus habet hic mollis, & nitidus adolescens, quam ille durus, & squamosus senex, pręter hūc, quem

loquimur, ætatis breuem scilicet & caducū, immo assiduè cadentem florem? Vbi quid tam dulce, tam iucundum non inuenio, cùm sciat dicto citius se futurum quod ille nunc est, vel si nescit insaniat, nisi forte è duobus aliàs capitali simul supplicio addictis, ille fœlicior est habendus, qui nouissimè iussus est dare colla securibus, qui mihi quodammodo ipsa dilatione, miserior videatur: quanquam non est par horum conditio, & illorū, huic enim interuenire aliquid potest, vnde collegæ supplicium euadat, & viuat. Iuuenē senio eripere sola mors potest. Ad summam, paruo temporis in spacio nō stat magna fœlicitas, & ingentibus animis breue nihil optabile est. Expergiscimini cōsopiti, tēp⁹ est, caligantésque oculos aperite. Assuescite iam tandem æterna cogitare, & amare, & optare, simul autem peritura contemnere. Condisci te ab his spōte discedere, quæ nobiscum diu esse non possunt, & animo illa relinquere antequam relinquamur. GAV. & Spes. Aetas est stabilis viréńsque. R. Mentiuntur, qui nescio quam ætatem stabilem dicunt. Nihil volubilius tempore: tempus verò est vehiculum ætatum omnium, & hoc stabile fingitis. O vanitas, nihil est stabile, nunc maximè raperis, &c.

GAV.

FOrma corporis eximia eſt. RA. Nihilo firmior eſt illa, quàm tempus cum eo ve niens cum eodem fugit. Siſte ſi potes tẽpus, poterit forſan & forma conſiſtere. G. Forma corporis egregia eſt. R. Fragili niteris fundamento. Corpus ipſum vmbræ in morem præterit, tu momentaneum corporis accidens tibi manſurum ſpondes? Ruere queunt accidẽtia ſtante ſubiecto, nequeunt illo ruẽte, non ruere. Atqui cunctis ex qualitatibus quæ mortali cum corpore fugiunt, nulla velocior quàm forma, quæ mox vt amœnum floſculum oſtenderit, ipſos inter oculos mirantium, atque laudantium euaneſcit, breuis hunc pruina percuſſerit, leuis hunc aura decuſſerit, ſubitò vel inimicæ manus vngue de cerpitur, vel prætereuntis morbi calce depri mitur. Denique gloriare, & exulta, vt libet, venit ecce magnis paſſibus, quæ te velo tenui latentem detegat, quanti eſſet forma viui hominis mors oſtendit, nec mors ſola, ſed ſenectus, & paucorum ſpatium annorum, im mo vel vnius lucis repentina febricula. Poſtremò vt nihil externum incidat, per ſeſe ſtando durandóque conſumitur, & in nihilum redit, neque tantum gaudij veniens tu-

lit,quantum fugiens fert doloris.Hęc ni fallor,expertus erat aliquãdo formosus ille Romanus princeps Domitianus,qui amico scribens,scias inquit, nec gratius quicquam decore, nec breuius, quanuis etiam si durabile perpetuúmq; naturæ donum esset,non intelligo, quid tantopere expetẽdum habeat iste non solidus,nec in ipso homine nisi superficie tenus fulgẽs decor', multáque fœda contegens, & horrenda, leuissiméque cutis obtentu, sensibus blandiens,& illudens. Veris igitur ac mansuris bonis delectari conuenit, non falsis,atque labentibus.G.Forma corporis elegantissima est.R.Habes velum oculis, laqueum pedib⁹,alis viscum,haud facilè, seu vera discernere, seu virtutem sequi poteris, seu in altum euolare animo. multos ad honesta pergentes forma detinuit, detorsitque contrariam in partem. GA. Forma corporis mira est. R. Bene ais mira. Nam quid hac vanitate mirabilius? quot delectabilius abstinent formosi iuuenes? quot suscipiunt labores? quanta sibi inferunt supplicia,vt formosiores non sint quidem , sed appareant, vnius formæ studio, & valetudinis, & voluptatis immemores? quantùm verò inter comendum tempus effunditur, quot honesta interim? quot vtilia,quot postremo necessaria negligũtur? Tuum igitur breue caducúm

que

qeu bonũ, & inane gaudiũ, sine inuidia tibi habeto. Habes hostẽ tuum domi (quodque peius est) delectabilem, ac blandum. Habes raptorem quietis, ac temporis, perpetuúmq; tortorem, habes materiam laboris, vberrimam discriminum causam, fomenta libidinum nec minorem querẽdi odij, quàm amoris aditum. Fies mulierculis forsan amabilis, odiosus viris, aut fortè suspectus. Nulla re magis quàm forma corporea coniugalis zelus accenditur. Nulla enim res ardẽtius appetitur quam forma. Nulla animum mouere potentior, atque ideo nulla suspectior. GA. Forma corporis magna est. RAT. Solet hæc stultos adolescentes quo nõ expedit vrgere, dum bono suo vt libitum, sic licitum frui putant, neque quid deceat attendunt, quæ sæpe iam multis acerbi, ac turpis interitus causa fuit. GA. Forma corporis rata est. R. Ad breuissimum tempus erit, quando oris habitus hic, colórq; mutabitur. Cadet flaua cesaries, reliqua albescẽt, teneras genas, & serenã frõtem, squallentes arabunt rugæ, lætas oculorũ faces, & lucida sidera mœsta teget nubes. leue dentium ebur, ac candidũ, scaber situs obducet atque atteret, vt non colore tãtum, sed tenore alio sint, recta ceruix atq; agiles humeri curuescent, guttur leue crispabitur, aridas manus, & recuruos pedes suspiceris

tuos nõ fuiſſe.Quid multa? Veniet dies,quo te in ſpeculo nõ agnoſcas.Et hęc omnia,quę abeſſe multum exiſtimas,ne quid improuiſis monſtris attonitus, non prędictum dicas. Hinc iam tibi ſi viuis dicto citius euentura denuncio,qui ſi mihi nũc credis,tunc te par eius miraberis transformatum. G. Interim forma clara eſt. R. Quid hîc dicam breuius, quàm illud Apuleij Madaurenſis? Expecta paulisper & non erit. G. Forma corporis hactenus excellens eſt. R. Quàm mallem formã animi excellentẽ. Eſt enim & ſua animę pulchritudo multo ſuauior certiórque quam corporis, & ipſa quoque ſuis legibus decore ordinis,atq; apta ſuarũ partium diſpoſitione ſubſiſtens.Illam optare, illi operam impendere dignũ erat, quã nec dies lõga deterreret,nec morbus extingueret,nec mors ipſa. Nũc caduca miramini.G.Certè nunc ſaltem inſolita forma eſt. R.In hac vt in aliis multis optanda mediocritas. Sin hac tali forma, nec tibi placueris,nec niſi qua decet aliis placere curaueris vſuſque fueris caſtè, ſobriè, modeſtè,non exigua tuæ laudis acceſſio eſt futura. G. Preclara facies animum honeſtat. R.Immo quidem probat, & ſæpius in periculum trahit. Quid verò attinet gloriari, eo quod neque tuum ſit neque diutius ſeruare poſſis, quod habuiſſe, nulli, proieciſſe mul-

tis gloriosum fuit? Mitto alios, Spurinam nō naturalis forma nobilitat, sed accersita defor mitas. GA. Vt virtus animi corporis formæ iuncta sit studeo. RA. Si id effeceris, tum demum verè mihi, tunc vndique fortunatus fu er s, formáq; clarior videbitur, & virtus gratior. Quáuis enim errare sibi visum esse, qui ait Gratior est pulchro veniēs in corpore virtus, scribit Seneca, mihi tamen iure reprehensus videretur, si dixisset maior, aut perfectior, aut altior. Nunc quia dicendo gratior, non rē ipsam, sed spectantiū iudicia respicit non mihi visus est errare Virgilius, qui hoc ait. Et ad summā, vt nihil in se solidum habet formę gratia, nihil optabile, sic si vltro obuenerit virtuti addita, neq; vtriusque de precio error sit, hāc illius ornamētū dici patiar, vel non inamænū visui breue tamen ac fragile. Solam vero pondus animi dixerim atq; infaustum tristis insigne ludibrij.

De valetudine corporis. Dialog. III.

GAV.

QVid quòd valetudo prospera est. RA. Quicquid de forma modò diximus, repetitum puta. G. Valetudo corporis forma est. RA. En senectus ab aduerso mille morborū armata generibus, cōtra valetudinem,

intereà voluptas militat familiare certamen. G. Valetudo corporis læta est. R. Inconsulta iucunditas quæque negligentes, & incautos facere solcat possessores suos & sæpe morbos accersere quos valetudini propriæ diffidentis intentio declinasset. G. Valetudo corporis bona est. R. Bene vtere. Alioquin leue bonum: quin, & graue malum, si vt solita est, culpæ cuiuspiam causa sit. Multis periculosa, & pestilẽs sanitas fuit, qui tutius ægrotassẽt. G. Valetudo corporis optima est. R. Res pergrata, multúmque vtilis, seu corpore quid agendum, seu animo est. Sed vt quarũdam radicibus herbarũ inest vis veneni, quę dum aliarum rerum immixtione purgata est, salubre poculum è pluribus fit, quod ex vno pestiferum fuisset. Sic corporea sanitas ne noxia sit habenti, non aliter quàm adiuncta animi prospera valetudine temperanda est. Nusquam peius quàm in sano corpore æger animus habitat.

De sanitate restituta. *Dialog.* IIII.

GAV.

LOnga ægritudine liberatus, gaudeo. R. Gratiorẽm fateor sanitatem redditam, quàm retentam. Ingratissimi mortales bona vestra vix aliter quàm perdendo cognoscitis, & perdita ergo vos cruciant & recuperata lætificant. G. Grauissima febris me destituit.

R. Grauissimas febres medici dicunt, quę ipsis in ossibus & medullis æstuant. Quanto illæ sunt grauiores, quę in anima intus latent, his te maximè liberatum velim. G. Aegritudo abiit. R. Aegritudo præsens sæpe profuit, dum debilitatis viribus corporis, animæ sanitatem peperit. Consequenter igitur, & digressa nocuit, & animæ lumen imminuit, & corporis áuxit insolentiam: quanuis mala, quanuis pessima ægritudo videatur, optabile malum, tamen, quod mali remedium sit maioris. G. Tandem ægritudo longior finem habet. R. O stultissime, sic tu reris mortē effugisse ad quam curris assiduè? nunc propinquior morti es, quam dum illi contiguus videbaris. Irremeabile vobis est iter, neque vlla eius in parte subsistitur, neque diuersoriū, neque lentior vsquam gressus, & somnus, & vigilia, & labor, & requies, & morbus, & sanitas, æqui sunt gradus ad mortem. G. Ancipiti ægritudine absolutus sum. R. Creditricē habes infallibilem, dilata solutionis dies est, sed non cessa ratio. Habes ægrotare iterum & mori.

De viribus corporis. Dialogus V.

GAV.

VIrium satis, immo multum contigit. R. Quę de forma ac valetudine dicta sunt

relege. Similium similis disciplina est. GA. Multum est virium. RAT. Vide ne quid aggrediare virium fiducia, quo imbecillis appareas. G. Abundè est virium. R. Taurina gloria. G. Plurimum est virium. R. Pluſculum elephanti. G. Virium nimis est. R. Facile crediderim id quidem, Super excessus autem in vitium vergit, seu ipsum est vitium. G. Nimis est virium. RA. Nimietas hæc si ad mediocritatem redeat bene erit. Quid si ad defectum transeat? Quid si hoc robur fragilitas insignis excipiat? Crede mihi nullæ tantæ vsquam corporum vires, quæ vel labore immodico, vel morbo acri, vel cuncta vincente senio frangantur. Infatigabilis & inuicta vis animi est. GAV. Ingens robur est corporis. RA. Nemo Milone robustior, clariores multi. GAV. Vastum, & prævalidum corpus est. RA. Præstantissima rerum virtus mole corporea non eget in animis habitans. G. Nihil his viribus difficile. RA, Immo impossibilia permulta, atque illud imprimis, vt qui in corpore spem posuit in altum scandat. G. Iam supra hominem vires sunt. R. Hac in re qui superior cũctis hominibus euaserit, multis tamen animantibus inferior erat. G. Nihil his viribus metuendum. RA. Immo nunc maximè. In magnam enim virium fiduciam magnis viribus

viribus accingitur fortuna, & interdum ex æquo congredi indignans, vt oſtendat quam fragile animal eſt homo (dum ſibi etiam ro buſtiſſimus videtur) gigãteos viros leui prælio confecit. Herculem ab omnibus inuictũ vis latentis mali vicit. Milonem ipſum cunctis celebratum, & cognitum paleſtris, arbor vna detinuit, lacerandúmq; feris obtulit. Sic robur illud eximiũ ſine exemplo fiſſę quercus robori impar inuentum eſt. Tu viribus tuis fidis? GAV. Vires immenſæ ſuppetunt. RA. Omne immẽſum laborat mole ſui. GA. Vires in augmento ſunt. RA. Natura ferme rerum omnium hæc eſt, vt cum ad ſummam peruenerint, deſcendant, idq; non æquo greſſu. Aſcenſus enim lentior, deſcenſus prçceps. Hæ quoque vires cùm creſcere deſierint, nò conſiſtent, & primò quidem clanculum, pòſt apertius tandẽ ruent. Omnes res mortalium præter animum ſolum æquè fugiũt, ſed non æquè omnium fugæ veſtigia apparent, niſi forte minus eunt animalia, quæ vel tenebris vel tacito repunt niſſu, vel quoniam id quoque traditur, itineris indicium caudis præmunt. GAV. Corporis mei viribus glorior. RAT. Quid faceres tuis? Cogita verò quantarum ipſe ſis virium, iſtę enim non tuę ſunt ſed hoſpitij, immo carceris vires tui. Vanum eſt autem cùm ipſe ſis fragilis, forti habita-

culo (dicam melius) forti aduersario gloriari. GAV. Viribus meis lætor. RAT. Quid hic dicam nisi poëticum illud? Non longum lætabere, inquit, lætitiæ locum venient querelæ. Meministi, vt is ipse tam validus, quem bis modò memoraui de suis viribus in senectute conqueritur.

De velocitate corporis. *Dialog.* VI.

GAV.

SEd pernicitas multa est. RATIO. Refert quónam cursus intendatur, multos sua velocitas in exitium tulit. GAV. Pernicitas mira est. RA. Currite mortales vt libet, cœli velocitas vos præcurrit, & ad senium & ad mortem applicat. Illud vobis cursum eripiet motum illa. GAV. Pernicitas summa est. R. Eò tēdit, vbi desinat. GAV. Pernicitas inaudita est. RA. Illo properat vbi tarditas multa erit. GAV. Pernicitas infinita est. RA. Sit quanta libet, vbi se exerceat non habebit. Si quidem puncti vicem terra omnis obtinuit. GAV. Pernicitas inestimabilis est. RA. Hæc ingenij laus est, cui maria, & cœlum, & æternitas, & naturæ spacia, recessúsque, & archana rerum omnium patēt. Corpus puncti momentique ambitu circunscriptum, quo sua pernicitas latura, atque vbi depositura est.

Nónne

Nónne enim vt latiſſimè pateat hoc ſpaciũ, ſeu temporum, ſeu locorum, nihilominus quocunque ſe flexerit ad ſepulchrum currit? Illæ ſaltem anguſtiæ ſine vllis, aut aſtrologicis coniecturis, aut geometricis demonſtrationibus notæ ſunt. Ita eo curritur, vbi perfectè nõ curritur. GAV. Incredibilis mihi modò pernicitas eſt. RAT. Cum omnes homines exceſſeris, lepuſculum non æquabis. GA. Pernicitas ſtupenda eſt. RAT. Hæc pleróſq; pendentibus, & præruptis locis comitata plano calle deſtituit, quoſdam per propugnacula turrium, per antennas nauium, per confragia montium innocuè volitantes, poſt leui pedis offendiculo in via publica prolapſos extinctóſque nouit ætas noſtra. Anceps eſt contráque naturam inſueta grauium corporum hæc leuitas, volucrémque hominẽ non diu factura. Nam & ſi inoffenſa proceſſerit, feſſa tamen citò deſinet, breue robur hominis breuiórque pernicitas. GAV. Valde nunc agilis ſum. RAT. Et aſellus agilis iuuenta, & ſenio piger pardus. Spacio leuitas ingraueſcet. Prima ætas ſtimulos habet, frenos vltima. Quicquid es non eris diu, & ſi eſſe cupis cura vt ſis bon⁹. Seniũ virtus ſola nõ metuit.

De ingenio. Dialogus VII. GAV.

ET ingenium eſt velox. RA. Ad virtutes vtinam. Alioqui quo velocius, eo pro-

pius ruinæ. GAV. Ingenium expeditum est. RAT. Si & bonis artibus applicabile, preciosa animi supellex. Si minus, onerosa, periculosa laboriosa. GAV. Ingenium peracutum est. RAT. Ingenij non acumen, sed æquabilitas, atque constantia, verã laudem & perpetuam merentur. Quorundam acumen tenui cuspide frangitur, primóque molimine deficiet validissima etiam si ad vltimum exteuuẽtur, infirma sunt, sic robur omne tenuitas atterit GAV. Acutissimum ingenium est mihi. RA. Nihil sapientiæ odiosius acumine nimio. Nihil vero philosophanti molestius, quàm sophista, ideo inuisam Palladi finxere veteres araneam, cuius subtile opus ae tenues telæ sunt, sed fragiles, nulliq; vsui. vt mucronis ergo sic ingenij acies sit, nõ peretret modo, sed subsistat. GA. Promptum & versatile ingenium est. RAT. Hoc Mat. Catoni Censorio tributum est, quòd literis simul atque armis, bellicísque omnibus & vrbanis, ac rusticis artibus æquè foret idoneus, quòd ex parte græci suo tribuunt Epaminundæ, Persæ autem Cyro. Tuum hoc versatile quonam vergat, neu versutum sit, néve aliquid non agile, sed leue potius & inconstans habeat, caueto. Aliud est enim non posse consistere, aliud facilè ire posse quo velis. GA Ingeniũ est excellens. RA. Multum refert quo in genere

nere excellas. huius enim quoque verbi signi ficatio vaga est, verumq; est, vbi intẽderis ingeniũ valere. Malo igitur ingenium bonum quam excellens, quòd illud in malum flecti nequit, hoc in diuersa volubile est. Nam & Crispus Lucium Catilinam, magna vi animi fuisse ait, sed ingenio malo, prauóque. GAV. Ingenium magnum est. RA. Bonum cupio & modestũ, magnitudo sola suspecta est. Sæpe magnum ingenium, magnorum initium malorum fuit. Raro autẽ magni errores, nisi ex magnis ingeniis prodiere.

De memoria. *Dialogus* VIII.

GAV.

Memoria ingẽs data est. RA. Ampla ergo domus tædij & atriũ fumosarũ imaginum, vbi multa displiceãt. GAV. Memoria est multarũ rerũ. RAT. Multis in rebus pauca delectant, plurima cruciant, & sæpe delectabilium molesta recordatio est. GAV. Rerum adest variarum memoria. RA. Si bonarum, bene, Si malarum, quid hinc gaudes? parum ne triste est, vel tulisse mala, vel vidisse, nisi vel quotidie recursent, vel sub oculis sint semper? GAV. Memoria diuersarum rerum suppetit. RA. Et culparum, & delictorum, & scelerum, & ignominiarum, & repulsarum, &

dolorum, & laborum, atque discriminum, quanuis huic vltimæ voluptas quædam (vt aiunt) sit adiuncta memoriæ. In quo tamen intelligitur non tam prȩteritorum malorum cogitatio, quam præsentis boni delectatio iucunda esse. Itaque neminem laboris, ac periculi meminisse iuuat, nisi quietum, aut securum, paupertatem lætè meminit. Sed diues, morbum: sed incolumis, sed liber, carcerem: sed solutus, vincula: sed reuersus, exilium. Sola ignominiæ memoria in mediis licet honoribus tristis est. Adeo nihil delicatius, vel incurabilius, quàm fama. G. Memoria multiformis est, & multorum temporum. R. In recordatione multiplici multiplex molestia. Quædam nempe conscientiam vellicant, quædam pungunt, quædam vulnerant. Alia confundunt, alia exterrent, alia deiiciunt. Vnde fit vt memorantium ora rubor, pallórque viciſſim in silentio occupent, quod peſſimis hominum plerumque accidit, inceſſúsque sit varius, vox incerta, & quæ sunt eiusmodi animi memoria laborantis indicia. G. Memoria prompta est. R. Mallem, voluntas pia, castúmque desiderium, & honesta consilia, & actus innocui, & vita probri nescia. G. Memoria apprimè tenax est. R. Vnde hæc igitur obliuio cœlestium ptæceptorum, quæ tam pauca sunt numero? Vnde obliuio

bliuio Dei vnius? Vnde obliuio fuimet? G. Memoria admodum tenax eſt. R. Terrenarum & inutilium rerum credō. quónam verò, & quò vaga hæc volatiliſque memoria? quæ cum cœlum, terrámque peragrauerit in ſeipſam neſciens reuerti, quod vnum neceſſarium, ac ſalubre erat, obliuiſcitur. In qua ei ſi fortè aliquid delectationis interdum, ſæpe tamen anxietatis eſt plurimum. Nec immeritò, Themiſtocles cúm ei quidam memorandi artem à Simonide tunc inuentā pollicetur, Malle ſe ait obliuionis artem quam memoriæ diſcere. Et licet hoc ille ſuo quodam iure reſpondiſſe videatur, vt qui naturę dono illo ſuprá fidem excelleret cuiúſque memoriam innumeræ quidem rerum, atque verborum imagines prægrauarent, ferè tamen omnibus conuenit, ita omnes & dediſcenda diſcitis, & diſcenda dediſcitis. In his tantū quorum vtilis eſſet obliuio, memoriam exercentes, inque id naturæ finibus non contenti, inſaniam arte laxatis. G. Memoria omnipotens eſt. R. Titulus hic vni ſuus eſt deo. Multipotens dicere voluiſti. Si quæ tamen inſignis memoriæ vis eſt (quod omni curioſitate melius fuerit) damnoſa reiiciat, ſtringat vtilia, neque tam ſedulò, quæ delectent aggreget, quàm quæ proſint. G. Memoria optima eſt. R. Optimo nihil eſt melius,

quòd si fidem dicto quæris, vt in optimis te memorem præbeas oportet. Memento peccati tui, vt doleas, memento mortis vt desinas, memento diuinæ iustitiæ vt timeas, memento misericordiæ, ne desperes.

De eloquentia. *Dialogus* IX.

GAV.

AT præclarum est eloquium. RA. Magnum fateor instrumentum glorię, sed anceps, cuspide gemina. Et hoc quoque qualiter vti scias refert plurimum. GAV. Eloquium torrens est, & rapidum. RA. Haud ineptè quidā stulti, atque improbi eloquentiam furiosi gladio æquiparant, utrunque enim publicè inermem esse expedit. GAV. Eloquium clarum est. RA. Clarum aliquid variè dicitur, clarus sol, clarum incendium. GAV. Præfulgidum eloquium est. RA. Et lugubres cometæ, & infesti gladij, & hostiles galeæ fulgent, vt fulgor eloquentiæ gloriosus sit, sanctitate & sapientia tēperetur. GAV. Copia eloquij ingēs est. RA. Si quidem iuncta modestiæ magnum aliquid supraque communem hominum mensuram non inficior, Alioqui mutum esse præstabat. GAV. Eloquentiæ satis est. RA. Satis eloquentiæ parum sapientiæ fuisse in homine illo scele-

ſtiſſimo apud Criſpum legis: neque is quidem gloriam eloquentiæ quęſiuit vllã, quanquam altiore iudicio non eloquentia ſed loquacitas illa fuit. Verus enim orator hoc eſt eloquentiæ magiſter niſi vir bonus eſſe non poteſt. Quod ſi bonus & ſapiens putabas ad oratorias laudes perfectúmque munus eloquentiæ, hunc verborum impetum, qui ſæpe procacibus atque inuerecundis vberior eſt ſiue hanc ipſam etiam dicendi peritiam ſatis eſſe, fallebaris. Linguæ volubilitas, atque verborum copia, & ars etiam quædam ſceleratis piiſque communia eſſe poſſunt. Id quod quæris bonorum eſt, non omniũ quidem ſed pauciſſimorum, ita vt mali omnes huius laudis extorres ſint, ad quam ſcilicet animi bona, quibus carent, virtus & ſapientia requiruntur. Quod vt ſic eſſe nõ intelligas dicam, Sed memineris duarum, de quibus loquor, rerum diffinitiones in mentem redeant quarum altera Catonis, Ciceronis eſt altera. Ille ait. Orator eſt vir bonus dicendi peritus. Iſte autem, Nihil eſt inquit, aliud eloquentia, niſi copioſe loquens ſapientia. Ex his vides ad oratoris, atque eloquentiæ eſſentiam, & bonitatem & ſapientiam exigi, nec tamen ſufficere, niſi & peritia adſit, & copia. Ita vt primę illæ duæ virum bonum ſapientemque duntaxat, hæ autem ſolæ nec bonum, nec ſapien-

tem, nec eloquentem quidem efficiant, sed loquacem. Omnes verò coniunctæ perficiant oratorem, eiusque artificium, quod profecto rarius atque altius est, quam putent qui in multiloquio situm sperant. Tu ergo si oratoris nomen, & eloquētiæ veram laudem quæris, virtuti & sapientiæ primum stude. G. Eloquentia plena atque perfecta est. R. Pleno atque perfecto nihil deest, deerit autem multum si præmissa defuerint. Ante igitur quam de vniuerso pronuncies hoc vnum tacitus tecum volue. G. Eloquentia summa est. R. Supra summum nihil est, his ergo cessantibus iam summa non erit, sed caducum quiddam & informe, cui fundamentum fastigiumque detraxeris. G. Eloquentia dulcis & ornata est. R. Dulcedo & ornatus iste nescio quid blandum, seu dolosum, non virile nec syncerum præfert, sed non pluris est apud rectos iudices suauis & compta viri fallacis oratio, quam vel meretricis fucus vel mellitum virus, vel frenetici robur, vel auari aurum: quicquid est, quanuis appareat, ac mulceat si principium essentiale defuerit, nihil penitus aut nihilo proximum videri debet. G. Eloquentiæ fiducia magna est. R. Magna sæpe fiducia magnis periculis viam fecit. Vt animum tollat, atque adiuuet, frænum accipiat, sese norit, quid agendum instat, exami-
net,

net,absit insolentia pariter & cōtemptus. Sin progressa liberius virium obliuisci cœpit, iā nō fiducia sed temeritas & audacia est,quo nihil est à sapientia remotius: hæc in rebus omnibus agendis vt aspectu preciosior,sic affectu periculosior ignauia est. Illa enim domi pigros & inglorios tenet,hæc impellit ardētes,& quos æstimabatur promotura præcipitat, hæc sæpe bellacissimos viros ostendit imbelles, cautissimos probauit incautos, vtque ad te redeā,qui desertissimi videbātur in fantissimos patefecit. G. Eloquentia ingēs est. R. Vt sit historico fides,inter vitia infinita eloquentiā habitasse,veriq; locū teneat authoritas,neq; dubiū sit, quod eloquentiæ princeps in rhetoricis scribit, eloquētiā sine sapiētia esse nō posse,quę vt liquet superioribus aduersatur. Ista tamen quolibet modo sumpta eloquētia certè quo maior,eo dānosior funestiorq; si sola est. G. Eloquētia singularis est. R. Hæc est quæ singulares viros & Græcorū & nostros in perniciem traxit,quod ita esse Demosthenes & Cicero & Antonius non negabūt. G. Eloquētia plausibilis est. R. Si innocēter absque iactātia vtare. Vix vlla re citi⁹ multitudinis amorem tibi cōcilies,& gloriā quæras, si quo, nisi meræ virtutis, artificio quæri potest. Sin arroganter atq; improbè,perfacile tibi discrimē & multorū odia tibi cōflaueris

Sapientis dictum est cuiusdam mors & vita in manus linguæ. Non vnius veró tantum hominis, sed multorum quorundam linguæ totas euertère res publicas, euerténtque. Pessimum nocētissimumq; hominis mali membrum, lingua est. Nil hac mollius, nil durius. GAV. Eloquentia sonora est. RA. Et sonorum fulmen. GAV. Eloquentia florida est. RA. Et floridum aconitum. Denique versa vt libet & reuersa, & gloriæ habes viam arduam, & inuidiæ pronam valde.

De virtute. *Dialogus* X.

GAV.

NVnquid non saltem licet de virtute gloriari? RA. Vt liceat, in illo tantùm licet, qui virtutis & omnis boni auctor solus atque largitor est. GAV. Magna est animi virtus. RA. Vide autem ne quo maior creditur, minor sit. GAV. Spectata virtus in rebus dubiis est. RAT. Proprium est virtutis, non quid actum, sed quid agendum sit, nec quid adsit sibi, sed quid desit attendere, vnde est vt sæpe illam non de quæsito gloriantem, sed de quærendo sollicitam videamus. Dicerem, si liceret, auaram, aut certè auaritiæ similem esse virtutem. Iugiter sitit, quotidie inardescit, quo plus quæsierit eò sibi pauperior

rior videtur, & plus appetit. Nullus ei desiderij modus est. Nullus sat magnus cumulus meritorum. GAV. Virtus supra humanum morem est. RAT. Vereor ne superbiæ sit ista professio, non virtutis. GAV. Virtus longè clarissima est. RAT. Fundamentum veræ virtutis humilitas, nec tãta claritas vlla est, quam elatio non obscuret. Scit ille qui clarissimus creatus, seque ipsum efferens, non obscurus tantùm, sed princeps metuit fieri tenebrarum. Quod si illi accidit, quid alij de se sperent? GAV. Virtus eximia est. RAT. Non solet esse virtus iactatrix eut miratrix sui, sed imitatrix alieni. Itaque semper anhelans semper altius aspirãs, dum se comparat paruipendit. GAV. Virtus consummata est. RA. Nunquam hoc virtus de se iudicat, non confidit, nihil arrogat. Scit hoc tempus esse militiæ non triumphi, atque ideo nunquam torpet, & semper in actu est. Semper quasi nunc incipiens accingitur, quæ omnia perfecisse se neque vndique consummatam credit. Crede mihi non est virtus, error est virtuti obuius, atque aduersus. Quisquis ad summam peruenisse credit, in hoc primum fallitur, quod vbi credit esse, nõ est. Deinde, quòd illuc ferentem viam aberrando deserit, dumq; quod non habet anticipat, quod habere potuisset sponte sua negligit. Si

quidem nil tam profectui aduersum, quam perfectionis opinio. Nemo studet agere, quod peregisse se putat. Error hic sæpe magna parantibus obstitit, iamque alta prehensantibus. G. Virtus pro humana capacitate plena est. R. Si omnem vitam ante oculos ponis, perque dies singulos actuum, ac verborum, & cogitatuum rationem à te ipso exigis incorruptus rerum arbiter tuarum, videbis quãtum vacui in anima sit, quantum vitia occupent. G. At saltem communis, & mediocris est virtus. R. In rebus altissimis vix mediocritas locum habet: verùm habeat, non tamen hæc gaudij materia, sed laboris ac studij est. Nam quod ad summam disponitur donec eò peruenitur non quiescet. G. Aliqua est virtus. R. Huius quoq; iudicium linque aliis. Et si qua est virtus, non ibi finis gaudij, sed in illo ad quem vera per arduum virtus ducit. Eam nempe philosophiam profitemur, quæ non fruendum virtutibus, sed vtendũ docet. Nondũ plenè igitur gaudendi tempus est, tot nunc etiã vitę periculis circũfusis, sed optandi poti⁹ sperãdiq;. Gauisurũ te sperare potes, sic tamen, vt metuas doliturũ. G. Si quid boni est sentio vnde sit, & in illo gaudeo, quicquid autem deest, scio vnde poscendum sit, & de illo spero. R. Hęc est virtus, & iam tutum iter ad verum gaudium inuenisti.

De

De virtutis opinióne. Dialogus XI.

GAV.

QVisquis ego sum, opinio de me hominum bona est. R. Opinio rem non mutat. G. Bonum me communis habet opinio. R. Quid si malus tu, nónne opinio falsa est? Scientem certè falso gaudere dementia est. G. Opinione vulgari bonus dicor. R. Nihil est, quod non sibi fingere possit opinio. Bonum autem seu malum, quòd in animis habitat, neque diuersis opinionibus, neque sermunculis variatur. Non si cuncti igitur te mortalés bonũ dixerint, bonus fies. G. Bonum mihi saltem est nomen. R. Melius esse nomen bonum, quàm diuitias multas, Hebræorum Sapiens ait. idemque alibi, Melius nomen bonum quàm vnguenta preciosa, & valorem boni nominis, & odorem famæ his verbis expressit, comparatione scilicet auri, & vnguenti. Quomodo autem seu nomen, seu aliud quicquam esse potest bonum, si sit falsum? Qualecunque igitur sit nomen impij non sit ideo minor impietas. Non inani igitur nomine glorietur, sed illud eiusdem Sapientis audiat: Nomen inquit impiorum putrescet. & illud alterius: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostrę. Illa si intus tibi obstrepit, quid tibi proderũt adu-

lantium susurri? quid blandiciis aut fictionibus partum nomen? è radice mala nihil boni oritur. Neque hinc ortum nomē bonum dixeris, cùm verum dicere non possis. GAV. Bene de me sentiunt ciues mei. RA. Non refert quid de te alij sentiant, sed quid tu. G. Bene de me loquuntur ciues. RA. Noli credere, quid loquantur nesciunt, & cupidè mentiuntur, pruritu quodam linguæ, in vtranque partem, nimio & consuetudine in naturam versa. GAV. Bene de me plurimi loquuntur. RAT. Ignorantibus credere quid est aliud, quam volentem falli? GAV. Bene de me loquitur vicinia. RA. Dulciloquio forsan aut munerib⁹ delinita, aut de te aliquid sperās. Nunquā vel amanti credideris, vel sperāti. GAV. Vicini mei nomen meum celebrant. RA. Alter alterum decipit, omnes te. G. Bonum mihi testimonium ciues dant. RA. Est intus in anima testis incorruptior, certiorq;. Conscientiam tuam interroga, illi crede. GAV. Bene de me homines opinantur. RA. Opinio, ambiguę nomen est rei, certissima res est virtus. HAV. Ego ipse mihi vir bonus videor. RA. Ergo es malus. Boni enim sibi displicēt, seq; accusant. GAV. Et mihi videor, & aliis bonus. RA. Quid si tu malus, illi autem stulti? GA. Benè de me sperant ciues. R. Cura ne spes ciuium falsa sit. Turpe est de se sperantes, cum possis aliud

frustra

frustrari. GAV. Credo sim de quo non frustra sperent multi. RA. Si id esses, id non crederes. Malum est alios, pessimum autem seipsum fallere. GAV. Omnes me virum bonũ putãt. RA. Quid si tu contrarium scis? GAV. Omnes me virum bonũ dicunt. RA. Et tu credis omnibus? Num te autem dici pudet, quod non es? sed est hoc vobis insitum inter cuncta mirabile de vobis vestrísq; de rebus quamuis occultis, plus cuicunque, quàm vobis credere. Iuxtaq; Flacci sententiam, & mendacem timere infamiam, & falsa gloria delectari. GAV. Totum vulgus vna voce me laudat. R. Nulla pronior ad errorem, atque ad præcipitium via est, quàm per vulgi vestigia. Quicquid penè vulgus laudat, vituperio dignum est. GAV. Cunctis hominibus placeo. RA. Placẽtes hominibus deus spernit, & placere hominibus, displicere est deo, contraria contrariis gaudent. G. Viri boni nomẽ habeo. R. Vitę constantia & honestate seruãdum est, alioqui facilè euanescet, vetus est enim. G. Multæ sunt in populo laudes meę. R. Seuisti in agro arido arbores caducas. GA. Magnæ inter doctos etiam laudes meæ sunt. R. Si veræ, durabunt. Et vt ait Cicero, radices agent, & propagabuntur. At si fictæ, celeriter tãquam flosculi decident. GAV. Omnes vno ore meam prædicãt virtutem. R. Non in hominum sta-

tu, neq; in propria virtute, quamuis vera sed in ipso virtutum omnium authore gloriandum. Qui contrarium non facit, non modo non assequitur assertione hominū, quod non habet, sed id ipsum quod habet, vel imminuit, vel amittit. GAV. Vulgus omne me prædicat. R. Dixi, & repeto, quicquid vulgus cogitat vanū est, quicquid loquitur falsum est, quicquid improbat bonum est, quicquid approbat malum est, quicquid prædicat infame est, quicquid agit stultum est. I nunc insanorum sermunculis gloriare.

De sapientia. *Dialogus* XII.

GAV.

SApientiam consecutus sum. RAT. Rem magnam, si vera esset, & inseparabilem à virtute. Si illam igitur approbasses, hæc probata esset, sed vtraque opinione aliquāto facilior est quàm re. GAVD. Sapiens sum. R. Crede autem mihi, nunquam si verè esses, hoc diceres. Sapiens enim quātum est, quod sibi desit, intelligit, non gloriatur itaque, sed suspicatur. GAVD. Sapientem me profiteor. RAT. Bene irent res, si tot essent sapientes, quot sapientiæ professores. Nunc illud perdifficile est, hoc verò facillimum. GAVD. Sum sapiens. RAT. Si verè sapiens esse vis,

noli

noli id quidem opinari. Credere se sapientem primus ad stultitiam gradus, proximus est profiteri. GAV. Studio ad sapientiam perueni. RA. Vtique sic ad illam peruenitur. Sed an tu perueneris, recogita. Non est enim res studij breuis, egens aliquot annorum vt reliquæ artes, tota vel longissima opus est vita. Si quis (vt aiunt) tota die currens peruenit ad vesperam, satis est. Notum est illud Platonis, vt alia multa, præclarissimum, quo Ciceroni placet, & mihi beatum cui etiam in senectute contigerit, vt sapientiam, verásque opiniones assequi possit. Has tu an calle medio obuias habueris, an nescio quo pennato equo vectus ante tempus attigeris incertum tam citò sapiens euasisti. GA. Sapientiæ perfectionem cęlitus accepi. RA. Est fateor cæleste donum sapientia, sed magnus certè vir erat, & cœli amicus, qui dicebat, non quod iam acceperim aut perfectus sim. GAV. Sapientiam cupida mente comprehendi. RA. Vt pecuniæ rerúmque multarum mala, sic sapientiæ cupiditas bona est. Sed an tu tantæ rei capax sis videto. Certè ille idem. Ego me inquit, non arbitror comprehendisse: & ille quoque permagnus erat, qui cum deo de seipso loquens sic aiebat. Imperfectum meum viderunt oculi tui. Hoc est proprium sapientis, imperfectionem suam nosse, ac fateri.

teri. GAV. Sapiens dicor. R. Non te tuæ, neq; alienæ vnquam voces sapientem fecerũt, sed res ipsa. G. Sapiẽs vulgo dicor. RA. Vulgus insanos sapientes dicere, & sapientes insanos, iure suo didicit, quod est, vt falsa pro veris, veraque pro falsis habeat. Nihil est à virtute vel à veritate remotius quam vulgaris opinio. GAV. Omnes prædicant me sapientem. RA. Ad famã fortasse aliquid. Ad sapientiam nihil omnino. Sentio autem superscriptionibus inniteris literarum, quibus nihil est liberalius, non satis est facere sapientes, qui non sunt, sed egregios & insignes faciunt ac verecundos, serenissimos insuper & illustres, vt iam simplex sapientiæ titulus sit pudori, qui quàm paucis conueniat stupor est, obsoleuit, tamen inter titulos clariores, quos qui scribendo sic accumulant, sciunt se mentiri. Sed vrbani vel mendacio fieri volunt. Vos qui legitis non veros modò, sed citra verum sistere illos rati, publico errore fallimini. Nemo est qui de suis rebus interroget. Omnes aliis de se credunt. Vis autem noscere quàm sis sapiens, verte oculos retro. Recordare quoties in hoc vitæ cursu cespitaueris, quoties aberraueris, quoties offenso pede cecideris, quot pudenda, quot dolenda, quot pœnitẽda commiseris, tũc si audes, te dicito sapientẽ, credo autem nõ audebit. GAV. Scio me sapientem.

RA. Literatum forsan vis dicere. Sunt enim plane literati aliqui verè, licet pauci, sapiẽtes autem pene nulli. Aliud est sapienter loqui, aliud sapienter viuere, aliud dici, aliud esse sapientem. Fuere qui dicerent sapiẽtem nullum. Id quã verum falsumve sit, non disputo. Certè nimis prærupta sententia est, & ad desperationem prona, & studio aduersa sapientiæ. Hebræi sapientem Salomonem suũ prædicant, qui quàm sapiẽs esset, turba coniugũ, pellicumq; testatur, multóque maximè diis alienis cultus exhibitus. Romani sapientem Lælium, & Catonem: Græcia ipsa dũ floruit septem habuisse dicitur sapientes. Ij quoque hoc titulo indigni sequentibus visi erãt. Qui excusant, dicunt non eos illum sibi titulũ assumpsisse, sed ab errantibus populis traditum possedisse. Vnus tantùm fuit, sua possessione, suoq; sapiens iudicio, stultissimus omnium Epicurus. Quem titulum cũ Metrodoro participare voluit, nec honorificum amici donũ ille respuit. Seq; etiam sapientem dici æquanimiter tulit, vt sua illa qualis qualis gloria, error esset alterius. Vnus quoque sapiens Socrates oraculo dictus Apollinis, forsan ideo, vt vnum illum sapienti proximum, falso testimonio, falsus Deus ad amentiam, atque insolentiam irritaret. Hæc de antiquis sapientibus dixerim. Fœlicior ætas nostra, quæ non

vnum duósve, vel septem, sed in singulis vrbibus, ceu pecudum greges numerat sapientum. Nec mirum sanè multos esse, qui tã facilè fiant. Venit iuuenis stultus ad templum, præceptores illum sui prædicant, celebrant, seu amore, seu errore, tumet ille, vulgus stupet, plaudunt affines, & amici. Ipse iussus in cathedram scandit, cuncta iam ex alto despiciens, & nescio quid confusum murmurans, tunc maiores certatim, ceu diuina locutum, laudibus ad cœlum tollunt, tinniunt interim campanæ, strepũt tubæ, volant annuli, figuntur oscula, vertici rotundus, & niger pannus imprimitur. His peractis descendit sapiens, qui stultus ascenderat: mira prorsus transformatio, nec Nasoni cognita. Sic fiũt hodie sapientes. Verus sapiens fit aliter. GAV. Sapiens sum. RA. Solent qui de se magnificè sentiũt, præfidenter maiora viribus aggredi, inq; nisu medio prolapsi, suo vel periculo vel pudore condiscere, quàm iusti rerum æstimatores fuerint suarum. Præstat igitur (mihi crede) falsas opiniones obiicere, insolentiam deponere, insipientiam circunspicere, & optare, ne qua experiendæ sapientiæ necessitas incidat, quæ declaret te de nihilo gloriatum. Hęc rectior tutiórque quærendæ sapientiæ via est. GAV. Credo ego ad sapientiam peruenisse. RAT. At si mihi obsequeris, ad illam potius

assurgendo, nitendoq; peruenies, quàm credendo. Nihil altius ascendit, quàm humilitas operosa.

De religione. Dial. XIII.

GAV.

Religione glorior perfecta. RA. Religio optima, ac perfecta vna est, supra CHRISTI nomẽ, supraq; petram firmissimam fundata, reliquæ omnes superstitiones vanæ, & deuia, & errores sunt, quibus est iter ad tartarum, atque ad mortem, non hanc momentaneam sed æternam. Et quot putas, quantiq; viri huius veræ religionis inopiam miserabilem passi sunt, cunctis in rebus aliis altiores? Habent illi, quod æternum gemant, habes tu vnde glorieris, & gaudeas, non in te quidem, sed in eo, qui te summa in re tanto maioribus præferre dignatus est, qua nihil maius, nihil melius tibi tribui poterat in hac vita, de qua loqui aliquid vberius non grauarer, ni res ipsa cœlesti lumine penè iam omnibus nota esset. GAVD. Piis sacris initiatus sum. RAT. Pia sacra religionis huius sunt tantummodo, reliquarum omnium sunt furores, ritúsque sacrilegi. Neque tamen initiatum esse sufficit. Maius est fortè, quam putas

deuoto licet animo dulce negocium. Non enim deum nosse satis est, quod & dæmones faciunt, qui oderunt. Amor, & cultus exigitur, his ex rebus constans, quæ vtinam tā bene implerentur ab hominibus, quàm sciuntur. GAV. De vera religione mihi placeo. RA. Placere sibi, superbire est: Hæc autē vera religio, quæ te Deo religat, Deum tibi, humilitatem piis mentibus inserit, insolētiam extirpat. Sic tibi igitur gaudere permissum, vt quanto lætior, quantoq; religiosior, tanto sis melior, & operibus bonis affluentior. Illi gratias agēs, qui tibi ex hac mortali vita rectum iter ostendit ad ęternam vitam. GAV. Veram religionem (Deo gratias) sum adeptus. RA. Bene ais, Deo gratias. Custodi autem illā bene ab erroribus, à negligentia, à peccatis: & sic habe, si hanc assecutus es, & in ea te exerceas, vt dignum est, cessare controuersiam, de qua modò litigauimus, cùm sit scriptum sacris in literis. Pietas est sapiētia, & per alium. Initium sapientiæ est timor domini. Neq; id ipsum tacitum in prophanis. Cuius rei Lactantius meminit Institutionum secūdo. Affirmat inquit Hermes eos qui cognouerunt Deum nō tantùm ab incursibus dæmonum tutos esse, verum etiam ne fato quidem teneri. Vna inquit, custodia pietas. Et enim pius homo, neq; dęmoni pessimo, neq; fato subiacet.

cet. Deus enim liberat pium ab omni malo. Nanq; vnicum atq; solum bonum est hominibus pietas. Quid sit autem pietas ostendit alio loco his verbis. Pietas enim scientia est Dei. Eandemque sentẽtiam Asclepium in sermone quodam regio latius explicasse cõfirmat. Vides vt obstinatissimi duo pagani vestram circumuolant veritatem. Tanta est veri vis, vt linguas sæpe hostium ad se trahat.

De libertate. Dialogus XIIII.

GAV.

IN libertate natus sum. RA. Non qui nascitur liber, sed qui moritur liber est. Multum fortunæ licet in nascentem, in extinctũ nihil. Expugnat vrbes munitissimas. Armatos fundit exercitus. Potentissima regna subuertit. Inexpugnabilis arx sepulchrũ, Illic regnum vermibus, non fortunæ. Itaq; limen illud ingressi soli mortaliũ vitæ huius ab insultibus tuti sunt. Tute liberũ iactas, & ignoras, non dico ad sepulchrum, sed an liber hodie in cubiculum sis iturus. Libertas vestra tenuissimo nitens filo, sicut alia quibus fiditis omnia, tremula semper & caduca est. G. Liber sum. R. Idcirco te (vt reor) liberum dicis, quia dominum nullum habes, sed Annæum audi Senecam. Bona inquit ætas est, forsitan

habebis, nescis qua ætate Hecu. seruire cœpit, qua Cræs. qua DA. mater, qua Pla. qua Diog. His ille te admonet exemplis. Multa sunt alia, vel tacita Senecæ, vel ignota. Nunquid non Atilium Regulum meministi indignum prorsus hoc ludibrio, passum tamen? Nunquid tibi recentior annis Valerianus excidit? quorum ille modò dux hic autem princeps populi Roman. moxq; ille Carthaginensium, hic Persarũ seruus, ille truci supplicio peremptus, hic longa & misera contabuit seruitute. Quid Macedoniæ Numidiæq; reges? Hinc Persen, hinc Siphacẽ memorem atq; Iugurtham regni omnes è culmine Romana lapsos in vincula. Mitto veteres regum casus. Ætas tua quosdam è regia trusit in carcerem, eundémque vna hora, & primum regem, & vltimum seruum vidit. Siquidem eo quisque miserior seruus est, quo fœlicior liber fuit. Noli igitur libertatem tumescere, quoniam non ex liberis modò, sed ex regibus tam subito serui fiunt. Nec miraberis, cùm secundum Platonis sententiam, non minus ex seruis etiam reges fiant. Mutantur assiduè res humanæ. Nihil sub cœlo stabile. Quis in tanta vertigine firmum aliquid, ac mansurum speret? Neque verò te liberum hinc dixeris, quód esse dominum tibi non vides, quòd parẽtibus ortus ingenuis.

nec in acie captus, nec venundatus sis. Sunt vobis inuisibiles animorum domini, & in ipsa hominum origine latens pestis est. Nascendi genus obnoxium peccato, qua nulla grauior seruitus fingi potest. Sunt occulti hostes, & bella clandestina. sunt quæ miseras animas nundinentur, quas (heu) vili precio venditis, voluptates fœdissimæ dominarum. quæ vos inenodabili laqueo vinctos tenent. Ite nunc, & libertate gloriamini. Sed vos cæci, nihil nisi corporeum videtis, vnde eum, qui vni mortali subest domino, seruum dicitis. Illum verò, qui mille immortalibus tyrãnis opprimitur, liberum iudicatis, eleganter vt reliqua. Profecto autem liberum non facit fortuna, sed virtus. GAV. Liber sum. RAT. Plane. Si prudens es, si iustus, si fortis, si modestus, si innocẽs, si pius. Horum si quid abfuerit, pro ea te parte seruum scito. GAV. In libera patria natus sum. R. Vrbes quoque tu liberas tua ætate perexiguo flexu rerũ post paululũ seruas nosti. Quod si vel notiora vel clãriora sunt vetera, Lacedęmõ. & Athenę liberrimæ vrbes ciuile primũ, mox externũ passæ sunt iugũ. Hierosolyma sancta vrbs, & libertatis æternæ mater temporaliter & Romanis seruiuit, & Assyriis, nũc seruit AEgyptiis. Roma ipsa non solũ libera, sed domina gentiũ, uorũ primũ ciuiũ, post etiam vilissimorum

hominum serua fuit,vt nemo vnquam libertati,nemo vel imperio suo fidat.

De patria gloriosa. Dial. XV.
GAV.

GLoriosa in patria natus sum. R. Plus negocij habes,vt in lucem venias. Fulgent minutiora etiam astra per noctem,& Bootes ad solis radios habet,& lucifer. G. Clarissimæ patriæ ciuis sum. R. Bene si virtutum hospes, vitiorum hostis. fortunæ enim est illud, hoc tuum. G. Patria mihi fœlix,ac nobilis est. R. Refert qua nobilitate. Hanc numerus incolarum hanc insignis opum magnitudo, hanc spectata fertilitas, hans situs ipse nobilitat. Salubris aër clari fontes mare proximũ, tuti portus, opportuni amnes, nobilis patria vulgo dicitur vini ferax,rei,fruméti, frequẽs arm ẽtis, ac gregibus,auri scatebris, & argenti. Bonam terram dicitis, vbi fortes equi, vbi pingues boues, vbi teneri hœdi, vbi dulcia demum poma nascũtur: vbi autẽ boni viri id nec quæritis quidẽ,nec quęsitu dignũ ducitis æstimatores egregij. Atqui summa patriæ laus,sola virtus est ciuiũ. Rectè ergo Virgil. gloriã,ac fœlicitatẽ cũ describeret Romanã, nihil horũ ad quæ sola respicitis dignatus attingere, vnã vrbis & imperij magnitudinem

atque

atque altitudinem attigit animorum. Fœlicem denique prole virum dixit. Ea eſt enim vera vrbium fœlicitas, vera nobilitas. G. Præclara ciuibus bonis patria eſt. R A. Quid ſi tu obſcurus? Quid ſi claritas ipſa te prodet, teq; lateb. eruet, & in apertum trahet? promptius in luce notaberis. G. Famoſiſſima eſt patria. R. Nõ tam infamis eſſet. Catilina, niſi tam famoſa in patria natus eſſet. Gaio etiam & Neroni, alter infamiæ aceruus imperium acceſſit, & mundi natos in vertice fortunæ fauor extulit, quo latius noſcerentur. G. Nobliſſima in patria viuo. R. Multorum aut contemptui patens, aut inuidiæ, ſine altera in magna vrbe vix viuitur, illud tutius, hoc clarius malum. Vtriuſque autem hæc ipſa, quam prædicas, natalis ſoli nobilitas, cauſa eſt. Inter tot oculos, nullæ ſunt latebræ. G. Notiſſima ex patria ſum. R. Malim per te patria quàm tu propter patriã notus ſis, niſi verò per te fulſeris, quid tibi lux patriæ præter tenebras allatura eſt? Multos habuit claritas magnæ vrbis obſcuros, quos abunde claros, parui, ruris obſcuritas habuiſſet. G. Inclita mihi patria eſt. R. Eſt quæ ſuas ſibi laudes habeat, tuaſq; participet. Quicquid bene geſſeris, prima quodammodo patriæ laus erit. Fuit qui Themiſtoclis gloriã Athenis aſcribere niteretur, qui plane pergrauiter, & vt talem virum decuit, reſpon-

dit. Cũ enim sibi Seriphi angustæ, & ignobilis insulæ quidã incola inter iurgia obiecisset, non eũ sua, sed patriæ gloria clarum esse: neq; hercle ait, aut ego obscur⁹ si Seriphius, aut tu si Atheniensis, clarus esses. Non splendori patriæ, sed virtuti proprıæ fidebat. Virilius plane quàm Plato, maior licet ille philosophus. Sed existunt interdum in magnis etiã ingeniis, magni & mirabiles errores. Is ergo inter cætera magnæ suæ fœlicitati claritatem patriæ ascribebat. Vt enim totum noris hac in parte excellentis viri animum, aiebat Plato se pro multis gratias agere. Rectè id quidẽ, modò intelligat, cui quibúsve pro donis gratiæ sint agendæ. Ille verò naturæ gratias agebat. Primùm, quòd hominẽ eum non mutum animal, quòd marem, & non fœminam, quòd Græcum, & nón Barbarum, quòd Atheniẽsem, & non Thebanum, deniq; quòd Socr. ætate non alio tẽpore genuisset, vt scilicet esset à quo doceri posset, atq; instrui. Vides inter gratulandi, gloriandiq; causas, vt Atheniensem quoq; ponat originem. Quid hîc dicam, forsan expectas. Ego verò & si de hoc vno sermo sit institutus, quando tamen tanti viri mentio incidit, quid de hoc toto illius sermone, & aliis sit visum, & mihi etiam videatur dicã similiter, Scio quosdam claros, & disertos viros incunctanter asserere, nihil

vnquam ab aliquo esse dictum delirius, quorum in sententiam, quin (vt dici solet) eam, pedibus parum abest. Nam quid quæso attinet his gaudere? Quæro enim quid si barbarus, quid si mulier natus esset? An non multi Barbari multis Græcis.& virtute,& ingenio meliores extiterũt? An nõ fœminæ aliquæ & rerũ gloria,& inuẽtione artiũ quibuslibet viris optabiliores? Quid denique si bos? quid si asinus nasceretur? quid ad hũc ipsum de quo loquimur Platonẽ? qui iã non Plato, esset, sed id potius quod natura parens edidisset, nisi fortè Pithagoricæ credebat insaniæ, è corpore in corpus animas commigrare, quo nihil vnquam certè stultius, nihil impudẽtius non dicam à philosopho, sed ab homine dictum fuit, nihil magis veritati dissonum, ac pietati, nihil demũ à quo religiosæ aures magis abhorreãt. Quid deinde, an Atheniẽsem nasci, clarum adeo, vt non ęquè clarum esse posset, alibi, Thebis etiam natum esse? Annon Homer. & Pithag. ipse, & Democr. & Anaxagoras & Aristot. & mille alij alibi quam Athenis nati, clarique habiti, non minus quàm qui nati sunt Athenis? Ac ne à Thebis abeam, quas spernere Graij solent, annon si ingenium quæratur, Thebis natus est Pindarus, quem imitationi inaccessibilem Flaccus ait? Si rerum claritas gestarum,

Liber pater,atq; Hercules tā famosi, vt Alexander Macedo cōtemptor omnium, ferme mortalium,illos duos vt altissimum, atq; vltimum signum gloriæ sibi proponeret imitādos? Sin vtrunq; nonne recenti memoria, & penè ante oculos erat Thebanus Epaminundas summus philosophus,summus dux,Græcorūq; omnium recto sub iudice omnis æui princeps? Hic est qui Lacedæmones penè funditus euertit, & Athenienses Plat. sic exterruit,vt eo mortuo quasi summo terrore liberati, illico se in luxū ignauiamq; resoluerent, quo adhuc etiam apud Thebas florente,quot Athenis inertium,& stultorum milia fuerint,quis facilè animo metiatur?Non igitur quòd Athenis, sed quòd talis natus esset, ac genitus hoc est tali ingenio,taliq; animo, tali denique & parentum indulgentia, & rerum temporalium facultate, vt erudiri posset, & ad omne bonum opus institui, gratias agere decuit tam anxiè doctū virum illi deo, qui hæc ei dederat,non Socrates, non Athenæ,cuius in schola, & in qua vrbe,quot & ini qui fuerunt,& indocti opinari promptius sit, quàm noscere. Et vt vrbē sileā,habuit schola illa inter multos Alcibiadem, & Critiam, illum patriæ hostem,hunc sæuissimum tyrannorum, quibus quid præceptor Socrates cōtulerit, Plato ipse respondeat, vel sic intelligens:

gens quàm inane est, quod terreni doctrina præceptoris discipulorum auribus instrepit, nisi gratia magistri cælestis aspiret, sine qua nihil omnino Socratem potuisse, quanquam dei mendacis oraculo, vt prædictum est, sapientissimum iudicatum, inter duas tamen simul vxores procacissimas anus, ipse vel alius quantumlibet eum excuset, ineptissimè conuersatum. Sed hæc, & reliqua incidenter, præter vnum illud quo Platonem talem virum hac eadē vanitate, gloriosæ patriæ impli citum fuisse cognoscere, non vt magni comi tis clypeo tuum tegas errorē, sed vt accuratius illum vites, cui succubuisse summa etiā cernis ingenia. GAV. Ampla in patria vitam ago. RAT. Multa sunt amplæ vrbis incommoda, distat templum, distat forum. Illud ani mo nocet, hoc corpori, distant opifices, atq; amici. Qua quidem nulla durior distantia, quos laboriosum visere, negligere inhumanum. Audis, vt de hoc queritur Flaccus? cubat hic in colle Quirini, hic extremo in Auētino, visendus vterq;. Quocunque ire decreueris, seu peregre profecturus, domui tuæ dispone, quando, & an redeas incertum, & ipse reditus cum labore est. Sæpe etiam cum errore, ferro ac magnet iter agitur, hac eas facilius, hac rectius, hac curiam, hac theatrum vites, hac balneum effugias, hac macellum,

hi & mille alij sunt vrbiū scopuli, inter quos nauigās domum tuam, quasi alterum orbem petis, vix te ad illam peruenturum sperās. Et hoc quoque apud ipsum Flaccum legis, vt Philippus orator domum dum redit foro nimium distare carinas iam grandis natu queritur. Hæ paruo in oppido molestiæ cessant omnes, quicquid queritur iuxta est. GAVD. E paruo oppido in immensam vrbem commigrauit. RATIO. E tranquillo portu procellosum sponte pelagus ingredi temeritas est, nec miror ideo, quia læti euentus. Fecit hoc tamen, & gens Claudia è Sabinis Romam petens, è Tusculo Marc. Cato, ex Arpino Marius & Cicero: successítque fœliciter. Sed vbi nam tales viri? non tutò quidem in exemplum trahitur, quicquid raris, & summis ingeniis attentatum est. Postquam tamen soluisti funem omni studio inter difficultates enitere, inter alta consurge, consilio cœptum regens, (quod hîc boni dixerim) plures erunt ad virtutem stimuli. Erunt fortè quos ad gloriam sequi velis. Erit vbi te exerceas, vbi cum parib⁹ possis de laude contendere, pudebítque testium tantorū. Multis sæpe, quòd vis animi non dabat contulit vis pudoris, & ad ignauiam profligandam sæpe plus spectator valuit, quàm virtus. Et hi hercle quorum proximè memini,

&ac:

& accitus Curibus Numa Pompilius, Corduba profectus Seneca, Leptíque veniens Seuerus, multíque alij ex aliis locis, vbique futuri magni viri, vt aliquanto maiores Romæ essent; æmulatio virtutis, & illustrium copia exemplorum præstitit. Stude ergo quod vnicum bonum est in hac tua commigratione ne pereat, ne nihil aliud migrando quæsieris, quam vt te coram pluribus, nouæ patriæ fulgor nudet.

De origine generosa. Dialogus XVI.

GAV.

ORigo generosa est. RAT. Rursum mihi redis ad ineptias: quid ad te? GAV. Propago vetus, & gloriosa est. RAT. Alieno gloriari ridiculosa iactantia: auorum merita nepotum degenerantium notæ sunt: nec aliud magis posterorum maculas aperit, quàm maiorum splendor, ac gloria. Sæpe alteri commodum virtus alterius tulit. Veram laudem nisi de proprio sumpseris, ab alio non expectes. GAV. Magna est nobilitas antiquorum meorum. RAT. Mallem per te alij, quàm tu per alios noscereris. Verũ age aliquid & tu, vnde sis nobilis. Nam, & illi

n'sti

nisi aliquid egissent laude dignum, nunquam nobiles fuissent. GAV. Multa sanguinis est claritas. RAT. Omnis propemodum sanguis est concolor, sicubi fortè alter altero clarior inuentus sit, non id nobilitas efficit sed sanitas. GAV. Magna est claritas parentum. RAT. Quid si maior obscuritas tua est? Corpus semper, & patrimonium sæpe à parentibus accipitis, claritatem & qui habet rarò in filium transfert, & qui non habet aliquoties in filio illam videt. Quantùm patre clarior Cæsar, quantùm obscurior Africani filius? Qui, si per manus tradi claritas posset, quàm clarus futurus esset, intelligis. Sed amare illum potuit pater, illustrare non potuit. Infinitam suæ lucis eclipsim passus in filio. Sic quod preciosissimum habet hæreditas iudicio testantis eximitur, nec nisi de vilissimis rerum est tanta illa solennitas testamenti. Mille ego nunc tales clarissimorum hominum obscurissimos hæredes enumerem si vacet, etsi expediat, summam, tenes. GAV. Ingens claritas gentis est. RAT. Nil tibi amplius ea claritas præstabit, quàm vt latere nequeas, si velis. Ita in primis iucũdissimum tibi vitæ latibulum, & secretus rerum trames eripitur. Quicquid ages erit vulgi fabula. Qualiter domi viuas, & quid cœnes nosse vicinorum studium, & veluti exploratores ad te pater auúsq; remiserint

ferint, sic totum rei familiaris arcanũ, & quotidiani victus ratio. Quid cũ filiis, quid cum seruis, quid denique cum vxore, & ad vnum actus omnes, ac verba de rebus licet minimis inquirentur, quoq; altius stomacheris ab iis maximè quorum nihilo intererit. Hic igitur tuæ claritatis est fructus, vtque si vel modicum aberres dedecus gentis, & monstrati desertor itineris longè inexcusabilis habeare, hoc est enim suum ac perpetuum gentilitiæ claritatis. Reliqua alia communia vndecunque partum decus infestant, quoniam difficile est clara recondere. GAV. Clarissimè natus sum. RAT. Stulte, claritas non nascendo quæritur, sed viuendo: sæpe etiam, quod miraberis, moriendo. GAV. In multa luce natus sum. RAT. Turpitudinem caue, quæ obiectu lucis insignior fit atque conspectior. Id ni feceris in tenebris natum fuisse melius foret. Adulteri, & fures, & omnis turpium cohors tenebras quærunt. Sola lucem non refugit fœda hæc & falsa nobilitas, cognoscique appetit, cui vnum vitandæ infamiæ cõsilium sit nesciri. GAV. Antiqua nobilitas est generis. RA. Antiqua igitur virtus fuit, sine qua vera nobilitas non est. GAV. Peruetustas nobilitas est. RA. Vetustas nimia claritatem rebus eripit, & parit obliuionem. Quot fuerunt nobiles familiæ quarum hodie memoria nulla

est? Quot tu ipse florentissimas vidisti, quæ paucis annis ferme ad nihilũ rediere? Vnde præsagiũ facias de his modò florẽtibus, deq; his nũc primùm erumpentibus, caputq; tollentibus. Omnia tẽpus imminuit, cõsumitq;. Senescunt nõ modò familiæ, sed vrbes, mundus ipse (nisi fallimur) ad extremũ vergit. Tu qui vetustate gloriaris, vide ne gloriam ipsa vetustas extinxerit, neu iam radix aruerit, cuius floribus vis ornari. Omne quod in tempore oritur, cũ tempore occidit. Vestráq; nobilitas tẽpore incipit, tẽpore desinit, & quam longa dies peperit longiorq́; auxit, longissima subruit. Fieri potest, vt quo te nobilẽ fingis esse, desieris: esses fortè nobilior, si serius incepisses. G. Inueterata nobilitas est. R. Inanis ambitio, nec suo merito, sed aliorum obliuione subnixa. Cõfusa nẽpe sunt omnia, & perplexa successionũ series. Hæc inter, tibi accidit nõ nobilior vt esses, sed ignotior. Origo cũctorum vna est. Vnus parens humani generis, vnus fons vniuersorum, qui vicissim modò turbidus, modò nitidus ad vnũquẽmque vestrũ peruenit. Ea lege, vt quod paulò antè clarũm erat, mox obscurum fiat, & quod obscurum, clarum. Ita nõ de fonte dubitatio est, sed quibus alueolis hæc clari sanguinis (vt dicitis) ad vos vnda profluxerit. Hinc est, vt qui heri arabat, hodie militet, & qui per

vrbes

vrbes medias ardentem cornipedem aureis habenis regere solitus superbus incesserat, per squalentẽ campum pigros boues humili pugione solicitet. Verumq; Platonicũ illud libet opinari, neminem regem non ex seruis oriundum, neminem seruum nõ ex regibus. Ita verò vicissitudo hæc, & conditio statuum humanorũ variabilis, atque inconstans est, vt iterabilis quoque sit semel & pluries, ne miteris si vel arator ad militiã, vel miles redeat ad aratrum. Ingens rerũ mortalium rota est. Et quia tractus est longior, breuis hunc vita non percipit: quod nisi sic esset, & ligones regum, & agrestium diademata cernerentur. Nunc hominum memoriam occupatam intentamq; aliis tẽpus fallit. Et hæc est illa tota vestra nobilitas, qua tumidi, elatiq; inceditis vanum genus. G. Auorum clara prosapia est. R. Quousque vagaberis? de te agitur. Tu mihi nescio quos in tuũ locũ substituere niteris, qui pro se fortè aliquid, pro te nihil, nisi ipse tuis testibus causam instruxeris, responsuri sint. Proinde aui isti vel proaui clari fuerint, tũ scilicet dũ è vulgari acie, virtutum sese alis attollere cœperãt. Ea nobilitas radix vltima: sed perge altius, exquire acrius, proauorũ attauos obscuros inuenies & ignotos. Ad summã hæc nominũ, atq; imaginũ claritas, & perbreuis est, & quantulacunque est,

tua certè non est. Desine igitur tuum nomen alienis obumbrare virtutibus, ne vnoquoque suum reposcente, nudus ipse de proprio rideare. GA. Nobilis sum. RA. Quantum sit nobilior rusticus vir fortis, quàm ignauus nobilis, scies quum libraueris, quãto sit melius nobilitatem fundare, quàm euertere. Si exemplis eges, domi militiæq; affluunt, passímque legentibus occurrunt, vt per te ipsum mensor censórque reliquorum fias, ex omnibus duo paria hominum expendisse suffecerit. Altera igitur in lance Marium & Tullium, in altera horum aduersarios Aulum & Clodium constitue, quo examen vergat & quantum Roma cedat Arpino, quis tam cæcus vt non videat? GAV. Nobilis natus sum. RA. Iam dixi. Verus nobilis non nascitur, sed fit. GAV. Insignis nobilitas saltem ista vulgaris à parentibus est relicta. RAT. Ipsa claritas non nascendo quæritur, sed viuẽdo. Vnum hîc quoque bonum video. Familiaria virtutũ exempla non deerunt, & domestici Duces, quorum pudeat deseruisse vestigia, id si labi sinis, quid nisi famosum, & difficile malum est nobilitas? Nescio autem quomodo difficilior est suorum imitatio quàm exterorum, fortè ne videatur hæreditarium bonũ virtus. Non libens dico, sed res ipsa loquitur. Rarò excellentis viri filius excellens fuit.

De

De origine fortunata. *Dialogus* XVII.

GAV.

IN magna genitus sum fortuna. R. Vitam ab inquietudine auspicatus es, haud equidem impropriè tempestatem fortunam vocant nautæ. Magna quoque fortuna, magna est tempestas: magna verò tempestas, & consiliis magnis eget, & viribus. Habes non lætitiæ materiam, sed curarum. G. In amplissima fortuna natus sum. RA. Tu ne fortè fœlicius censes magno in mari quàm exiguo in flumine natum esse, quod si nemo sanus dixerit, quid perinde fœlicius habet nasci in palatio quàm in casa? vbique ortos terra parens excipit. GAV. In magna fortuna natus sum. RAT. Aduersò sidere voluisti funem: quòd si in tẽpestate dies acta est, cura vt nox te inueniat in portu. GAV. In alto natus sum. RA. Turbinibus rerum pates, latitandi spe prærepta. Scitũ est illud Lyrici poëtæ, Sæpius ventis agitatur ingẽs pinus, & celsæ grauiore casu decidunt turres, feriúntque summos fulgura montes. Vt clarum fatear, in alto nasci nec tranquillum certè, nec tutum est. Altitudo quãtalibet humana per se ipsam inquieta est, perpetuóque fremens tonitru. Vnde miror quid ita displiceat Senecæ Mecœnatis illud. Ipsa enim altitudo attonat summa. Nam cũ alij hoc verbo vsi sint, cur solus ille

deprehenditur? Nil præterea tam altũ, quod non & solicitudini,& labori,& inuidię, & pauori, & mœrori, & in finem morti peruium sit. Et sane omnem fastum, eminentiamque mortalium, sola mors in planum redigit. G. Alto & magno in statu natus sum. R. Iamprimum ex alto graues lapsus, & magno rara quies in pelago est, nec in imo præcipitiũ metuas, nec naufragium in sicco. G. Principium fortunatum fuit. R. Finem respice, vt reliquis, sic fortunæ suo multum licet in regno. Quo fortunatius principium, eo finis est incertiorr. Nónne vides vt res hominum turbinis more voluuntur, vt quietum mare, tempestas turbida, lucidum mane nubilus vesper insequitur, vt inter initia planum iter in cõfragosum desinit, sic prosperitatis insolentiã improuisa calamitas, & lætissimæ cursum vitæ mœsta mors claudit, & sæpe primordio dissimillimus finis est. G. In alto cœpi. R. Vide vbi desinas. Vita omnis à fine describitur,& finem planè senties, qui principium non sensisti. G. In summa fortuna editus sum. R. Et seruorum filios in solio vidimus, & filios regum in ergastulis.

De lauto victu. Dialogus XVIII.

GAV.

IN lautissima educor familia. R. Multum tibi hoc videtur, parum est, eritque mox nihil

nihil. An ideo magis tibi quàm duro agricolæ vermes parcent, an cibo molliore vescertur auidius? Non iocor tecum, nec te terreo. Scis & si forte dissimules te illi conuiuio præparatam escam, & forté iam cœnæ tempus instare, certè autem longius abesse iam non posse. Nam & breuis est lux, famelicíque con uiuiæ, & quæ mensem instruit mors impigra, quid tibi tunc lauticiæ istæ profuturæ sint, videris. GAV. Lautissimè ab infantia educatus sum. RA. O pessima pueritiæ rudimenta neglectis bonis artibus, exquisitis cibis, & peregrinis poculis assuefactus à puero præclarissimam in spem adoleuisti. Sapores atque odores nosse, mirarique doctus eximiè opiparas mensas, & vasa aurea venerari, neque serò, vt virorum fortium mos fuit, famem sitímque communibus lenire, sed ambitiosa semper nausea, & dānosis stomachi sarcinis mane illis occurrere, cum tot in eremo sancti viri esurierint, tot in castris gloriosi duces parcè, sobriè atque asperè, vixerint. An si tibi gemmis atq; epulis obsesso, hinc Curius Fabritius Corūcanius lecta suis manibus olera, cœnantes fictilibus, atq; arantes ad vesperam ieiuni, Quintius ac Seranus aut post hos, Cato Censorius cousul in Hispaniam nauigant, vnde triumphator rediit, non alio quàm quo remiges vino vsus, omnes notissimi hostes

voluptatis occurrerent, illinc Paulus atque Antonius fontis ad ripam missum cælitus partientes panem, non verecundia, ac dolore faucibus hæreret iners cibus, & attoniti gustus titillatio illa lentescceret? Cogitares ab his viris victu tam tenui támque humili labore gaudentibus, & seruatam patriam, subactósq; nobilissimos reges ac populos, & (quæ victoriarum difficillima est) carné propriam, ac mundum & inuisibiles hostes animæ debellatos, te inter amplas dapes, ac superbam requiem vili perdomitum voluptate? GAV. Lautissimus victus est. RA. Sentio, omne in eo est, vt ad fundum miseriæ curiositas fœda perueniat, nihil est actum cibi, ac potus elegantia, nisi accedat & copia, imo verò redundantia, atque fastidium. Nec succutit vt Augustus Cæsar, qui fortassis paululum te lautiór esse potuerat, cibi (sic enim de illo traditur) minimi fuit, & vulgaris ferè. Sileo quibus vesci solitus, ne quasi rusticanus pater familias contemptui tibi sit, intérque fasianos & ficedulas, ac pauones tuos illius principis secundarius panis, & caseus bubalus, & minuti pisciculi rideantur. At quanto melius fasiani isti vestri, & mensarum decus eximium, & gulæ summa fœlicitas apud Colchon semper & Phasidem latuissent, quàm huc ad corrumpendum orbem nostrum, & irritandas

illecebras aduolassent. Quanto fuit honestior ætas illa de qua Naso ait, Piscis adhuc illis populis sine fraude natabat. Ostreáque in conchis tuta fuere suis. Nec Latium norat quam præbet Ionia diues. Nec quæ Pigmæo sanguine gaudet auis. GAV. Vino fruor electissimo. RAT. Malè sed propriè ais fruor, hic est finis vester ad hoc nati estis. Quanto autem tutius sitim vestram vinum debile, vel limphis debilitatum, siue purus etiam riuus extingueret? Certè princeps ille de quo nunc loquebar, vini quoque parcissimus (nam & id scribitur) fuit, ter non amplius super cœnam bibens dum in castris esset. Vos ter decies ante cœnam bibitis, & in cœna centies, nec numero quantitas cedit. & castra ipsis vinosiora sunt vrbibus. Nulla nisi ab ebriis vel expeditio, vel certamen. Non bibebat ille interdiu, vos diebus, & noctibus non cessatis. Ille sitiens pro potione perfusum aqua frigida pānem, vel lactuculæ thyrsum, vel succosi pomi morsum, vel frustrum cucumeris capiebat, at vos sitim omni lenocinio aucupantes illam vinis ardentibus, & bibendo aliam sitim parituris, extinguitis (dicam verius) accenditis. Nec in animum venit bibere vos sanguinem terræ, ac venenum cicutæ dum sic vnum bibitis, vt Alexandro Macedoni scripsit Androcides. Quibus si ille prę

quod non nausea reddat insipidum ac sordidum. Ipsi etiam qui delectationi huic intendunt, appetitu & raritate illam acuî fatentur, vt reliquas copia frequentiaq; cõtundi, & in nihilum sæpe & in contrarium verti. Ipse demum professor voluptatis Epicurus tenuem victum quasi vnicum suæ professionis auxilium & laudauit & coluit. Quodq; sobrietati ac modestiæ tribuũt honesti viri, hoc ille tribuit voluptati. Vt quãlibet viuẽdi viã eligas, diuersis finibus vnũ callẽ cõuenire noueris, vno victu vtendum tenui semper ac modico, nisi quẽ honestis ex causis rara fortè licentia, sed illæsa sobrietate laxauerit, victus hic siccos, & validos, & aspectu placidos facit, & odore corporis nec sibi nec aliis molesto. Confer his madidos, æstuãtes, tremulos, olẽtes, & vt Ciceronis vtar verbis, cũfer & sudantes, & ructãtes, tũc videbis quid inter frugalitatẽ interfit, & crapulã, & si nõ virtus, at aspect⁹ ipse mõstrabit recta quónã vergat electio, vt vix sit quispiã tam gulæ seruus qui acriter re discussa nõ sobrietatem longè illi præferẽdam fateatur. Si hæc spernis vt leuia, nunquid & morbos hinc nascẽtes mortemq; cõtemnes, quę licet per seipsam magnis animis cõtẽnẽda sit naturaliter atq; honestè, seu certè non turpiter inuecta, sic turpibus causis accersita morte, nil fœdius, nilque formidabilius. An-

Quid dem,quid nondem, quid des, Flacce seu, quid facias? nisi vt penitus nihil des, & hanc curam illis linquas, quibus nulla cura altior est. Agãt quidlibet, qui agere nil aliud sciunt. Nam si tres discordant quid centum facient,aut mille? Vix sine tacitis saltem abeunt lamentis. Hoc male sapuit. Illud male oluit, hoc præferendum fuit. Illud gelidum. Illud intempestiuum. Hoc mœsto oblatum, hoc irato vultu, Crudum illud,hoc lacerum. Ille famulus segnis, hic præceps. Hic surdaster;hic cõtumax. Hic clamore offendit. Hic silentio, ille illotis vasis aquam tepidam, hic vinum molle porrexit,His querelis non tam aulæ,quàm viæ resonant ,& plateæ, nec immerito. Nam quid attinet iucundius domui suæ prãsuros precibus fatigare, aut quorsum & sumptus inutilis, & superuacuus labor,atque vnum in atrium turba conueniens, nisi vt te viciniæ ostentes, & quasi de conuiuiis tuis pedester agas voluptuariũ triumphum? Sic tubis cymbala cõcrepant vtq; appareat pompæ omnia tribui, charitati nihil. Finge postridie vnum aliquem conuiuarum tantu lo egere, quanti sua constitit paropsis, nunquam id à conuiuij domino impetrabit.Nẽpe non id illi præstitum,sed sibi. Quæ quamuis ita esse non sit dubium,solent tamen vbi ad mensam ebrij deierãt affirmantq; aliquid,

percussis epulis, his ferme verbis vti:per hãc inquiũt,quã simul facimus charitatem. Quibus rite respondeatur. Immo verò per hanc ebrietatem,& hanc crapulã. Vera enim charitas demũ esset, ieiuni & sicci, quæ in vestram perniciem effunditis, in vsum pauperum verteritis, tunc charitatem non impropriè iuraretis, Nunc ad vestra conuiuia fastidiosi diuites cogũtur, famelici pauperes excluduntur, vobis scilicet æstimantibus gloriosum claris hospitibus abundare. Nec deest præter vulgus(fontem omnis erroris)author insignis, Est enim vt mihi videtur, ait Cicero, valde decorum patere domos hominum illustrium hospitibus illustribus, Planè vir egregie,qui referre vicẽ valeant, sed egẽtibus clausas esse. Qua in re haud indignè forsitan notatum à Lactantio Ciceronẽ nouimus, qui profectò illud melius alibi, sed eodem libro. Hoc maxime inquit,officiũ est vt quisq; maxime opis indigeat,ita ei potissimum opitulari. Quod contra sit à plerisq;, à quo enim plurimum sperant. etiã si ille his non eget,tum ei potissimum inseruiũt. bene nũc ais Cicero & vere,nã & ita fieri debet & à plurimis cõtra fit. Sed(vt ad rem redeam(si querelis,ac fastidio conuiuarum vis carere,cõuiuiis abstine. Habent vtcunq; fortassis, qui conuiuio interfuere quod arguãt, quod gra-

uentur qui hoc ipſum arguit quòd conuiuio nō interſit,non iā ille cōuiua eſt,ſed impudē tiſſimus paraſitus,cuius lingua nō pluris æſtimāda quàm gula eſt,quæ nō modò nō me tuenda eſt,ſed optāda nōnunquā, dicēte Satyrico,Nam quæ comœdia,mimus quis melior plorāte gula?Tales aliqui apud comicos deſcribuntur,lætíq; riſum excitant:quid niſi corā audiri queant facere? Hæc demq; ſumma eſt: conuiualē cenſuram nō conuiuando euaſeris, paraſiticos morſus ac rabiē ridēdo, & contemnendo fugaueris, non eſt alia ad quietē via. GAV. Cōuiuiis vaco. RA. Pulchrū tibi ſtudium elegiſti. quid huic guſtui cōueniat, quid illi, quibus aut cōpeſcenda fames ferculis,aut irritāda ſalſamentis. En preclarā vtilemq; philoſophiæ partem, quis primus, quis ſecundus & quis tertius ingratū ſtomachum cibus premat,quis vini fumus cerebro gratiores nebulas offundat. GAV. Conuiuiis delector. RA. Si ſic accipiatur vt verbum ſonat, & vt ſenſerunt maiores noſtri nominis huius authores, non modò non arguam, ſed laudabo. Dulce eſt enim & optabile,& honeſtum amicis conuiuere, ſed comeſſationem conuiuium appellatis, turpiſſimæq; rei pulcherrimū nomē imponitis, quaſi verò non poſſit cū amicis viui aliter quàm comedēdo & bibendo, nō melius cogitando, & loquen

do,

do, cùm & docto homini & erudito (vt ait Cicero ipse) viuere sit cogitare, & nil profectò sit dulcius noto ac fido colloquio amicorum. Nolite ergo rem fœdam pulchro velo tegere. Transflucet enim & quod conuiuium dicitur comessatio esse cognoscitur. Audite potius Apostolum Paulum clara voce à malis nos inter cætera comessationibus & ebrietatibus dehortantem, & videte ne ad turpia nominum splendore rapiamini. GAV. Conuiuia me delectãt. RA. Dic quod est, comestiones, potationes, epulationes, viscerationes. Hæc si delectat accipere, vilis tu, vilis rei debitor. At si dare stultus tu, stultæ solicitudinis seruus es. GAV. Conuiuiis gloriam quæro. RAT. Mos est vestri quærere ibi, vbi quod quæritis non est. GAV. Spero gloriam conuiuiis. RAT. Falsa est gloria, verus error. Alexandrum Macedonem conuiuiis indulsisse vsq; ad funestam ebrietatem legimus. Lucium verò vsq; ad profluuium amentis impensæ, flebilémq; imperij iacturam. Quæro alios duos, quem mihi sanum principem, quem sobrium regem his intentum dabis? Nam philosophos ac poëtas egregios memorare necessarium non est, multoq; minus sanctos viros, & omnino omnes grande aliquid piúmve animo agitantes, quibus omnibus haud dubiè tota ea res infamis & inuisa

est. G. Gloria mihi apud vulgus, & multorum gratia ex conuiuiis parta est. R AT. Vilissimæ mercis ingens preciũ, coquum fieri, vt gulæ cõplaceas alienæ. Credo autẽ sunt, quos gula vrget, frænat inopia, his nihil est gratius quam aliena cura & impensa fræno illo absolui, quodq; per se nequeunt, per alios adipisci. Qui hoc eis præstant clari apud illos dũ id faciant & famosi sunt. Finge desinere, simul desinent clari esse tandẽ, vt ego quoq; iã desinam, hæc summa est. Cõuiuarum conditio delicata est, & querula, longeq; difficilis. De parasitis breuem accipe regulã, dum illos affatim paueris, rodent, arridebunt, plaudent manibus, laudabunt virum optimum, liberalemq; patriæ patrẽ dicent. Nihil ad vltimum Graiæ adulationis omiserint, de qua Satyricus loquens adulãdi gentem prudentissimã, & comœdam nationẽ asseruit, & reliqua pueris quoq; notissima. Sin aliquãdo cessaueris, & quidem sponte, auarum, sordidũ, miserum diffamabunt. Sin inopia, homunculum non malum certè, sed stolidum & ineptum, téque tuamq; domum fugient vt scopulum. Tunc intelliges illud Flacci, Diffugiunt cadis cum fæce siccatis amici. De his quidem loquitur amicis. Veri enim maximè in aduersis hærent, & illas domos auidius frequẽtant quas fortuna deseruit. His ineptiis, vsq; difficulta-

tibus vt occurras in tempore & conuiuas tu-nidos & ſcurras aridos, horumq; omnium voces,& ſententias diſce contemnere: & ſic habeto, nihil loci recto eſſe iudicio, vbi totum voluptati tribuitur, nil virtuti. Caducũ deniq; malis artibus partum nomen, eamq; vulgo quæ gloria dicitur, apud doctos infamiam eſſe, non gloriam.

De veſtitu cultuque corporis. Dialog. XX.

GAV.

AT egregiè veſtior. RA. Quæ pura ſunt, nuda videri amant. Mos eſt fœda colo ribus abdere. G. Exquiſitiſſimè induor. R. Pudebit cultus exterioris quoties quid eo tegatur cogitabis. Inſana enim ambitio eſt, fimum tegere purpura. GAV. Mundiſſimè veſtior. RA. Non audiſti quid ille vir fortiſſimus apud Criſdum dicit, Mundicias mulieribus, laborem viris conuenire? GAV. Veſtitus inſignis ac mollis eſt. RA. Snperbiæ vexillum, niduſq; luxuriæ. G. Veſtis ſingularis ac inſolita eſt. RA. Non obiiciam tibi ſacros pauperes ſeminudos, & regidos, atq; hirſutis togis hybernũ frigus arcentes. Scio quidem, quòd peccatrix opulentia ſanctam ſpernit inopiam. Ille idem ditiſſimus hominum, cuius altercatione retro tertia memini, veſte non temere alia quàm domeſtica vſus eſt ab

vxore & sorore & filia neptibúsque confecta. Nam & hoc quoque de illo scriptum est. Sic ille cunctorum dominus paucas quidem sibique iunctissimas fœminas fatigabat. Tu fortassis aliorum seruus disiunctissimas fatigas gentes. Tibi nent tibi pectunt, tibi texunt Belgæ. tibi Persæ, tibi Seres, tibi Indi, tibi Tyrius murex natat, tibi fragrans bacca hispidis pendet arbusculis, tibi oues albicant Britannicæ, tibi Indica sandix rubet, vterque tibi sudat Oceanus, Augusto autem vxor & filia, sororque cum neptibus. Eo vsque decreuit virtus creuitque superbia. Sic contrario delectatis exempla modestiæ viluerunt. In victu igitur ac vestitu multi optimo principũ contempto, post pessimos abiere, Caium, & reliquos, quorum ventri, ac tergo, nec ciuilis vnquam, nec virilis, nec Romanus certè, nec humanus, sed insanus, & nunc fœmineus, nunc diuinus ab omni autem parte profusus atque monstrificus cultus fuit. GAVD. Exquisitissimè induor. RAT. Operosior ornatus, & suspicione curæ ingentis formæ gratiam imminuit, & fulgore suo deformium mendas prodit, oculosq; prætereuntium ad spectandum excitat. Itaque nulla re peius sibi consulit deformis homo, quàm dum formosus vult videri. Vestis insignior cultúsque corporis qui ad-

famam quæritur, risus mouet. GAV. Electissimis coloribus exornor. RA. Natura rerum humana arte non vincitur. Sæpe etiam quasi indignans se tentari quo maiore nisu premitur, regitúrq;, eo magis ac magis attollitur, eminétq;, natiuam mortalis corpusculi fœditatem nec colores alterãt, nec odores, quin aut magis conspectam efficiunt, aut suspectam. G. Preciosis, ac variis, ornamentis ambior. R. Pone in pheretro aureo pallidum cadauer, gemmis illud ostróq; circunda, quo plus ornatus, & plus erit horroris. Neu quod loquor ad iniuriã trahas, origo nominis inquirenda est. Siquidem à cadendo dicitur, cadauer, cur non vt mortui sic viuentis recte dicitur? Nempe illud cecidit, hoc casurũ est, cadítque continue. G. Nouus & insolitus est mihi. RAT. Non est locus vt defleam, vtque execrer ludibria hæc habituũ externorum, quos vobis ab extremis mundi finibus furibunda præsens ætas intulit. Sed dij hominésque malè oderint has beluas humana effigie, ferino animo, lingua Latina, Barbaricóve habitu, compto fœmineam ad mollitiem capillo, moribus ad aprinam duriciem horridis atque incultis, hinc obscœna corporum impudentissime degentes, illinc mentium leuitatem vano vertice volucrum plumis exterraribus, apertissimè designantes. An verò tam

tam vigiles magiſtri,an tam dociles diſcipuli plus odij mereantur in dubio eſt, quorum ingeniis effectum vides,vt inter mimos,ducéſque , inter ſcorta, & matronas prope iam nil interſit aſpectu.Nec dum ſiſtit,ſed indies ſerpens creſcit,& variatur inſania.

De ocio & quiete. Dial. XXI.

GAV.

OCium quiéſve à laboribus obtigit. RA. Duo humanę vitę bona gratiſſima,niſi vſus immodicus mala illa grauiſſima fecerit,quod multis fecit,&totidem corporis,atque animi peſtes tumorem corpori parientes,animóque rubiginem. GAV. Ocio fruor iucũdiſſimo. R.Vtor,dic.Nulla hîc re fruendum,ſed vtendum multis,habet doctrina ſalubrior.G.Delectabile ocium eſt mihi.R.Refert multum hoc ipſum ociũ quale ſit. Duas nempe ſpecies ocij diffiniunt , operoſi alteram , atque ipſa in requie laborantis ac circa honeſta ſtudia ſoliciti,quo nil eſt dulcius,alteram inertis & languidi , & ſolam requiem complexi, quo nil fœdius,nil ſimilius eſt ſepulchro. De primo igitur ſæpe magna quædam opera, & mundo vtilia, & ſuis authoribus glorioſa proueniunt.De ſecundo autem nihil vnquam , niſi inglorius torpor,ac marcidus. Primum illud rite philoſophantibus,

uet ille libidinem, corpora prægrauat, eneruat animos, fuscat ingenia, sciétiam minuit, memoriā extinguit, parit obliuionem. Non sine causa insomnes industriíque laudantur. Somno non laudatos cernimus, sed inflatos. Proinde vt somnum quidam mortem dicūt, sic vitam alij dixere vigiliam. Inter mortem verò & vitam vide quid eligas, vigilandum certè, quod sapientibus placet, ad hoc saltem, vt longior vita sit. GAVD. Longo, & minimè interrupto fruor somno. RATIO. Bene, si non curis mordacibus, auaritia, ambitione, metu, mœrore, aut amore impio: male autem, si non honesti studij cura cuiuspiam sopor abrumpitur. Profectò populis stertentibus uigilant reges, sopitóque duces vigilant exercitu, quod & res docet & Ilias probat Homerica. Nobilioribus animis curæ vigiles impendent, sed sobrię ac salubres. Augustum Cæsarem principum maximum atque optimum somni breuis accipimus, eiúsque etiam crebrius interrupti. Tu contrario gloriaris. GAVD. Profundè dormio. RAT. Et gulosi, & libidinosi, & iracundi brutis animantibus, viuis tamen: somnolenti ac sopiti duntaxat mortuis comparantur: & quod ad illam partem temporis attinet, nihil differe fœlices à miseris, philosophicam scis esse sententiam

Iure igitur, vt pars illa pro viribus euitanda, quæ ſolam inter homines differentiam ſomniorum linquit, ſic ſectanda contraria eſt nil difficultatis allatura volentibus. Si pro leui enim gloria aut lucro exiguo, & bellatores, & mercatores, & nautæ totis ſub diuo noctibus peruigilant, illi quidem inter hoſtiũ inſidias, hi quolibet hoſte peiores inter fluctus ac ſcopulos, tu propter veram gloriã, lucrúmque ingẽs, inter Dei laudes ac libellos tuos partẽ noctium vigilare non poteris? G. Vigilis defeſſus ſomno totus incubui. R. Sic eſt non mutatis ſtylum. cuncta ferè vno modo agitis, & quæ Deus ipſe, vel natura, vel ars aliqua vobis ad obſequium dedit, in veſtrum dedecus damnúmque conuertitis. potum cibúmque ad ebrietatem, & crapulam, ocium & quietem ad ſomnolentiam, & marcorem, valetudinem ad voluptates, formam corporis ad libidinem, robur ad iniurias, ingenium ad fraudes, ſcientiam ad ſuperbiam, eloquentiam ad diſcrimen, domicilium, ac veſtitum ad pompam inanémque iactãtiam, opes ad auaritiam & luxum, prolem & cõiugium ad metum & ſolicitudinem immortalem. Ite nunc, ſtupete, & querimini de fortuna & malis veſtris ingemiſcite. de bonis mala facitis, déque cæleſtibus donis compedes vobis ac laqueos & vincula animæ conflatis.

GAV. Somno placido delector. R. At non modò reges,& duces,& principes,& philoso phi,& poëtæ,insuper & familiarum patres vigilant ac nocte consurgunt quod ad sanitatem atq; œconomiam & philosophiam vtile aitAristoteles,sed fures etiam insidiatores (quódque est mirabilius)insani, & amatores quos suarum mulhercularum memoria & desiderium excitat: tu verò non virtutis amore somnũ oderis vitiis amicum?vtq; eleganter ait Flaccus:Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones,vt teipsum serues nõ expergisceris? Pudeat semper tantùm in vobis posse turpes causas,& nil posse pulcherrimas. G. Nullo vnquam intertpellante totis noctibus quiesco. R. Videtur quidem Aristotel es, quod superius attigi, ita vitam hominis partiri, vt dimidiam partem somno tribuat,dimidiámque vigilię,dum pro parte dimidia nõ differre studiosi vitam ait à stulti vita, & siquidem pro somno noctem,pro vigilia diẽ vult intelligi.Recta fateor ac vera est diuisio,ęquis enim partibus tempus inter sese diuidunt.At si sic accipitur,æquas spacio inter partes differentia certè alia ingens est. Nulla enim acrior,nulla altior cogitatio est quàm nocturna,nulla pars temporis studentibus aptior.Si autem somnum ipsum dimidiam temporis partẽ dicit, mirabile dictum

est ex ore tā studiosi, & tam docti hominis. Absit enim ab anima bene instituta & studiis intenta, dimidium temporis dormire, cum quartum suffecerit quibusdam, & tertium voluptuosis quoque sufficiat. Noctu quidem surgere qualibet anni parte consilium est. Absit vt noctem nō hybernam modò sed æstiuam totam dormiant, qui grande aliquid moliuntur. Cæterum semel illam fregisse sufficiet fortissis, quódque vigilarum anticipatum erit breui (si res poscat) meridiana vicissitudine restaurari potest. At brumalis horæ noctis sæpius rumpendæ, psallendum, studendum, legendum, scribendum, cogitandum, contemplandum, quærendum ingenio noui aliquid semper, & quod studio quæsitum fuerit, memoria repetendum. Audiendus quoque Hieronymus ad Eustochium scribens, noctibus bis, térque surgendum inquit, reuoluenda de scripturis, quæ memoriter retinemus. Denique his studiis fatigati oculi, alterno sopore recreandi, & breui quiete recreati alterno exercitio fatigandi erunt, ne totis noctibus dormiendo, culcitræ incumbendo, sepulta cadauera videamini. Motu crebro, atque honesto vos viuos, & virtuti deditos comprobate.

De suaui odore. *Dialogus* XXII.

GAV.

SVauibus delector odoribus. RAT. Hi vel victui, vel vestitui subseruiunt, de quibus quid sentiam audiuisti. GAV. Odoribus studeo. RAT. Odorum alij gulam, alij libidinem irritant. Horum appetitus incontinentiæ notam subit, & præsertim vehemens. Alij propter seipsos expetuntur. Horum studium non turpitudinis nempe, sed vanitatis arguitur. Vnde est vt muliebrium vnguentorum odor, aut dapum, quàm florum turpior, ac pomorum sit. Eadem ratio est earum delectationum quæ auribus oculísque percipiuntur. Si vnquam ethicis applicuisti animum, nosti hęc, neque te nunc doceo, sed notæ veritatis ad memoriam retraho, vt huius generis oblectamenta videas vel fœda esse vel leuia. GAV. Odoribus operam do. RAT. Bonæ vtinam famæ, cuius odor bonus quoque dicitur, malúsque maior multò, latiúsque sensibilis quàm aromatum, si teratur, aut sulfurum, si crementur. De his odoribus non nares, sed mens iudicat. GAVDI. Bonis odoribus delector. RAT. Si sensui pares & voluptati inhias vt dictum est, aut obscœnum aut inane: si valetudinis curam geris, excusabile, modò condimentum rerum omnium modus

adsit.Cõfortat enim tabescentẽ spiritũ odor leuis,sed ad omnia valet illud comicum,Ne quid nimis.Est autẽ(vt in multis)in hoc quoque naturarũ varietas infinita,non solũ inter hominem atque hominem,sed inter gẽtem & gentem. Siquidem vera fama est, quámque magni non respuunt authores,gens quę Gangis fontem accolit omnis cibi expers, solo mali syluestris odore alitur , peregre profecturi nil nisi bonum illud malum ac vitale circumferunt,tam fœtoris impatientes, vt sicut eos purus nutrit,sic infectus odor interimat.Delicata complexio quæ sic viuat& pereat.Hinc gens omnis ad ortum solis obuersa,cœlíque mollitie delinita, vt ciborum negligẽtior sic egentior , atque appetentior ęst odorum , & inde nimirum hæc primùm curiositas nos inuasit.Assirij,Arabes & Sabęi vestris armis edomiti suis vos odoribus domuere, quibus aliquandiu rigida , patrum & inuicta sobrietas obstitit vsque adeo,vt quingentesimo & sexagesimo quinto anno vrbis conditæ graui edicto à Censoribus caueretur,ne quis in vrbem ipsam vnguenta externa conueheret. Non multo autem post modernorum vitiis (vt assolet) veterũ scita rũpentibus , in Senatum ipsum edicti talis authorem victrix lasciuia penetrauit. GAVD. Libẽter bene oleo.RAT. Peregrini odores, atque

atque omne artificium bene olendi, proprij naturalis non boni odoris argumenta, & latentium sunt signa defectuũ. Ob hoc ipsum, atque ob illam, nedum viro, sed ne honesta quidem fœmina dignã curam solita sensum viri fortis offendere. Meministi adolescentis illius, qui dum, vt erat vnguento illitus pro collata præfectura Vespasiano principi gratias acturus, ante eum staret, ille hausto mox odore substomachans acri supercilio, voce aspera, Mallem inquit, alium oboleuisses: sic increpitum sine honore, enhibitis, seu rescissis iam concessæ gratiæ literis bene olidum dimisit: ita cùm semper dedecori sint odores huiusmodi, interdum etiam damno sunt, maxime vbi morum grauis, ac masculus Censor sit. Quid quòd quibusdam fuere periculo? Nam & illud nosti, vt Plantius Senatorij vir ordinis, triumuirali proscriptione, metu mortis Salernitanis latebris abditus, vnguẽti proditus, odore, sibi quidem perniciem, pro scriptoribus autem suis excusationem sæuiciæ quæsiuit. Nam quis non iure cæsum diceret eum, qui eo tempore Re. P. tantóque priuato discrimine vnguenta etiã nunc oleret? GAV. Artificiosis oderibus assueui. RAT. Desuesce, si consilium meum vis. Turpis est enim artificiosis quam simplicibus assueuisse. Omne quod turpe est, quo artificiosius,

eo fit turpius. Honestatis ornamentum .., inhonestatis est cumulus. Adde quòd & fœdius hodie quam olim, quanuis enim Roma (vt dixi) & quam & Græcorum Romam prope dixerim, Lacedemon, huic pesti ex Asia venienti, quasi armatæ hostium legioni ferreis moribus, atque edictis obstiterint, ad extremum tamen molles vnguentorum simúlque vitiorum acies fefellit, excubias in Europam transiit, & fortissimas gentes vicit Et quoniam singula prosequi longũ est, ex vnius asperrimi atque laboriosissimi viri mollita duritie de reliquis coniecturam facito. Siquidem in medio bellorum æstu, ille inuictus, ac barbarus cruento cum exercitu vnctus est Annibal, penetrabilia vnguenta, sed penetrabiliora sunt vitia. Itaque eneruati ducis ac militum, quorum tam stupeuda primordia fuerant, qualem decuit, exitus fuit. Quo effectum est. vt cùm multùm Africani semper virtutibus. Annibalis tamen vnguentis aliquid deberetis, expediebat illis vt sicci essent, vobis, vngerentur. Et illo sanè multis sæculis sic iste mos inualuit vt labor stupórque sit legere, quæ de hac re in vtrisque literis scripta sunt. Et quid pluribus morer? vsque ad illius pedes quo nihil altius, vnguentum venit, quod ipse qui omnem molliciem animorum, at-
que

que omnes illecebras voluptatum extincturus aduenerat, passus est, non vnguento quidem, sed pietate delectatus ac lachrymis offerentis. Iam verò pedetentim vsus hic abiit vt cum in multis ætas vestra maiorum gloriæ impar sit, in hoc excellere videatur, quod vnguentorum non est, & qui his capitur nō communi temporum, sed proprio quodam animi vitio laborat, GAV. Bonis odoribus illicior & delector. RAT. Fieri non potest quin quæ delectabilia sunt natura, & illiciant, & dum præsentia sint, delectent. Sapientis Hebræi dictum est, Vnguēto, & variis odoribus delectatur cor (quanuis vnguento quidē nō tā mihi delectatio videatur inesse, quàm fastidium. Sed vt insit odoribus, meo certè cōsilio absentibus resistendum contemptu & obliuione, præsentibus vtēdum modicè, neque vllum his studium impendendum, ne te vel tacitus vltimarum, viliumque rerum mancipium fateare. Néue hunc articulum longius traham inhonestis odoribus, vt rebus omnibus virilem effœminantibus animum vetitis ac seclusis, in reliquis Rugust. sententiā amplector, de illecebra odorū inquit. Non satago nimis, cùm absunt non requiro, cùm adsunt non respuo, paratus eis sēper carere. Idē fac ne quando bonis odorib' male oleas, aut odiosis mūdiciis odiosus sis.

De

De dulcedine musica. Dialog. XXIII.

GAV.

CAntu delector ac fidibus. RAT. Ah quãto melius lachrymis atque suspiriis. Pręstat enim flendo ad gaudium, quàm gaudendo ad gemitum peruenire. GAV. Cantibus, sonisq; permulceor. RAT. Et feræ cantu falluntur, & volucres, illud mirabilius, musica quoq; dulcedine pisces tãgi. Nota tibi Arionis & delphinis est fabella tam pro vero habita, vt ipsis annalibus sit inserta. Multi quidem scriptorum illustrium meminere miraculi, elegantiùs nemo, quàm Herodotus Graiæ pater historiæ. Astipulantur imagines æneæ illic, vbi è tãto periculo incolumis primùm terris appulsus est natantis piscis tergò insidens fidicen. Ad hæc Sirenes cantu fallere creduntur: illud verò non creditum, sed compertum, vt quotidie blandis verbis homo hominem fallit, & ad summam, nihil ad fallendum voce aptius. GAV. Musica suauitate delinior. RAT. Et aranea (vt aiunt) antè quam mordeat, & medicus linit antè quàm feriat, & anceps, & mulier quem alere vult, delinit, & prædo quem perimit, & polypus quem demergit, amplectitur. Et quidam pessimi hominum nunquam terribiliores sunt, quàm dum se gestu, & voce leuissimos ostendunt, quod imprimis de Domitiano prĩcipe

lectum

lectum est. Vix vlla est sine suspicione delinitio. GAV. Cantu gaudeo & exaltor. R. Caue, Nam scriptum est, Extrema gaudij luctus occupat: & rursus, ante ruinam exaltabitur spiritus. GAV. Cano dulciter. RA. Nescis an vltimum. Ipse prædulciter morti proximus olor canit. Plures enim gaudio quàm tristitia periere. solito dulcius canentem inter ipsa soni suspiria expirasse recens fama est. GAV. Cantu ac tibiis delector. RA. Non immerito quidem. Singuli enim dies te & horæ, & momenta ad sepulchrum vehunt, quò cum cantu ferri vester etiam nunc mos est, & antiqui tibiis efferebantur. vnde illud Statij Papinij: Tibia cui teneros suetum producere manes. Tibi vtraque funeris pompa placet, illuc (te licet ire non sentias) absque vlla requie properanti. GAV. Cantu moueor. RAT. At quid refert? Est haud dubiè in animis hominum generosis maximè, potentissima musica, sed effectus, supra fidem varij. Vtq; omittam quibus res nõ eget, hos ad lætitiam inanem, hos ad sanctum & deuotnm gaudium, piásque nonnunquam lachrymas mouet, quæ varietas in diuersas sententias magna traxit ingenia. Nempe Athanasius vanitates fugitãs canendi vsum in ecclesiis interdixit, Ambrosius pietatis appetens, vt caneretur instituit. Augustinus vtrunque se passum, & difficile

hinc sibi negocium dubietatis exortum inter confessiones suas piè meminit. G. Delectat canere. R. Grata olim delectatio, nunc & vestra. Apud illos quidem cantus, ac fidiũ ignarus quisquis esset, indoctus habebatur, quod Themistocli Attico Græcorum clarissimo, eò quòd lyram in epulis recusasset, accidisse, Epaminundam verò Thebanum hanc fortassis infamiam declinantem præclare fidibus cecinisse author est Cicero. Mirum, & Socrates talis senex fidibus operam dedit, nec miremur Alcibiadem ab auunculo Pericle tibiæ studio traditum apud illos honestissimo, vt inter liberales artes hanc quoque condisceret. Sed verecundum pueri laudemus ingenium, qui cum ab insigni tibicine ad id ipsum accito oblatas tibias ori applicuisset, & collecto spiritu genas inflasset, animaduersa deformitate vultus erubuit, atque obiectas tibias aspernatus fregit, meruítque licet tenera ætas exemplo esse, vt totius populi consensu tunc Athenis tibiarum vsus obsolesceret. Ad vos & si non illud ardens musicæ studium peruenerit omnium principum mentes occupaturum, occupauit tamen aliquorum animos pessimorum maximè. Caius quippe cantandi studiosissimus saltandíque fuit. Nero quantùm citharæ studio deditus fuerit, & quantam

curam

curam vocis habuerit, incredibile dictu est. Id enim stultum est, penitúsque ridiculum quòd nocte illa quæ sibi vitæ vltima, mundo autem respirandi vel modicum prima fuit, inter querelas quas vicina mors, & præsens metus, dolorq; dictabant, illud crebrius, atq; miserabilius defleuit, non quòd tantus princeps, sed quòd tantus musicus periret. Mitto alios, ad hanc vestram, quæ nunc agitur, ætatem, licet partior, venit tamen aurium voluptas, qua castè ac sobriè delectari humanitas quædam, capi autem & molliter inuiscari, vanitas multa est. G. Suauibus vocum modis cum delectatione detineor. R. O si audires sanctorum suspiria. O si hinc aures tuas damnatorum gemitus, & lamenta percellerent. Hinc beatorum iubilus, & cantus angelici, atque illa cœlestis harmonia quam Pythagoras ponit, Aristotel. euertit, Cicero noster instaurat, tibi autem pietas, fidésque suggerit esse ibi perpetuas, ac prædulces voces, & si non cœlorum, at cœlestium incolarum, primam illam, & æternam causam sine fine laudantium. Si hæc inquam, omnia tuis auribus inferrentur, quàm clarè discerneres quis concentus dulcior, quísve salubrior? Nunc surdo sensui soni iudicium committis, de quo hactenus parua quidem res nonnullis fortè videbitur, magnos

tamen viros exercuit. Nec sine causa diuini Plato vir ingenij musicam arbitratus est ad statum siue correctionem morum reip. pertinere.

De Choreis. Dialogus XXIIII.

GAV.

CHoreis gaudeo. RAT. Mirabar nisi fidium cantus, & tibiæ choreas suscitarent, & præscripto de more vanitatem vanitas sequeretur, verùm maior, multóque deformior. Ex cantu enim dulcedo aliqua, & sæpe vtilis, ac sancta percipitur, ex choreis nihil vnquam nisi libidinosum, ac inane spectaculum, honestis inuisum oculis, viro indignum. GAV. Choreis cupidè intersum. RAT. Corpus animum tegit ac detegit, manuum iactatio, pes mobilis, oculus vagus, ac petulans tale aliquid arguunt in animo esse, qui non cernitur. Itaque cauendum valde est modestiæ cultoribus, ne quid effœminatum agant, aut loquantur. Occulti enim affectus, & pectorum latebræ sæpe paruis indiciis patescunt motus, sessio accubitus, gestus, risus incessus, sermo, signa sunt animi. GAV. Dulcedinem quandam ex choreis capio. RAT. O dulcedo ridicula, finge enim te choream ducere, vel cernere, neque tibicinem audire, atq; ita stultas mulierculas, & viros mulier-

culis

culis molliores in silentio circunferri, redire, ineptire. Quid quæso vnquam absurdius, aut delirantius vidisti? Núc motus incõditos, lyræ sonus, aut tibiæ hoc est amẽtia vna aliam tegit. G. Choreis delector. RA. Non tam ibi delectatio præsens est, quàm speratę delectationis auspiciũ, Veneris præludium illud quidem sono stupidas, ac misellas circũducere, atque vrgere, & stringere, ac specie vrbanitatis atterere, liberæ ibi manus, liberi oculi, liberæ volant voces, pedum strepitus, & mutorum cantus dissoni, & tubarum clangor, concursatio, & puluis, & quæ sæpe ludis additur hostis pudicitiæ, & amica scelerum, nox ipsa. Hæc sunt quæ timorẽ ac pudorem pellunt, hi sunt libidinum stimuli, hæc laxamẽta licentiæ. Et hæc est, ne me falli facilem putes, illa delectatio quam simpliciter & velut innocuè chorearum appellatione profitemini, & ludi tegmine crimen obnubitis. Etsi enim solos inter viros, seu solas inter fœminas hæc non nunquam fiant, illic tamen separatim exercentur, quídue congressi iterum acturi sint simul discunt, ceu discipuli qui magistro absente quid eo reuerso loqui debeant, meditantur. Tolle radicitus hanc speciem ingeniosam atque improbam, tolle libidinem, sustuleris & choream. Crede mihi cum Dauid rege nemo ante dominum saltabit, ne quem

fortè sua vxor irrideat, cùm tamen nullus irrideatur ante dominam saltans, siue etiam pandurizans. GAV. Delectabiles sunt Choreæ. RAT. Sententiam meam tenes. Si delectant, propter aliud delectant, per se enim tota quidem insulsa res est, & plus tædij allatura quàm gaudij. Nam quid omnino est aliud in gyrum volui, quàm excire vertiginem sinéque termino viam ire? Inter locales septem motus, quos Plato dinumerat, hoc scilicet antè, retro, dextrorsum, sinistrorsum, sursum, deorsum, ac circuitum, solus septimus infinitus est. Atque hunc ideo, quæ perpetua sunt, hoc est cœlum seruat & sidera, hunc in terris perpetuus hominum agit furor in cunctis fere actibus, atque consiliis, Nec vllus Orpheus Ixioniam rotam sistit, sed visibilibus in choreis vbi animorum volubilitas corpora secum voluit. Et idcirco cùm de omnibus dici possit, de his perpropriè dicitur quod scriptum est. In circuitu impij ambulãt. Hic ludus multorum dedecorum causa fuit. Sæpe illi matrona diu seruatum dedecus perdidit. Sæpe infœlix virguncula ipsi nuptiali die didicit quod melius ignorasset. GAV. Honesto tripudio libenter exerceor. RA. Vellem aliud genus exercitij delegisses. Sed quo pergas, & quid velis video. interdictum tolli, veniam dari, normámque præ-

ſcribi. Quando igitur ſic affectus es, ſeu is moribus, ſeu conſuetudo eſt, qua mala nihil peius, bona nihil eſt melius, ea tibi in his omnibus lex erit, vt quibus carere penitus non potes, modeſtiſſimè vtaris, ac rariſſimè. Ne quid vlla in re molle vel fœmineum agas, ſed vbiq; non ſuis etiam in finibus virilis rigor emineat, ſitque tripudium, vel quiſquis erit is ludus fatigati animi relaxatio, & exercitium corporis, non voluptas eneruatrix mentium. Exemplo libentius abſtinuiſſem, ſummorum virorum imitatio non omnibus tuta eſt. Non omne pennatum animal aquilam ſequi poteſt. Imitatorum alij contrarium faciunt, alij verò aliud, nonnulli idem aliter. Pauci ad plenum quod imitantur effingunt. Cato hic vltimus, R.P. curis preſſum animum vino leuare, ſolitus fertur. Fecit idem apud Græcos Solon. Hos aliquis ſequi volens vnum ſemper officium aget, bibet: quódq; illis modicum, ac rarum, huic immenſum, & continuum: quod illis remedium, huic erit ebrietas. Facile idem in rebus aliis poſſet oſtendi, ſed hoc vnum intelligis quid eſt, quod nunc tecum verear. Ex quo tamen damnare rei patrocinium vt ſuſceperam coëgiſti, ſummi viri exemplum quod vel non ſequaris, vel non mutes accipe his ipſis quibus apud Senecã eſt verbis in eo libro, in quo tranquillitatem animi ſtylo inquirit.

Scipio inquit, triumphale illud, & militare corpus mouet ad numeros, non molliter se infringens, vt nunc mos est etiam in incessu ipso vltra muliebrem mollitiem fluentibus, sed vt antiqui illi viri solebant inter lusum, ac fasta temporo virilẽ in modum tripudiare, non facturi detrimentum etiam si ab hostibus suis spectarentur. Quibus in verbis quid de sua iam tunc ætate sentiret, perspicit, Fœlix qui non vidit tuam. Quamuis autem & ille & tripudij & vini remissionem probet, veniendúmque nonnunquam vsque ad ebrietatem dicat, quod à tam rigido ingenio dictum miror, si fideli consilio vti vis, vino parcè vtere, tripudio abstine. Alia sunt honestiora remissiouem genera quibus fastidienti, fessoq; animo moderere. In omnibus tamen optimum fuerit quod hic vltimum dixit, attendere, & quæcunque ages ita agere, tanquam te hostes tui videant atque obseruent. Multo quidem est satius sic viuere vt abstinentiam & grauitatem tuam inimici stupeant, quàm vt lasciuiam amici excusent. Clarior fama est, cui nec verum crimen obiicere quisquam potest, nec falsum audet, quàm cui obiicitur, sed purgatur, Accusatorem perfecta virtus exterret, mediocris irritat. Quod ad sobrietatem attinet, malim te Cælari similem, quem vini parcissimum ne inimici

qui

quidem negauerint (vt Tranquillus ait) quàm Catoni: non Censorium illum senem loquor, de cuius sobrietate iam diximus, sed hunc vltimum cui obiectam ebrietatem Seneca sic refellit, vt dicat facilius effecturum quisquis obiecit crimen honestum, quam turpem, Catonem. Quod ad id verò de quo agitur nullo modo tripudies malim, quàm vt Scipio. Quòd si te illuc vrget animus, quo nolim, his te saltem ducibus vti velim, vt si penitus tibi insedit illud lyricum: nūc est bibendum, nūc pede libero pulsanda tellus. Sic vinum bibas vt Cato, sic terram pede pulses vt Scipio.

De pilæ ludo. *Dialogus* XXI.

GAV.

AT delectat pilæ ludus. R. En aliud clamandi ludibrium saltandíque. G. Libenter pila lusito. R. Odiosa vobis vt videtur est requies, vndique labores aucupamini, decoros vtinam. Nam si exercitio ludus hic quęritur, vtrum precor honestiorem fatigationem furibunda iactatio, in qua nihil animo geri potest, an ambulatio tranquilla præstaret, vbi & membrorum motus vtilis & ingenij agitatio honesta est? Quem morem philosophorum quidam sic fecerunt suum, vt hinc secta famosissima nomen sumpserit. An

tu verò Dionysium Syracusium, quàm Stagyritem Aristotelem sequi mauis, quando vt studiosa deambulatione philosophum, sic tyrannum ludo hoc turbido delectari solitum accepimus, quamuis & modestos interdum animos voluptas hæc ceperit. Itaq; & Quintus Mutius Scæuola ille augur elegantissimè hoc ipsum fecit, & diuus Augustus post finem ciuilium bellorum ab exercitiis campestribus ad pilam transiit, & Marcus Aurelius Antonius, vt de eo scribitur, pila lusit apprimè. Nec tamen vel quia ille diuini atque humani iuris peritissimus, vel hi doctissimi atque optimi principes fuerant, ideo ludus præceps & clamosus placet. Siquidem motus omnis vehementior, præsertim si clamore permixtus sit, honestum dedecet ingenium.

De ludo aleæ & calculorum. Dialogus XXVI.

GAV.

ALeæ ludus & calculorum placet. RA. Damnosum illud, hoc inane, vtroq; tamen idem ille Scæuola, quódque est altius Augustus Cæsar altero vti solitus fertur. Neque rursus, ideò quòd ille à cerimoniis deorum atque hominum legibus quas excellentissimè calluit, iste à curis summi imperij quod diutissimè atque optimè rexit, tale sibi

interdum laboris diuerticulum elegiſſet, hoc in te probauerim. Sunt enim & doctis ac magnis viris appetitus quidam peregrini & ſui, quorum ſi vt in doctrinis ſic in moribus imitator fueris, facilè labi queas, neque enim omnium qui laudantur, laude digna ſunt omnia. GAV. Aleæ ludo delector. RAT. Quis non delectetur ſuper pictam tabulam conſignatas numeris oſſium quadraturas criſpanti cubito iactare, quáque ille direxerit trepidantibus digitis rotundas in aciem tabellas mittere? Glorioſum exercitium, & præclarum nomen, & currus, & laureas meriturum. GAV. Calculis libens ludo. RA. O puerile ſtudium. O perditum tempus. O curæ ſuperuacuæ. O ineptiſſimi clamores, ſtulta gaudia, iræque ridiculæ, deliros ſenes impendere alueolo, & pauculis lignis vagis, ac furtim inſidiantibus atque latrocinantibus. Vnde latruncularius ludus apud veteres dicebatur, quo luſiſſe ſimiam author eſt Plin. Miraris. Atqui propiè ludus eſt ſimiæ miſcere calculos, ac transferre, & poſti illidere, raptim iactare manus ac trahere, inſultare aduerſario, & colliſis dentibus minari, iraſci, altercari, fremere, viciſsimque interim (vt Flacci verbo vtar) caput ſcalpere, vngues rodere, & ad ſummam, omnia facere quæ prætereuntibus riſum excutiant.

Nunquid enim horum aliquid, aut vllum penitus amantiæ genus omittitis? Nonne ita torquemini quasi vel vestra, vel publica salus in dubio sit? Multi credo prælio vicissent, si quam ligneis, aut eburneis impenderunt curam, veris militibus impendissent. Vix rei vllius tam intensum, támque ineptum studium inuenias. Sed hoc est in regno stultitiæ commune, vt quarum rerum minor est fructus, & cupiditas & delectatio maior sit. GAV. Alea delector. RAT. Ostendam tibi si consilio vti voles generosam, atque honestam aleam, qua olim Athenis docti homines vsi sunt, vt festis scilicet diebus in cōcilio omicorum quisque de literis aliquid in medium proferat, nō sophisma lubricum, vt illi, sed solidum pro ingenio proferentis ad virtutem, aut beatam vitam pertinens. Dehinc collatione facta sine inuidia, sine ira, qui inferiores doctiorum iudicio visi erunt, facili quidem mulctentur pecunia. Hoc in philosophicas vertatur cœnas. Sic res vna conuiuio sumptum, exercitium studio, calcar ingenio ministrabit, quòd hinc victos excitet, hinc victores. Hoc aleæ genere quo antiqui saturnalia, vos pia festa, & quo illi Atticas, vos Romanas noctes instruite. Habes ludum quo & ludere iuuet, & lusisse non pudeat.

De

De ludo taxillorum prospere. *Dialog.* XXVII.

GAV.

IVuat ad taxillos ludere. RA. O vorago ingẽs, inexplebilis. O patrimoniorum fluxus tristis, ac subitus. O animi tempestas, & famæ nubes, & scelerum stimulus, & ad desperandum via. Superiores vtcunque ludi sunt, hic merus est dolor. GAV. At mihi prosper ludi huius euentus fuit. RAT. Taxillorum nullus euentus prosper, mali omnes, & miseri. Nam & qui perdit affligitur, & qui vincit illicitur, inq; insidias protrahitur. GAV. Prosperè lusi. RA. Præsens sæpe prosperitas futuræ calamitatis augurium fuit, & suas hæc pestis habet illecebras. Si qui talis ludunt, omnes perderent, nemo vnquam luderet, nunc lucrantur aliqui, sed lucrum illud arta est damni. GAV. Lusi & vici. RAT. Bene, nisi in campũ redis: alioquin nullus cãpus planior, nullo in campo volubilior est fortuna. GAV. Lusi & vici. RA. Ludes iterũ & perdes. Quod vicisti autem hinc atque illinc mille diripient, quod perdideris nemo restituet. Adde quod si quid est iusticiæ, quod vincis nõ sit tuum, at quod perdis etsi non fiat alterius, tuum tamen esse desinit. Multa sunt vndiq; quæ ab hac insania bonam mentem dehortentur ac retrahant, nisi vos impetus quidam auaricia pulsus vrgeret. GAV. Vici in ludo taxillorum.

RAT. Scito autem te ab exactore impio fœnus centesimum accepisse, restitues, quod vicisti, & de tuo adiicies vt non sit qui repetat, per seipsum euanuerit, túque in somnis fœlix esse desieris. GAV. Vici & ditior factus sum. RAT. Cum nulla sit stabilis pecunia, sed sua potius rotunditate versatilis, tum præcipuè quæ taxillis quæritur: taxillorum ludus nihil vlli donat, eorum maximè qui familiarius illum colunt, sed mutuant aliquid & extorquet, eo semper immitior, quo blandior visus erat. Nulla enim amarior est iactura quàm lucri dulcedinem degustare orso. GAV. Lusi & lucratus sum. RAT. Gaudere lucro taxillorum tale est, ac si dulci gaudeas veneno vtrunque mox per venas erumpet. GAV. Ludo prospero delectatus sum. RA. Peior est delectatio peccati quàm peccatum ipsum. Sunt qui malà cõsuetudine penè coacti peccant, neq; post peccatum gaudẽt, sed tristantur, & si fieri possit, non peccasse maluerint. Quosdam vidimus inter ipsas libidinũ flammas, quandam velut glaciem doloris ac pœnitentiæ sentire, & si dici liceat, velle simul ac nolle, peiorem licet in partem mali vsus quadã vi detortos, quos haud improbè quis speret vsu excesso ad meliorẽ semitam posse conuerti: at qui de peccato exultant. quid de his oro reliquum spei est? GAVD. Delector

taxillorum ludo. RAT. Spero fore ne semper, neu diu etiam delecteris, voluitur assiduè fundatorum status vrbium. Tu stabiles taxillos putas: crede mihi voluentur, & secum in lachrymas gaudium tuum voluent. Neque enim sic voluentur vt vidisti, tunc, in anc tibi gaudium, nunc veros gemitus parabunt. GAV. Delectat ludere. RA. Delectatio funesta & turpis corruptiq; animi: ira enim & conuicio dignus es. Nam quis quæso ingenuus. seu quis homo & non potius trux belua delectari queat ludi nomine abūdante nequitia atque impietate fœdissima? Vbi præter hominum vultus nil humanum sit, vultúsque ipsi iracundia ac mœrore obsiti confusisq; clamoribus efferati, nec iam sint humani, vbi non decor morum, nō modestia sit verborum: non amor erga homines, non erga Deum reuerentia, sed iurgia & rācores, & doli, & periuria, & rapinæ, vulnera ad extremum & homicidia quoq;. Nil in deū sæuius potest humana temeritas, diuini nominis blasphemiæ, quibus ante omnes scelerū officinas ille ludus infœlix scatet Vbi si quos fortè tacitos pudor tenet, crebro tamē suspectātes quid labiis cordis agāt, sciūt ipsi. Quis hunc ludū verus homo? nō dicā tractare manibus, sed spectare oculis possit, & non angi prorsus, fugiriq; scelesti spectaculi fœditate?

GAV.

GAVD. Delector tamen hoc ludo. RAT. Vide ne Cretensium impetratio in tuum caput inciderit, mala consuetudine delectari, quo nil dictu leuius, nil euentu grauius, propiusq; exitio est. GAV. Delector taxillorum ludo. RA. Abiicienda est delectatio inhonesta, & si non virtutis, at saltem famæ studio, & pudoris cura. Nã vix aliud in actibus hominum inuenias, vbi tam clarè mores, & vitia detegantur. Vidisti alacriter in prælium descensuros in hoc ludo tremere atque orare flebiliter, & suum numerũ inuocare, quosdam alibi magnanimos, ac tranquillos illic pro parua pecunia, & precari, & irasci, & infinem furere. Quàm multa pro paucis nummis sæpe ibi fecerunt viri fortes, quæ pro ingenti thesauro alibi non fecissent. Ibi enim vitiorum omniũ, sed imprimis iræ, atq; auaritiæ regnum est, Meministi vt Naso in eo libro, quo inhonestã quidem ac superuacuum artem docet, vtile tamen interdũ aliquid interserit. Amatrices monet, vt ob animi vitia cælanda, ludo hoc, aut simili abstineant, ne conspectæ ira tumidæ aut auaritia exhaustæ amatoribus displiceant suis. Quanto id viris dignius præcipitur, ne non modò hominum, sed dei oculos omnia videntis & bonos animos, moresq; ingenuos amantis, offendant? GAV. Lusi, vici, gaudeo. RAT. Ludus turpis, damno

damnosa victoria, gaudium inane. GAV. Vici. gaudeo. RAT. Omne de suo malo guadium stultum est. Proinde Tartareus quispiam ludi huius inuentor fuit, cuius inscij ludibrio ac noxæ, scientes verò miraculo subiacerēt ac stupori. Nā quid mirabilius, quàm quod veteri prouerbio vulgatum, verumq; iugi experientia deprehenditur? Omnes huiusmodi ludi magistros nudos esse, atque inopes, & egenos

De Histrionibus. Dialog. XXVIII.

GAV.

DElector histrionum iocis. RA. Nobilior multo delectatio illa est, quæ de modulatione musica, liberali scilicet quadam arte, percipitur, [sic] hæc solius vanitatis & impudentiæ plena est. GAV. Histrionibus delector. R. Malim pauperibus, malim amicis humilibus, malim tandem solitudine delecteris. G. Histriones mihi risum mouent. RA. Quid tu illis? quoties de se dominum ridentem risit histrio? quoties se mirantis amentiam admiratus finxit aliquid, quo falsò illum, verè se autem delectaret? GAV. Histriones doctos habeo. RA. Habes de quibus rideas, quiq; te rideant & te rodant. Pestis diuitū peruetusta quæ ab Ethruscis orta Romæ creuit adeò coq; fiduciæ est euecta, vt Æsopus hinc quæ-

ſitum patrimonium incredibile atque immenſum filio dimiſerit, & Roſcius vagam ſparſamq; rem arte collegerit, de hiſtrionica librum ſcribens, in quo artem ſuam oratoriæ, ſéque perinde Ciceroni æquare non erubuit: tam ſcilicet ob cauſam quòd affectus animi conceptuſq; abditos, quos Cicer. verbis ornatis variè pronunciaret, ipſe alio modo, ſed effectu pari geſtibus aptis exprimeret. Et ſanè fuit ille mirus artifex, nec ſcio quid tam durum eſſe vel tam triſte potuerit, quod non facilè leuiſſet, non dico qui faciliimi atque mitiſſimi Ciceronis amicitiam ingenio meruit, dignuſq; pro quo tãtus orator verba faceret, & de quo ſcriptum opus memoriæ poſterorũ traderet, eſt habitus, ſed qui tetricum ac ſuperbum Syllæ animum inflexit, & ab illo omnium contemptore admiſſus in gratiam, annulóque aureo donatus eſt, qui tot graues ac ſeueros ſenes ſenatúmque illum per quem fræna orbis agebantur, quotiens voluit ad riſum ac lætitiam coegit. Qui populũ Romanum tantum & tã varium ſic illexit, vt diurnũ ſalariũ de publico mille denarios ſine gregalibus ac miniſtris ſolus ipſe perciperet? Magna merces, quãuis exigua ſingatur moneta, non ſine mira quadã & inſolita agilitate animi hoc fieri poſſe cõſenſerim, vt ſi quis vſquam Roſcius affuerit non
tibi

tibi fortè sit vetitū, quod Cicer. licitum fuit: non solum ludis interdum, sed familiaritate eius & ingenio vti. Est enim ingeniis inter se, quanquam studio & professione distantibus multa cognatio: vbi verò hūc quærimus, multum breui tempore nobilissimæ artium retrocessere, ne dicam histrionicam, quæ eo rediit vt nunc illi deditos corrupto gustu falsóque iudicio esse non sit dubium. Profectò enim consequens est, vt quibus mala bene sapiunt bona illis ignota sint, & curis nobilibus insuetos esse, qui vilibus delectantur. GAV. Multi quotidie me frequentant histriones. RAT. Frequentare te desinent, cùm tu diues aut largus, dicam rectius, cùm tu stultus & prodigus esse desieris. GAV. Magna mihi acies histrionum est. RA. Immo muscarum quæ te vnctum comitentur, siccúmque destituant: nec destituisse suffecerit nisi hunc plausum par sequatur infamia. Sunt linguæ quibus quies ac silētium pœna est, nunquam verò nisi de aliis loqui iuuat, aut falso laudant, aut liuidè detrahunt: & quorum nequeunt mordere diuitias, famam mordent. Vna est histrionum atq; parasitorū lex, vtrique blanditiis armati, post fortunam eunt. Verùm illis ventrem implesse satis est, his alia fames cibi mentio iniuriæ genus est, implenda cupiditas fundo carens.

De ludo Palæstrarum. Dialog. XXIX.

GAV.

PAlæſtricis delector ludis. RAT. Si ſpectator vanus, ſi luctator inſanus. GAV. Palæſtricis exercitiis vaco. RA. In ſingulis verbis cuius domini mancipium ſis, apparet. Nempe hæc vt ſuperiora corpori ſeruiunt, quod vt paulo ante commemini, & aliquanto honeſtius ſine impetu & ſine ſtrepitu fieri poteſt. Et eſt agitatio quædam animi nobilior, quā ſi noſſes, hos corporeos conatus & ſperneres & odiſſes: ſed vos animū quaſi hoſpitē, degenerem atque inuiſum, corpus vt dominum, generoſum ac dilectum colitis, illi ſeritis, illi metitis, illi aratis. Iure id quidem, illud iniuſtius quòd eò omnia refertis, curáque animi poſthabita noctes illi inſomnes agitis, illi ſuſpiratis, vota illi facitis, ingenuáſque artes illi diſcitis, illi demum obſequimini, ac ſeruitis ſumptuoſiſſimo dominorum omnium atque ingratiſſimo, cui nec vnquam ſatis aliquid, nec ſi quid aliquando defuerit, vlla vnquam memoria ſit accepti huic tamē tali domino quicquid iuſſerit paretis, atq; eſuriente animo huic vni non tantum neceſſaria ſed ſuperuacua vndiq; ac nocitura cōuchitis, neq; ea ſolū, quæ ad victum pertinēt ac veſtitū, de quibus ſuo egimus loco, ſed quæ ad ludos etiā variámq; libidinē,

non videntes quam vestris aduersa consiliis ipsa sit veritas, quæ disertissimo Ciceronis ore loquitur, vnde appareat quòd qui corpus negligit, nõ se ille, sed fragile caducúnque domicilium: at qui animum, ille sese verò negligit. Neque enim ait, tu is es quem forma ista declarat, sed mens cuiusque is est quisque, nõ ea figura quæ digito demonstrari potest. GAV. Palæstræ delector exercitio. RA. Quadrigarum feruor, & equorum strepitus, & ardentes rotæ per angustias inoffensæ, & luctantium plausus, atque collisio, oleũ, sudor, puluis mirabilis, seu illa quidem oculorum, seu aurium, seu narium voluptas, hebetatíque sensus, indicium ingens, qui si sanus integérque esset, non clamorum, atq; tumultuum officinæ quas palæstras vocant, sed obseruatio diligens palæstræ huius quam nascentes ingrediũtur, quam viuentes atterunt, vnde digrediuntur obeuntes, atque vtilior quædam, honestiórque suauitas delectaret. GAV. Studio deditus sum palæstrico. RAT. Fuit hæc quidem apud veteres non vltima gloria, sed tam magna, vt seni illi Rhodio Diagoræ, qui & ipse palæstrita insignis fuerat, cùm duos vno die filios palæstricis insignitos victoriis conspexisset, quasi nihil clarius iam restaret quo aspirare posset in vita, amicus alter Lacedæmonius senex di-

ceret, morere Diagora, non enim in cœlum aſcenſurus es. Tam magnum támque altum cenſebat tres ſimul vnius familiæ palæſtritas eſſe Leuicula prorſus, & Græcula veræ laudis extimatio, ſed cõmunis adeò vt magna etiã turbaret ingenia. Vnde & Plato tantus philoſophus Olimpionices clarus fuit, inq; hac arte multis notus euentibus, adoleſcens tamen. Amplitudo quidem, vnde Platonis nomen ortum putant robúrque corporis & ætatis feruor, iuuenilem animum impulerant ad experimentum virium vbi cum ſummis quoque par eſſet, acceſſu temporis, cognito quid ageret, ad meliora ſe tranſtulit, Socratíque ſimilis fieri maluit quám Miloni. Et ſanè multa ætas excuſat: Facile teneris annis ignoſcitur: vanitatis excuſatio nulla eſt viro. GAV. Palæſtræ ſtudium delectat. RAT. In hoc ſæpe viliſſimus omnium ſuperior fuit, & corporea mole animi virtus eſt oppreſſa. Quem tu mihi ducum vel heroum proferes: quem Milo ille non ſuperet, qui ad ſtadium bouem viuum geſtans humeris cucurrit, eúdémque nudæ ictu manus occiſum vno die ſolus haud grauatus integrum comedit? Mira res dictu ſed apud hiſtoricos vulgata. Quis huic igitur in Palæſtræ ſuæ regno par occurrerit? Atqui nihil indignius quàm generoſos ſpiritus tali beluæ, ſuccumbentes

cernere,&idcirco nobilibus animis bene sibi fidentibus summopere prouidendum est, ne sua sponte descendant vbi ab ignauissimis vinci queant: quin tu si contentionibus gaudes, id tibi sume certamen, in quo semper fere superior qui melior, non de corporum viribus aut omnino de re vlla vbi peior idẽ esse possit & victor. Non de opibus ergo, non de dignitate, non de potentia: sed de scientia ac virtute contende: idque eo animo, non vt cuiusquam famæ obstrepas, sed vt alienæ laudis æmulatio tibi sit calcar ad gloriam: nullæ ibi sint penitus partes inuidiæ, sed virtutis. Habes & hic exemplum Catonis huius vltimi, de quo Crispus: non diuitiis inquit, cum diuite: neque factione cum factioso: sed cum strenuo virtute, cum modesto pudore, cum innocente abstinentia certabat. Honestissimum hoc palæstræ genus quo te exerceas, non tantum Olympiæ, sed vbique non minus in thalamo quàm in foro: nec minus in ocio quàm in actu, neque cum præsentibus modò, sed cum absentibus quoque, cùmque ætatum omnium ac terrarum viris illustribus. Semper enim memorabile ac magnificum illud Scipionis apud Liuium iudicaui: maximo inquit, cuique id accidere animo certum habeo, vt se non cũ præsentibus modo: sed cum omnis æui claris

viris comparet. Tu quoq; vel de grege præsentiũ si occurat, quod vix spero: vel ex omni memoria vetustatis quemlibet tibi parem celigo: cum quo non vlnis aut cæstibus: sed ingenio ac virtute luctabere, sine metu periculi: sed immarcescibilis spe coronæ. Hoc de palæstris consilium, hæc sententia mea est.

De variis spectaculis. Dialogus XXX.

GAV.

DElector variis spectaculis. RAT. Circo forsan, an theatro? quæ duo loca bonis semper aduersa moribus fuisse notissimum, quò quisquis malus ierit, redibit pessimus. Nam bonis iter illud ignotum est, qui si casu aliquo ignari adeant, contagio non carebũt. GAV. Circo delector atque harena. RAT. Atqui delectationes aliæ vanum seu libidinosum aliquid habuere, hæc vtrunque, superadditámque sæuitiam & inhumanitatem habet, bonis animis rem indignam. Neque excusat, quòd his ipsis Romani olim, flos hominum, delectati sunt, recto namque iudicio vrbs illa alioqui abundãtissima bonorum omnium, atque illustrium exemplorum, nihil omnino reprehensibilius habuit reliquisque deformius sibíque inuicem, quàm hinc discordiarum ciuilium, hinc ludorum studium

im-

immodicum, quasi non sufficeret bellorum cruor domi militiæq;, nisi cruenta pax esset, cruentæq; etiam voluptates, nisi idcirco fortassis honestius quis theatrum dixerit, cui pariter inhiantes videas non modò populum, sed senatum atque ipsos mundi dominos Imperatores Romanorum. Sic spectaculis capiebantur illi etiam qui humano generi spectaculum facti erant, tam mirabilem dicam, sed cognitam, vulgatámque. Sic cunctorum animos theatralis furor ille peruaserat, vt non modò coniuges Cæsarum aut filias, sed virgines quoque Vestales in publicum atque in turbas educeret, quarum pudicitia nihil exactius, nihil fama tenerius, nihil conseruatione secretius, vsque adeo vt in eis omnis motus, omnis cultus, omnis sermo lasciuior nota dignus, ac supplicio haberetur, & tamen his ipsis in theatro locum assignasse legitur, non quicunque, sed summus atque optimus principum Augustus Cæsar. Neque minor est ideo erroris quo magni errant, sed maior potius atque conspectior. GAV. Libenter scenicos ludos specto. RAT. Rem quæ nec honestè geritur, nec honestè cernitur, nec facilè dictu est an lusor infamior, an spectator, & an scena sit turpior, an orchestra, nisi quòd in illam sæpe quidem paupertas, in hanc verò semper vanitas trahit. In omni sanè deli-

cto plurimum intereſt, vtrum inopia, an libidine, ſeu ſuperbia quis delinquat. GAVD. Amphiteatri ſpectaculis oblector. RAT. Damnoſa vndique & publicæ priuatímque nocens delectatio, quod facilè colliges, ſi in animum redeat ex hiſtoriis rei huius initium, progreſſúſque quanto publici cenſus impendio, quantáque inſaniæ proxima ducum cura, quanto demum populi ſtudio ac labore conſtiterit. Equidem & tot vana dinumerare difficile eſt, & tam vulgata ſuperfluum, mille ſimul gladiatorum paria non ludo tantùm ſatis multa, ſed prælio elephantorum, tigriúmque, & leonum ac pardorum greges, onagrorum quoque equorúmque ferocium atque animalium diuerſiſſimi generis è toto orbe tranſmiſſos, omnium terrarum ſyluis omniúmque gentium venatibus Romano famulantibus theatro. Adde illam ædificandi luxuriem exemplo carentem, non imitatione carituram, conuectas terra pelagóque marmoreas columnas in ludorum vſum, & artificũ ſummis ingeniis expolitas & verticibus ſuperbas, auro rutilante frondentibus: cuius princeps inſaniæ nominãdus eſt Scaurus, is qui ædilis in theatri ſcenam opus dierum paucorum, & quod paucis lignis ac funibus attolli poterat, ſuffecturum oculis populi talibus gaudentis trecentarum ſexagin-

xagin-

xaginta talium columnarum monstra intulit: fecitque opus, vt scriptum tenes, maximũ omnium quæ vnquam fuere humana manu facta, non temporanea mora verumetiã æternitatis destinatione, quo promeruit vt verissimè diceretur, proscriptione primum graui ciues idem pòst ædilitate leuissima mores bonos in exilium pepulisse, vt qui multi perditi temporis inani plebeculæ multarúmque inutilium impensarum Reipub. auctor & exemplum fuit. Sed ò mirum dictu, mox furorem hunc vicere sequentium furores, quibus effectum est, vt miraculo operum ac numero fateri oporteat, præter Romam nihil mirandum fuisse in toto orbe terrarum, Nam & hoc itidem scriptum vides, penetrata terræ intima, perfossæ silices, egestæ rupes abditæ, auersi amnes & in fistulas coacti, inclusum aut exclusum molibus iratum æquor, suspensa iuga montium, tentatíque marium recessus, denique stratum latè signatúmque nepotibus iter insaniendi: & impleta in vobis spes auorum, nunquam scilicet defuturam esse luxuriam. Et vt cumulatius malum sit, publicis damnis accedit calamitas priuatorum, qui spectandi cupidine compediti, & quotidiani interim quæstus immemores: neque diem labi sentiunt: neque armatam tergóque instantem respiciũt egesta-

tem: sic vicissim & priuata in publicam, & publica pernicies in priuatam vertitur. Neque verò patrimoniorum iactura grauior, quàm morum vbi libido discitur: humanitásque dediscitur. Proinde quid de spectaculis speraretis, iam inde ab exordio primus regum vestrorum Romulus omen fuit, qui in his rigidam tetricámque illam Sabinarum pudicitiam circumuenit. Et si vtrumque matrimonij honor texit iniuriam, at quàm multis hoc postmodum non ad coniugium, sed ad stuprum vagámque licentiam fuit via? Ad summam enim hoc teneas velim, pudicitiam spectaculis sæpe stratam, semper impulsam vidimus. Et vt sileam viros quibus is scelerum furor est, vt penè iam adulterio gloriétur: multarum ibi fama periit, pudórque, multæ inde domum impudicæ, plures ambiguæ rediere, castior autem nulla. Iam verò quæ corporum clades, ne quid prorsus desit infortunij, quæue non singulorum modò, sed populorum strages, indicio sunt & risus subitò versus in gemitum, claráque funera theatris, & plaudentium choris mixtæ lugentium, cohortes. Audisti vt Curio is, qui ciuili bello pro Cæsaris partibus in Africa occubuit, vt Scaurum quem opibus æquare non poterat, ingenio superaret, non marmoreum (vt ille) sed ligneum theatrum duplex tamen, & pensile

ille meditatus, populum victorem, gentium ludis victum & periculis plaudētem suis mira arte suspendit, vt ridentes interius stupentésque ipsi exterius, spectatoribus risu fierēt ac stupori. Et mîramur imperij spe obiecta vnius licet magni exulis animum flectero potuisse, qui oculorum leui breuique voluptate proposita, tot milia ciuium volubili spectaculo circumuoluit. At nemo ibi periit, dicet aliquis, sed perire potuere, & periere alibi innumeri. Neue attingam nouas simul ac veteres ruinas, quibus sæpe multi mortē simul ac tumulū inuenere, sub Tyberio principe celebri spectaculo apud Fidenam vrbē, amphitheatri lapsu oppressa viginti hominū milia meministi. Hic spectaculorū fructus, hi sunt exitus. GAVD. Spectaculis cum voluptate detineor. RAT. Aut fictis amoribus, aut veris odiis. Primum equidem nō est viri, secundum verò nec hominis spectare. Quis ferrū iugulo lætus exceperit? Quis feruido vulnere plus cruoris effuderit? Quis minus conspecta morte palluerit? Quid crudelitatis ad scholam ire iuuat? Non egetis præceptoribus, nimis nociles maloaum estis. Plura per vos domi discitis, quàm necesse est. Quid si tam promptis ingeniis artifices scelerum, ac magistra errorum plebs accesserint? Multos quos mites natura fecerat, sæuitiam specta-

cula docuere. Mens hominis in vitium prona nõ vrgenda vtique, sed frænanda est, si sibi linquitur ægrè stabit, si impellitur, præceps ruet. Multũ mali auribus inuehitur, sed multò plus oculis, illis quasi fenestris bipatentibus in animam mors irrumpit, nil potentius in memoriam descendit, quam quod visu subit, facilè audita prætervolant, cõspectarum imagines rerum hærent etiam inuitis, nec se tamen nisi volentibus ingerunt, nisi perrarò atque ocius abituræ. Quo pergis igitur? Quis te rapit impetus? vt ad horam gaudeas, vnde semper doleas, vt videas semel quod vidisse millies pœniteat? Iugulari ferro hominem, aut ferarum dentibus vnguibusque discerpi, aut tale aliquid quod & vigilem turbet & sopitum terreat, nescio quid hic dulce, seu quid non potius amarum, aut triste sentitis: nec vllum in vobis maius insaniæ argumentum video, quàm quod quotidie & vos ad mortem miseris delinimentis illectos, velut Stygio sopore dimersos, dulcedo amara, & delectatio inamœna præcipitat. Vna est enim vobis lex rerum ferme omnium: quicquid cupitis, quicquid molimini, quicquid agitis, contra vos est.

De equis. Dialog. XXXI.

G. A. V.

EQuo agili delector. RAT. Ferocissimo & inquietissimo animãte insomníq; & inexpleta voragine. GAV. Equo libens circumuector. RAT. Non multo est peius mari turbido quàm frementi equo rapi. Nullum animal insolentius domino suo est: nec ineptè iam equorum domitoribus in prouerbiũ venit: bis equum malè facere, quamuis hinc humile, hinc superbium sit, qui illis viribus átque pernicitate, pro vili cibo fieri vlterius, domaríque, duris stringi fasciis, nodosóque fune vinciri, fræno frænari, ferro calciari, pertusa clauis vngula ferro vrgeri, ferratum ferre vectorem, turpem carcerem ac graue seruitium pati possit? Inde autem quasi indomitus, non tantùm pro libero sese gerat, sed vt domini sui hostis agit omnia: si currundum est stimulos non audit, si subsistendum fræna mordicus rapit, si fremendum torpet, latendum fremit: obsequiosum illud vt perhibent fidúmque animal de quo tam multæ iactantur fabulæ, animal nobile, rẽgium optabile, colendúmque dignum quod enormi pretio comparetur, anxia nutriatur cura: immo verò animal, quod si conferantur cum obsequiis tædia, nemo sapiens emat, nemo diligẽs pascat, animal & ocij impatiẽs & laboris: illo tumidum, hoc deiectum nunc impetuosum animal, nunc ignauum, nunc

audax

audax, nunc trepidum, nunc volatile, nunc caducum, hinc culicum metuens atque vmbrarum, hin dominum suum spernens, diuersisq; illum viis in discrimen trahẽs. Quia contumaciam, quis morsus aut calces explicet? Quis hinnitus & ascensoris impatientiã ac sessoris? Equidem quos equorum mores, totidem equitum constat esse pericula. GAV Equorum studio detineor. RAT. Mirarer nisi ingentes viros vsque ad ludibrium captos hoc studio meminissem. Quis Alexandrum Macedonem non audiuit, amato equo tumulum erexisse, vrbémque de equi nomine appellatam? Sed nihil in illo mirabile viuente impetus & animi feruor fecit: mirabilior in Augusto quamuis minor ineptia: neque enim vrbem equo ille suo instituit, sed sepulchrum, idq; ipsum ille grauitati atque ingenio impar fuit. Nam diui Iulij monstrosus sonipes, an ab ipso, an ab alio ante ædem Veneris marmorea sit consecratus effigie dubitari potest. Minor multo ætate vel gloria, verum opib⁹ ac Cæsareo nomine pene æqualis Antonius verus, vt sileam quem victum, quém ve amictum equo, quem immodicè amabat exibuit, certè & viuenti simulachrũ aureum fieri fecit, & mortuo sepulturam (quo grauius stomachemur) in Vaticano extrui, tot inter sacra ossa ibi condita, & con-

denda. Vix credibilia loquimur, vera tamen. Horum similiúmque conscius vates, horum animas apud inferos quoque equorum studio deditas facit. Nec minor ideo, sed maior est vanitas, quæ tam magnos ad se animos trahere potens est. Neve quis priscam tantum non modernam amentiam suspicetur, redeat ad memoriam, nec longè seu loco, seu tempore requirendus, adhuc enim viuit, nec dum senuit, & in terra Italica vobiscum degit is quem nominare non est necesse, fortunæ vtique vir ingētis, nec parui ingenij consiliique, vir alioqui magni animi nec insulsi vbi quid inserio agendum incidit, qui tamen ægrotanti equo quem amabat, aureum puluinar ac sericum cubile substrauit. Cúmque ipse interim podagra vinctus, atque immobilis medicorum legibus regeretur, nihilominus tamen aut seruorum vectus manibus, aut equo altero vix iniectus, & suos medicos secum ducens, equum ægrum suum bis, térque quotidie visitabat, illi suspirans atque anxius assidebat, illum leuiter manu tractans, blando murmure solabatur. Quid multa? Nullum medicinæ genus intētatum, nil languenti amico debitum prætermissum fuit. Fabulam fortasse posteritas vocet, vera res & magno in populo nota est. Sic vir fortis curam equi gessit vt propriā, sic extinctū luxit

vt filium. GAV. Delectat equitare. RA. Est id quidem vtile interdum & celeritati adminiculum & fatigationi remedium & nobilitatis insigne, nec inficior gloriosum vulgo existimatum, insigni equo vehi & cunctis excellere, nec vertice solo, sed humeris & toto penè corpore suprà esse. Contrà verò laboriosissimus, & sæpe domino suo pestifer immitis equus. Optes iter pedibus agere, tam nulla est respirandi vel minimũ facultas, equestre periculum pedestri luto, seu paluere permutatum velis. Proinde multos media de morte rapuerunt equi, multos in mortẽ impulerũt, aut alliserunt, aut corporibus oppresserunt. Quid? quod nõ vltimũ belli semẽ equi sunt? Tolle equos, peregrinos terris incursus partemq; maximam bellicæ clapis abstuleris: vt quod de vẽtis in natura, quodq; de Iulio Cęsare in historia est quæsitũ, expediénsne fuerit aut flare ventos, aut Cæsarem nasci? & de equis similiter quæri possit: tam multa sunt vtrinque cõtraria. Nec immerito Thessalia, quæ prima equos reperit domuítque, prima aureum argenteúmq; nummũ cudit, prima pelagus rate tentauit, Martis seminariũ visa est, quòd non semel tot post sæculis multo claroq; sanguine patuit. GAV. Quàm me putas iuuet poëta noster vbi nobilis equi spiritum moresque descripsit? RAT. Nec te terret

Hebrææ

Hebræorum vates vbi ait, ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerunt qui aſcenderunt equos. Excute ſingula non tam illud leue quàm hoc aſperum.

De venatu & aucupio. Dialogus. XXXII.

GAV.

AT canibus gaudeo. RAT. Nunc intelligo adoleſcentis imberbis gaudium, de quo Flaccus: gaudet equis, canibus & aprici gramine campi. Vide autem ne & quod ſequitur ſis: cæreus in vitium flecti, monitoribus aſper. Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris. Sublimis, cupidus, & amata relinquere pernix. Hunc te enim eſſe metuo, qui gaudium tuum in fugaciſſimis rebus loces. GA. Canibus ac volucribus delector. RAT. Hoc inſaniæ deerat, non ſatis eſt currere ac vagari, volare etiam inſtituis? GAV. Rides me, non volabo equidem, ſed volantibus delector. RAT. At illæ delectationem tuam deſpicient abeuntes, nec te noſcent, & ingratæ ſe vocanti ſurdas exhibebunt, quid implumis facies, alata voluptas tua eſt? Finge, redeant, damnoſa redit occupatio, iterum clamabis & oblitus melioris negocij diem perdes: iterũ retro accliuis & oculos fixus in nubem poſt auiculam tuam, flebis, quaſi nil neceſſarij operis vita ferat, ex commodo ocioſi

& lenti, vos volucrum seruos esse gloriamini. Natura vobis duas manus fecerat, vos hanc fræno curuis, hãc vnguibus occupatis. Sic inutiles vndiq; & volandi studio manci effecti, ne nihil agere videamini, multo cum strepitu ante diem surgitis, & quasi sint hostes in limine præcipitanter erumpitis, tota de hinc luce iactamini stagnis, syluis ac vepribus, implentes cuncta clamoribus dissonis & incondito vlulatu: inq; hoc spiritum nulli maiori rei habilem effundentes spiritum, quo maiores vestri bello terrebãt hostes, pace iustitiam defendebant. Serò autem re veluti bene gesta, domi sedetis altercantes quàm bene vel auis hęc volauerit vel illa digesserit, quot sint caudæ, quot alarum plumæ superstites, quot emissæ. Nónne hęc omnis scientia vestra est, his amor, hæc fœlicitas, & hoc totum quod creatori Deo, quod altrici patriæ, quod parentibus, quod amicis redditis, accipitres, aut erodios vestros sonantes in nubibus, & laniatæ prædæ paululum, & sudorem, & puluerem, & nocturnam perditæ lucis historiam? In hac enim indefessi semper & validi, delicati autem & imbecilles ad seria. Liuij historias, & Ciceronis orationes, sacrásque nec pudet literas, prolixitatis arguitis. Quis hæc inoffensis auribus audiat? Quis vos ferat id aliud natos in his viuere, si modò viuitis hæc
agen-

agentes? GA V. Canibus atq; auibus delector. RA. Atqui ducum, & illustrium multos equis, quosdam canibus delectari solitos audiuimus, eousque vt Adrianus imperator nō equis solum sicut hi quos supra memoraui, sed canibus quoque busta cōstruxerit, oppidumq; insuper eo loci vbi vrsam prosperaventione peremerat manu sua, sæpe & mactare solitus leonem, auibus nullum ferè, vnde & irrisum ferunt à Virgilio Marcellum Augusti nepotem, quòd dare his operam adolescentulus videretur. GA. Venatu libenter exerceor. RA. Fuit hæc quondam Latinorum, nunc Gallorum ars propria est, quod & res probat, & illorum scriptores aliqui gloriãtur. Itaque vt sileam reges quorũ tota vita venatio est, summus apud illos regum quãtum ab armis ocij fuit, venatu (vt vides) assiduo semper exercitus, ad extremum morti proximus venatu etiam lassitudinem senectutis, atque incommoda resouet. Mirũ dictu, in rege præsertim literato, nec à studiis melioribus abhorrente, sed gentilitium hoc illi erat (vt perhibēt) sitque gentilitium, finite, neque hanc gloriam Gallis Itali eripiant, neque velint de vanitate contendere. Nam si errore deposito in rem ipsam figis oculos, seminobilium vltimi ordinis exercitium hoc videbis, quos à rebus arduis torpor quidam, & ignauiæ comes dis-

dentia ab humilibus autem pudor ac superbia dehortantur & retrahunt. Ad honestum igitur nihil idonei sylvas colunt, non vitã solitariam acturi, cui non minus quam politicæ se ineptos sciunt, sed feris ac canibus, & volucribus conuicturi, quod nõ facerent nisi illis similitudine aliqua iuncti essent: qui si ex hoc voluptatem quãdam, seu solam temporis fugã quærunt, vtrinque stulti, voti compotes forsan euaserint. Sin, nescio quam, seu ingenij, seu magnificentię gloriam aucupantur, errant. Quænam quæso non principibus modo, sed ingenuis est gloria, mechanicis immo & seruilibus delectari artibus, atque negociis? vna horum excusatio. Nam qui liberalibus studiis (quæ maiores coluerunt sui) atque omnino literis indixerunt bellũ, quónam potius quàm ad hostilia castra transfugerent? Sed pudebit forsitan, si ad antiqua respiciant, seq; cum maioribus metiantur ac comparent. Sępe quidem legere potuerunt & Platonem philosophantem, & Homerũ poëtantem, & Tullium orãtem, & Cæsarem triumphantem, venantem puto non legerint.

De numeroso famulatu. *Dialogus.* XXXIII.

GAV.

MAgno circumuehor famulatu. RA. Obsideor dicere voluisti. GAV. Magnus cir

circunstat ordo famulorum. RAT. Dic, quòd est hostiū, à quibus (quo nihil est durius) nequeas cauere, qui latebras domus introspiciant, prodantque cōsilia quæ nouerint vt effundant, quique præter furta continua, quod nulli vnquam accidit obsesso, vestiendi tibi interim pascendiq; sint, inque ipsis penetralibus habēdi: durum ac dubium belli genus, pace carēs & induciis, vbi sub tuis signis hostilis muros habet exercitus. GAV. Serui mihi multi sunt. RA. Multi serui, multæ lites, multæq; discordiæ, multa denique bella domestica, quorum vel spectator fœdus vel laboriosus compositor sis oportet, interq; reos & accusatores medius seruis tuis seruias, iudex factus ex domino. GA. Multos seruos habeo. RA. Curiosissimum animal seruus ad inquirendum, negligētissimum ad obsequendum. Quid agas & quid cogites nosse vult, quid iubeas, ignorare. GAV. Seruos multos habeo. RA. Melius pauci seruiunt quàm multi, siue ideo quòd gratum obsequium turbam vitat, siue quòd vbi multi sunt, alter alterius aspiciens manus quiescit. Laborem fugere vt industriis pudor, sic inertibus gloria est, quòd ita esse norunt omnes: nullus consulit, nemo est qui non multitudine delectetur. GAV. Mihi multi serui domi sunt. RAT. Vbi serui multi, multus strepitus, pauca seruitia, &

tum est norunt paucissima, volunt nihil nisi quod venter sopórque suaserit ac libido. Nil humilius nílque abiectius horum ingressu nil insolentius, nilque insidius progressu: nil inimicitius demũ, nil odiosius eorum egressu. Durum est cogitare ne dicam pati, vt per dominorum domos inflati elatique ambulant, seruitiumque polliciti dominium vsurpant, exercendique tyrannidem, & quasi ad vastandum conducti non tantum deuorant vniuersa, sed spargunt, gulámque largitionibus adiuuant, de alieno prodigi, auarissimi ad rapinam. Quos si quando ad se pudor aut necessitas reflectit, vt se seruos esse meminerint, quàm superbè, quam querulè, quantoq; cum murmure seruiant, quis ignorat? vt merito possit non precio emptũ modo, sed gratuitum quoque seruitium huiusmodi fastidiri. ad extremum qui clandestinas domi agebant, vbi limen excesserint cum inuisis dominis apertas inimicitias linguis agunt, armis si liceat, acturi. Et si quis horum fortasse conuiciis abstinet, non id prioris amor domini sed sequẽtis timor efficit: cui ob hoc vilis suspectúsque fieri metuit de se similia coniectanti. Quibus ex rebus, nisi oculos timor obstrueret sole clarius cerneretur quanto sit satius omni tali seruitio caruisse. GAV. Vtrunque mihi latus serui ambiunt. RAT.

Serui nomine, re (vt dixi) hostes acerrimi atque impij, & absque his viuere superbia vestra non potest. Inq; hoc (vt in multis) malo vestro miseri gaudetis. In hoc maximè diuitias optatis, in hoc terras & maria pererratis. In hoc aurum & cumulatis & spargitis, vt acies hostium vestrorũ densior sit indies atque munitior, An fortasse nõ ita est? an aliud concors diuitũ habet opinio? Nulla ferè alia re mediocris fortunæ bene institutá domum opulentissimę Persarum aut Lydorum regiæ cedere, cùm in multis excedat quàm quod illa plures pascit & lautius. GAV. Seruorum me circumfusa tegit cohors. RA. Immo soli obtentu seruitij vrget & comprimit sonorísque compedibus vinctum trahit, vt & tibi iure optimo dici possit: quid fecisti miser, vt tot custodibus indigeres? GAV. Serui me vndique circumuallant. RAT. Nulla fugæ, nulla spes igitur est salutis. Malo quidem suo pertinaciter delectari, desperatæ dementiæ est. Atqui ob hoc vnum & optanda paupertas & amanda erat, vt cùm certis opum malis nexibus, tum vel maximè te seruorum dolis ac fastidio liberaret.

De magnificentia ædium. Dialog. XXXIIII.

GAV.

MAgnificentissimæ mihi sunt ædes. RA. Quid hic dicam nisi Tullianum illud:

Orn an

Ornanda est dignitas domo, nō ex domo tota quærenda: nec domo dominus, sed domino domus honestanda. GAV. Ornatissimæ ædes sunt. RA. Quid hinc tumes? Architecti laus est non tua. GAV. Ædibus amplissimis habito. RA. Vbi fures latitent, tu vageris, serui luxuriētur, vulgus hæreat, liguriant parasiti multiplicis tædij capax locus. GAV. Maximis ædibus habito. RA. Vna est vrbium & domorum lex, nō statim melius habitat qui latius: neq; enim quàm latè habites, sed quā lætè requiritur ad beatam vitam. Sæpe vel in palatiis regum labor dolórq; habitant, vel in tuguriis inopum quies & gaudium: quod si amplitudo domus aut forma præstaret, nobilissima artium esset architectura. GAVD. Regiis ædibus habito. RAT. Quasi verò curas morbósque locus arceat, siue ad prehendenda turrium fastigia mors egeat scalis. Nónne in regia Tullus Hostilius habitabat quando ictus est fulmine? In regia quoque Tarquinius Priscus quando percussus est ferro? In regia deniq; Superbus, quando pulsus est regno? Nullus locus periculis inaccessus, nullum limen morti clausum. GAV. Habitatio mihi propria atque perpetua est. RATIO. Immo verò parui temporis incolatus: instat dies commigrandi: ciuem fingis, aduena es, conductóque habitas: veniet qui te nu-

dum

& in plano collibusq; in agellis habitare quietos carpentem somnos, quam te rupibus hiſpidis incluſiſſe, noctemq; inſomnem vlulantem, teque tua miſeria ſuſpectum & inuidioſum omnibus reddidiſſe? An & Publicolæ factum excidit, qui quanuis inter primos vrbem Romam ſeruitio regio liberaſſet, ſentiens tamen ſe ſitu ædium ſuſpectum plebi, vt ſeipſum licet indigna ſuſpicione liberaret, domum ſuã de monte depoſuit. GAV. Arx inexpugnabilis eſt mihi. RAT. An illud vetus prouerbium non audiſti, Nullum inexpugnabilem locum eſſe, in quẽ aſellus onuſtus auro poſſit aſcendere? Trahit oppugnationem arx munita non impedit. Reſtitit aliquãtulum Senonum inſultibus arx Tarpeia, Penorum Tarentina, donec vtriq; opportuno remedio ſuccurſum eſt. Illi Camillus affuit, huic Fabius. Sed an gemina arx Locrẽſis ab ipſo defendi quiuit Hannibale? Profectò nec Ilium ipſum, nec Byrſa defendi potuit, nec Corinthus, quæ vna peruetuſtam inexpugnabilis famam habuerat, ſed hanc ſibi Mumius victor eripuit. Nónne ante hos ſeptuaginta annos Præneſtina arx: qua neſcio an vlla vſquam fortior eſſet atq; munitior, ab illo magno hoſte, quia armis non poterat, blanditiis ac promiſſis fallacibus capta fuit ac diruta, & vix tandem velut é longæua ſe-

ua febre fragilior resurrexit. Ad summam nil inexpugnabile, tutum nihil ab humanis fraudibus est. GAV. Arce subnixus munitissima nil timeo. RAT. Arces pestiferã multis confidentiam præbuere. Multi qui tuti sine arcibus in pace vixissent, arcium fiducia ausi sunt, vnde ipsis in arcibus periere, vt illic potissimum audacia domaretur vnde orta erat. Non sunt ad audendum irritandi animi sed frenandi. Omnis magna securitas, nisi quæ de Deo oritur, stulta est. GAV. Habito in arce munitissima. RA. Vt sit aliquid arx hæc tua, quid est aliud quæso quàm refugium quoddam, & degeneres latebræ ad perferendam obsidionem, quod vt ait Liuius, miserrimum est in bello. Quando vnquam audiuisti, vbi vnquam legisti Iulium Cæsarem, vtrunque Africanum, magnum Pompeium, Marium, Alexandrum, Pyrrum, Hannibalem aliosq; viros magni nominis sese arcibus continentes, & non potius arcibus insultantes? Arces scito non receptacula fortium sed inertium esse latibula. Certè hac ætate Stephanus Columnensis æui omnis illustribus viris par cum in eius auxilium ad famam sui nominis venisset nobilis quidam vir externus & incognitus, essentq; die quadam graui & ancipiti prælio & ingẽti turba hostium circumuenti: Ille periculum videns accessit propius, & vbi

& vbi inquit, ô Stephane arx tua est? Ille subridens, vt qui nec domum propriam quidem Romæ haberet, manu ad pectus apposita: hæc quidem inquit, arx mea est: vocem suo auctore dignissimam. Sic est autem: sancti & deuoti viri omnem spem in Deo habent: iusti ac politici in virtute: fortes & bellicosi in armis: timidi & ignaui in muris atq; arcibus.

De supellectili preciosa. Dialog. XXXVI.

GAV.

IN ampla domo supellex eximia est. RAT. Superuacuo in spacio pondus inutile. Illa furibus latebras dabit, hæc prædam: vtraque periculum tibi, alimentum incendio atq; liuori. GAV. In domo speciosa supellex copiosa est. RA. Illa cùm te loco moueris deferēda est, hæc si vti volueris sæpissimè transferenda est: & plus difficultatis allatura quàm voluptatis, & plus oneris quàm honoris. G. Multa mihi varij generis supellex domi est. R. Iuge bellū, non cū furibus modò, sed cum muribus tineisq;: & araneæ, & rubigo fumúsque & puluis & imber in vos dimicant: ô diuites delicati quibus armis hos hostes arcebitis? GAV. Preciosissima est supellex. RAT. Non rei precium sed cōtemptus diuitem facit: alioquin & quærendo cupiditas crescit,

& paupertas cupiendo: ita ſit vt nihil magis inopem faciat quàm auari opes, quarum ſi æſtimatio exacta veríq; iudicij ſequax contemptus acceſſerit, ea demum veris diuitiis vera eſt via. Ego te diuitem dum vana miraberis, non putabo, quanuis aurea ſtellantíque gemmis ardētibus tectum omne ſupellectili opertum refertúmq; tibi videã. GAV. Inuidioſa ſupellex & præſulgida eſt. RAT. Pro captu oculorum ſeu forſitã animorum: verè autem oneroſa rerum colluuies ac turbida, ſed auaritia nihil vſquam ieiunius, nihílque miſerius cuius famem & quærenda excitant, & quæſita non ſapiunt, dũ quæ ſperata fulgebant, poſſeſſa ſordeſcunt: itaq; ſæpe diuitias dum quæſiſſe putaueris ſolicitudinem & nauſeã quæſiuiſti. Hæ nunc tibi charæ ſarcinæ, ſi vel chariores aliæ ſe oſtenderint, vel ſtuporem aſsiduitas dempſerit, viles erunt. Eſto autem charæ ſint & maneat ſtupor, nónne etiam error manet, iſq; difficilis atq; perpetuus? Siquidem quærendi ſtudium vnum fuit, ſeruandi labor eſt multiplex: nunquam deerit quod reuiſas, quod numeres, quod cõplices, quod excutias, quod abſtergas, quod oculos ſimul & mulceat & offendat. GAV. Supellex immenſa eſt? RAT. O hominem qui impedimentorũ ſuorum magnitudine delectatur.

De

De gemmis & margaritis Dialog. XXXVII

GAV.

GEmmarum fulgor & species delectant. RA. Rerum fateor terrestrium & mortalium vanitatis pars non vltima, exiguo in lapillo patrimonia magna claudentium, cuius precium instabile & incertū quotidieq; varium, quod & sola mercantium fama & diuitum insanorum credulitate dependeat, vnde diu spretæ inopinis preciis attolluntur, & gemmarum famosissimæ subita premuntur infamia, nescio quibus notis erumpentibus, non tam ipsis de quibus agitur in rebus, quam in opinione hominū ista callentium. Præclara quidem illa prudentia, quæ neglecto cultu Dei atq; animi, & vtriusq; noticia, internoscendis lapidum venis inuigilat. Sed sic est mos. Neq; nūc primum in precio sunt qui his precia vafrè fingunt: vera enim precia vel nulla sunt penitus vel ignota. Quam verò periculosa vanitas, quam tremulum, quamq; anceps iudiciū, ipsos inter artifices facile est iudicium, memoria repetentis id quod nuper accidit, vt per breuē gemmam, carbunculus is erat, decem milibus aureorum ille vir fortunæ maioris quàm ingenij, cùm emisset, diu se cunctatū fuisse iactabat quòd naturalē & communem modū fulgor excedēs suspicionē faceret eius artificij peri-

tissimo cuidam,cuius consilio vtebatur,non veram gemmam esse,sed vitrum aliquod seu quiduis aliud in eam speciem, nõ natura genitum, sed nescio qua supernaturali & mira quadam arte conflatum. Quæ quidem hæsitatio,quid nisi cõfessio quædam erat vitrum tale visui pulchrius esse quàm gemmã,quanuis forsan illa solidior sit? De hoc tamen ipsi iudicent,qui vel in hoc quæstu pecunias aliò vertendas honestius, vel in hoc cognitu melioribus debitum tempus perdunt. Quòd si dicta cunctatio iusta fuerit, quid hinc sequitur,quis,quis nõ videt, quænam scilicet ambitio & quanta sit cæcitas nõ rei formam ac substantiã,sed nudum nomen tãta mercede captantiũ? G. Nil mihi gẽmis est charius. R A. Credo Hercle,non virtus,non fama,non patria,nõ vita ipsa:vtq; illa duo sileã quibus vobis nihil est vilius: duo hęc vltima:cumq; his diuitias ingẽtes & quicquid preciosissimum iudicatis,vnius gẽmæ precio atq; amori succubuisse mõstrabo & exilio illã & inopia, & si ita res tulisset,morte seruatam. Cui enim quæso non est notũ Nonij cõsilium? Romanus hic senator fuit, vir locupletissimus gemmámq; habuit viginti milibus æstimatam, gemmæ nomen Opalus. Mittit hunc India, colorum pene omnium varietate præfulgidum. Huius fama excitatus accensúsque cupidine

pidine Antonius triumuir, homo omnium superbissimus atq; auarissimus, & cui quicquid natura libitum, fortuna licitum fecisset cum iniusto gemmę desiderio, vt fit, crudele possessoris odium concepit, hinc in illo publico proscriptionis incendio, quo tot patrię lumina periere, Nonij nomen arsurum cum reliquis, ob hoc vnum crimen, quòd formosæ tyrānóq; placitæ dominus rei esset, incertum est. Ille autem cui ponticus saltem fiber exēplo esset, vt perniciosæ iactura sarcinulæ libertatem redimeret, ac salutē illā ipsam sibi vt augator præsenti discrimine chariorē sic amplexus aufugit, vt ea salua, nulla sibi vel patrimonij vel patriæ cura esset, cū illa paratus exulare & mēdicare & ad extremū mori. Quis nō magni æstimet ad quā vir senatorius sic affectus sit? Et profectò fatendū alterū, aut magni pretij ea fuisse, aut parui animi possessorē. Sed quid horū verius, vt diffiniam, nō expectas. Et si autē huius ac reliquorū simile iudicium seu contagium animorū latè serpens vulgi more infecerit, magna tamen ingenia nec nūmis delectari, nec omnino alia quàm virtutis pulchritudine tāgi decet, nisi vt per hæc breuia quæ delectant oculos, experrecta mens in amorem ac desiderium æternę pulchritudinis rapiatur, quo de fonte quicquid est pulchrū prodit. GAV. Excellen-

tibus gēmis allicior. R A. Hanc excellentiam non naturà fecit, sed opinio, quæ apud quosdam Carbunculo palmam dedit, apud alios Adamanti. Illa vulgo ac plerisq; gemmariis æui huius æstimatio: ista veteribus quibusdam rerum scriptoribus probatur, secundum quos non modo gemmarum, sed rerum omnium terrenarū preciosissimus Adamas, regūm olim atque non omnium sed præcellentium gemma fuit, hodie quia nullus rei tantum & tam velox quàm luxuriæ ac superbiæ incrementum est, multorum nō regum etiam esse cœpit, & iam plebis in digitos sessum venit. Huic proximam Indicā, atq; Arabicam Margaritam locant, & huic itidem Smaragdum, nescio quidem qua ordinis iniuria. Nam si illorum rubor pallórque gratus est, cur non æquò horum candor virorque oculis blandiatur, iustiorq; nunc etiam Sapphyri querela, quo vix aliud terra parit cœlo similius sereno? Verùm, vt dixit, furòr hic hominum nō natura nobilitat, diuitū nugæ inanes, atq; ociosorum fabulæ, qui facilè ista contēnerent, si quo vnquā honestiore pacis aut belli negocio tenerentur. G. Fulgidæ animum mouent gēmæ & suauiter candidæ margaritæ. R. Mouēt ais, immo sternunt, calcant, molliunt, & eneruant. Qua de re si pergam virorum ac mulierū exempla cōgerere,

non

eon te doceam sed obtundam. Vnum ex omnibus & id maximum attingam, vt intelligas quàm periculosus iste furor sit infirmioribus animis, qui eminentissimos fortissimósque peruaserit. Magnus Pompeius cõtinentissimus Romanorum ducum (horum dico nouissimorum qui quantũ magnitudine gestarum rerum cæteris antecellunt, tantũ modestia virorum vitæq; frugalitate maioribus cedunt suis) victor ab Hispania pacato rediens Occidente, compressisq; prædonibus & in vnum coactis locum, cui conuenarum nomen ob hoc inditum in sæculum id durat. Illic Pyreneis in montibus locorum forsan asperitate modestia adiuuante, atque ætatis vi victoriæq; superbiam compescẽte, masculum trophæum purámq; & regidam sui oris imaginem erexit, vere tunc magnus atq; magnificus, quamuis adolescens annis, moribus senex maturúsq; animi. Idem postea captis piratis, & Oriente perdomito, quasi cum loco mutatus ac tẽpore æque alia parte orbis ipse alius reuersus, nõ humilitatẽ sed fœmineum seb diuinũ potius in morem vultus suos iam viriles ac solito molliores, non ære fictos aut marmore, sed insuetis atque exquisitissimis margaritis in triumpho tulit. Exprobatio non leuis, Eoi fastus vnum in caput expositi, non sine insultatione quadam victoris

omnium populi atque excusatione principum sequentium. Quid non enim à tyrannis Roma iam serua peteretur, quæ libera ciuis amantissimi talem hanc insolentiam aspexisset? Neque reliqua triumphi illius humilia magis aut sobria, non arma & equi domitarum gentium, vt mos erat, non captiui memorantur, aut currus aut phaleræ: quod vilissimum in eo legimus, aurum fuit, gemmæ omnia & margaritæ. Inter multa alueus ingens ibi, & ingentium thesaurorum ordo discolor, ita vt singulæ è singulis constarent, & vasa aurea & vestes & statuæ, quin & luna quædam solido ex auro immensi ponderis lectíque aurei & coronæ plurimæ magnis & candidis margaritis intextæ. Denique mons aureus illic fuit, formę illæ mirabiles in quadrum ductæ, ceruis ac leonibus & figuris variis animantium frequens, necnon arboribus atque omni pomorum genere consitus ramos aureos tegentibus margaritis montis in vertice, hisdem ex rebus horologium artificio vbique vincente materiam voluebatur, mirabile prorsus ostentum his qui mirari inania didicerunt. GAV. At his rebus maximè delectos. RAT. Credo id quidem teq; hunc triumphum & cupidè spectaturũ reor, & cupidius ducturum, & cupidissimè possessurum, id tibi passionati status animi suadet

Crede

Crede autem & tu mihi, hæc quæ viſum vſq; adeo delectãt ſemper animæ & ſæpe corpori nocuerunt. Illum certè quem loquimur triumphantis gloriæ nil vnquam magis obfuit, nõ Theſſalicus dies, nõ Aegyptia calamitas. Ibi enim fortunæ ſuccubuit non totus, hic vitio totus. Ibi aliena vis, aliena perfidia: hic ſua fragilitas, ſua fuit ambitio. Illic ergo potẽtiã & vitam, hîc animi popularis modeſtiæq; inſignis famam magníſque laboribus partum magni nomen imminuit, Mirum dictu, tãto victorioſior contra Hiſpanos bellicoſam gẽtem, quam contra imbelles & inermes Aſiaticos apparuit, cóque mirabilius quod id ipſa quoque Aſia aliquandiu integer atque inuictus, cùm ſe in templo Hieroſolymæ omniũ opulentiſſimo verè erectum atque abſtinentiſſimum præbuiſſet: ad vltimum vrgenti vitio non reſtitit, neque iam amplius vir ſingularis atque vnicus, vt ſemper fuerat, ſed quaſi vnus ex multis captus deiectúſque eſt. Is gemmarum fulgor, ea vis margaritarum, idque auri pondus fuit. Vicerat iam ante pari prælio Alexandrum Aſia, ſed parum eſt vitiis victum ſuis vincere, illud magnum viciſſe victorem ſui. Poſt quem nullus ferme ducum ſtetit inter Aſiæ delicias, quæ in orbem Latium tranſuectæ, veſtra vos in patria vicerunt. Nempe ſi fateri verum vultis

vbique gentium victores, Asiatica victoria victi estis, I nunc, & amicas oculorum, animorum hostes & victrices virorum fortium gemmas cole. GAV. Gemmis delector ardentibus. RAT. At hic variis, ille pallentibus, multiplex appetitus, vna vanitas. Audisti vt Pyrrho illi qui cum Romanis bellum gessit. Achates fuit lapis olim preciosissimus hominum iudicio, nunc eodem quo precia rebus fiunt variâte vilissimus, in quo quidem species rerum diuersarum repræsentari solere oculis fama est hominum, iumentorum fluminum, nemorum, volucrum, ferarúmq; nulla penitus manu artificis, sed naturæ. In illo sanè regio, vt Solini verbo vtar non impressis, sed ingenitis figuris Musæ nomen, & Apollo erat choreæ nobilis citharista, sparsis ita nexisque inuicem gemmæ notis, vt tot imaginum in tam paruo spacio vnaquæque suis discerneretur insignibus præclaris vt res erant annulus, addiditque gratiæ regis nomen: pluris enim fiunt res illustrium. Sed quid oro illi contulit Achates suus, an bello inuictum, an non dicam morti, non hostili gaudio sed saxo quod fœminea etiam torsit manus, exemptum fecit? Quid inquam vel huncPyrrho profuit habuisse, vel hoc nocuit caruisse Fabritio Curióque, quib9 ille victus atque Italia pulsus est ducibus? Affirmare
ausim.

ausim neutri horum vnquam sessurum animo fuisse, vt horrentem galeam rigidúmque, nec auro nec gemmis insignem gladiū annulo regio permutaret? sic mollia quæque despiciunt viri fortes. Quomodo verò annulam regis ambirent, qui sola virtutis fiducia regem ipsum, & regias opes regnúmque contempserāt? Contra autem vos animorum diffidentia cuncta miramini, & quasi beatos factura concupiscatis, virtus sola contemnitur. Est & gemmæ alterius fama vetustior quam Samiorum tyrannus Polycrates habuit, ferunt fuisse Sardonicem. Is lapillus inter multa preciosa ditissimi hominis preciosissimus habitus: quamobrem qui nihil vnquam sensisset aduersi, palàm obsequentis & clanculum insidiantis fortunæ inuidiam placaturus, nauigio in altum prodiit, annulúmque ipsum in quo gemma erat, manu propria demersit, vel sic saltem semel doliturus in vita, visus sibi callidè transegisse cum fortuna, si tot lętis hoc vnum triste pensaret. Illa verò nec falli facilis, nec mulceri, mala bonis æqua lance componens, plusculum exigebat, pro diuturno fauore breue quidem sed prædurum, vt qui per omnem vitam fœlicissimus sibi atque aliis visus esset, in morte miserrimus videretur, essétque miserrimus, hinc vitiis, hinc suppliciis omnibus

vnum caput vrgentibus. Itaque velut oblatum respuens, ô fortunę ludos, pisce quodam internuncio qui tunc ore annulum excipiēs captúsque illico mensæque eius appositus fuerat, annulum illi suum, non sine quodam spectantium stupore restituit. Eam gemmam multis post sæculis Augustus Cæsar & precio tactus & miraculo, insertam aureæ coronæ ad ædem Concordiæ dedicasse fertur. Hîc rursus interrogo, quid hoc vel tyranno profuit habuisse patriam affligenti, vel Pythagoræ obfuit caruisse communem sibi cum illo patriam & domum propriam, & amicos morum eius odio relinquenti? Nempe tyrannus ille patibulo affixus omnium iudicio, cùm summum supplicium pateretur, maiore etiā dignus erat. Iste philosophus in pace obiens pro Deo cultus, domus eius pro templo habita est. Tantum inter illius gemmam atque huius pallium interfuit. Neque verò seu Polycrati tunc Sardonix ille ne morsu volucrū semesus in cruce marcesceret, seu modò Ioanni Galliarum regi, ne acie victus in manus hostium peruenerit, suus valuit præstare carbunculus, quem die illa in digito eius inuentum ereptúmque sibi, & post annos ab amico quodam orbe alio redemptum remissúmque cernere fuit ac tangere rem precij infiniti. Sed nullius efficaciæ nulliúsque

operæ,

operæ, nisi cuius & reliquæ id genus. Gemmas enim lucidas non nego ne sensui contradicam. Nego vtiles, nego vllam vim habere, nisi illam quæ vulgo etiam fertur, possunt feras auarorum quoque diuitum confringere atque arculas exhaurire. GAVD. Vtcunque in pretio sunt gemmæ, hæque animum delectant. RAT. Atqui dementiæ summę est multam curam rebus impendere: quæ & si aliquid videantur, in se nihil sunt. Hoc est enim errore oculorum ac præstigio delectari. Quid in his laboras, quæ non dico fœlicitati non conferunt, sed nec miseriæ detrahunt præsentes neque contrario abeuntes. Et si multa equidem hîc à multis & mirabilia scripta sint, non veritati rerum neque vtilitati legentium, sed stupori operam dantibus, præcipuéque à Magis qui his nugis libros integros implere, tantum erat ocij, potuerent. Mihi tamen hac in parte cum Plinio secundo planè conuenit & scripsisse eos, ego quoque non sine contemptu & risu generis humani, arbitror, vt & stultam credulitatem vanis opinionibus implicarent, & seipsos nostris ineptiis oblectarent. GAVD. Delector gemmis quibus credibile est aliquam vim inesse. RATIO. Quænam illa sit audisti, vt si alia, quantula tamen illa, est mercatorum ac scriptorũ collata menda-

ciis, non gratia tãtùm arte confictis, sed vestra etiam assensione auctis atque firmatis, quæ multo est satius vel prudẽter arguere, vel magnificè cõtemnere, quàm callere omnia gemmarum precia virtutésque & vitia. Hic enim à Plinio, cuius multa placent, valde dissentio, Ille quidem falsas deprehendendi artes seu notitiam quãdam pollicetur, quando inquit, etiam luxuriam aduersus fraudem muniri decet, mea verò sententia non muniẽda neque armãda luxuria est, sed inermis & sola circulatorum inter armatas acies deserenda, vt circumuenta sæpius & illusa, quando aliter non potest, saltem damnis & fraudibus castigetur.

De gemmarum poculis. Dialogus XXXVIII.
GAV.

IVuat gemmis bibere. RAT. Cauari gemmas ad pocula, luxuria vetus est, non vitrum modò rem fragilem ac profectò pulcherrimam mundissimámque descipiẽs, sed argentum ipsúmque aurum humanæ olim cupiditatis vltimam metam. Iduentúmque aliquid quo auaritiam luxus excederet, non sat digna magni mali causa. Vidit hoc Poëta dum diceret: Hic petit excidiis vrbem miserósque penates. Malum ingens nec iustitiæ tantùm, sed humanitati obuium. Et vt scires

yn le

vnde ortum, addidit, Vt gemma bibat. En ciuilium par furorum causa, vt cùm calix argenteus diuino cultui satis esset, aureus humano visui parum sit, nisi pretium faciente periculo, gemmæ etiam peregrino artificio excauentur, quibus bibat infœlix homuncio, & polluta mendaciis atque spurcitiis labra iucundius applicet, res & potui incommoda voluptate interpellante metu & apparatui operosa, & custodiæ difficilis & saluti anceps & venenis aptissima. Verum nanque est illud alterius poetæ, nulla aconita bibuntur fictilibus. Tunc illa time cum pocula sumes gēmata. GAV. Gemma bibere gloriosum reor. RATIO. Superbia dum se attollat, nec descēsum cogitat nec ruinam, Clarè libentius bibitis quàm securè, ambitiosè quàm sapidè. Sic vitia vitiis vincuntur. & gulam partius aliquanto solicitat vini sapor, quàm insolentiam cyphi color. Obstupescitis ad gemmarum radios, hunc stuporē nullo non precio æstimandum arbitramini, non tantum pecuniæ, sed virtutis. Nónne enim ille Virgilianus euersor patriæ, hoc ipso, de quo loquor, precio gemmam quærit, iustitia scilicet & pietate: properans, hic amissis illam adipisci, & vt gemma bibat ciuem atque hominem obliuisci? GAV. Libenter gemmatis vtor poculis. RAT. Est fortasse alia desiderij

tam

tam intensi radix, neque solis fulgor allicit, sed aliqua latens virtus. Nam quis omnes gemmarum vires atque virtutes explicet? Ita dico, si omnium quæ de his dicuntur aut scribuntur, pars septima vera esset, sed nec septuagesima vera est, neque profectò centesima. Quòd si vt Plin. ait; nulla fraus vitæ lucrosior, quis miretur si & nulla numerosior? Non quòd gemmarum quàm cæterarum rerum crebrior sit contractus, quippe quas raritas preciosas facit, sed quòd nusquam rarior est veritas, neque enim alicubi, vel expetiendi minor copia, vel maior licentia mētiendi, vel mendacij fructus vberior, vel expudentia liberior, vel consuetudo frequentior. Quod si quid prorsus ex omnibus verum est, an illud forsitan verum erit, quod & Magorum auctoritas, & super illam fundata vulgi habet opinio, ebrietati resistere Amethistos? Parúmne igitur causæ sit, cur ebriosorum poculis hæc gemma deseruiat? Ludo tecum. Sæpe ira iocos parit, nempe vt hoc vni tribuant, quid aliæ meruere, nisi quòd voluptatis ingenium fuit, vt cum gustu bibentis delectetur visus, atque hinc illinc sensibus delibutis ambitiosior lætiórque sit ebrietas. Hæc ni fallor & verior rei huius, & certior causa est, cùm in reliquis, tum in hac ipsa quæ aduersus ebrietatem quasi belli

dux

dux eligitur, de qua triumphare sobrietas sola potest, vti vino modico, iuxta illius consultoris optimi sententiam, eóque ipso non ad voluptatem, sed ad vtilitatem & stomachi ægritudines depellendas, vino inquã exiguo & fragili lymphísque perdomito, meri autem potentis incendium atque impetum seu fuga euadere, seu aquarum diluuio extinguere ac frænare, scire & meminisse in vino magno ac feruido potúque crebro & nimio, multam pudoris ac doloris pœnitentiæque materiam inesse, eam quocunque te verteris oculis ingeri, neq; a quoquam sanæ mentis posse dissimulari. Hæc sunt arma contra monstrum illud vtilia. Quis hic Amethisto seu gemmis omnino vllus est locus? Mentiti sunt id Magi, fuerúntque qui crederent, vt hoc sponsore sobrietatis intrepidi biberent. Perfidè quidem Magi atque impudenter vt plurima. stultè credulum vulgus vt omnia. Summa igitur rerum est, nihil aliud vobis hanc reliquásque conciliat, quàm voluptas difficultatibus excita & incensa, sed multo maximè superbia & conditionis obliuio, timórque animi pestifer, quo cùm nil peius sit hominum vitæ, miror quid ita nil gratius, non dico virtus bonum ingens vestro vili iudicio, sed nec vita ipsa nec salus, non securitas, non opes, nõ de-

nique voluptates, iisdem vobis extimatoribus summum bonum. Cuncta hæc vni cessere superbiæ, hæc præter cætera vos gemmarum cupidos fecit, quæ semper inutiles, sæpe damnosæ sunt, necessariæ verò nunquã. Hac hortante igitur effectum est, vt occupati semper ac trepidi, sed exculti domorum mensas templorum instar altarium habeatis auretas atque gemmatas, hostiæ ipsæ purpureæ ac vittatæ, auariciæ, luxuriæque ambitionis atque superbiæ cultus expositæ, quæ in vos omnes ac singulę sęuiunt, primas sibi, partes, vt ést dictum, vendicante superbia. Auaricia quippe quod nomen sonat, vtcunque fortassis auro contenta quiesceret, luxuria epulis & voluptatibus suis, sola superbia non quiescit quandiu aliquid supra se videt, vt quæ ab initio rerum Deo par esse tentauit, hæc eadem vos cogit laboriosè gemmas quærere studioséque, vel nectere, vel cauare, vt prodeuntés sedentésque in foro ínque cõuiuio radiantes ac stellati, cœlo semper inuidiam faciatis. Hac duce igitur, vt ad rem redeam, inhabitaculo & in veste cibóque & potu, & rebus omnibus quæ humanæ necessitati seu iucunditati inuentæ erant, speciosum aliquod fulgidúmque periculum miscuistis, eóque crescendo malum prodiit, vt ex gemmis, non modò iam pocula, sed pel-
ues

ues ac lebetes & mortaria & ahena conspiciamus. Victrix plaude superbia, gemmea pocula requirebas, omne tibi ex eadem materia vasorũ genus tui offerunt ministri. Neque iam minus est commune, gemmam hos in vsus quàm in vsum frugum terram fodere, sic consuetudo facta est vobis, quæ luxuria maioribus vestris fuit. GA V. Crystallinis poculis libens vtor. RA. Parco iam gemmis, concreta illas glacies excusat, nescio quid plus vitro habens, æquè enim frãgitur & sarciri nequit, nisi quòd quæsitu difficilior, & vel de longinquo veniẽs, vel que propinqua est inter alpium scopulos rupésque inuias & algentes tendi fune pendentibus eruendæ, ob eamq; rem charior vestrásque cupiditates irritare potentior. Itaque Neronem legis infœlici percitum rumore, seu damnis ex omnibus cristallinos duos calices fortè elisos grauissimè doluisse, seu quod alter puto verior historiæ sensus habet, ira feruidum præcipiti, & ætati suæ infensum & posteris inuidentem, ne quis vnquam ex his biberet, manu propria collisisse. En fortunæ durioris expiatio, nil inuentũ in quo grauius sæuitię magister iracundiam exerceret, in cristallum sæuit, qua nullæ tunc sibi delitiæ chariores. Excusatio minorũ, dicat aliquis: imitari principem, sed Neronẽ sequi nemo bonus opta-

uerit. GA. Cryſtallinis gaudeo. R. Nec attendis quam caduca, quã fragilis delectatio tua ſit: ſed hic mos eſt veſter, naturæ propriæ ſimilia exoptatis cùm& imbecillitas veſtra firmum aliquid cui hæreret & veſtri melior pars cœleſtis altũ aliquid quod ſpectaret & optare & quærere debuiſſet, vtrique debilia atque ima quæritis. Bene autem habet quòd murina hodie lauticiis exceſſere. Veterũ furor incredibilis, eadẽ illa victoria quæ peregrina multa vobis intulit: ipſo de quo diximus, triumphãte Pompeio in Italia, inq; vrbem Romã tranſuectus, ex Aſia ſemen inutile, ſed terræ creditũ præfertili coloniſq; impigris. Itaque in breui auctum vſque adeo vt murini vnius preciũ ſeptuaginta videas talenta, caliciſque illius ab amante quodã cupidè conuulſum dẽtibus labrũ, & miri amoris mirabiliorem exitum, vt cicatrix illa nobilitãs vaſculum, & famæ eius, & precij eſſet augmentũ. Non igitur hac in parte luxuria, qua nulli ceditis ætati, neq; ſuperbia minor eſt veſtra quàm maiorum: ſed vtriuſque ſubducta materia eſt, murinis, non ſolùm vſui veſtro deficientibus, ſed ignotis pro quibus noua luxuriæ ſpecies inuaſit. Auellanæ radix ad pocula generoſum lignum, ipſum quoque cicatricibus honeſtandum, furor nunc præcipuus Galliarum. venerũt hos in vſus nuper

arbores

arbores aliæ peregrinis nominibus aduenis & notis, aliis atque aliis, sed eadem vanitate venientq; , nec vllus erit nouitatum modus, donec vestris poculis murinorum iactancia victa sit. In vno planè fateor auorum cessistis insaniæ, quòd illi succinos nullo vsu, sola sed habendi libidine mirabãtur, interq; delicias numerabant. Vnde & Nero ipse non principum modò, sed hominum sæuissimus male dilectæ & peius occisæ cõiugis, flauos crines hoc sub nomine ceu titulum meditatus eximium adoptasse legitur carmine edito. Fuit namque (quod stupeas) trux illud ingenium amicum musis, in quo illos, quòd aurei viderentur, succinos suos dixit. O feroces atque infaustæ blanditiæ decorúmque & laudatum caput calce impia ad inferos detrudendum. At vos succinos & habetis & spernitis, aut certè modestius colitis & parcius æstimatis.

De gemmarum signis. Dialogus XXIX.

GAV.

SIgnis gẽma expressis mulceor. RAT. Accessit, non inficior ad naturæ decus quidam artis ornatus & minutos in vultus inque signorum vsum gemmas sculpi, subtiliora quidem inter ingenij opera numeratum, vbi & Amethistus inter lapides vel

impressioni facilis vel successu prosper, vt perhibent, & inter artifices primum sibi Pyrgoteles sumpsit nomen, eò quòd vnus è cunctis sui generis idoneus Alexandro visus est sculpendæ sui oris imagini, qua postmodum diuus Augustus vsus est, cùm gēma illa qua erat vti solitus, in iocos hominum abiisset, vt Sphinx ænigmatica diceretur, ita vt præter exactionum difficultates, ipsa quoque signi perplexitas verecundissimo principi parêre videretur inuidiã. Huic proximus vel ingenio vel ætate Apollonides fuit & Eronius. Post hos magni nominis in hac arte Discores fuit, cuius cũ opus exprimeret nomen siluisse Plinium miror. Hic est enim qui ipsius diui Augusti sculpsit effigiem, qua ad extremum & ipse dum vixit & post eum multi principum vsi sunt, ea vel Cæsarei oris veneratio vel admiratio fuit artificis. Et nunc ego tanto de gemmis habito sermone, quas seu natura integras solidásque voluptatibus vestris exhibet, seu ars causas, quęro ex te, quãto amplius delectare animum deberet sine precio aut labore parabilis splendor æthereus: immo ne is equidem, sed qui huius & illíus fons ac principium lucis est? Rutili Carbunculi, virides Smaragdi, sereni Sapphyri, candidæ Margaritæ sic alliciũt, nec solis fulgor aut siderũ, nec terræ viror aut arborum, nec

nec ſerenitas aëris, nec cãdor nitidus tangit Auroræ? Stupetis facies manu hominũ gẽmis inſculptas, nec artificis ſtupetis ingeniũ, immo verò neque illum veneramini, tótque tã claris ad verum viis agnoſcitis, qui gemmas ipſas, quíque ingenium, qui manus, quíque oculos fecit quibus hæc cernerentur atque intelligerentur & fierent. O ſemper viliũ imitatores rerũ, ſempérque nobilium cõtẽptores.

De Tabulis Pictis. Dialogus XL.

GAV.

PIctis tabulis delector. RAT. Inanis delectatio, nec minor vanitas quam magnorum hominum ſæpe fuit, nec tolerabilior quam antiqua. Siquidem omne malũ exemplum tunc fit peſſimum, quando illi vel auctorum pondus adiungitur vel annorum: vndecunque ortæ conſuetudinis robur ingens conſenuerit, & vt bona in melius, ſic mali in peius ætas prouehit. Sed ô vtinam qui maiores veſtros vanis in rebus facilè vincitis, eoſdem in ſeriis æquaretis, virtutémq; cum illis & gloriam miraremini cũ quibus pictas tabulas ſine fine miramini. GAV. Valde vtique pictas tabulas miror. RAT. O mirus humani furor animi omnia mirantis niſi ſe, quo inter cuncta non ſolum artis, ſed natura opere

nullum mirabilius. G. Pictæ delectant tabulæ. R. Quid de hoc sentiam ex iam dictis intelligere potuisti. Omnis quidē terrena delectatio, si cōsilio regeretur, ad amorē cœlestis erigeret, & originis admoneret. Nā quis vnquam quæso riui appetens fontē odit? At vos grauēs humi, accliues, affixiq; cœlum suspicere non audetis, & obliti opificē illum, solis ac lunæ tanta cum voluptate tenuissimas picturas aspicitis, atque vnde transitus erat ad alta disponitis, illic metā figitis intellectus. GA. Pictis tabulis delector vnicè. RA. Penicello & coloribus delectaris, in quibus & precium & ars placet, ac varietas & curiosa dispersio: sic exanguium viui gestus atque immobilium motus imaginū, & postibus erumpentes effigies, ac vultuum spirantium liniamenta suspendunt, vt hinc erupturas paulo minus præstoleris voces, & est hac in re periculum, quod his magna maximè capiuntur ingenia. Itaque vbi agrestis læto & breui stupore prætereat, illic ingeniosus suspirans ac venerabundus inhæreat. Operosum sanè neque tamē huius est operis ab initio artis originem atq; incrementa retexere, & miracula operum & artificū industrias, & principū insanias, & enormia precia, quibus hæc transmaria mercati: Romæ in templis deorū, aut Cæsarū in thalamis, inque publicis plateis ac porti

porticibus consecrarunt. Neque id satis nisi ipsi huic arti dextras atque animos maiori exercitio debitos applicarent, quod iam antè nobilissimi philosophorum Græciæ fecerant: vnde effectum vt pictura diu quidem apud vos vt naturæ coniunctior, ante omnes mechanicas in precio esset: apud Graios verò, si quid Plinio creditis, in primo gradu liberalium haberetur. Mitto hæc, quoniam & intentæ breuitati & præsenti proposito quodammodo sunt aduersa: videri enim possunt morbum ipsum cuius remedium pollicebar alere, & rerum claritas stupentis amentiam excusare. Sed iam dixi, nihil errori detrahit errantium magnitudo: immo hæc quidem ideo attigerim, vt liqueret mali huius quanta vis esset, ad quam tot tantísque sit ingeniis cõspiratum, cui & vulgus errorum princeps & consuetudinum genitrix longa dies cumulúsque ingens omnium malorum semper auctoritas accesserint, vt voluptas stupórque animos ab altiore furtim contemplatione dimoueat, distrahátque. Tu autem si hæc ficta & adumbrata fucis inanibus vsque adeo delectant, attole oculos ad illum qui hos humanum sensibus, animam intellectu, cœlum astris, floribus terram pinxit, sperne quos mirabaris artifices.

De Statuis. Dialogus. XLI.

GAV

AT delector ſtatuis. RA. Artes variæ, ſuror idem, ipſarúmq; fons vnus artium, vnus finis, diuerſa materia. GAV. Delectant ſtatuæ. RAT. Accedunt hæc quidem ad naturam propius quàm picturæ. Illæ enim videntur tantùm. hæ autem & tanguntur integrumque ac ſolidum, eóque perennius corpus habent, Quam ob cauſam picturæ veterum nullæ vſquam, cùm adhuc innumerabiles ſuperſint ſtatuę. Vnde hęc ætas vt in multis erronea picturę inuentrix vult videri, ſiue quòd inuentioni proximum elegantiſſima conſummatrix limatríxque, cum in genere quolibet ſculpturæ, cúmque in omnibus ſignis ac ſtatuis longè imparem ſe negare temeraria quanuis impudénſque non audeat: cùm præterea pene ars vna vel ſi plures vnus vt diximus fons artium, Graphidem dico, atque ipſæ proculdubio ſint coæuæ paritérue floruerint: ſi quidem vna ætas & Apellem, & Pyrgotelem, & Lyſippum habuit, quod hinc patet, quia hos ſimul ex omnibus Alexandri magni tumor maximus delegit, quorum primus eum pingeret, ſecundus ſculperet, tertius fingeret atque in ſtatuam excuderet, edicto vetitis vniuerſis qualibet ingenij artíſque fiducia faciem regis attingere: nec

minor hic ideo furor quàm reliqui: immo verò omnis morbus eo funestior, quo stabiliore materia subnixus. GAV. At me statuæ delectant. RA. Non te solùm aut plebeis comitibus errantem putes, quanta olim dignitas statuarum, quātúmve apud antiquos clarissimósq; hominum studium desideriúmq; rei huius fuerit, & Augusti & Vespasiani, ac reliquorum de quibus dicere nunc longum esset & impertinens, Cæsarum ac regum virorúmque secundi ordinis illustrium solers inquisitio, & repertarum cultus & custodia & cōsecratio indicio sunt. Accedit artificum fama ingens, non vulgo aut mutis dumtaxat operibus sed latè sonantibus scriptorum literis celebrata, quæ tam magna vtique parua de radice nasci posse non videtur. Non fit de nihilo magnum nomen, magnum esse vel videri oportet de quo serio magni tractant. Sed his omnibus suprà responsum est: eo autem spectant vt intelligas quanto nisu obstandum tam vetusto & tam valido sit errori. GAV. Variis delector statuis. RAT. Harum quippe artium manu naturam imitantium vna est quam plasticen dixere: hæc gypso & cæris operatur ac tenaci argilla, quæ cognatis licet artibus cunctis amicitior sit virtuti, aut certè minus inimica modestiæ imprimis & frugalitati, quæ magis fictiles quàm au-

reas deorum atque hominum formas probant. Quid hic tamen delectabile, quid quo cæreos aut terreos vultus ames, non intelligo. GAV. Nobilibus statuis delector. RAT. Auaritiæ consilium agnosco, precium vt auguror, non ars placet. Vnam tu auream artificij mediocris multis æneis atque marmoreis multóque maximè plasticis præferendam duxeris, haud insulsè quidem vt se habet existimatio rerum præsens, hoc est autem aurum amare non statuam, quæ vt ex vili materia nobilis, sic puro rudis ex auro fieri potest. Quanti verè tu statuam extimares, siue illam regis Assyrij ex auro sexaginta cubitorum, quam non adorasse capitale fuit, quámque hodie multi vltro suam vt facerent adorarent, siue illam cub torum quatuor quam ex ingenti topacio, mirum dictu, reginæ Aegyptiæ factam legis, puto non anxiè quæreres cuius esset artificis, contentus de materia quæsiuisse. GAV. Artificiosæ oculos delectant statuæ. R.A. Fuere aliquando statuæ insignia virtutum, nunc sunt illecebræ oculorum. Ponebantur his qui magna gessissent, aut mortem pro republica obiissent: quales decretæ sunt legatis à rege Vehientium interfectis: quales liberatori Italiæ Africano, quas illius magnitudo animi ac spectata modestia non recepit,

cepit, quásque post obitum recusare non potuit, Ponebantur ingeniosis ac doctis viris, qualem positam legimus Victorino: nũc ponuntur diuitibus magno precio marmora peregrina mercantibus. GAV. Artificiosæ placent statuæ. RAT. Artificium ferè omnis recipit materia: sentio autem vt tua hæc delectatio plena sit ingenij materiæque nobilitas iuncta perficiet. Neque hîc tamen aurum quamuis Phidiásque conuenerit, delectatio vlla est aut vera nobilitas, fæx terræ, licet rutila, incus, mallæi, forcipes, carbones, ingenium, labórque mechanici, quid hinc viro optabile vereq; magnificũ fieri possit cogita. GAV. Non delectari statuis non possum. R. Delectari hominũ ingeniis si modestè fiat, tolerabile, his præsertim qui ingenio excellunt: nisi enim obstet liuor, facilè quisque quod in se amat in alio veneratur. Delectari quoque sacris imaginibus, quæ spectantes beneficij cœlestis admoneant, piũ sæpe excitandísque animis vtile. Prophanæ autem & si interdum moueant atq; erigãt ad virtutem, dum tepẽtes animi rerum nobiliũ memoria recalescunt, amandæ tamen aut colẽdæ ęquo amplius non sunt, ne aut stultitiæ testes, aut auaritiæ ministræ, aut fidei sint rebelles, ac religioni veræ & præcepto illi famosissimo: custodite vos à simulachris. Profecto autem

ſi hic quoq; illum aſpicis qui ſolidã terram, fretum mobile, volubile cœlum fecit, quíq; nõ fictos, ſed veros viuóſq; homines & quadrupedes terræ, piſces mari, cœlo volucres dedit, puto vt Protogenem atq; Apellem, ſic etiam Polycletum ſpernes & Phidiam.

De vaſis Corinthiis. Dialog. XLII.

GAV.

QVem non moueãt vaſa Corinthia? RA. Aſſuetum cœleſtibus, terrena non quatiunt, ſic collata illis modicum, ſic nihil, ſic denique tædium atq; faſtidium graue ſunt. Quomodo autem animus memor originis, cauernis terreſtibus inhiet, aut magnificiat quod ex illis effoditur, dum cœlum ſolemq; ac ſtellas & ſeipſum videt, ſupremumq; horum omnium artificem contemplatur? GAV. Corinthiis delector. RAT. Neſcis te non gelido tantùm & exanimi terræ partu, ſed officinæ nigrantis ac ſqualentis fabri opere, ad poſtremum Romanæ prædæ reliquiis delectari? Ad hiſtorias redi: Mummius dum Corinthum armis captam direptámque flammis abſumeret, aureis ſimulque argenteis atque æneis quæcunque victorum fortè manus euaſerant ſtatuis, quarum abundantiſſima olim illa vrbs fuit, pari incẽdio liquefactis, omnium metallorum venæ vno ibi torrente

rente fluxerunt, vnoq; ex omnibus iam nobiliore metallo & preciosioribus vasis exordium, & à clade vrbis nomen luxuriæ partum fuit, non quòd is furor in ea vrbe consurgeret quæ ruebat, sed venturo furori materia parabatur. Ad hunc modum tunc Corinthus huius fons fuit insaniæ, nunc Damascus: inde hodie vasa mittũtur vestros captura oculos animósq;. GAV. Vasis Corinthiis delector. RAT. Mirarer magis, nisi Augustum modestissimum licet atq; grauissimum principem, lectum esset apud ægregios scriptores, delectatione hac vsque adeò correptum præcipitémque actum, vt proscriptione Triumuirali condemnasse aliquos, nullam aliam ob causam nisi huiusmodi vasorum desiderio putaretur, atque eius ad statuam famoso epigrãmate apposito ad æternam laudati ducis infamiam Corinthiarius diceretur. Quod si credimus, inter hũc optimum pessimúmque omnium Antonium hac in parte quid intersit, nisi quòd hunc ad iniuriam causa mouit humilior: & est omne peccatum eo maius quo & maior qui peccat, & minor causa peccandi: nec peccantis magnitudo atque imperium linguæ vel calami vulnus euadunt, iudiciisque hominum eximuntur, illos magis in se acuunt atque irritant. Non parcit regum maculis vulgus.

loquax,&si palàm metuit,clam libertate vtitur,in cauernis sibilat,gannit in tenebris dubias voces in nubibus, acres versus in triuiis ferit,subscribit statuis, nutu loquitur, silentio exclamat, minatúrque oculis, lingua ferit. Sic sæpe leuibus ex causis graues contrahuntur infamiæ, & claris quoque nominibus obscura cognomina. Idque si principum maximo euenire potuit, quid priuati sperent, quibus esse debeat amica mediocritas, inimica luxuria? GAVD. Corinthiis delector. RAT. At si pectus errotibus oculisque fulgoribus clauderentur, liquidò appareret, quantũ fictilia præferenda Corinthiis, quantum vel paratu faciliora,vel iucundiora vsu, vel securiora seruatu, vel diuinis humanísque cultibus aptiora. Certè quod ad securitatem attinet, si vera hæc Cæsaris nota est proscripti illi securius vixissent,si Corinthiis caruissent. At quod ad diuinum cultum,tum propitiam magis hominibus fuisse diuinitatem, dum fictilibus coleretur, nec mihi dubium nec Senecæ. Quod verò ad humanum vsum fictilia Tuberonis,quanuis vt probrum graue apud populum cæcis domino nocuisse suffragiis certum sit, & præturæ repulsam peperisse, maximóque Valerio factum populi populariter excusanti indigna fuisse publico munere videantur: ego tamen hîc quo que

que cum Seneca sentio apud quem illa multis laudibus efferuntur: sunt enim parsimoniæ antiquæ & Romanis aptissimæ moribus, quibus vt modesti patrisfamilias priuata domus, sic bene institutæ vrbis honesta respublica regi debet, vt frænato gressu metam teneat eius qui in terris est compositi ac tranquilli status. Itaq; si Helius Tubero fictilibus suis ante cellam Iouis expositis quibus ille frugalitatem atq; sobrietatem, vtq; ait Seneca, paupertatem in Capitolio consecrabat, oculos populi iam lasciuientis offendit. Non est ciuis egregij culpa sed temporum: iam tunc res ab illa prisca seueritate ad hanc molliciem inclinabat, quæ primùm pateras cyphósq; aureos, gẽmatos, discum argenteum corymbiatum, lancẽ pampinatam, pateram hederatam mirari cœpit, & reliqua quæ Galienus imperator Claudio misit imperatori pòst futuro. Deinde alias atq; alias furorũ species quæ magnificentiæ tribuuntur nouissimè autem his diebus nõ hederas modò vel pampinos vel corymbos, sed ipsas cum incolis suis syluas omne genus arborũ ac ferarum & volucrum & hominum vultus, & quæcumque vel oculus vidit audiuitque auris, vel mens finxit in auro expressa vel argento longa iam consuetudine non miratur gemmis inhians, de quibus paulo

ante tractauimus. Quid multa? Ipsum iã vilescit autem crescente superbia. Pridem vero quæ laudes Corinthia viluerunt, contemtúsque de vera rerum volium extimatione laudabilis futurus, de falsa nobilium admiratione damnabilis factus est. GAV. Ego vero Corinthia nunc etiam miror. RAT. Corinthus vestris vsta facibus, suo vos vssit incẽdio, & murorum excidium suorum in vestros animos vlta est. Neque id nouum, sæpe numero victores bellorum externorum simul externis vitiis victi estis. Sic vos Scipio Asiaticus & Manilius Volsco Asiæ victores Asiatici delitiis lectisque purpureis atque aureis vestibus exquisitæque supellectili quódque vilissimum, epulis cocisque pessundedit: sic Pompeius gemmis ac margaritis, sic vos Mummius tabulis pictis atque Corinthiis subiugauit, vt dum de hostibus duces vestri, & de vobis vestrísque de moribus hostilia triumpharent. GAV. Cupide Corinthiis vasis vtor. RAT. Neque vasa Corinthia, neque aurea meliorem cibum faciunt, neque Samia peiorem, neque omnino de qualitate rerum, sed ex morbo animi hæc vestra cupiditas orta est, seu ipsa potius morbus est animi: cui vt consulens conualescas, pro inutilium tot vasorum curis, vnam arripe vtilem ac salubrem, vt scias ipse tuum vas in sanctificatione

ficatione & honore, ficut fcriptum eft, non in paffione defiderij poffidere.

De librorum copia. Dialog. XLIII.

GAV.

Librorum copia magna eft. RAT. Opportunè admodum de his fermo oritur. Nam vt quidam difciplinæ, fic alij voluptati & iactantiæ libros quærunt. Sũt qui hac parte fupellectilis exornent thalamos, quæ animis exornandis inuenta eft, neque aliter his vtãtur quàm Corinthiis vafis aut tabulis pictis ac ftatuis cæterifq; de quibus proximè difputatum eft. Sunt qui obtentu librorum auaritiæ inferuiant: pefsimi omnium non librorum vera precia, fed quafi mercium æftimantes? Peftis mala, fed recens, & quæ nuper diuitum ftudiis obrepfiffe videatur, qua vnũ concupifcentiæ inftrumentum atque vna ars acceflerit. GAV. Librorum larga copia eft. RA. Operofa, fed delectabilis farcina & animi iucunda diftractio. GAV. Ingens eft copia librorum. RA. Ingens fimul & laboris copia & quietis inopia, huc illuc circumagendum ingenium: his atque illis prægrauanda memoria. Quid vis dicam? Libri quofdam ad fcientiam, quofdam ad infaniam deduxere, dum plus hauriunt quã digerũt: vt ftomachis, fic ingeniis naufea fæpius nocuit, quàm

fames: atque vt ciborum, sic librornm vsus pro vētis qualitate limitandus est. In rebus omnibus quod huic parum, illi est nimium. Itaq; sapiens non copiam sed sufficientiam rerū vult. Illa enim sæpe pestilens, hæc semper est vtilis. GAV. Immensa copia librorum est. RAT. Immensum dicimus quod mensura caret, sine qua humanis quid in rebus rectū sibíque conueniens, tu metire. Est in his etiā quæ optima iudicantur, immensitas atq; immoderatio fugienda, sempérque præ oculis habendum illud Comicum: nequid nimis. GAV. Librorum inęstimabilis multitudo est. RAT. Maior ne tibi quàm Ptolomæo Philadelpho regi Aegypti, quem Alexaodrinę bibliothecæ quadraginta librorum milia coaceruasse compertum est, qui tamen diuersis ex locis diu magno studio quæsiti, simul omnes arserunt: quod elegantiæ regum curæq; opus egregium fuisse ait Liuius, quem Seneca reprehendit, non id elegantiæ curæq; regiæ opus dicens, sed studiosæ luxuriæ, imm ò ne id quidem, sed seipsam cōquisitis spectaculis inaniter ostentatis. Et Liuij tamen dictum, & Ptolomæi factum, vtranq; forsitan regiæ opes excusent, & in longum publicis vsibus prospiciens regis intentio, in hoc certè laudabilis, quòd sacras literas mundo non vtiles modò, sed necessarias, summa diligen-

tia atq; impensa per electos ad tantum opus viros in Græcam linguam ex Hebraico fonte transfudit. Atquid facias priuatis non æquantibus, sed superantibus apparatus regios? Sereno equidem Sammonico doctrinæ viro ingentis, sed maioris curæ plurimarum litararum, sed plurium voluminum, duo & sexaginta milia librorũ fuisse legimus, quos omnes Gordiano iuniori cuius patri fuisset amicissimus ille moriens reliquit. Magna prorsus hæreditas & multis suffectura ingeniis, vnũ verò quis dubitet oppressura? Quid hic autem quæso si nihil aliud egisset in vita, nullum illi vel scribendi studium fuisset, vel quærendi labor, nihil omnium tot voluminibus comprehensorum legere atq; intelligere laborasset? At non satis habuit negotij libros ipsos ac librorum titulos & auctorum nomina & librorum formas numerúmq; cognoscere? Pulchra vero ars, quæ de philosopho librarium facit. Crede mihi non est hoc nutrire scriptis ingenium, sed necare mole rerũ atq; obruere, vel fortasse mediis in vndis more Tantaleo siti animam torquere rebus attonitam, degustantem nihil, atque omnibus inhiantem. GAV. Libri innumerabiles sunt mihi. RATIO. Et errores innumeri, quidam ab impiis, alij ab indoctis editi. Illi quidem religioni ac pietati & diuinis

literis,hi naturæ ac iustitiæ moribúsq; & liberalibus disciplinis seu historiæ rerúmque gestarum fidei, omnes autem verò aduersi, inque omnibus & præsertim primis vbi maioribus agitur de rebus & vera falsis immixta sunt, perdifficilis ac periculosa discretio est. Vtq; ad plenum auctorum constet integritas, quis scriptorum inscitiæ inertiæque medebitur corrumpenti omnia miscētique? cuius metu multa iā, vt auguror à magnis operibus clara ingenia reflexerunt, meritóque id patitur ignauissima ætas hæc culinæ solicita, literarũm negligens, & coquos examinans non scriptores. Quisquis itaq; pingere aliquid in membranis manúque calamum versare didicerit, scriptor habebitur, doctrinæ omnis ignarus expers ingenij, artis egēs. Non quæro iam nec queror orthographiam quæ pridem interiit, qualitercunque vtinam scriberent quod iubētur, appareret scriptoris infantia, rerum substantia non lateret: nunc confusis exemplaribus & exemplis, vnum scribere polliciti, sic aliud scribunt, vt quod ipse dictaueris non agnoscas. An si redeat Cicero aut Liuius multíque alij veterum illustrium, ante omnes Plinius Secundus sua scripta relegentes, intelligent & non passim hæsitantes, nunc aliena credunt esse, nunc barbara. Inter humanarum inuentionũ
tot

tot ruinas literæ sacræ stant, cùm maiore hominum studio, tum vel maximè protegente sua sancta poemata, suas sanctas historias diuináſque suas leges, auctore illarũ Deo suámque perennitatem suis inuẽtionibus largiente. Reliquarum nobilissimæ pereũt, & iã magna ex parte periere: sic ingentis damni nullum est remedium, quia nullus est sensus, neque id nouum hac in re, & virtutum & morum damna ingentia negliguntur. Cùm tanto studio minoribus occurratur, literarũ iacturam inter minimas numeratis: sunt qui numerent inter lucra. Fuit nuper nõ in agris aut syluis, sed in maxima florentissimáq; , & quod stupeas, vrbe Italiæ, neq; is pastor aratórue, sed vir nobilis magníq; apud suos ciues loci, qui iuraret se magno precio empturum, ne quis vnquam suam patriam literatus incoleret aut intraret: ô vox saxei pectoris. Fertur tale aliquid sensisse Licinius infestus literis, vt scriptum est, quas virus ac pestem publicam nominabat. Sed origo illum rustica forsan excuset: & si enim vsque ad Cæsareum nomeń ascendisset, naturam tamẽ non exuerat. Verum est enim illud Flacci: fortuna non mutat genus. Sed quid de nobilibus vestris dicam, qui non modò perire literas patiuntur, sed exoptant votis, Equidem hic rei pulcherrimæ contemptus atque odium,

breui vos in profundum ignorantiæ, demer ſerint, Accedent, ne à propoſito deerremus, & ſcriptores nulla frenati lege, nullo probati examine, nullo iudicio electi: non fabris, non agricolis, non textoribus, non vlli ferè artium tanta licentia eſt, cùm ſit in aliis leue periculum, in hac graue, ſine delectu tamen ad ſcribendum ruunt omnes & cuncta vaſtantibus certa ſunt precia. Nec verò hæc ſcriptorum magis humano more lucra captantium quàm ſtudioſiorum publicíſque rebus præſidentium culpa eſt, quibus nulla vnquam rei huius cura fuit, oblitis quid Euſebio Palæſtinæ Conſtantinus iniunxerit, vt libri ſcilicet non niſi ab artificibus iiſque antiquariis & perfectè artem ſcientibus ſcriberentur. GAVDIVM. Librorum bona copia eſt. RATIO. Quid ſi capax animus non eſt? Meminiſti Sabinum illum apud Senecam, ſeruorum ſuorum ſcientia gloriantem; quid inter te atque illum intereſt, niſi quòd aliquanto tu ſtultitior, vterque equidem alieno, verùm ille ſeruorum & certè ſuorum, ac tu librorum nil ad te pertinentium ingenio gloriaris? Sunt qui quicquid in libris ſcriptum domi habent, noſſe ſibi videantur: cúmque vlla de re mentio incidit, hic liber inquit, in armario meo eſt, hoc tantum idque ſufficere opinantes, quaſi
ſimul

simul in pectore sit, elato supercilio conticescunt, ridiculum genus. GAVD. Libris affluo. RAT. Quàm mallem ingenio & eloquentia & doctrina, multóque maximè innocentia & virtute. Sed hæc venalia non habentur vt libri, & si haberētur, nescio an emptores totidem reperturi, quot libri. Illi enim muros vestiūt, hæc animos, qui qñādo oculis non videntur, ab hominibus negliguntur. At profectò si librorū copia doctos faceret aut bonos, doctissimi omniū atque optimi sæpe esse possent qui ditissimi, cuius sæpe contrarium videmus. GAV. Adminicula ad discendum libros habeo. RAT. Vide autem ne impedimenta sint potius, vt nonnullis ad vincē dum multitudo bellatorum, sic librorū multitudo multis ad discendum nocuit, & ex copia, vt fit, inopia orta est; qui si vltrò adsint, non abiiciendi equidem, sed sequestrandi erunt, vtendúmque melioribus; & cauendum ne qui forsan in tempore profuturi essent, intempestiui obsint. GAV. Multi & varij mihi sunt libri. RATIO. Fallit sæpe viarum multiplicitas viatorem, & qui vno calle certus ibat, hæsit in biuio, multóque maior est triuij error aut quadriuij: sic sæpe qui librum vnum efficaciter elegisset, inutiliter multos aperuit euoluítque, Multa sunt onerosa discentibus, doctis pauca suffi-

ciunt nimia vtrisque sunt infortuna, sed fortioribus humeris subuectantur agilius. GAV. Librorum nobilium magnum numerum contraxi. RA. Librorum numero nemo qui nunc occurrat præter regem illum Aegyptium nobilitatus est, neq; id sibi tam numerus est quàm famosa translatio. Haud dubiè mirũ opus tot ingeniorum, nisi vnius post ingenij miraculũ maius esset calle alio niti oportet, vt ex libris gloriam quæras, non habendi sed noscendi, neque bibliothecæ sed memoriæ committendi cerebróque non armario concludendi sunt, alioquin vel librario publico vel armario ipso gloriosior nemo erit. GAV. Egregios multos libros seruo. RAT. Multos in vinculos tenes, qui si forsan erumperent, & loqui possent, ad iudicium te priuati carceris euocarent: tunc flẽt taciti, multa quidem nominatim, illud quod persæpe vnus iners affluit auarus, quibus multi egeant studiosi.

De scriptorum fama. Dialog. XLIIII.

GAV.

QVid quòd ipse libros scribo? RAT. Morbus publicus, contagiosus insanabilis. Omnes sibi vsurpant scribendi officium, quod paucorum est, vnus hoc correptus malo multus inficit, Aemulari enim

pro

ptonum, imitari arduum: vnde indies crescit ægrotantium numerus simúlq; vis ægritudinis ingrauescit, quotidie plures, quotidie peius scribunt, quoniam sequi facilius quàm assequi. Scitum réque compertum & cum tẽpore clarius est illud sapientis Hebræorum: faciendi plures libros nullus est finis. GAV. Scribo. RA. Suis vtinam se finibus tenerent homines, rerúmque ordo constaret qui mortalium temeritate confunditur: scriberent qui sciunt & qui possunt, alii, legerent vel audirent. Ita ne parua enim animi voluptas intelligere est, nisi manus ad calamum præsumptuosa festinet, & quisquis libri particulam intellexit seu intellexisse visus est sibi, illinc libros scribere videatur idoneus? Hæreret vtinam memoriæ vnum Ciceronis nostri dictum in Tusculani sui vestibulo, ne quem lateat claro scilicet ac paterni loco positum: fieri enim inquit potest, vt rectè quis sentiat, & id quod sentit eloqui politè non poſsit. Et sequitur: sed mandare quenquam cogitationes suas literis, qui eas nec disponere nec illustrare poſsit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & ocio & literis. Sunt quidem Ciceroniana ista veriſsima, sed ea iam vsque adeo vulgaris abusio est, vt nemo non sibi vni dictum putet, quod illi olim sa-

cratiſſimo exuli, qui non de areſcentibus riuulus, ſed de ipſo veri fonte potauerat quæ ſcribebat, dictum eſt & ſæpius repetitum, ſcribe. Cui præcepto contemptores præceptorum omnium omnes obediunt, omnes ſcribunt. quod ſi in his qui alienos ſcribunt libros magni diximus eſſe periculi, quanti putatis hi, qui proprios recentéſque: quibus dubias atque damnatas mundo inuehitur diſciplinas, ſeu quod in his malum eſt leuiſſimũ, ſtilo obtundunt inconditо & agreſti, ſic vt cui vis deſit ingenij, iactura ſaltem temporis labórque aurium tædiúmque non deerit? Hic veſtrarum hodie non alius fructus inuentionum, aut inficere, aut afficere: reficere autem, aut nunquam aut peraro. Omnes tamen aſſiduè libros ſcribunt, nec vlli ætati tãta vel ſcribentium vel differentium copia, tanta ſcientiũ atque eloquentium fuit inopia. Horum de libris accidit quod ibidem Cicero idem ait: itaque ſuos libros, inquit, ipſi legũt cum ſuis, nec quiſquã attingit præter eos qui eandem ſcribendi licentiam ſibi permitti volunt. Quod quidem Ciceronis ætate rarum fuit, nunc commune eſt. Omnes igitur attingunt, quia ſcilicet eandem licentiam volunt omnes. Sic ſe mutuo cohortantur, impellúntque ſcribentes inanię & laudãtes, laudemq; ſimilium falſis de laudibus a-

cu

cupantes. Hinc illa igitur ſcribentium audacia rerúmque confuſio, nec tu valde tibi placeas libros ſcribens. GAVD. Scribo libros. RAT. Melius fortaſſis illos legeres, optimè autem in vitæ regulam lecta conuerteres, Tunc enim eſt vtilis notitia literarum dum in actũ trãſit, ſeq; ipſam rebus approbat non verbis, alioquin verum ſæpe deprehenditur quod ſcriptum eſt, ſciẽtiam inflare. Clarè velociterq; intelligere, multa ſimul & grandia, eadémq; tenaciter meminiſſe & ornatè eloqui & artificiosè ſcribere, & pronũciare ſuauiter: hæc omnia niſi ad vitã referãtur, quid ſunt aliud quàm inanis inſtrumenta iactantiæ, inutilíſq; labor ac ſtrepitus. GAV. Libros ſcribo. RA. Forſan vtilius arares campum, gregem paſceres, telam texeres, maria nauigares. Multi quos natura mechanicos fecerat, illa inuita atq; obluctãte philoſophãtur. Contrà, aliquos philoſophiæ aptos, natos in aruis, aut paſcuis, in ſcãnis opificum, aut nautarum tranſtris, fortuna detinuit. Vnde effectum quòd mirentur cauſarum inſcij, ſi vt in mari medio aut rure, in ſyluis, inq; officinis acria & erecta reperiantur ingenia, cum in ſcholis exanguia ac deiecta ſint: difficile enim vincitur natura ſi vincitur GAV. Scribo ardenter. RAT. Quanto ardentius olim multi, quorum ardor ſic extinctus eſt, vt ſcri-

pſiſſe illos niſi id alij ſcriberent, neſciretur? Nullum opus humanum ſemper durat,& mortalis labor nihil efficit immortale. GAV. Scribo multa. RAT. Quanto plura alij? Quis Ciceronis libros aut Varronis enumeret? Quis Titi Liuij, aut Plinij opera metiatur? Græcorum vnus, ſex milia librorum edidiſſe traditur. O ardentem ſpiritum ſi vera res eſt: ô longum ocium ac tranquillum. Certè ſi vnum duóſve aut omnino paucos libros bene ſcribere, multi negocium eſt laboris, tot vnum milia ſcripſiſſe non tam facile eſt credere quàm mirari. Summi tamen atteſtantur auctores, quibus non credere durum ſit, quíque hunc numerum non auditu ſibi, nec viſu ſolo, ſed eorum librorum lectione compertum dicant, quos ſi vnum omnes legere potuiſſe mirabile, quanto mirabilius eſt ſcripſiſſe? Longum eſt enumerare qui viri apud vos, qui verò apud Græcos, & quæ ſcripſerint, quorum nullus ad plenum ſtudiorum fortunatus fuit, ſed horum aliqua, illorum aut magna pars, quorundam omnia periere: tu de tuis quid præſagias videto. GAV. Scribo, & ea mihi interim voluptas vnica. RA. Si vt ingenium exerceas ſcribendóque aliis te doceas, ſi vt obliuiſcaris temporum præteritíque memoria præſens tædium effugias, excuſo, ſi vt ſcribendi morbo quidem occul-

tot & insanabili medeare, misereor. Sũt nanque, si nescis, qui non scribunt nisi quia nequeunt desinere, & velut ex præcipiti decurrentes nolentésque subsistere, rapiuntur. GAV. Scribendi impetus ingens est. RAT. Melancholiæ species infinitas ferunt. Alij lapides iactant, alij libros scribunt, huic scribere furoris initium est, huic exitus. GAVD. Scripsi multa & scribo. RAT. Si posteris profuturus, nihil satius, si tibi nudum nomen quæsiturus, nihil vanius. GAV. Multa scripsi. RAT. O præclaram insaniam, & miramur si membranæ solido chariores sint. GAVD. Scribo & hinc famam spero. RAT. Dixi iam, melius forsitan arares aut foderes mensam sperans: humi enim tutius quàm in vento seritur. Atqui famæ studium & pertinax scribendi opera, vt quosdam claros sic innumerabiles stultos atque inopes in senium misit, nudósque & loquaces spectaculum vulgo fecit: Ecce dum scribitis, melioribus curis idoneum tempus elabitur: extra vos rapti sopitique non aduertitis donec serò vos senectus excitet ac paupertas. GAVDIVM. Scribo tamen famæ cupidus. RATIO. Mirum studium de labore ventum quærere: Certè ego ventos optare nauticum putabam.

De magisterio. *Dialogus* XLV.

GAV.

AT magisterio insignitus sum. RATIO. Mallem fateor disciplina, magisterio enim indisciplinato & rudi nihil est turpius. GAV. Magister ex merito factus sum, RAT. Vt magister dignè sis, non nisi discipulus meruisti, obsequentem atque humilem te docilémque præbueris oportet, alioquin aberrasti in via quæ ad magisterium ducebat: & si non ignorem quosdam sine magistro ad scientiæ gradum altissimum conscendisse, idque de se ipsis veros magni nominis prædicasse literisq; mandasse: sed his labor, & ingenium & discendi arbor, & intentio, & assiduitas, & perseuerãtia pro magistro fuit, nec internus in silentio magister defuit. At nunc mihi de communibus sermo est. GAV. Magister dicor. RAT. Multis, ne magistri veri essent, magisteri falsum nomen obstitit, dúmque de se plus omnibus quam sibi, dúmque quòd dicebantur, sed non erant esse crediderunt, quod esse poterant, non fuerunt. GAV. Magisterio clarus sum. RATIO. Vidisti vini acidi tabernam picturis aut floribus vernis insignem, vbi sitiens viator falli possit. Sed nunquid & caupo suis fallitur artibus? Sunt certè aliqui sic fallaciis, assuefacti, vt longo vsu fallendi alios, ad extremum

mum & se fallere incipiant, quódque diu suasere aliis, aliquando persuadeant sibi, & quod falsum sciuerint, verum credant: tu vt libet magisterio gloriare. Quod si digno obtigit, nihil noui: sin indigno, duo hæc mala secum attulit, vt & discere pudeat & notior ignorantia tua sit.

De Variis Titulis Studiorum: Dialogus XLVI.

GAV. Titulis multis ac variis exornor. RAT. Fœcunda frondium est vanitas, sed inanis fructuum. GAV. Titulis multis abundo. RAT. Si veris, grauis sarcina: sin falsis, & fœda & pudenda. Quid opus est & titulis quibus aut labor inest aut dedecus? Virtus vno seu potius nullo titulo contenta, ipsa sibi est titulus. GAV. Theologiæ titulum sum adeptus. RAT. Erant olim huius scientiæ professores, hodie, quod indignans dico, sucrum nomen prophani & loquaces dialectici dehonestant, quod nisi sic esset, non hæc tanta non subito pullulasset seges inutilium magistrorum. GAV. Philosophiæ magisterium merui. RATIO. Philosophia non sapientiam, sed amorem sapientiæ pollicetur. Quisquis hanc igitur vult, amãdo cõsequitur. Non est vt quidam putant, operosus aut difficilis hic

titu-

titulus, modo verus amor ſit, & vera quam ámes ſapientia philoſophus verus eris. Veram ſane ſapientiam non niſi purgatæ piæq; animæ vel intelligere poſſunt vel amare. Ad id ergo res redit, quod eſt ſcriptum: pietas eſt ſapientia. Philoſophi autem veſtri huius ſententiæ contemptores aut ignari, vt de theologis nunc dicebam, ad verboſam nudámq; dialecticem ſunt redacti. Itaque de Deo illi, hi autem de natura temerariè fabulantes. Illi impotentiſſimam maieſtatem ventoſis ſophiſmatibus circumſcribunt, & ſubſannanti ridentíque Deo ſuæ inſolentis inſcitiæ leges ponunt: Iſti vero de naturæ arcanis ita diſputant, quaſi è cœlo veniant conſilióque Dei omnipotentis interfuerint, obliti quod ſcriptum eſt: ſenſum domini quis nouit, aut quis conſiliarius eius fuit? Neque noſtrum audientes Ambroſium, qui ſæpe id multis ac validis argumentis, eo autem libro in quo fratris obitum luget, præcisè admodum breuitérque: Philoſophi, inquit, de cœlo diſputantes quid loquantur ignorant. GAV. Artes profiteor multas. RAT. Facillimum id quidem, multas noſſe difficilius: melior ſanè tutiórque confeſſio quam profeſſio eſt. Illa enim humilitatis & pœnitentiæ, hæc leuitatis & inſolentiæ plena eſt: multo certè facilius indulgentiã confeſſi quærunt quam

ſcien

ſcientiam profeſſi. GAV. Diuinæ atque humanæ ſapientiæ titulum cōſecutus ſum. RA. Sapientia titulis non eget, per ſeipſam clara eſt. Quis lucernam quæſo vnquā ſoli vt videretur adhibuit? Multi & cū his titulis obſcuri, & abſque his clariſſimi euaſere. Sæpe nullum bonis, clarū malis mercibus ſignū fuit. GAV. Quid quòd poëtica laurea comam ſtrinxi. RAT. Superior vnus eſt labor, verum quærere, ſed hic duplex, quærere & ornare, atq; ad aurium oblectationem fingere magna res eſt, ardua, difficilis, eoque rariſſima. Veri nempe poëtæ vtrique operā dant, communes verò primum negligunt cōtenti phaleris. GAV. Rarum laureæ partum decus. RA. Quæſitum vnde rempublicam remq; familiarem vni poſthabeas curæ, quæſitū iter ad inopiam, ni ſedenti vltro prodiga tibi opes conuehat fortuna, quæſitū vnde aliis amens, aliis inſolēs videare. GAV. Mihi ipſa lauream decerpſi. RA. Virentiſſima arbor ſi decerpitur, cōfeſtim niſi ingenio vberi vigilique ſtudio rigetur, aruerit. GAV. Parta mihi laurea. RA. Partus labor, partus liuor, ſeu illa ſtudiorum ſeu armorum merces eſt. Tener ille ramulus animo tuo nihil omnino ſignum vertici præbuit inane; oſtēdenſq; te multis quos meliùs latuiſſes. Quid aliud quàm te morſibus obiecit inuidiæ? Pace belloq; multis ipſi

gnia nocuere. GAV. Artem oratoriam sum professus. RAT. Mirum audio. Ea nempe in desuetudinem abiisse iampridem visa erat, vtque immensis & innumerabilibus rebus constat, vnde fit vt oratores ipsis etiam vatibus rariores semper fuerint. Proinde fuere qui dicerent: oratoris proprium de omni re copiosè ornatéque posse dicere. Quanuis ea sententia velut arrogantissima sit reiecta, quantis sanè de rebus, & si non de omnibus dicere habeat orator, adhibita in singulis artificiosa & dulci quadam eloquentia, quę per seipsam magna res est, æqua si lance librauerìs, obstupesces, téque fortasse professionis temerariæ pœnitebit, vt caueas nedum scire, vel infinita vel omnia vis videri, nihil re videaris, & quod sæpe accidit sub scientiæ professione multiplicis, ignorantia delitescens necessario in apertum exeat. GAV. Liberalium sum professor artium. RAT. Sæpe etiam plus habet ea res audaciæ quā doctrinę. Ad vnamquamque artium breuis est vita, vnus tu sufficis omnibus? Vna ars vni ingenio satis est vt ad summum æstuādo & anhelando perueniat: multas degustasse quantum cœpti necessitas exposcit: idque ipsum nosse quàm professum esse modestius. Addā quod doctissimis visum est, vnam ipsam omni ex parte cognoscere nulli etiam illustrium contigisse

tigisse. De sola nempe rhetorica notum illud Senecæ: Magna inquit: & varia res est eloquentia, nec adhuc vlli sic indulsit vt tota contigerit: satis fœlix est, qui in aliquam eius partem receptus est. Id sanè quibus viris & quantis testibus verũ probet, audisti. Quod cum ita sit, quid agant & quid audeant, cogitent agmina professorum penè iam vulgus æquantia tam ruditate quam numero, quæ non vna quidem parte, sed nec vna arte contenta, ex æquo omnes inuadunt. O fiducia ingens, sed iam publica. GAVDIVM. Quid de medecinæ tandem iurísque professione dictura es? RATIO. Ad hoc ægri tui clientésque respondeant. Quid illis vnquam ad salutem corporis victoriámque causarum titulus iste profuerit, tibi ad lucrum forsitan sæpe profuit, in hoc artes siue artium nomina quæritis, & quod scientiæ defuerit, suppletur titulis atque habitu, verúmque fit illud Satyrici: purpura vendit causidicum, vendunt amethistina. Nec id minus, vt redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens. Postremò hæc tibi horum omnium summa erit, esse quosdã raros quorum solida & honesta sint studia, horum finis est veritas ac virtus. Hęc est rerũ noticia morúmque correctio, & vel vitæ mortalis orna-

mentum, vel æternæ aditus, Reliquorum verò quæ ingens turba est, pars gloriam petit, præmium inane, sed fulgidũ, maiori autem parti vnus fulgor pecuniæ finis est, pręmium non exiguum modò, sed sordidum & labori impar, nec ingenuo dignũ nisu, hisque omnibus titulus & vt dixi habitus nõ spernendus quidem: ad id enim quod intendunt valet, nempe omnium penè mortaliũ, & præsertim vulgi horũ ope egentis animus iudiciúmque vmbris eluditur. Magna pars rerũ opinionibus agitur. At virtuti deditos titulis gloriari alienum prorsus atque absonum, immo verò ne possibile quidem reor. GAV. Multa profiteor. RAT. Præstat vnum benefacere quàm multa promittere. Bene irent autem res humanę, si quod profitentur homines id essent.

De Titulis Negociorum. *Dialog.* XLVII.

GAV.

PRocurator regis sum. RA. Ergo hostis populi. GA. Procurator fisci sum. RA. Et reipublicæ inimicus. GAV. Negociorum gestor regius sum. RA. Sua negocia gerere laboriosum est, quid censeas aliena præcipueq; potentium, quibus placuisse perpetua seruitus, displicuisse discrimen, supercilium graue paratumq; pro leui etiam offensione supplicium? GAV. Negocia regis ago. R. Rationem duro sub-

ſub iudice redditurus, niſi omnium ſpoliis tuóque odio & crimine vix implendam. G. Regis negocia procuro. RA. Vide ne cũ procuratio ipſa difficilis, tum difficilior ſit ratio támque inextricabilis, vt quod de multis vidimus, patrimonium, famam, tuúmq; caput implicet. GAV. Regius procurator ſum. R. Diſplicendum multis ad extremũ domino, quódque periculoſius Deo, proq; leui regis emolumento grauia regni mala & ingentia damna populorũ, vel diſſimulãda: vel perpetranda. G. Procurator regius factus ſum. R. Quo primum die inuiſum hoc officium domus tuæ limen attigit, tibi viuere deſiiſti, libertas inde & quies & iucũditas abiere. Pro his ſeruitus, labor, occupatio, metus, dolor, afflictio & mordaces ſubierũt curæ, iam non viuis & ſi ſpires: occupatorũ enim vita mors eſt, qui cùm miſeri omnes ſint, illi ſunt omnium miſerrimi, qui pro aliis maximéque pro regibus aut tyrannis ſeu quibuſcunque potentibus occupantur. G. At ſum iudex. R. Sic iudica quaſi mox ab alio iudicandus. Vnus eſt omnium iudex, vnũ tribunal incorruptũ. Ante illud ſtabitis mortales, quid falſi corio iudicis ſellæ iudiciariæ impreſſo, & barbarica admonitione iuſtitiæ opus eſt? Ea in ſella quiſquis iudicum ſedet, vbi ſi iniuſtè iudicabitur, nec pecunia, nec gratia, nec

falsi testes, nec indignæ preces, nec inanes minæ, nec diserti proderunt patroni. GAVD. Consul patriæ meæ sum. RAT. Difficillima gloria. Rarum est quidē sic consulere vt prosis & placeas, vt sit enim in verbo veritas, in consilio fides, in commisso silentium, in oratione suauitas, euentum fortuna moderabitur, is consilio precium dabit. GA. Præfectus vrbis sum. RA. Beluam indomitam, vtque ait Flaccus, capita multorum tenui frænas loro, atque immensam solus agitatam magnis fluctibus puppim regis. Parua domus ægrè regitur, magnæ vrbis quàm difficile sit regimen videto: parúmne tibi curarum domi erat, qui publicas adoptasti? Quid quod non difficile modò iam officium, sed vile est, præfectum vrbis villicum Satyricus vocat, statum notans temporum illorum, quid si tunc villicus, quid nisi nunc syluicus seu syluanus sit? Cœperat ea ætate villa esse Roma, iam sylua est. GAVD. Sum præses prouinciæ. RA. Honorato exilio damnatus, ocium domesticum externa solicitudine permutasti, dulce nihil aut tranquillum speres, amara & turbida præsidentium sors, festis diebus ludísque & conuiuiis arcentur, muneribus clausum limen & apertum litibus, tectum iocis vacuum, plenū querimoniis ac iurgiis. Quicquid languidi, quicquid ægrum, quicquid

quid marcidum in prouinciæ visceribus latet, totum tibi tractandum curãdúmque obtigit, durum opus: quanti nempe negocij sit multos corrigere, hinc patet, quòd sese corrigunt paucissimi.

De titulis bellorum, militia & ducatu.

Dialogus. XLVIII.

GAV.

Militari cingulo exornatus sum. R. Paucáne tibi vitæ mala visa erant nisi militiam addidisses, qua vel inquietus semper vel inglorius, vel periculo expositus, vel contemptui sis oportet. GAVD. Militiam sum professus. RATIO. Hanc nascendo profitemini, quid professione alia opus erat? Hic ferro corpus, hic animum dolis, hic argutiis linguam armat. Nemo vestrum est inermis, hic ferit, hic ædificat, hic declamat, ille causas orat, hic pedibus, ille equo seu carpento vehitur, hic currit, hic nauigat, hic paret, ille imperat. Nemo vestrum ociosus, quænam hæc noua militia est? Hic in castris, hic in rostris, hic in scholis, hic in nemore, hic in agro, hic in pelago, hic in palatio, hic domi, hic peregrè vitam agit, omnes militãt, neque homines modo, sed militare in syluis catulũ Flaccus ait. Et militantium quidem multa sunt genera, militiæ vna est, vita hominis super terram, quam qui militiam diffiniuit ille

mihi demum vero & acri iudicio rem liberauit, modò militiæ prælium addidiſſet. G. Armatæ militiæ ſum aſcriptus. RAT. Quid armatis exterius? Intus in anima bellum eſt. illam vitia obſident atq; opugnant. Quis hic ferro locus, niſi illud ad ornatum corporis, non ad animæ tutelam induitur? Sunt enim qui dicant nihil pulchrius viro armato, ego quid pectus & quid caput ferreum pulchrius habeat quàm pacificum & inerme, nō video. Quando autē hæc voluptas tibi eſt, age, ferro membra conſtringito, imbrem ſolémque galea excipiens, ferro indutus, clypeo operire, domi dormiens claſſico excitabere, adeptus tibi magnum aliquid videbare, ſed errabas, anceps & cruentū officiū elegiſti. Multæ ſunt autē fraudes ſpei, multæ ſunt fateor catenæ, quæ animos boni illius quod omnia appetunt incōſultè auidos in exitiū trahunt. Neque inficior quoſdam militia ad ampliſſimas opes, ſiue etiā ad ſummum imperium perueniſſe, crede autem mihi plures ad inopiam, ad carcerem, ad ſeruitutem, ad violentam ſubitámque mortē eodem tramite peruenerunt. Tu ex quo militiam profiteri animus fuit, niſi dehoneſtare artificium tuum vis, ſemper animam in numerato habeas oportet, ſempérq; aures tuas Cæſarea vox illa circuntonet: diſce ferire, diſce mori. Syllaba vna

vna breuis,aut longior tua facta variabit,vel occides,ad vtrumlibet horis locisque omnibus te paratum exhibe. Hæ artes delitiæ tuæ erunt. Sine vero Satyricum loqui, præmia militiæ numerantem: innumerabilia equidem præfatus uix paucissima colligit,in quibus prima & summa licentia est peccandi. Præmium Hercle non tam iustis viris optabile quàm armatis legibus, vt aiunt inter arma silentibus. G. Militiæ filium ascripsi. R. Est id ferme vsitatum, vt militis filius miles sit. Non potest enim nisi quam habet hæreditatem filio pater dare,arcum,scutum, gladium & bellum, & quod ludum conficit auro tincta calcaria. Sed quod patri diximus sibi filius dictum sciat. G. Belli dux victoriis clarus sum. R. Quanto melius pacis dux virtutibus clarus esses. G. Multa bella confeci. R. Quietem tibi atque aliis abstulisti,clarum opus. G. Victoriis ac triumphis notus sum. R. Sæpe malum bono notius, & atra tempestas serenitate famosior. Denique parasti busto titulos, vulgo fabulam,tibi nihil.

De amicitiis Regum. Dialogus. XLIX.

GAV.

QVæsiui mihi regum amicitias. R. AT: Hominum vera amicitia rara est, tu

tibi regum fingis amicitias, quos fortunæ splendor tumórque animi omniũ imparium contemptores facit. GAV. Regibus charus sum. RAT. Vilis ergo tibi est anima, virtus, fama, quies, ociũ, securitas notus est mos regum, vix diligũt nisi qui his omnibus neglectis & abiectis illorũ se sæuitiæ ac libidinis & auaritiæ seruũ fecit. Si ergo charus es regibus, non est quod amplius de te quæram, vilis es tibi. GAV. Ego autem bonitate ac virtute sum charus regibus. R. Quid respondes Crispo? Nam regibus inquit, boni quàm mali suspectiores sunt, semperq; his aliena virtus formidolosa est. G. Regi meo bonis artibus sum charus. RA. Quibus quæso, aucupio an venatu? Horũ enim studiosum in præcedenti quodam colloquio te notaui. An verò militia, de qua proximè disputatũ est, que nisi largo sanguine magnisque periculis honestetur, non militiæ, sed militaris ignauiæ nomen tenet, non regum modo iudicio, sed vulgi. GAV. Bonis artibus regi charus sum. RA. Vanitate an periculo, an criminibus fortassis, homicidio, veneficio, lenocinio, proditione, blanditiis atque mẽdaciis, mala peste, sed publica, quánque vsus excuset & commendet vrbanitas? Hę sunt quidẽ artes promerendis regibus aptiores, quibus inimicitius nihil est quàm virtus & literæ. In his igitur

tur nulla spes ad amicitias regum, odij potius causa sunt, sic inter sapientiam ac fortunam rara est pax. GAV. Magnus apud regem sum. RA. Maiórne quàm apud Alexandrum Lysimachus, apud Tiberiũ Seianus? Vtriusque magnitudinem & ruinam nosti. Et si de primo varient scriptores, linquo alios, longa est historia. GAV. Charus sum regi meo. R. Melius esses incognitus, melius forsitan odiosus, fugeres enim quod nunc sequeris discrimen. Peior est auibus inuitantis aucupis blanda modulatio, quàm villici sonitus deterrentis. GAV. Meo sum charus regi. RAT. Sunt quorum dubites periculosior ne sit charitas an odium, sed peiores serpentibus, quibus insunt veneni mixta remedia; his verò nil pestilens ac nociuum inest, seu oderint seu diligant prope par malum, nisi quòd odium fugat, amor detinet. Et ad summam, regum amicitiis præter regna ipsa nil vsquam inquietius nilque periculosius: & si hoc periculum non ignorem, frustra sæpe multis optatum, sæpe magnis emptum quæsitúmque periculis, sic est vsus hominum, sic periculis emitur periculũ, multis, vnum, magnis maximum. Mira res, bonum ingens spernitur gratuitum, magnis malis maius malum quæritur. GAVDIVM. Spero me regi meo charum. RATIO. Id de quo

ſperas,quale ſit cogita, fundamentum fragi-
le,tremulum, caducũ, crebræ notæq; regum
indicant ruinæ, vertex nubiloſus, turbidus,
inquietus, quod ſic eſſe vita regum probat,
triſtis,occupata,difficilis. Vide ergo vbi ſtru-
xeris, vt fortuna,ſic voluntas regum varia &
inconſtans ac ſemper incerta,quanquam nec
ſtantibus illis boni aliquid iſta res habeat,
mali multum. GAVD. Amicitiam regis mei
multis periculis ac ſudore promerui. RAT.
Heu quanto tutius quantòque facilius regis
omnium amicitiam meruiſſes.

De amicorum abundantia. Dialog. L.

GAV.

AMicitiis abundo. RA. Mirum tibi vni
rei huius abundantiam eſſe, cuius qui-
dem cunctis hominibus penuria tanta ſit, vt
ex omnibus ſeculis vix pauciſſima memorē-
tur amicorum paria. G. Mihi amicitiæ
multæ ſunt. R. Fucatæ igitur,veræ enim a-
micitiæ rarum bonum vſque adeò, vt qui
vnam longa licet in ætate quæſierit,negocia
tor rerum talium ſat induſtriùs habeatur. G.
Amicitiis fœlix ſum. R. Hoc ſcire non po-
tes, niſi rebus aliis ſis infœlix. Verum enim
eſt illud, fœlix ſe neſcit amari. G. Amicitiæ
certæ ſunt. R. Ergo & aduerſitas certa eſt.
Verum eſt enim illud quoque: amicus cer-
tus

tus in re incerta cernitur. GAVD. Amicitiæ multæ sunt. RAT. Huius rei iudicium experientiæ committe, non famæ multa mentiri solitæ, pauciores erunt fortassis quàm reris. GAV. Amicitiarum nimis magna copia est. RAT. Mitte superuacua, in rebus omnibus: qui quod satis est habet, amplius non requirat. GAV. Amicorum satis magna copia est. RAT. At idipsum neque populo Romano tũ. dum maximè floreret, neque vlli mortalium contigisse apud illustrem legis historicum. GAV. Amicitiæ multæ sunt. RAT. Dixi iam, fictæ igitur aut equidem imperfectæ, vt philosophis placet, quoniam fieri potest vt vno tempore cum altero amicorum sit gaudendum flendúmque cum altero, aut inter illos orto odio, vel hinc fidem, vel illinc, vel vtrinque deserere sit necesse. GAV. Copia est vtilium ac delectabilium amicorum. RAT. Sentio ad vulgares amicitias descendis, quæ tamen ipsæ simul plures esse vix possunt, quod multis retribuere familiaritérque conuiuere operosissimum sit, animo præsertim in executione cuiuspiam difficilis atque ingenij operis occupato. GAV. Amicos qui prosint & delectent habeo. RA. Caducæ amicitiæ, quarum delectatio, vel vtilitas fundamentum est, nam & stantibus illis tremunt, & cedentibus ruunt, id non possibile tantùm sed

perfacile, immo verò prope necessarium: quod hæc plerumque, vel fortunam sequuntur, vel ætatem formæque gratiam quibus nihil incertius. At quæ in virtute fundantur immortales sunt, eò quòd virtus ipsa quiddam stabile firmúmque sit, & vt verbo vtar Aristotelis, mansurúmque quoniam mori nequit. Ideo quos propter honestum dileximus, diligimus vel extinctos. GAVDIVM. Amicos ni fallor fidos habeo. RATIO. Vide autem ne fallaris, néue experiri cupias. Nam sæpe cuius rei fuerat dulcis opinio, amarum fuit experimentum. GAVDIVM. Amicos puto bonos habeo. RATIO. Vnde id putes etiam atque etiam examina, atque illud imprimis quantum ipse ames. Sunt enim qui non amant & amari putant quo nihil est stultius, isque communis error est diuitum: amorem precio emi credunt qui mutuo quæritur amore. Generosissima res est bonus animus, non herbis neq; carminibus magicis mouetur, non auro aut gemmis, non ad extremum ferro flectitur, amando vincitur colendoq; Estq; hæc Hecatonis Græci philosophi amatorium notissimum, quod Senecæ placuit & mihi, si vis amari, ama, quanquã & hoc idsum sæpe frustra est, tam multæ támque imperscrutabiles ac profundæ sunt pectorum cauernæ,

uernæ, tam venenosi atque inhumani & implacabiles quorũdam animi, vt & culti spernant & amati oderint, nec contenti nullam pio affectui vicem reddere, quod nec beluis quidem nisi atrocissimis accidit: exasperantur obsequio, & si credi potest, amore ad odium irritantur, quod periculosissimum & inter vitæ mala grauissimum humana simplicitas experitur. GAVDIVM. Credo amicos optimos habere. RATIO. Est hoc quidem amicitiæ perpetuum epitheton, quod & si linguæ absit, adest intellectui. Idq; breuius loqui potes, dic amicos, vnà optimos dixeris. GAV. Habere amicos credo. RAT. Caue ne falsum credas, ne quando te aliter credere ipsa res cogat. Abyssum animi metiri non est hominis, nunc amicos vobis vina conciliant, lachrymæ autem probant, & quod debuit primũ esse nouissimũ est. GAV. Amici in hoc statu rerum multi sunt. RA. Rerum credo fœlicium. Ita enim ferme accidit vt & si fortuna omnis amicitiis egeat, illi tamen amicorum copia maior sit, cui rerum cæterarum indigentia minor est, sic inopiam semper inopia, copiámque comitetur copia. Crescat siue adueniat egestas, decrescẽt seu abibunt, seu verius detegentur amicitiæ. Qui amici tui fuerunt, qui fortunæ, illa videbitur abeũte. Te tui sequẽtur, illã sui. Hæc melior,

illa densior caterua. Nec est quod mirari debeas, vase exhausto illos abscedere qui solã vini dulcedinem sequebantur, aduersitas simulatorem abigit, fæx potorem. GAV. Innumerabiles habere videor amicos. RAT. Bene ais, videor. Vnde tibi autem hæc opinio cum omnium veræ amicitiæ raræ sint, innumerabiles tuas esse? Persuasum autem debet esse imprimis, nisi inter bonos amicitias nõ constare, hinc iam certius æstimabis, quot non dicam tibi, sed humanos generi amicitiæ puræ sint, cum numerare cœperis, quot sint boni? GAV. Amicos hobeo cõplures. RA. Notos dic. idq; quam veraciter sis dicturus, in dubio est. Nullũ enim animal, nulla merx difficilior cognitu quàm homo. GAV. Amici multi sunt mihi. RAT. Contubernales forsan aut conuiuæ. Hi enim nisi epulæ defuerint non deerunt, amici autẽ semper pauci, sæpe nulli, sæpe (quod iniquissimum est) amici nomẽ domesticus hostis tenet, & sub velo fictæ beneuolentiæ familiares insidiæ delitescunt. GAV. Supra necessitatẽ sunt amici. RAT. Apprimè necessarius ferè omnibus maximeq; potẽtibus deest semper, qui scilicet inter tot assentatorum mẽdacia verum loqui audeat & velit, qua in re multis amico vtilior hostis fuit GAV. Multos habeo amicos. RAT. Crede mihi pluribus indiges, sanctiórq; esset or-
bis

bis terrarum & quietior si tot essent amicitiæ, quot feruntur. GA. Amicum habeo. RA. Multum est. Nil amico charius, nil rarius.

De amicis incognitis nisi per famam. Dialog. LX.

GAV

FAma pręsens absentes mihi peperit amicos. RA. Est id quidem aliquando visum, vt non solum incognitos sed hostes quoque fama faciat amicos. Fecit Masinissam Scipioni, vt qui in omni Carthaginensiũ equitatu primus esse cõsueuerat, in omni Romanorum equitatu aduersus Carthaginem primus esset, neque hostes tantùm proprios, sed prædones qui publici omnium mortalium hostes sunt. Eidem illi famæ splendor attraxit, qui Linterni ad eum in exilio habitantẽ, facto agmine venientes, sic vt primo aspectu terribiles viderentur, vbi se suspectos intellexerunt, positis minis atque armis, & dimissis satellitibus insuetam mansuetudinem induti, soli prædonúm principes accesserunt, cúmque ceu numen aliquod domúmq; eius vt templum deuotissimum venerati, dexteram illa victoriosa multis osculis fatigata, affixísque munerib. domus in limine, qualia deorum aris affigi mos tunc erat, quasi ingenti lucro aucti quòd virum illum conspexissent, & tanquam cælesti visione alacres abierunt.

O

Hoc illi vni contigit, quære alium, vbi eum quæso reperies? Vt tamen aliis accidat, & nominis claritas absentem conciliet amicum, multum enim in rebus, non inficior, potest fama. Nunquid tamen non verendum erit, ne quod ait quidam, Minuit præsentia famam? Quàm multi quos absentes stupuerant, coram positos contempserunt? Tenera res est iudicium humanum, facilè flectitur. GAV. Fama mihi amicos trãs alpes & trans maria quæsiuit. RAT. Vestra ferè omnia friuola æquè & inania sunt. Nam quis vsus, aut quis fructus fuerit illius, à quo nec visus, nec videndus, quemve nec videris nec visurus vnquam sis? Vitia vestra præsentes quoque amicitias inutiles faciunt & infidas: quanuis non sint illæ quidem, sed dicantur amicitiæ, quid nunc igitur de his tuis amicitiis speres? Vide obsequium amicos parere, ait Comicus, immo Hercle veri amici vix multis obsequiis pariuntur, tu credis amicum paucis, fortè & ne tuis quidem verbis quæsiuisse bonæ spei es. GAVDIVM. Fama ab extremo terræ mihi attulit amicum. RATIO. Fama contraria illum tibi auferet, eóque facilius quo patentiores malis quàm bonis relatibus aures sunt. GAVDIVM. Fãma mihi bonum peperit amicum. RAT. Vnde scis quàm bonus sit, quem nunquam videris, rogo cùm il-

lii psi

liipsi quos quotidie vides, atque alloqueris, quales sint tanto in tempore nondum scias? Sæpe vos credulitas vestra circũuenit, libenter creditis quòd optatis. Multum fidei famæ tribuitis mendaci. Speras eius animum videre, cuius nunquam frõtem videris, cùm sint inter notissimos quoq; tot pectorum diuersoria, tot latebræ. Difficile est enim amicum nisi in magna aduersitate cognoscere, operosius est illum noscere quàm quærere. Vna sæpe hora paucis verbis quæritur, qui vix multis annis atque experimentis agnoscitur. Voco autem amicum vt vulgus, verus enim non antè quæritur quàm probetur. Nec amicum probant aliorum verba, certè nec propria, sed experta charitas fidésque. GAVD. Amicum mihi de longinquo fecit fama. RA. De te aliquid mentiendo quispiam tibi amicum dedit, de te vera loquendo, vel forsitan mentiendo itidem tibi hunc ipsum alter eripiet. Quibus viis fiunt crescúntque omnia, eisdem facilè resoluuntur. Et natura vult, vt citò aucta citò desinant.

De amico vnico & fideli. Dialogus: LII.

GAV.

AMicum vnum, fidum & expertum habeo. RA. Sæpe in experiendo vestrum errat acumen, & dum vosipsos peritissimos

iudicatis, in hoc ipso ac perindè cæterarum rerum in æstimatione fallimini. GAV. Scio ego, non æstimo amicum mihi esse fidelissimum. RAT. Et quot putas idem credentes, immo vt sibi videbantur & scientes cum ad arctissimum ventum esset examen, sese lusos inuenerunt? Vnde verò tot quotidie de amicis prodeũt querelæ, nisi quia quos fidissimos habebatis inuenistis infidos? Nullius rei tam difficilis quàm humani animi cõiectura extimatióq; est. GAV. Nihil coniicio, nihil extimo vt dixi, sed scio amicũ verissimum me habere. RA. Habes rem aut optimã aut pessimum errorem. GA. Nullum rei huius errorem habeo, sed amicum multis ac magnis expertum casibus. RA. Habes ergo rẽ dulcissimam sanctissimámque, qua vna post virtutem solam nihil homini melius in hac vita, seu natura, seu vita aliquis, seu labor ac studium dedit. Dulces fateor parentes, dulces filij, dulces fratres, possunt tamen amarescere, nec parentes ideo, nec fratres quidem desierunt esse, nec filij cùm dulces esse desierint, at amicus solus dum sit verus, dulcis & charus esse non desinit. Chari inquam sunt parentes. Nónne autem Iuppiter Saturnum regno patrem expulit? Nicomedes Prusiam Bithyniæ regem, suum patrem consilia licet necandi filij agitantem vita priuauit? Et pro-

lemæus hinc Philopater dictus, patre ac matre insuper & fratre occisis, ad vltimum & vxore Euridice interfecta, regnum Aegypti scortorum sic rexit arbitrio, vt nihil in regno proprium haberet præter nudum & inane regis nomen? Nónne & Orestes Clytemnestram matrem, Agripinam Nero, Antipater Thessalonicem interfecit? Chari filij Nónne Theseus Hippolytum castissimum, Philippus rex Macedoniæ Demetrium filium adolescentem optimum iussit occidi? Nónne & Ptolemæus alter, aduersum pietati nomen, & ipse quoque fidissimus rex Aegypti duos? Et Herodes rex Iudææ vnum, & Constantinus Romanorum Imperator vnum quoque Crispum filium interemit? Nónne Maleus dux Carthaginensium Carthalonem filium crucifixit? Quin & matres quarũ amor hinc intensior, hinc mitior sexus, in filios sæuierunt, Nota omnibus Medæa. Quid Laodicæ Cappadocióq; regina, que regnandi cupidine filios quinq; mactauit? Chari inquam parentes, repeto enim, chari filij, chari fratres. At vt vno exẽplo omnis claudatur impietas, Phrates rex Parthorum omnium regum scelestissimus, omniúmque mortalium regandi non cupiditate sed rabie furiísque actus, Orodem senem & afflictum patrem, ad hæc & triginta fratres suos dicti regis filios suúm-

que insuper filium occidit, ne quis superesset in Parthia qui regnaret. Sed vetusta hæc nũquid nõ & recentiore memoria inter patrem & filium de regno in Britannia certatum audiuimus, & nudiustertius inter fratres in Hispania decertari vidimus? Quãquam talium odiorum & maximè fraternorũ crebra adeo & noua & vetera sint exempla, vt planè laboriosius sit exquirere qui amici fratres fuerint, quàm qui hostes. Vtrunque postponimus, remedia enim nunc non exempla colligimus. Quid præterea, an nõ chari coniuges, charæ vxores? Sed interrogabis Agamemnonem ac Deiphobum & de vestris Claudiũ Cęsarem ac minorem percunctaberis Africanum. Hi tibi quàm chari fuerint vxoribus suis dicent. Contrà verò Octauium sciscitare & Arsinoen, quid illa de Nerone suo, hæc de suo sentiat Ptolomæo. Illa de adoptiuo, hæc de naturali fratre, vtraque de marito. Illa quidem in se ipsa, hæc in filiis experta testabitur. Eminentia vt vides & clara decerpimus, vulgus & vrbes & communem vitam hominum his plenam quærimoniis pręterimus. Quibus ira se habentibus, cùm in omni genere illorum qui charissimi videantur, odiis sæpe latentibus, sæpe etiam manifestis multa insit amaritudo, sola amicitia odiis vacat, nemo vnquã non dicã occidit aut perdidit

didit amicũ sed ne læsit quidẽ volens. Quãobrem si amicũ verũ qualem prædicas inuenisti magnas te diuitias inuenisse credito, illud vide, ne vt magna pars hominũ rebus dedita vilibus nobiliũq; contẽptrix & agris aut mercibus quàm amicitiis ac virtutibus colendis intentior, quod optimum nactus es negligas. Si tantã curã impenditis custodiæ auri & argẽti atq; orientaliũ lapillorũ, quæ sunt terræ fęces & pelagi purgamenta, quanta diligẽtia amici cultui impẽdenda est rei preciosissimæ ac diuinę? Ne qua vnquã re offensus, ne quo vnquã verbo alienatus effugiat, serũque audias illud Ecclesiasticum, sicut qui dimittit auẽ de manu sua, sic reliquisti proximũ tuum & non eum capies, non illum sequeris, quoniam longè abest. Effugit enim sicut caprea de laqueo, quoniam vulnerata est anima ~~eius~~, vltrà eum non poteris colligare. Proinde ingens bonum habes ac suaue, operosum tamen ac difficile, quæsitu inquam operosum & custodia. Magnus thesaurus est amicus: sed magna seruanda cura, magno si pereat lugendus fletu.

De diuitiarum copia. Dialogus LIII.

GAV.

SEd abundo opibus. RA. Iam non miror si & amicitiis abundare visus eras. Non

eſt nouum neque inſolitum locupletum li-
mina vulgaribus amicitiis & ſimulatis obſe
quiis frequentari. G A V. Opum magna vis
eſt mihi. R A T. Anceps & oneroſa fœli-
citas, & quæ plus inuidiæ ſit habitura quàm
gaudij. G A V D. Diuitiæ exundantes ſunt.
R A. Non ſtatim ideo exundans quies exũ-
dánſque iucunditas, vix diuitem inuenias qui
non ſibi melius fuiſſe in mediocritate, vel
honeſta etiam paupertate fateatur. G A V D.
Multæ mihi accreuere diuitiæ. R A T. Secu-
ritas, gaudium, tranqnillitas decreuere, quæ
ſi cum illis creſcerent, non amari tantùm di
uitias paterer, ſed hortarer. G A. Opes mul
tas habeo. R A. Habes rem quæſitu diffici-
lem, cuſtodi anxiam, amiſſu flebilem. G A.
Magnæ mihi diuitiæ ſunt. R A T. Sparſæ ſi
fuerint decreſcent, ſeruatæ non te diuitem.
ſed occupatum, non dominum facient, ſed
cuſtodem. G A V. Diuitias habeo ingentes.
R A. Vide nou potius habeare, hoc eſt ne nõ
diuitiæ tuæ ſint, ſed tu illarũ, neque illæ tibi
ſeruiant, ſed tu ipſis. Nam ſi neſcis, plures
multi ſunt qui habentur quàm qui habent,
multóque crebriores, quos propheticus ſer-
mo notat, viri diuitiarum quàm diuitiæ vi-
rorum, ſic vos veſtra cupiditas vilitáſque ani-
mi de dominis ſeruos facit. Vſus quidem pe-
cuniæ notus eſt, vt naturę neceſſaria compa-
ren

rentur, pauca simul & exigua longęq; facilia, quicquid excesserit graue est, nec iam diuitiæ, sed vincula, sed compedes, nec iam corporis ornamenta, sed impedimenta animi & solicitudinum atque formidinum acerui. GAV. Diuitiis plenus sum. RAT. Caue ne te rumpant: omnis enim plenitudo quærit exitum. Multis mortem attulere diuitię, requiē ferè omnibus abstulere. GAV. Opes habeo immensas. RA. Bonis moribus rem aduersam. Nimię opes nō modo singulorum hominum, sed populi Romani corruperunt mores, mirámque illam & eximiam fregere virtutem, qui tamdiu clarus & tamdiu iustus atque integer, qandiu pauper fuit. In egestate victor gētium, & quod est gloriosius, victor sui domitórque vitiorum à diuitiis victus est atque pessundatus nota loquor, quid nunc tibi de diuitiis sit sperandum vides. GAVD. Diuitiis affluo. RA. Quantum mallem virtutibus abundares. GA. In diuitiis requiesco. RA. Consopiti estis iū vepribus miseri. Grauis sopor qui non sentit aquileos. Venit ecce quę vox excitet, & exponat luce clarius id quod scriptum est, Dormierunt somnum suum & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

De inuentione aurifodinæ. Dialog. LIIII.

GAV.

AVrifodinam inueni. RA. Hæc ſpes opũ multis inopiæ, nõnullis exitij cauſa fuit, dum neglectis omnibus aliis curis huic vni deditis & laboris plurimum & lucri modicũ res habuit, dum ad hãc auri cupidinẽ, cœlo & ſole derelicto in tenebris æuum agere didicerunt, cæco & noxio ante tẽpus vapore conſumpti. GAV. Aurifodinam caſus obtulit. RA. Vt auerſus à contemplatione cæleſtiũ terreſtribus inhies, neque tãtummodo humi acclius, ſed ſub terra merſus infœlicius viuas & breuius. GAV. Aurifodinam ingredior. RA. Nero Cæſar ſuprema illa ſua nocte terribili & miſera, ſed ſibi debita, vt quoddã ſpecus ingrediens ignominioſam mortem & ludibria populi perſequentis euaderet, à ſuis admonitus negauit viuum ſub terram ſe iturum: tu nullo metu impellente, ſed auaricia rapiẽte viuus is ſub terram, neque te hinc almum cœli lumen retinet, illinc atræ telluris horror excludit. Quid mirum ſi per omnes terras quærẽdæ diuitiæ homines fatigantur, quando & ſub terra quæſitæ & effoſſæ tartareos exagitant manes? Vtque ait Naſo: itum eſt in viſcera terræ: Quaſque recondiderat, Stygiiſque admouerat vmbris: Effodiuntur opes irritamenta malorum. GAV. Aurifodinam

dinam

dinam inueni. RAT. Vetus est verbum: sæpe vnus leporem mouet, alter capit. Inuenisti prædam quam plurimi concupiscant, vnus rapiat, & tu ille forsitan vnus non sis. Circum optabilia fit concursus, & periculum est inuenisse vnum, quod cupiant multi, nullus partiri velit. Hæc est causa cur cùm Italia, vt ait Plinius, metallorũ omnium fertilitate nullis cedat terris, interdictum id vetere consulto patrum atque ocultatum est vt Italiæ parceretur. GAV. Auriferam terram fodio. RA. Labor certus, euentus ambiguus. Quid si multùm fodias, nihil inuenias? Quid si multum inuenias, sed non tibi? Quid si tibi inuenisse peius sit, & nihil inuenisse erat melius? Humano sæpe gaudio mœror est proximus. GAVDIVM. In aurifodinam descendi. RATIO. Inter homines quæri solet quod inuentum mergat in tartara: tu apud tartarum quæris quod te tollat ad superos? GAV. Aurifodinam reperi. RA. Pronum iter ad inferos inuenisti.

De inuentione thesauri. Dialog. LV.

GAV.

THesaurum reperi. RA. Caue dolos & insidias fortunæ. Hamis esca prætenditur, viscus & laquei blandum ali-

De fœnore, Dialogus. LVII.

GAV.

PEcuniam in tuto fœnore posui. RAT. Est & qui bene inuentis malè vtitur, & qui malè inuentis peius & pessimè: tu pecuniam inuenisti non vt diues fieres, sed vt malus, non tam malus, vt auguror, futurus, ni pecuniam inuenisses. Sunt enim qui successibus nequiores fiunt, non Dei munus agnoscentes, neque illi saltem similes, de quo scriptum est: confitebitur tibi cùm benefeceris ei, sed apertam sibi cœlitus nequitiæ semitam extimantes. Inuenisti ergo pecuniam quia dedecus mercareris, & exanime metallum animę tuæ sarsinam faceres infœlix. GAVD. Fœnus bene posui. RAT. Malum non bene poni dixeris sed deponi. Si quidem malum pondus excusseris bene erit, aliopuin vbicunque posueris, dum ad te pertineat, malum esse non desinet. GAV. Fœnus optimum bene collocaui. RAT. Quomodo bene collecetur malum, videris. Sane quanto opimius malum. tanto & peius. Notum illud Dauidicũ: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, Quanto ergo ditior fœnerator, tanto & nequior. tanto maior auaritia, maior impietas. GAVD. Fœnori studeo. RA. An nulla artium erat cui melius studeres? An erant multæ, sed huic aptius erat ingeniũ: An quid rei est vt huic vni

ex mul

ſtudio animum applicares, quo neſcio an aliud vſquam fœdius inuenire potueris aut vilius, aut tam miſeri prorſus & deiecti animi támque inertis indicium? Tot vndique patent artes, tot viuendi viæ, peſſimam omniũ elegiſti, quod quietior viſa eſt, ſedere ſcilicet & numerare dies ac velociſſimi finem menſis expectare, non intelligens tibi quoq; hôras diésque & menſes & annos currere, & vt nexis tuis, ſic & tibi terminum inſtare, ſicut inquam illis vt tibi, ſic tibi vt naturæ debitũ ſoluas turpiter parta deſtituens & incertus. Extorques ergo à pauperibus quo ignotos dites, & futuri ſemper metuens iudicij, & obſcœnæ interim non dominus ſed cuſtos pauidus rapinæ, fame preſſus & infamia. Mirarer in vrbibus politicis huic flagitio locum eſſe, niſi eſſet & reliquis. Itaque cúm paulò ante hoc tempus fœneratores vt leproſi à cõſortio hominum ſegregati agerent, nec tantum ad eos nullus accederet niſi egenus, ſed etiam vt malè olentes atque contagioſi ab obuiis vitarentur, nunc iam non modò cum populo, ſed cum principibus conuerſantur & matrimonia contrahunt & dignitates adipiſcuntur. Tanta eſt vis auri, immo quidem quod pro monſtro audios, ipſi, quos Deus omnipotens malè perdat, principes fœnerantur, tam leuis animæ famæque iactura,
tam

tam suauis vndecunque quæsitæ pecuniæ odor est. GAVD. Fœnerari iuuat. RATIO. Turpis delectatio & misera. GAVD. Fœnerari solitus sum. RAT. Si Catoni credimus, hominum occidisti. GAV. Fœnerator sum, artificium aliud non didici. RAT. Hic auaritiæ clypeus, hæc causa prætenditur, quod si discere volenti quoque difficile est, quid discat inuitus? GAVDIVM. Semper fœnerabor. RATIO, Semper igitur miser eris, semper cupidus, semper inops.

De agro fertili & exculto. Dial. LVII.

GAV.

FErtilis ager est mihi. RAT. Vim fœcundatoris intellige, donisque cælestibus sic vtere ne displiceas largienti. quod ita demũ rite facies, si & sobrietatem & modestiã fertilitas non excludet, & vbertas in partem egeni veniet atque amici: nil soli dulce, nil sapidum, GAV. Agrum fertilem exquisitissimè colo. RAT. Non homo terrę sed terra homini seruire debuerat, hominum culpis effectum est, ne possessori suo sine labore respondeat: inculta messem horridam, lappas & tribulos paritura: hanc ferro solicitate mirisque blanditis mollire, mortalis cogit indigẽtia. Hinc agriculturæ fluxit initiũ sanctissimæ & innocentissimæ quodam vitæ, nunc

ex multis & prisco labori & nouis vitiis obnoxiæ. postquã nihil inuidiæ atque auaritiæ inaccessum, resticas etiam casus vrbana piacula peruasere. Certe vltimos hominum rusticos malos fuisse conuenit: vnde illud poëticum: extrema per illos iustitia excedens terris vestigia fecit. Sed verendun ne qui mali fuerant nouissimi, primi sint, vtsi vnquã fortè esset ad virtutem reditus & ad priscos mores, in hoc quoque sint vltimi. Nũc ad ipsam agriculturæ artem redeo, quæ magnis olim tractata viris atque ingeniis in precio fuit: in qua vt multis in rebus altum locũ Cato Cẽsorius tenet, de quo cúm verissime scriptum sit: optimus Senator, optimus Orator, optimus Imperator, tandem laudis ad cumulum illud est additum, sine ęmulo, siue sine exemplo sui tẽporis agricola, Quem puderet igitur cum Catone terram colere? Quis omnino sibi turpe aliquid duceret, quod pulchrum ille sibi duxisset, qui præter corporis atque animi virtutes; rerumq́ue gestarum gloriam etiam de Hispania triunphasset? Quis solicitare atque hortari boues erubesceret, quos in sulcum vrgeret illa vox, quæ tot magnos exercitus in prælium accendisset, tot aucipites causas disertissime perorasset? Quis rastrum atque aratrum fastidiret, quod illa triumphalis ac philosophica manus attingeret

ret, quæ insignes de tot hostibus victorias peperisset, tot de rebus optimis præclaros libros scripsisset, siue ad philosophiam, siue ad historiã, siue ad vsum vitæ spectantibus, quales sunt quos de hoc ipso quod nunc loquimur scripsit? Primus equidem apud vos colendi arui præcepta collegit in formam artis, ac redegit in literas; secutique illum multi alij, quorum quidam humile illud ac depressum artificium nobilissimis atque altissimis versibus extulerunt, quos nunc memorans nec humanæ immemor necessitatis agriculturam certè non improbo. Nunquam tamen aut scriptorum claritas, aut inopiæ metus coget, vt liberalibus & honestis artibus præferendam censeam nec æquandam quidem, quanuis enim eosdem duces simul illustres & agricolas primũ illud imperij tempus habuerit, mutata iam spacio res est. Neque vt fragilior nũc natura est, ad res iam varias ingenia vestra sufficiunt. Hac ætate igitur excellentibus viris agriculturæ operam dare, non pro arte vel negocio, sed pro ocio & curarũ alternatione permiserim, vtq; interdum teneros ramos pubescẽtibus gemmis inserere, luxuriantia folia curua falce compescere, lasciuos palmites prolis in spem scrobibus cauis infodere, sitientibus pratis querulos riuos prono calle diuertere: illos sinam sic-

pi

fodere pertinaciter atque arare,totóque animo incumbere terris nisi necessitas cogat, indecorum atque indecens docto fortíque viro arbitror, cui nobilioris exercitij deesse materia vix possit. Natura parés optima,dum multas mortalibus artes daret, ipsa etiam distinxit ingenia, vt cui quisque erit aptissimus, illi insistat. Videbis aliquem qui mediocri ingenio tam solerter aut arua sulcet aut maria, vt hac in re cuiusuis acumen philosophi nulla sibi conferri possit industria: stultum & inglorium fuerit cum alio, non in tua, sed illius arte contendere, vbi toto maîor vertice minor appareas, & victor in maximis, multis ac paruis in rebus facilè vinci queas. G. Ager hac mihi æstate præfertilis fuit. R. Proximam operire, præsens sæpe fertilitas venturæ sterilitatis arra est. Rara quidem sine intermissione prosperitas. G. Diligenter agrum colui. R. Bene, si nil melius quod faceres fuit. G. Colui vineam exquisitè. R. Lætam cum illa fortè vindemiam pactus, an & cum pruina aut estuam cum grandine pepegisti? G. Solito largius aruum seui. R. Plures pasces grues rure, plures domi mures, volucrum hospes ac vermium, lolij excussor, areæ compactor, horrei architectus, metentium seruus ac terentium. G. Seui agrum largiter. R. Esto in spe

ſpe bona, metes quod ſeuiſti triticum atque ſolicitudinem, niſi illud eſt verius quod triticum plurimorum, ſed anxietas tua eſt, & vt propriè dixerim, ager ipſe eſt animus, cultus intentio, ſemen cura, meſſis labor hanc vberrimam percipies. G. Rus optimè colui. R. Dicam quod mireris. Illi ipſi antiqui agricolæ, viri fortes, quibus gloriæ fuit agricultura, colendum bene cenſuerunt, ſed non optimè: incredibile primo forſan auditu, at experientię comprobatione veriſſimum, vix enim fertilitas ſumptum æquat, éſtque apud ipſos veteres, hominis atq; agri comparatio non inepta: vt vterque ſi ſumptuoſus fuerit, quãuis & quęſtuoſus, reliqui nihil aut modicum ſit, neutrum magni igitur exiſtimandũ. G. Summo ſtudio terram colo. R. Te te mallem coleres, ſed terreſtre animal terram amas, nec multum cùm tu illã quam nunc percolis, impinguabis. Cole agrorum atq; arborum quãtum vis, neque multos terræ pedes ad vltimũ occupabis, neque vt ait Flaccus: harum quas colis arborum te præter inuiſas cupreſſos vlla breuem dominum ſequetur.

De viridariis. *Dialogus* LVIII.

GAV.

Amœna mihi ſunt viridaria. R. Habent hæc interdum fateor honeſtæ

aliquid voluptatis: nonnũquam etiam inhonestæ. Æquè igitur studiosos ac voluptuosos videas vmbrosis secessibus delectari: nam & ingenium locus excitat & ad pœnitentiam quosdam, alios ad incōtinentiā & lasciuiam exhortatur: Nec de nihilo est quòd summus orator dum infesto reo adulteriū obiiceret, amœna in quibus id commissum esset loca descripsit: quasi ad flagitium stimulos: non locis ergo sed animo gaudendum est, si talis obtigit qui bene locis omnibus vti norit. G. Secretis viretis affluo. RA. Secretum Tiberij viretum, & secessum Capreæ quis ignorat? Pudet pigetq; exequi quæ itidem omnibus nota sunt. Ille senex hircinus loca ipsa seposita, quibus probris infecerit? Quanto autem gloriosius arido in rure exul Scipio Africanus vixerat, quam suis in voluptatibus princeps ille Romanus? Repeto igitur, non in locis, neque vllis præter animum in rebus habitat omnis vestra fœlicitas. Vnde & qui solitariam vitam recessúsque abditos laudarunt, sic intelligi voluerunt, si his animus vti sciret & non aliter Proinde quem tu de viretis tuis fructum colliges expectandum erit, at tum demum quid pronunciem videto: nam si locis tantùm gloriaris, quæ tua nudiustertiū non erant & tua forsitan cras non erunt, ac si rite consideres, tua etiam nunc non sunt, alieno

alieno proculdubio gloriaris. Quis hic gloriæ tuæ locus? Quid ad te si gelidæ per æstatem alpes, si olympus nubibus altior, si ramosus ac frondifer Apenninus? Quid si lucidus Ticinus, si amœnus Athesis, si sonorus Sorga? Hæ si laudes sunt, certè non sunt hominum, sed locorum, tuum fit, expedit quo lauderis. GAV. Decoris spatior viretis. RAT. Refert quænam curæ interim tuo in pectore spatiëtur. Nam quid iuuat arcula in eburnea vnguenta olida cōdidisse? Quid pulchris in locis turpem animum? Quot in rupibus horridis sanctissimi floruerunt viri? Quot in pratis virētibus turpes adulteri marcuerūt? Adde quòd non animis solùm, sed corporibus vitæq; hominum interdum loca huiusmodi nocuisse compertum est, non tantùm haustu aëris immodico, sed ferro etiam occultóque impetu. Quis non legit apud Curtium, amœnissimos nemorum recessus & vireta illa Medorum manu consita, regum ac satraparum curam & præcipuum, vt perhibent, voluptatem? Atqui in illis iussu ebrij ac vesani regis adolescentis, interfectus est Parmenio clarus senex, & ni fallor, Macedonum primus ducum. Quis non nouit Caietam littoris flexum illum quo nullus sub cœlo pulchrior, nullus amœnior, illic iussu temulenti & crudelis Antonij occisus est Cicero? Et

poterat vtcunque tanto viro locus conuenire, vt postquam scilicet Romæ mori fato vetitum erat, florido in rure moreretur florentissimus oratorũ virque optimus, sed & modus & auctor mortis prorsus indignus fuit. Spaciabatur illis forte tunc in locis Cicero vrbanas fugiens procellas, & vel ad philosophiam vitæq; cultum suo more noui aliquid cogitabat, vel rempublicam miseratus de statu patriæ cõceptum dolorem animi, oculorum oblectatione leniebat, quando ab illo omnis hoste virtutis immissi carnifices talem virum abstulerunt mundo, qualem, vt auguror, sæcula nulla restituent. Sic est igitur, loca delectabilia sæpe insidiis opportuna sunt, dum licentius ibi laxiúsque degitur, auersisq; magis sensibus à circunspectione periculi. Nam & laqueo densis in syluis feræ, & visco volucres facilius in ramis viridibus capiuntur. G. Lætus in viridariis & curarum vacuus dego. R. Lætitia curarúmque vacuitas cautioni semper aduersum est. Dum sua nempe quisque pericula, dum communem humani generis statum omnes acriter cogitãt, vix aut lætus valde aut curarum vacuus quisquã viuet, neq; locorum species, neq; opum spes obliuionem attulerit impendentium malorum. G. Libenter in viridariis meis versor. R. Non Hercle libentius quàm apri & vrsi Non

refert

refert autem vbi sis, sed quid ibi agas. Nunquam te locus nobilitauerit, sed tu locum, neque id aliter quàm praeclarum ibi & insigne aliquid moliendo.

De gregibus & armentis. *Dialogus* LIX.

GAV.

GAudeo gregibus & armentis. R. Brutinum gaudium. G. Armentis ac gregibus abundo. R. Beluina prosperitas quam beluæ peperere. G. Amo greges & armenta. R. In omni amore amantis & amati similitudo suspecta est. G. Armenta gregesque amo. R. Amatis omnia, nisi vos inuicem ac virtutem, quæ imprimis erant amanda negligitis, & quæ negligenda diligitis. G. Amo armenta gregésque. R. O miseri rerum vilium amatores, osorésq; nobilium! amatis quæ nec se amari sentiunt, nec amantibus vicem reddunt. Cùm interea nec vos vicem reddatis amantibus, totúmque hoc malem facit auaricia, vt non modò seruum ingenuo, sed pecus homini præferẽdum existimetis. G. Armentorum gregúmque ingens copia est. R. Si per teipsum illos paueris, quid nisi occupatissimus pastor eris? Officium vile, laudatum licet à multis, ante alios à Catullo Veronensi. Sin per alios non

tu pastor, sed pastorum seruus, pastorúmque dolis expositus. Nunc vicinus obsuerit, nunc præcipitiũ, nunc morbus, nunc abactor, quotidie demum aliquid fingendum, vnde damnum tibi dolórque & illusio: magna verò pars mali fuerit illusor rudis. GAV. Armentis ac gregibus diues sum. RAT. Laudatæ diuitiæ, sed incertæ & casibus multis obnoxiæ, fraudibus, rapinis, pestibus, quæ tam crebræ támque validæ sunt vt sæpe totos greges totáque lacerent armẽta: nota pestis, quam Lucretius, quámque illum sequens Maro descripsit. Et quammultas putas famosas minus scriptorum penuria, sed damnosas æquè? GA. Diues sum gregibus & armentis. RAT. Vagę parentésque diuitiæ, quæ non dicam, arcula vt aurum, vt gemmæ, sed ne domo licet amplissima claudi possent, iam nec à seruis, nec à furibus, nec à feris atrocioribus tutus es, omnibus in tuas diuitias datum ius. GAV. Gregibus & armentis gaudeo. RAT. Gaudes semel, doliturus millies: nullus dies sine rumoribus mœstus ibit, nunc irruerint Sabei tulerintque omnia, nec non pueros gladio percusserint, vt pecuoso illi quondam nunciatum seni est: nunc bos cornu fregerit, nunc crus equus, nunc vagantem lupus agnum, nunc infectum gregem mors inuaserit. Non sat miseri vestris malis & mortalitate pro

te propria visi estis, nisi mortes quoque brutorum animalium lugeritis.

De elephantibus & camelis. *Dialogus* LX.

G. A. V.

SVnt mihi elephantes. RA. Cui quæso vsui, pacis ne an belli? His duo illi notissimi hostes Italiæ Pyrrhus & Hannibal quibus Romanas dum turbare acies sperāt, suas turbauere, animal graue prorsus & enorme, quódque, vt ex historiis nosti, sæpe suis exitio fuit: aspectū mirum & mole & specie & odore & stridore terribile, effectu autem inutile, procuratione difficile. G. Est mihi ingens elephas. R. Fuerunt olim in Italia elephantes, non venatu quæsiti illi quidem, sed ab hostibus capti & in triumpho ducti, quique prima fronte terruerant equos Italos victores in Capitolium secuti, erepti antè Pyrrho: Carthaginensibus verò nón erepti tantùm, sed etiam interdicti. Sic enim in conditionibus pacis, quam victi petierant, nominatim cautum, vt & quos haberent domitos traderent & alios non domarent, ita sensim obsoleuit vsus elephantum, nō solùm in Italia vbi longè aduenæ vsque aduecti erāt, sed in Africa etiam & Aegypto, quæ illorum sunt viciniores origini. Itaque & in Italia auorum memoria vnicum Frederico Romanorum

principi fuisse,& nunc Aegyptio tyranno nō nisi unicum esse fama est : vtrùmque verò ad spectaculum potius quam ad vsum:sic in India atque Aethiopia exterarū tædio gentium liberati, syluas patrias incolunt elephantes. Tu quis es. qui elephante gloriari videris? Alter ne Hannibal, qui vno vectus elephante vnoque fretus oculo Italiam fatigauit? Ego hanc beluam & si humani æmulam intellectibus ab auctoribus proditam & moribus miris insignem habendo tamen inutilem & ineptā, & regiæ potius luxuriæ quàm priuatæ doctrinæ habilem dico,quæ domum impleat,haurium exhauriat. GAV. At camelos habeo.RAT. Vna est penè ratio vtrorúmque, nisi quòd elephas turribus, camelus sarcinis ferēdis idoneus, eóq; vtilior aptiorque,si consilium petis, vtere beluis, quas his vbi vitam agis mundi partibus genuit natura parens prudentissima, quæ & beluas & alia suis quæque climatibus aptiora distribuit. GAV,Camelum habeo.RAT. Tria millia habuit & amisit Iob, & morbi & raptores & infecta pascua & ruinæ & mille casus vestra vndique armenta circumsident : campi & colles & mœnia perduntur assiduè, quid his facias quæ non stant? Bona vestra ferè omnia in perpetuo motu sunt, & quam insita virtute animi deberetis famam

quæ

quærere,peregrinorum animantium nouitate sectamini.

De simiis & ludicris animalibus. *Dialog.* LXI.

GAV.

Simia delectabilis est mihi, R. Fœdum animal aspectu, triste animal effectu, de quo quid aliud quàm tædium speres? Quicquid domi reperit aut corrumpet aut sparget: si his atque huiusmodi delectaris, vtique delectabilis simia tua est. Monstrosam beluam vocat Cicero. nec minus aliquid mirum dicit quàm vrnam sorrium euertisse. idque pro ostento Græcorum in historiis scriptum esse iure optimo doctissimus vir irridet, cùm vere mirum potius videri debeat, si non omnia vertat ac dissipet GAVD. Ludicris animantibus abundo, R. Turpe simul & ludicrum esse aliquid non potest. Quis enim in turpitudine ludus est? Quinimo ab omni quod oculos auresque & nares & animum afficiat fugiendum est, corrupti gustus est amara diligere. Sed hic vester est mos turpibus delectari, neque verò turpia & inepta tantū animalia, sed quo nihil est fœdius: obscœnos etiam homines linguàque & moribus odiosos in delitiis habetis: & ad summam, quanto quicque deformius, tanto vobis acceptius chariúsque, hæc in rebus omnibus vniformia

est regula: hic amor, hæc indoles, hoc studiũ, hæc vestri iudicij laus est.

De pauonibus, pullis; gallinis, apibus & columbis. Dialogus. L.XII.

GAV.

PAuonibus affluo. RA. Ex illorum caudis Argi oculos reperisse consilium fuerit, ne pedibus noceat notissima tegularum pestis. GAV. Pauones multos habeo. RAT. Auẽ visu pulchram non inficior atque amœnam, sed hæc voluptas oculorum multo aurium tædio pensanda est, quibus contra illum tartareæ vocis horrorem vel fugæ vel Vlyxeæ picis auxilio opus sit, vel sileam omni peius tædio vicinorum odium ac lamenta. Vos verò dum imperiosè, & nihil intentatum relinquenti gulæ parcatis, nec aliena nec vestra incommoda cogitatis, obliti hanc viris olim fortissimis solicitudinem non fuisse, quando intacti pisces & feræ & volucres tutæ erant, & præter pẽnas nil in pauone placeat, vt Naso ait. Neq; nunc sanè quid in hac aue tantopere placeat inuenio præter nobilitatẽ carnium, quæ non putrescere dicuntur, longum etiam in tempus si seruentur, quod & tibi licitum experiri, & expertum se asserit Augustin. Ita vestram famen nisi adsit ambitio, nec cibus satiat nec voluptas. Pauonẽ certè cibi

gratia

gratia Romæ primus occidisse fertur Hortensius orator, vir eloquio clarus, moribus delicatus & mollis vt fœmina: sed qui morũ plurimos, eloquij autem raros habet imitatores. GAV. Pullos nutrio. RA. Impedimentum domui, escam vulpibus, areæ suffossores, quorum vngulis & puluereum solũ semper & nunquam superficies æqua sit. GAVD. Gallinarum magnus est numerus. RAT. Vt cessent tædia penè par fructus & impensa erit, magno precio longisq; clangoribus exiguum ouum constat. GAV. Sed abundo apibus. RA. Non mortalis modò, sed volatilis & fugitiua fœlicitas tua est. GA. Aluearia multa sunt mihi. RAT. Non minus in quolibet quàm vel in magna vrbe negotij vel in castris strepitus est. Nunc examina fugiẽt, nunc pugnabunt reges, nunc tinnitu æris, nunc iactu pulueris res egebit, vt salua sit. Sæpe omnia expertus nil profeceris, qui cùm ditior esse credideris, nudus sis, proinde si seruandi studium cũ melle contuleris, mel amarũ voces. GA.V. Sed colũbis affluo. RA. Atqui apum in thalamis siletur per noctẽ, vt Virgilius ait: in columbario autem nunquam, vix est animal inquietius columbo. GAV. Plena mihi sunt columbaria. RA. Sunt qui litigent & qui gemant, qui diebus domum fœdẽt, noctibus somnum frangant: en magni gaudij materia.

De piscinis. Dialogus. LXIII.

GAV.

PIscinas mihi extruxisse gaudeo. RAT. Non puto fœlicius extruxeris quàm Salomon. Cum te ergo conuerteris ad vniuersa opera quæ fecerint manus tuæ & ad labores in quibus frustra sudaueris, videbis in omnibus vanitatem & afflictionem animi, vt vnde gauisus fueris fortasse doleas, iacturam existimans & temporis & impensæ. GAV. Fecimihi piscinas. RAT. Nō satis est gulæ omnes terras lustrare, aquæ etiam tentantur, & in regno suo piscibus carcer erigitur. GAV. Piscinas impleui. R. Libertatem piscibus abstulisti ac naturæ domū quosque illa sanos fecerat, ægrotare docuisti. G. Coegi aquas in piscinam. R. Vim aquis intulisse in Iulio Cæsare tanto illo quidem viro notatum & superbiæ datum vides: quid in te igitur speres? G. Pisces in viuario conclusi. R. Pennatas volucres vinculis & imperio coërcetis, quid mirum si pigris quoq; piscibus imperatis? Omnia prorsus in vestra potestate & vestris subiecta sunt pedibus, laboriosi & cupidi mortales, præter vnum animum quem regere & frenare vel non potestis, vel quod est verius, non curatis. Itaque vagus & indomitus ille vos agitat, & in omne vanitatum genus ac scelerum impellit, qui si vobis, immo si

mo si rationi subditus atque obediens esset, ad meliorem finem rectiori calle vos duceret, præstarétque vt multa quæ cupitis sperneretis. G. Pisces inclusos in piscinis habeo. R. Cùm omnia subdita sint vobis, vide quam decorum sit esse vos subditos voluptati, rei omnium vilissimæ, rerum nobilissimos omnium, quæ sub cœlo sunt. Sed sic est, omnibus imperare vultis, vt libidini seruiatis. Neq; vero nouus hic error nec plebeius, sed antiquus & illustrium. Piscinas ac viuaria ostrearum primus instituit Sergius Orata Baiano in littore. Sub idem tempus reliquorum pisciũ viuaria incepit Licinius Muræna, vterq; cognomen seu illud agnomẽ à pisce sortitus. En præclarę agnominum causæ, quòd ille scilicet oratam appetiit, hic murenam. En qui Africani & Macedonici titulos mereantur, & forsitan nõ curatum minus hi suis in piscibus capiendis & condiendis in q; suis viuariis extruẽdis susceperãt, quã Scipio & Paulus in liberanda atq; ornanda patria suisq; victoriis ac triũphis. Ita penitus verum sit, quod quidam dicunt, quãtitate curas hominum pene pares, qualitate verò longè impares. Atque vt mala semper exẽpla imitatorum turbis affluunt, secuti sunt Licinium hũc nobiles viri Philippus, Hortensius ac Lucullus vir alioquin memorabilis, qui

viuario simplici non contentus illic prope Neapolim montem scindi fecit: non minori sumptu quàm quo sibi villam erexerat, requiẽ captis piscibus meditatus, fluctu æquoreo scissæ rupis claustris, instar trãquilli portus immisso. Quamobrẽ magnus Pompeius, vt qui non viuaria, sed imperia cogitaret, haud illepidè hunc Lucullum Xerxent togatum, hoc est montium effossorem nuncupabat. Quid de aliis? Murænarum viuaria primus fecit curus quidam, nescio quis: nam cum omnibus murænis suis adhuc malè noscitur, quarum illi copia tanta fuit, vt earum sex millibus triumphalem cœnam Iulij Cæsaris adornaret. Vt hic quoq; suos imitatores habuit, nominatim Hortensium oratorem, de quo supra diximus, virum qui nunquam molli defuit exemplo: ita vestræ literæ sæpe nihil detrahunt insaniæ: nonnunquam verò, quod mireris, adiiciunt, dum licere sibi omnia existimant qui literas didicerunt, & multa sibi arrogant, quæ sine literis nõ auderent. Et hic ergo viuarium habuisse dicitur Baiani tractus in littore, ibique inter cæteros pisces sic murænam vnam dilexisse, vt extinctã luxerit. En amor egregius, en docto grauiq; viro dignus fletus, qui nec sui temporis bella domestica, neque proscriptiones ac ciuium mortes fleuisse legitur, nec Cannensem

ſi ſuum in tempus incidiſſet ſleturus fuerit ruinam, murænæ obitum fleuit? Tanta hæc leuitas facit, vt iuniori venia debeatur. Antoniæ ætas ac ſexus excuſabiliorem reddit ineptiam, quæ muræenam ſuam, tamen non defunctam genuiſſe, ſed viuentem aureis inauribus coluiſſe traditur, ſic vt Baulos, id erat villæ nomen, ipſis Baianis in finibus multos ſpectaculi nouitate contraheret. Fuerunt & viuaria cochlearum, & aliæ piſcium vanitates, atque imprimis lupus Tyberinus inter duos præcipuè pontes captus. Sed ſatis multa de alienis erroribus: tu quo plures his implicitos vides: eo diligentius caue ne ſimilibus impliceris, neq; tibi nūc vſum piſcium, ſed nimis magnā curam rerum ignobilium interdico.

De auiariis auibúſque loquacibus & canoris. *Dialogus.* LXIIII.

GAV.

AVes varias in auiario concluſi. RA. Iam piſcium minus mirer ergaſtula, Sunt & volucrū quibus latior ac liberior patria cœlum erat: inuenit gula venationem, inuenit piſcationem, inuenit aucupium, nec cepiſſe ſatis eſt, quas liberas natura creauerat, niſi etiam aſſeruentur. At quanto erat honeſtius gulam cogere parabilibus atque facilibus

contentari, & syluas feris, maria piscibus, acrémque volucribus linquere, quàm in his tantum studij ponere, quantum si captandis in virtutibus poneretur: illas pridem (nã minimè sunt fugaces) optimo studio quæsitas intra animi habitũ clausissetis, vnde nec effugere possent nec aufferri. GAVD. Auibus auiarium impleui. RAT. Rem nequaquam necessariam, & quæsitu nec minus custodia difficilem, peruetustam tamen, cuius ante mille quadringentos annos Romæ auctor fuit Lælius quidam cognomento Strabo, vir hequester, non ille quidem Lęlius sapiens habitus, qui si auiaria reperisset, nomen sapientiæ perdidisset. Quædam sunt inuentu, vt videntur vtilia ac iucunda, quæ tamen ingenia alta dedeceant, qui piscinas, qui auiaria inuenerũt, quid aliud quàm gulæ studium habuerunt, quod virtutis cultoribus alienum est? GAV. Inclusi pingues turdos & turtures. RAT. Sed non tardos tortores, tot illecebris irritata gula: supplicia exigit stomachi laborantis An non Satyricum illud audisti? Pœna tamẽ præsens cum tu deponis amictus, Turgidus & crudum pauonem in balnea portas. De pauone loquitur. Formosa etenim & famosa est auis: sed non sola quæ præcipitem gulam plectat. Gulæ quidem oblectatio: gustus breuis: ipse quoq; mox in nauseam versus.

sus.

furus:ni coerceas:Pœna autem longa, cruditas indigestibilis morbi: sæpe etiam & mors. I nunc turdis pinguibus ac turturibus gloriare. G A. Habeo loquaces ceruos ac picas & psitacos. R A T. Lætatus his Augustus Cæsar eos magis emit preciis, qui victorem ac triumphatorem Cæsarem salutarent. Cúmq; subinde alij atq; alij ingererentur: satis se salutatorum talium domi habere respõdit, põnẽs illi metã vanitati:nisi coruus ipse nouissimus ioco illo mirabili pluris se quàm cæteros redemi coegisset. Et hæc quidẽ in Saturnalibus legũtur. Quid in naturali vicini nostri Veronẽsis historia: Coruus ille tã docilis è sutrina vbi impensè alebatur, in publicum euolare solitus, & Tiberium Cæsarem, Drusúmq; & Germanicum nominatim, totũ deniq; Romanum populum salutare, tanta plebis gratia, tantòq; omniũ fauore: vt cum eũ vicinus, vel inuidia vel ira percitus occidisset, ingenti omnium mœrore occisor ipse ex ea vicinia pulsus primùm, deinde etiã à populo interfectus sit. Coruus autem operosis exequiis & solenni funere elatus ac traditus sepulturæ. O ineffabilis populorum semper insania: in illa vrbe fletum & sepultum coruum, & eius interfectorem Romanum ciuem morte multatum, in qua nec Africanus maior sepulchrũ habuit, nec minor vltorem.

quia si diis placet coruus hic populum salutabat vt diximus, illi autem non salutabant sed salutem populo gloriámq; contulerant: adeò gratior vox coruorum quàm virorum virtus illustrium. Neget nunc aliquis tutum sese populi consensisse iudicio: quãquam veris æstimatoribus non sit mirus publicus hic virorum fortiũ contemptus: cùm ab his coruorum volucrúmque loquaciũ miratoribus & diuinæ voces & cœlestia spernantur oracula. GAV. Formosus est mihi psitacus. RAT. Solus nempe omniũ torque aureo insignis, nisi Phœnix & ipse etiam auium torquatus, & præterea suæ vnicus speciei. Verùm psitacus salutator magnus, & præsertim principum, planè quasi adulatorem illum fecerit natura. Vnde Distichon illud innotuit, Psitacus à vobis aliorum nomina discam, Hoc didici per me dicere, Cæsar aue. G. Est mihi pica disertissima. R. Cùm perrari sint homines diserti, tibi disertissima pica est? Loquax fateor & salutatrix est sedula. Vnde & illud, Pica loquax certa dominum te voce saluto: Si me non videas esse negabis auem. Certè de huius auis intentione discendíq; studio mira nescio an vera narrantur. Illud imprimis vix credibile, propositum ei verbum si oblita sit, angi illam grauiter & affligi, molestiámque animi tacita meditatione testari, si ipsum ei verbum

verbum ad nemo iam reducatur, miris modis hilarescere. At si prorsus seu verbi difficultate, seu memoriæ imbecillitate vincatur, præ dolore etiam interdum mori, vt iam minus mira Homeri mors poetæ sit habenda, si tamen illa etiam vera est. Neq; verò picis omnibus hæc docilitas datur, sed his tantùm, & quæ glande cibum noménq; percipiunt, & apud vos vulgò glandariæ vocitantur. Picarum species & forma insignis & ingenio. GAV. Dulcisonam canorámq; lusciniam nactus sum. RAT. Et hanc quoque & sturnū Græci Latiníq; sermonis dociles inueniri, & turdum insuper sua ætate sermones humanos imitantem Romæ fuisse auctor est Plinius secundus, quod de sturno nuper publicè notum fuit, quē seriatim plurima verba proferentem humanis accentibus, sæpe in ipsius Plinij patria & audire tibi contigit & mirari. Nam de psitaco tam trita res est, vt mirabilis iam esse deſierit. Quotiens hūc audisti cibos vnum atq; alterum clara voce pc-scentem? Quotiēs nutritorem suum proprio nomine vocantem, atque vt persuaderet multa illi gestuū ac verborū dulcedine blandientem? Quotiens sic ridentem, vt astantes in risum cogeret, nec omnino alitis sed veri risus hominis crederetur? Quæ quãuis ita sint, tamē hi omnes, lusciniæ præsertim multo me-

lius, mihi credite, suis in ramis canerēt, quàm vestris in caueis, nisi quia vestra cupiditas nihil æstimat, nisi quod sibi propriū fecit. Cùm natura fecerit cuncta cōmunia, sic vltra suos fines atq; vltra suum nomen tendit auaritia.
GAV. Aues innumeras congregaui. RA. Vt multas siue vt omnes habeas, phœnix puto deerit, siue vnus, siue est nullus, siue illud in fidem recepimus, quod quidē tradidere anno vrbis octingētesimo auē hanc ex Arabia in Aegyptū euolasse, captamq; ibi & Romā delatā atq; in comitio, spectaculo populi expositam, supremam tandem vt credibile est morte obiisse, quod vltimum falsum esse nō dubitant, qui de primis magni dubitant auctores. Ita cùm omnes aues habueris, mirabilē pulcherrimámque omniū non habebis. Dolēs & indignans iocor. Vt quid enim semper pueri inanibus gaudiis exultatis? Vtq; ait Salomō, vsq; quo paruuli diligitis infantiam? Quin aliquando conuertimini ad correctionem meam, vt idem ait. Si quidem ipsa eadē sunt quæ loquor: finite: ô cæci aues in syluis agere, nidificare & pasci & canere & errare, vos inertis plumas animi ad cœlum pandite, atque humo vos attollite, enitemini non volucres captare, sed volucres fieri. Túque his omissis, de quibus loqui pudet, si quid habes quo lætari virum deceat profer.

De

De coniugij claritate. Dialogus LXV.

GAV.

VXorem duxi nobilem. RA. Mallem tibi non tantū picas ac psitacos; sed bubones strigésque domi esse. Illi canerēt, ista iurgabitur. Illa aliquid nunciarent, hęc peraget. Illos excludere liceret, hanc non licet. GA. Claro coniugio ornatus sum. RA. Speciosa vinctus es catena, vnde te sola mors liberet. GA. Claro coniugio fœlix sum. RA. Casto fœlicio., fœlicissimus cœlibatu. GA. Pulchro coniugio illustratus sum. RA. Anceps vxoris electio, deformis facilè fastiditur, formosa difficilè custoditur, ea lege qua inter formam corporis atque animi castitatem lis prope perpetua est. Sed vt quod rarissimum est contingat & formæ pudicitia iuncta sit, vberius tecum agam. Accedant & fœmineæ dotes aliæ, nobilitas, sensus, opulentia. fœcunditas atque facundia, famæ integritas, morum candor, scito tuum limen his immixtam sub intrasse superbiā, vt iure Satyricus videatur malle Venusinam quàm Corneliam Gracchorum matrem Africani filiam paternis triumphis ac gloria insolentem. GAV. Nobile coniugium & honestum obtigit. RATIO. Quid de fastu fastidióque ais? Parúmne fœminei mores noti? Disce seruire, disce pati, disce charos perdere, vni coniugio

vacandum eſt amicitiarum ſcopulus vxor imperioſa & viri affectuũ moderatrix. GAV. Generoſa mihi vxor obuenit. RAT. Grauis ſarcina, durę compedes liberos humeros atque olim liberos pedes prement. Durum dictu, durius cogitatu, duriſſimúmque perpeſſu, non vnius lucis, ſed totius vitæ hoſpes for ſitánque hoſtis vacuam præſidiis inuadit domum, Vnde illam, vt dixi, veteris repudij ſpe ſublata, ſola ſcilicet mors excludat. GAVD. Coniugem gratam duxi. RA. Erras, illa te duxit, diu nimium fueras tuus, acceſſit ſponſa domina, carnifex priuignis, æmula ſocrui, familiæ iugũ, coquinę labor, onus penui, ſumptus arculæ, ornamentum aulæ, diurnum ſpectaculum feneſtræ, lis nocturna cubiculo. GAV. Vxor mihi venit amantiſſima. RAT. Cùm amores neſcis, zelus & ſuſpiciones & querelæ ſubeunt, immortale duellum domi habes, ipſis ex voluptatibus & iocis inimicitiæ erumpent, nec ad menſam, nec in thalamo tutus eris, nullum tempus litigio vacabit, media nocte pugnabitur. GAV. Exoptatas nuptias contraxi. RAT. Cum coniuge nuptias, cum pace diuortium. GAVD. Vxor contigit cui vnicè placeo. RAT. Melius forſitan diſpliceres, non te amando premeret atque attereret, & cogitare & res tuas agere & ſomnum carpere ſineret, nunc vxori placens,

cens, nil quod tibi placeat præter illum ſperes, totum ſibi te vẽdicat, nec ſufficies totus. Si quò fortè ire velis, fugere te fugæq; cauſas fingere, ſi quid agas oblitum ſui, ſi quid cogites iratum ſibi, ſi cibo abſtineas ſordere res ſuas tibi, ſi ſomno ceſſeris externa te Venere feſſum dicet. Deniq; vt vxori placidus, tibi atque aliis inutilis ſis oportet. GA. Vxorem habeo quæ me ardenter amat. RAT. Melius amares caſtè, piè & ſobriè ac verecũdè, ardens enim amor quid niſi incendium eſt animæ, qua ardente quiſnam ibi modeſtiæ, quis reuerentiæ coniugali, quis trãquillitati locus aut quieti? Ardẽter te amat vxor, niſi viciſſim ſe amari ſenſerit, tepeſcet, amorémque odio mutabit: ſin æquandus tibi eſt amor, & tu ardeas neceſſe eſt, vnique deditus, ſis amanti zelotypæ coniugis vir inſomnis nunc blanditiis, nunc querelis fictíſque criminibus excitandus exercendúſque per noctem, ſeu licentius oculum deflexeris, ſeu ridenti lentius arriſeris, ſeu vicinam ſalutaueris, ſeu formam alterius laudaueris, ſeu domum ſerius redieris, poſtremò aliquid feceris aut dixeris quo ſuſpectus læſique reus ſis amoris, quæ ſi vita dici debet, quænam mors dicenda ſit neſcio. Et hęc quidem de ardẽti tuo amore ſententia noſtra eſt. GAVD. Eſt mihi perpetua thori conſors. RA. Et ſomni

perpetuum exilium. Martialis lecti rarus ac tenuis sopor est, hinc voluptas, hinc iurgia, quies nusquam. GA. Habeo vxorem fidelissimam. RA. Fuisse fideles aliquas non nego vsque etiam ad mortem. Et profectò homini qui hoc vitæ genus elegerit, magnæ diuitiæ coniunx bona & fidelis, maior tamē est acies aduersa, nempe etiam illustrium multi dolo coniugum periere. Sileo Danai truces & cruētas nuptias, & infamem noctem miserámque tot simul iuuenum stragem, Non hoc illi quorum supra meminimus grauis Agamemnon, non Phrix Deiphobus neget, non ex vestris Africanus maior, non postremò recentior Alboinus rex, cuius ab impudica & sæua fusus coniuge nitidi Athesis ripam sanguis infecit. GA. Vxorem nobilem, castam, mansuetam, humilem & obsequiosam, piam fidam reperi. RA. Mirus auceps cornicem candidam inuenisti. Vix est tamen qui inuenisse se fuscam putat.

De vxore formosa. Dialog. LXVI.

GAV.

FOrmosa mihi vxor obuenit. RA. Difficilem prouinciam nactus es, vigila. dixi iam durum custodire quod à multis appetur. GA. Forma est vxoris excellens. RAT. Solet forma corporis vt multa alia paritate gau-

gaudere, imparitatem ac dissimilitudinem aspernari. Si par igitur tibi forma est exerceberis, alioquin contemneris, vtrunque laboriosum. G A V. Forma coniugis magna est. R A. Et magna superbia, vix est aliquid quod æquè animum tumefaciat & extollat. G A V. Forma vxoris est maxima. R A. Vide ne castitas parua sit. Scitum est illud Satyricū, Rara adeò est concordia formæ atque pudicitiæ. vt hæc constet, morum insolentiam quis ferat & quotidiana fastidia? G A V. Formosissima est vxor. R A T. Habes domi idolum sumptuosum, operosum, videbis indies peregrinos nouósque habitus, luda hinc corporis habitudinem quam omnia deceant. hinc ingenium inuentricis ad cuncta versatile, tum iacturam patrimonij lucrum voca. G A V D. Habeo vxorem formosissimam R A T. Habes idolum litigiosum, insolens, quod affusus colas, quod extra te raptus stupeas, quod adores, vnde totus pendeas. Submitte collum iugo & contentus forma coniugis, curásq; alias & propriam libertatē procul abiice. Dicebam modò, caue ne quando aliam præter illam laudes, ne quando oculos ab illius fronte diuerteris, ne solito parcius blandiaris, solito minus insanias, quicquid respueris capitale erit, omnis sanitas defectio. Viue deniq; ad vxoris edictū, & nutum

dominæ suspensus obserua mancipium non maritus: hæc facito, si tanti existimas aliquã-diu formosam thori sociam amplecti, leníq; ad tempus cute gaudere & candido natos ex vtero tanquam poma nobiliora pulchro de vase suscipere. GAV. Vxorem habeo formosam. RAT. Venenum dulce, compedes aureas, splendidam seruitutem. GAVD. Forma delector vxoris. RAT. Vana breuísque delectatio. Nil forma fugacius & præsertim fœminea qui vxorem propter formam diligit, citò illam oderit.

De vxore fæcunda & facunda. *Dial.* LXVII.

GAV.

FOecunda mihi vxor est. RAT. Mutas tibi curas, multos pariet labores: vxor sterilis vnica tãtùm, at fœcunda quidem sarcina domus est multiplex. Notum est illud Comicum vxorem duxi, quã non ibi miseriam vidi? nati filij, alia cura. GAV. Non fœcunda tantùm vxor, sed facunda est. RAT. Hinc filij & nutrices aderunt, hinc sales & verba non deerunt. Habes cum qua dispures ac declames, & Satyricum non audisti vbi ait: Non habeat matrona tibi quæ iuncta recumbit Dicendi genus, nec curtum sermone rotato Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes. Coniugẽ quærebas, magistram inue-

inuenisti, iámque aliquid impolitum, commune aliquid loqui sine coniugis censura & irrisione non poteris, frustráque eiusdem Satyricum illud optaueris: solœcismum liceat fecisse marito. Inter mundi tædia, nullū importunius procaci fœmina & tacere nescia.

De optima dote. Dialogus. LXVIII.

GAV.

DOte auctus sum opima. RATIO. Et opima tyrannide malum malo additū. Superbiæ coniugalis duo stimuli: dos & forma. GAVD. Multum dotata vxor est mihi. RATIO. Multum dotata vxore nihil est importunius, nihil intractabilius, nil sibi non licitum arbitratur, quæ suas opes mariti comparat egestati, quæ virum pascit, dominam se putat esse non sociam. GAVD. Magna dos meum subiit limen. RA. Vnde dos ingreditur, inde libertas egreditur: quod bene prouiderat Lycurgus, cuius lege cautum fuit, vt indotatæ nuberent: & adiecta ratio vt vxores eligerētur, non pecuniæ, seueriúsque matrimonia sua viri coërcerent, cùm nullis frænis dotis tenerentur. Vtrūque sapienter: nam & verè multis in domibus non viro vxor, sed pecunia nubit auaritiæ, & est vtique magna dos licentia coniugis frænum viri. GAVD. Ingens cum vxore dos obuenit. RA. Muta

ordinem, immo enim cum ingēti dote vxor subiit, quam libentius exclusisses si sola posset excludi. Planè coniugium obscœnū, vbi non spe prolis ad cubiculum viri virgo, sed ad arculam auaritiæ impulsu dos concupita deducitur. GAVD. Magnam mihi dotem vxor attulit. RA. Dic verius, magnum precium libertatis tuæ, quæ si tibi chara esset, vt decuit, nullo eam precio vendidisses. GAV. Ditissima mihi vxor obtigit. RA. De moribus nihil narras: nempe nihil vt reor de moribus cogitasti, déque optimis fœminæ dotibus, fide verecundia, castitate, modestia. Sunt vobis ista contemptui, & solùm in nuptiis vestris attenditur dos & forma, hæc est auaritia & libido, pronubæ matrimoniis his condignæ. GAVD. Pecuniosissima est coniunx. RA. Vide an non Themistocleum illud cōsilium quo diffinit, Malle se virum pecunia, quàm pecuniam viro indigentem: rectè etiam ad fœminas trahi possit. GAVD. Vxor mihi prædiues est. RATIO. Quanto melius erat cum inopi requiescere, quàm laborare cum superba, melius esurire, cum paupercula humili, quàm cum insolenti diuite litigare. GAVDIVM. Coniugis dos immensa est. RA. Consequens est vt elatio animi sit immensa, timor autem viri nullus. Non audebis vitia reprehendere dum respicies

cies dotem, non præſumes humiliare illam per quam te memineris ſuperbire, nec faſtidia duntaxat ac tædia, ſed probra etiam & iniurias tolerabis. An fortè non Aurelij Antonij principis meminiſti illius qui philoſophi cognomen ob imperium non omiſit? qui cùm vxoris noſceret adulteria, & amici vt eam vel occideret vel ſaltem dimitteret hortarentur, reſpondebat: ſi vxorem dimittimus reddamus & dotem, dos autem erat imperium. Vides vt ingentis viri animum dos frænabat, tuum forſitan non frænabit? G. Dos permaxima, infinita inexſtimabilis eſt. RAT. Dos matrimonij oneribus ſupportandis, non auaritiæ æſtibus irritandis inuenta eſt. Itaque quo magis illam exaggeras, magis infamas, vt quæ vtrinque mole ſua noceat, & hinc dantis impudentiam, hinc concupiſcentiam accipientis auctura ſit. G. Eſt mihi maxima dos vxoris. RA. Non quanta ſit dos, ſed qualis ſit vxor refert, & in dote ipſa non quantitas certè, ſed qualitas exiſtimanda eſt, vnde ſcilicet profecta, quibus parta modis, multæ magnæ dotes malis artibus ſunt quæſitæ. Heliopolitanum & Punicum moré noſti, quorum nuptis non pietate patria, ſed ſtupris ac dedecore dos conſtabat.

De gratis amoribus. Dialog. LXIX.

GAV.

GRatis fruor amoribus. R. Gratis insidiis opprimendus. GA. Gratis vror amoribus. R. Bene ais vror. Est enim amor latens ignis gratum vulnus, sapidum venenum, dulcis amaritudo, delectabilis morbus, iucundum supplicium, blanda mors. GA. Amo & vicissim amor. R. Primum nosse potes secundum in ambiguo est, nisi fortè nocturnũ muliercula tuæ murmur in testimonium trahis. G. Amor haud dubiè. R. Persuasit vt video, nec magnum persuadere volentibus. omnis amans cæcus & credulus. Quod si fidem iuramento amatorio vis inesse, scriptum ab amante chirographum tenera in glacie testibus austris in medium profer. Sed ô insane nihil vnquam impudicæ præsertim credas fœminæ: sexus, ardor, leuitas, consuetudo mentiendi fallendi studium fructúsque fallaciæ, hæc singula multóque maximè hæc omnia quicquid illius ore prodierit, suspectum faciunt. G. Amo quod iure animum delectet & dulciter ardeo. R. Credis ex me audire quod ille magister amorum ait, vt fœliciter ardens gaudeas & vento tuo nauiges voluptatis: id quidẽ non cõsilij est: ego verò, quo suauius arseris, eo cautius ex incendio fugiendum consulo. Tunc sunt mala periculosissi

losissima cùm delectant: sæpe suauitatem hanc durissimus finis exasperat. G. Amo amórque. R. Vt sit ita, quid nisi duplex nodus, nexus arctior, graue discrimen? melius de te sperarem si amares tantùm, non etiam amareris: & si enim facillitatē amoris atque difficultatem æquè nociuam quidam dicāt, quod facilitate animus capiatur cum difficultate contendat: ego tamen ita sentio, nihil ad amandum efficacius quam amari, contráque nihil esse quod magis ab amando deterreat quàm scire se non amari, nec amatū iri credere, quanuis id non facilè creditura sit cæca & cupida mens amantis, qui vnus est ex illo grege de quo scribitur, quod qui amant, ipsi sibi somnia fingunt. G. Amo ego cum gaudio. R. Qui quàm malè sibi est non sentit, obtorpuit: qui malo suò gaudet, insanit. G. Apud me fateor, delectabile est amare. R. Odiosum mallem ac molestum, quò & fuga mali promptior foret & propinquior spes salutis, nunc delectatio morbū alit, sanus enim fieri respuit quem delectat ægrotare. G. Vt libet apud me quidem ingenium est amare. R. Vt quisque sapit & loquitur, apud me verò seruile prorsus & languidum, & quod fortissimos etiam viros emolliat eneruétq; dicam quòd nemo est qui nesciat, nemo erit qui audiens non miretur, sic magnarū rerum

recordatio, vel scientibus admirãda est. Néve omnia sequar, quod nec necessarium puto nec possibile, duarũ toto orbe clarissimarũ gentium duos lõgè præstãtissimos duces ad memoriã reuoca. Iulius Cæsar victor in Gallis, Germania, in Britannia, in Hispaniis, in Italia, in Thessalia, in Ægypto: idémq; mox in Armenia, in Ponto, in Africa, & rursus in Hispania supremo Marte victurus: in medio tantarum victoriarum ab amore regio, interim apud Alexandriam victus est. Hannibal apud Ticinũ, apud Trebiam, apud Trasimenum, apud Cannas victor, ac demũ in patria vincendus sua, prius apud Salapiam Apuliæ oppidum, quo inexcusabilior sit, meretricio amore subactus est. Quãta tibi videtur mali vis quæ tam duros animos, tã rigida pectora leui frãgat incursu, tam rapidos pedes, tã fortia brachia fragilibus vinculis liget. Linquo fabulosa & vetera nimis: in beluas transformatum Iouem, ridiculis Martẽ vinculis implicitum, duris mentem pensa digitis Herculem, ad hæc & Leandrũ fluctibus, Biblida lachrymis, Prochn vni telis viri, propria cuspide Pyramum, Hyphin laqueo pereuntem, quódque est certius atque sonãtius, & Græcorum duces de amore certantes, & notis Troiam flammis ardentem, absque his omnibus & mille similibus, satis duo illi quos præmisimus

mus ad probandum de quo agitur, vel magnitudine nominum, vel historiæ fide sufficiunt. G. Amo, quid de odio dices, si amorem damnas? R. Vt tu accipis, vtrumque damnabo, neque ideo bonum aliquid dicam, quod aduersum malo sit. Duo enim extrema sibi inuicem aduersa paritérque à medio, hoc est à virtute distantia, pariter mala sunt. G. Ergo malum est amare. R. Hoc ego fateor. GAVD. Malo hoc nihil melius inuenio. R. Credo Hercle vt est animus, sed tua opinionem mutat. G. Oderint, quos delectat ego amabo. RAT. Odium atque amorem indifferentia dixerim: nam vt odisse vitium, & amare virtutem æquè laudabile est, sic seu virtutis odium seu vitij amor æquè damnabile. Et ad summam, vix inuenies quod per seipsum sic laude vel infamia dignum sit, quin paucis additis, laus ac vituperatio altera locum sumat alterius: tu quid ames, videris. G. Quid amem nisi quod cæteri? R. Non omnes idem amant. Fuerunt qui amarent Deum tam enixè, vt pro amore hoc omnia quidem & seipsos vitámque suam proiecisse, lucrum ducerent. Fuerunt qui non altius aspirantes pro nuda virtute aut pro patria idem facerent Numerarem, nisi innumerabiles essent. G. Ego nec in cœlo fui

vnquam nec virtutē vidi, amo quę cerni possunt. R. Si nihil amas nisi quod cerni potest, nihil igitur magnum amas, quid, quòd directè obuias præcepto illi vulgatissimo? nolite amare quæ vidētur, sed quæ non vidētur: quę enim videntur tēporalia sunt, quæ autē non videntur, æterna. Vos autē cæci animo deditiq; oculis, æternū nihil non dicā amare, sed nec intelligere nec cogitare quidem idonei, vobiscū peritura sectamini, & pudēdos affectus honesto tegētes velo libidinē dicitis amorem, illū colitis, illū fandi licentia Deum facitis, vt probra vestra, quæ vix cœlū tegit, excuset. Quid enim Deo auctore fit perperam? Ite iam, erigite Deo vestro aras ac thura porrigite, ille vos ad cœlum euehet: immo verò cœli Deus illum, & vos trudet in tartarum. G. Iuueniles ludos in calumniam trahis, amo, da veniam. R. Si ab offenso poscenda est venia, ipse tibi ignosce: neq; enim alium quàm te lædis, & ah miser, quos inter scopulos fragilem cymbam agis. G. Iuuat ita viuere, nec intelligo quidnam vetet. R. Miserum est peccare, miserius delectari, miserrimum excusare atque amare peccatum, & tum demum cōsummata materia est, cùm ad studium voluptatis opinio quædam honestatis accesserit. G. Amo, nec possum aliter nec volo. R. Posses nempe si velles

&c.

& forsan adhuc voluentibus animis voles. Siquidem cùm in multis, tunc præcipuè in hoc morbo euenit, vt sæpe virtuti tentatum frustra remedium vltro dies longior efferat. G. Nulla me dies non amentem viderit. R. Age igitur, lude, insani somno lætare, experrectus flebit. G. Ego verò non flebo sed canam, meque ipsum more amantium carminibus consolabor. R. Est hoc quidem de quo multa dici possunt, & quando huc me trahis insistam. Inter multas fateor mira hæc amantium amentia, non solùm apud vulgus vbi consuetudine in naturam versa, furor omnis excusabilis, sed apud vtriusque linguę doctissimos: nam & poëtas Graiorum & vestros quædam de alienis, multa de suis amoribus plausibiliter conscripsisse compertũ est, atque vnde morum infamiam merebãtur, eloquẽtię gloriã cõsequutos. Tolerabilior apud illos Sappho ætas, sexus, animi leuitas puellam excusant. Sed quid Anacreonti facias, quid Alcęo, quorũ vterq; non poëta modò insignis, sed vir fortis & rebus gestis in sua republica clarus fuit: seu quid ex vestris Ouidio, Catullo, Propertio, Tibullo, quorum nullum ferme nisi amatoriũ est pœma: quanquam quid poëtas, quibus nescio, vnde maior licentia data est, & non potius vitæ duces arguam philosophos: vbi hercle

gaudeas, grauitatis multo plus vestris fuisse quàm Græcis: vix enim occurret horum aliquis tam perditus, qui nō dicam, tale aliquid fecerit: sed non liberè, totum hoc vanitatis genus irriserit atque damnauerit: apud illos tamen non communes quosque, sed seuerissimos philosophorū Stoicos, ipsúmque, quod miraberis, Platonem, in hoc errore versatos scimus. Amaturū quidem sapientem volunt Stoici, & sanè si de amore conueniat, nō falluntur. Amabit enim Deum sapiens, vt dixi, amabit & proximum, amabit virtutē, sapientiam, patriā, parētes, filios, fratres & amicos, & si verus sapiens fuerit, etiā inimicos amabit, non propter illos, fateor, sed propter eum qui hoc iubet. In his omnibus, oro te, quis locus est pulchritudini? Sic enim Ciceronis Tusculano diffinitum legimus, amorē ipsum conatum esse amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis specie. Quis tam cæcus, vt nō videat, quid sibi velit hæc pulchritudo? Rectè ergo quærit illic Cicero: quis est enim inquit, iste amor amicitiæ: Cur non deformem adolescentem quisque amat, neque formosam anum? nimirū ætas & forma, cū delinimentis suis insunt huius amicitiæ fundamenta, quæ honestius sic dicitur, quàm libido, quid sit tamen apertis sanísque oculis facilè cernitur. Itaque tota res eò reddat, vt si sit amor quis-

quisquam in rerum natura sine solicitudine turpiq; desiderio, sine suspirio & ardenti cura, sit hic sanè permissus sapienti: vacat enim omni libidine, vt Cicero idem ait, omníque tumultu atque angore animi, quæ maximè vitanda sunt sapientibus. Cæterùm non vt fando rerũ facies velari, sic mutari veritas rerum potest, sermo autẽ nobis nunc nõ nisi de libidinoso amore susceptus est, qui his multísq; aliis magnis malis vacare nullo potest modo: & hæc quidẽ Stoicis. Ad Platonẽ venio, qui philosophorum princeps, immo, vt aiunt, philosophorũ Deus: & si in hoc multi litigẽt, in omni autẽ quæstionẽ, nõ pluriũ, sed maiorum meliorúmq; iudicio standum est. Plato inquã vtique summus vir de amoribus suis etiam turpibus, quãquàm vero philosópho nulla libido non turpis & inconcessa sit, pace tanti viri dixerim, multa licentius scribendum esset. Scripsit tamẽ, & quod nollem, scripta extant, neque tam celebris famæ notam, neque iudicium posteritatis erubuit, curam hanc mẽtúmq; omnem vincentẽ: impetu passionis animum vrgentis stylíq; dulcedine calamum excitantis, quæ vel in turpi pudendáque materia tanta illi est, vt Epicureis magis quàm Platonicis in rebus quasi solis in luto Platonici radios cernas ingenij:

&hanc ipsam post Platonem multis video causam fuisse vt scripta relinquerēt, quæ vel honestius non scripsissent, vel consultius deleuissent, multis vt idem faciāt futuram esse coniicio, sed famosioré attigi. Proinde quod ad reprehensionem attinet insaniæ talis & aliqua diximus, ac multa & varia dici possunt, quod ad remedium verò, non pauca: nam ad illam quam dicis consolationē mali huius, quam tibi de carminibus prouenturam fingis, breuissimum Flacci carmen ac percūctatio illa pro respōso sit: Hiscíne versiculis speras tibi posse dolores, Atque æstus curasq; graues é pectore pelli? loquendo canendóq; amor alitur accenditúrque, non extinguitur nec lenitur, vt quos memoras cantus & carmina, tuorum non fomenta, sed irritamenta sint vulnerum. G. Credere iam tandē admonitus & expertus incipio, quamobrem si libet omissis aliis, ad remedia stilum verte. R. Multi olim ista conquirere nisi sunt, in quibus Naso mirus medicus morbi amantior quàm salutis, cuius quædam leuia, quædam fœda vel inefficacia, tamen est aduertere. Scripsere alij, inter quos Cicero breuiter potentérque. Ad summā pauca hæc sunt quæ de multis electa probauerim, loci mutatio, quæ vt corpori, sic animo ægrotanti salubris interdum est, euitatio omnium

fugáq;

fugáq; diligens quibus amati vultus in memoriam retraharis, occupatio quoque traductióq; animi ad alias curas nouásq; solicitudines, quibus morbi veteris vestigia deleantur, cogitatio vehemēs & assidua, quàm turpe, quam triste, quàm miserum, postremò quàm breue, quàm labile, quā nihil sit omnino quod difficultatibus tātis appetitur, quàm facile quātóq; melius, vel impleri aliter aliisque viis vel cōtēni penitus possit atq; abiici, intérq; rerū vilissima deputari. Multos prætereà curauit pudor, quod maximè generosis animis accidit, dum obuersatur infamia irrisioq;, dúmq; se digito signari vulgíque fabulam fieri dolēt, dum sub oculos redit rei fœditas, fructus vacua, plena dedecore, plena periculis, plena doloribus ac pœnitētię causis. Ad extremū proderit excusationibus ac falsis opinionibus reiectis, veras induere, nihil hic naturā, nihil fatū, nihil stellas agere, nihil dèníq; nisi solam animi leuitatē atque liberum iudiciū. Est enim in ægrotantis arbitrio, vt sanus fiat, mox vt bona fide velle cœperit, & blandæ consuetudinis nexus dulces abruperit: laboriosum certè, sed volenti possibile. Est quidem vt grauissimè ait Cicero, illud quod in omni perturbatione dicitur demonstrandum, nullā esse nisi opinabilē, nisi iudicio susceptam, nisi voluntariam: etenim

si amor naturalis esset, & amarent omnes, & semper amarēt,& idem amarent, neq; alium pudor, alium cogitatio, alium satietas deterreret. Nēpe hoc vltimū satietas à quibusdam inter remedia ponitur, ab aliis autem amor nouus, quo vt cēsent, vetus amor quasi clauo clauus pellitur: quod quāuis Artaxerxi Persarum regi, quem Assuerū, sacræ vocant literę, & suggestum ab amicis, & effectum vtile deprehensum, auctor expressior sit Iosephus, de euentu quidem non litigo, de electione pronuncio. Itaque duo hæc vtilia fortassis interdum, semper certè periculosa crediderim, si neque horum aliquo neque omnibus conualescas, ad morbi causas animo recurrendum erit. Hæ vero, ni fallor, primæ omniū ac maximæ sunt, valetudo & forma elegans, opes, ocium, iuuenta. Vt corporis ergo, sic animi morbis contraria optimè medebuntur ęgritudo, deformitas, inopia, graue negociū, senectus errorum iuuenilium castigatrix eximia: hæc mihi sunt vltima dura quidem, sed pro magnitudine pestis optanda remedia.

De ortu Filiorum. *Dialogus* LXX.

GAV.

NAti mihi sunt filij. R. Geminatum malum pondúsq; domesticum. G. Filij mihi sunt nati. R. Laboriosa vxor, laboriosior

ſior amica, laborioſiſſima demum proles. GAV. Nati filij. RA. Dulcedo amariſſima & fel melle circumlitum. GA. Nata mihi dulcis eſt ſoboles. RAT. Fontem tibi grauiũ curarum domi natum credito. Nũquam ſine metu atque angoribus vitam ages. GA. Filios genui. RA. Nec timere, nec ſperare, nec vota facere noueras: en diſces tuo periculo, diſces & parentes orbos miſerari, diſces & in breui vita longas curas texere, teq; lõgiora negotia ordiri, diſces his qui nihil ad te pertineant torqueri, quę viſurus nunquam ſis diſponere: ad poſtremũ diſces amare plus alium quàm te, diſces ardentiſſimè diligere, tepidiſſimè diligi, duras artes. GAV. Filios habeo. RA. Nunc primum intelligere incipis, quid ipſe debeas parentibus. GA. Filios procreaui. RA. Seuiſti arborẽ inexhauſto percolendã ſtudio, quę te dũ viuas exerceat, cuius nullos forſitã aut ſeros & fortaſſe poſt obitum fructus legas. G. Filij mihi ſunt. R. Si boni iugis timor, ſin mali ſempiternus dolor: interim ſolamen ambiguum, certa cura. G. Habeo filios. R. Habes vnde viuus doleas, mortuus agnoſcaris, habes & vnde ſæpius mori poſſis. G. Pater filiorum ſum bonorum. R. Quanto meliores filij tanto periculoſior conditio tua eſt. Ne ſcis quam dolendi materiam gignendo quæſieris, quos lachrymis

aditus in tuam domum patefeceris, quãtum in te ius morti miseriæq; præbueris? O matres miseræ, ait Horatius, ô patres miseri dico ego. G. Optimorum pater filiorum sum. R. Optanda mors tibi integro est, ne fortè viuus esse desinas quod delectat, & aliquando cum Nestore à sociis quæras cur tandiu vixeris. G. Votiua fœlix lætúsq; sum sobole. RA. Fœlicitas anxia, solicitum gaudium, & sæpe mœstum gaudium, fœlicitas misera. Possem multos illustrium proferre, quorũ fœlicitati nihil magis obstitit, quàm quòd filios habuerunt.

De filio infante festiuo. Dialogus. LXXI.

GAV.

INfans filius festiuus est mihi. R. Modóne ista festiuitas in doloré desinat, & quo præsens tibi lætior infãs tuus fuerit, eo mœstior sit digressus. G. Infans est mihi bonæ spei. RAT. Quid si sit nullius rei? Caduca ante alias ætas illa, sæpe in ipso flore præciditur Vtq; nil dulcius, sic ferè nil amarius. GAV. Infans est mihi blandissimus atq; multiloquus. RA. O ne istæ blandiciæ vertantur in lachrymas. Res est dulcissima fateor, infantilis aspectus & alloquium, vtq; est apud Sta. Papinium, siderei vultus & verba ligatis interrupta modis, quæ dũ audiuntur mulcent,

tent, dum audiri amplius non possunt cruciant, nec sine sensu doloris ad memoriam euertuntur: sic humanis in rebus, sed in nulla magis, dulcedini opposita semper amaritudo est. GAV. Delector filio infante iucundissimo. RAT. Non prohibeo delectari, ne naturæ obstem, sed in omnibus modū quæro, sine quo nihil bene agitur. Volo te parcius gaudere, vt si dolendum fuerit: possis & parcius dolere, & moneo cogitare, facilè fieri posse, vt arundineo baculo insistas, vel in caducum te parietem inclinaueris, quod sæpe dixisse fertur Hadrianus princeps cum Elium verum puerum pulchrum, sed fragilem adoptasset, & secum canere possis Maroneum illud: ostendent terris hunc tantum fa; neq; vltrà esse sinent. GAV. Gaudeo de infante meo. RA. Sic gaude vt doliturus, siue e, vt dixi, acerba morte defungitur, siue uod est multo grauius, quódque sæpissime cidit, è gratissimo infante sit ingratus & obediens adolescens. GAV. Multum gaudeo de infante filio. R. Nemo tam stultus agricola est qui de flore multum gaudeat, fructus est expectandus, tunc gaudendum modicè. Interim tempestates, grandines & vredines metuendæ sunt, frenandúmque metu gaudium.

De insigni natorum forma. Dialogus. LXXII.

GAV.

INsignis est natorum forma. RA. Si tuam tibi formam contemnendam me docente didicisti, quanti alienam sis facturus intelligis. GA. Forma filiorum magna est. RA. Magnum maribus discrimen fœminisq; permaximum. Imprimum pulchritudo & castitas rarò cohabitant: nam nec volunt vixq; si velint liceat, cùm humana omnia, tum imprimis pudicitia hodie malè tuta est, præsertim vbi formæ egregiæ iuncta est. Sunt quibus inuidetur, sed intra suos fines sese tenet inuidia, dolet, irascitur, nihil vltra, quidā illæsi inter multorū odia senuere, quidā perpetua & ad vltimū incōcussa viguere tyrānide. Quot assiduè placato mari nautæ, quot per syluas saluis mercibus prætereunt mercatores, nec pyrata illis, nec his prædo obuius, quā tu mihi formosam intentatam dabis? Casta licet, obsidebitur, oppugnabitur. Quis anim⁹ muliebris corruptoribus tot resistet? Admouentur muris scalæ blandiciarū, machinæq; munerum & latētes sub terra fraudum cuniculi: si his artibus non proficitur, manu improba vis affertur: si fidem quæris famosissimos raptus ad memoriam refer. Forma multos tentauit, ac tentandos præbuit, quosdam strauit, & vel in crimen impulit, vel in mortem. Fuit apud

apud Hebræos exemplum tentationis acerrimæ Ioſeph, ſed diſcrimen, prouidentia cæleſtis in gloriam vertit. Apud Graios Hippolytus & Bellerophontes, apud vos Spurina ne tentaretur propriis ſe manibus deformauit. Non apud primos virgo Thamar, non apud ſecundos Graia Penelope, non apud tertios Romana Lucretia tuta fuit, non apud omnes plurimæ vel tentatæ paſſim vel oppreſſæ. Hi ſunt formæ labiis & caducæ fructus, qui perſæpe non opulentas tantum domos, ſed ingentes vrbes & magna nonnunquam imperia euerterunt. Notæ ſunt hiſtoriæ. Certè niſi formoſa adeo eſſet Helena: Troia manſiſſet incolumis: niſi tam formoſa Lucretia, Romanum regnum non tam velociter corruiſſet: niſi tam pulchra Virginea, nec tam citò decem virale illud imperium defeciſſet, nec Appius Claudius tantus legifer Romanus libidine victus, famam in roſtris vitam in vinculis finiſſet. Denique ſi formoſæ minus innumerabiles aliæ fuiſſent, non tot raptæ aut deceptæ, in tot probra tantáſque animæ ruinas ex arce pudicitiæ cecidiſſent: quare effectus formæ bonos quos inueneris, renuncia, vt cum contrariis comparentur. GAVDIVM. Formoſiſſimus filius eſt mihi. RATIO. Forma hæc Meſſalinæ cuiuſpiam cùm libidinē excitarit,

tarit, elige vtrum vis, aut neget & amãtis imperio occumbendum aut annuat, & Claudij gladio pereundum erit. Castitate igitur mortem, adulterio autem nihil præter exiguam læti morulam quæsierit. & hoc sibi illa inclyta & excellens forma contulerit. In hoc ergo vt in reliquis mediocritas bona: si extremorum alterum eligendũ esset, forma gratior, sed gibbus est tutior. GAV. Est mihi nata pulcherrima. RAT. Circumspice insidias, vim caueto, Iasonem putas aut Theseum aut Paridem vnum esse: mille sunt. Filiam habere solicitudo est laborq;, formam adiice, metus fit, quem nisi morte aut senectute nõ fugias, nuptiis nanq; alterius in domum metum transferes, non extingues. G. Præclara natorum forma glorior & exulto. R. Gloriari & lætari forma sua iuuenes vanum vtique, sed vulgare est: gaudere autem senẽ forma iuuenum suorum, quã vanitate plenam, ni disipiat, obiectamq; periculis videt. stultũ prorsus & insaniæ proximum. GAV. Cælestis filij forma est. RAT. Legisti reor Iliados Homericæ librum quartum & vigesimum, vbi Priamus de Hectore suo loquens: non, inquit, apparebat viri mortalis filius, sed dei, dixit. hoc ille, sed Achilles ei ostendit hominis illum mortalis filium esse, non dei: & tui nũc filij cœlestis forma quam memoras, memento,

mento, eripi fœdaríq; potest, & dum durat, quanti precij sit æstimatio prærupta est. Hor errores tamen & has nugas paternus amor immodicus & recti iudicij hostis parit. GAV. Formosissima mixi filia est. RA. Vt nil aliud sumptuosissima domus erit.

De filij fortitudine ac magnanimitate.
Dialog. LXXIII.

GAV.

EST mihi filius vir fortis. RA. Quanto ille est fortior, tãto tu timidior sis oportet. In nullos enim homines plura pericula quàm in sui contemptores, hoc est viros fortes congerit fortuna. Nec immerito: cæteri enim sese abdunt, euitántq; impetum, illi se obiiciunt fulminãti. Recurre memoria præteritum tempus: fortissimos ferè omnes violenta morte consumptos inuenies. GAVD. Fortitudo filij ingens est. RAT. Fortitudo pulcherrima virtus est, sed comitata casibus variis, paratas lachrymas & instructum ferètrũ habeto. Omnibus mors vicina, viris fortibus contigua est. GAV. Vir fortissimus est filius. RAT. Est qui patriæ libertatem, forsitan stragem hostibus, sibi decus, tibi fletum aliquãdo, metum semper afferat. GAV. Natus mihi fortis ac magnanimus est. RA. At quid aliud interfecto in filio Creon gemit, nisi

magnanimum bellicę laudis ardorem? Quid Euanter in Pallante suo, nisi nouam gloriam armorum & prędulce decus primi certaminis? Quid aliud Priamus Hectorem pauens monet, nisi in Achillem solus expectet? Quid ne aliud hunc ipsum mater anxia precatur, nisi vt fugiat bellicosum virum? Quid deníque aliud vxor Hectoris post viri mortem fati ignara timere se dicit, nisi probitatem viri miseram & feruorem animi non se in acie continentem bellatorem, sed cæteros præcurrentem? quod ipsum iam antè ab initio formidabat, vbi euntem ad bellum his verbis alloquitur. Dæmonice corrumpet te tua vis, neque miseris filij pueri & mei miseræ matris quæ citò vidua tui ero? Quid postremo Achillis genetrix pro nato timida dũ diceret. Iam pelago terrísque mens quæretur Achilles, & volet ipse sequi, dúmq; illum frustra iam feruentis belli motibus ereptum & imbecillem tranquilli senis in regiam inuectum virgineis latebris occultaret? Omnes hos quidẽ fletus & hos metus nihil aliud quàm martia vis & virtus animosa pepererat. GA V. Valde mihi magnanimus est filius. RAT. Magnus animus sine magna potentia stultitia magna est, Magnanimitas recta hominum est paucorum, quanuis & qui potentissimi videntur quàm sint fragiles, multa

etiam

etiam præter mortē ſed præcipuè mors declarat, vt breuiter, vereq; dici poſſit: nihil imbecillius homine nilq; ſuperbius. GAV. Filius eſt mihi magnanimus. RA. Gaude ergo, habebis magnorum conatuum plenam domum, ocij vacuã & quietis. Et ſæpe optabis non tam magnanimum filium habuiſſe. Ad ſummã, clara eſt fortitudo, magnanimitas ſpecioſa, vtraq; verò laborioſa & turbida, tuta modeſtia & tranquilla.

De filiæ caſtitate. Dialogus. LXXXIIII.

GAV.

CAſta mihi eſt filia. RAT. Iucunditas magna ſed ſolicita. Quanto enim caſtitas maior, tanto in eam vigilantior libido. Nihil tam ardēter inuaditur quàm quod caſtis excubiis & fœmineo pudore vallatum eſt. Cõceſſo calle corruptor it ſegnius, & permiſſa repentius appetuntur: multum concupitæ rei difficilis ſolet eſſe cuſtodir. GAV. Inſignis natæ pudicitia eſt. RA. Eſt vbi res optima rei peſſimæ materiam præbet. Magna Lucretiç forma fuit, ſed nil æquè hac ſpectata matronæ nobilis caſtitas veſanum iuuenē in adulterium violentum ſtimulis egit ardentibus: ſic bonorũ donis abutitur nequitia reproborum. GA. Caſtitas filiæ nota eſt. RA. Opta vt perpetua ſit. Apud poetam legis: varium &

mutabile ſemper fœmina: quod ſi Maro non diceret, nunquid minus ideo certum eſſet? Quot adoleſcentulas pudicas primum, poſt laſciuas anus vidimus? & ita præſentibus vitiis cum præterita caſtitate certantes, vt pudicè acti quaſi perditi temporis pœnituiſſe videretur, quo nullum fœdius illo in ſexu atque ætate ludibrium. GAV. Caſtiſſima mihi eſt filia. RA. Si ſeipſam cognouerit ſciueritq; cuius eſt donum caſtitas, & illi gratias agens ad cuſtodiam boni ſui totum animum intẽderit, atque in tutum intemerata peruenerit, erit, fateor, vnde & ſecum deo gratias agas & gaudeas, magis quàm ſi illam regiis nuptiis illuſtraſſes, & tamen interim, mihi crede, quod timeas. Cùm ſit tamen in omnibus rara conſtantia, tum in fœminis nulla eſt.

De optimo genero. Dialogus. LXXV.

GAV.

OPtimus gener eſt mihi. RA. Debet is eſſe vel filio charior, ſiquidem filium caſus affert, generum electio. Acceptum igitur filiæ fer quæ nepotum debitrix, filium iam nunc dedit. GAV. Generum optimum ſors tribuit. RAT. Sunt hoc in genere & fidei inſignis & præſidiæ exẽpla. Raro vel nunquam tam fidelis patri filius fuit, quàm Auguſto Cæſari Marcus Agrippa, quàm Antonio Pio

Mar-

Marcus Aurelius, erga quem vſque ad illius vitæ finem, tribus ac viginti annis ita ſe geſſit, vt non, modò amorem eius ac filiam, ſed imperij quoque ſucceſſionẽ vt filius fide perpetua ac ſedulitate meruerit. At non talis erga Claudium fuit Nero, licet is quoque non ſuis meritis, ſed matris ingenio principiis filiam nactus & imperium. GAV. Vnanimẽ & concordem generum inueni. RAT. Vide ne ſpes ſucceſſionis aut honorum competitio, concordiam hanc infringat, Quid enim non viuere illum optet, cuius ſibi vtilem vitam videt? Sin autem vita obſtare aliquo forſitan aſpiranti aut vtilior mors eſſe cœperit, ſeu videri, mutantur habitus atque effectus animorum, occultúmque mox odium erumpit. Quantæ ſanè inter ſocerum ac generũ poſſint eſſe diſcordiæ, vt ſileam antiquam Danai fabellam, & Nummianum Aprimi ſoceri ſui dolo nefariò interemptum, inſuper Stilconem cupiditate imperij & defuncti ſoceri & generi viuentis oblitum, abunde Cæſaris atq; Pompeij notiſſimum eſt exemplum.

De ſecundis nuptiis, *Dialog.* LXXVI.

GAV.

SEcundas nuptias celebrando. RA. Si noſces ad liquidũ, quid eſt fœmina quidve

de illa magni scribant viri, nec primas quidem nuptias celebrasses. GAV. Secundas nuptias celebrare est animus. RAT. Si nõ te primæ nuptiæ domuerunt, iam secundas celebra, si te nec illæ domuerint, celebrabis & tertias. GAV. Secundis nuptiis intendo. RA. Qui ex primo coniugio prolem habens nouercam superinducit, suis manibus in suam domum mittit incendium. Si iuuenta vrget, aut libidinosa vellicat senectus, qua nihil est turpius, posset forsan, vt ciuiliter hoc potius quàm honestè dicam, posset inquam fortassis vtilius nisi vel peccati materia, vel diuina lege vetitum esset, concubinali obsequio subueniri, quàm nouercalibus odiis domus trãquilla turbari, quod Tito ac Domiciano susceptis filiis Vespasianus prudentissimus princeps fecit, & ætate hæc Stephanus Columnensis haud immeritò inter principes memorandus. GAV. Ad secundas nuptias intendo. RAT. Potes id quidem secundum leges humanas, diuinis quidem legibus patientibus magis quàm laudantibus: nota omnibus quæ de hac re Paulus tractat Apostol9. Certè etiam apud gẽtiles ipsos, quibus laxior taliũ libertas, permissàm rẽ potius quàm probatã intelligere est. Siquidẽ multorũ matrimoniorum experientiã quasi legitimę cuiusdã intemperantię signum esse vestri maiores

credi

crediderunt, quæ amplexus Hieronymus quàm multa contra secundas nuptias, quamque acriter scribat, non est permissę breuitatis inserere, quæ quanuis in fœminas non in viros etiam dici omnia videantur, & haud dubiè, sexus ille maioris sit debitor castitatis ac pudoris, plus tamen prudentiæ ac constantiæ debent viri. GAVD. Secundis mihi nuptiis est opus. RAT. Mirarer, nisi mores vestros nouerim, non tantùm superuacua, sed damnosa etiam vobis necessaria effecistis: tu veró durissimi oris sis, si ad te frenandum vxore opus est altera. GAV. Ad secundas nuptias festino. RATIO. Age age dum feruor durat, cum refrixerit dolebis, non nosti quàm dulcis est sopor in vacuo cubili? Solum illum fœdum, & miserum actum cogitas, qui transit & vulnerat.

De natorum coniugio. *Dialogus* LXXVII.

GAV.

NAtorum nuptiis sobolem propagaui. RAT. Honestior aliquando hæc quidē cura quam superior, & tamen sæpe vitium propago quàm sobolis vtilior fuit. Illa dulci mero dolium, hæc amaris curis amicum impleuit. GAVD. Nuptui natam dedi. RAT. Si proinde sitq; fœliciter & filiam seruasti, & filium, vt modò dicebā, vel filio melius [illegible]

nisti: si minus & illam perdidisti, & tibi hostem tyrannum filiæ quæsiuisti. GAV. Viro filiam collocaui. RAT. Si bonam, dulce pignus ac suaue tibi ereptum alienis laribus inuexisti. At si malam graui fasce quo alium premeres te leuasti, GAV. Filiam viro dedi. RA. Noli nimium hinc gaudere. Multis anxiæ & infœlicis vitæ principium fuerũt nuptiæ, vt latè omnia succedant operosa res est coniunx in laboriosam coloniam durúmque negocium, quam amabas misisti. Nascentur filij domi, illi suus scauriet fons curarum Finge non nasci, & idipsum miserum molestúmque. Sic fæcunditas onerosam sterilitas odiosam faciet. mansisse tecum forsan optabit, pietatémque tuam hanc oderit. GAVD. Filiæ virum dedi. RA. Ociosæ finem vitæ, principium actuosæ, rei sarcinam familiaris grauem, mundi noticiam, experientiam suiipsius. GAVDIVM, Familia virum habet. RA. At perdidit libertatem, virginitatẽ, requiem. non æqua permutatio. GA. Dedi filio vxorem. RATIO. Grauior est immissa nurus quàm emissa filia, semper intestinum malum periculosius externo est. Patefacti arcem hosti forsitan aut profectò participi, iam non solus dominus rerum tuarum, refert qualis intrauerit. GAVD. Generosam filio coniugem quæsiui & diuitem & formosam. RAT.
Cur

Cur quod ſequitur ſupprimis, & ſuperbam & importunam,& coniugi vitæq; tuę æmulam? Inter ſocrum & nurum vetus eſt bellum,nec ſoceri maior eſt gratia, ſed metus, vna eſt amborum ratio. Nullum animal tam primi loci appetens quàm fœmina.Illum ſibi ſaluis vobis interdictum videns,quod nunc animo voluat,& quid oret, haud difficilis coniectura eſt.GAVD.Vxorem filio dedi. RATIO. Quid ſcis an immortale ille tædium tibíque dederis, an vtrique clandeſtinum fortè diſcrimen?Multæ viros ſoceróſque perenni cõfecere faſtidio, quædam veneno ferróque alio peremere. Quot habebat filios Aegiſth⁹ ſi nurum nullam habuiſſet? Inuenta eſt quæ præcipiti libidine dominandi,& ſecundæ ſortis impatientia, quo maturius virum ſéque regnantem cerneret, genitori proprio cauſa mortis cùm fuiſſet, ſupra cæci corpus currũ ageret.Si hæc patrum merces, quid ſperare debent ſoceri? GAV. Nuptiis filiæ celebratis gaudeo.RAT. Quotiens hanc celebritatem diſpar fœdat euentus,& captus, & epulas, & choreas luctus ſequuntur & lachrymæ & tumultus? Ineptum omne gaudium immodicũ,ex his præſertim rebus quibus dolor oriri poſſit & ſoleat. GAV. Vxorẽ filio ſimul & filiæ virum dedi.R. Sarcinas permutaſti, alienam tuis,alienis tuam humeris curam fers.

Brutus, qui regia illum sede deiecit, & vir magnus & patriæ vtilis, sed aduersus auunculo. G A V. Natus est nepos ex filia. R A T. Ennio Pacuuius verecundus ac grauis vir nepos ex filia & poeticæ successor fuit: Antonino autem pio Commodus impudentissimus leuissimúsque hominum. G A. Est mihi ex filia natus nepos. R A. Romulus Remúsque Numitoris ex filia nepotes, auum maternum in Albanum regnum restituerunt. Ancus Martius ex filia Numæ nepos, auitum rugnum Romæ tenuit magna cum gloria, Cyrus autem Astyagis nepos ex filia, maternum regno auum expulit Medorum. Quæ historiæ eo tendunt, vt de hoc nepotum ortu quantum sperari potest, tantum possit & metui.

De filiis adoptiuis & priuiginis. *Dial.* LXXIX.

GAV.

ADoptaui mihi filium. R A T. Adoptio pedisse qua est naturæ, & cùm sit illa nobilior, hæc cautior, quodque illa sine cõsilio gignentis casu quodam, hæc adoptantis certo iudicio operatur, GAV. Adoptione bonũ filium quæsiui. R A T. Debuisti id quidem, si neglectum, non vt genitura sic electio excusabilis: nihil habes in coniugem, nihil in fortunam: quod torqueas. G A V D. Filium

adopta

adoptaui. RATIO. Oportunum hoc naturæ subsidium ciuili repertum. Iure, multis vtile, multísque fuisse pestiferum constat. Bonum filium adoptauit Nerua, sed Traianum in sua adoptione deceptum, quibusdam scriptoribus visum scio. Nam Augustum in Agrippæ nepotis adoptione circumuentum, mox secuta testatur abdicatio, in Tiberij autem vel adoptione, vel successione non deceptũ, sed suorum mortibus pene coactum video, quod & sermo eius indicat, & præfatio testamenti. At Mycipsa ille cuius paulò antè memini prorsus infœlix adoptator fuit, qui non filium, sed funestum draconem regiæ filiísque suis immiserit, quos & si moriens hortetur ita viuere, ne ipse meliores filios adoptasse videatur quàm genuisse, sæpe tamen meliores adoptantur quàm gignuntur, neq; id mirum, cùum illud experientia & consilio muniatur, hoc neutro. Sæpe autem contrà, non peiores modò, sed pessimi omniũ adoptantur. Fusca enim & ambigua merx est homo G. Priuignum bonum habeo. R. Rarus est priuignus bonus, rarior est vitricus. GA. Bonus est priuignus mihi. RAT. Vt sit bonus quid ad te? nisi forsan vt coniugis procurator gaudes. Tibi enim quid virtus aliena contulerit, nisi vt tuorum si quos genueris pandatur ignauia. GAV. Priuignus est mihi optimus

mus atque fidissimus & nulli filio secundus. R. Fieri id quidem potest. Talis Augusto fuit Drusus, sed non Claudio talis Nero.

De excellenti præceptore. Dialogus. LXXX.
GAV.

EXcellenti præceptore glorior. RATIO. Alieno necdum desinis gloriari. Quod ad te enim excellentia præceptoris tui? Crede mihi, quod sæpe itero, intra te sit oportet, quod te faciat gloriosum. GAV. Præceptore glorior excellenti. RAT. Sine illum interim rebus suis vt videtur vti & si libet etiam gloriari, quamuis & si excellens verè est, minime id facturus sit, de te autem post viderimus. GAVD. Est mihi præceptor insignis. RA. Qualis tu discipulus sis expecto. Ante enim quid pronũciẽ nõ habeo. Quam multos stultos atq; hebetes habuisse putas scholã Socratis ac Platonis? Quàm multos absq; præceptore vllo, per seipsos in altum euolasse, vt præceptores fierent aliorum, qui præceptoribus caruissent? Nullum Virgilio præceptorẽ legimus. Horatius Flaccus de suo nihil nisi quòd plagosum dixit, verberum pueriliũ credo meminerat. Cicero autem suum laudibus amplissimis celebrare noluit nec valuit. Contrà huius filius, quantis præceptoribus

bus patre scilicet & Cratippo illi⁹ ætatis philosophorũ principe, si quid ipsi credimus Ciceroni, quãtus nebulo, quanq; famosæ ebrietatis euaserit notũ est, q solo patris vel tacentis aspectu doctus ac sobri⁹ euasisse debuerit. Plato ipse & si vt supra memini, Socratis magisterio glorietur, maior tamen est gloria Socraté excessisse quã sub Socrate didicisse. G. Sciẽtificus præceptor est mihi. R. Sciẽtia præceptoris discipulo vtilis esse potest, gloriosa esse nõ potest, quinetiã quod mireris, est qui tibi famam minuat, ignauiam exaggeret, iactantiæ excusationibúsque aditum præclusisti: quicquid scieueris præceptori dabitur, quicquid ignoraueris tuum erit. Est ergo nõ vnde glorieris, sed vnde aspires ad gloriam. Habes & quẽ sequi velis atq; assequi, nõ quẽ te esse putes quòd discipulus eius sis. Est denique nõ quod habeas, sed quod habere cupias & quod speres: idq; non sine ingenti tuo studio ac labore. GAVD. Est mihi præceptor asiduus vir clarus. RA. At illi de quo diximus Ciceronis filio, duo erant summi viri, quorũ alter libris eminus, alter verbis comminus in eũ incubuerat, & quid profecerit audisti. Quã multos verò è filiis principũ præceptores simul cõplurimos habuisse cõperim⁹ sed quid refert esse qui doceãt, si q discat nemo sit? Patiente indispolito frustra nititur vis

agentis. Certè si doctos viros propius spectare vel alloqui, doctos faceret spectatores, & si paucos virtutis aut doctrinæ cupidos videamus, magna circa eos esset tamen & importuna frequentia.

De insigni discipulo. Dialogus. LXXXI.

GAV.

INsignem discipulum penè filio chariorem casus obtulit. RAT. Importunum negociũ puerilis ingenij non æquis gressibus ingeniũ coaptare, & in vnum semper infantem defixos oculos atque animum habere, ad illius tolerantiam intellectum tuum vocémque submittere. Quòd si discipuli plures sunt. cumulatior fit congeries laborum, vertit cõtinuè huc illuc, vtque ait Satyricus, tot puerorum obsernare manus oculósque in fine trementes. GAV. Vnus isque clarissimus est mihi discipulus. R. Pro vno discipulo claro, multis obscuris iudiciis te obiicis. Quicquid ille deliquerit, in tuum caput redundabit. En doctrinam, inquient, en facundiam, en mores: in hoc magistrum inspice, nulla quàm ingeniorum certior effigies. G. Discipulum sum nactus illustrem. R. Age ergo magna spes est gloriæ, profectus ingenio illius, defectus culpæ tuæ dabitur: cùm vt Plutarchus philosophus ad Traianum principem discipulum

suum

suum scribit sermo publicus delicta discipulorum refundere soleat in præceptores: quod multi vt legimus passi sunt: inter quos Quintilianus & Seneca & ipse philosophorū pater Socrates. G. Præclari discipuli sunt mihi. R. Melius si modesti, quanquam vera claritas sine virtutis radio nulla est. G. Magni discipuli curam gero. R. Triformi congrederis chimæræ, hinc vt puero prosis, hinc vt parentibus placeas, illinc autem vt reip. rationem reddas, quam de tuis manibus exiget, rudémque illum tibi creditum, eruditum repetet. G. Pueri nobilis mihi cura commissa est. R. Suspecta est ætas & suspecta nobilitas. Illa spondet immemorem, hæc superbum G Puer mihi creditus me veretur. R. Quid dices, dum te despicet adolescens, vir fortasse vix nouerit? Nota fides pueri, nota constantia est. G. Puer mihi creditus me amat. R. Inexpleto parieti imaginem impressisti, illo crescente delebitur: firmus amor solidam poscit ætatem. G. Clarus puer edocēdus in sortem venit. R. Inquieta sors, euentus ambigui. quædā ingenia nullo studio eriguntur. Est vbi pater impēsam, præceptor operam puer tempus amittit. Docilem doce, indocilem ne fatiges, néve illum téque simul frustra atterat: ægre vincit ars naturam. G. Discipulus tener nec indoci-

lis obtigit. R. Et si in lubrico stas atque in fluxo struis: age tamen fideliter commissum. Si plena ætas accesserit, poterit meminisse: alioquin sua erit obliuio, fides tua, magnum satis ipsa sibi virtus est præmium. Conscientia bonorum operum nihil est dulcius, non te retrahat ab honesto desperatio præmiorum, quia nullum etiam in hac vita rectè factum præmio caret, cuius vt sapientibus placet, fructus vberrimus est fecisse atq; in silentio meminisse. G. Inueni discipulum magnæ spei. R. Et magnæ solicitudinis, & profectò si bonus fiat, filium tibi cor genuerit, lingua peperit: sin malus hostem qui te, dum timuisse recordabitur, oderit. G. Discipuli claritas ingens est, qua illustrari spero. R. Moderata claritas oculos delectat, immoderata perstringit. Præterea nullus te nisi tu luceas illustrabit, & si detegat, verum lumen ab intra est. G. Magnus est mihi discipulus. R. Non maior puto quàm Senecæ præceptorum alios protexit, alios oppressit, discipuli magnitudo his portus fuit, his scopulus.

De patre bono. Dialogus LXXXII.

GAV.

HAbeo patrem bonum. R. Bonum nosce tuum, breue est. G. Patrem habeo opti-

optimum. R Aut ille tibi luctum pariet aut tu sibi. G. Indulgentissimus est mihi pater. R. Si naturæ ordo seruatur, magni fletus hæreditas te manet illúmque si peruertitur. G. Patrē adhuc habeo. R. Vtere sedulo, fugitiua iucunditas, pater senex. G. Patrem habeo grandæuum. R. Non est locus inertiæ: festina carpere fructus extremos tanquam ex arbore ruinosa. Charo lateri inhære quantum potes, cupidè illum vide ceu confestim abiturum, cupidiúsque audi, & extremos monitus memori mente recondito, desertúmque velut iter acturus necessariis permunito. Egebis illo consultore, quæréſque cum nec inuenies domi. G. Patrem habeo decrepitum. R. Propera nouissima pietatis officia in illum congerere dum licet, si quid nunc omiseris, dolebis semper. G. Patrem pium habeo. R. Habēs qui ante te mori cupiat, post te viuere metuat. G. Habeo patrem optimum. R. Habes quàm priusquam habere desieris vix agnoscas, habes & quem perditum suspires.

De matre amantissima. *Dialogus* LXXXIII.

GAV.

AMantissima mihi est mater. R. At tu illi iugis pauor desideriúmque per-

nisti: si minus & illam perdidisti, & tibi hostem tyrannum filiæ quæsiuisti. G A V. Viro filiam collocaui. R A T. Si bonam, dulce pignus ac suaue tibi ereptum alienis laribus inuexisti. At si malam graui fasce quo alium premeres te leuasti, G A V. Filiam viro dedi. R A. Noli nimium hinc gaudere. Multis anxiæ & infœlicis vitæ principium fuerũt nuptiæ, vt latè omnia succedant operosa res est coniunx in laboriosam coloniam durúmque negocium, quam amabas misisti. Nascentur filij domi, illi suus scauriet fons curarum Finge non nasci, & idipsum miserum molestúmque. Sic fæcunditas onerosam sterilitas odiosam faciet. mansisse tecum forsan optabit, pietatémque tuam hanc oderit. G A V D. Filiæ virum dedi. R A. Ociosæ finem vitæ, principium actuosæ, rei sarcinam familiaris grauem, mundi noticiam, experientiam suiipsius. G A V D I V M, Familia virum habet. RA. At perdidit libertatem, virginitatẽ, requiem. non æqua permutatio. G A. Dedi filio vxorem. R A T I O. Grauior est immissa nurus quàm emissa filia, semper intestinum malum periculosius externo est. Patefacti arcem hosti forsitan aut profectò participi, iam non solus dominus rerum tuarum, refert qualis intrauerit. G A V D. Generosam filio coniugem quæsiui & diuitem & formosam, RAT.

Cur quod ſequitur ſupprimis, & ſuperbam & importunam,& coniugi vitæq; tuę æmulam? Inter ſocrum & nurum vetus eſt bellum,nec ſoceri maior eſt gratia, ſed metus, vna eſt amborum ratio. Nullum animal tam primi loci appetens quàm fœmina.Illum ſibi ſaluis vobis interdictum videns,quod nunc animo voluat,& quid oret, haud difficilis coniectura eſt. GAVD. Vxorem filio dedi. RATIO. Quid ſcis an immortale ille tædium tibíque dederis, an vtrique clandeſtinum fortè diſcrimen?Multæ viros ſoceróſque perenni cõfecere faſtidio, quædam veneno ferróque alio peremere. Quot habebat filios Aegiſth' ſi nurum nullam habuiſſet? Inuenta eſt quæ præcipiti libidine dominandi,& ſecundæ ſortis impatientia, quo maturius virum ſéque regnantem cerneret, genitori proprio cauſa mortis cùm fuiſſet, ſupra cæci corpus currũ ageret.Si hæc patrum merces, quid ſperare debent ſoceri? GAV. Nuptiis filiæ celebratis gaudeo. RAT. Quotiens hanc celebritatem diſpar fœdat euentus,& captus, & epulas, & choreas luctus ſequuntur & lachrymæ & tumultus? Ineptum omne gaudium immodicũ,ex his præſertim rebus quibus dolor oriri poſſit & ſoleat. GAV. Vxorẽ filio ſimul & filiæ virum dedi. R. Sarcinas permutaſti, alienam tuis,alienis tuam humeris curam fers.

Quid quòd hunc quem faustum putas, vel nepotis turbidine, vel vi forsitan fortunæ infaustum quandoque dicturus es diē? Quid quòd tibi natus mox forsitan morturus, & plus tristitiæ allaturus est quàm attulerit læticiæ? Multi sunt varij, subiti & inopini hominum casus, sed infantium innumeri. Si omnes viuerent qui nascuntur, humanum genus terra non caperet, viuerent dico non semper, nàm si id facerēt homines non essent, sed vsque in seniū, vsque saltem ad legitimam ętatem: stultum est magnum gaudiū de re breui vtiq; incerta quónam euasura sit. Quod & in filiis & in nepotibus verum est, sed eo magis in nepotibus magísque etiam nunc in pronepotibus quo à radice absunt longius. GAV. Nati sunt mihi nepotibus ex fratre, ex filia, ex sorore RAT. Hi iam minus ad te pertinent, hoc gaudium & hanc patribus curam cede. GAVD. Natus est mihi nepos ex fratre RAT. Et Anneo Senecæ Lucanus nō exigua pars Hispanæ facundiæ, & Mycipsæ Numidarū regi Iugurtha non vltimum exemplum Libycæ perfidię nepos fuit, regni euersor, fratrū interfector. GAV. Nat⁹ est mihi nepos ex sorore. R. Et Platoni Pseusipus ex sorore nepos ac philosophię velut hęres fuit, & Pericli talis nepos Alcibiades, turbator patrię & bellorū Græciæ cōcitator, & Tarquinio superbo

adoptaui. RATIO. Oportunum hoc naturæ subsidium ciuili repertum. Iure, multis vtile, multísque fuisse pestiferum constat. Bonum filium adoptauit Nerua, sed Traianum in sua adoptione deceptum, quibusdam scriptoribus visum scio. Nam Augustum in Agrippæ nepotis adoptione circumuentum, mox secuta testatur abdicatio, in Tiberij autem vel adoptione, vel successione non deceptũ, sed suorum mortibus pene coactum video, quod & sermo eius indicat, & præfatio testamenti. At Mycipsa ille cuius paulò antè memini prorsus infœlix adoptator furt, qui non filium, sed funestum draconem regiæ filiísque suis immiserit, quos & si moriens hortetur ita viuere, ne ipse meliores filios adoptasse videatur quàm genuisse, sæpe tamen meliores adoptantur quàm gignuntur, neq; id mirum, cùum illud experientia & consilio muniatur, hoc neutro. Sæpe autem contrà, non peiores modò, sed pessimi omniũ adoptantur. Fusca enim & ambigua merx est homo G. Priuignum bonum habeo. R. Rarus est priuignus bonus, rarior est vitricus. GA. Bonus est priuignus mihi. RAT. Vt sit bonus quid ad te? nisi forsan vt coniugis procurator gaudes. Tibi enim quid virtus aliena contulerit, nisi vt tuorum si quos genueris pandatur ignauia. GAV. Priuignus est mihi opti-

mus

bus patre ſcilicet & Cratippo illi⁹ ætatis philoſophorũ principe, ſi quid ipſi credimus Ciceroni, quãtus nebulo, quanq; famoſæ ebrietatis euaſerit notũ eſt, q ſolo patris vel tacentis aſpectu doctus ac ſobri⁹ euaſiſſe debuerit. Plato ipſe & ſi vt ſupra memini, Socratis magiſterio glorietur, maior tamen eſt gloria Socratẽ exceſſiſſe quã ſub Socrate didiciſſe. G. Sciẽtificus præceptor eſt mihi. R. Sciẽtia præceptoris diſcipulo vtilis eſſe poteſt, glorioſa eſſe nõ poteſt, quinetiã quod mireris, eſt qui tibi famam minuat, ignauiam exaggeret, iactantiæ excuſationibúſque aditum præcluſiſti: quicquid ſciueris præceptori dabitur, quicquid ignoraueris tuum erit. Eſt ergo nõ vnde glorieris, ſed vnde aſpires ad gloriam. Habes & quẽ ſequi velis atq; aſſequi, nõ quẽ te eſſe putes quòd diſcipulus eius ſis. Eſt denique nõ quod habeas, ſed quod habere cupias & quod ſperes: idq; non ſine ingenti tuo ſtudio ac labore. GAVD. Eſt mihi præceptor aſsiduus vir clarus. RA. At illi de quo diximus Ciceronis filio, duo erant ſummi viri, quorũ alter libris eminus, alter verbis cominus in eũ incubuerat, & quid profecerit audiſti. Quãmultos verò è filiis principũ præceptores ſimul cõplurimos habuiſſe cõperim⁹ ſed quid refert eſſe qui doceãt, ſi q diſcat nemo ſit? Patiente indiſpoſito fruſtra nititur vis

agentis. Certè si doctos viros propius spectare vel alloqui, doctos faceret spectatores, & si paucos virtutis aut doctrinæ cupidos videamus, magna circa eos esset tamen & importuna frequentia.

De insigni discipulo. *Dialogus*. LXXXI.

GAV.

INsignem discipulum penè filio chariorem casus obtulit. RAT. Importunum negociũ puerilis ingenij non æquis gressibus ingeniũ coaptare, & in vnum semper infantem defixos oculos atque animum habere, ad illius tolerantiam intellectum tuum vocémque submittere. Quòd si discipuli plures sunt. cumulatior fit congeries laborum, vertit cõtinuè huc illuc, vtque ait Satyricus, tot puerorum obseruare manus oculósque in fine trementes. GAV. Vnus isque clarissimus est mihi discipulus. R. Pro vno discipulo claro, multis obscuris iudiciis te obiicis. Quicquid ille deliquerit, in tuum caput redundabit. En doctrinam, inquient, en facundiam, en mores: in hoc magistrum inspice, nulla quàm ingeniorum certior effigies. G. Discipulum sum nactus illustrem. R. Age ergo magna spes est gloriæ, profectus ingenio illius, defectus culpæ tuæ dabitur: cùm vt Plutarchus philosophus ad Traianum principem discipulum suum

ſuum ſcribit ſermo publicus delicta diſcipulorum refundere ſoleat in præceptores:quod multi vt legimus paſſi ſunt:inter quos Quintilianus & Seneca & ipſe philoſophorū pater Socrates. G. Præclari diſcipuli ſunt mihi. R. Melius ſi modeſti, quanquam vera claritas ſine virtutis radio nulla eſt. G. Magni diſcipuli curam gero. R. Triformi congrederis chimæræ, hinc vt puero proſis, hinc vt parentibus placeas, illinc autem vt reip. rationem reddas, quam de tuis manibus exiget, rudémque illum tibi creditum, eruditum repetet. G. Pueri nobilis mihi cura commiſſa eſt. R. Suſpecta eſt ætas & ſuſpecta nobilitas. Illa ſpondet immemorem, hæc ſuperbum G Puer mihi creditus me veretur. R. Quid dices, dum te deſpicet adoleſcens, vir fortaſſe vix nouerit? Nota fides pueri, nota conſtantia eſt. G. Puer mihi creditus me amat. R. Inexpleto parieti imaginem impreſſiſti, illo creſcente delebitur: firmus amor ſolidam poſcit ætatem. G. Clarus puer edocēdus in ſortem venit. R. Inquieta ſors, euentus ambigui. quædā ingenia nullo ſtudio eriguntur. Eſt vbi pater impēſam, præceptor operam puer tempus amittit. Docilem doce, indocilem ne fatiges, néve illum téque ſimul fruſtra atterat: ægre vincit ars naturam. G. Diſcipulus tener nec indoci-

lis obtigit. R. Et si in lubrico stas atque in fluxo struis: age tamen fideliter commissum. Si plena ætas accesserit, poterit meminisse: alioquin sua erit obliuio, fides tua, magnum satis ipsa sibi virtus est præmium. Conscientia bonorum operum nihil est dulcius, non te retrahat ab honesto desperatio præmiorum, quia nullum etiam in hac vita rectè factum prꝛmio caret, cuius vt sapientibus placet, fructus vberrimus est fecisse atq; in silentio meminisse. G. Inueni discipulum magnæ spei. R. Et magnæ solicitudinis, & profectò si bonus fiat, filium tibi cor genuerit, lingua peperit: sin malus hostem qui te, dum timuisse recordabitur, oderit. G. Discipuli claritas ingens est, qua illustrari spero. R. Moderata claritas oculos delectat, immoderata perstringit. Præterea nullus te nisi tu luceas illustrabit, & si detegat, verum lumen ab intra est. G. Magnus est mihi discipulus. R. Non maior puto quàm Senecæ præceptorum alios protexit, alios oppressit, discipuli magnitudo his portus fuit, his scopulus.

De patre bono. *Dialogus* LXXXII.

GAV.

HAbeo patrem bonum. R. Bonum nosce tuum, breue est. G. Patrem habeo opti-

optimum. R Aut ille tibi luctum pariet aut tu sibi. G. Indulgentissimus est mihi pater. R. Si naturæ ordo seruatur, magni fletus hæreditas te manet illúmque si peruertitur. G. Patrē adhuc habeo. R. Vtere sedulo, fugitiua iucunditas, pater senex. G. Patrem habeo grandæuum. R. Non est locus inertiæ: festina carpere fructus extremos tanquam ex arbore ruinosa. Charo lateri inhære quantum potes, cupidè illum vide ceu confestim abiturum, cupidiúsque audi, & extremos monitus memori mente recondito, desertúmque veluti iter acturus necessariis permunito. Egebis illo consultore, quærésque cum nec inuenies domi. G. Patrem habeo decrepitum. R. Propera nouissima pietatis officia in illum congerere dum licet, si quid nunc omiseris, dolebis semper. G. Patrem pium habeo. R. Habes qui ante te mori cupiat, post te viuere metuat. G. Habeo patrem optimum. R. Habes quàm priusquam habere desieris vix agnoscas, habes & quem perditum suspires.

De matre amantissima. *Dialogus* LXXXIII.

GAV.

AMantissima mihi est mater. R. At tu illi iugis pauor desideriúmque per-

petuum. G. Mater est mihi amantissima. R. Maximus patris amor, matris vehementissimus, vterque talis tantúsque, vt vix eum nisi rara admodũ filij pietas æquauerit: pulchrum tamen honestumq; est inter parentes & filios de amore ac pietate certamen, vincant quibus largius charitatis fons cœlestis affluxerit: at nunc vsque vincere soliti sunt parentes, nec dum adolescentium ea est pietas, aut maiorũ reuerentia quæ sperare aliud cogat, quod si fortè præter spẽ euenerit, nullum in terris cœlo gratius spectaculum fingi queat. G. Est mihi mater optima. R. Esto illi saltem bonus filius, scito te illi primum pondus ac tædium fuisse, dehinc acerrimum dolorem, post continuũ laborem trepidàmque solicitudinem: memento vteri altricunque vberum. Quot illi somnos, quotque seu cibos seu iocos tuis fletib⁹ abruperis? Quot aut metus aut dolores tuis casibus pepereris, & fortasse nonnunquam periculosa quoque gaudia? Sępe enim vt dolor filiorum mortis, si gaudiũ vitæ miseras matres mori compulit. Patuit hoc vltimũ eo clarius die, quo reliquiæ cladis ad Thrasumenum acceptæ Romani sparso agmine repetebant, duæ matres filiis, quos in acie cecidisse referentibus crediderant, conspectis, insperati gaudij non capaces efflarunt spiritus, his atque aliis effe-
ctum.

ctum, vt nulla inter homines maior esset ingratitudo, quàm quæ in matrem admittitur. G. Adhuc annosa superest genitrix. R. Quotiens hanc aspicis simul terram intuens, cogita vnde venias & quo pergas, quàm te augustum habitaculum emiserit, quàm angustum excipiet. De ventre matris propriæ in vtrunque ergo laxantibus animum atq; raptantibus, superbiæ atq; auaritiæ frænum stringe.

De fratribus bonis piísque sororibus ac formosis.
Dialogus LXXXIIII.

GAV.

Pios fratres habeo. R. Rarum, nam parentes ferè semper amant, fratres sæpe inuident, sæpe despiciunt. Raramq; ideo fratrum gratiam Nasonis ore veritas clamat, vbi & fratrum & filiorum & omnium penè, nisi parentum, notatur impietas. G. Fratres mihi sunt optimi. R. Miror planè, bonos esse sat est, sæpe enim mali sunt, aliquādo & pessimi, eóque peiores hostibus, quo minus contra domesticas insidias est cautelæ. Quantus autem sit amor fratrum, ne latentes eruam, neu præsentes lædā, satis notissima paria, Mycenæi Thebaníq; fratres ac Romani indicant: quæ quidem infamia, cur vnius vrbis potius

quàm totius orbis ſit,nõ video. Primos mun di fratres aſpice : alter alterius oppetiit manu: nec dum relatu horridum ſcelus audis. Siquidem Phraates res Parthorum, cuius ſuprà mentio eſt habita præter parricidia in patrem ſimul ac filium admiſſa, triginta inſuper proprios fratres trucidaſſe legitur, non veritus tanto ac tali ſanguine & regnũ malè partum ſtabilire, & metum omnem inuiſi conſortis extinguere. G. Fratres boni ſunt. R. Nondum puto patrimonium diuiſiſtis, tunc erumpet iniquitas. Igne aurum, auro animus probari ſolet. Magna ſæpe quæ videtur pax, pauxillum auri ſi adhibeas lis erit. G. Pij ſunt fratres. R. Cœlibatus forſan tuus, aut orbitas illos tibi conciliat. Coniugio detegentur tuo, ſed prole melius, ſpe ſucceſſionis amiſſa, quæ impatientiſſimos quoque multa pati docuit. G. Amantiſſimos mei fratres habeo. R. Debet id quidem ita eſſe, niſi liuor obſtet aut timor aut cupiditas, & habendi ſitis, diuini omnis humaníque iuris dũ expleri ſtudet immemor. Inter parentes enim filióſque quantunlibet ſit amoris, conuerſatio tamen diſpar diuerſiq; mores ſunt filij, & ſi ſcitò patres videant, ſerò agnoſcũt. Patres & ſi filios ſtatim amēt, ſerò illos, ſæpe etiam in ſenectute ſuſcipiũt: fratres ante quam naſcantur & poſtquam nati ſunt

ti ſunt in eodem domicilio eiuſdémque incunabulis æuo pares verſantur ac moribus, ilicet in lucem æditi, ſe viciſſim cernunt, vno cibo aliti, iiſdem parentibus, iiſdem ſociis, iiſdem ludis, iiſdem ſcholis, iiſdémq; præceptoribus ac nutritoribus aſſuefacti, pariter pubeſcunt, pariter adoleſcunt. Vndique paritas multiſque & validis nexibus iunctus amor, niſi hos aduenticiæ ſoluant cauſæ, duræque mentis aſperitas frangat, quod commune eſt adeò vt neſciam an fraterno vllus amor maior eſſe debeat, an vllum odium maius ſit, an indignatio vlla profundior: tam turbida ſemper æqualitas, tam paris impatiens mens humana. G. Aequos pióſque fratres habeo. R. Serua illos æquitate mutua ac pietate. Delicatiſſima res eſt amor, ſerua illam, difficile quæritur, facile perditur. G. Sed ſorores habeo bonas. R. Graue pondus, ſed iucundum, ac ferè adoleſcentum primus labor, quo ſe effecti ſui iuris exerceant, vnde primam pietatis atque indolis famam quærant. G. Bonas habeo ſorores. R. Cura vt illæ bonum fratrem habeant téque ſuperſtitem, & ſi communis pater obierit orbitatem non ſentiant. GAV. Pulcherrimæ ſunt ſorores. RA. Cuſtos rei labilis, vigilantibus oculis dolos caue, circunfuſa te procorum cohors excitet. difficilis eſt

vnus formæ custodia, quid multarum reris? tãto exactiorem pudicitiæ quam auri curam esse decet: quanto & preciosior & irrecuperabilior illa est. Senè virgineam castitatem nulla arte melius quàm maturo cõiugio prę seruabis. G. Formosæ mihi sorores domi sũt. R. Ne diutius tibi sint prouide, multas aptius ornabunt domos.

De bono domino. Dialogus LXXXV.

GAV.

DOminum bonum habeo. R. An habeas, an veriu's habearis cogita, sed loquendi mos est, sic dominum habetis, vt scabiem siue vt tussim. Multa sunt quæ habentur inuitis possessoribus: molestæ opes quibus non liceat caruisse. G. Bonum dominum habeo. R. Libertatem igitur amisisti, hunc & illam vno tempore nemo habet. Iam neque sorores de quibus modò agebas, neque filiæ, neque nurus, neq; coniunx demum ipsa, neque patrimonium, neque vita in tuto sunt propter vnum quem habes dominum, habere simul omnia desiisti. G. Bonum mihi & patriæ dominum sors dedit. R. Incompatibilia penitúsque cõtraria: nam si bonus, non dominus, si dominus, non bonus pręsertim si se dominum dici velit. G. Bonus est dominus. R. Boni sunt parentes, boni fratres ac fi-

ac filij esse possunt: amici autem semper boni alioquin nec amici sunt, dominum bonū dici blandum mendacium atq; adulatio nota est. G. Optimum dominum habemus. R. Rectorē populi fortassis & reipublicę defensorem, quo nil actuum humanorū acceptius Deo ferunt. Illum verò nō dicam optimum, sed bonum, & non potius pessimum quis dixerit, qui quod habēt optimum, libertatem, summum ac præcipaum vitæ bonum suis ciuibus eripit, próque vnius explenda voragine quæ expleri nequit, tot milia miserorū siccis oculis intueri potest. Neque eum & si non iusticia aut misericordia, saltem pudor à tam mœsto retrahit spectaculo, sit licet affabilis, sit blandiloquens, sit postremò munificus in paucos de multorū spoliis. Hæ sunt àutem artes tyrannorum quos vulgus dominos vocat, carnifices experitur, hęc præstigia attonitis ingerunt luminibus, hanc hamis & laqueis prætēdunt escam, sic credulos aucupantur. G. Dominum habeo præpotentem. R. Is in cœlo vnus est, qui se iure suo dominum dixit & dici voluit: nam terræ dominus Augustus Cæsar edicto vetuit se dominum dici. Ille deorū Deus, iste hominum imperator. Ille maiestatem tenuit, iste modestiam. Denique & super hoc populū Romanum grauissimè corripuit: sic enim de ipso

ſcriptum, eſt: & domini appellationẽ vt maledictum & opprobrium ſemper exhorruit. Quòd ſucceſſorẽ quoque longe rebus omnibus imparem, tamẽ obſeruaſſe cõpertum eſt, qui licet dominãdi auidus, titulo tamen dominationis abſtinuit, atq; ita ſe inter ambitionem & verecundiã mediũ tenens, eſſe dominus voluit, dici autem noluit, vt qui ſciret iniuſtũ eſſe quod cuperet, ſaltẽ exprobrationis iniuriã vitaret. Durũ enim ſuperbumq; & graue nomen eſt dominus, illic maximè vbi amor libertatis ac ſeruitij pudor eſt. Secutus horũ veſtigia Alexander hic Romanus princeps vt priuato ſibi non altius ſcribi voluit: nam ille alter Macedo, non dominus modo, ſed Deus dici voluit: quẽ ſecuti animo huius temporis latrunculi, vna vrbe vel altera vix inſidiis oppreſſa, non tantùm d.ci volunt, ſed dici homines erubeſcunt atq; ad iniuriã trahunt. G. Dominum habeo verè optimum. R. Verè vnus eſt dominus, quem ſi habes honeſtiſſima regniſque fœlicior ſeruitus tua eſt. G. Iuſtum dominum regẽq; optimum habemus. R. Inter regem & tyrannũ nõ diſcernũt Graij, ſecundũ quod poëta noſter de rege loquens ait, Pars mihi pacis erit dextrã tetigiſſe tyranni. Apud vos autem vt interſit nõ niſi propoſitum vitæq; ſeries facit: qui iuſticia regit ac regitur, ille demũ verus eſt rex. Atque

ex altiore faſtigio non ſalutis publicæ ſpeculator, ſed priuatæ libidinis procurator, vel rapinam cogitans vel vindictam, cupiditati aut iracundiæ ſuæ paret, & rapidis atq; effrenis animi motibus cedit, is malorum dominorum ſeruus, & ſi altior cũctis appareat, ſceptroq; aureo ac veſte purpurea ſuperbus incedat, vtiq; rex nõ eſt, ſed propter ea exercitiũ aut ſuppliciũ populi promotus prędo: cóq; loci poſitus vnde liberiori ſæuiés flagello, atque hos probãs, illos puniés, cũctos vexans & agitans, ignarus quidem ac paſſioni obſequens, nutu tamen illius qui mala bonos vertit in vſus, iuſtũ Dei iudicium iniuſtis licet ac ſceleſtis manibus exequatur, quaſi æquã pij iudicis ſentẽtiam tortor ſæuus. G. Iuſtũ piúmque regem habet patria. R. Rarum bonum & reipublicæ fœliciſſimus ſtatus, niſi præſens gaudium futuri metus rerum fœliciũ, ſemper ſuſpecta breuitas minueret, amiſſiq́ue deſiderium mox venturas cumulaturus miſerias obuerſaretur animis humana noſcentium, volubilémque fortunæ rotam, quæ nil proſperum longum finit, lenit quidem mali ſenſum cõſuetudo, inſueta deiiciunt, vnde optimum quidem ſemper proſpero caruiſſe diffiniunt, quod non dicerent ſi proſperitas duraret. G. Iuſtum habemus & clementem regem. R. Illa ſuperſtite mori opta,

ne mutatam regni sortē lugeas. Bonus enim bonum rarò sequitur, malum peior, sępe peiorem pessimus.

De serenitate aeris. *Dialog.* LXXXVI.

GAV.

SErenus est aër ac iucundus. R. Iam quis arguat cæłestem humi animum hærere? In aëre illum appenditis, & amorē vestrum in eo posuiis elemento quo nullum instabilius. G. Aer serenus atque tranquillus est. R. Expecta, dicto citius nubilosus erit ac turbidus, alio te sub cœlo positum credas. G. Serenus ac tranquillus est aër. R. Quanto mallem serenus ac tranquillus esset animus tuus, vtilis quidem illa serenitas stabilísque tranquillitas, quam nec nubes occupent, nec quatiant venti. G. Serenus est aër. R. Non serenum omne statim optimum, immo verò prouincias nubilosas serenis esse salubriores, & in hoc occidentem prælatum legimus Orienti. G. Aer hic lucidus me delectat. R. Delectari in operibus ac factura Dei minimè vetitum, modò in Deum velut omnis boni fontē tota animi delectatio reflectatur, & in rebus tēporalibus æternus rerum conditor laudetur, alioquin attende quod scriptum est: si vidi solem cum fulgeret, inquit Iob, & lunam incendentem clarè, &

rè, & lætatum est cor meum in abscondito, & osculatus sum manum meã ore meo, quæ est iniquitas maxima & negatio contra Deũ altissimum? GAV. Serenissimus est aër, talis vtinam semper sit. RA. Non semper modò, sed diu talem ferre non possis. Temporũ vicissitudo peroptima iure à multis, sed præcipuè à Cicerone laudata est. GAV. Serenissimus est aër, atq; vtinam non mutetur. R. Nescis quàm citò sui tædium hæc serenitas allatura sit. Nil tam delectabile quod non identitas inamœnum reddat. Nullum efficacius remedium contra vitæ fastidia, quàm temporum locorumq; varietas. Hac fouetur & pascitur mens humana, & vt ait Augustinus, qui qualitate rerum non potest, saltem varietate satiatur.

De prospera nauigatione. Dialog. LXXXVII.

GAV.

NAuigatione vtor prospera. RA. Sentio, Neptunus tibi laqueos tẽdit. G. Tranquillum se mihi præbet mare. RA. Insidiosa tranquillitas, vtque ita dixerim, esca naufragij. Si semper turbidum esset mare, nullus hominum nauigaret. GAV. Mare mihi blandum & suaue est. RA. Suspecta suauitas, prædonum blandiciæ, minæ sunt. Hæc facies maris repente mutabitur, esse aliud

putes monstróque gelidus quæras, vbi est æquor illud quod laudabam, vnde verò hi tam multi támque horribiles aquarum montes, vnde hic pendentium fremitus procellarum, & minacibus spumis surgentes, fluctus in nubila? Nesciunt nisi experti quid est mare & quàm ferox belua, quidve illi à poëta monstri nomē impositum. Nihil enim monstrosus in rerum natura, nihil cui sit minus fidei, minúsve constantiæ, nullius rei transformatio tam crebra, tam periculosa, tā subita: nihil denique seu mollius dum iacet, seu dum surgit immitius. GAV. Placidum nunc æquor immotúmque est. RAT. Terræ ipsæ subsidunt dehiscúntque, tu pelago tribuis vt consistat, simulatus torpor: noli fidere, sæpè fortunam retentare demētia est. GAV. Nunc saltem placidè nauigaui. RA. Nullum ferum animal sic in laqueos ruit, vt non aliquid dulce præsentiat. G. Prosperè nauigaui. R. Et sacrilegi prosperè nauigant, & viri sanctissimi naufragantur. G. Nauigaui fœliciter. R. Crede mihi si pergis, infœliciter nauigabis.

De votiua portus apprehensione. Dialog. LXXXVIII.

GAV.

IAm portum attigi: iam in littore sedeo. RAT. Multi in portu pereunt, plures in

littore

littore: permutasti, periculum non fugisti. GAV. Terram attigi. RAT. Ita hoc dicis quasi terræ discrimina vel minora vel pauciora quàm pelagi quanuis occultiora sint: nonne hoc in æquo posuit is qui vtrobiq; multa & grauiora pericula per varietatem pertulerat? Neque verò sine causa pauper ille seruator aquarum apud Statium moriēs, hyemes notósque laudat, & experti meliora pericula ponti. GAV. In terra sum. RAT. Casibus eo pluribus patens, quo plus hominum terras incolit quàm maria. Siquidem maxima pars malorum homo homini est: sic inde mors peruenit, vnde auxiliū debebatur, vt sileam pestiferas animātium species, quibus ea pars rerum scatet. GAVDIVM. Terra sub pedibus saltem stabit. RATIO. Atqui sæpè non stetit, atque antiqua prætercam Achaiámque & reliquam Græciam & Syriam, atque alias vbi & vrbes haustæ olim funditus & collapsi montes & demersæ insulæ, vt omittam veteres vestrorum montium casus AEtnæ ac Veseui, apud vos nuper ipsa vrbium caput Roma contremuit, quódque ciuilis belli temporibus pro monstro habitum. Alpes hac ætate grauissimè tremuerunt, & conuulsæ rupes altissimæ solis radiis insuetum à sæculis præbuere iter, Hispaniæ & Germaniæ bona pars corruit. Vidisti modò

putes monſtróque gelidus quæras, vbi eſt æquor illud quod laudabam, vnde verò hi tam multi támque horribiles aquarum montes, vnde hic pendentium fremitus procellarum, & minacibus ſpumis ſurgentes, fluctus in nubila? Neſciunt niſi experti quid eſt mare & quàm ferox belua, quídve illi à poëta monſtri nomẽ impoſitum. Nihil enim monſtroſius in rerum natura, nihil cui ſit minus fidei, minúſve conſtantiæ, nullius rei tranſformatio tam crebra, tam periculoſa, tã ſubita: nihil denique ſeu mollius dum iacet, ſeu dum ſurgit immitius. GAV. Placidum nunc æquor immotúmque eſt. RAT. Terræ ipſæ ſubſidunt dehiſcúntque, tu pelago tribuis vt conſiſtat, ſimulatus torpor: noli fidere, ſæpè fortunam retentare demẽtia eſt. GAV. Nunc ſaltem placidè nauigaui. RA. Nullum ferum animal ſic in laqueos ruit, vt non aliquid dulce præſentiat. G. Proſperè nauigaui. R. Et ſacrilegi proſperè nauigant, & viri ſanctiſſimi naufragantur. G. Nauigaui fœliciter. R. Crede mihi ſi pergis, infœliciter nauigabis.

De votiua portus apprehenſione. Dialog.
LXXXVIII.

GAV.

IAm portum attigi: iam in littore ſedeo. RAT. Multi in portu pereunt, plures in littore

littore: permutasti, periculum non fugisti. GAV. Terram attigi. RAT. Ita hoc dicis quasi terræ discrimina vel minora vel pauciora quàm pelagi quanuis occultiora sint: nonne hoc in æquo posuit is qui vtrobiq; multa & grauiora pericula per varietatem pertulerat? Neque verò sine causa pauper ille seruator aquarum apud Statium moriés, hyemes notósque laudat, & experti meliora pericula ponti. GAV. In terra sum. RAT. Casibus eo pluribus patens, quo plus hominum terras incolit quàm maria. Siquidem maxima pars malorum homo homini est: sic inde mors peruenit, vnde auxiliũ debebatur, vt sileam pestiferas animãtium species, quibus ea pars rerum scatet. GAVDIVM. Terra sub pedibus saltem stabit. RATIO. Atqui sæpè non stetit, atque antiqua prætercam Achaiámque & reliquam Græciam & Syriam, atque alias vbi & vrbes haustæ olim funditus & collapsi montes & demersæ insulæ, vt omittam veteres vestrorum montium casus AEtnæ ac Veseui, apud vos nuper ipsa vrbium caput Roma contremuit, quódque ciuilis belli temporibus pro monstro habitum. Alpes hac ætate grauissimè tremuerunt, & conuulsæ rupes altissimæ solis radiis insuetum à sæculis præbuere iter, Hispaniæ & Germaniæ bona pars corruit. Vidisti modò

ſtantes vrbes, vidiſti ſolidas arces atq; oppida, paucis poſt diebus miſerabile ſpectaculum atq; terrificum, humi paſſim ſtrata omnia, quin & ſolito mœſtiorē Rhenum ipſum quaſi flentem labi deformatam ruinis vtranque ripam, eamq; præcipuè quæ ædificiis ornatior fuerat querulis abluētem vorticibus. Deſine iam ſecurus eſſe vbi ſecuritas nulla eſt. GAV. Sub pedibus terra eſt. R. Non tam certa ſedes domicilij quàm ſepulchri. G. Ad terram perueniſſe gaudeo. R. Similia ſimilibus gaudent, & tu terra es. G. In terram redij. R. Nondum quidem, ſed redibis citò.

De carceris exitu. Dialogus. LXXXIX.

GAV.

IVuat carcerem euaſiſſe. R. Eſt & hæc, fateor intermiſſa gratior libertas ac reddita quàm ſeruata, ſed non omnia quæ delectant proſunt, & ſæpe nociua ſunt dulcia, & amara ſalubria. Sæpe non carcer modò, ſed mors vtilis fuit, ſæpe vita & libertas inutilis. GAV. Carcerem euaſiſſe gaudeo. R. Atqui modo gaudebas portum apprehendiſſe, nunc gaudes portum euaſiſſe. Carcer multis portus, multis refugium & arx fuit, & in libertate perituros ſeruauit: In vinculis ligata & clauſa diligentius aſſeruantur. Neſciunt mortales

les cæci quid expediat, & idcirco mala sua concupiscunt & assecuti gaudent vnde mox doleant. Néve lõgius exemplum quæras, vidisti nuper virum illũ animosi & magni potius quàm constantis incepti, qui aduerso tẽpore se patronum Romanæ Reipublicę profiteri ausus: ipse sibi Tribuni nomen assumpserat, de hinc variante fortuna, vrbe depulsus, Romaníq; primum principis, post pontificis lapsus in carcerem, vtrobiq; bene habitus atq; honestè, tandem leua alite emissus gladiísq; hostium nõ occisus tantummodo, sed discerptus, puto moriens carcerem suspirauit. GAV. E carcere lętus erupi. RAT. Ibis per rostra turbida litibus, per plateas vrbium tumultúsq; negociorum, & tempestatem libertatem putans gratulaberis, dum quẽ clauis vna concluserat mille stringent laquei, cúmq; læti omnes è procellis portũ petant, vnus tu nauta mirabilis, è portu lætus in procellas redis. GAV. E carcere digressus gaudeo. RA. Bonum in hoc vt in reliquis consilium erat, neq; nimiũ gaudere, neq; nimium dolere, sed æquanimitatẽ omni in statu ceu vitæ gubernaculum tenere, in tanta presertim caligine futurorum, neq; tam miserum est, vt fertur intrasse, neq; tam faustum carcerem exiuisse. Quotiens carcer libertati hostis propitius est saluti? quotiens optata vo-

tis omnibus libertas in perniciem & in mortem versa est? GAVDIVM. Exiui ex carcere. RAT. Latiori de carcere multi hominem casus eripiunt, ex angustiori autem sola mors eruit. GAV. Molesto de carcere discessi. RAT. Potes in hunc carcerem reuerti, in illum alterum cùm semel exieris, non redibis hoc in tempore.

De tranquillo Statu. Dialogus. xc.

GAV.

Rebus rite compositis tranquillus ago. RA. Scilicet vt tua nauis fluctibus maris, sic animus vitæ curis explicitus, portum attigit laborum ac terrorum, sed non ita est, nunc nunc maximè metuẽdum, nescis quòd res hominum non stant, qui volubili in rota sedet altior, is proximus est ruinæ. GAVD. Optato eunt omnia. RAT. Bene ais, eunt omnia, nihil enim manet. Ante ergo quã fœlix videare, spei fortè aliquis pòst locus est metui, ad extremum luctui, gaudio autem nunquam, gaudium loquor verum, donec ad vera & stabiliora bona peruẽtum sit. GAV. Rebus prouisis humanitus conquiesco. RAT. Summa rerum humanarũ labor & mœror, in his igitur requiescis? Durum caput, & lodice ferrea, & spinoso recubans puluinari. GAV. Opiparè prouisa sunt omnia. RA. Expe-

ctata

ctata puto mercium nauis applicuit, periculum euasisti, extruxisti domũ, exarasti aruũ, putasti vineã, rigasti prata, compegisti areã, inseuisti arbores, effodisti riuos, texuisti sepem, columbariam erexisti, misisti greges in pascua, apes in aluearia, sementem in sulcos, nouas merces in maria, tuto loco collocatum fœnus, plena arcula, diues aula, cultus thalamus, referta horrea, spumans penu, prouisa dos filiæ, coniugium nato, empta populi gratia blando ambitũ, parta suffragia, pronum ad te opibus summis atque honoribus stratum iter, ô fœlicem te, restat vt gaudeas. Hæc hi fallor conclusio tua est, mea vero longè alia restat vt moriare. Rarum valde inter homines, vt multo studio quæsitis multo fruantur tempore, longus labor, vsus breuis. GAV. Prosperè rebus euntibus stabili in statu sum. RAT. Quomodo autem rebus euntibus tu stes videris, ego nempe non video. GAV. Rebus ad vota fluentibus lætus sum. RATIO. Nunc igitur tempus est moriendi, speras ne hîc diu aliquem lætũ esse? Morere dum lætus es, antequàm esse mœstus incipias. Quod iã dixi repetam, Est enim minimè tædiosa rerũ vtiliũ sed iucunda repetitio. Meministi ergo quid apud Ciceronem, Lacon ille ait seni Rhodio Diagoræ læto tũc valde, leuib' licet ex causis

quæ audisti supra cùm de palæstricis ageremus: Morere Diagora inquit, non enim cælum ascensurus es. Grauiter id quidem: Nam quid amplius expectet animus lætus in hac rerum tanta vertigine, nisi vt lætus esse desinat, esse tristis incipiat? Itaque oportunè admodum Diagoras consilio paruit amici, spectante quidem & plaudente populo, inter victorum filiorum amplexus & oscula expirauit, scriptum est in libro noctium atticarum, & ad summam plures gaudio quàm tristitia periere. Omnibus ergo qui sapiũt, sed maximè gaudentibus mors optanda, de hac semper & præsertim in tempore prospero cogitandum, illa cogitatio reliquas frænet. G A. Laboraui, en quiesco. R A T. Omnes quidem id speratis, sed erratis in hoc omnes. Stylus enim vitæ alius multúmq; finis à proposito diuersus. Hæc tua requies aut breuis aut falsa est, aut quod est verius, vtrunq; qui hic requiem somniatis? Sic catenis vinctus libertatem æger sanitatem somniat, sic sopitus esuriens opimas dapes; sed en dies vltimus aderit ísque confestim discussurus hæc somnia. Nolite autem falli somniis atq; opinionibus falsis, quibus est plena vita mortalis, nolite vobis hîc requiem spondere, credite mihi tota quies hominum post laborẽ, mors. G A. Omnia quæ in rem visa sunt, suppetunt.

R. Su-

R. Superuacua in rebus plura sunt quàm necessaria, sed hic humani animi mos est, vt professus ascensum cœli tanto studio se oneret, quãto vix exonerare debuerat, itaq; peregrino fasce curuatus, dum in altũ niti vult, ruit, & pro cœlo illi terra est. G. Cumulata sunt omnia, iam in portu sunt. R. Nauigationis in fine igitur. Est enim præsens vita simillima procelloso mari. Illius finis in littore; huius in morte, vtersi; portus rectè dicitur. Profectò autem magna pars mortaliũ aceruandis vitæ adminiculis anxia, inter ipsos apparatus rerum moritur, nilq; iam vsitatius quàm vt vitæ studium mors præuertat, paucis accidit vt ad optata perueniãt, hísq; ipsis tam citò diuturni quæstus vsus eripitur, vt gaudij breuitas quædam velut accessio sit doloris, de quo multos in morte queri solitos notum est. G. Iam peractis laboribus securus viuo. R. Et inter viscum ac laqueos secura auis volitat, piscis inter hamos ludit, inter plagas fera. Sæpe vbi periculi plus est & pauoris minus, ars fortunæ est vt licentius feriat, metum demit. G. Per omnem vitam laboraui vt tn finem quiescerem securus. R A. Securitatem & quietem tuam in præcipiti collocasti, & vixisti mœstus vt lætus moreceris, non insulsum vitæ mortísq; consilium modò de securitatis & quietis & tristitiæ &,

gaudij qualitate conueniat. GAV. Omnia vndique conquisiui, quibus instructior vita esset. RA. Immo verò quibus mors molestior: egisti planè negocium medicorum, iã frequentes aderunt stratúmque circunstrepent: Aderunt captatores testamentarij: erũt & qui gaudium premant, & qui fletum simulent, & qui tenacem spiritum, seram mortem taciti increpent, & qui crisim seruent, & qui prognosticis inhient, & qui cadauer aureum præstolentur, tot hæc tibi conquisita vndique vitæ conferunt, instrumenta, non vt melius viuas, sed vt comitatior moriaris. Nõ penitus operam perdidisti: iam & comites lãguenti & libidine sumptus & funeris pompa non deerunt. GAV. Conquisita sunt omnia, quiescendum est. RAT. Iam dixi, vitæ requiem & solatium quærebas, laborem mortis ac tædium inuenisti. GAVD. Cuncta disposui, prosperitas parta est. RAT. Congessisti, fallacissimæ ac fugacissimæ spei nidum, quæ vbi primum adoleuerit, euolet, mæstum & vacuum cor relinquens sæpe vel implumis pereat. GAV. Longo succedit quies labori. RAT. Breuis ipsa adeò fortassis vt nulla potius dici possit. Multorum sæpe studium annorũ in momento excidit, immo cùm semper ferè gradarij sint progressus, raró nõ repetini exitus rerũ sunt. G. Per longas curas ad

securi

ſecuritatis initia ventum eſt.R.Solicita multũ de principiis humana curioſitas,finẽ cæca non proſpicit.Denſa veturi caligo temporis mortalis aciẽ fruſtrauit obtuitus, deliberatio vtique noſtra ſit cõſummatio fortunę,dicam melius, dei eſt, cuius in manibus ſortes ſunt hominum,non quas ipſi vobis opione veſtra ſpéq; improba fingitis, ſed quas ille præſciẽtia ſua videt. Eius eſt autem illa vox, ſtulte, hac nocte animam tuam repetent à te, quæ autem paraſti cuius erunt? Comminatio horrenda, quæ niſi ſpes ſomnóſque mortalium interrumpat, obſurduiſtis haud dubiè.

De potentia. Dial. XCI.

GAV.

POtentia magna ſum. RA. Ergo & inuidia.GAVD. Potentia multa ſum. RAT. Et in periculis multis. GAVD. Potentia ſum ingenti. RAT. Et laboribus infinitis & inextricabilibus curis. GAV. Multa poſſum. RAT. Quò plus in alios potes, & plus alij in te.GAV.Potentiæ eſt plurimum. RA. Quo potentiæ magis, eo maius in illam imperium fortunæ tepidè ſe exercet in paruis, vberem eligit materiam. In magna lignorũ mole,crepitãtius ſæuit incendiũ:magna proſperitas, magnæ viam faci aduerſitati. Nec quenquam facilè planè miſerum videbis,

qui non valde fœlix habitus fueris. Non potest ignoti hominis, nota esse calamitas. GA. Quod volo & possum.. R A T. Cura ergo ne quid mali velis, & scito quo potētię plus, eo plus esse negocij minúsve licentiæ. G A V. Potentia ingens sum. R A. Quid scis an diuturna? Piget exequi qui potentes breui ad impotentiam, seu qui reges ad infamiæ seruitium sunt redacti. Vepricosi & lubrici sunt humanorum gradus ascensuum, tremulus vertex, præcipitium horrendum, ægrè conscenditur ad eminentem statum, anxiè vbi consistitur, grauiter inde & repente descenditur: id sic esse non singuli tātùm reges aut populi, sed maxima etiam testantur imperia. G A V. Armis atque opibus potens sum. R A. Vera & firma potentia in virtute fundata est. fundamentum si detraxeris, quo maior, eo periculosior structura. Quid implere opibus domos iuuat, arua ligonibus, maria classibus, si intus interea domestici hostes animū oppugnant atque expugnant? Vis vt te potentem fatear? Illos doma finibúsque tuis pelle, vince iram, vince cupiditatem, vince libidinem. Vince teipsum famæ atque animæ hostem tuæ. Quænam ista potentia est, vincere alios passionibus suis? GA. Fundata in solido potentia est. R A T. Quo pacto cum vita ipsa nutetur assiduè? O quid tumes imbecil-

lum

lum animal? de potentia disputas,de anima interim periclitaris,quam dicto citius vel naturæ vis occultior, vel exigui morsus animã, tis,vel extremi contemptissimíque homines sæpe potentissimis abstulere. G A V D. Potentia egregiè stabilita est.R A. Vbi quæso? In arenis ac fluctibus, an in vẽto, an in ipsa, vt perhibent, fortunæ rota? quin tu amice, malè susceptam pone fiduciam. Nulla hic stabilis potentia, vtíque vel impropriè exprimam quod sentio, nulla potentia potens est.

De gloria. Dialogus X C I I.

G A V.

SEd inueni magnam gloriam. R A T. Magna in exiguo qualiter explicentur non intelligo. Si temporum,si locorum angustias metiare,magnam hic gloriam non esse fateberis. Non ingeram tibi vt terra omnis punctus est,cuius ipsius partem maximam natura fecit inhabitabilem atque inaccessibilem fortuna, vt tempus præsens puncto minus, idque ipsum semper instabile fugaxque tam rapidæ,vt vix illam animo sequi possis: duæ reliquæ temporis partes semper absentes, ita vt altera nos lubrica memoria, altera expectatione anxia fatiget,vt omne simul tẽpus, aut diluuiis, aut æstu nimio,aut peste aliqua, aut cœli inclementia vel terrarum,aut deni-

que per seipsum lapsu proprio ita discerptum atque confusum sit, ita vna sæpe ætas prope nil habeat commune cum altera: neque minus in temporibus quàm in locis videas exiguo interuallo notissimum nō agnosci. Hæc inquam & quæ sunt id genus plurima transeo. Vulgata sunt omnia quibus liquidò cernitur quænam hæc mortalis ac terrena gloriæ magnitudo est. GA. Quam conditio mea fert gloriam sum adeptus. R. Si indignā, breuem hercle: at si dignā, gaude, nō quòd habeas, sed quod meritus sis. GA. Gloriam quæsiui. RA. Gloria vera nisi bonis artibus non quæritur: vnde tibi partum nomen vide, sic intelligas an gloria vera sit, famam si casus dedit, eripiet. GA. Multum est gloriæ. RA. Caue ne quam gloriam veram putes, imago falsa sit gloriæ. In rebus hominum multa regnat illusio. GAVD. Plurimum est gloriæ. RAT. Vt nemo pauper magnæ pecuniæ famam quærit nisi vt fallat? sic nemo ignauus magnæ virtutis opinionem: vterque tamen sibi conscius quicquid de se aliis loquantur, quantum vel pecuniæ in arcula, vel virtutis in animo sit. GAVD. Insignis est gloria. RATIO. Si ex merito, modestè vtere ne superbiæ illi notam applicuerit: si minus, fac ne diu populum fallas. GAVDIVM. Præfulgens est gloria. RATIO. Vel mereri stude,

vel graue non tuum indumentum exue: inglorium esse præstiterit, quàm mendacio gloriosum. Vera etiam gloria cum labore seruatur, quid de falsa speres? Cùm omnis fictio difficilis sit, tum difficillima est quam multi vndique obseruant. Rari nempe sunt gloriosi, hos propter dissimilitudinem obscurũ atq; inuidum vulgus odit. Graue est inter tot hostium insidias latere, præstringere omnium oculos non potes in te tanto studio defixos.
GAVD. Gloriosus appareo. RATIO. Melius forsitan lateres & certè tutius. Hoc grauiter dixit is qui multa leuiter: bene qui latuit, bene vixit. GAV. Clarus latéque notus sum, longéque conspicuus. RA. Liuor abdita penetrat rimatúrque, putas conspecta prætereat? Quid quòd pauci sunt quibus expediet apparere & conspici, pauci quorum famæ non noceat ad plenum nosci? Notissimum Claudiani dictum: minuit præsentia famam: quanto magis illam minuit notitia? Raro sunt homines quod videntur. GAVD. Gloriosus videor. RA. Caua nube circundatur delitescis: si parumper emiseris, quo plus gloriæ falsæ fuit, eo veræ plus erit infamiæ. GAV. At gloria vera est. RA. Id nemo te melius nouit: ita demum si externi iudicis corruptum animum tuis in rebus assumseris, gloria quidẽ, vt sapiẽtibus placet,

quasi quædam vmbra virtutis est: illam comitatur, illam sequitur, quandóque etiam antecedit: quod in adolescentibus claræ indolis videmus, quos ante perfectam virtutem præconcepta de illis spes hominum claros facit, quæ quibusdã velut stimulis generosos modestósque animos excitat atque erigit & impellit ad æquandam spem ciuium suorum, stultos autem tumidósque præcipitat. Hinc transformatio illa ridicula clarorum adolescentium in obscuros senes. Laus quidem sapienti vtilis, stulto nocet. Ex his vides vmbrã per seipsam esse non posse, rei cuiuspiam sit oportet. Vis ne igitur gloriam veram esse, fac vt vera & solida virtus sit.

De beneficiis in multos collatis. *Dialog.* XCIII.

GAV

BEneficia in multos contulisse gaudeo. RAT. Multos ingratos expertens dolebis. GAV. Beneficia in multos effudi. RA. Rectè ais: nam si accipientium animos intueare, beneficiorum magna pars perditur. GAV. Multi meis beneficiis sunt obstricti. RAT. Quidam si obliuione relaxabunt: alij forsan iniuriis beneficia pensabũt, vt cessent iniuriæ, non cessabunt quærimoniæ. quàm multi de benefactoribus querentur suis: ini-
quum

quum fateor, sed commune adeo, vt non tam crebræ de hostibus sint querelæ. Audisti apud Lucanum de Pópeio quærentem Photinum, apud Senecam veró Sabinum de Augusto. Quid verò te ad literas aut antiquitatem voco? Vrbes medias contemplare: vici omnes lamentis talibus pleni sunt. Omnis autem ingratitudinis triplex, nisi fallor, causa est. Inuidia scilicet quæ dum impensa aliis beneficia suas ducit iniurias, in se collata non aspicit. Superbia, quæ vel se maioribus dignam censet, vel præferri sibi aliquem indignatur. Cupiditas, quæ muneribus non lenitur sed accenditur, & dum quærendis inhiat quæsita non meminit. Possem breuius, totius mali causam stultitiam dicere: ea verò non huius tantùm, sed malorum omnium causa est ignorantia viri boni opinionùmque peruersitas. Hinc nimirũ pestes animi prodeũt, superbia imprimis & cupiditas, quibus nullum obsequium non contumax, nulla largitas non angusta est. G A V. Beneficus fui in multos. R A T. Aristotelica quædam magnanimitas fertur meminisse collati, accepti autem beneficij obliuisci quæ sententia & si colore non careat, apud me tamen verus magnanimus cõtemptor mediocrium atque humilium est rerum, atque ideo quæcunque egerit, magna quamuis iudicio plurimorum,

parua sunt animo maiora quædam & rariora voluenti: contrà si quid acceperit, quo alteri fiat obnoxius, quanuis exiguum, graue est libertatem amanti atque ad excellentiã aspiranti quóue quamprimum solui leuariq; velit. De hac igitur re Annei Senecæ dictum probo. Beneficium, inquit, qui dedit taceat; narret qui accepit. Eleganter nempe duo beneficentię seu venena, seu vulnera sunt. Hinc exprobratio largientis, hinc recipientis obliuio, vtraque mater ingratitudinis ac beneficij nouerca. Illa ingratitudinem parit in altero, hæc in se. Illa quoque beneficium in se extinguit, hæc in altero. His tot malis aptissimè illo Senecæ consilio medeare. GAVD. Multis benefici. RAT. At pluribus non fecisti, qui se spretos & contemptos dolent. Est autem, nescio quidem vndè, firmior offensarum quàm beneficiorum tenaciórque memoria. Sæpe singulis beneficiis aut nullos aut singulos amicos obliuiosos & tepidos, hostes autẽ tibi multos feceris memores ac feruentes. GAVD. Multis multa ac magna contuli. RAT. Sunt multi quibus profuisse periculum sit, quidam paruo amicum, magno hostem beneficio quæsiere, quod & exigui debitum leue, retributio prona est, magna autem & debere pudet & piget reddere. & nihil est tertium nisi vt desinat esse cui debeat:

beat qui inuitus debet. Ita dum debentem pudor beneficij expertos dolor agităt, inter Scillam & Caribdim fertur cymba benefici, effectúmque vt multos qui parce atque illiberaliter tuti vexissent, liberalitas insignis in discrimen traxerit. Siquidem inter malos impunè bonum esse non licet, durum dictu, sed dicendum tamen: animal ingratius homine nullum est. GAV. Laté me beneficum præbui. RAT. Quidam sunt benefici, nec tamen beneuoli, quos magnitudo status atque hominum necessitas multa largiri cogit, his etiam qnos non modo non diligunt, sed nec noscunt quidem, quibus si se ob beneficia charos sperant valde eos fallit opinio. Nemo facilè non amantem amat. Mutuus nexus animorum ac reciprocus est amor. Munera sæpe necessitati, amor verò iudicio tribuitur. Vt ego beneficia bene collata, & læta fronte pióque animo dignis exhibita nunquam gloriosa negauerim, sic multa, immo verò partem maximã seu hæc dantium seu accipientium culpa est perdi ac proiici, nemo vsquam est qui dubitet: & est facilior breuiórque ac rectior, quam supra tibi ostendimus, amando scilicet ad amorem via, qua pergenti verum quoque si benefici nomen accesserit, clarũ te supráq; fidẽ multis amabilem efficiet. GAVD. Multa &

magna contuli. RAT. In rebus non quid sed qualiter, quóue animo fiat, refert apud deum atque homines, & magna sæpe inuisa, & modica grata sunt, nudum præ omnibus cor attēdi, & sacrificio pauperis probatur & munere

De amore populi. Dialogus. XCIIII.
GAV.

POpulus me amat. RATIO. Subsiste palulum mox oderit. GAV. Populus me diligit. RA. Ne propera, nondum finis, vt dies vnus, sic vita omnis à fine describitur. GAV. Populo charus sum. RA. Quis illi Scipionibus charior, quis Camillo, quis Rutilio ac Metello? Quid Themistoclem loquar aut Milciadem, quid hoc genitum Cymonem aut Aristidem, quid Thesea, quid Solonem, quid Hannibalem, quid Lycurgum? qui ciues, oro te, quàm quisque quàm breuiter populo suo charus, omnium notus finis, & vel in contemptum, vel in odiū versus amor atque indigna rebus præmia, fori labor, accusatio, mors, exilium, catenæ. GAV. Multis in populo charus sum. RA. Malis igitur, pauci enim boni, atque malorum malis artibus quæri amorem constat. Si verò similitudo quædam parit amicitias, vt prudentibus placet, qui sis æstima, qui multis in populo cha

rus

rus sis. G. Populus me amat. R. Serenum hybernum, aura æstiua, quies maris, lunæ status, amor populi, paria hæc si conferantur mobilitatis vltimo palmam do. G. Populus me honorat. R. Labiis credo, cor autem eorum longè est à te, nõ est enim tibi fidelior quàm deo. Raro quicquam ex animo facit vulgus nisi tumultuari & furere & sæuire. G. Populus me veretur. R. Non faciet diu. Facilè enim ruit quod non certo iudicio stabilitum est. G. Ardens in me populi fauor est. R. Ardenti principio sæpè medium tepens, finis algidus fuit, quod haud crebrius vlla in re quàm in studiis populorum cernas. G. Populus me laudat. R. Stultorum laus apud doctos infamia est. G. Populus me suspicit. R. Leui rerum alternatione despiciet, semper enim alterum extremorum tenet: medium verò nunquam, vt qui habitantem ibi hostem me tuat. G. Populus me colit. R. Mirabor si tam inculto cultore fructifices, G. Populus benè de me sentit. R. Sine vllo delectu iudicare solitus vtrauque in partem, itaque vulgi sententia veros inter iudices contrarij argumentum est. G. Populus benè de me æstimat. R. Suspecta sanis ingeniis æstimatio insanorum: mallem te populo incognitum quàm probatum. G. Populus multa de me loquitur. R. Et tu ergo popularibus auribus

fidis atque ageris: quod licet magnis olim viris euenisse noueris, non minor tamen est vanitas gaudere statu tenui & incerto. GAV. Populus me miratur. RA. Et ego te miror qui hoc in gloriam tuam trahas. GAVD. Populus me amat, RA. Non hæc laus, sed fortuna est tua, populi mos est vt sæpe amet indignos, sed à quibus indigni amoris sæpe dignissimam fert mercedem.

De occupata tyrannide. Dialogus. XCV.

GAV.

INuasi tyrannidem in ciues meos. RA. Rependisti dignam vicem stultis amantibus. Illi te æquo altius extulerunt, illos tu iniquo iugo seruitij depressisti. GAV. Tyrannidem arripui. RA. Abstulisti libertatem aliis, securitatem tibi, requiem vtrisque. GAV. Tyrannidem consecutus sum. RA. Statum certi laboris, euentus ambigui, sed vt plurimum infœlicis. Non te ad historias veteres atque externas mittam: quis Phæræi Alexãdri exitus? quis Dionysij Syracusij? quis Agrigentini Phalaridis? quis Annonis Pœni? quis Elearchi Heracleensis? quis Ephyrensis Aristotini? quis Lacedæmonij Nabidis? quis Hipparchi denique Atheniensis, quem occidisse

immor

immortalis gloria interfectoribus fuit? Non ad recentiores atque domesticas, Cassium Meliúmque, & Manlium Romanos ciues, Catilinam quoque & Gracchos, & Apuleum, non Tyrannos quidem, sed tyrannidem affectantes, ínque impiis conatibus deprehensos, cœptóque prohibitos atque oppressos. Non postremo ad illos, qui maiores non meliores iusti velo imperij trucem texere tyrannidem atque iniustam, Caium scilicet ac Neronem, Domitianum & Commodum ac Bassianum, reliquósque eius ordinis, solo nomine principes, quorum mens tyrannica ac tyrannicus finis fuit, sed ad alios quos auorum patrúmque memoria, seu etiam quos ætas ac regio præsens vidit: hos ego ne distantibus te fatigem, circumspicere & contemplari iubeo, videbis vsitatum, & communem Tyrannorum exitum, aut gladium, aut venenum, veréque illud à Satyrico dictum dices: Ad generum cereris sine cæde & vulnere pauci Descendunt reges, & sicca morte tyranni. GAVDIVM. Tyrannidem in ciues exerceo. RA. Prædam atque carnificinam auro implendus, & sanguine auri sitiens monedula tenáxque, nec missura cutem nisi plena cruoris hirudo. Sed qua fronte, quóve animo seu sanguinem illum fundis, pro quo seruando si homo esses, san-

guis tuus vltro tibi fundendus erat, seu ciuibus tuis aurum rapis, quod diris prædonibus largiaris, spolians qui tuis pascendi opibus fuissent, ditánsque à quibus omni ingenio extorquẽdum legis, sic maiorum, vel exempla, vel monita vixerunt. Sed hoc pessimum habet Tyrannorum vita, vt quibus fidẽdum est metuant semper, fidántque quibus fidei nihil est, totúmque hoc malum, hinc immeritis irrogatæ iniuriæ faciunt, hinc indignis erogata beneficia, & ambitione turbatus ordo rerum, amici ex hostibus, hostes ex ciuibus. G. Tyrannus patriæ meæ sum. R. Nunquid id esses si illam tuam esse patriam meminisset? Si obuersaretur animo publicæ matris effigies, nunquam fratres lacerares tuos, cum quibus æquam pueritiam atque adolescentiam egisses, eodem cœlo vsus, iisdem aquis, iisdem atq; sacris, iisdem fastis diebus, iisdem ludis & luctibus, qua nunc mente de illorũ tergo potes ludere, atq; illis flentibus gaudere, qua postremô impudẽtia in ea vrbe viuis in qua vitã tuã omnibus scis inuisam, mortem cunctis optabilẽ, vbi esse neminem certus es, qui nõ malè perditũ te velit, lupum miti de grege sæuissimũ? G. Tyrannidẽ accepi. R. Si præterito præsens tempus cõfers, durã te ac miseram subiisse sarcinam intelliges: tutam agebas & quietam vitam, dehinc
nisi

nisi sceleri iungis amentiam: nulla tibi sine metu ac tumultu animi dies, nulla nox ibi, nullus non suspectus cibus, nullus sopor imperterritus, dum vbique ceruicibus impendentem videris mucronē, quem amico opes fortunásque suas miranti, nō ineptè mōstrasse traditur Dionysius, tyrannus quidem, sed tyrannidis æstimator acutissimus. G. Ferro mihi tyrannidem acquisiui. R. Ferro quæsitam, ferro etiam seruaturus, ferro forsitan amissurus. Præclaras planè diuitias cōparasti esse omnibus odiosum atque terrificū, quód que hinc sequitur tibi te perpetuo grauem metu. Vt enim periculi nihil sit, quod in quibusdam vrbibus natura ciuium præstat apta seruitio, quando tamen pauor aberit animo recolenti, quid ille huius quòd legitimi nomen habet imperij metator ac fundator primus audiuit à Laberio Romano equite, necesse est inquit multos timeat quem multi timent. Cuius dicti ratio illa est, quam posuit Naso: quia quē metuit quisque perire cupit: positam prius ab Ennio, vbi ait: quem metuunt oderūt: quem quisque odit perisse expedit. Vt tamen & periculum & metus etiam omnis cesset, quòd nonnullos Tyrannorum vel nutrita publicis malis audacia, vel nota ciuium spondes ignauia, An non saltem vlla est pudor his præesse quibus te subesse sit di-

gnius, præter iniustam vim rebus omnibus imparem. GAV. Tyrannidem indui. RA. Humanitatem ergo & iustitiam exuisti, simul & procellosam vitam & cruētam aut certè dubiam mortem elegisti. Infœlix, de quo sola patria quæ te genuit atq; aluit, mortem speret. An verò non ille sat miser est quem miserum volunt omnes? An non ille miserrimus qui tam miser esse non possit, quin sit dignus esse miserior? GA. Habeo summum inter ciues locum. RAT. Habes in ciuibus tyrannidem, in arenis domũ, in vepribus stratum, in prærupto sedem, in rapinis inopiam, in miseriis inuidiam.

De regno & imperio. Dialogus XCVI.

GAV.

ECce autem iure rex sum. RA. Id enim vero occultum diu esse nõ poterit, quid intersit inter regem tyrannúmque iam diximus. Quid autem iuuat dici regem si tyrannus es? Non in specioso cognomine, sed in vera iustitia regis regníque salus sita est. Minus mali reor in quæsitum dominium reformare, téque de reliquo sic agere vt rex verus appareas, quam regnum iure partum, in quo iustè successeris parenti, tyrannica vexatione diripere: plus enim veræ laudis in progressu ac fine quàm in principio rerum est.

GAV.

GAV. Rex ſum. RAT. Melius ſub iuſto rege ageres atque tranquillius quàm rex ipſe. GAVD. Regni ſolium conſcendi. RAT. Locum latè cōſpectum patentémque omnium indiciis, eóque periculoſum ignauiæ, laborioſum verò difficilémq; virtuti. Bonus enim rex ſeruus eſt publicus. GA. Regni ſolio euectus ſum. R. Vt meritus videare, tuas res téque ipſum obliuiſcere, populū tuum & Rempublicam cogita: quo die primùm rex fuiſti, tibi moriens, aliis viuere incepiſti, quódque duriſſimum eſt, ingratis & iniquis æſtimatoribus laboris tui. GAV. In regiam veni. RAT. Aliquid ibi forſan perituræ gloriæ reperturus, ſed quietis nihil. GAV. Iuſtè regno. RA. Bene agis gratiſſimámq; rem deo. Scito autem ſeruire te querulis, & vix tibi ante obitum gratiam relaturis. Raró tam iuſtus quiſquam regum ſit, vt non charior populo ſucceſſor foret, is cum venerit, alter optabitur. Hi ſunt vulgi mores odiſſe præſentia, ventura cupere, præterita celebrare. Quando ergo defuerint querelæ, ſi omne præſens bonum ſordet, nihilque omnium placet niſi quod cruciat ſeu perditum ſeu ſperatum. G. Sceptrum & diadema ſortitus ſum. RATIO. Fulgidas compedes, clarámque miſeriam, quæ ſi pleuè omnibus nota eſſet, crede mihi non toties vno de ſolio litigarēt duo,

ſed plura eſſent regna quàm reges. GAV. Purpuram indutus ſum. R. Non cultus exterior, ſed internus habitus & mens regia regem facit. Alexandri Romani principis dictum fuit: imperium in virtute non in decore conſiſtere. G. Ad regnum prouehor. R. Nunc in dubio vertitur ſubiectorum ſtatus, an fœlices ea quæ hic fingitur fœlicitas, an miſeri ſint. Nempe mortalis regni fœlicitas rex bonus, te in dubio labor manet & graue negocium. G. Rex ſum, nil non licet regi. R. Nulli minus: immo verò quod olim licuit iam non licet. Et fortè ſi de regno licentiam aucuparis, non te regem noueris, ſed tyrannum. G: Rex ſum atque omnia poſſum. R. Immo nihil niſi quod decet regem, cuius vt dixi, minor licentia quàm priuati eſt. Sin hoc calle voluptatem petis, falleris, & tota, vt aiunt, erras via: Voluptas à tergo longe eſt, hac ad laborem itur & ad gloriam. G. Rex ſum eritque mihi iam certa tranquillitas. R. Immo ſi qua olim fuit, periit, ſtultus nauta qui relicto portu in altum vela facit, tranquillitatem quærens. G. At Romanus Imperator factus ſum. R. Clariſſimum nomen, ſed duriſſimum officium. Magna ſeruare difficile eſt, quid collapſa erigere, ſparſa colligere, recuperare perdita, deformia reformare & deſerti culturam ruris multíſque

tisque diu neglectam suscepisti, multis egent dura arua ligonibus, multis prata riuis arentia, æstuandum algendúmque tibi est si successerit, tu hinc laudem, reliqua successor tuus metet, illi seueris, sera est messis, multas poscit æstates. G. Ascendi ad imperium, iam quiescam & securus viuam. R. Falsa te habet opinio, nunquam minùs, tu ne in excelsum montem vt ventos & fulmina euaderes ascendisti? Non legisti Horatianum illud: Sæpius ventis agitatur ingens pinus, & celsæ grauiore casu decidunt turres, feriúntque summos fulgura montes? Et quanto aliter de hac status eminentia sentiebant experti principes, Augustus & Diocletianus, quorum alter, vt legimus, de dimittendo imperio cogitauit, alter autem dimisit imperium, nec reuocatus assensum dedit. Quanto aliter Marcus Aurelius & Pertinax, quorum primus adoptione ad spem imperij euocatus, solito tristior effectus mirantibus amicis, multa de malis imperij disputasse, alter imperator effectus semper imperium horruisse memoratur. Magnus est ad imperium ascensus, magni in imperio labores, magni quoque cùm ascenderis, ex alto casus. Si mihi non credis, Iulium Cæsarem interroga, Caium quoque Caligulam, & Claudium, & Neronem, & Galbam, O-

Othonem, Vitellium, Domitianum Commodum, Pertinacem de quo proxime dictũ est: Bassianum pręterea & Macrinum cũ filio Diadumeno, fœdissimúmque omnium Heliogabalum, longéque dissimilem moribus Alexandrum, vtriusque etiam quòd mireris cum filio matrem. Maximos quoque & Maximianos, & Maximos Gordianos, Prætere & Philippos & Decium, Gallúmque & Volusianum, & Valerianum insigni calamitate notabilem, & contemptorẽ paternæ miseriæ Galienum, Aurelianũ denique & Probum, Iulianum, & Licinium, & Cõstantium, & Valentem, & Gratianum, Valentinianum: ac ne ad fastidium cũcta complectar, totam illam tyrannorum simul & principum seriem percũctare, vno tibi ore omnes responsum dabunt: eodem se calle ad ruinam atque imperium ascendisse, & tu illic tibi requiem fingis ad securam vitam, vbi omnes periculum & laborem, multi miserabilem vitæ exitum inuenere? Non hoc sibi fingebãt illi quatuor, quos ab initio nominaui: non Antonini pij principis maternus auus Arius Antonius homo sanctus, vt historiæ loquuntur, vt ego fateor, vir prudens Neruam miseratus quòd imperium accepisset. Verè enim frustra principes premit inuidia, cùm illis potius miseratio debeatur. GAVD. Sum Imperator

& vl-

& vlcisci possum. RA. In hostes publicos forsitan non in tuos. Illis enim si verus es princeps, hoc tuo ascensu securitas parata est, priuatis affectibus pietas publica frenum stringet. Non potes huius aut illius hostis esse, ex quo pater omnium esse meruisti. Id in ciues principi iuris est, quod in filios patri. Iustus princeps pater patriæ est: nullũ ex omnibus titulis hoc gratius summus ille principũ Augustus accepit, vt qui compresso adolescẽtiæ impetu, patris nomen implere decreuerat: tibi ergo qui hostes fuerãt, iam filij sunt. GAV. Imperator sum, vlcisci potero. R. Vti hac potentia non debebis, & sic habe, summi imperij potestatem excellẽtibus & fortunæ paribus animis, esse veniæ materiam non vindictæ, cuius eo auidior quisq;, quo vilior infirmiórq; animi ac virium est: qua in re meminisse profuerit illud Hadriani principis, qui vt scriptum est, vni quem capitalem habuerat, factus imperator dixit: euasisti, generosum planè verbum ac magnificum veréq; Cæsareum. G. Imperator sum, erítque iam thesaurus par impensæ. R. Ad rapinam vox hæc spectat, est vt aliarũ rerũ, sic sumptuum fluxus quidam ac vorago, cui nihil est satis. Lõgum est mortaliũ hac in parte, sed imprimis Romanorũ principũ furores stilo æquare: paucos tamẽ ex omnib. eorúmq; ipsorum pauca

pauca de multis attingam. Conſpectiſſimus ille quidem Caij furor, Baias atq; Puteolos ponte iungentis atque illum tumidi maris ſinum primun equis, mox quadrigis triumphaliter permeantis. Quid aceto liquefactas memorem margaritas, precij ingentis, appoſitóſque conuiuiis panes aureos atque aureas dapes, qaibus non famem compeſcere conuiuarum vt mos eſt, propoſitum illi eſſet ſed imperij opes ſpargere, atq; illorum auariciam irritare? Adde effuſos in plebẽ nummos turpidóq; & profundo mari iactas moles, duriſſimas rupes ſciſſas, campos æquatos montibus, & campis iuga montium, terra illuc addita, hinc detracta, tã ſubitò vt, naturæ miraculum vim paſſę cum celeritate certaret: nempe cùm dilati preciũ operæ mors eſſet, quibus prædeceſſoris ſui Tiberij theſauro ingenti, diuitiiſque omnibus imperij intra ánni ſpaciũ exhauſtis, ad inopiam fœdiſſimáque rapinas eſt compulſus. Illud inter iſta nõ numero, quòd Corinthium montem Iſthmon perfodi animo deſtinarat, & ſi ſumptuoſiſſimum opus, tamen vt perhibent nauigantibus vtile, quo duo maria iungerentur, & à Brunduſio Athenas, aut Chalcidem Byzantiúmque petentibus flexus ingens remitteretur Achaiæ. Huius comes ac victor amentiæ ſequitur Nero, cuius enormiũ impenſarum

pensarum nullus est modus, in ædificando præsertim, in quo omnes prodigos & seipsum vicit. Nulla alia in re damnosior, vt de illo scribitur, vnus ex mille furoribus attingendus est, domus à Palatino ad Esquilinum collem porrecta & magnam partem vrbis occupans, vt non immerito inter conuicia, quibus liberrima plebis indignatione proscissus est, illud quoque iactatum sit: Roma domus fiet, Vehios migrate Quirites, si non & Vehios occupat ista domus. Hanc auream dici voluit, nō ineptè quidem signans nomine precium. auro enim & gemmis crustata ac stellata domus fuit, tantæ altitudinis vt in vestibulo colossus cētum viginti pedum staret. Intus porticus atq; aulæ laquearibus aureis atque eburneis tabulatis, & conuexa domorū cœli instar vi propria sese sensim diebus ac noctibus sine intermissione voluentia. Stagnum quoque maris æmulum ædificiisque circundatum littore vrbis in morem: rura præterea & pascua & vineta & syluæ omnium generibus animaliū refertæ. In hac domo quantum cōiecturis ad verum via est, illud quod colosseum vulgo dicitur medium fuit, cuius nunc etiam ruinæ stuporem spectantibus afferunt, & hæc omnia dum quod miraculum rei auget, Romæ medio cōsummasset. Ita non dicam excessisse, sed nec im-

plesse quidem imperatoriæ domus modum visus est sibi vt dedicans domum ipsam non amplius miraretur quam vt hoc solum diceret: iam tãdem quasi homo habitare incipio. Mitto illa leuia, quòd vestẽ nullã bis induit, nullũ iter minus mille carucis egit, calceatis argento vsus mulis, aureo rete piscatus est, purpureis atq; coccineis funibus, ac reliqua fidem excedẽtia simul & tædiũ paritura. Sed quis illa non stupens legit, stupentiórq; aspicit? Vestigia enim extãt, piscinã illã cœptam à Miseno ponte, venturámq; vsq; ad Auernũ lacum miris circumseptam cõtectámq; porticibus. fossamq; illã ab Auerno vsq; Hostiã, per tantũ viæ spacium, totq; obuios montes, vt inducto mari sine maritimis casibus nauigãs & terræ laborem & pelagi fastidium declinaret: longitudo quidem, vt nunc incolæ metiuntur, nota omnibus vt Tranquillus numerat, millia passuum centum sexaginta. Latitudo autem duarũ capax quinqueremium ex aduerso iter agẽntium neq; se impedientiũ cõcursu: quod opus si explesset. Italiã omnémq; rempublicam exhausisset, tãtis autem mũdi malis mors sola cõsuluit. Hunc sequitur Aurelius Verus, qui, vt omittam cætera, cœnam illam fecit, cui si par prandium facere voluisset, nescio an Romana res sufficere potuisset. Quo audito frater eius Marcus
Aure

Aurelius , tam modestiæ amicus,quàm hic hostis, ingemuisse fertur, reipublicæ misertus & imperio collabēti. Linquo alios:nimis multi sunt enim,nec me fallit posse ex vobis longiuscula hæc videri remedia breuiora pollicitis.Sed delectat interdum doctum seu doctrinæ deditum frugíque hominem stultorum insanias audire, quæ illi quasi pro cōtrario signo sint,vnde sibi,vt aiunt,remis velóque fugiendum sciat. Hæc autem eò spectant, vt recogites quid est quòd thesaurum impensæ parem speras:vt enim frugalitati & modestiæ haud sanè magnis thesauris est opus,sic prodigalitati & luxuriæ neque thesauri neq; imperia ipsa sufficiūt. Et hæc causa,non tantùm mediocris fortunæ homines, sed principes quoque penè omnes , eos dico, qui nepotino victui operām dedere,necessario in rapinas & prædā misit, quæ multis festinatæ miseræq; mortis occasio fuit. GAV. Nunquid vnius hominis impensæ , tot vrbes non sufficiēt?RA.Hi tibi respondeāt,de quibus multa dixim⁹,innumerabiléśq; alij,quos par pestis pari dedit exitio. Ad summam verò profundissimum hoc sumptuum,vt sic dicam,specus, quasi illud olim Curtij non opibus expleri vllis, sed virtutib⁹ ante alias modestia cohiberi constringíq; potest. In quod maximè proderit meminisse, alienum esse

quod prodigis, & hic quoque vnũ aliud Hadriani verbum sæpe ad memoriam reuocasse, quod sæpe ille & in concione & in senatu legitur dixisse: ita se rempublicã gesturum, vt sciret populi rem esse non propriam. optimo principe dignum verbum. GAV. Regno, & vltio mea est. RAT. Tua quidem minimè, neque enim mentitur is qui ait: mea est vltio. Profectò autẽ si verus es rex, nihil tuum minus est quàm vltio, nihil maius quàm clementia. Natura vtinã, vt apum, sic hominum reges aculeo exarmasset: nunc ligero animali exemplum dedit, non eripuit libertatem: meum est, quod illa non cogit hortari. Respice paruum illud, sed diuinum animal, pone & tu non in vulnere, sed ante vulnus aculeũ. Plebeium enim illud: hoc regium: Alioquin vt sine iustitia, sic sine clementia rex nõ eris, ac ne homo quidem, sed quod in fabulis dici solet coronat⁹ leo. GAV. Imperator sum Romanus. RA. Habes Augustum, habes & Neronem & Vitellium quem sequaris. Ad hos tres tota non modò omnium principum, sed hominum turba restringitur. Hinc ergo tibi ducem elige. Si recentioribus delectaris, habes eiusdem ordinis Traianũ, Decium, Galienũ. GAV. Sum Romanus imperator, mundi dominus. RAT. Fuit quando id dici prope veraciter poterat, quorsum verò redierint

res vides; vt intelligi detur quàm sit tutum stultis & ignauis magna committere, quanta prouidentia, quantum in furorem, quantus labor, quantáque diligentia, quantum in torporem incidit. Non est amplius gaudij materia. Romanum imperium, sed humanæ fragilitatis & fortunæ variantis indicium. GAVD. Imperio clarus sum. RA. Clara nomina res obscuræ, mundi fraudes, humana credulitas, hi sunt vnci, quibus huc illuc faciles animi trahuntur. Pulchrum imperij, pulchrum regni nomen, sed imperium & regnum difficillima omnium officia si rite gerãtur: alioquin & periculosa prorsus & mortifera, neque de nihilo dictum illud regium laudatur, diadema nobile potius quàm fœlicem pannũ, plenum curis periculísque & miseriis multis, quem cognoscens nemo non ambiat modò aut parto grudeat, sed nec oblatum vltra recipiat, aut abiectum humo leuet. Proinde expergiscimini aliquãdo mortales aperire oculos, néue semper callis caligare fulgoribus: vestra metimini atque æstimate corpuscula, circunspicite quibus septi estis angustiis nolite geometras ac philosophos contemnere, terra omnis punctus est, vos caduci ac fragilis & incerti exitus, & cùm iuuenes & cum sani estis cum morte luctamini, & cùm ascendere creditis, descẽditis, & cùm stare vide-

mini tum maximè ruitis, nec vllum animal magis suarum virium obliuiscitur: ac sæpius vermes semimortui regna & imperia somniatis. Mementote vos punctum per exiguũ, seu verius punctũ, vt sic dixerim, puncti breuis, immo ne millesimam quidẽ puncti partem possidere. Hãc superbi incolæ premitis mox premẽdi, neq; amplius ex vniuerso possessuri, quàm quod frigentibus membris ac pallidis occupatis. Item nunc cæci & insani elatóq; vultu tumidi, quod natura angustat laxate animis, & vincti immẽsa & moribundi immortalia cogitare, inq; hoc nihilo ridiculosas & insanas insolentias ad momentum rapidi temporis, hic rapinas, hic iniurias, hic vindictas, hic spes anxias, hic honores varios, hic cupiditates inexpletas, hic furores demũ vestros, hic regna, principatus & imperia, hic classes, hic acies, hic bella molimini. Cùm multũ insanieritis, siue imperatores fueritis, siue aratores, seu diuites, seu mendici corpus vestrum putris terra, vita vestra fumus leuis magno flatu pulsus fuerit, & vix tãdem serò quidẽ cognoscetis viã hanc fuisse nõ patriam, totúmq; hoc regni & imperij falsum nomen GAV. Imperator factus sum. RAT. Stulti cùm imperatores fiũt, homines se esse nõ recolunt aut fuisse. Quale est illud Tiberij Cæsaris, qui amicũ volentem eũ cõmemo-

moratione quorundam actuũ in memoriam pristinæ familiaritatis adducere, cùm vix aperto ore hoc vnum verbum emisset, meministi, præueniens interrupit, nec passus est explere quod cœperat, sed repentè ait: quid fuerim nó memini, vocem improbam ac superbam, nec amicitiarum modò, sed totius humanitatis immemorem. GAV. Ad Romanum imperiũ ascendi. RA. Quid hinc gaudes? & in eculeum ascenditur & in crucem. Contrà verò & in lectulum & in sedile descenditur, & sæpius in imo quies habitat. Nonnullis opprobrium, multis supplicium, omnibus labor est scandere.

De exercitu armato. Dialog. XCVII.

GAV.

EXercitum armatum habeo. RAT. Mirabar nisi regnum atq; imperium exercitus, hoc est miseria miseriam sequeretur. Atqui Seneca Scipionem Africanum cœlo tenus attollit, non quia magnos duxit exercitus, quos & furiosi nocentésq; duxerunt, sed ob egregiam moderationem, quam nũquam certe dat exercitus, sæpe eripit, sæpe minuit: quæ enim tã solida virtus est, quàm tot sceleratorum, tótq; carnificum cruẽtorum conuersatio exemplúmque non deterreat? GA. Magnũ habeo exercitũ. RA. Habes vnde in

campis vitam agas. Neque ènim aut vrbes exercituum sunt capaces, aut bene ciues togati militésque cohabitant armati. GA. Fortissimum habeo exercitum. RA. Habes belli materiam, pacis excidium: si hinc gaudes, ad cœlestem certè non partines ciuitatem. GA. Habeo exercitum ingentem. RAT. Habes vtrunque ad latus hostes armatos, quos nec murus à te separat nec vallum, anceps profectò negotiũ & graue. GAV. Mihi multę sunt & validæ legiones. RA. Harum tædia nemo facilè atque molestias insolentiásque dinumeret, sed tu omnia experiẽdo condisces: & quanto sit satius solum viuere quàm cũ multis legionibus profectò nullæ iniuriæ, nulla perfidia, nulla crudelitas castrensium moribus comparandę sunt. Intelliges per teipsum quàm sit verus, pueris quoque notissimus ille versiculus: nulla fides pietásq; viris qui castra sequuntur. GAV. Magni dominus ac rector exercitus sum. RA. Tutius pàstor tigridum forsitan ac vrsorum esses. Possunt mansuefieri corda ferarum, at quorundam hominum non possunt: & minantur antequam feriant feræ: odia hominum improuiso erumpunt, hi quos tuos reris, qui te dominum vocant, heu qnam paruo precio venale genus & instabile, quam leuibus ex causis mutabũtur, & ex militibus hostes fient. Blandi vultus

in horrorem dataq; tibi dexteræ,tuam forsi tan in perniciem conuertētur,neq; si fiat nouum erit aut insolitum. Ad placentiam fuit motus ille terribilis, qādo aduersus Iulium Cæsārem suus exercitus insurrexit, de quo dictum est:quem non ille ducem potuit terrere tumultus: Cæsar autem illa incredibili sua constantia ac virtute motū omnem compressit, & punitus auctoribus quietauit exercitum atq; ad obsequiū reduxit. Fecit idem ad Antiochiā Alexander ille Romanus princeps, successiq; magnificè. Sed procede paululum, breui idem non ab alio quàm à suis militibus interfectus est. Eodem modò iam Pertinax ante perierat: sic duo postmodum Maximi pater & filius, sic Balbinus & Maximus, sic Probus dux clarissimus, sic Gratianus & Valentinianus iunior, optimi fratres. Ille à suis legionibus, hic à suo comite proditus: sic innumerabiles alij à suis hostibus inuicti, suis exercitibus periere,& quos milites appallabant,inuenere carnifices. Vide ergo quo gaudeas: tuus hic exercitus trux,immitis,vtq; ait ille,belua multorū est capitum nihil non ausura,ira illam vel inopia vel auaritia irritāte. G A. Mihi exercitus ingens est. R A T. Pompeio quidem Thessalico prælio, vt ait Florus, nihil magis exitio fuit quàm ipsa exercitus magnitudo, & ferme in

omnibus bellis maior ſemper exercitus ſuccubuit, minor vicit.

De claſſe inſtructa. Dialogus XCVIII.

GAV.

Claſſem habeo inſtructam. RAT. Et inſtructos aër ventos, inſtructos æquor fluctus & inſtructos ſcopulos, terreſtre animal quid tibi cum pelago? GAV. Inſtructa eſt claſſis. RAT. Inſtructæ tempeſtates, inſtructa naufragia periculis tuis gaudes & laboribus & impenſis, quarum nullus eſt modus; veſtrarũ omnium inſaniarum ſumptuoſiſſima eſt claſſis. GAV. Claſſis inſtructa eſt. RAT. Hanc cœli & maris ira diſiiciet, & quamlibet inſtructã ſparget ac deſtruet inopina tempeſtas, de qua non cogitare dum nauiges ſtulti eſt. GAV. Claſſem habeo in mari. RAT. Parum ne terra vobis diſcriminum attulerat, niſi maria etiam vexarentur? Non ſatis eſt terras, vnde nocens ferrum, quod Naſo ait, ferróque nocentius aurum eruatur effodere; ipſa quoque horrida & quæ primi homines tantummodo mirabãtur maria penetraſtis, vbique laborem, vbique periculum conquirentes, inque hoc vnum vigiles atque ſoliciti, ſegnes ad reliqua? GAV. Magna cum claſſe maria ſum ingreſſus. RA. De regreſſu cogita, ingredi nempe perfacile eſt,

est. Solet æquor intrantibus planum esse progressis sæpe monstrosum ac difficile, tamen inter homines natus, inter delphines ac tritones vitam age, mira vasti animi voluptas. GAVD. Magna mihi classis & valida est. RATIO. At fortassis vtilius tutiúsque vel breui in scalmo vel sicco de littore insidias piscibus tetendisses, quàm classe armata vim gentibus intulisses. Multis quidem classis eximia noxiam dedit audaciam, eóque impulit, vbi optarent domi esse. Hoc & Graij Troia reduces Caphareum ad montem, nominatim verò Lacedæmones Arginusis, Syracusio Athenienses in littore, & Carthaginenses ad Egrates insulas didicere. Multa sunt classibus pericula, non ab hostibus tantùm, sed ab ipso mari. Denique cum moriendi genera plura essent, hoc vnum genus est additum. O cæci vitæque quam maximè diligitis prodigi, mortem vndique quam super omnia timetis, arcessitis.

De machinis & balistis. Dial. XCIX.

GAV.

OMnis generis machinas habeo. RAT. Et hic quoq; furor regius, habere vnde multis noceas cum velis, quos beneficētissimos hominū esse oportuit. Et ob hoc vnū regnis impositi & reges dicti sunt vt regnant

homines atque ab eis ceu parentes colantur amentúrque. Quidam etiam patres patriæ appallati, cuncta in contrarium agunt, vt ceu tortores ac prædones publici cunctis formidabiles atque inuisi sint. GAV. Abundo machinis ad euertendas vrbes idoneis. RAT. Quanto melius extruendas seruandásque. Tu fortasse gloriosius putas euertere, & videri mauis tui temporis Policertes: sed non semper vrbes machinis euertuntur. Cæsar quidem bello Gallico cùm aduersus Hadriaticas turres maximas erexisset, primùm contemptui hostibus fuit, quasi rem impossibilē humanis viribus moliretur, vbi autem moueri & mœnibus applicari illas videre, è contemptu in stuporem ac pauorem versi, omissa defensione ad deditionem confugere: ac ciuili bello ipsius Cæsaris dux Brutus ad Massiliam æquè erectis atque admotis parem stuporem obsessis iniecerat, sed non parem metum: itaque noctu egressi turres & machinas incenderunt. GAV. Abundo machinis & balistis. RAT. Omnia ferè quibus gloriaris ad iniuriam alienam potius quàm ad tuum decus spectant. Quanto erat honestius atque homine dignius abundare misericordiæ instrumentis quàm sæuitiæ, habere quibus hospitalis & amicis & egentibus esse possis, quàm quibus vrbes immeritas oppugnan

gnan

gnando quietem publicã perturbares? GAV. Habeo machinas ingentia ſaxa torquentes. RAT. Saxa torquere furioſum eſt. GAV. Habeo machinas & baliſtas innumeras. RAT. Mirum niſi & glandes æneas, quę flammis iniectis horriſono tonitru iaciũtur; non erat ſatis de cœlo tonantis ira Dei immortalis homuncio. O crudelitas iuncta ſuperbiæ. De terra etiam tonuiſſet non imitabile fulmen, vt Maro ait, humana rabies imitata eſt, & quod è nubibus mitti ſolet, ligneo quidẽ, ſed tartareo mittitur inſtrumento, quod ab Archimede inuentum quidam putant, eo tempore quo Marcellus Syracuſas obſidebat. Verùm ille hoc vt ſuorum ciuium libertatẽ tueretur excogitauit, patriæque excidiũ vel auerteret vel differret, quo vos vt liberos populos vel iugo vel excidio prematis vtimini. Erat hæc peſtis nuper rara, vt cum ingenti miraculo cerneretur, nunc vt rerum peſſimarũ dociles ſunt animi, ita communis eſt vt vnũ quodlibet genus armorum. GA. Baliſtis affluo. RATIO. Melius belli odio & ſtudio pacis afflueres: cùm cætera quidem arma inquieti animi, hæc & de generis ſigna ſunt, nec pacificis quidem grata & bellatoribus inuiſa magnanimis. Denique ſic habeto. qui baliſtam primus inuenit ille aut pauidus fuit aut proditor, & nocendi auidus & me-

ruens hostes. itaque cogitauit, quod Lucanus ait: longè tẽdere neruos, Et quo ferre velint committere vulnera ventis. Idq; de omni genere missilium puta. Fortis bellator congressum hostis exoptat, quem sagittarius vitat.

De thesauro reposito. Dialogus. C.

GAV.

THesaurum in bella reposui. RA. Rem malam in vsus pessimos, Quanto tibi & aliis erat vtilius hunc & amicorum & patriæ vsibus aceruasse, maximéque necessitatibus indigentium. Ille demum thesaurus verus esset, & thesauri precium cœlestis, nũc precium est inferni. GAV. Thesaurus suppetit in vsum belli. RATIO. Thesaurus animi vires extenuat, bellum viros, vtrunque pestiferum. GAV. Magno thesauro subnixus in bellum sum. RAT. Solet iste thesaurus possessori suo perdendi metum afferre, hostibus lucri spem & bellandi simul audaciam: quis non alacer id in bellum eat, quo quærere multum possit, nihil amittere? Pugnasse quidem feruidè inopẽ ac vicisse, eũdémque mox diuitem refrixisse, apud Flaccum legis: & profectò si ad clarissima rerum exempla reflecteris, videbis Romanos dum fuere pauperes omnium gentium fuisse victores, tum vinci cœpisse dum diuites facti

sunt

ſunt, ita ad aduentum diuitiarum diſceſſore victoriæ ac virtutes, ſimúlque opum comites deliciæ in libidines ſubire, vt non immerito ſcriptores quidem temporum illorum Romanæ paupertatis interitum quæſti ſint. Virtutum nutrix optima eſt paupertas, opulentia virorum. Victoriam de theſauro tuo ſperas, hinc potius metuendum, multos pauidos & imbelles, omnes tumidos ac ſuperbos, nullum penitus virum fortem fecere diuitiæ. GAVD. Magnum mihi theſaurum aggregaui. RAT. Tibi curas & inuidiam, hoſtibus ſtimulos, furibus ſolicitudinem addidiſti.

De vindicta. Dialogus CI.

GAV.

HOſtis in manus venit: vltiōis oblata eſt facultas. RAT. Immo experimentum tui, an iræ mancipium, an clementiæ ſis amicus: quod niſi ad vtranque ferri poſſes, incertum eſſet. Multi enim eſſe credūt quod non ſunt, experti autem quid ſint, ſciunt. GAV. Eſt mihi hoſtis in manibus, vlciſci poſſum. RA. Alij potentiæ fines ſunt, decoris alij, non quid poſſis, ſed quid deceat æſtimandū eſt, ne ſi quantū potes velis, nil poſſe ſit melius. G. Vlciſci poſſum, nil dulcius eſt vindicta. R. Ita nihil amarius, quam cur quidam dulcem dixerit mirari ſoleo, ſin dulce

aliquid inesse consenseris, dulcedo effera viro indigna ac propria beluarum, earúmque non omnium, sed præmordacium atque ferocium: nihil humanum minus quàm sæuitia & feritas, contráque nil homini suum magis quàm misericordia & lenitas, quibus nihil tam contrarium quàm vindicta est, & quicquid animi impetu homo in hominem committit asperius. Quod si omnino vindictæ nomẽ dulcæ est, ostẽdam tibi quo multa cum gloria vti possis: nobilissimum vindictæ genus est parcere. GAV. Vlcisci licet. RAT. Multo est satius, multóque formosius obliuisci iniuriam quàm vlcisci: generosior nulla est obliuio quàm offensæ: hanc summus orator, summo duci summæ laudæ tribuit, quòd scilicet nil soleret nisi iniurias obliuisci. Nihil autem prohibet vnius laudem illi non ereptam ad plurimos peruenire. Hoc inter multa præcipuum præ cunctis opibus habẽt animi bona, nõ decrescunt sparsa, nec pereũt. Sume igitur & tu tibi nobilissimam hãc opinionem Cæsaream, quæ te multo faciet clariorem quàm Cyneam Tarmadámque memoria sua. Illa enim naturæ fuerit, hæc virtutis. GAV. Vlcisci iuuat. RATIO. Vltionis momentanea delectatio est, misericordiæ sempiterna. Duorum nempe delectabilium, illud præferendum quod diutius delectat.

Fac

Fac tu hodie quo perpetuò delecteris. Nulla verò maior, nulla firmior delectatio est quàm quæ de puritate conſcientiæ, & rerum bene geſtarum recordatione oritur. GAVD. Honeſtum eſt vlciſci. RA. Honeſtius miſereri. Multos clementia honeſtauit, nullum vltio: nihil tam neceſſarium inter mortales, nihil tam commune quàm venia: nemo eſt enim qui non peccet: nemo cui non miſericordia opus ſit, qua negata, quis tam multos criminum & culparum extricabit nodos, aut diſſutum diruptúmque ſocietatis humanæ fœdus ſarciet? Semper inter ſeſe homines, ſempérque in illos decertabit ira Dei: nullus erit aut litium, aut pœnarum finiś, nec ceſſabunt arma nec fulmina. Parce igitur, miſerere & compeſce animum: fac tu homini quod tibi ab homine fieri velle, quòd à Deo vis. Impudenter à domino veniam petit, qui cõſeruo illam ſuo negat. Eccleſiaſticus doctor clamat indignans, Homo homini iram ſeruat, & à Deo quærit medelam? In hominem ſibi ſimilem non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur. GAVD. Non infero iniuriam, ſed vlciſcor. RATIO. Quid refert, primus pecces, an vltimus? Non eſt ęquũ vt quod in alio improbas, in te probes. Viſne ſæuitiam in hoſte damnatam ſequi, fieríquè illi ſimilis moribus, cui diſſimilis animo ſis,

quódque ille pessimum habet, tuum facere? GAVDIVM. Volo quidem & licitum est vlcisci. R. Nec debes velle, nec vlla id licitum lege est, vt defensio licita sit, vltio vetita: scriptum est: qui vindicari vult, à Deo inueniet vindictam. Et rursus, vt paulo ante dixi: mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore, dixit, dominus. Illud tempus expecta, sine, ille te vindicet qui & offendentis est dominus & offensi. Solet inter seruos domini communis esse cognitio: si quid ingenui habes, si qua tibi perfectionis habitus cura est, opta potius atque ora ne ille quidem vindicet: sic hostis crimen in tuam verteris salutem. GAV. Vlcisci est animus. RAT. Da iræ spacium, da consilio tempus, fræna impetum, differ, aut desinet aut lentescet. Breuis hora sedat iratum æquor. GAV. Vlciscar. RA. Vno actu multos offendes: vna iniuria sæpe innumerabiles hostes fecit. G. Vlciscar. RAT. Plus teipsum læseris quàm hostem. Illi corpus forsitan aut opes, tibi animam famámque corruperis. G. Vlciscar. RATIO. Quotiens vlciscendi studio iniuria geminata est, læso sæpe vnicum dissimulasse remedium, sæpe vel quæstum esse, vel nutu tacito sensum iniuriæ prætendisse periculum fuit. G. Perdere hostem possum. RAT. Melius est amicum quærere quàm hostem tollere,

tollere, sed vtrunque simul optimum, quod nulla arte melius quàm parcendo fit cùm vlcisci possis: aptissimum tollendis hostibus instrumentum est lenitas: in quo si creditum esset Herennio seni sapientissimo, nec Samnitum exercitus modò victor collo iugum Romanum, nec iugum primo cum reliquis mox securim solus imperator Pontius pertulisset. G. Vlciscendi pungor aculeis. R. Resiste cogitationibus piis exemplisque omnibus quæ leniorem in partem inclinare animum possunt, & imprimis memoria vitæ breuis & ambiguæ. Hæc enim Senecæ cui assentior efficacissima videtur de iracundia lenienda. Cui is ipse quem memoraui doctor accedit. Nam quid aliud sentiebat, vbi ait: memento nouissimorum & desine inimicari? Sic est enim nilque inimicitias magis alit quàm conditionis obliuio. Siquidem iste cuius mortem sitis ne dubita, moriturus haud dubiè est, & idipsum citò, fortasse hodie, túque illum forsitan quod non cogitas præcursurus. Expecta paululum, subsiste, fiet quod fieri optas, & quod metuis fiet. Cæterùm mors quam hosti paras, sine tuo illi scelere præparata est. Quid iuuat fati cursum properantis impellere, & morituri sanguine morituras manus inficere? non scelestum modò, sed superua-

cuum est impietate tua proximum, ac festinans tempus arcessere, quod si valde velis, nulla possis pietate repellere aut differre, quanto tranquillius atque honestius ille integer & illæsus, tu siccus & innocens, quàm vterque cruentus, & tu noxius hinc abibis? GAV. Vrgeor vlciscendi stimulis. RATIO. Caue ne cesseris, sed oppone eis memoriam eorum, qui non tantum mites hostibus, sed fauenter ac benefici fuere: contràque illos tibi propone qui membratim cæsis hostibus adhuc rabiem spirantes, nec quicquam in non censura cadauera sæuierunt. De hinc tecum elige, quorum similis esse malis, neque actus solos, sed & verba confer. Pars enim non parua crudelitatis in verbis est. Crudelis pes, crudelior manus, crudelissima lingua est. Sæpe animi sæuitiam quam manus non æquauerat, lingua transcendit Illa vero optima, vt crudelitatis sic clementiæ testis est. Sonet igitur ad aurem tibi illa, cuius non multò ante meminimus Hadriani vox simúlque illa Tiberij, de quo scriptum est, quòd cum audisset vnum è reis Carmilium nomine anticipasse mortē, exclamauit Carmilius me euasit. O vox ferox, & si dici potest ipso vocis auctore ferocior: quid visitati supplicij cogitabat, quem se in vinculjs manū sua perimens auasisset? Ecce duo igitur vnius

vnius ſtatus ſed mentium diuerſarum, vno & eodē verbo quàm variè vſi ſunt. Ille ad præſentem hoſtem, euaſiſti ait, hic de abſente, euaſiſti inquit. Ille ſuo hoſti vitam donauit, hic inuidit mortem. Elige quid horum potius à te dictum velis dici, an tranquillum illud veræ principis, an illud alterum immane carnificis: nec ignoro quòd ſit promptius iubere iſta quàm facere, & quid his obiici poſſit intelligo: difficilius in ſuis quàm in alienis iniuriis mitem eſſe, difficile fateor, ſed bonum. De bono autem ac difficili omnem eſſe virtutem, nec tu neges. Virtutis amatoribus ſunt cuncta facilia. G. Fixum eſt vlciſci. R. Vincit pars deterior, obſta illi dum adhuc potes, victoriámque illi priuſquam ea vti cœperit, eripe, ſtratámque manſuetudinem attolle. Memento te hominem: multos quidem vindicaſſe pœnituit, neminem peperciſſe. G. Victus ſum. R. Vinci ab hoſte præſtabat, hoſtis victorem vicit ira.

De ſpe vincendi. Dialog. CII.

GAV.

BEllo victoriam ſpero. R. Cùm fallax vbilibet, tum in bello fallaciſſima ſpes eſt, Nihil ex præmeditato agitur: inopinè eunt omnia. Prudentiſſimus atque exercitatiſſimus militarium rerum fuit, qui dixiſſe ſer-

tur, nusquam minus quàm in bello euentus respondere. G. Victoriam spero. R. Pacem habebis vtilius, eiusdem ducis verbum memorabile traditur. Melior tutiórq; est certa pax, quàm sperata victoria. G. Bello victor ero. R. Quid si victus? Hæc spes multos in exitium egit sine victoriæ spe: nemo volens in aciem descendit. G. Bello superior euadam. R. Futuri verbum temporis. Omnis enim de futuro spes, & futura omnia semper ambigua. G. Bello victor remeabo. R. O spes hominum inanes, nec victor fortasse, nec victus remeabis, sic tibi reditum spondes, apertúmque inter gladios iter acri deuotum classico Marti caput. G. Esse victor spero. R. Est qui cõtrarium speret, vel falli vel vtrunque vel alterutrum sit necesse. Potest vel alter vel vterque dux partium, seu alter seu mutuis vulneribus simul occumbere, quod & sæpe credo alibi, & quod nunc meminerim: Thebis vltimo inter fratres impios congressu, & Romæ primo post exactos reges accidisse proditum est bello, vt superbi regis filium Brutus consul ad inferos prosecutus est: amisso autem spiritu iam victoria nulla est, quo seruato, sæpe tamen ex acie pari Marte discessum tenes. Vtrobique igitur ambos duces spe victoriæ fraudatos constat. Vnum nempe fraudari tam commune, támque quotidianum est quàm

quàm in aciem proficiſci: quid ſcis autem, an vnus ille tu ſis, hac qua tibi blandiris victoriæ ſpe fraudandus? G. Bello vincam. R. Vt anceps ſemper, ſic ſæpe triſtis & ſanguinolenta victoria eſt. Non habetur gratis, quod vitæ diſcrimine quæritur, charè emitur, cuius ſanguis eſt precium, charius, cuius mors fieri poteſt, vt pars victrix ducem perdat, ita tuis vincentibus vinci potes. Quid de victoriæ ſceleribus dicam? Non ſunt tot victi miſeriæ, quot ſunt peccata victoris. Quod ſi peccato miſerius nihil eſt, nec victus, eo quòd vincitur victore miſerior, ſed eo minus miſer quo minorum rerum damnis afficitur. G. Vincam. R. Vt ad ſummam redigam, & an vincas, & an melius ſit viciſſe, ſi viceris in dubio eſt.

De victoria. Dialogus CII.

GAV.

AT Vici. R. Caue ne te vincat ira, ſuperbia, crudelitas, furor, rabies. Hi ſunt enim victoriæ comites & victorum hoſtes inuiſibiles & horrendi, à quibus ſæpe clariſſimi victores turpiſſimè victi ſunt. Nondum te vocat ad calculum fortuna, longa & perplexa rationum ſeries, creditrix violenta & pertinax, cum qua tibi nunc quoque

negocii multum restat, mutuum reposcere solita est magno cum fœnore. GAV. Magno prælio vici. R. Victor prælio, sæpe victus est bello. G. Vici autem. R. Quotiens vicere Carthaginenses, quotiens Galli, gentésque aliæ, quotiens autem victi sunt Romani? sed spectandus est rerum finis, earum maximè quæ voluuntur & stare nesciũt. G. Vici certè. R. Et si certus belli exitus, adhuc euentus est dubius, & de lætis tristia & læta de tristibus erumpunt. G. Magnam victoriam quęsiui. R. Nil tam magnum vt non nimio quæri possit. Est vbi plus vulnerum ac funerum victoriosa pars computat. Si non credis: Xerxem atque Thermopylas interroga. G. Magnæ victoriæ sors fuit. R. Vix potest magna victoria paruo precio constare. De bello omnium maximo, omnium maximus historicus dum ageret: adeò inquit varia fortuna ancésque mars fuit, vt propius periculo fuerint qui vicerunt. G. Plenè vici. R. Non est plena victoria vbi armatus hostis superest, quanquam & si hunc oppresseris alij renascentur, quasdam nempe victorias ceu sementem dicas esse bellorum, sic odia ferro trunca repullulant densantúrque, & rediuiui in aciem redeunt bellatores, non vt fortassis imaginatio vehemens olim Cassio à se cæsi hostis imaginem supremo illo suo die obuiam

obuiam dedit, tam tremendo aspectu vt audacissimum virum, qui viuentem illum non timuerat, defuncti species in fugam verteret, sed ita vt pro vno multi redditi veris manibus verum ferrum moueant in illos qui vicisse videbantur. GAV. Vici, iam securus sine hoste sum. R. Sulte, dum erunt homines non deerunt hostes: tu Romanæ vrbi post innumeros triumphos, edomitúmque orbem, non defuisse hostem legis, & tibi defuturum speras? quiescenti forsan hostis deerit, at pugnanti nunquam. G. Victor sum. R. Caue ne sis frustra, vti scientibus victoria fructuosa est, vti autem dico, non eo modò, quo Maharbal Hannibali, sed quo Hanno vir melior suæ reipublicæ consuluerat: nam profectò vsus fructúsque victoriæ optimus pax est, neque ad alium quàm ad pacis finem iusta bella suscipiuntur. G. Victoria mecum est. R. Vide ne euolet, alata est.

De inimici morte. Dialogus CIIII.

GAV.

DE inimici morte lætus sum. R. Sperare de inimici morte aliquid, seu cuiuspiam hominis vel gaudere, illi forsitan sit permissum si quis vsquam esset immortalis: sperare autem alterius mortem quæ tibi possit antè contingere, vel gaudere id hosti eue-

nisse quod tibi necessario euēturum sit, stulta spes, inane gaudium. GAV. Gaudeo de inimici morte. RA. De tua alius mox gaudebit. GAV. De inimici morte gaudeo. RA. Si quam vestræ conditionis memoriā haberetis, nunquam homo de morte hominis gauderet. Quando enim quæso duorum qui simul ad supplicium ducerētur, alter alterius de morte gaudium cœpit, sciens sibi idem supplicij genus instare, & non potius in illius morte suam cogitans ingemuit? GAV. De inimici morte gaudium sensi. RAT. Quotiens putas optata mors hominum voti compotes torserit, & optare vitam frustrà cœperint, qui non frustra mortem prius optauerint, dum intelligere incipiunt in suam se perniciem optasse? Sed præcipites sunt affectus vestri, quicquid vultis valde vultis, quod de Marco Bruto dixisse Iulius Cæsar fertur: immo veró nimium vultis, nec feruens desiderium moras fert. Itaque quicquid vultis statim vultis, hinc non modò vota impia sed venena. sed cædes & quicquid homo in hominem struit nocentissimū animal in suam speciem. Multa verò optatis quæ si in cōsilium ratio esset, admissa timeretis, & varietas votorum malæ electionis argumentum est, nec prius ad rectum redit impetus quàm inconsulti affectus infaustis castigentur affectibus. GAVD.

De

De morte hoſtis gaudeo. R. Si eſt hoſtis inglorius, de ipſius morte gaudere turpe eſt & dolere ſuperfluũ, Sin illuſtris, honeſtus piúſque eſt dolor, & ſi non propter hominem, at propter virtutẽ quę indies rariora habet hoſpitia: ſic Metellus Macedonicus Africani iunioris, ſic Cæſar Pompeij, ſic Alexander Darij mortẽ fleuit. G. Gaudeo de inimici morte R. Quomodo de illius morte gaudeas, quem diligere iubearis, non vt hoſtem, ſed vt proximum, eiuſdem opus opificis? G. De inimici morte gaudeo. R. Non audis forſitan an contemnis conſilium notiſſimum ſapientis: noli inquit, de inimico tuo mortuo gaudere, ſciẽs quoniam omnes morimur & in gaudium volumus venire? Sanum prorſus ſeu conſiliũ ſeu præceptum.

De ſpe pacis. Dialogus CV.

SPES.

SPero pacem. R. Melius eſt pacem ſeruare quàm ſperare. Stulti enim eſt faſtidire res certas, ambiguas ſpes amplecti. SP. Pacem ſpero. R. Tenuiſſes eam arctius, nec abire ſineres quàm ſperares. Quid enim ſi ad hanc ſpem impatientia te duxit tua, vt ſperando angi eligeres, quo gaudendo vti poteras? S. Pacem ſpero. R. Spes pacis multos perdidit, ſperatæque paci ſuccedens inſperata

calamitas incautos obruit sopitósque, quos expertos inueniens non læsisset. SPES. Spero pacem. RA. Quid tandiu speras quod mox assequi in tua situm manu est? Rari sunt qui pacem non inueniant, si bona fide velle cœperint: sed hi ipsi quibus dulce nomen pacis, pax amara est. Pacem itaque petentes, paci obstant. Quatuor vobiscum habitant pacis hostes, auaritia, inuidia, ira, superbia, has in externum exilium pellite, pax æterna erit. SP. Spes pacis haud dubia est. R. Inter spem pacis & pacem multa incidunt, leue verbum, gestus facilis, compositam sæpe turbauit pacem, ipsi tractatus pacificíq; sermones ferro sæpe franguntur, animósq; acuit, bellúmque asperat pacis spes: sic amicitiæ mentionē irritam quasi cotem dixeris odiorū. SP. De pace agitur, pax erit. R. De pace crebro nequicquam agitur, nonnunquā verò periculosè de pace agebant atque egerant & Gallorum & Pœnorum duces, quando illos Camillus oppressit, hos Scipio. SPES. Post belli finem pax firmabitur. R. Quanto firmata esset vtilius ante belli principium, quot damnis ac mortibus tempestiua pace esset occursum? Sed vos pueri contumaces ac discholi, sine verberibus non sapitis: in pace bellum, in bello pacem quæritis, neque vnquam nisi bello afflicti pacem, vel noscere incipitis vel ama-

re,

re, eámque vt perditam fletis, sic mox redditam pari leuitate cõtemnitis, donec vos iterum atque iterũ amissa perdoceat bona vestra non spernere, mala vestra non cupere, denique non ineptire, non furere, quod antequam assequamini pudeat. Sæpissimè idem vobis audiendum, nec audisse sat est, sæpissimè videndum & experiendum dicam propriè, vt discatis aliquid sæpissimè vapulandum est. SP. Bellum pax sequetur. R. Melius præcessisset bello iter obstructura nihil insanius quam spe remedij vltro vulneri sese offerre, auxilium non causam dant fomenta vulneribus, ægro salutem optare natura est, sano ægritudinem spe salutis insania. SPES. Pax futura est. R. Solet pax vrbibus mutationem rerum afferre pestiferam, optima quidem ipsa, sed pessimis circumuoluta comitibus, iniquis legibus fluxis moribus, occultis odiis, aperta tyrãnide. Recordare quid ciuili olim bello præsagus ille dixit nec fefellit: superos quid prodest poscere pacem? Cum domino pax ista venit. Melior est autem bellicosa libertas viris fortibus quàm pacifica seruitus. SPES. Pacem habeo. R. Interim bellum habes.

De pace & induciis. Dialogus. CVI.

GAV.

PAcem habeo. R Bonum ingens si syncerum esset atque perpetuum, neutrum sanè est: nam neque nouum est, sed commune nimisque quotidianum est, vt sub vmbra pacis bellum lateat, neque pacem quanuis puram, diuturnam sinit animorũ instabilitas, secum assiduè nõ minus quàm cum hoste pugnantium. G. Pax quęsita est. R. Sed amissa est cautio &. disciplina militaris, fida vibiũ tutela, quæsita autẽ lenta segnities, & semper periculosa securitas, cùm in multis nẽpe sit melior bello pax, in hoc vno bellũ melius quòd cautius atque experientius. Nunquã Romana virtus abiisset si bellũ Carthaginẽse mansisset. Pax Punica Romanæ vrbis excidium fuit, vrbibúsq; aliis documentũ sempiternũ, non semper populis atq; imperiis optimam pacẽ esse: ídque vir optimus Nasica malè non sibi creditum iurabit, & vera locutum docti omnes fatebuntur. G. Pacem habeo. R. Modestè vtere. Bello quolibet funestior pax superba & negligens. Sæpe armati inter gladios tuti, mox togati in gladios inciderunt, & seris votis optauere bellum. Quid ruinam morum atque ipsius humanitatis interitum loquar? Quot iam bello viri optimi, pace pessimi euasere, quasi cum armis omnem penitus

tus

tus exuti virtutem, mox cum toga vitia omnia induiſſent; Sic interior habitus cum exteriore mutatus eſt. Cuius quidem rei, & ſi multa milia homiuum in teſtimoniũ trahi poſſunt, tamẽ abundè ſuffecerint teſtes duo: Sylla & Marius, quorum primum, vt de illo ſcribitur, neque laudare, neque vituperare quiſqnam ſatis dignè poteſt, quia dum quærit victorias, Scipionem ſe populo Romano: dum exercet ſænitiam, Hannibalem repræſentauit. Secundus verò vir fuit vt de illo itidem ſcriptum eſt], cuius ſi examinentur cum virtutibus vitia, haud facile ſit dictu vtrum bello melior an pace perniciośior fuerit, adeo quam rempublicam armatus ſeruauit, eam primo togatus omni genere fraudis, poſtremo armis hoſtiliter euertit. GAVDIVM. Pacem patriæ partam lætor. RATIO. Quid ſi pax interdum quod in homine optimum eſt extinguit, nutrítque quod eſt peſſimum; Notũm eſt illud Satyrici, qui cum de cauſis priſcæ illius Romanæ virtutis multa dixiſſet, inter quas eſt, & proximus vrbi Hannibal, ad extremum intulit: nunc patimur longæ pacis mala. Sæuior armis luxuria incubuit victúmque vlciſcitur vrbem. Eſt ne autem, oro te, vlla pax tanti, vt non odioſa ſit viri: egregius comitante luxuria? Certè altius cogitanti, depoſi

positis licet armis pax videri nequit, vbi bello domestico vitiorum insidiosissimo & carente induciis oppugnantur animi, boni mores in exilium pelluntur, voluptates imperant, virtus opprimitur. G. Pax firma est. R. Et pacis comites licentia ac libido, & vt dixi, discrimina nec pauciora nec minora quam belli. Illa enim corporibus hæc animi pestem ferunt, sæpe etiam corporibus. Itaque multis lorica fœlicior quàm toga, campúsq; securior quàm thalamus, tuba quàm tibiæ, sol quam vmbra. Sunt quibus nil tutius bello sit, quod Iulium Cæsarem prædicantem de se suisque militibus audisti, pacem verò si sine vitiis veniret. & cœleste munus, & secundum nulli bonum fateor: raro autem sine vitiis venit. G. Sed feci inducias. R. Dedisti hosti spacium ad colligendas vires quibus fortius te feriret. G. Inducias habeo. R. Cognatæ induciis insidiæ sunt. Multa per insidias hostiliter fieri vides plura etiam facta legis, vt nil aliud belli consilia licentius agitantur, liberius contrahuntur auxilia, quosdam bello inuictos induciæ confecere. G. Sunt mihi cum hostibus induciæ. R. Ignauum tempus, nec pace lætum, nec bellis exercitum, sed dubiis inter vtrumque pulsum fluctibus, vbi & tumor paci obstat, & timor bello, nescio an sit grauius pendere quàm ruere,
respi

respirandi tempus optare fatigati est, miseri autem & insani est nec pacem pati posse nec bellum.

De pontificatu. Dialogus CVII.

GAV.

AD pontificatum veni. RA. E tempestate in portū fugi solet, tu è portu in tempestatem sponte fugis, tu mirus nauta. GAV. Pontificatum sum adeptus. RA. Rarū, ne difficilis, parum grauis vnius animæ tibi cura videbatur, nisi omnium curas in te vnum atque omnium sarcinas trāstulisses? Fortes humeri, an fortis ambitio eò animos cogēs vbi malè sibi futurum sciunt. GAV. Ad pontificatum ascendi. RA. Quo tamite, videris. Duplex est enim via, vtraque ad laborem, altera verò etiam ad miseriam ducit, quacunque perrexeris vel te miserum, vel vt optimè cesserit ex libero seruum scito: sic qui ascendisse diceris, descendisti, vnus iam illorum, quibus canitur propheticum illud: qui descendunt in mare nauibus faciētes operationem in aquis multis: qui ascendunt vsque ad cœlos & descendunt vsque ad abyssos, quorum anima in eis tabescēte, propter negociorum multiplicium procellam: turbati sunt & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapiētia eorum deuorata est. GAV. Summi soliū pontificatus

ascendi. R A. Quo mare altius, & venti plures & periculosior tempestas. G A V. Romanus pontifex factus sum. R A Quo maior vrbibus Roma est, eo maior te laborum moles manet: erunt qui te colant, qui adorent, qui obsideant ac circunstent, qui tibi serico terram sternant, auro niueos frænent equos, qui vina dapésq; instruant ac prælambant, priscis pōtificibus inauditum obsequij genus: ex diuerso erunt, qui omissis propriis rebus in te figant oculos, te notēt, de te iudicēnt, & quàm iuitè deus viderit, qui deniq; mores tuos arguant, verba distorqueāt, famam lacerent, vitam carpāt, quicquid vsquam mali erit, quasi è fonte vnico malorum ex te prodiisse dicent, populi discordiarumq; scelerúmq; omnium vnus tu causa vocaberis: quomodo, inquient, sanum erit ecclesiæ corpus cū ægrum ac languidum sit caput? Est ne oro te tāti vel aureum poculum vel cubile purpureum vel gemmatus vertex, vt quietis & famæ precio queri velit G A V. In summum pōtificem sum electus. R. Versa vt libet hac in re tam expetita hodie, quod est totū vel inane vel durum est, vt non immerito quidā summi pontifices tædio rerum victi, non suppliciū aliud quàm fœlicitatem illā hostibus suis optauerint. Nam vt paucis expediam, summus pontificatus, si rite geritur, summus est honor,

nor, ſummum onus, ſumma ſeruitus, ſummus labor. At ſi malè, ſummum animæ periculum, ſummum malum, ſumma miſeria, ſummus pudor, anceps ex omni parte negocium. GAVD. Summi pontificatus ſedem teneo. R. Non tenebis diu. Breuis eſt hominum vita, regum breuior, pontificúmq; breuiſſima, eò quòd propter pōdus vaſtatricum curarum, ætas ipſa pontificis Romani tempus anguſtat, quæ ad hoc culmen niſi admodum feſſa vix peruenit. GAVD. Summi pontificatus in vertice ſedeo. RA. Quo ſublimior ſedes, eo grauior caſus, vix ex alto ſine periculo aut labore deſcenditur. Cura vt deſcendas ſobriè, ne in illo grege reperiaris, de quo dictum eſt, tolluntur in altum vt lapſu grauiore ruant. Ex omni quidem mortali faſtigio deſcendendum nemo dubitat, ſed hoc intereſt, quò iuſtorū ac ſapientiū deſcēſus, reliquorū verò præcipitiū ac ruina eſt. Ideóque Pœnus ille dux moriens qui dixiſſe fertur. Finis ad alta leuatis eſt ruere, nō impropriè ait vt iniuſtus. GAV, Summi pontificatus arcem regò. R, Solebant primi ex hoc ſtatu ad martyrium peti, nunc ad delitias vocari credūt, ideóq; certatim hic locus apperitur, & huc omnium ferme mortalium vota ſuſpirant: quis autē vel Romanū vel quemcunque pontificatum aliam cupit ob cauſam, niſi

quo potentior ac ditior sit? Contra iustitiæ præceptum præesse quæritur non prodesse, quódque sacrilegium pudendúmque vel dictu est, magnis sæpe muneribus, quin & pactis & sponsionibus spes emitur sacerdotij pinguioris. O vertigo morum pessima, ad quod olim consueuerat & deberent cogi homines, inde nunc retrahi non possunt, & tam præceps feruet ambitio, vt non christianus pudor ac modestia videatur, sed ardor & peruicatia paganorum, quam in huiusmodi petitionibus tantam fuisse didicimus, vt de Iulio Cæsare lectum sit, quòd pōtificatum maximum petij nō sine profusissima largitione, in qua reputans magnitudinem aëris alieni, cùm mane ad comitia descēderet prædixisse matri osculanti fertur: domum se nisi pontificem nō reuersurum: nec fefellit: pontifex est reuersus. Liquet autem quo impetu illud ambierit, quo nō impetrato, vel moriendum sibi certè vel exulādum esse decreuisset: hoc illi autem vtrunque licuerit, cùi à prima ætate propositum sit regnare: ita vt iniuriā suam putet, si qua est, hoc orbe potestas altera quàm Cæsar, si tellus vlla duorū est. At Christiano homini cui propositum sit seruire, dominíque sui iugum ferre, pontificatum quomodo liceat ambire non video, non modò largitione profusissima, sed quod non multo
minus

minus est turpe blanditiis atq; mendaciis indignis viro artibus sed communibus adeò vt hæc ferè iam vnica sit in altum via. GAV. Romanus pōtifex sum. R A T. Seruorum seruus dixeris: Caue ne dominorum dominus fieri velis. Memento professionis, memento debiti, memento domini, qui merito nulli magis quàm vicario læsus irascitur.

De fœlicitate. Dial. CVIII.

GAV.

SVm fœlix. RA. Pontificatu forsan aut imperio aut omnino potentia atque opibus fœlicem fieri credis: falleris: nō fœlicem faciunt ista vel miserum, sed detegunt atque ostēdunt, & si quid facerent, miserum potius quàm fœlicem facerēt, sunt enim plena periculis, quibus humanarum est affixa miseriarum radix. GAVD. Fœlix sum. RAT. O miser qui in tot malis te fœlicem speres. GA. Sum fœlix. RA. Opinione fortassis tua, quæ quoniam falsa est, fœlicitati nihil addiderit, sed miseriæ multum. Siquidem propriā non nosse miseriam, miseria summa est. GAV. Fœlix sum. RA. Hoc inter carnificum gladios magnus ille Pompeius de se prædicat, quòd tamen si profundius verum fodis, nunquā fuerat, ne tum quidem dum florentissimo in statu fœlicissimus videretur. GAV. Sum fœlix. RA. Fœlix es & vnus viator insolitus, mirus

cursor, qui in hoc scrupeo & difficili cella sis foelix inter mille pericula raptatus iugiter, & ignorans, quo siquidē hic es foelix, quod nemo vnquam fuit nemo erit, vt auguror: nam quis quæso hominum foelix in miseriis? Nemo igitur foelix priusquam ex hac miseriarum valle migrauerit. Duos quidem è cunctis mortalibus colligunt foelices, in quibus opinatissimus est Quintus Metellus, & apud scriptores rerum & vulgò etiam foelix. Sed huic tamen quanuis latæ iactatum foelicitatis nomen in quibusdam exactioribus scriptis ereptum scio iniuriis aliquando grauissimis, & quod dolorem ingeminat, vili ab auctore suscepitis. Iam reliquorum falsa foelicitas in aperto est. Sylla foelix tantùm dictus est, infoelicem tamen vitæ illum, ac mortis atrocitas probat. Alexandri Macedonis, ac Iulij Cæsaris, & si fortis na prosperrima, vita tamen inquieta semper ac turbida, atq; ideo nunquam foelix: vtriusque mors rapida. Ille in medio bellorum cursu, hic post victoriam repentè. Ille veneno periit, hic ferro. Scipionum bellicam foelicitatē, alterius indignum exilium, indigna quoque alterius & inulta mors minuit. Longum est euoluere singulorum fortunas: ad supremum venio. Vnus omnium ferè omnibus foelix visus est Augustus Cæsar monarchia omnium altissima, diutur-

na pace, vitæ studio ac fine suauissimo, quódque omnia superat, morum atq; animi tranquillitate perpetua: quis hunc fœlicissimum negauerit? Sed fœlicem negant, quibus hæc scrutandi studium fuit. Obstat enim extrinsecis fulgoribus interioris ac domesticæ vitæ status, & fortuna longè alia, naturalis ac virilis sobolis defectus, adoptiuorum ac nepotum immaturæ mortes, & quorundã morte peior contumacia. Ad hæc & vilissimorum quoque hominum insidiæ, & suorum in se crebræ conspirationes, & dilectissimæ atque vnicæ filiæ ac neptis adulteria crebriora, demq; non suus hæres, successórque non placitus, & necessitate magis quàm iudicio electus, nec omnino se dignus nec imperio. Si horum ergo nemo fœlix, vel fœlicẽ aliũ da mihi cum quo fœlix sis, vel sine consorte fœlix esto, vel iam tandem veriori sententiæ aurem præbe, secundum quam dico iterum: ante mortẽ nemo hominũ fœlix. G. Ego animo fœlix sum. R. Sentio quã fœlicitatẽ dicis aut fœlix igitur errore tuo es, vt ait ille, quæ fœlicitas, vt dixi, miseria est, aut virtute animi fœlix, quæ nec ipsa fœlicitas plena est, quamuis sit ad fœlicitatẽ via. Ad postremum cuncta discutiens, ne mirari non dissimulo, quam mihi fœlicitatem quidã somniãt promittũtq; aliis, acutissimi homines in multis,

hac in parte cæcissimi: nam siue omnium cumulus honorum ad fœlicitatem isq; indeficiens ac stabilis requiritur, & quam multa desint homini vitæ studium hoc agenti, pro se quisq; sentit, & hæc ipsa quæ adsunt quàm incerta, quánque labilia sint agnoscit, siue quod aliis videtur, sola virt⁹ hoc præstat certè ipsi, qui secundum virtutem vitam agunt, quos difficiut fœlices, quósq; fœlicitati proximos non nego, vitam ipsam perpetuis ten tationum prœliis patiuntur infestam, periculis semper multis & grauibus expositi, nec vnquam ante exitum securi, quod siue nesciunt siue sciunt, æquè miseri sunt habendi. Nulla enim cum errore, nulla sine securitate fœlicitas. GAV. Fœlix mihi ipse videor. RA. Iam responsum habes: si fœlicem error faceret, paucissimi non fœlices essent: falsa ergo fœlicitas tua est & ea ipsa perbreuis. Nulli errore diu contigit gaudere sola quidem veritas solida est. Error tenue quiddam & inane, quod inter amplectentium manus quasi fumus aut vmbra dissiliat. Veniet quæ vmbras abigat, falsáq; gaudia in apertum protrahat, quæ fœlicitati humanæ verum precium somniis ponat. Quere interim ab his ipsis quorum proximè metio est habita, quære ab omnibus qui fœlices vel sibi vel aliis visi sunt: vbi nam gentium, quóve nunc in

statu

statu sint, de sua illa breui fœlicitate, quid sentiant, tacebunt ipsi, sed loquetur veritas, testabitúrque habitos fœlices fuisse miserrimos.

De Spe bona. Dialog. CIX.

SPES.

Qvicquid in re sit, spem mihi nullus eripiat. RAT. Hanc auferre potest nemo, ipsa sese sensim eripit, & inopinis euentibus sæpe lusa cõsumitur. SPES. Spero multa. RA. Et multa metuas oportet: sine metu enim spes non habitat. SPES. Spero bona. R. Mala igitur times, vt enim opposita spes timori est, sic aduerso de fonte oritur, & necesse est quod sperare cœperis, eius cõtrarium vt formides. SPES. Spero læta. RA. Sed incerta, quorum studio certa negligere demẽtia certa est: qui equidem quod non habet sperat, quod habet obliuiscitur. SPES. Sperare meliora nõ prohibeor. RAT. Quid si difficilia, quid si impossibilia, venturáq; nũquam? quid si peiora, si pessima sunt quæ speras & meliora tibi fingis? SPES. Iuuat in spe viuere. RAT. Dic verius in spe mori: nam & futura cogitãtibus præsentia dilabuntur, & qui longinqua prospiciunt, quæ sub oculis sunt non vident, & qui cras viuere destinãt hodie non viuunt. Nondum est cuius initium speratur:

ita cum ſpes omnis boni abſentis expectatio ſit, conſequens eſt ſperãtem pro ea ſaltẽ parte qua ſperat, mali aliquid pati. SPES. Dulce eſt ſperare. RA. Audio quidẽ multos hoc dicere, ſed hanc ego dulcedinem nõ agnoſco: nã ſi ſperare & optato carere etiã dulce eſt, quod qui dixerit haud dubiè guſtu caret. SP. Sperare delectabile eſt. RAT. Ergo & pendere & affici & torqueri, ſpes eſt, & longi ſupplicij longa ſpes eſt, nil ſic animũ fatigat, nil ſic ſenium præcipitat. Itaque ſæpe vir ſapiens ſpem perditã, lucrũ vocat, ſeq; infinitã cupidine liberatum ab expectationibus vanis ad gaudẽdum bonis ſuis cogi gaudet. SPES. De euentu ſors viderit, ego in ſpe gaudeo. RA. Vide autem ne quando forſan in re doleas, & optaſſe & ſperaſſe & ſperata cõſecutum eſſe pœniteat. Multos quos ſuſpenſa diu torſerat ad exitum ſpes ducta peſſundedit: multi votiuis & valde licet non ſat feris longè ſpei periere ſucceſſibus. SPES. Nemo mihi tollat ſpem. RATIO. Nemo tibi tollat tędium ac laborem animi. Audiſti vetere dici ſolitum prouerbio: magnus labor expectare. SP. Rei bonæ expectatio blanda eſt. RATIO. Sed & fallax & anceps & anxia. Si hoc negas, nunquam aliquid expectaſti, ſed ſe fallentium inextimabilis turba eſt, quibus ad id quod agũt nihil prorſus inefficax ſeſe offert,

ferr,

fert, nihil respuit, nulli se negat, flecti facilis & falli prona credulitas. Argumentum verò leuitatis ingens atque amentiæ dixerim, passim obuias spes amplecti, & his illico certis & bonis pasci, ad quas docti omnes & experti rerum tardi sunt. SP. Bonam interim spem habeo. RATIO. Interim dicis. Credo dum te illa fefellerit, hic est enim mos, inuiti spem deponitis, nunquam illam relicturi nisi vos illa relinqueret, quin cum vos sępe reliquerit, mirum dictu, iterum atque iterũ redeuntem cupidè semper excipitis, progressiq; obuiam quasi obliti veterũ nouis armatã dolis inclusi totiẽs cordis arce reponitis. SP. Spem bonam vsque ad vltimum non deseram. RAT. Quid si diu antè illa te deseruit? An ne illam retrahes, an sequaris, an expectabis vt redeat? Age autẽ, spera, quando nihil est dulcius quàm falli. Non ego tibi spẽ quã mordicus tenes eripiã, tantùm illud admoueo, non esse spem bonam quam tu reris Non est spes bona. quæ bonum sibi proposuit, sed quæ bene. Bonum quidem sperare scelestissimi quoque homines possunt, immo & solent: verè itaque bona spes est quæ de vero bono rite concepta est: hanc qui habet, stringat, teneat, neque abire eam vel in vltimis sinat, sororésque illi suas iungat charitatem, fidem, Hæc spes vera, dulcis verax,

fœlix est, quæque nec sperantem fallit nec confundit, sed ad optimū prouehit, animúmque interim sperati boni anticipatione lætificat. At vos seu verum bonum malè meriti speratis, seu malis veris falsum boni nomen imponitis: Iure igitur vestra expectatio antequam veniat mœsta est, mestiórque cum venerit. SPES. Humanum sapio, & de his loquor quæ homines vocant bona. R. Huius nominis doctos olim inter homines longa lis fuit, quæ adhuc pendet pendebítque æuum in omne, his vnum in rebus, cōtrà autem illis bona multa ponentibus. SPES. Linquamus ista philosophis, ego quæ vulgus dicit bona spero. R. Malum igitur tuum speras, quod vel dilatione te cruciet, vel fasce opprimat exoptato. Fac, succedat enim quod ad corpus attinet, hosti arma paraueris, quod ad fortunam, variæ & immitis dominæ subieris iugum, quod ad animum verò ipsum, magna etiā pars in cladem ac perniciem verti queat, quoniam quæ delectant animum, sæpe & lædunt. SPES. Ieci ego spei bonæ anchoram nec mouebo. R. Atqui solent nautæ tempestate orta nauis anchoram præcidere si diuelli nequit, relictáque illa fugam capere, non enim quod tranquillo mari apud poëtam, Dente tenaci anchora fundabat naues: in magnis quoque pelagi

moti

motibus accidit, vbi non naues fundat illa, sed alligat, & naufragio vinctas tradit: nec hercle aliter inter procellas humanarum rerum spes affixa & tenax multos in exitium traxit, qui abscissa vtique & abiecta spe incolumes euasissent. Sæpe igitur subtrahenda spei anchora, vel si hæreat euellenda. Si ne id quidem liceat abscindenda rerúmque sub fluctibus relinquenda est, vt liberã vitæ proram gubernaculo prouidentiæ dirigas ad salutis portum. SPES. Bene spero. RA. Bene sperando & malè habendo transit vita mortalium.

De hæreditatis expectatione. Dialog. CX.

SPES.

HAereditatem orbi senis expecto. RA. Modò te tranquillum prædicabas, ipse tibi ne contrarius sis attende, nũquam expectatio tranquillitásque cohabitant, vix vllum vitæ tædium expectatione molestius. SPES. Expecto senis hæreditatem. RATIO. Nescis quid ille forsan expectet: est ea quidem inter homines vulgaris insania, vt ferè omnes non coæuis tantùm, sed iunioribus quoque diutius se victuros sperent. Inuiti sua de morte cogitãt mortales, de aliena autem libenter, cùm tamen contrarium agere esset vtilius. SPES. Senis hæreditatem spero. RA.

Quid si ille interim tuam sperat? Falli alterutrum est necesse. Quot autem senes inuenias mortem iuuenum expectantes? Et sanè nemo tam senex qui non possit annum viuere: nemo tam iuuenis qui non possit hodie mori. SPES. Hæreditatem orbi senis spero. RAT. Iustius hanc sperabat filius. Iuniorem iustior spes elusit. SPES. Hæreditas orbi senis ad me venit. RAT. Quid scis, an ad illum tua? Caio Claudius, Oeroni Galba, Domitiano Nerua, Commodo Pertinax successit, & successionum talium plena est hominum vita. SP. Orbi senis hæreditas nę manet, RAT. Quem non fallere possit volens, qui quem noluit fefellit, cui superuiuere nequeat qui filio superuixit. SP. Orbi iam senis elogio scriptus hæres sum. RAT. An tabellis forsan adamãtinis, vnde non facilè delearis? An ignoras quàm leuibus causis testamenta mutant senes; Multis in ipso vitæ exitu, quod per omnem vitã voluere, displicuit. SPES. Hæredem me vult orbus senex. RAT. Atqui potest nolle. Nihil est autẽ indignãtius orbo sene ac diuite, vbi sua diligi, seque sperni senserit, actum est. SPES. Hæreditas orbi senis promissa est. RA. Ea vtinam innocẽtia atq; ea mortalibus fides esset, vt & nũquã nisi honesta promitterent, & semper promissa seruarent: nũc nec promittẽdi modus,

nec promissa frangendi pudor vllus, quod in hæreditate potissimum licere sibi homines putant. Itaque voluntatem testatori ambulatoriam leges vocant. Non te exemplis prçmam, nota res est. Legisti, credo, quibus hoc accidit non solùm vt viuentis promitteretur hæreditas, sed supremo etiam morientis amplexu & osculo anulísque aureis donarentur, quod apud illos indubię successionis indiciũ erat: cùm interim & hæredes alij, & eorum mentio penitus nulla esset in tabulis testamenti, tantum media de morte perfidia ausa est. Tene igitur viuorum fraudibus immunẽ reris, cùm dolis morientiũ circunuentos legas, summos etiam & illustres viros? Nam ne singulis immorer, genus hoc ludibrij passus est Lucius Lucullus vir amplissimus, quódque est altius, Augustus Cæsar: horrenda longéque mirabilis libido fallendi, quæ nefarias animas nec in morte destituat, sed sic est mos & tu promissa in hæreditate spem defigis quam frustrari possit, & vita longior testantis & breuior fides, quanquam his cessantibus, mutandi causa propositi possit esse iustissima, suus hæres, noua seni oriens progenies. Siquidem octogenario maior Cato filium genuit, nonagenario iam proprior Masanissa. Idq; hac etiã nunc ætate vestis senibus euenit, qui vtinam priscis illis, vt gignẽdi

vi, sic vigore animi pares essent. Quæ cùm ita sint, hæres certè legitimus captatori obstat atque improbam spem præcidit. SPES. Iam testamento senis hæres sum. RAT. Sed viuentis forsitan & victuri. Testamenta autem in vita fiunt, in morte firmãtur, funus & cadauer cogitas, lupus quidem expectatione lassandus & inedia. SPES. Hæreditas ad me recto calle ventura est. RATIO. Quid quòd vt testator, sic hæreditas casibus subiacet, vt neque semper quem velis habeas hæredem, & sæpe nil aliud quàm inane nomen sit hæreditas? Quid quòd interim vasto precio parua res emitur, dum credulum senem & obsequium submissum, & indignæ viro blanditiæ promerentur? Nulla est tanta vtilitas quæ decoris impendio æstimanda sit. SPES. Nullo legum aut fortunæ obice hæreditas ad me venit. RAT. Vnde id nosti, cùm sit scitum illud Marci Catonis sapientissimi senis dictum: sæpe inquit, audiui inter os atque offam multa interuenire posse. Esto autem, nihil interueniat, sed ad te sperata perueniat hæreditas, non manebit tecum, sed à te rursus ad alios migrabit. Volubilia sunt bona mortalium, rotundam nummi præcipuè formam dicunt, vt perpetuo rotetur motu. Quæsiuisti hæreditatem successori tuo, mœstus forsitan gauisuro, solicitus ocioso &

so & sperasti de alio, propter quod idem alij de te sperent.

De Alchimia. Dialogus CXI.

SPES.

SPero Alchimiæ prosperos exitus. RAT. Mirum vnde id speres quod nec tibi vnquam verè accidit, nec cuiquam, & si accidisse nonnullis fama fuerit, ab his facta quibus id credi expediret. SPES. Spero alchimiæ successum. RAT. Et quem quæso præter fumum, cinerem, sudorem, suspiria, verba, dolos, ignominiam? Hi sunt enim alchimiæ successus, quibus inopem vnquam ad diuitias euectum, multos à diuitiis ad inopiam redactos sæpe vidimus. Non tamen illud attenditis, tam blandum est sperare & falli, hue agit vos auaritiæ stimulus, impulsa dementia, vt verum opinemini quod optatis, falsúmque quod cernitis. Notasti ne aliquos prudentes in reliquis hac insania laborare, quosdam opulentissimos hac vanitate consumptos, dúmque opulentiores fieri student & fœdo quæstui inhiant, bene parta prodigere censúque omni in superuacuis effuso, tandem necessariis etiam destitutos, alios ciuitate deposita mœstos semper atque anxios, dum nec cogitare aliud quàm folles & forcipes & carbones, nec aliis quàm suæ hæ-

retis conuiuere didicerunt, in syluestres penè homines euasisse: nonnullos denique amissis primùm animi luminibus in hoc exercitio corporeos insuper oculos amisisse? SPES. Promissum ab artifice aurum spero. RAT. Refert cuius artis artifex quid promittat. Sunt quibus promittentibus nihil credi possit, eóque minus si promissum iurisiurãdi religione firmauerint. Sed ô cæci parum ne erat veris in metallis quæ terra fert, furere, nisi vos mẽdacio defossa torquerẽt? Parum ne à virtutibus aberrasse, nisi errori dãnum, damno labor, & labori pudor acresceret? Hic qui tibi aurum suum spondet, cum tuo auro improuisus aufugiet. Noui nihil narro, mos est publicus, & quãuis igne cõmissa fraus sæpe igne purgetur, nihilominus tu delusus deceptoris tui supplicio nõ indẽnior, sed notior remanebis digitóq; mõstraberis auarus ac stolidus flãdo exhaustus flãmis afflatus aspersúsq; fuligine. SPES. Magna mihi promittit alchimista. RA. Dic vt ea sibi præstet quæ promittit aliis, primumq; suam pellat inopiã. Est enim ferè mendicum genus hominum: cumq; se pauperes fateantur, ditare alios volũt, quasi aliena illis quàm propria molestior sit paupertas: sic vt miseri se alios miserari dicere soleant impudenter, & ignotis etiam interdum magna promittere: ô turpis promissio, & ô stulta credulitas.

Ftas. SPES. Alchimiæ artē didici, diues fiam. RA. Immo quidem si fuisti, esse desines. Ars nempe quam memoras nullam esse nisi mētiendi artem dicimus ac fallendi. Age autem quando ita fert animus & incumbe, prędico autem tibi quod te lucrum ex hac arte maneat. Domus tua miris hospitibus ac miris erit impedimentis plena. Erunt tibicines & potores, idque haud immeritò, quos ignis excitat & cupiditas. Erunt sufflatores, deceptores, derisores, omnis angulus habebit pelues & lebetes & phialas olentium aquarum. Herbas prætereà peregrinas & externos sales & sulphur & distillatoria & caminos: déque his omnibus tibi in finem curas inutiles, & stultitiam cordis, oris obscœnitatem & squalorem & caliginem oculorum ac solicitam conflaueris paupertatem, quódque his omnibus penè peius dixerim, circulatoris nomen, & nocturnis in tenebris atque infames inter latebras furum vitam. SPES. Spero effectum propositi votiuum. RATIO. Sperare hinc forsitan & gestire dabitur non gaudere. SPES. Ad propositi terminum propinquo. RA. An Mercurium congelasti? An quid aliud vanitatis? Nunc maxime à proposito longè es, semper rebus aliquid defuerit, dolis nihil.

De promissis aruspicum. *Dial.* CXII.

SPES.

ARuspices mihi multa pollicentur. RA. Inuenisti ecce aliud genus hominum, cui si credas semper pendeas, semper speres: nam neque res vnquam aderunt promissæ, neque enim vnquam deerunt promissores, sic res hinc profugas captans, hinc promissis impulsus Ixionio semper more rotaberis. SPES. Spem bonam mihi tribuunt aruspices. RATIO. Non maius spem est credulo quàm metum pauido inferre: cõstantes animi neutram in partem facilè inclinant. SPES. Multa vndique mihi promittunt mathematici. RA. Nihil promptius quàm promissis affluxere iis qui careant pudore, quos mentiri autem pudet, ad promittendum tardi sunt. SPES. Læta spondent mathematici. RA. Sponsores quære alios seu pignus, promissi fragile genus est, nudo verbo male creditur. SPES. Multa promittunt mathemathici. RA. Quære qui promissum impleat: satis est spẽ dedisse, non potest vnus dare omnia. SPES. Promissis aruspicum experrectus sum. RAT. Cõsopieris euentibus, nihil eueniet promissorum. SPES. Magna iubeo sperare RAT. Mirum vt animus hominis qui virtuti contumax est, vanitati verò nimis obediens. Vnum aliquid idque optimum iubeat illa,

contemnitur, quicquid hæc iusserit difficile licet ac pessimum, paretur. Sp. Mathematici læta pronunciant. R. Miri homines, futura sola qui nouerint, præteritorum atque pręsentium ignari, & quæ in cœlo fiunt ita nuncient quasi consilio cælestium interfuerint recentíque nunc indeveniant memoria, cùm tamen interim quid in terris, quid in patria, quid in domo, quid in thalamo suo fiat, nesciant: sic penitum verum est quod apud Tullium legis, quod est ante pedes nemo spectat, cœli scrutantur plagas. Sp. Magna nunciat mathematicus insignis & verax. Rat. Quo diuinus insignior, & mentiendi libertas maior, & fides pronior mendacio est. Sæpe quidem mirari soleo, nostérque non immerito miratus est Cicero, quid hoc in genere nouum insuetúmque accidit, vt cùm in cunctis hominibus multa vera memorabili vno mendacio obscurentur, & suspecta fides in posterum loquentis fiat, in his contrà grauibus mille mendaciis vna leuis ac fortuita veritas, velum quoddam & mendaci publico fidem quærit, si quando vel semel quoniam nemo tam mendax vnquàm fuit, quin quandoque verum diceręt, nolés etiam aut ignarus, vni horum veri fortè aliquid effluxerit, actum est, si casura hodie de cœlo astra denunciet, credetur. Denique sine vllá suspi-

tione mendacij mentiri potest omnia, quisquis semel potuit non mentiri. Vnum enim illud memorat præcepis in futurum prominens, & præteriti sic oblita credulitas ac deceptoribus suis fauens. S. Diuinis læta nunciantibus credo. R. Furentibus credere furor est. Certè quamuis hic Cicero videatur sensisse aliter, conuenientius huic rei nomen à Græcis inditum quàm à vestris iudico. Latini enim à diuis seu à diuinitate diuinationem: illi autem quod est manticen à furore dixerint. Vos fortassis ornatius, at illi verius. Hanc sacri doctores vno omnes ore condemnant, Ambrosius, Augustinus, cæteriq; qui si fortè quando inter multos hic quoque mos pestifer inualuit, vt inter hos garrulos in quæstione veri ob ipsum professionis suæ nomen suspecti habeantur, verę fidei professores auditi non erunt: cùm omnibus idem sentientibus qui sunt innumeri: & quamuis diuinationem improbent diuini viri, quid tandem causæ est, quídve suspicionis, vt non audiendus vnus & in multis primus, ac maximus illorum Cicero videatur? Certè is totum hoc illusionum ac fallaciarum genus damnat, ridet ac despicit. Et ad summam, omissis quæ locus iste non capit, omnis non tantùm pia religio, sed vera quoque philosophia, & quæ illam calle suo sequitur poësis,
nec

nec sancti modò, sed etiam docti omnes hanc respuunt vanitatem, præter illos solos qui vel hinc viuunt, vel ab his seducti in eorum tendiculas lapsi sunt, quorum damnis atque erroribus lucrum sibi atque artem faciunt, in qua illud summum ac præcipuum, obscuritate fraudem tegere, & sic biceps ambiguúmq; responsum dare, vt prędictū videri posiit quicquid euenerit, quod omnibus futuri notitiā professis in commune prouisum est, qua in re nō ars ipsa, quæ nulla est, nō ingeniū, quod sine literis rerumq; notitia nudum est, sed illorū calliditas & audacia & impudētia ipsa mirabilis. Vnde quod festiuè admodum ait Cato ille regibus, mirari se quod non rideret aruspex aruspicé cùm vidisset: id ad omnes æquè augures, aruspices, sortilegos, cōiectores, chaldæosque & mathematicos, ac totā quam dixi manticen trahi potest, tam incertū est an illorū fraus turpior, an ridiculosior vestra demētia illorū tamen argutiis atq; ratiūculis respōdere facile, sed prolixum est, notumq; adeo tamq; à notis ac illustribus agitatū, vt nō superuacua tātum repetitio, sed temeraria videatur. Vestrę aūt ineptissimæ vanitati, quid aliud dici potest, nisi dignos vos qui ab homunculis nō terrestribus, modo sed luteis & nullius, nisi qua stultos ludant notitiā artis habētibus, sciētiæ insignis-

obtentu, & cœlo insuper auctore fallamini. Sp. Persuasum est mihi prospera instare, quorum expectatio dulcis, læta & tranquilla est. R. Immo quidem amara, tristis, turbida, sed vos sensu perdito de obiecto sensuum iudicatis. Persuasum sanè nullo negocio crediderim. Promptum est persuadere volentibus, quibusdam persuasor necessarius non est: ipsi sibi sunt vates & occursus animantium volatúsque auium & garritus lætum in augurium dicunt. At si quotiens te ista fefellerint recogitas, si de hac re vicinos interrogas, nisi vel tu vltro te fallis, vel illi participes erroris quærunt, facilè deprehendes, quorsum his præstigiis credendum sit, nisi tres illi summi hominum rerúmque moderatores Pompeius, Crassus & Cæsar iurati fortè contrarium dicturi sint, quibus quod cõstat magno quidem omniúmque familiarissimo teste Marco Tullio, Chaldæi omnes aruspicésque promiserant, quòd præclaro fine omnes beati senes in patria morerẽtur: idque quam veru fuerit nõ expectas audire ferro omnes, duo miserabilius quam longissimè ab Italico Romanóque orbe sectis fœdóque ludibrio reconditis, veneratis illis totóque diu formidatis orbe capitibus, reliqua inhumati ferarumq; & pisciũ morsibus ac volucrũ rostris expositi, cæsi & laceri, miserandum fortunæ

spe

ſpectaculum,iacuere. I nunc diuinoſq; vates nega,qui tam certa prænunciant. S.Gratum auguriũ notaui. R.O amentiã importunam, miſer homo ſucceſſuũ notitiam ſuorũ, quæ ſibi nulla eſt, à volucribus ſperat: quid hoc ſtultius fieri poteſt? Quia ſi diis placet & Deiotarũ regem viſa aquila impendenti præripuit ruinæ, & Agrippæ Hebræo inſtare carceris exitũ, finemq; miſeriæ ac proſteritatis initium nunciauit ſupra verticẽ ſedens bubo auis, alioquin infamis,cuiúſque Virgilij carmine carmen ferale deſcribitur. S. Lætum omen incidit. R. Omen ab homine dictum nomen,humanæ dementiæ argumẽtum eſt, quo aliquid ſemper non externarum modò rerum, ſed earum quoque quæ in vobis ſunt, animos in errorẽ trahat, ne deliramẽtis animalibus vlla pars rerũ vacet:itaq;& ſternutamenta ſeruorũ & natorũ fortuito lapſas voces eò trahitis, non quò vis illarum, ſed quò veſtra cupiditas vocat,ſcilicet quia Centurio ille dixit:Hic optimè manebimus,ne mundi caput transferetur, cauſa fuit: aut quia Perſam periiſſe flẽs infantula profecturo in bellum nunciauit patri vinci Macedonũ regem conſequens iudicatum eſt: ô humana mens ebria & mirabunda,quàm facili impulſu erroris in foueam ruis? Sp. Læta aderant conſopito. R.Mœſta aderunt experrecto. S.

Læta dormiens videbam. RAT. Mœsta vigilans videbis. SP. Fœlix eram per quietem. RA. Miser eris per laborẽ. Sæpe nihil somnia denunciant & sæpe contrarium. SP. Sæpe vera videntur in somniis. RA. Quanto sæpius falsa. Par est autem & huius & reliquarum huiusmodi vanitatum ratio, vnum casu incidens verum, innumeris falsis astipulatur, venturóque inhians præteritum mens non videt. SP. Multa nuntiant diuini. RA. Impostores ego hos non miror, qui de more suo pascũtur artificio, sed vos stupeo qui illorum ventri animas & ingenia vestra submittis: proinde quid tu teneas, videris, si me sequivo les expectabis æquanimis & tranquillus, non quid astra de te, sed quid astrorum creator ac regnator sanxerit, agẽs aliquid indies ardentius quò illius amore fias dignior. De euentu tuo tibi veniat in animum solicitare istos, quibus ignitior est veritas quam tibi. Deniq; sic habebis, futura nosse durum homini, nec licere si expediat, nec expedire si liceat.

De læto rumore. Dialogus. CXIII.

SPES.

LAEtus rumor insonuit. RATIO. Noli famæ credere, mendax est. SPES. Multi lætos nunciant rumores. RATIO. Sæpe

tutius vni creditur quàm multis. SP. Quod tot nunciis affertur falsum penitus esse non potest. RA. Mos famæ vulgaris notus est, veris falsa miscere. Paucis veris multa mendacia condiuntur: omnia mētienti nihil creditur. SPES. Rumoris auctor primus verax est. RA. At nemo quantum audierit aut viderit referre cotentus est, nihil est actum nisi pro se quisque aliquid auditis adieceris aut visis, quod cum multi fecerit, auctum breui mendaciorum videas aceruum, sic per manus, vt aiunt, traditum inter manus etiam crescit malum, quòdque ait eximius Poëta: Mobilitate viget, viréſque acquirit eundo. SP. Hactenus lætissima fama est. R. Quid si mulcet vt feriat? Sæpe lætū rumorem mœsta clades sequitur, creber hic fortunæ stilus, vt profundius vulneret, spem promittit cuspidémq; vulnificam læti cuiuspiā rumoris illitam dulcedine iugulo gaudētis infligit: quod vir doctus intelligens, lętis nunciis non quatitur, haretq; immobilis, secum voluens vel contrariā esse, vel idipsum quod tā faustum uideatur in contrarium verti posse. SP. Læto rumore moueor, RA. Expecta saltem dum & certus sit, tunc quoque virilem animū rumusculis agi turpe est licet veris, falsis vero turpissimū. Multos gauisos esse puduit, verumque mœrorem auxit falsi gaudij memoria.

De expectatione filij vel villici vel vxoris. Dialog. CXIIII.

SPES.

SPero filij reditum. R. Speras gaudiũ solicitũ & propinquum metum. SP. Spero amicum reuidere. R. Rem prædulcem sperat, sed fallacẽ, fragili res hominũ statu tremunt, forsitan quẽ expectas iam nunc obiit, potes hoc probasse si vixisti. Impedimentorũ mille sunt genera, vnũ cõmune omnibus mors. SP. Amici conspectũ exoptatũ spero. R. Sunt hæc ferè cõiuncta optare, & sperare, sed multis assiduè casibus disiunguntur. Quàm multos credimus fuisse Romæ, quàm cupidis animis Marci Marcelli huius vltimi reditum expectantes? Contra autem viæ medio hostis illum crudelissimus expectabat, cuius potentior fuit immanitas quàm victoris clementia aduersarium ab exilio reuocantis. Potuit igitur Cæsar precibus senatus Marcello veniam dare: non potuit Marcelli cliens graue maius pati, vt is Cæsaris beneficio vteretur. S. Spero amicum & expecto hoste quolibet carentem. R. Quis est hic hominum hoste carens? vt sit aliquis priuatorum expers, an publicis inimicitiis quisquam vacat? sicariorum dico & prædonum, qui auaricia duce bellum humano generi indixere. Finge aliquod

tam

tam benignũ ſydus, vt hæc peſtis terris exulet, aliâs quis arcebit vehiculorum & equorum lapſus, fluuiorum ac torrentium inſultus, & ruinas pontium ac tectorum, æquoreáſque & aereas tẽpeſtates? Adde ferocium incurſus animalium, quibus non ſingulos tantùm homines, Dicæarchus curioſiſſimus indagator rerum talium, ſed quædam hominum genera docet occubuiſſe. Et ad ſummam, quot ſunt caſus humanarum rerum, quorum nullus eſt numerus, tot ſunt hominum hoſtes, qui ſpem tuam, non dicam retardare poſſint ſed extinguere. Vt nihil interueniat, mors quam dixi & euntibus & ſtantibus vbique contigua eſt, niſi itinerantibus eo fortaſſe vicinior, & quo iter & vectatio & locorum commutatio pluribus caſuum generibus videtur expoſita. S. Spero amicum proſpero exacto negocio reuerſurum. R. Quàm glorioſè quam proſperè res geſſerat Druſus Nero diui Auguſti priuignus, vt omnibus etiam hoſtibus domitis charus eſſet, ita vt eum paulominus adorarent; quorum mirificos affectus erga illius memoriam vſq; ad hæc tempora, ſi vnquam Germanorum inter proceres fuiſti, te ſentire arbitror potuiſſe. Certè illa geſſerat quibus verè gloriaretur, quod Romanis in ſaxis primis aliquot ſyllabis caſu aliquo deiectis,

nunc etiam ſcultum viget his verſiculis: Ad diuortia Rheni peruaſi hoſtiles depopulatus agros: Dum tibi Roma decus æternaq; ſudo trophæa, Hiſter pacatis leuior ibit aquis. Talem hunc iuuenē qualiter expectabat mundi dominus Auguſtus, qui eum ſibi filiū fecerat amando: qualiter Liuia Auguſta cui natura illum charum fecerat, chariorem virtus, chariſſimum reor fratris ignauia: qualiter deinde frater ipſe, qualiſcunque erga alios tanti certè fratris amantiſſimus: ad poſtremum qualiter Roma ipſa atq; vniuerſa reſpublica quæ de nullo tunc hominum ſic pendebit, Quid ergo? Quis tam multiplicis ſpei finis? expectatum Druſum inexpectata mors abſtulit, morbo quod cōſtat raptus, & quod magni ſunt auctores ex fractura cruris quo ſuperlabente ſuſcepta, qui viuus victor reuerſurus ſperabatur in patriam exanimis eſt reuectus. Quid filium huius loquor Germanicum? Nullius credo vnquam hominis expectatio maior fuit: non hunc pater, non Auguſtus, ambo iam defuncti, ſed Roma omnis expectabat tanto deſiderio, quaſi totius vrbis vnus animus, iſque & viduæ, & non niſi vnicum, habentis filium matris eſſet. Itaque ad primum ægritudinis ſuæ nuncium attonita penitus ac deiecta ciuitas vultuſque omnium atque habitus mutati &

mœstum tota vrbe silentium fuit, Vbi autem lætior fama incertis licet auctoribus superuenit, conualuisse illum & viuere, subitus clamor atque fœlicissimus vndique sublatus, ipsum quoque Tiberium excitauit, concursúsque in capitolium ingens factus, & penè conuulsæ templorum fores ad persoluenda vota agendásque diis gratias, victa nocte luminibus, fractóque vocibus silentio gratulando canentium: Salua Roma, salua patria, saluus est Germanicus. Quis verò tandem rei exitus? Is nempe qui humanis in rebus est creberrimus, venit nuncius certior obiisse Germanicū, hinc publicus dolor ac gemitus, non edictis aut diebus festis, aut vllis omnino cōsolationibus coërceri quiuit. Nota est historia libro Cæsarū iiij s P. Spero iuuenem filium reuersurum. RAT. An hi parum iuuenes de quibus dixi, accipe iuniorem: Marcellinus eiusdem diui Augusti nepos ex sorore, quantū putas expectaretur ab auunculo, qui eum sic dilexit, vt Virgilianum illud carmen nobilissimū, quo summus vates abolescentis illius penè pueri memoriam honestauit, sine lachrymis audire non posset, & auctori silentium imperaret. Quomodo mater Octauia quę illū sic amauit, vt vsq; ad vltimū vitæ suę finem quasi tunc extinctum cōtinuo deploraret, omnemq; consolatorem, non tantum

contemneret, ſed odiſſet. Quid hæc autem & quid putas, niſi quod cæteri? non rediit, ſed relatus eſt, & Druſum quidem non qualẽ acceperat Germania Romæ, Antiochia Germanicum, Marcellinum Baiana reſtituit, veſtrarum expectationum ſors cõmunis, tu ibi nunc aliã fingis, & ſors veniet quẽ expectas, qui cùm venerit fortaſſis vt abeat & ſperare incipies & optare. Sp. Amici abſentis aduentum ſpero. R. Quis miretur expectari viuos, cùm mortui expectentur, vt perhibent? quod niſi inter fatuos veri faciem nõ habet: Arthuſium Britones expectare fama eſt: Neronem principẽ mundi ſub fine rediturũ quidam ſomniãt. Vita veſtra ab initio ad extremum non modò vanis expectationibus plena ſed ipſa expectatio vana eſt. Id ſic eſſe ſi non vides, aut modicum vixiſti aut nimium, quid hic agitur neglexiſti. Sp. Expecto villicum rure venturum. R. Aut domus arſerit, aut meſſis euanuerit, aut pratũ exaruerit, aut bos obierit, aut vites grando percuſſerit, arbores turbo conuulſerit, arma torrentibus inundarint, aut apes auolauerint, locuſtæ ſatis inſultauerint, columbos corui & mures, pullos vulpecula, agnos lupus inuaſerit. Hi ferè ruſtici ſunt rumores. S. Vxoris aduentum ſpero. R. Si hoc ſperas, quid iam metuas ignoro. Sic eſt tamen: ſunt & qui expectent

coniu-

coniugem,& qui febrem.

De expectatione meliorum temporum.
Dialog. CXV.

SPES.

SPero tempora meliora. RAT. Omnia ferè tempora æquè bona ſunt, quia creator temporum æquè bonus eſt ſemper, ſed vos temporibus bonis malè ſemper vtimini, inq; hoc, vt in aliis culpas veſtras rebus aſcribitis. Fac vt homines boni ſint, & tempora bona erunt. SPES. Tempora hæc ſtare nequeunt, lætiora ſuccedent. RA. Nullum tempus ſtat, cuncta prætereunt, cumq; tranſierint, nõ redeũt, virtute & induſtria bonarumq; artium ſtudiis frenari poſſunt, non quin fugiant, ſed ne pereant, nihil eſt autem dulcius bene impenſi temporis memoria. Sed vos nulla re vti ſciẽtes, vt opportet, vbi omnem vitam, vel in ſomnum ac deſidiam, vel in ſolicitudinẽ atque vſus peſſimos effudiſtis, tẽpus innoxium accuſatis. Nũquid mentior, infantiam ac pueritiam in vanos ludos, adoleſcentiam ac iuuentam in libidinem atq; auaritiã, ſenectam & ſenium in querelas ac lamẽta conſumitis? Quænam hæc tẽporum culpa eſt? Fluunt illa, fateor, hæc natura eſt, vos illa dum datur occupare negligitis, non eſt natura iſta, ſed culpa. Vos naturam culpatis, culpã excuſatis, res non noua. SPES. Spero lætiora tempora.

RAT. Lætitia seu tristitia temporum, vt dixi nõ in temporibus, sed in vobis est. Eo autem quo intelligis non modò lætiora tibi speranda esse, sed tristiora perpendes si ad ætatem ipse tuam respicis, quæ indies tristior, vt à poëta prescribitur, & plerísque in senibus inuenitur, & sanè si oculos in terga reflexeris & numerare atque æstimare annos tuos cœperis, simul incipies desperare quod speras Non est cur mutari cursum rerum speres, nõ meliora instant tempora, vereor potius ne peiora. Cur quæso, nisi quia peiores erũt homines, quod & magni diuinarunt viri, & apertis indiciis res declarat, nisi vos mortales bonæ semper spei magnũ aliquid de vestra nobili ac modesta iuuentute concipitis, à qua ego quidẽ opinione lõgè absum, nihil enim boni penitus mens præsagit, sic in vitium ac ruinã prona sunt omnia. SPES. Mala sunt tẽpora, meliora venient. RA. Omnem ætatem de moribus sui questam, inquit Seneca. Addo ego omnem habuisse quod quereretur, habiturámq; omnem cunctis sæculis quod queratur. SPES. Spes lætiora tempora. RAT. Vna est ad hoc via quæ lætiora si habeas non expectes: fac ipse tibi lætiorem animũ, quod sine virtute fieri nequit, vbi hoc feceris, læta erunt omnia, triste nihil. SPES. Meliora tempora expecto. RATIO. Vt veniat, quod est

eſt dubium, certè illis venientibus tu recedis. Quanto eſt tutius rite vti præſentibus, quàm anxiè expectare quæ vel ſortè non veniant, vel minimè ſis viſurus?

De ſperato principis aduentu. Dialog. CXVI.

SPES.

PRincipis aduentum ſpero. RA. Vt multa timentur quæ optanda, ſic multa ſperantur quæ timenda ſunt: vtranq; in partem penuria iudicij multa eſt. SPES. Spero principis aduentum. RAT. Quanto ſperares honeſtius libertatem: nam profectò qui dominum ſperat ſeruitutem ſperat. SPES. Spero principem venturum. RA. Et illius commune omnium malum ſperas. Fuit enim quando & principes imperium & principem populi poterant ſperare, nunc imperium principi labor eſt, princeps populi pernicies. SPES. Principem venturum ego & reſpublica ſperamus. RATIO. Tu verò quid priuatim ſperes videris, in quo ipſo facilè falli potes, ſpes hæc reipublicæ ſtulta eſt. Quis enim niſi amens ſperet, aut cupiat, quod peſtiferum toties ſit expertus? SPES. Spero principem venturum. RAT. Et ſecum ſimul motus rerum varios, mutationes vrbiũ, noxias nouitates, famem,

pestē, bella, discordias, hæc vel vniuersa vel singula modernis cū principibus venire sunt solita. Si hæc placent, principem spera: vt nil horū formidabile sit, ipsum certè inane iam imperij nomen est plenum famæ & rumorum: boni autem omnis effœtum & solius vmbræ vetustatis innixum. SP. Spero venturum principem. RA. Ego te verò munitum velim, vt quotiens aduentātem audieris, credas te tonitrum aliquod præambulum fulminis audire, nec sperare incipias, sed timere potius si etiam alterum labi oportet. Timere enim aduersa & si cōtrarium sit virtuti, consentaneum est naturæ: sperare autem mala, & naturæ est oppositum & virtuti. SP. Spero mox principem affuturum. RAT. Cùm præsentem videris, scitò te infaustum reipublicæ sidus aspicere, vel memoriam ipse tuam, vel parentes interroga tuósque auos & proauos, ita esse reperies vt dico, idque tu filiis & nepotibus tuis annuncia, ne ipsi quoque aduentum principis stulti sperent. Dic enim quæso quādo vnquam vel minutę leonis aduentū feræ, vel affuturam aquilā auiculæ sperauerint? Liceat verum loqui, stultissimum & mali sui semper auidissimū animal est homo, cæteris capiendis esca opus est, homo solis famæ sibilis capitur.

De Spe famæ post obitum. Dialog. CXVII.

SPES.

MEritis post obitum famam spero. RA. Multi famam se mereri sperãt cùm infamiam mereantur, & ceu viatores erronei dum accedere æstimant, retrocedũt. SPES. Famosus sum in vita, famosiórque post mortem ero. RA. Est hoc fateor in nõnullis verum, vnde & Anneus Seneca in epistola quadam, habiturum se gratiã apud posteros vaticinatur: & Statius Papinius præsentem famam benignũ iter suo operi ad futuros strauisse ait. Et Ouidius Naso, sibi nomen indelebile futurum, séque ore populi legendum, pérque omnia sæcula fama victurum præsagit: neque hercle vllus horum fallitur. Sed quàm multos putas idem sperantes suam fefellisse spem? Multi hoc idem de seipsis crediderunt forsitan & scripserunt, nec quod sibi promiserant implouerunt. SP. Si famosus sum dum viuo, cur non famosior sum post mortem? RA. Quia hoc quotidianum & vulgare est, vt multi in vita famosi & clari, post obitũ sint incogniti & obscuri. Miraris? Causa rei huius in promptu est, affabilitas quædam, sermo comptus ac lepidus, blãdum supercilium, clara frons, benigna salutatio, beneficia in vicinos, protectio in clientes, hospitalitas in externos, in cunctos vrbanitas.

Hæc & his similia viuentibus famam quærunt, ea verò mox vt hinc abierint non durant, nisi forsitan quandiu qui illos nouerant supersunt, quod ipsum quàm breue sit conspicis, quomodo autem durarent non in solido radicata, naturale est vt fundata debiliter leniterque aucta breuiter dilabantur: vt sit fama durabilis aut vitæ sanctitas aut gestorum claritas, aut insignis scriptorum præstabit elegantia. Rarum decus, loquaces isti & vrbani qui togati ac gemmati populorum digitis ostenduntur, non nisi quantum loqui poterunt, aut paulò amplius cognoscentur. Durum, hoc apparatus tam celeriter & has pompas, hanc scientiæ nubem, hæc verborum tonitrua in tenuem fumum euanescere, durum fateor, sed sic est, nam nec ipsi de se testimonium præbuerunt ambitioni aut lucro aut somno dediti, nec qui præbeat, meruerunt. SP. Famam inueniam post mortem. RAT. Fama nihil vnquam mortuis profuit. viuis sæpe etiam nocuit. Quid enim perniciem ac mortem Ciceroni ac Demostheni, nisi insignis literarum fama consciuit? Idem de Socrate aut Zenone, & mille aliis dici potest: noti omnes. Quid verò nisi fama scientiæ & ingenij dedit causam filio Gnosij regis Androgeo vt ab Atheniensibus mactaretur? Quid Oetæ Colchorum regi Argonautas

nautas attulit delectos, vt aiunt, viros, verè autem prædones, nisi fama diuitiarum? Nam quid significasse aliud credimus famosum illud aureum vellus arietis, nisi opes maltas latéque vulgatas, quibus diuites bestiales opúmque inopes verarum velut arietes velleribus vestiuntur? SPES. Famosus ero. RA. Vt sit ita, quid hinc magnum concipis, esset aliquid fortè fama, si notitia comes esset, vt plerunque accidit in viuis: nunquid laudari proderit ab his qui te si videant non agnoscant? Dic enim quæso si Homerum videas & Achillem, si Virgilium & Augustum, nunquid non ignoti abibunt, cùm tam nota & tam clara sint nomina? Crede mihi, spes vestræ magna ex parte dupliciter vanæ sunt, quòd nec sperata proueniunt, nec vt proueniant afferunt quod promittunt. Ferè enim plus in spe sunt humana omnia quàm in re. Mittite igitur spes inanes & vana desideria, contemptísque terrestribus iam tandem & optare discite & sperare cœlestia.

De gloria ex ædificiis sperata. Dialogus.
CXVIII.

SPES.

EX ædificiis gloriam spero. RA. Nesciebam calce & harena & lignis & lapidibus gloriam quæri, credebámque quòd rebus

gestis & virtutibus quæreretur. SP. Aedificando mihi gloriam paro. RA. Sed fragilem ac caducã, Omnia quæ manu hominum facta sunt, vel manu hominum euertuntur, vel stando & durando deficiũt. Habet enim manus lõgè præualidas longa dies, è cunctis vestris operibus nullum senio resistit. Ruentibus ergo super quibus hæc tua gloria fundata est, ipsam quoque corruere est necesse. Si fortè non credis, respice ad antiqua quæ ignota tibi quidem esse non possunt. Vbi est nunc Troianum illud Ilion superbum? Vbi Byrsa Carthaginis, vbi turris & mœnia Babylonis? B elurum nunc habitatio & serpentum. De Babylone loquor antiqua. Altera nempe propinquior atque recentior adhuc stat, citò itidem casura. Si essetis viri. vbi sunt denique septem illa opera græcis scriptoribus celebrata? Atque vt ad propinquiora veniamus, vbi est quæso illa Neronis domus aurea, quæ quantum fatigauerit architectos cogita, lectores etiam nunc fatigat, quæ quidem domus vna cum aliis ædificandi furoribus, quibus omnes excessit ad inopiam illũ cõpulit & rapinas? Vbi sunt thermæ Diocletianæ, & balneum Antonianum, & cymbrum Marij, & septizonium Seueri, & eiusdem thermæ Seuerianæ? Demum vt summam rerũ attingam, vbi est Augusti forum,
&

& ædes Martis vltoris, vbi ædes tonantis Iouis in Capitolio, & Apollinis templum in palatio, vbi eiusdē porticus ac bibliotheca græca pariter & latina, vbi porticus altera & basilica Gaij Luciique nepotum sub nomine dedicata & extructa, & porticus tertia Liuiæ cōiugis & sororis Octauiæ theatrúmq; Marcelli? Vbi tot opera per illustres viros iussu eiusdem principis & hortatu, multis verbis in locis tanto labore, tantis impensis ædificata? Marij Philippi ædes Herculis & Musarum, Lucij Cornificij ædes Dianæ, Asinij Polionis artium libertatis, Munacij Panci ædes saturina: Theatrum Balbi Cornelij, Amphitheatrum Statilij Tauri? Innumerebilia præter hæc opera Marci Agrippæ. Néue eam per singulos, vbi sunt tot luxuriosa principū palatia? Quære in libris, inuenies nomina: quære vrbem totā aut nihil inuenies, aut perexigua tantorum operum vestigia: tu de tuis quid speres videris. Certè Augustus omniū supremus, nisi aliud quàm ædificia reliquisset, iampridem omnis eius gloria corruisset: nec verò solum templa deorum quæ parauerat in ipsós ædificantes ruere, sed pia etiam loca hoc ipsa ætate in eadem vrbe alia ceciderunt, alia tremuerunt, & nunc vix ponderibus suis stant, præter vnū Pantheon Agrippæ. quod diis erectū sancti possident & Ma-

ria, quæ antiquiſſimã illã domũ ſui nominis virtute ſuſtentat. Crede mihi aliis quàm lapideis fundamentis eget gloria vt manſura ſit. SPES. Ex ędificiis gloriam quęro. RA. Quęre illã igitur vbi eſt, nihil vnquam inuenies vbi non eſt: vera quidẽ gloria nõ eſt in mœnibus neq; in ſaxis. Sunt fateor rerũ vulgo indices, qui dicant tribus modis gloriã quęri, gerẽdo magnũ aliquid, quod de te ſcribant auctores idonei, vel ſcribẽdo aliquid quod mirẽtur & legant poſteri, vel inſigne aliquid opus extruẽdo, vt ſit ita, vltimũ tamen hoc omnium & minimum ac caducum. SPES. Relinquo opera ædificiorum, quibus moriẽs ipſe mecũ glorior & à poſteris gloriam ſpero. RAT. Gloriatus eſt Auguſtus ipſe, de quo dixi, quòd vrbem marmoreã relinqueret, quã lateritiam accepiſſet, quæ tamẽ gloria niſi aliis rebus adiuta eſſet, quónã fuerit peruentura conſpicimus, proinde cum melioribus curis morere, ſtabiléſque ſpes amplectere. Iſta etenim quibus fidis, & nullius pretij ſunt, & te ilico conſequentur inq; ipſam, vnde ſumpta terram reuertentur. SPES. Aedificaui domos vnde laudem ſpero. RA. Laudabunt for ſitan qui illas inhabitabunt. Breuis laus & anguſta, qui poſt venient, vel illas non inuenient, vel à paganis, vt vulgo dicitur, factas dicent, tuum nomen ignotum erit.

De

De sperata gloria ex conuictu. Dialogus C I X X.

SPES.

Spero gloriam ex conuictu. RAT. Refert multum quibus conuiuas, sunt quidem vtinámque non plurimi, quorum cõuersatio sit infamis. SPES. Scio nisi bonis artibus aut bonorum contubernio gloriam non quæri: ego hoc vltimo subnixus spero, vel bonorũ exẽplo bonis fieri, vel si nihil aliud horũ vel familiaritatis solã gloriã mihi fore. R. Est id quidẽ in adolescẽte præcipuè signũ optimũ qui nisi bonũ animũ haberet, nequaquã iũgi bonis optaret. Est enim amicitiarũ ac familiaritatũ ferè omniũ causa nexúsq; similitudo quædã. Age ergo si quos imitaris, æquaueris, bene erit. Si minus, modò quod in te est nihil omiseris, ipsa voluntas bona laudis & gloriæ præmio non carebit. Prima enim & maxima pars virtutis, est bonũ velle, quod nisi præcesserit non sequitur virtus. SP. Familiaritate bonorum glorior. RA. Laudo id quidem modò, nec te lucri cuiuspiam nec alia spes inducat, eóque tua tantùm pergat intentio vt similis illis fias: alioquin quod propter gloriam solam fit, veram gloriam non meretur. SPES. Ex bonorum conuictu gloriam spero. RAT. Spes quidem magna, nec improba quando & in scientia & in eloquentia & belli pacísque artibus obseruan-

do & imitando fit. Multi olim illustres ex conuictu illustrium euasere. Illud vide, ne aut tibi pro bonis ducibus malos elegeris errore aliquo, aut bonorum flebili raritate & virtutum huius ætatis inopia prorsus assequi nequeas quod intendis.

De multiplici spe. *Dial.* CXXI.

SPES.

MVlta spero.. RA. Multa in spe multa est vanitas multúsque fallendi aditus fortunæ. SPES. Spero multa. RAT. Spem multiplicem multa destituunt, Qui modicum sperat, iter casibus arctauit atq; nihil obstruxit. SPES. Valetudinem bonam spero. RA. Mortalitatis obliuionem. SP. Spero longam vitam. RA. Diuturnum carcerem, vbi multa feras, multa videas quæ nolis. SP. Membra viuacia. RAT. Vincula tenacia, grata tamen vnde metuas absolui. SPES. Formam corporis elegantem. RAT. Voluptatum stimulos. SPES. Annorum prosperos exitus. RATIO. Pudendi materiam dolendíque SPES. Amicæ conuentam mortem. RAT. Breue fœdúmque nescio quid. SPES. Peccandi licentiam. RAT. Infœlix gaudium, pœnitentiam longæuam. SP. Vltionis occasionem. RA. Aditum sæuitiæ. SP. Agile corpus ac validum. RAT. Mancipium contumax & rebelle. SP. Diuitias multas. RAT. Gra

Grauem ſarcinam ex lappis & tribulis. S P. E diuerſis æquoribus venturas naues. R A T. Late diſperſam ſortem intra monſtra maris ac ſcopulos agitatam flúctibus, tractam funi bus, pulſam ventis. S P E S. Lucrum de conce ptis mercibus. RAT. Eſcam quæ te perpetua ſolicitudine capiat lucróque vnico in multa credulum damno præcipitet, mercator nouus eſt facilis ad credendum, expertus multa circumſpicit. S P. Honeſtas filiæ nuptias filióve. R A T. Nulla ferme res tam crebrò fal lit & tam grauiter. SPES. Magnā potentiam. R A T I O. Inuidioſam miſeriam, opulentam inopiam, pauidam ſuperbiam. S P. Regnum & imperium. R A. Præcipitium & procellas & ſub ſtellanti diademate fuſcum ſupercilium, cor anxium, infœlicem vitam. S P E S. Honores fori. R A. Puluerem ac ſtrepitum. SP. Coniugium & natos. R A. Litigium & curas. S P. Mihi militiam, & vxorem filio. R A T. Tibi laborem ac dilecto pœnam. SP. Vetulæ obitum vxoris, & coniugem iuniorem. R A. Attrito laqueo diſſolui, vt nouo & valido vinciaris. SPES. Ingenium, linguam literáſque. R A. Incudem, malleum & maſſam, ſiuibus tibi atque aliis ſomnum frāgas. S P E S. Laudationem ſuperi. R A. Philomenam ſurdo. S P E S. Auream piramidem. R A. Domum pictam cæco. S P E S. Gloriam poſt

mortem. RA. Leues auras post naufragium. SPES. Nomen apud posteros. RA. Testimonium abignotis. SP. Hæredem meum. RA. Patrimonio amicum tuo, & tibi ne redeas.

De pace animi sperata. Dialogus CXXI.

SPES.

Animi pacem spero. RA. Quid sperare mauis quàm habere pacem? Hanc mox vt bona fide velle cœperis, inuenies. SPES. Spero pacem animi. RAT. Pacem sperare bellantis est. Quis animo tuo bellum infert, nisi vnus tu? quod ipse tibi abstuleris impudenter, ab altero postules aut speres. SPES. Spero animi pacem. RAT. Vnde precor, aut quando speres quod ipse tibi nunc potes dare? Sic vt illam tibi nemo alius quam tu possit eripere? Pone arma cupidinum atq; irarũ, plenam animo quæsieris pacem. SPES. Spero pacem & quietem animi. RAT. Quid igitur quod agis aduersum paci est, contráque tuam spem tantopere niteris? Vix tantũ deberent niti homines vt salui essent; quantum nituntur vt pereant. Pluris penè bellum iuge animi labórque emitur, quàm emenda pax esset ac requies: sic pugnant spes mortaliũ ac vota cũ studiis, vt non vnius hominis vnũ pectus sed multorum, eorúmq; de omnibus diffidentiũ videatur. SP. Quietẽ spero.

RAT.

RAT. Mirũ vnde vobis hæc libido ſperandi ſemper ô mortale genus. Siquidem quod ſperatis adepti eſtis, rurſus ſpẽ in lõginqua tranſmittas, & inde rurſus alio, ita ne craſtinus dies hodierno ſit clarior, & meliora ſemper futura præſentibus. Sũt nẽpe quib⁹ nil ſit gratius quã ſperare, qui ſpẽ ipſam ſperaturum rerum nullis euentibus permutatã velint, quibus ego quid optauerim, niſi vt procraſtinantes omnia, boníſque ſe ſuis interim ſpoliãtes, inter irritas res ſeneſcant, quo vel ſic intelligant inaniter ſperaſſe, in tergum verſi videãt fruſtrà ſe alibi quæſiuiſſe quod ſecum erat. SPES. Spero pacem requiémq; animi. RA. Magna pars rerũ humanarũ vmbra eſt, magna pars mortalium vento paſcitur & inſomniis gaudet. O quàm multi cum hac ſpe ad æternos labores & bella deſcendunt.

De ſpe vitæ æternæ. Dial. CXXII.

SPES.

SPero æternam vitam. RAT. Nulla maior, nulla pulchrior, nulla ſanctior ſpes, modò non cæca præceps ve ſit. Sunt enim qui ſemper malè agendo bonum ſperent, quo nihil eſt ſtulti⁹. SPES. Aeternam vitã ſpero. RA. Eſt ea virtutum conſanguinitas atq; connexio, ſicut à philoſophis diſputatum eſt, vt neceſſe ſit eum qui vnam habet, omnes habere virtutes, cui illud eſt conſequens, vna

virtutum carentem cũctis carere virtutibus quod si de mortalibus verũ est, quid de theologicis opinemur? Itaq; si spem habes, charitatem simul habeas oportet ac fidem. Si qua harũ desit, non iam spes vlla sed præsumptio inconsulta est. S P E S. Vitam spero æternam R A. Rem bonam, immo optimam speras: illud vide, vt quod bonum agis, agas bene. Sũt & qui bona malè agãt, nec minus infallibilis æstimator, qui qualiter. quàm quid fiat aspicit, nec minus aduerbia quam verba librat ac nomina. S P E S. Spero vitam æternam. R A. Non cœlestes tantùm, sed terrestres domini de se sperari amant, sed à quibus? profectò ab his quibus se charos ac dilectos sciunt, aut qui si quando forsitan odiosi fuerint ac rebelles, redire in gratiam optantes ad misericordiam confugerunt. S P E S. Vitam æternam spero, R A T. Vitam tẽporalem corrige, hac ad illam pergitur. S P E S. Spero vitam æternam. R A T. Vna omnium spes est, quæ si rite illam concipis & fœlicem te faciet & iam facit. S P E S. Aeternam vitam spera. R A T. Primum est, vt misericordiam, de hinc vitam speres, vtranque sobriè ac modestè. S P E S. Spero æternam vitam. R A T. O fœlix nisi te spes ista fefellerit.

Finis libri primi.

Fran

FRANCISCI PETRARCHAE POETAE

oratorísque clarissimi, in operis sui de remediis vtriusq; fortunæ librum secundum, quo de aduersa disputatur fortuna, Epistolaris Præfatio.

X omnibus quæ vel mihi lecta placuerint vel audita, nihil penè vel insedit altius vel tenacius inhæsit, vel crebrius ad memoriam rediit, quàm illud Heracliti, omnia secũdũ litẽ fieri. Sic est enim: & sic esse propemodum vniuersa testantur. Rapido stellæ obuiant firmamento, cõtraria inuicem elementa confligũt: terrę tremũt, maria fluctuant, aër quatitur, crepant flammæ, bellum immortale gerunt venti: tempora tẽporibus concertant, secum singula, nobiscum omnia, ver humidum, æstas arida, mollis autumnus, hyems hispida: & quæ vicissitudo dicitur, pugna est. Hæc ipsa igitur quibus insistimus, quibus circumfouemur & viuimus, quæ tot illecebris blandiuntur, quanq; si irasci cœperint sint horrẽda, indicant terræmotus & concitatissimi turbines, indicant naufragia atque incendia seu cœlo seu terris sæuientia. Quis insultus grandinis? Quænã illa

vis imbrium, qui fremitus tonitruũ, qui fulminis impetus, quæ rabies procellarum, qui feruor, qui mugitus pelagi, qui torrentium fragor, qui fluminum excursus, qui nubium cursus & recursus & concursus? Mare ipsum præter apertam ac rapidam vim ventorũ atque abditos fluctuum rumores incertis vicibus alternantes, certos statutósque fluxus ac refluxus habet, cùm multis in locis, tum conspectius in occasu, quæ res dum manifesti motus latens causa quæritur, non minorem philosophorum in scholis, quàm fluctuũ ipso in pelago litem mouit. Quid quòd nullum animal bellis vacat? Pisces, feræ, volucres, serpentes, homines, vna species aliam exagitat, nulli omnium quies data, leo lupum, lupus canem, canis leporem insequitur. Est & canum stirps audentior, non lupis modò resistere, sed leones, pardos, apros, ursos insectari solita atque aggredi. Quorundam verò tam generosa ferocia & tam nobilis fertur elatio, vt vrsos aprósque fastidiant, ínque solos elephantes aut leones dignentur irruere, qualem vnum Alexandro regi missum contemptúque tali malè cognito contemptum occidíque, iussum legimus, missúmque inde alterum probatúmque qua decuit, dilectúmque regi vnicè atque in delitiis habitum: nam ipsius canis erga hominem,

nem, cui fertur amicissimus, quanta sit charitas, nisi quam conciliat spes cibi, præter morsus & latratus implacabiles, non tantum Actæonis fabula, sed discerptus verè probat Euripides. Vulpina fallacia vna quidē ex multis audita est. Piscatores cùm ad vrbem pisces deferrent, quod æstate libenter noctu faciunt, aliquando vulpeculam ceu exanimem calle medio transuersam habuisse, quam arreptam decoriaturi ex commodo, cùm suprà sarcinam proiecissent illā, vbi se piscibus affatim implesset, subitò prosiluisse, mirantibúsque illis atque indignantibus effugisse. Iam qui, oro, alij vulpium doli, qui luporum vlulatus, quod murmur ad caulas, quæ coruorum miluorúmque circa columbarū domos ac pullorum nidos vigilātia, quod inter se, vt perhibent naturale atq; æternū odium? Alter alterius inuadit nidum, effractísque ouis spem prolis interimit. Nam cuculo non vnus quidem alterq;. est hostis, omnes ferè auiculæ illi insultant profugo semper & querulo. Quænam præterea & quales mystelarū contrà aspides insidiæ? Quod circa diuitum thalamos acumen furum? Quænā ex diuerso cuiusque pro se suo in genere ex[illegible], quantáque quámque vigil repugna[illegible]ia est? Quis venatorum, quísve aucu[illegible] ar[illegible]es ac laqueos, quis piscatorum hamos ac retia, ho-

rúmque omnium labores vigiliásque explicet? aut hæc contrà, ferarum, auium, piscium ingenia? Quæ cuncta quid sint aliud quàm litium instrumēta? Age quinam asylorū aculei vesparúmque, hísque cum pestibus quæ bouum prȩlia, qui sudores? Nec maior canum equorúmque aut reliquorum quadrupedum pax quiésve. Quæ muscarum æstiua tædia, quæ niuium (quas muscas albas ludo dicunt) hibernæ molestiæ? Quæ soricum perennis inquietudo, quæ pulicum pernox obsidio, quæ culicum lis diurna, quæ anguium ranarúmque cum ciconiis, quæ pygmæorū bella cum gruibus? quas inter Arimaspos & gryphes pugnas excitat auri sitis? vt quorū maior improbitas haud facilè iudicē, nisi quòd illi rapinam, hi custodiam moliuntur: illos auaritia stimulat, hos natura. Idem & custodiæ studium & prædæ distantissimo mundi tractu apud Indos inuenio: illic quoq; suum aurum contra parem gentis auaritiam formicis quibusdam incredibili mole & mira feritate tuentibus. Basiliscus angues reliquos sibilo territat, aduentu fugat, visu perimit. Elephantem draco spiris implicat seu perossis: est enim incertum. Vnde nonnullis animantibus inter se naturale odium, seu æstate algidum sitiens cruorem, quod & quidam tradidere, & pugnæ exitus facit vt credi possit:

sit: si verum est, alterum exanguem exciccatúmque emori, alterum verò sui hostis hausto sanguine, ceu bello victorem, victúmque delitiis & nimio potu ruptum cõmortuúmque percũbere. Multa prætereà genus hoc, atque imprimis acerrimus epotæ dolor hirudinis & visi vel auditi muris fastidia offendunt: mirum dictu, tantum animal & tantarum virium tam pusilli hostis horrere conspectum. Sed sic sine lite atque offensione nil genuit natura parens, leo ipse generosum ac securum animal, pro defensione fœtium ferrum spernens, non forte visum terreat, nec aspiciens quidem rotarum strepitum vacuos currus agentium, & gallinaceorum cristas, qui non stupeat, si vera fama est, magisque etiam cantus, super omnia verò flammas metuere crepitantes traditur. Ea ergo huic generi lis propria est, præter illam communem feris omnibus venationem. Est & sua lis tigribus, raptæ prolis & profugi hostis ludificantis instantem atque ingenio retardantis. Lupo vna semper cum fame perpetua rusticis'que ac pastoribus lis manet. Venerosa loquor & ferocia. Quænã verò mansuetis gregibus est quies? Quantis nisibus, quantisque odiis confligunt sues? quantis armentorum duces? quænam inter illos certamina? quænam fugæ? quæ victoris inso-

lentia? quis victi dolor? quæ iniuriarum recordatio? qui reditus ad vindictam? quis non legendo perpendit, vt poëtarum ingenia, & bellaces exrcent tauri, & inter se aduersis luctantes cornibus hœdi? quid de aliis? Lis omnibus vna est: nílque nō secundum litem fit, quando nouum ad præsepe hospes equus, quando plures aduena quietum cibum inter pares sumpsit? Quis non illud aduertit gallinis fœtantibus pro imbecilli familia, quantus ardor, impatientia quanta sit? quanquam est id quidem commune omnium. Nullum tam mite animal quod non amor sobolis ac metus exasperet. Galli se calcaribus impetunt & natura & cruore rutilas cristas inter vulnera detinent, totis corporibus obnixi, tantum inuidiæ, tantúmque superbiæ paruo regnat in pectore, tanta vincendi cupiditas, tantus cedendi pudor est. Anatum atque anserum pertinaciam quis non vidit, vt pectoribus se perurgent, clangoribus increpitant, alis diuerberant, rostris hærent? Et quidem in ferocibus minus miri, vsitatum enim & commune est, vt animalia maiora minorum pernicies ac sepulchrum sint. Fera feram, auis auem, piscis piscem, vermem vermis rodit: quin & littoreæ volucres, aquaticæque quadrupedes. æquor, stagna, lacus, & flumina rimantur, exhauriunt & infestant, vt

vt mihi omnium inquietiſſima pars rerum aqua videatur & ſuis motibus & incolarum perpetuis acta tumultibus, quippe quæ nouorum animantium ac monſtrorum feraciſſima eſſe non ambigitur, vſqueadeo, vt vulgi opinionem, ne docti quidem reſpuãt, omnes prope quas terra vel aër animantium formas habet eſſe in aquis, cùm innumerabiles ibi ſint, quas aër & terra non habent, & in his quidem ferme omnibus præda vel odium litem parit. Quid quòd his ceſſantibus, lis non ceſſat? Age enim in amore quantus zelus, quanta in coniugio diſſonãtia, quot querelæ, qantæ ſuſpiciones amantiam, quæ ſuſpiria. qui dolores, quanta non dicam dominorum ac ſeruorum, qui non ideo minus infeſti, quia domeſtici hoſtes ſunt, cum quibus nulla vnquam pax ſperanda, niſi quam vel mors fecerit vel paupertas. Non dicam fratrum, quorum gratiam raram ipſa veritas ore Naſonis teſtata eſt. Non filiorum in parentes, quod eiuſdem poëtæ carmen canit, ſed parentũ quorum opinatiſſimus eſt amor; quãta indignatio in filios, quos dũ bonos cu piunt, malos lugent: atque ita quodammodo dum valde diligũt, oderunt. Et fraternũ quidẽ paternúmq; vincli nomẽ arctiſſimi, ſæpe ſine amore, interdúmq; cum odio videmus. Veniam ad amicitiæ ſanctum nomen, quod

ab amando dictum, absque amore nec esse certè nec intelligi potest. Quanta vero in amicis quanuis finium concordia, viæ tamen actuúmq; discordia, quanta opinionũ atque consiliorum conflictatio est, vt vix Ciceroniana diffinitio stare queat. Sit etenim licet inter amicos beneuolentia & charitas, deest tamen illa omnium diuinarũ humanarũque rerum cõsensio, ex qua ille diffinitionẽ conficit. Quid in odio speres igitur? Est & in amore odiũ, & in pace bellũ, & in cõsensione dissensio. Ostendã tibi sic esse ex hisipsis quæ assiduè in oculis sunt. Feras aspice, quas ferro indomitas, omnipotẽs amor donat, intende animum, leenæ, tygres, vrsæ quãto cum mur mure veniũt ad id quod cupidissimè faciũt? non cupidas, sed coactas putas. Ferarũ aliæ dum coëunt magnis stridoribus, aliæ rapidis vnguibus inquietæ sunt. Iã si credimus quod de natura viperea magni scribunt viri, quanta rerum contrarietas, quantúmq; litigium: maris caput sua quadam naturali sed effrænata dulcedine in os viperæ insertum, illa præcipiti feruore libidinis amputat. Inde iam prægnans vidua cum pariendi tempus aduenerit, fœtu multiplici prægrauante, & velut in vltionem patris vno quoque quamprimum erũpere festinante discerpitur, ita duo animantiũ prima vota proles & coitus huic

gene

generi infausta pœnitúsque mortifera deprehenduntur, dum marem coitus matrem partus interimit. Apum aluearia contemplare, quæ illa cõcursatio, qui strepitus, quæ nam non modò bella cum proximis, sed ciuiles, vt ita dixerim, discordiæ ac bella domestica. Columbarum nidos intuere: simplicissimum animal, & vt memorant, felle carens, quantis quæso cum præliis quantísque clamoribus vitam ducit? indisciplinatis in castris ac barbaris esse videare, adeò nec luce pacati aliquid nec nocte quidem videas. Mitto autem insultus in alterutrum: ipsum in se vinclo mutuæ voluptatis astrictum par, eámque ob causam Veneri sacrum, quantis querimoniis ad optatum fertur, vt sæpe columbam circumit, sæpe alis rostróque persequitur suus amans. Ad munitissima te remittam, quæ non vt minor, sic & minus spectabilis minúsue laboriosa materia est. Quęnam ergo aranearum insidiæ & quàm vigil intentio, quæ captãdis infirmioribus telarum scæna, qui retium obtentus fallaciis ac rapinis? Quid pannis tineæ, quid caries tignis, nocturníque vermiculi nõ sine tædio & obtuso quodam sub strepitu trabiũ viscera fodientes? Illarum maximè quibus cædendis lunæ ac mẽsium obseruatio diligens sit neglecta: quæ latẽs pestis vt fumosis tectis agrestium,

sic auratis regum laquearibus insultat templis quoque sacratis & altaribus, sacrísque opibus philosophantium non parcit, quin & librorum postes & membranas & literas: addam quòd nisi pice liquida leuíque incendio fit occursum, nonnunquam periculi vel naufragij etiam causa est, & maria ingredi & carinas nauium terebrare causa, sæpè bellum graue nescientibus intulit. Præterea quid bruchus oleribus, quid segetibus locusta, quid messibus seu anser aduena, seu passer indigena, seu grus domicilij translatrix, volucrésque aliæ importunum genus? Vnde illud Georgicum Virgilij, quod mirari soleo, iam non miror vt aues sonitu terreantur. Rure enim nunc Italico habitanti, vnum hoc ex multis æstiuis tædiis esse cœperit. Sic mihi ad vesperam & insultus volucrum, & lapidum collisio & villici clamor durat. Ad hæc quid ericius vindemiæ, quid erugo herbis, eruca frondibus, talpa radicibus? Quid postremò areis horreísque gurgulio, atque inopi metuens formica senectæ, vt ait ille, quis feruor & perexigui animantis inquietudo, vt dum brumæ suæ consulit nostram turbat æstatem? Tardus essem ad credēdum aliis: expertus scio quanto non solùm tædio, sed & damno sit puluerulentum illud, ac trepida semper expeditione festinum agmen,

vt non tantùm agros ſed arcas & thalamos & promptuaria populētur. Iam credere incipiam Piſanis in finibus caſtrum, quod haud longè à mari nauigātibus oſtenditur, formicarum ſcatebris ac diluuio deſertū. Tale aliquid Vincentinis quoque memorant in finibus. Et ego vel vtrobiq; vel vbiq; fieri poſſe crediderim; ſic me nuper nō agreſti, quidem ſed vrbana paulominus pepulerunt domo vt ignis & calcis, ad extremum fugæ rerū remedio opus eſſet: Apuleióq; fidem habeā, conſumptū ab his hominē, etſi deſit mel, miraríque me non negem, quid eſt quòd quidā ſolicitudinis exemplū propoſuere formicā, alij de hac longos texuere ſermones, parſimoniam atq; induſtriā prædicātes? Bene hercle, ſi omnis ſolicitudo laudabilis eſſet: exēplum fortaſſe igitur prędonibus idoneum, non his quibus de ſuo viuere ſine cuiuſpiam iniuria mens eſt. At ſolicitū animal, quis neſcit, ſed improbū, ſed iniuſtū. rapto viuens, nullius induſtriæ niſi in malum, nullius vſus, at incommodi tædiíq; multiplicis: cur igitur hoc exēplum dederint, cur hoc animal laudauerint, dico iterū miror, præcipuè cùm adeſſet apis induſtrium prouidētiſſimúmq; animal, nulli noxium, multis vtile, ſibiq; & aliis arte quadam naturaliter inſita & ſuo illo nobili labore ſubueniens. Quid nunc ego damnoſam

eloquar vbertatē & excrescētinm luxuriem foliorum,cōtra quā peruigil excubat,& prædutis vnguibus armatus agricola & vltrici succinctus falce frōdator? Quid lappas & tribulos atq; annuam tempestatem renascentiū stirpiū ac radicū,litium ac laborum materiā immortalē?Quid imbriū bella furentium,& moles niuium & vredinē pruinarū,& asperitatem & violentiam glaciei, & torrentiā repentinos impetus , & vaga fluminum incrementa,totas sæpe regiones & magnos populos, sed imprimis rusticorum septa quassantium,quorum in tot malis vix terrectris & in terram semper accliuis igitur vita ? Atque vt delicatorum ac diuitū de tædiis aliquid dicam : quis nocturna auium bella non pertulit?Bubones strigésque & oblatruntium lunę canum superuacuas excubias , & catas in regulis; nundinantes ac tranquilla silentia horrendis occētibus & clamore tartareo infestantes,& mœsti soricum occētus, & quicquid inter tenebras importunū strepit ? His accedunt & nocturna ranarum coaxatio , & matutini planctus hirundinum ac minæ, adesse Itym putes ac Tereum. Nam diurnam auium quietem , & cicadæ stridulæ, & procaces corui, & rudentes impediunt aselli, & balatus pecudum,& mugitus boum, & magno precio parua oua vendentium galinarum

rum conuentus inconditus fine carẽs. Super omnia verò vel suillus stridor, vel vulgaris clamor & stultorum risus, quo inepto res ineptior nulla est, vt Catullus ait: & ebriorum cantus ac gaudia quibus nihil est tristius, & ligantium quærelæ, & anile conuitium seu garritus: & puerorum nunc prælia, nunc lamenta, & nuptiarum vel cõuiuia turbida vel choreæ, & vxorum viros arte lugentium lęti fletus: & parentum veri natorum in mortibus eiulatus: adde his fori turbas ac strepitum, altercationésque mercantium & ementium, hinc contemptus, hinc vendentium iuramenta. Adde hinc artificum laborem voce mulcentium mœstos cantus: hinc fidelibus lanas ac vellera conglobata pulsantium, iniucundam musicam, & telas pectinis pererrantis: hinc follium fabrilium raucos flatus, & acutos sonitus malleorũ, quibus scissa æquis partibus hiberna nox additur, vt nullum vel quieti datum tempus litibus sit immune. Vt verò insensibilium rerum genus attingam, quid vel cum ferro magnes habet, vel cum magnete adamas, quorum & si causa litis occultior, lis aperta est. Magnes siquidem ferrũ trahit, adhibe adamantem, trahere desinet, remittétque si traxerit. Vtrobique vis mirabilis, seu quòd pigro & informi lapidi natura quasi manus atque vincos

dederit aduersus rigidum ac præualidum metallum, seu quòd illos sibi de lapide altero astante surripuerit, quæ non primæ litis finis, sed noua lis est. Et si hoc vltimum multi negent, mihi enim experiendi hactenus, vel occasio defuit, vel voluntas: itaque nihil affirmo. Primum verò notum adeò vt ne affirmari quidem sit necesse. Verùm ego breui nimis in tempore, & angusto in spacio opus ingens magno impetu aggressus, iam hinc video ad hanc rẽ plus mihi animi esse quàm virium. Nec mihi, nec cuiquam sanè vnum hoc agenti ex commodo, facile futurum singula prosequi, ex quibus appareat omnia secundum litem fieri, quæ seu magna, sed parua magno miraculo fiant, licet nondum tamen illud maximũ stupendúmq; inter summa & extrema naturæ prodigia numeratum attigi, sed attingam paucis. Echeneis semipedalis pisciculus, nauim quanuis immẽsam ventis, vndis, remis, velis actam, retinet, solus elemẽtorum atque hominum vim retundẽs, nullo quidem actu alio quàm nauigij postibus adhęrendo, nullo demum conamine, sed natura ipsa. Quòd & si scriptis illustribus insitum, è numero tamen incredibilium haberetur si de Oceano, Indico fortassis aut Scythico scriptum esset, & non potius in nostro mari monstrum hoc Romanis imperatoribus

bus accidisset. Animaduersa enim moræ cau sa, quòd tota classe prodeunte, nauis vna velut in anchoris staret, neq; prorsus loco moueretur, dimissis pelagi expertis, manu, vt dicitur, comperta veritas, & limacis instar piscis clauo insidens, inuentus, atq; offensus est principi dignanti tantum in se potuisse tantillum animal, idq; vnum præcipuum admiranti quod in nauigium receptus, tantam illam exterius inhærendi efficaciam amisisset. Nam illud alterum monstri genus nō siluisse equidē quàm affirmasse maluerim, cuius apud nos nescio quàm verax, sed noua vtiq; & ob id ipsum suspecta mihi est fama. Esse circa mare Indicum inauditæ magnitudinis auem quandam, quam Rochum nostri vocant, quæ non modò singulos homines, sed tota insuper rostro prehensa nauigia secum tollat in nubila, & pendentes in aëre miseros nauigātes aduolatu ipso terribilem mortem ferat. Quanta verò vis auaritiæ est, quæ neq; aliis multis, neq; hoc vno tam immani periculo à nauigatione deterritos sequaces suos prædæ auidos prædam facit? Iam verò vt de inuisibilibus aliquid ad inceptum trahā, quāta commixtione cōtrariorum fit votiua temperies, inter quas contrarietates aduersantiū extremorum ad medium virtutis, per quas differentias quantámq; discordiam vocum

ad musicam concordiam peruenitur? Denique quæcunq; sunt, excute, & percurre animo cœlum, terras, maria, æquè in summo æthere & in fundo pelagi: inque imis terræ certatur hiatibus, æquè in syluis & in agris, æquè in desertis arenarum & in plateis vrbium lis æterna est. Ne enim varietate rerum ab incepto deuiem, taceo quod iam inde ab ipso mundi primordio inter æthereos spiritus in ipsa cœli arce pugnatum est, hodiéque in hoc tractu caliginosi aeris pugnari creditur: taceo quòd in illo cœlesti congressu victi angeli victoribúsque iam suis facti impares dum in nos mortales terræ accolas vlcisci student, immortale nobis bellum tentationum variarum durúmq; negocium atque ambiguum peperere. Taceo quòd, vt omnia, & quæ sensu carent, & quæ sentiunt in vnum cogam, à supremo cœli vertice, vt dixi, vsque ad infimum terræ centrum, & à principe angelo vsque ad minimum & extremum vermem iugis & implacabilis pugna est. Homo ipse terrestrium dux & rector animãtium, qui rationis gubernaculo solos hoc iter vitæ & hoc mare tumidum turbidúmq; tranquillè agere posse videretur, quàm continua lite agitur, non modò cum aliis, sed secum, de quo mox dicã. Nũc de primo agendum: siquidem nihil mali est quòd non homo

mo in hominem machinetur, vt cætera hominum mala vndecunque venientia seu à natura, seu à fortuna, huic vni collata leuia quædam incommoda videantur. Id enim vero si ad plenum aperire voluero, id quod nolim, quódque à proposito longe est, & omnis humanorum actuum scæna retegẽda, & omnis æui historia retexenda erit, hoc vnum dixisse satis sit. Quia si nulla vnquã alia quàm Romanorum bella toto fuissent orbe terrarum, abunde bellorum esset & litium. Adde sententiarum dissonantiam & inenodabiles rerum nodos: quis sectarum varietates aut philosophorũ bella dinumeret? Populorum & regum prælia quieuere, philosophi non quiescunt, & pugnant illi de eo quod cum huius esse cœperit, esse desinit illius. Hi de veritate litigant, quæ vna simul omnium esse potest, neque hanc litem aut quæsitæ veritatis splendor, aut Academicus vnquam valuit finire Carneades philosophicæ sequester pacis anxius, sed irritus, vt non ineleganter mihi quidem dixisse videatur Anneus Seneca, vbi horologia philosophis confert, quod scilicet par vtrisq; discordia est. Idq; quam verum sit, quisquis & philosophis animum & horologiis autem dedit, intelligere potuit. Nec verò aliorum doctrina trãquillior. Quæ grammaticorũ adhuc sub iudice lis existẽs?

qui conflictus rhetorum? quæ dialecticorum altercationes? quæ denique artium omnium discordiæ? qui clamores inter causidicos? quàm bene cõueniat ipsarum causarum immortalitas probat. De cõcodia medicorum testimonium sit ægrorum. Vitã certè quàm breuem dixere, sæpe suis litibus facere breuissimam. Quãta est præterea de sacris & de religione difformitas animorum, nõ tam literatorum verbis hominum quam populorum armis, & campo sæpius commissa quàm scholæ. Ita cum vna sit veritas, vnumq; sit in rebus verum: cui, vt ait Aristotel. omnia consonant, de hoc ipso tam dissonæ pugnantésq; sententiæ ipsos veri agitãt professores. Quid de communi vita deq; actibus mortaliũ loquar? vix duos in magna vrbe cõcordes, cum multa, tum maxima ædificiorum habituúmque varietas arguit. Nam quis vnquam tam locupletis delicatiq; patris familias nact⁹ est domum, vt non ibi multa mutauerit, vtquod vni studium fuit extruere, alteri sit voluptas euertere. Testantur mutatæ sæpius fenestræ, obstrusa ostia, passimq; vetustis in parietibus nouæ indicant cicatrices. Neq; in alienis id tantùm, sed in nostris patimur, sua dum cuiusq; sententia secum pugnãs, quod ait Flaccus: diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis, quo luce clarius fiat, quis nostrùm, quisque

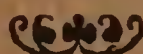
que cum aliis, quiſve ſecum fit. Iam qui veſtium modus, quive habitus, triduum totum noſtris duras in vrbibus, quæ municipiorum ſcita, non vt longæua eſſent cum ſuis latoribus deſierunt. Ad hæc quænam ducum in ordinanda acie, quænam magiſtratuum in ferendis legibus, quęnam nautarum in capiendo cõſilio diſparitas quæve diſcordia eſt? Didici hoc ergo vltimum magnis ſæpe periculis meis, dum mari cœlóque mortem minitantibus nocte ſimul ac nubibus cuncta terrarum ac ſtellarum ſigna tegentibus, puppe iam fatiſcẽte & ſemioppleta fluctibus, naturę de ſumma rerum media in morte contrariis ſtudiis atq; opinionibus obſtinatiſſime litigarẽt. Adde in quibus ſine aduerſario lis eſt: quæ ſcriptorũ prælia cum mẽbranis, cũ atramẽto, cũ calamis, cũ papyro? Quæ fabrorum cũ malleis, cum forcipibus, cũ incude? Quæ aratorum cũ ſtiua, cũ vomere, ipſiſq; cũ glebis, & cũ bobus? Quę militum, non dico cum hoſte, ſed cũ equis atq; armis propriis, dum & illi rebellant & hæc prægrauant aut comprimunt? Quid dictantibus ſcribentibúſque negocij eſt, dum hos inexpletum loqui multa cogit intentio, illos vel expleta percipere vetat, hinc inſcitia, hinc volatilis & inconſtãs animus ſemperq; aliud cogitans quam quod agit? Sed quid ſingillatim ago? Nulla mercha

nicarum difficultatibus suis vacat. Reliquæ verò & quiddam notæ dulcedinis, sic latentis amaritudinis multum habẽt: nilq; eorum etiam quæ delectant sine lite agitur. Iam quæ infantium bella cũ lapsibus, quæ puerorum rixa cum literis amarissimè serentium, quod prædulciter metant. Quænam insuper adolescentium lis cum voluptatibus, dicam verius, immo quãta secũ lis, affectuũmq; collisio? Cũ voluptatibus est nulla lis penitus, sed consensus est omni lite funestior. Credo expertus, nulli hominũ generi, nulli ætati plus litigij esse, plus inextricabilis laboriosiq; negocij. nullos hominum tam lætos videri, nullos esse tam miseros aut tam mæstos. Postremò quænam fœminis puerperij difficultas, quantũmque discrimen? Quænam viris cum paupertate atq; ambitione luctamina? Quãta uitæ plura quàm expedit satagẽtis anxietas? quod denique illud senum cum ætate ac morbis propinquante morte, quod omnium ipsa cum morte, quódq; ipsa quoq; est morte molestius, cum perpetuo mortis terrore certamen? Possem hunc sermonem mille rerum argumentis extẽdere: sed si, vt libro superiore voluisti, sic epistolam quoq; hanc prologi locum obtinere, & libri huius partem esse volueris; iam hinc video quatũm hæc ipsa præfatio libri modum excedat: itaq; frenanda

da curiositas & cohibēdus est stilus. Ad summā ergo omnia, sed imprimis omnis hominū vita lis quędā est. Verū hac externa lite interim omissa, de qua paulo ante diximus, & quę minor vtinā, & ob id minus omnib. nota esset: lis interior quanta est? neq; enim solum cōtra aliā, sed contra suā, vt dixi speciem, neq; cōtra aliud indiuiduū, sed cōtra semetipsum, idq; & in superficie ista corporea quæ nostri pars vilissima atq; vltima est, & in intimis animæ penetralibus quisq; secū assidue bellū habet. Nam & corpus hoc quam contrariis æstuet ac turbetur humoribus, ab his quos physicos dicūt, quære: animus quam diuersis quamq; aduersis secū pugnet affectib⁹, vnusquisq; non alium quam sese interroget, sibiq; respōdeat, quam vario quāq; reciproco mētis impulsu, modo huc rapitur, modo illuc, nusquā totus, nusquā vnus, secū ipse dissentiens, se discerpēs. Nā vt sileam reliquos motus, velle, nolle, amare, odisse, blandiri, minari, irridere, fallere, fingere, iocari, flere, misereri, parcere, irasci, plarari, labi, deiici, attolli, titubare, subsistere, progredi, retrouerti, inchoari, desinere, dubitare, errare, falli, nescire, discere, obliuisci, meminisse, inuidere, cōtemnere, mirari fastidire, despicere, simulq; suspicere, & quæ sunt eiusmodi, quibus vtiq; nihil incertius fingi potest, quibúsve sine vlla

requie ab ingressu vsq; ad exitū fluctuat vita mortalis. Quænam tandem illa passionū quatuor tēpestas ac rabies? sperare seu cupere & gaudere, metuere & dolere, quæ rerum inter scopulos procul à portu miserum alternis flatibus animum exagitant, quas alij fortasse immo certè aliter, sub vno nè integro quidē versiculo, &, vt Augustino placet, notissima veritate Virgilius strinxit, de quibus ad vtranque partem & plura quidem & pauciora dici posse scio. Verum ego nec breuitati admodū studui nec copiæ, sed quæ de communi vita hominū, quo se obtulerūt ordine, scriptis inserui, ne legētem, vel inopia, vel fastidio fatigarē. Neq; verò te moueat fortunę nomē, nō tantùm in ipsis inscriptionibus, sed in opere repetitū. Sæpe quidē ex me quid de fortuna scientiam audisti. Sed cùm his maximè qui doctrina minus fulti essent hæc necessaria præuiderem: noto illis & communi vocabulo vsus sum, non inscius quid de hac re latè alij breuissiméq; Hieronymus, vbi ait, nec fatum, nec fortuna, communis ergo acies, suum hic loquendi morem recognoscet: docti autē qui perrari sunt, quid intendā scient, nec vulgari cognomine turbabuntur. Bipartiti sanè operis passionū ac fortunæ de parte altera quæ visa sunt, diximus, de altera quæ dehinc visa fuerint, dicemus.

DE DEFORMITATE CORPORIS, DIALOGVS PRIMVS.

DOLOR ET RATIO.

DOLOR.

EGISSE mecum nimis illiberaliter naturam queror, quæ deformem genuit. R. O quot faces extinxit, quot occurrit incẽdiis. DOL. Deformem genuit natura. R. Non dedit quod delectet, si quod prosit dedit, satis est, mitte querelas. D. Nõ dedit formæ gratiã natura. R. Dare noluit quod ægritudo corrumperet, quod senectus eriperet: dedit fortè quod nec mors ipsa contingere audeat. D. Formam corporis natura negauit. R. Si formam animi largita est, maximi debitor, exigui repulsam alta mente despicito, & offensam speculi conscientia solare. D. Inuidit natura formam corporis. R. Non inuidit, sed erubuit dare quod quotidie minuatur & pereat. Vera liberalitas mãsuro munere noscitur. Putria & caduca auari etiam donant: forma fugax & fragile naturę donum, paucis ad vtilitatem, multis ad per-

niciem, nulli ad salutem verámque gloriam data est. DOLOR. Forma mihi corporis negata est. RAT. Raro admodū forma insignis honestásque vno sub lare habitāt: bene tibi accidit si peiori exclusa, hospes melior tecum est. DOL. Nullum formæ decus obtigit. RA. Quid hinc doles, aut quid penitus sanctum piúmq; animo voluis? In quod tibi necessariam aut omnino vsui & non potius impedimento esse corporis formam putes? Multos forma fecit adulteros, castum nullum. Multos per lubrica voluptatū duxit ad infamem mortem qui deformes sine dedecore periculóque vixissent. Et quid multos dixi? Innumerabiles in discrimen, ferè omnes in crimen trahit. DOL. Cur me deformem genuit natura? RAT. Vt ipse te ornares ac formosum faceres ea forma quæ tecum esset in senio, in grabatulo, in feretro; in sepulchro: essétq; tua non naturæ laus aut parentum. Pulchrius est pulchrum fieri quam nasci. Illud enim casus hoc studij est. DO. Corporis multa deformitas me premit. RA. Deformitas quidem hæc apud quosdā infœlicitatis quædam portio est. Tu crede dicentibus, non deformitate corporis fœdari animum, sed pulchritudine animi corpus ornari. Non te hoc igitur inhonestat aut premit, sed honestandi animi materiam assurgendíque æditum per virtu-

virtutes aperit. DOLOR. Deformem natura parens genuit. RA. Si deformem Helenam genuisset, vel, vt viros loquar, si deformem Paridem, fortasse Ilion adhuc staret. DOLOR. Deformis in lucem æditus queror. RA. Pauci boni formã corporis amarũt, nullus optauit, quidam etiam proiecerunt: quod fecisse laudatur ille Tuscus adolescens qui præclari vultus eximiam speciẽ, quam suspectã multis aduersámq; famæ suæ senserat & pudicitiæ alienæ, illatis sibi sponte vulneribus deformauit, quàm tibi dissimilis qui id optes quòd ille sibi abstulit, & quo rari nunquam innocuè vsi sint. DOC. Forma careo. RA. Tutius est caruisse quo in experimẽtum tui anceps ac laboriosum sæpe venturus sis. Multis forma nocuit, cunctos exercuit, quosdã post insultus varios molliuit & vinci faciles dedit atque ab honestate transuersos in culpam truſit. DOL. Deformis & breuis nimium statura est. RA. Non est vt reris prosequendũ querelis incommodum, longè conspectior est statura breuis, expeditior agiliórque. DOL. Statura perbreuis est. RA. Quid vetat, vt in parua domo magnũ virum, sic in paruo corpore magnum animum habitare? DOL. Corpus exiguum est. RATIO. Id scilisset lamentaris quod te ipso non es ornatus, sed leuis & facilis & ad cuncta versatilis. DOLOR. Per-

exiguum est corpus. R. Quis vnquam de exigua conquestus est sarcina? Iusta hercle dolendi causa quod non pressus male corporea, sed indutus, neque ipse tibi tædio, sed vsui sis. Do. Contemptibili sum statura. R. Vt glorio sum nihil nisi virtus, sic contemptibile nihil nisi vitium. Nullam virtus respuit staturam, D. Exigua corporis statura est. R. Non staturam corporis virtus exigit, sed animi. Hæc si longa, si recta, si ampla, si magnifica, si decora est, sit illa altera qualiscũque, nihil ad rem: non solum domi, sed ne militiæ quidem nisi magis obesse videretur. Nosti vt Marius summus dux, non longos, sed torosos & validos milites eligebat. Id quàm fœliciter, quàm consultò faceret, crebrę & ingentes indicant victoriæ. Habet corporum proceritas maiestatis plusculum, non vigoris. Do. Breuis est statura. R. Hæc non impedit quin vir bonus & magnus esse possis. Insuper & rex si sors tulerit & imperator. Et si enim Africanus Scipio celsus corpore, Iulius Cæsar statura fuerit excelsa, breui tamen Alexander Macedo & Augustus Cæsar, nec eorum magnitudini breuitas obfuit, nec detraxit famæ. D. Vellem esse altior & maior. R. Assurge animo, cresce virtutibus, maior eris atque altior. Hoc vtilius, hoc facilius, incrementum. Do. Cuperem esse formosus. R. Disce amare at-

re atque optare meliora. Stultum est amare periculum suum: stultum optare quod nullo studio quæri potest. Nẽpe si contra naturam formosus fieri studeas, nil vltra proficies, quàm vt deformior videare. D. Formosus esse nequicquã nitor. R. Nitere autem bonus esse, id non frustra enim facies. Hoc inter multa præcipuũ virtus habet, quæri potest, eripi non potest. Cùm reliqua in arbitrio sint fortunæ, nec obstante illa quęri valeant nec seruari: sola virtus fortunæ legibus libera est, atque illa obluctante clarius nitet.

De imbecillitate. Dialog. II.

DOLOR.

NAtura me genuit imbecillem. R. Vt in putri vagina ensis ferreus, sic in fragili corpore fortis sæpe animus latet. DOL. Imbecillis natus sum. R. Non eris idoneus vectandis oneribus aut aruo fodiendo, sed honestis studiis, sed iustis imperiis. Sic in naui robustior quisque remum agit, at prudentior clauum regit. Vita quasi nauis rerum fluctibus & mũdi pelago iactata suos remos habet suúmque gubernaculum à vilioribus repulsus officiis ad nobiliora conuertere. D. Imbecillem genuit natura. R. Quid si robustissimum genuisset? An perpetuum

robur erat,an non robustior senectus & robustior ægritudo? Vt sileam casus innumeros qui repentè totum hominem debilitant atq; eneruant: animi robur optabile est, quod nec dies minuit nec fortuna. DO. Corpore imbecillis sum. RATIO. Animum foue atque exerce suis artibus, quas meliores esse diuturnioresq; non ambigis: laborem corporis linque ruriculis, nautis, fabris. DO. Nullæ mihi ab origine fuere vires. RAT. At id ipsum non habuisse, quàm perdidisse tolerabilius est. Nempe si fuissent non mansissent: nam & Milonis senuerunt vires, & Herculis senuissent. Non sic Socratis, non Solonis, non Nestoris, non Catonis. Melioribus vtere: nil potest delectare magnum animum quod non duret. DO. Corpusculum imbecille est. RAT. Si organum inhabitanti animo sufficiens fuerit, satis est virium. Corpus nanque propter animi seruitium fecisse naturam, nemo tam corporis seruus est, qui nesciat id si proprio munere fungitur: quid accusas seu quid amplius requiris? Nā qui ingenio fragiles, corpore prǫualent, hi beluis proximè accedunt, & sæpe quod miserum est aliis seruiunt. Sæpe verò quod miserrimum atque vbi humanæ miseriæ summa est, animū ipsi suum seruire corpori suo cogunt seruire fœdissima. DOLOR. Corpus inualidum est mihi. RAT.

Vera & generosa vis hominis in animo est. Corpus est quasi,quædã domus animi, quàm robusta,quàm fragilis,nihil ad hospitẽ, paucorum præcipue dierum, modo ne corruat, tunc migrandi necessitas in aliud,idq; perpetuum domicilium hinc exclusos transfert. Plus dicerem si plus capere posses, nec vulgari strepitu prorsus obsurduisses, corpus ipsum non animi domum esse,sed carcerem, nec amicum certe, sed domesticum hostem, cuius tibi fragilitas sit optanda, quo tu liber maturius sis ac victor. DO. Nullæ sunt mihi vires. RAT. Nullæ penitus dum valeas, non sunt:quod si non vales,alia est querela. Non ergo nullas vis dicere, sed paruas vires. Non es robustus,vt ille coænaneus tuus, neque is vt ille alius, neque ille vt bos vtque elephas: suus cuique virium modus est, cuique quod sat esset indulgentior natura distribuit parẽs optima, & suorum fœtuum amantior quàm quisque sui. Non potestis de defectu queri, de imparitate querimini. Turbidum genus & querulum, qua sublata mundi decor intereat necesse est,sic quod optimum est in rebus,id fertis ægerrime.

De aduersa valetudine: Dialogus. III.

DOLOR.

AT aduersa valetudo est. RAT. Quod expectabam audio, cognatæ etenim sunt

querelæ. At si caro spiritui hostis est, vicissimque contra se militant, quod in se expertus ille magnus veri amicus, in omnibus verum dixit, cõsequẽs est, vt quod alteri obest, prosit alteri. Quod si spiritus carne nobilior meliórque est, cui maximè sit fauendum, vides ac fortassis intelligis valetudinem, quam aduersam dicis, esse prosperrimam. BO. Inualida valetudo est. RAT. At est valida hortatrix parsimoniæ, dehortatríxque libidinum, & magistra modestiæ. DOL. Mala est valetudo corporis. RA. Si valetudo animi bona est, pone solicitudinem, quicquid corpori euenerit, saluus es. DO. Corpus ægrum infirmumque est. RA. Multis ad salutem animæ profuit corporis ægritudo. Ille vir altus ex humili ex aquis vectus ad sidera, cælique clauiger effectus, cuius vmbra sola morbos corporum molestiásque pellebat interrogatus aliquando cur filiam ipse suam graui morbo pressam sineret, respondit: sic expedit ei. Tu quid scis, an & tibi sic expediat? DO. Diu corpore sic affectus sum. RA. Ille idem de quo loquor, filiam mox vt tutò sanam fieri posse cognouit, & sanauit & sanandis aliis habilem fecit. Et tu facito vt secura tibi sanitas tua sit, fortasse sanabere. Denique, quod tuum est, animum cura cælestique medico curandum offer. De reliquo

vnum

vnum hoc intrepidè dixerim,& si non quod iuuat,at profectò quod expedit,spera. D. Valetudo anxia est. R. Est quæ obliuioné somnúmque discutiat & torporem abigat. D. Valetudo infirma est. R. In infirmitatibus gloriare & virtutem perfice: duo hæc vnius magistri ore dedicisti. Valetudo misera est. R. Comes iniucunda, sed fidelis quæ te crebrò vellicet,iter signet, & cōditionis admoneat, optimum in periculis,monitor fidus. D. Vale tudo corporis extrema sine remedio est. R. Sile & gaude ruinoso carcere vinctum te egrediere facilius ac citius.

De ignobili patria. Dialog. IIII.
DOLOR.

IGnobilis patriæ ciuis sum. R. Esto tu nobilis:nam nil vetat,nihil cum patriæ nobilitate tua nobilitas mixtum habet. Do. Paruæ vrbis incola sum. R. Et magnæ vrbes paruos ciues habent.: immo ferè ex his constant, & paruæ magnos quosdam habuere. Quin in syluis abiectus ac nutritus Romulus, omnium vrbium reginam vrbem Romā condidit, quam euertere voluit in maxima vrbe genitus Catilina. Do. In exigua patria natus sum. RAT. Magnificare illam stude. Nihil æquè ciuitates amplificat vt

ciuium virtus ac gloria. Qui hoc ędificiis aut fertilitate melius atque opibus fieri putat, fallitur, vt singulos viros, sic & vrbes & regna & imperia non vetustas, non turres ac mœnia, non plateæ, non palatia ac templa marmorea, non statuæ, non picturæ, non aurum, non gemmæ, non campi legionum & classium pleni portus, non peregrinis referta mercibus emporia, & lucri amore ęquor omne sulcatum, non postremò ciuium forma vel numerus, non rerum copia exundánsque cibis forum, non purpureæ chlamydes virorum, onustæque miris cultibus, non fastus, non delitiæ, non voluptates, sed virtus sola nobilitat, gęstarúmque rerum fama quam viri pariunt, non muri. DO. Parui municipij ciuis sum. RATIO. Nescis Biantem Prieneum fuisse, Pythagoram Samium, Anacharsim Scytham, Democritum Abderitim, Aristotelem Stagyritem, Theophrastum Lesbium, Tullium Arpinatem. Chous AEgei maris breuis insula, & poëtam non ignobilem Philitem tulit, & medicorum patrem & sculptorum ac pictorum principes, Hippocratē scilicet & Phidiam & Apellem, vt intelligi possit ingeniorum magnitudini locorum angustias non obstare. DO. Ignobilis est patria. RA. Nobilitare tu illam pro virili parte si velis, potes, cum te illa facere non possit

igno

ignobilem. Nec Numæ quidem Pompilio ad Romanum regnum, nec Septimio Seuero ad Imperium obſtitit ſoli natali humilitas. Summo hominum Auguſto, & ſi recens Romana, quia ipſe ſcilicet in palatio natus ſit, origo tamen gentis antiquior Veliterna eſt. Caio Anthiũ, Veſpaſiano autem vici incogniti Reatini. Contrà verò Lariſſæam famam vulgauit AEcides, & Pelæum à ſæculis ſuſcum nomen atque humile, quod Philippus erexerat, Alexander ad cœlum tulit. Nõ ſatis eſt ciuibus obſcuritatem patrię non nocere, niſi ciuium claritas patriæ proſit. Aſylũ ignobile atque opus paſtorium Roma fuit, quæ non ante clareſceret, quàm res illam geſtæ & ſuorum virtus excellens ciuium illuſtraſſet. DO. Obſcuræ patriæ ſum addictus. RATIO. Lumen virtutis accende, quo inter tenebras eniteſcas, in quibus hoc ſaltem boni erit, vt vel parua luce clariſſimus videare, ſic vel illa te clarum faciet, vel tu illam. DOLOR. Humilis patriæ habitator ſum. RATIO. Eſto & tu humilis, habitatórque tui animus humilis ſit. Habes publicæ matris exemplum, ne te nido latius extẽdas niſi his tantùm quas tibi virtus alas fecerit. His enim vti licitum, vſóſque fœliciter complures modò diximus. Proinde mortalis hoc ſaltem inſolentiæ frenum tene. Quidam de

ſola patrię nobilitate ſuperbiũt:ſtultũ genus.

De originis obſcuritate. Dialogus. V.

DOLOR.

OBſcuris parentibus natus ſum. RA. Non eſt forſan vt tu reris odioſa cõditio, neſcio an & optabilis ignobilem naſci, vtramuis vitæ viam ſpectes. Nam ſeu voluptatibus obſequi, vulgíque veſtigiis tritum iter ſequi ſtatuis, excuſabilior fiet ducibus domeſticis carens error, ceſſabítq; improperium illud acerrimum degenerentium à parentibus claris, eò quòd nulla tibi domi ſit claritas quam obſcures. Sin virtutis ſemitam raro pede ſignatã elegis, eo clarior fies, quo maioribus tenebris preſſus ac circum uentus emerſeris, tota claritas tua erit, rerum particeps tuarum nullus occurret. Nullã partem gloriæ decerptura erit imitatio: nihil tibi parentes eripient, nihil aui proauíque, nihil conſiliarij ac magiſtri: quicquid bene geſſeris, ſolus inde famam metes, ſolus inde laudaberis, ſolus auctor generis, fundatórque vocaberis, quod non fieret ſi nobilis natus eſſes. Vides ne igitur quanta tibi nouæ laudis occaſio data eſt: nobilem per te fieri, & nobilitatem dare non accipere. Dabis hoc poſteris tuis vt nobiles naſcantur, quod pa-

ren

rentes tibi non dederunt tui. Plus est multo nobilitatem fundare quam fundatam ab al.is inuenisse. DOLOR. Noua & rudis origo est. RATIO. Atqui clarior est habitus ille pastorius vrbis Romæ conditor, quòd in syluis arcem posuit, & facili culmo exiguam ac squalentem regiam texit, quàm tot postea principes qui ingentia mœnia testudinésque marmoreas atque aureas erexere: tanta semper nouitatis egregiæ ac magni principij laus est. DOL. Ignobili primordio genitus sum. RA. Stude vt fine sis nobili. De principiis enim labor, de fine fructus, qui si immaturus carpitur, longæuus esse non potest. DOL. Radicem gloriæ præcidit ignobilitas. RATIO. Non præcidit quidem, sed infodit altius vt validior licet serior surgat. Cæterùm non ignobiles modò, sed ignotos ex omni genere hominum dabo, qui virtute atque industria euasere notissimi. Et sane si verum nobilem virtus facit, non intelligo quid quenque volentem fieri nobilem impediat, aut quid ita facilius sit nobilitare alios quàm seipsum. DOLOR. Ex ignobilibus parentibus descendo. RATIO. Quid Socrates, Euripides, Demosthenes? quorum primus marmoratium patrem habuit, obstetricem matrem secundus, matre patréque vltimus non solùm humilibus sed incer-

tis. Vester ille Virgilius rusticanis parentibus fuit: nec se libertino ac præcone patre natum Flaccus erubuit: ambo tamen ad insignem gloriam & summi principis gratiam peruenere, vsque adeò vt cui reges omnes colla submiserant, cuius è manibus magna omnia poscebantur, atque vnde omnium ferme mortalium præcipuéque nobilium spes pendebant, cuius demum familiarem promeruisse noticiam summis licet hominibus summum erat: ipse horum duorum ignobilium, quos Romam scilicet Mantuanum Venusinúmque rus miserat amicitiam & conuictũ, ceu grande aliquid blãdis ac dulcib9 epistolis flagitaret, & quam multos tunc in palatio nobiles vt sæpe sunt, inutiles atque indoctos credimus fuisse, quibus horum nobilis ignobilitas atque inuidiosa, nec immerito videretur. DO. Parentibus sum obscuris. RATIO. Non mouent animum hæc exempla: altioribus agam. Marcus Cicero, vt de illo scriptum est, ex ordine natus equestri de radice humili per egregias artes pérque honestos gradus ad consulatum venit, quo nescio an alter vnquam salubrior reipublicæ cõsulatus fuerit. DO. Rustica & ignota patrum series est mihi. RATIO. Sordent hæc vt video: altius etiam nunc aspiras. Certè & Marius rusticanus vir, sed verè vir vt conciuis suus ait Cicero,

cero, diu arator apud Marsos fuerat: Romæ septies cõsul fuit: tanta gloria, vt bis Italiam obsidione & metu seruitutis liberasse eum compatriota licet idem suis verè dixerit: & Marcus Cato Plebeiæ vir originis paruíque oppidi diu quidem obscurus incola, pòst in maxima vrbe clarissimus aduena, mox ciuis eximius & consul & censor fuit. Si ne id quidem satis est, & fortasse regnum cogitas: profectò neque illud sperare suffragio meritorum humilitas vetat originis: tertiũ & quintum & sextum Romanorum regum ad memoriam refer: Tullus Hostilius, vt probati perhibent auctores, etsi apud alios de illo tale nihil scriptum sit, infans in agresti tugurio educatus, in adolescentia pastor fuit. Tarquinius Priscus patre negociatore aduena, nec Italicæ insuper originis. Seruius Tullus, serua, quanuis, vt alij volunt, captiua quidem, alioquin verò nobili matre natus, virtute regnum Romæ meruit. Nec miraberis si Platonicum illud tenes: neminem regem non ex seruis, neminem seruum non ex regibus descendere. Sic res hominum, longa ætas nec fortuna permiscuit. Sileo cæterarum reges gentium: è pecudum gregibus vilissimarúmque artium tabernis ad inopinum subitò diadema subuectos. Alexander Macedo hortulanum in Asia regem fecit. Et fuit ex

illis actibus laudatis iste non vltimus. Contráque, alios sileo, è regni fastigio ad seruitium vsq; prolapsos. Sic suas res fortuna moderatur, tamen plurimum potest virtus. Per illam tutó conscenditur ad supremos gradus, cuius calle deserto, sciant reges se in tremulo stare, neque descensum modò instare, sed ruinam. Quænã igitur, vt ad te redeam, ista calamitas nascendi, cui nec spes regnandi eripitur nec successus? DO. Obscura de radice prodeo. RA. Omnis radix obscura & squalida est, vnde tamen & floridi & frondentes rami prodeunt: non vnde quicqam prodierit, sed quale sit quæritur. DOL. Parentibus infimis natus sum. RA. Sentio summum ad imperium stilum vocas. Septimius Seuerus de quo suprà diximus, equestris & ipse ordinis: Helius Pertinax & ipse libertini filius, & lignorum vilis vtique negociator mercis, vtérque Romano præfuit imperio: cui & Philippus pater ac filius Arabes humillimi generis, & Maximinus & Maximus præfuere. Obscurrissimis ille parentibus ac barbaris, quorúmque cum arrepto imperio puderet, hic ferrario an lignario patre genitus incertum. Certè Vespasianus inter bonos principes numeratus, è non clara stirpe clarissimus, & rem publicam gessit eximiè, & duos ex ordine filios successores imperij virtutis

tutis vnum habuit: quanquam quid minora prosequimur, cùm super ipsius Augusti Cæsaris origine ambiguitas multa sit? Summa est humanæ cursum sortis origine non præuerti: vndecunque licet assurgere, seu fortuna manum porrigat seu virtus. DOLOR. Humile nimis atq; infimum genus est. RATIO. Quod ad humanæ potentiæ gradum spectat, exempla posuimus, quibus iam iri altius non possit, vnum restat, non imperio aut regno sed suapte alia quadam maiestate memorabile. Ventidius Bassus Esculanus matre humili, patre ignoto, capta patria, iam pubes in triumpho Gnei Pompeij Strabonis, qui Pompeij magni genitor fuit, inter captiuos alios ductus, idem postea variante fortuna, dux populi Romani contra Parthorum regem & antiqua potentia & recenti victoria insolentem, fœlicissimo pugnauit euentu, & filio regis interfecto, cæsisque hostium legionibus, quod ad eum diem nulli Romanorum ducum fata promiserant, insignem illam Romanorum stragem, & Crassorum mortem magnificentissimè vltus, ipsum in quo victus alienos currus ornauerat, ac carcerem vinctus intrauerat, victor ac triumphãs capitolium, propriis curribus honestauit, & Romanum carcerem acie captiuorum hostium impleuit. Et quo

gratius ſpectaculum eſſet mirabiliórque victoria eodem ipſo die parta erat reuolutis annis, quo clades illa terribilis apud Carras accepta fuerat. Quis ambitioſus adeo, tàmque auidus regni eſt, vt non hanc gloriam ſine regno quàm inglorium regnum malit? Et quid oro nocuit Ventidio ad fœlicitatem & ad ſummum decus, quòd humiliter natus eſſet, & prima ætate fortuna humili vſus ac miſera? Certè virum Eſculi deſpectum Roma ſuſpexit, & claris ſuorum ciuium nominibus illud peregrini fuſcum nomen inſeruit. Hæ ſunt ad aſcenſum ſcalæ, hi virtutum gradus, quibus non ad gloriam modo altiorémque fortunam nitendo, ſperando, vigilando, ſed ad cœlum vſque peruenias. Proinde & tu natus humiliter, vt cōſcendas enitere, primum & vltimum virtutis in veſtigio pedem figens, nec declinans alicubi, nec ſubſiſtens. DOLO. Humile principium fuit. RATIO. Illud præteriit, quæ ſequuntur cogita: nec me latet, vt primus & vltimus vitæ dies quibuſdam niſi ſunt humanæ conditionis ſtatum maximè moderari, ſiue, vt ipſi dicunt, continere. de vltimo nempe conſenſerim, de primo autem non ita. Etſi enim vt ipſi volunt, plurimum interſit, quibus auſpiciis incohetur: etſi cum his ſentiens Satyricus, vbi de ipſo loquitur Ventidio ita ſcripſerit

pſerit. Diſtat enim quæ ſidera te excipiant modò primos incipientem ædere vagitus & adhuc à matre rubentem: nos tamen ipſa reſpuimus, & hæc auſpicia, & hanc tantam ſiderum vim negamus, conditori almo ſiderum omnia relinquentes, à quo creatum nullum penitus ab hoc virtutis & fœlicitatis & gloriæ calle ſecludimus. DOLO. Humilitas generis multa eſt. RATIO. Quid tu autem? Multam ne ſuperbiam eſſe malles? Aut quid hinc tibi nunc deeſſe ſentis, niſi ne fumoſis imaginibus atrium truncíſque ſtatuis, buſtúmque familiæ ſemeſis plenum titulis ſpectaculo prætereuntibus, tibi inſaniæ ſit, qua in triuiis de his quos non noueris elato ſupercilio fabuleris? DOLOR. Ignobilis natus ſum. RAT. Ignobilem non naſci tantùm, ſed & viuere quibuſdam fœlicitas viſa eſt. An in Tuſculano ſaltem à Cicerone poſitum non legiſti illud potentiſſimi regis anapæſtum, qui laudat ſenem & fortunatum eſſe dicit, qvòd inglorius ſit, atque ignobilis ad ſupremum diem peruenturus.

De obſcœna origine. *Dialog.* VI.

DOLOR.

ORigo non tantùm humilis, ſed obſcœna eſt. RAT. Vera & ſumma obſcœnitas vna eſt animi: illam ſi dempſeris pulchra

ſunt omnia. DO. Malè natus ſum. RA. Qui bene viuit bene naſcitur. bene moritur. At qui malè vixerit bene natus eſſe nõ poteſt. Nam quid refert quàm fulgido tramite cæcus inceſſerit, aut quid refert vnde venias, ſi in miſeriam & in culpã venis? DO. In peccato genitus ſum. RAT. Deflet hoc quidem ille vir maximus. Et profectò nemo non in peccato naſcitur. Cauete autẽ grauiora ſuperaddere, quanquam ne his quoque purgatio ſua deſit, ſed prima illa deformitas in ipſo ſæpe vitæ limine ſacris, vndis abluitur niueúſque animam candor ſubit. DOL. Malè me parentes genuere. RA. Quid ad te quiſquis malè genuerit, tu bene genitus fuiſti, niſi alieno flagitio tuum iungis. DO. Fœdæ pudet originis. RA. Iam quod alieno tumeſcitis non miror: & alieno ſimul erubeſcitis: & omnino vbiq; potius quàm in vobis & bona & mala veſtra reponitis, quæ alibi tamẽ quám in vobis eſſe non poſſunt. Quòd niſi pudendũ ipſe aliquid pœnitendúmve egeris, quod tuum crimen, aut quis pudor impudicus pater? tu modò ne paterni dedecoris hæreditatem adeas, caue, atq; illi diſſimillimus hac in parte fieri ſtude. Qui te ignarũ genuit, inuito tibi ſuas maculas impreſſiſſe nõ potuit. In te ſit & ex te prodeat neceſſe eſt, vnde obſcurus aut clarus fias. DO. Inhoneſtis parentibus in lucẽ veni.

RAT.

RA. Omnis parens honestus filio videri debet, sed nō vt verendus, sic sequendus omnis filio parens: est vbi deseruisse consilium sit. Eia igitur in diuersum abi, si verus parens deseri volet, seque non suum vitium amari optabit. Vnus hic inuentus est modus, quo parentum nomen premere & calcare gloriosum filiis ac decorum sit viuendo aliter, castius scilicet ac sanctius. De parentibus inhonestis lingua filij taceat, dissimilitudo vitæ, morum, actuum non taceat. Pulchra laus filij, cui à tergo dicitur, ô quantum sene suo modestior adolescens: contráque nulla grauior senilis nota lasciuiæ, quàm admota illi pudicitia iuuenilis: equidem si parentum gloria filiis malè viuentibus onerosa est, quanto fasce verecundiæ filiorum laus patrum malè viuentium premit infamiam? DO. Damnata de Venere procreatus sum. RA. Atqui malle debes impudici patris honestus filius esse & dici, quàm honesti impudicus. In omni enim seu laude seu vituperatione illa præcipuè æstimanda sunt quæ cuiusque sunt propria. De alieno nemo iustè reprehenditur seu laudatur: & si vt dixi, vestrum quicquid id est, conspectius fiat suo contrario admotum. Cæterùm vt cuiúsq; propria laus aut infamia est, sic laudis aut infamię propria causa sit oportet. Neque verò vt vnius gladio

alter perit, vtque vnius flammis res alterius vritur, sic vnius culpa etiam fama perit alterius, eo quòd animi bona solidiora sunt quàm corporis aut fortunæ, vt inuito nequeant possessore violari. DOL. Contra fas contráque leges genitus sum. RAT. Nil tu contra leges, sed parentes tui egerunt, tu secundum leges age omnia. In hoc quidem nullum penitus tuum crimē fuit, de ortu tuo alii, tu de moribus tuis rationem reddes. Et quanuis odio vagæ libidinis in immerentes filios vltio legum ciuilium extendatur, deus tamen quenque suis finibus metitur, nec filij iniquitatem patri imputat, nec filio, patris. Ipsam quoque philosophiam iudibare aliter solitam, quàm leges ab ipsis philosophis accepisti. Legibus ergo oppressis diuino simul ac philosophico iudicio releuatus, habes animum vnde soleris: neque enim tibi vt priuati patrimonij, sic publicæ virtutis hæreditas interdicta est. Illa enim institutis hominum, hæc meritis datur, & antequam nasceris, vt nil gloriæ, sic profectò nihil infamiæ meruisti. DOLOR. Origo illicita & incesta est. RAT. Quid de incestu, quídve de adulterio nasci queat, indicio sunt Romulus & Alcides. Perses Macedoniæ, Iugurtha Numidiæ rex fuit, vterque legitimis fratribus regno exclusis, malo quidem more

pessimisque artibus, sed exclusis tamen. Alexander Macedo Philippi dictus, cuius verè sit creditus audisti. Denique Philippum extremo vitæ Alexandrum nō suum filiū prædicare solitum. Idq; sibi vltro confessam Olympiadem, háncque ob causam repudio dimissam scriptores rerū prodidere. Constantinus ipse ex cōcubina genitus licet insigni, præ legitimis fratribus ad imperium venit. Adderem his Arturum regem nisi quod historiis miscere fabulas nihil est aliud quàm mendacio veri fidem imminuere. Ad summam verò, non est, quod te deiiciat origo: Vndecunque ortos virtus extulerit satis est gloriæ. DOL. Malè natus sum. RAT. Bene viue, bene morere, qualiter natus sis, nec tuum est, nec meminisse quidem potes, nec magnopere inquiras, quod ad te non pertinet, nisi fortè vt humilior mitiórque, non vt mœstior sis. DOL. Turpiter natus sum. RAT. Morum candor & claritas vitæ, non maculas modò, sed memoriam omnem fœdæ originis delebunt. Hoc remedium dum licet, arripe, aliud mihi crede nullum est. DOL. Pudet infamium parentum. RAT. Pone hunc pudorem, vnus omnium pater Deus, vna omnium mater terra.

De seruitute. Dial. VII.

DOLOR.

SEruus in hanc vitam intraui. RA. Ne doleas, liber egrediere velis modò, sicut multi qui ex aduerso intrarunt liberi, serui exibunt. DOL. Seruiliter natus sum. RAT. Liberaliter viue, meliore tui parte liberum esse nil prohibet. vna est peccati seruitus grauissima, sed quæ premere nescit inuitos: illã excute, liber eris. DOL. Seruum fieri voluit fortuna. RATIO. Potest velle contrarium: Et si moribus suis vtitur, scis quid speres. Nosti monstrum illud, nosti ludos & præstigia, non liber modò, sed domini tui dominus fieri potes, quanquam quid velit aut quid nolit, nihil ad rem, vt sit inexorabilis, quod interdum est, nullum illa tamen in animum ius habet. In omni autem aduersus illam certamine, ab illius hoste poscendum auxilium. Sæpe quem fortuna seruum, liberum virtus fecit. DOL. Seruitio premor graui. RAT. Iugum qui fert volens leue efficit. Ostendam tibi lenimen vnicum ac peculium immortale, dominíque tui quanuis potentis arbitrio exẽptum, quod te liberum atq; ipso domino ditiorem faciet: sapientiæ studio incũbe: illa te in libertatem asseret. Dictum Catonis est à Cicerone firmatum: solus sapiens liber est, ea scilicet libertate qua certior nulla est. DO.

Sub

Sub duriſſimis dominis vitam traho. RAT. Nulla re melius quam fide & obſequio mollientur, & fortaſſis adeo vt quod multis accidit, inde tibi ventura ſit libertas, vnde te ſeruum luges, forſan & aliunde. Hunc ſiquidem temporalis dominus liberat, hunc æternus. Scis quãto periculo Malchus minas heri per ſequentis euaſeris, ſed euaſit tamen. Interim de domino ſic cogita, hic te nutrit tuíque curam omnẽ in ſe tranſtulit, cùm libertate ſolicitudinẽ amiſiſſe, quid niſi vtile damnum voces? Multis ſerua libertas, multis eſt libera ſeruitus. Non tam graue iugum hominum quàm curarum eſt, qui hoc excuſſerit, illud ferat æquanimis. Huic tu ſeruus, huic vni es deditus, immo hic tibi, hic tuus eſt dominus, immo procurator eſt tuus. Non habebis honores, equidẽ, nec labores publicos, nõ ſimulatũ ſtudiis, non forenſibus procellis, & conſiliorum volubilitate rotaberis: non nauigij tarditas, nõ agri ſterilitas aut annonæ caritas te torquebit. Has moleſtias domino tuo linquens, ſæpe illo dormies vigilãtes. DO. Difficilis & imperioſus eſt dominus. R. Non ſine cauſa illi in ſortẽ obueniſſe te in animo tuo pone. Quicquid igitur iuſtũ iubet, Deũ ipsũ iubere credito. Sin iniuſtum aliquid, maioris domini meminiſſe conueniet, qui vt te ad honeſta quanuis difficilia ſeruum patitur, ſic

ad inhonesta vult liberum?sic intelligo quòd
gloriosorum terræ verçque fidei principum,
alter seruos dominis carnalibus obedire per
omnia, alter verò subditos esse in omni timore
dominis præcipit:illud adiiciẽs, vt hoc
non tantùm bonis & modestis exhibeãt, sed
etiam discolis,neque enim de domino iudicare
seruum decet,sed mores eius qualescunque
perferre. Quo enim immitior dominus,
eo clarior patientia serui est. Et hæc est gratia
cuius apud horum alterum fit mẽtio : nec
tamen vt mores pati , sic & imperia exequi
semper oportet.Sunt enim quę iustissimè recusentur
, si imperio domini superioris aduersa
sint : cui si conferatur his tuus dominus,non
dominus , sed conseruus habebitur.
Sic ergo per omnia dominis obediant serui,si
iusta præcipiunt , non difficultas retrahat,non
labor,non obsequia vel negata præmia,vel
quod est in rebus amarissimum , irrogata
supplicia.In omnibus obediant , modò
iniustitia atq; inhonestas abfuerit:alioquin
contumacia & libertas, atq; ipsum pectus
& iugulus iniquis præceptis ac turpibus
opponendus est, seruandúmque memoriter,
quod præmissorum alter ait, qui cum seruos
obedire per omnia dominis præcepisset addidit:non
ad oculum seruientes quasi hominibus
placentes , sed in simplicitate cordis
timen

timentes dominum. Ex his vides status tui conditio quænã sit: non totus est seruus qui ad indigna imperia cogi nequit. DOLOR. Superbo domino seruio. RAT. Qui scis an ille superiori domino seruiat? Forsan vxori, forsan meretriculæ, forsan his ipsis quibus imperat: quot suorum seruorum seruos vndiq; cernimus? Postremò quę durissima omnium est seruitus, forsan & ipse sibi, hoc est vitiis & passionibus ac violentis affectibus suis seruit. Quid vis dicam? Pauci in veritate sunt liberi, & si qui sunt, eo illis laboriosior vita est quo altior. Multo enim citius multóq; facilius fidelis serui quàm iusti regis implentur officia. Diocletiani iam priuati & de præterito iudicantis, & experientia edocti dictum memorabile est: nihil difficilius quàm bene imperare: propter quod videri potest ipsum quidem imperium dimisisse. Tu igitur sortem tuam lætus amplectere, fuscam fateor atq; humilem, sed facilem ac trãquillam nisi fortè fœliciorem reris in spectaculo anhelantem quàm in cubiculo quiescẽtem. DOL. In seruitium mea me sors impulit. RAT. Libens facito quod oportet: est & illud quoque notissimum, ac necessitatibus humanis aptissimum consilium: cupias quodcunq; necesse est, sic vim ipsam necessitatis eluseris: fer fortunæ sarcinam patienter, quam quidam

etiam ſponte ſubiere:vtiq; alios ſeruitio libe rarent,ſibi ſeruitium delegere. In quibus eſt clariſſimum Paulini nomen Nolani præſulis, cuius ſpontaneæ ſeruitutis exitus fœlix, vt debuit, fuit. Quidam paruo ſe precio vendidere, vt ſerui effecti ſuos dominos peccati vinculis abſoluerent, atq; ad veram reducerẽt libertatẽ, in quibus Serapion quidam AEgyptius eremicola nobilitatus eſt. Hęc tibi magis exempla profuerint quàm lamenta Experire & tu tale aliquid, quo vel vtilis alteri, vel facilis tibi ſaltem ſeruitus tua ſit. Nõ id quidem quod non habeas optare, ſed eo quod habeas bene vti ſapientis eſt. Illud omnibus contingit, hoc paucis. DOL. Mortali domino mortalis ſeruio. RA. Immortali ſeruire incipe: ille tibi& libertatem ſpondet& regnum, quamuis & in hoc ſtatu nec honeſtis artibus operam dare, nec ſperare meliora ſit vetitum: & Terentius ſeruus fuit & didicit haud ſeruili quidẽ ingenio, & Comœdias ſcripſit, haud ſeruili ſtilo, quo & libertatem & inter poëtarum duces meruit locum. Quomodo ergo virtutem ſolidũ animę bonum ſeruitus impediet, quæ nec aduenticia ſtudia, nec externam gloriam impedire poteſt? Plato ipſe in ſeruitium declatus, tamẽ vt ſcriptum eſt, quia philoſophus maior emente ſe fuit, generoſa profeſſio, quæ maiorem domi

domino seruum facit. Et est haud dubiè seruus eruditus eo maior indocto domino, quo fortuna qualibet maior est animus, & in libero corpore serua mens habitat, & in seruo libera. Obstare seruitus potest fori actibus, non animi. Curia seruum respuit, at non virtus, non industria, non fides. Tiro Ciceronis seruus fuit, sed his artibus libertatem adeptus, elegantem de patroni iocis librum posteris liquit. Non potest seruus Imperator exercitus aut Senator esse, at philosophus, at orator, at vir bonus potest: aliquando etiam discusso seruitio imperator & rex quoq;, neque ad regnum modò & imperium ab hoc gradu peruenisse aliquos nouimus, sed ad cœlum ipsum. Nõ potest seruus militare homini, Deo potest, eiú'q; militiæ stipendium est regnare. Dei seruus rex est omniũ, socius angelorum, horror dæmonum. Dei antẽ seruus & seruus hominis esse potest: atque ita cœlesti fœlicitati terrena seruitus nihil nocet. DO. Seruus sum. R. Si semper fuisti, consuetudo luctũ leniat. Si minus spera posse te iterum non esse quod quandoq; non fueris. DOL. Seruus sum. RAT. Si speras mali finem, minuat spes dolorem. Si desperas, patientia, neque malum malo cumules, neque te angas superuacue sciens voléńsque, quæ totius humanæ demẽtię summa est. Sed certè nihil

est desperandum, si cuncta defuerint, mors aderit quæ te inuito domino dissoluat ac liberet.

De paupertate. *Dialog.* VIII.

DOLOR.

PAupertate pressus sum, assurgere nequeo. RA. Sæpe quidem paupertas modestiam persuasit reluctanti animo, quodq; nequaquam philosophia tentauerat, hæc impleuit. DOL. Paupertas meum limen obsidet. RA. Non obsidet, sed custodit, neq; hoc illi nouum aut insolitum, vt quæ vrbem Romã multis olim sæculis custodiuit. Inter tentoria equidem paupertatis sobrię atq; solicitæ: luxus iners, sopor marcidus ac vitia languida & eneruata nõ subeunt. DOL. Domum meã paupertas inuasit. RAT. Vltro illi vt occurras consulo. Venientem læto animo bipatentibus valuis excipiẽs atq; amplectẽs, prima enim frõte rigidula ac subtristis, nec immerito viatori ac viro armato exæquata, eo quòd celer mináxq; sit aduentus eius: at cum in familiaritatem admissa fuerit, & minimè sumptuosa & secura ac facilis hospes erit. DOL. Foribus meis paupertas insultat. RAT. Aperi ocius antequam vectes subita vi confringat, atque ostiis vulsis à cardine victrix introeat,

introeat, vt enim resistẽtibus permolesta, sic sedentibus periucunda est. DOLOR. Domum meam paupertas irrupit. RA. Aduersus fures & peiores furibus voluptates peruigil excubitrix, aduersus vulgi morsus & insulsa iudicia atq; auaritiæ ceu prodigalitatis infamiã, quæ rarò alibi quàm locupletem sedet in limine: ab his malis nullo melius ingenio custodiri potuit domus tua quàm illam custodiret paupertas: vt diues & si largus sit, si quid tamen sibi reseruat, auarus vulgo dici solet, si pauper cupidus quoq; largus habebitur. Inuidet opibus vicinia, pauperiem miseratur. Illas cupit ac vituperat, hanc horret & dat. DOL. Domum meam occupat paupertas. RA. Iam nullus tibi superbiæ locus erit, nec inuidiæ, nec dãnis insignibus, nec damnorũ metui, nec suspitionibus mille, nec insidiis, nec nauseæ, nec podagræ diuitum hospitibus, quibus exclusis habitatura latius tecum quies & tranquillitas & virtus: cui eo plus loci erit, quo fortunæ minus. DOL. Lares meos dura subiit paupertas. RAT. Quid queraris scio: mollius diuitiæ subiissent, sed paupertas tutius. Nullæ autem opes sunt, quibus non sit anteponenda securitas. Cùm ad fœlicitatem enim omnia quæcunquæ agunt cupiúntve homines, disponantur, esse illa sine opibus quidem potest sine securitate nõ po-

teſt. DOL. Paupertate importuna diu premor. RA. Vt nihil importabile diu fertur, ſic nihil breue difficile. Sed hoc dicis grauius excute autem illam cũ diuitiis, an plus auro tribuis quàm virtuti? An & hoc in paradoxis Stoicis non legiſti, quòd ſolus ſapiens diues eſt? An legiſti forſitan, ſed ſpreuiſti? quod plerique faciunt legentes, vt fabulentur ornatius, non vt melius viuant, nihil ad honeſtatem, omnia ad ſcientiam atque eloquentiam referentes, quo nihil eſt vanius.

De damno paſſo. Dialog. IX

DOLOR.

OPes cunctas trux fortuna præripuit. RA. Non tibi fecit iniuriam, ſuum tulit, ſed vetus & nota hæc ingratitudo eſt, dati immemores, meminiſtis ablati. Itaq; raræ ac tepentes gratiæ, crebræ ac feruidæ ſunt querelæ. DOL. Fortuna ferox vitæ quoq; neceſſaria ſubtrahit. RA. Neceſſaria ſubtrahere poteſt nemo, quandoquidem vere neceſſarium eſt nihil ſine quo bene viuitur. Dico autem bene, nõ voluptuoſè, non inſolẽter aut ſplendidé, ſed prudenter, ſed ſobriè, ſed honeſtè: in quibus nullum ſibi ius eſſe quamuis inſolens fortuna fatebitur. Et certè cùm nec toto, quod eſt vſquam auro, neque omni gemma-

rum pompa atque omnigenum rerum copia cupiditas expleatur, paucis admodum, & si desint, leui linguæ vel manus artificio comparandis tollitur aut lenitur necessitas naturalis, sic virtuti modicũ, vitio nil sufficit. DO. Victum vestitumque necessarium auara sors negat. RAT. Aliunde petendum. Virtus liberalior quam fortuna est, nihil negat nisi quod & permissum noceat & negatum prosit, nihil eripit, nisi quod habuisse damnosum, amisisse vtile sit. non differt, non imperat, non retrahit manum, non rugat frontem, non attollit supercilium, nullum despicit, nullum destituit, nullum fallit, non sæuit, non irascitur, non mutatur, vna semper & vbique est, nisi quòd magis magisque degustata dulcior indies, & propius conspecta fit pulchrior. Vt sis igitur verus diues, ab hac peste non te fastidiet nec repellet, quanuis exerceat: difficiles habet aditus primos, cætera prona, iucunda, facilia. Semel vero vbi ad illam perueneris, non senties paupertatem. DOLOR. Spoliauit me bonis meis omnibus fortuna. RATIO. Fallit te opinio, malum commune mortalium: nam profectò non bonis, & vt bona permiserim, non tuis, sed quæ tua forsitam vulgi more credidaras: miror q; si non dum intelligis aliena: DOL. Fortuna me nudum liquit atque inopem. RAT. Vir-

tus te vestiet, ni respuis ac ditabit, nisi fortè pluris aurum & purpuram quàm decorum generosæ mentis habitum facis: quod si faceres, tunc verè inopem nudúmque te dicerem. DOL. Contra fortunæ impetum & inopiæ molestias nullo satis artificio tutus sum. R. Quid miraris? artificium tuum omne & arma quibus te tueri cogitas in manibus hostis sunt. Illa capulum tenet, in te cuspis obuersa est. Si consilium quæris, his omissis age aliud, artibúsq; illis ingenium applica in qui bus fortuna ius non habet. Non diuitiis virtus, sed virtute diuitiæ quærũtur. Virtus vna contra fortunam omnẽ contráq; pauperiem ars optima. Legisti vt ad litus Rhodiũ naufragio eiectus Aristippus, & ipse nudus inopsq; rerum omnium, quas dare potest fortuna vel auferre, dum locorum nouitate captus, vt fit, oculósque circunferens, fortè illos in quasdam descriptiones geometricas defixisset exclamans consolatus est comites, & bono animo iussit esse, neq; enim desertis locis applicuisse, cernere se hominũ vestigia: inde oppidum introgressus ad gymnasium literarum recto callè contendit: atq; ibi philosophicis disputationibus admirationẽ primò, dehinc amicitias optimatum & munera meruit, quibus non tantum sibi, sed etiam sociis victum ac vestitum & profectioni necessaria

cessaria ministraret. Cúmq; digressuri quęrerent, quid ille nūciari domi vellet, hoc vnum iussit, nunciarent eas opes filiis parādas quæ naufragio non perirent, quas nec maritima nec vrbana nec bellica tempestas eriperet, præclarè. DO. Rerum atque animi inops sum. R. Primum te expeditum, secundum planè inopem facit & miserū. Sed vt Aristippi consilium, sic & Teophrasti dictum te legisse arbitror: quid verò lectio sola profuerit? & meminisse oportet & in vsus tuos lecta conuertere. D. Domo, familia, necessariis atque ornamētis omnibus spoliatus, quid agā, quò me vertam? R. Ad eas opes quibus spoliari nequeas, quæ te vndiq; comitatum diuitem & ornatum præstent. Et quoniam vt video, excitanda memoria est, Theophrasti quod memorabam dictum, ad hunc se habet modum: doctum ex omnibus solum, neq; in alienis peregrinum, neque amissis familiaribus & necessariis inopem amicorum, sed in omni ciuitate esse ciuem, difficileq; fortunæ sine timore posse despicere casus: at qui non doctrinarum sed fœlicitatis præsidiis putaret se esse vallatum labidis itineribus vadentem non stabili, sed infirma conflictari vita. DOLOR. Patrimonium paternum habui. perdidi: quid consilij capiam? RATIO. Patrimonium paternum duplex: alterum ex

rebus pereũtibus, quod fortuna moderatur: ex virtutibus & doctrinis alterum, quod extra fortunæ regnum procul in tuto positum lædi nequit. Hoc est illud quod imprimis amantissimi patres filiis tradunt, quod nisi repudietur, eos in finem & post finem vitæq; extiũ, exornat possessoribus suis. non æquæuum modo, sed viuacius multoq; perennius. Idque attendens illa nobilis morum & eloquẽtiæ & legum parens Athenarum ciuitas, cùm Græcarum omniũ leges vrbium indistinctæ filios ad præstanda parẽtibus alimenta compellerent, eos solos statuit ali oportere, qui liberos erudissent, quod hi soli patrimonium certum suis stabile relicturi essent DOL. Multa mihi ad vitam desunt. RA. Cui pauca sufficiunt, quomodo desint multa non video. Sed deesse vitæ dicitis quod auaritiæ deest, ita fit, vt non multa tantum sed omnia vobis desint, & quæ habetis & quæ cupitis, quòd & illa tangere non audetis, & hæc assequi non valetis, vtrobiq; par vel miseria vel egestas. DO. Nimium pauper dego. RA. Solare animum comitibus magnis & illustribus: Valerius Publicola vnus è Roman. libertatis auctoribus, Menenius Agrippa Romanæ sequester pacis, vnde sepelirentur quia de proprio non erat, de publico habuere. Paulus Aemilius Macedonũ

regũ

regũ victor finitórque regni famosissimi & antiqui tam diues glorię, tam pecunię inops fuit, vt nisi agello tanti viri vendito, restitui coniugi dos non posset Attilius Regulus, Cneus, Scipio, Quintius Cincinnatus Romani imperij defensores, tanta rei familiaris inopia fuere, vt primus in Africa maximas res gerens, secundus in Hispania, ille propter villici mortem, hic propter filiæ dotem, missionem à senatu petere cogerentur & obtinuissent nisi senatu reipublicæ consulens optimorum ciuium succurrisset inopiæ. Quintio autem quaterna agri iugera aranti, senatus & populi consensu rebus in extremis summum imperiũ deferretur. His accedant Curius hortulo diues, & Fabr tius paruo potens, qui oblatas contempsere diuitias, & nihil præter ferrum dextrásque & animam habentes ditissimum, Græciæ regẽ ac potentissimum Italiæ populum domuere. Auro ipsi æquè ac ferro inexpugnabiles & inuicti. Et quid loquimur ciues, cùm & ipse populus Romanus omnis eximiæ fons atqne exempla historiæ tamdiu bonus fuerit, vt dicere cœperam, quamdiu pauper fuit. At libidinibus, probrisq; Nero obrutus, opes suas metiri ac dinumerare nõ poterat. At varius Heliogabalus effœminatissimus turpissimúsque hominum at vestri pudor imperij, vẽtris

onus, dictu fœdū & auditu, sed pro fœda cupiditate mortalium forsitan non silendum, non nisi auro excipi dignabatur, cùm non superiorum modò talium virorum cœnas, sed deorum sacra fictilibus agi solere meminisset. O vrbs misera ad tam turpes manus fatis lapsa voluentibus: sed ô aurum auaritiæ votum ingens, ô spes vltima & laborum terminus humanorum, in quos vsus oculorum stupor ac mentium vertebaris. Laudarem factum, aut certè non arguerem, quòd errori hominū tam obscœno nulla aptior esset irrisio, si ab homine sanæ mentis id fieret: nunc præclaras optandásque diuitias, quis negare audeat, quæ si ferro ac scelere peti velint, dū sic spretis optimis, sic pessimis afluunt? DO. Pauperem in laboribus vitam duco. RAT. Cleantes hauriendæ aquæ & rigandis oleribus, Plautus sarcinas molæ, manuariæ locare operas vrgente inopia coactus est. Quantus ille philosophus, hic poëta, simúlque quàm pauper ille hortulanus, hic pistor reliquias temporum necessariæ debitas quieti, tanta animi vis erat, philosophicis ille vigiliis dedicans, hic scribendis, quas venderet, Comœdiis. Lactantius Firmianus vir doctrinæ multiplicis, rarique inter suos eloquij, filij quoq; summi principis magister, idem summa rerum omnium, etiam communiū egesta

ſtate vitam egit. Pauper natus eſt Flaccus, inops vixit Pacuuius, inops Statius, Vterque victus cauſa, fabulas venditauit. Inops demũ aliquando Virgilius, donec præter ſuũ morẽ, opes ingenio acceſſere. Multa ſunt talia quolibet hominũ inſtatu: & omitto illos quoniã nimis multis ſunt, qui cœleſtium opum deſiderio non inopiam modò, ſed famem, ſitim nuditatem & extrema omnia in terris, non æquis tantúm, ſed lætis atque exultantibus animis elegerunt. Si his quaſi exemplis humilibus atq; terreſtribus non moueris, ipſe cœli dominus hic pauper fuit, vt exemplo docere hanc inopiæ viam eſſe, qua tamen ad veras diuitias pergeretur. Ipſe inquam per quem reges regnant, pauper natus, pauper vixit, nudus obiit, cui cuncta interim obſequebantur elementa: tu homuncio domini tui ſortem fers moleſtè, nec ineptæ pudet inſolentiæ? Certè quiſquis illum cogitans ſe virtute vallauerit in ipſa paupertate ditiſſimus nulliúſq; egens rei, opes regias non requiret. DOL. Nulla mihi opum copia eſt RA. Vt animo inopi ac deiecto nullæ ſufficiunt opes: ſic diuiti atq; erecto nulla non ſufficit paupertas: nempe ille alieno nititur hic proprio fidit, ædificare in alieno iactura eſt, quæſtus in proprio. DO. Pauperrimus ſum. RA. Si neceſſitatibus obſequẽtis, pauper

nunquam esse potes: si cupiditatibus, nunquam diues DOLO. Hactenus pauper, immo mendicus sum. RAT. Fortuna hominũ non stat, & vt summis ex opibus ad inopiam extremã, sic à paupertate vltima ad diuitias magnas creber est trãsitus. Legisti reor apud Quintum Curtium historicum, vt Abdolominus quidam Alexandri iussu seu permissu. ex hortulano inopi Sidonis rex, & cõtemptu regni maior est habitus quàm regno. Certè quod non legisse non potes: & Romulus è pastorali tugurio tantæ vrbis conditor Romanum primus diadema suscepit: & regum sextus ex humillima, utq; aliqui credidere, è seruili fortuna ad ipsum regni culmen ascẽdit, nec Alexandri Priamidæ, nec Cyri illius inter Persarum reges famosissimi inter opulentiora primordia, aut alia ferè sunt rudimẽta quám Romuli. Caius Marius qui fuisset & futururus sæpe esset Romæ consul, & antequã honorum gradus vllos attingeret, mercenarius arator primos in aruis vitæ annos egerat, & deinde post tot victorias ac triumphos, interque illos suos septem consulatus, præter latebras palustres ac carcerẽ exiguum quoque mendicauit panem Iulius Cæsar futurus mundi dominus, & testamento dominos mũdi relicturus adolescẽs pauper fuit. Tu hac talium comitiua non potes aut spe-

rare opes aut contemnere. D O. Solito pauperior sum. R A T. Bene habet & solito eris humilior expeditior, liberior. Vacui amant incedere qui arduum iter agunt. Carebis solitis opibus, simúlque solitis muribus ac furibus & proteruis seruis, hisque quibus solent abundare diuitiæ, fictis amacitiis, sequacibus atque tenacibus parasitis, totóque illo grege domestico arridentium tibi téque ridentium atque rodentium. Deniq; si amissas opes cum amissis tædiis conferas, lucrum voces. Certe vt securitatem sileam, humilitatẽ, sobrietatem, requiem, modestiam paupertatis comites, si nihil boni aliud illa secum afferret quàm quòd & fallaciũ gregibus adulantium & seruorum tyrannide superborum liberat, abunde erat causæ vt non ferenda modò esset sed optanda, immo etiam arcessenda pauperies. Sed iam satis sit: maior enim quàm pro re querela est, quam in te mirarer, nisi olim ferme in omnibus notassem nullum grauius, nullum crebrius lamentum, adeo nihil inter homines paupertate melius, nihil odiosius. D O L. Pauperior sum in vita. R A T I O. Eris lætior in morte. Nemo tam pauper vixit, vt moriens nollet vixisse pauperior

De

De tenui victu. Dialogus. X.

DOLOR.

TEnuis victus est mihi. RAT. Et tenuis voluptas & munda sobrietas. An tu gulæ studio contrarium malles? DO. Asper est victus. RAT. AEquanimis fer gulæ illecebris caruisse, cùm ad manum sint aliæ dulciores & quæri faciliores & seruari. Habet & suas virtus illecebras. Ciceronis vtor verbo, has gustare & ruminare cum cœperis, illas magnopere non requires. DO. Durus est victus. RAT. Durities amica virtutibus, mollities voluptati. Quot autem magni viri vltro se voluptatibus abdicantes, hunc quem tu refugis victum elegere, quorum aliqui cum possent lautè vesci, panem & aquam in delitiis habuere? An vero voluptati quēquam sic obnoxium opinemur, vt non illam valde oderit si adiunctum illi dedecus intueri oculis possit? Sed funesta suauitas, virtutum hostis acerrima & titillatio bestialis, quam qui sequitur, homo quidem videri potest, verè autem animal brutum est. Ad hæc & familiaritas contracta cum vitiis & consuetudo rerum pessima, mortalem præstringit obtuitum, vt discerni nequeat quàm decorum sit quod torqueat, fœdúmq; quod mulceat. DOL. Nimis angustus est victus. RA. Immo nimis ampla, nimiúmque capax gula est. Vnum visu angu

stum

ſtum,re autem vnum omnibus in animam ir ruentibus vitiis patēs iter. Hac flamma libidinum,hac torpor ingenij,hac irarum & iurgiorum feruor ingreditur, hac imperioſa cupiditas omnia pati iubens,atq; facere dū neceſſaria creditis,quæ damnoſa ſunt & munimen vitæ dicitis,quod ruina eſt.Hac inuidię faces & æmulatio implacata indignantibus animis,tam gulæ alium obſequentem quàm vos eſſe gloriamini, inde laudem ſperantes, vndè pudor metuendus erat. Hac poſtremò ſuperbia dum inflatus nec ſe capiens venter, animo ſuum affricat tumorem, & perſuadet illi eſſe ſe homine aliquid maius, quòd ambroſia & nectare paſtùs ſit.Vides vt vitiū vnū eſt omnibus aditus, neque hunc ſi aliter nequit inopiæ vectibus clauſum cupis. O paupertas amabilis, quæ continentiæ tibi ſumis officium:vtile eſt cogi ad id quod facere tua ſponte debueris. DOL. Tenuis me victus extenuat. RAT. Malles ne igitur tumefieri? Hæc tenuitas podagrā tuis pellet è finibus, dolorem capitis auferet cerebrique vertiginem vomitúmque & ructum & nauſeam & ſudorem tædiúmqve & faſtidium tuiipſius, pallorem alternum ac ruborem, odorem quoque & oris & corporis tibi atque aliis importunum ſiſtet. Prætereà pedes inſtabiles, manùs tremulas,nutans caput, quódque

est optimum, animum ipsum moderabitur frenabítque. Et quid igitur tam multa corporis atque animi bona paruo cibi desiderio ac momentaneo gustus incommodo tibi parta conquereris dignus his perditis gusti deseruire? DO. Tenuis victus me fatigat. RATIO. Contrarius fatigaret, nisi fortè onus requiem vocas. Num legisti lautioris vitæ tædia magna esse, ita vt quinque diebus continuis nō possit sine fastidio tolerari ab hominibus tēperatis & altiora spectātibus quàm palatum & ventrem? DOL. Supra modum victus est tenuis. RA. Fuit ætas, quando hic fuisset & est adhuc gens aliqua vbi esset victus amplissimus, verùm mundo in deterius lapso, vos deterrimi omniū esse nitimini publicę semper principes ruinæ, vt qui optimi omnium fuistis, versis vsquequaque vestigiis sitis omnium pessimi, & in temporum vitiis ac locorum præcipuum teneatis gradum. DOLOR. Victus tenuis mihi non placet. RA. Victum tenuem & virtutis & voluptatis amatores ac patroni laudant: tu quam hæresim sis amplexus, nēscio. Plato Syracusias mensas damnat, nec vllo modo sibi placere ait, bis in die saturum fieri. Epicurus in oleribus suis voluptatem ac delitias ponit, & hunc quem tu fugis victum, rebus ac verbis probat. Denique vt ait Cicero: nemo de tenui victu plura

dixit:tu duarum notissimos si viarum duces spernis,quid est reliquum, nisi vt impetu tui erroris & virtutis hostem, nec amicam voluptatis onerosam sequaris ingluuiem, fœdum finem nec tam hominis quàm iumenti, quódque indignanter ac dolenter dixerim, iumenta multum quidem sed pro captu suo ventri ingerunt: soli vos animantium domini mensuram vestram& nescitis & frangitis. Neque de nihilo est quod multi mirantur, quia patrum & auorum memoria,vineæ multo pauciores essent,homines autem totidem aut plures, vina tamen viliora erant:sic indies creuit ebriorum sitis. DOL. De lauto victu ad tenuem sum redactus. RAT. Benè habet quod modestia neglexit, implet inopia. Optimum est spõte agere quod debeas, proximum vel coacte.

De originali inopia. *Dialog.* XI.

DOLOR.

IN paupertate etiam natus sum. RA. Quis non nudus vtero matris egreditur?Nil hîc præcipuum habent reges. D. Antequam nascerer pauper fui. RA. Bonæ memoriæ es si meministi, delicatissim⁹ si sensisti. D. In paupertate sum genitus. RA. An tuæ tibi querimoniæ parum sunt?Hæc non tua quidem, sed parentum fuerit. DOL. In paupertate

natus ſum. RAT. In paupertate moriturus: ſimilis principio finis manet, niſi fortè morientis languoribus mederi aurum cenſes quod in arculæ fundo eſt. DO. In paupertate vitæ mihi principium fuit. RAT. Medium falſæ ſæpe diuitiæ, at principum & finem vera paupertas tenet, nudum naſci, nudum mori, humana verè conditio eſt: nam quid quæſo purpureum cubile, quid funeralis lectus aureus, & quæcunque ſub ipſum vitæ finem mortalis ambitio meditata eſt, quid ad febrē, quid ad mortem ipsámque de qua loquimur morientium nuditatem? An vt equum phaleræ, ſic parietē aulæa delectāt? Mulcere iſta oculos poſſunt intuentium. Senſu carentibus delectabile aliquid ineſſe poteſt, delectatio autem nulla. DO. Nudus inops natus ſum. RA. Humanas res penè omnes alterna ſors variat: eadem quaſdam æquat quo reliquarum ſoletur imparitatem, harum prima & maxima eſt ipſa hæc originis ac mortis æqualitas Multi & varij viuentium ſunt amictus nuditas vna naſcentium atque morientium, niſi quòd illi multa reperiunt ignari, hi omnia deſerunt ſcientes, vt exigui damni ſenſum debeat ipſa rerum pereuntium lenire cognitio. DOL. Nudus in hanc miſeram vitam veni. RAT. Id recolens animo æquiore abibis nudus.

De numerosæ prolis graui sarcina. *Dial.* XII.

DOLOR.

NVmerosa prole prægrauatus sum, RAT. Auro etiam neque opibus imbecilles humeri premi possunt, nemo tamē id queritur, sed sic premi gaudet. Atqui prima inter vestræ fœlicitatis dona numerantur filij. His ne te igitur prægrauatum & non potius subleuatum dicis? DO. Multos inter filios inops sum. RAT. Immo verò filij diuitiæ tuæ sunt: quomodo inter diuitias sis pauper videris. Id enim non nisi auaris & bonorum suorum ingratis accidit, DOLO. Filiorum in turba egestate sordida laboro. RA. Filij non labor sed requies sunt parentum, lenimen laborum atque omnis solatiū fortunæ si boni sunt alioquin non de numero sed de moribus est querela. DOL. Filiorum acie coarctatus sum. RA. Cur non potius comitatus & vallatus & ornatus? Certè non tantùm patres: sed & matres ornamenta sua filios vocant. Non audisti, vt Cornelia Africani magni filia, dū prędiues mulier Campana, quæ fortè in domum eiushospitij iure diuerterat, muliebriter gloriabunda, sua illi longè preciosissima ostentasset ornamenta, generosam velut ad æmulationem prouocata, colloquium de industria produxit, donec à scholis filij eius remearent, parui tunc pueri qui magna post

fuere viri. Quibus illa conspectis versa in hospitam: ornamenta mea, inquit, hæc sunt. Præclarè quidem & vt tanti patris filiam decebat: tu autem ornamenta hæc tua vocas impedimenta. DOLOR. Quis tot pascet filios? RATIO. Is qui te à iuuentute tua pascit in senium, qui non solùm homines, sed pisces & quadrupedes pascit & volucres. DOLOR. Quis tot natorum corpora vestiet? RATIO. Is qui non tantùm animantia, sed agros herbis ac floribus & frondibus syluas vestit. Et quid scimus adhuc forsan hi filij te non modò pascent ac vestient, sed etiam tuebuntur, sed etiam honestabunt. Humanarum rerum, vt à voluptate aliæ incipiunt, in laborem ac dolorem desinunt, sic econtra aliæ amaro principio inceptæ dulci fine clauduntur: qualis est sors virtuosarum omnium ferè actionum, quæ ingressos cruciant ac progressos mulcent. DOLO. Pauper cum filiis multis sum. RATIO. Miraris quasi fœcundam virorum non legeris paupertatem. Diuersa sunt operum genera & varia dona fortunæ. Nulli omnia contingunt, aliis vagæ merces, aliis rigens tellus, exangue aliis metallum, viuæ tibi diuitiæ obtigere filij, an verò boues & pecudes & asini, cameli & profugæ apes & columbæ & pulli & pauones, serui denique &

ancillæ in diuitiis habebuntur, soli filij excludentur? DOLOR. O quam multi mihi sunt filij. RATIO. O quam plures aliis. Quinquaginta fuere Priamo, triginta Orodi Parthorum regi, centum quindecim regi Persarum Artaxerxi; septingenti autem Erothinio regi Arabum, quorum fiducia fines hostium alternis aggressus incursibus, Aegyptum, Syriámque vastauit. Et est sane potentiæ genus quoddam multos filios habere. Scio autem quid dicturus sis: hi quos memoras magni omnes reges fuerant, mihi longe alia sors est. Nunquid verò rex fuit Appius Claudius? Profectò ne diues quidem prisco illo sæculo, videlicet quo probrum diuitiæ habebantur, & paupertati cæcitas accesserat ac senectus, & tamen de eo scribens Cicero, quatuor inquit robustos filios & quinque filias, tantam domũ tantas clientelas Appius regebat & cæcus & senex. Neque id mirari est quòd priuata bene regeret, cùm tot obsessus incommodis, ipsam quoque rempublicam gubernaret. Humanorum defectuum magna pars in moribus non in rebus est. Non erat Appio sors regia, sed nec optabat, sua sorte contentus, exiguos nō lautitiis, sed virtutibus adornabat lares, & victu tenui amplã familiã nutriebat. Quódque multi reges mœsti faciunt & quæruli

lætus ille & æquanimus faciebat. Non enim fortunam appetitui, sed fortunæ æquauerat appetitum. Non erat Appio fors Crœsi regis nec conciuis quidem sui crassi sed fœlicior quædam alia quãuis angustior sua sors, nec ad alienam sortem, sed sicut boni omnes faciunt, ad suam propriam se formabat ac suos. Certè nec ego exigo, vt tu sorte alia quàm tua in tuis vtaris & in te; neque vt cibo aut amictu regio tuos pascas aut vestias. Vescuntur lautius regij iuuenes & vestiuntur insignius, sed non viuunt melius nec diutiùs nec lætius, & quod constat, nec securius nec honestius certè nec sanctius. Pro his omnibus vnum habent quo excellant. pomposius, hoc est stultius viuunt. Suus cuique viuendi modus, sua est mensura, nec idcirco melior, quo maior: vnde fit vt in tugurio sæpe lætos videas, mœstos in regia. Non est omnium vna capacitas, sed vnus est fons gratiæ: vnus ille cui dicitur: aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione. Quid ad rem vasorum seu magnitudo seu paruitas, vbi par est omnium plenitudo. Sed multa desunt pauperibus, quanto plura desunt regibus, cùm sit illud Flacci verissimum expertúmque, quòd multa petentibus desunt, multa. DOL. Laboriosum negotium multos filios genuisse. RAT. Quid sub

cœlo

cœlo mihi non laboriosum dabis, præter vnam, vt creditur, voluptatem, qua tamen nihil est in fine laboriosius, nihil quod tot in animis linquat aculeos? AN non legis apud Flaccum, vt nil sine magno vita labore dedit mortalibus? At non audis, quid poëta alius non ineleganter hac in parte luserit? cùm enim bona omnia gratis nobis donata esse diuinitus. pij omnes vno ore fateantur: non donata dicit ille, sed vendita, & precium statuit labores. Sic enim ait, laboribus vendunt dei nobis omnia bona. DOLOR. Molesta est tantorum solicitudo filiorum. RATIO. An non inter veras sententias illa est: non posse inueniri vitam hominis carentem molestia? Nec minus illam: omnem vitam esse tormentum. Quid filij meruere qui si desint, curæ aliæ subibunt? Crede mihi quocunque te vertas, quemlibet fortunæ gradum arripias, & labores & molestiæ & difficultates vitæ aderunt: quid lamentis inanibus opus est. DOLOR. Filiis multis premor. RAT. Sic dicis quasi fœlicitate deprimaris tua, & vota prima mortalium tibi cumulatius obuenisse fers grauiter, mirum genus impatientiæ. DOLO. Quid verò tot faciam filiabus? Quis tot dotes expediet? RATIO. Vnus est & fœminarum deus & marium. Is & filios tibi pascet & filias. Vtque illis in-

genium & viuendi artes,sic is suas dotes dabit.Itaque sic scriptum est, spera in eo & ipse faciet: quod in te est, optimum dotis genus fuerit, sic filias formate, vt vel absque dote recto iudicio placere valeant atque amari. Dotem habuit Romanum imperium Faustina:& quot reris indotatæ, castiores, eáque fœliciores fuerint? Non facit faustum coniugium dos,sed virtus. Fac si potes, vt tuarum non pecunia optabilis sit,sed pudor, sed modestia,sed integritas, patientia, fides,humilitas: his ornatæ gemmis filiæ tuæ, hoc onustæ, auro, his ancillis comitatæ, limen adeant coniugum, non diuitum, sed proborum,vbi tutior sæpius pudicitia vitáque dulcior quàm in thalamis atq; atriis regum fuit.

De amissa pecunia. *Dialogus* XIII.

DOLOR.

PEcuniam amisi. RAT. Et cum illa curas multas,periculúmque perpetuum. DOL. Perdidi pecuniam. RAT. Et laborem custodiæ & perdendi metum. Si perdendo pecuniam,duo bona, vnumquódque & præstantius amisso securitatem & requiem inuenisti. DOL. Pecuniam perdidi. RAT. Bene si te illa non perdidit,quod iam multis possessoribus suis fecit. Noxia enim pecuniæ forma est,venénosus fulgor ac pestifer.Itaque velut

ser

ſerpens ſquamis aureis placens, mulcendo oculos, animam ferit. Proinde ſi hinc ſaluus es, gaude tibi ablatum vnde infici poſſes, téque illæſum inter pericula tranſiuiſſe, lætus ſtupénſque recogita. Sin infectus, extirpatam mali cauſam ſcito, quo facilior ad ſalutem reditus ſit. DOL. Amiſi aurum atque argentum. RATIO. Quid cœleſti animo cum terreſtribus purgamentis? Quid virilius philoſophantur argentum atque aurum inter bona non numerant, qui mollius, bona dicunt, ſed non animi: horum quicquid elegeris ſiue non bonum ſiue non tuum fuit, æque nulla tibi eſt materia querelarum. Nam vt omnino bonum dici velis, quod multi magníque negant viri, non tuum certè ſed fortunæ bonum vel inuitus dices. Ita nec tu de tuo aliquid, nec de ſuo illa quidem perdidit ſed tranſtulit. DOLO. Amiſi pecuniam. RATIO. Vt non amiſiſſes ſi tua eſſet, ſic ſi tua non erat amittere nequiuiſti, verè autem non tuà ſed illius erat quem ſecuta eſt, immo ne illius quidem, ſed fortunæ, vt dixi; quæ eam cui viſum fuerit, breuem ad vſum magno ſub fœnore mutuat. diſce iam tandem à propriis aliena ſecernere, DOL. Pecuniam amiſi. RATIO. Si te adeo non tuæ quoque cruciant iacturæ, tibiq; vel alienum aliquid demi doleas, diſce illa conquirere quæ tua

ſint propria atque perpetua, quorum & acquiſitio facilior & poſſeſſio nobilior certiórque. Virtutem ſi quæſieris non amittes, vos autem ſapientiæ contemptores, cultoréſq; & amatores pecuniæ facti eſtis: obſorduiſſe videmini ſalubribus conſiliis ac monitis, quæcunque per ſanctos atq; eruditos viros cõtra hanc præſertim humanæ partẽ inſaniæ dicta ſunt. Audiſti Satyricũ veſtrum proteſtantem, nam diues qui fieri vult, & citò vult fieri, atque his dictis addentem: ſed quæ reuerentia legum, quis metus aut pudor eſt vnquã properantis auari? Hanc ſententiam Hebræorum Sapiens quàm paucis abſoluerat: qui feſtinat ditari inquit, non erit innocens. Audiſtis alium ex veſtris, ſeu Satyricus ſit ille, ſeu Lyricus, dicentem: non domus aut fundus non æris aceruus & auri ægroto domini deduxit corpore febres, nõ animo curas. Dixerat hoc externus ſapiens ille breuiſſimè: non proderũt diuitiæ in die vltionis. Et addiderat quod prodeſſet: iuſtitia enim inquit, liberabit à morte. Cùm ergo pecunia quã amiſſam luges in neceſſitatibus ſummis, nec corpori poſſit opem ferre, nec animo, mirũ cur tanto pere vel optari abſens valeat, vel amari præſens? His atq; aliis motus orator veſter: nihil eſt, inquit, tam anguſti animi, támque parui quàm amare diuitias. At orator Eccleſiaſti-

cus.

cus, auaro inquit, nihil est scelestius: nihil est iniquius quã amare pecuniã. Et quàm multorũ in hoc vnũ consentit, immo quàm nullius dissentit auctoritas, frustra quidem præualuit sapientum sententiis vulgi furor. Itaque vt nullũ iniquius, sic nullũ ardentius votum quàm pecuniæ est: vt ex qua pendere omnia quæ optãtur persuasum sit. Clamãt ab aduerso doctissimorũ voces hominũ, clamat experientia & veritas, clamat vetus & recens exemplorũ turba: magnã pecuniã nulli vtilem, multis fuisse pestiferam, cum peccato ac labore quærendam, cũ solicitudine ac pauore seruãdam, cũ querelis ac mœrore perdendam. Dicant pecuniæ amatores, quid vel in his verbis falsi, vel in suis opibus boni sit. Et vt vera sit æstimatio tam laudatę rei, quid de hoc quisque viderit aut legerit integrum ac syncerum, spretis vulgi clamoribus sepositísque fulgoribus metallorum ad memoriam reuertatur. Quia verò non omnibus videndi experiendíque sors eadem fuit, illa animum subeant quæ famosis ab auctoribus scripta nulli vnquam docto legendi audiendíque defuit facultas. Nónne ergo pecuniam peregrinos mores intulisse, & molles diuitias turpi luxu, sæcula prius integerrima fregisse? Nónne ipsas quoque diuitias, auaritiam & abundantes voluptates, deside-

rium per luxum atque libidinem pereundi perdendíque omnia inuexisse, & scriptum & re ipsa sæpe compertum est? Nónne auarum semper egere? Nónne nocens ferrum ferróque nocentius aurum, faciámque auri famem, nil non mortalia pectora cogere, pecuniǽque aspectu debilitatos spiritus? Nónne aurum per medios ire satellites, & perrumpere saxa potētius ictu fulmineo, atque hinc pudicitiæ simul ac vitæ insidias prouenire? Imbre aureo Danaes expugnata virginitas, ac vatis Amphiarei Argolici casus probat: auaræque simul coniugis, vna siquidem ruinæ duplicis causa fuit aurum fatale quod bene spretum Argiæ Eriphilæ male optatum, male partum illius penates irrupit, scelerúmque ingentia semina nouit. Nónne opes falsas & caducas neque præstare posse quod spondeant, neq; lenire animi sitim, sed accendere, neque curas fugare sed arcessere, neque necessitates tollere, sed augere, verissiméque & proprie dictum: crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit? Et illud: neminem pecunia diuitem facit: immo contra, nulli non maiorem sui cupidinem incussit. Neque illud minus: crescentem sequitur cura pecuniam, maiórq; fames. Atque illud: multa petentibus, desunt multa: &, permultis eos indigere qui permulta possideant.

Deni

Denique quicquid sint, non esse perpetuum nec longæuum quidem, vt quod positum sit in manibus fortunæ sine intermissione volubilibus subiectum casibus & saltem morte perdẽdum. Diues enim cùm dormierit nihil secum auferet: aperiet oculos suos & nihil inueniet: neque idipsum suum nihil in quem volet transferet, qua in imagine pertransit homo, sed & frustra cõturbatus, thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea. His ac mille similibus circunquaque sonantibus doctorum vocibus hominum obstruxit aures infinita cupiditas, vt iam frustra diuitibus huius sæculi præcipiatur, non sublime sapere nec sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abũdè ad fruendum, bene agere, diuites fieri in operibus bonis: nam qui volunt diuites fieri, harum scilicet quæ vulgo optantur diuitiarum, incidunt in tentationem & laqueum diaboli & desideria multa & inutilia & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Non magis hunc audiunt consultorem, quàm qui ait: nolite sperare in iniquitate & rapinas nolite cõcupiscere: diuitiæ si affluant, nolite concupiscere. Neq; hũc magis quàm ipsius filium dicentem: qui confidit in diuitiis suis, corruet. Neque rursus his

omnibus magis illum qui super omnes eſt, cuius doctrina cœleſtis, niſi ab inſanis planéque furentibus contemni nequit, qui profectò diuitias & diuitiarum comites, voluptates atq; ſolicitudines ſpinas dixit, ſemẽ verborum ſalubrium ſuffocantes: dixit hoc cuius in ore non eſt inuentum mendacium. Viua inquam hoc dixit veritas: veruntamẽ putas inuenerit fidem in terra? Nullam prorſus aut raram. Quas igitur ille ſpinas ſuauitatem vnicam atque dulcedinem mundus vocat. Et quod ait quidam, gemmas & lapides, aurum & inutile ſummi materiam mali, ſummi omnis materiam boni putant, certatímque omnes vt ſummum bonum præq; omnibus appetunt. Iámque in vrbium plateis haud ironicè proclamatur: ô ciues ciues quærenda pecunia primum eſt: virtus poſt nummos. Atq; illud alterius: vende animam lucro, mercare, atque excute ſollers omne latus mundi. Sic nondum intellectum Dei munus, ſed magnum Dei pauperies opprobriũ iubet, quid vis & facere & pati. Verúmque quotidie cernitur quod ab alio dictum eſt: pars viliſſima rerum certamen nouiſtis opes. Quis enim quæſo non hodie ſceleris inſigni premio & occaſione propoſita fas omne abrumpit, Polidorum obtruncat & auro vi potitur? Pone fidos fratres, pone vnanimes amicos in conſilio,

ſilio, in cõuiuio, in chorea dehinc modicum inter illos, non dicam pomum aureum, ſed pomi fruſtrum iaciat diſcordia. His olim armis vti ſolita gladiis ſeria iocíq; frangentur. Sicut autem auro nihil ſceleſtius quæritur, ſic vt ad rem redeam, nil mœſtius perditur, Peccatum nempe ingẽs animæ iactura contemnitur proximúmque illi famæ damnum ſpernitur, & amiſſum tempus inter leuia numeratur. Lentè flentur fratres perditi, lentius parentes, lentiſſimè coniuges, ſæpe verò lætiſſimè: ſolæ opes flētur acriter. Veriſſimúmque eſt illud ploratur lachrymis amiſſa pecunia veris. Sed multa iam diximus, de quo nunquam ſatis, nunquam purum, ſemper minus dicitur, quia pecuniæ ad amorem obſtinatis animis, nil dicendo aliud quæritur niſi odium aut contemptus, quicquid vulgatis obſtat erroribus, vel ſimulatum creditur vel inſanum. DOLOR. Perdidi pecuniam. RAT. Experrectus es: te diuitem ſomniabas. DOL. Pecunia quam amabam periit. RA. Pecuniæ neq; amorẽm neq; odium, ſed frugalitatis ſtudium auaritiæq; fugam laudo. Vt amare enim puſilli animi, ſic pati non poſſe aurum infirmi eſt parũmq; ſibi fidentis atq; auro ſuccumbere metuentis. Magnus ille eſt, inquit Anneus, qui fictilibus ſic vtitur quemadmodum argento: nec ille minor eſt qui ſic

argento vtitur quemadmodum fictilibus, vt intelligas seu vitium seu virtutem non in rebus esse sed in animis. Nec amatorem pecuniæ nec osorem, sed absentis cōtemptorem, præsentísque dispensatorem egregium, magnum putes. Hanc sententiam me dictante scripsit Cicero: cùm amorem enim diuitiarum angusti paruíque animi dixisset, adiunxit: & nihil inquit honestius magnificentiúsque quàm pecuniam contemnere si non habeas, & si habeas ad beneficentiam liberalitatémque conferre. Vtor in re certa claris testibus: & ô vtinam mihi simúlque illis omnibus fides esset: nusquam enim humanum genus tam incredulum, seu tam surdum esset. Inexhaustus labor hominum quærendíque ardor terrásque & maria versans probat, auaritia, atque amore cultúque diuitiarum non modò virtutibus, sed vitæ odium indictum. DOLOR. Pecuniam magnam amisi. RAT. Magnum pondus & durum & graue: simul custodis officium vt incipiens dixi: nempe de dominis vos custodes imperiosa cupiditas fecit, omnia facere atque omnia pati iubēs, sola vt pecunia cumuletur ac seruetur. Ita quæ in oportunitates vsúsque hominum inuenta erat, in metum ac solicitudinem versa est. Timere & angi & circunspicere domorum incendia, furum insidias & ser-
uorum

uorum fugam, neq; aliis prodesse neque sibi, sed examine tantùm & inutile aurum incubare, hæ diuitiæ vestræ sunt. DOL. Pecuniam domi dimissam abstulit nescioquis. RA. Vile & caducum est & certè non proprium quod furto vel vi eripi potest. DOLOR. Pecuniam in loculis consignatam non inuenio. RA. Dicam tibi non antiquam rem. Fuit nuper apud Italos nobilis & egregius quidam vir, possessionum antiquarum diues satis, ditior virtutum, sed pecuniæ nō; ita vt cuius non custos, sed dispensator ac dominus esse didicisset. Erat illi filius primogenitus, fori negociis apprime industrius, qui vigili cura & parsimonia ingenti magnas opes multúmque auri quæsierat: & erat mirum visu, in patre sene iuuenilis largitas, in iuuene filio senilis tenacitas. Sæpe illum pater hortabatur ne suum ingeniū fraudaret, ne pietatis obliuisceretur ac famæ, néve in comparationem auri & decus & debitum & naturalia sibi iura vilescerent. Denique vt sibimet & annosæ matri, & fratribus paruis & consanguineis, & amicis, & egentibus prodesse aliquando diuitias suas vellet. In hos enim vsus non in custodiam tantùm ac supplicium partas esse dicebat, hoc pater. Sed frustra vel surdo canitur vel auaro. Contigit tandem pro republica filium abesse, & cum electis vi-

ris ad Romanum pontificem proficisci. Quo digresso, statim pater occasione arrepta, nouis thalami arculæq; clauibus introgressus, thesaurum nulli vtile è latebris eruit, séque & côiugem & filios familiámque omnẽ exquisitissimè induit. Emit equos ornatissimos vasa argentea, suppellectilem speciosam, vltimò domum amplam, sed minimè cultã, nouis auxit ædificiis, & picturis insignibus adornauit minuítq; rebus omnibus, quas liberalis & lauta & abundans vita exigit, multa prætetea pauperibus dedit. Sacculos verò in quibus aurum illud filij fuerat, harena lapillísq; flumineis plenos obstructósque & obserata omnia, quóq; prius in statu fuerant, dimisit. Quę cuncta breuissimo tempore gesta sunt, quod & voluntas egregij senis & pecunia prompta esset. Redeunti dehinc filio, fratres obuij fuere: quorum ille occursu hæsit, induméta atq; habitum miratus qualem anteà nõ vidisset, quæsiuítq; cuius essent, equi, vnde illæ vestes, læti atq; omniũ ignari simplicitate puerili, domini patris esse, multósq; alios domi in stabulo substitisse dixerunt, vtrumq; etiam parentem multiplici ac regio esse vestitu, Magis ille magísq; singula cœpi mirari. Inde vbi paternæ domus limen attigit, vix parentes, vixque ipsos parietes recognoscens, nec admiratione iam simplici, sed stupo

ſtupore plenus atq; ecſtaſi thalamum atque arculam feſtinus adiit, vbi cùm exterius nil mutatum cerneret, parumper animo conquieuit. Et quoniam collegarum præſentia ac feſtinatio amplius non ſinebant, raptim arculam aperuit ſacculiſq; conſpectis ſolito more turgētibus atq; obtruſis iam ſecurus abit, mox negocio publico expedito, domum rediēs, in thalamo ſe incluſit, arculam aperuit, ſacculos introſpexit, aurúmq; in harenē verſum reperiens exclamauit. Accurrit pater & quid inquit rei eſt fili quid quereris, aut quid fles? Amiſi, inquit ille, pecuniam quam multis quæſitam vigiliis, multíſq; laboribus in his ſacculis dimiſeram, ſpoliatus tua ſum in domo pater. Ad hęc genitor, quomodo ait ſpoliatus es, nónne ſacculos omnes plenos video? Ille autem gemens: harena inquit, pater, non pecunia eſt. Simul hæc dicens, apertos patri ſacculos oſtentabat. Tū ſenex fronte nihil mota, quid inquit refert fili apud te harena ne an pecunia pleni ſint? Memorabile dictum, præclaræque ſententiæ. Siquidem apud multos ocioſa pecunia eſt, nilque agit aliud niſi quòd locum occupat atq; animum, apud plures malè atque improbè operoſa, apud paucos demum fructuoſa eſt. DOLOR. Amiſi pecuniam quam amabam. RA. Turpi amore relaxatus es. Nā amor pecuniæ aua-

ricia eſt. Minus hanc amabis, minus hanc optabis: Nam & illud Satyricum experimento cognitum, quod minus hãc optat qui non habet: optanda autẽ amiſſio eſt: magni etiam boni, cui inſeparabiliter malum maius adiũctum ſit. DOL. Amiſi dulce vitæ præſidium. RA. Quid ſcis an amarum potius excidium. Plures multo propter opes quàm propter inopiam periere.

De vadimonio. Dialogus XIIII.

DOLOR.

VAdimonio exagitor. RA. Amiſſam modo pecuniã querebare, iam proiectam quereris. Nónne vltro te obligans pecuniam preoieciſti, vulgaris inſania plurimorum, qua perfacile & pecuniã perdideris & amicum? DOL. Pro altero fidem obſtrinxi meam. RA. Pro teipſo eam ſolues, & nil debere ac ſine compedibus agere quàm iucundum ſit, tuo diſces incommodo. DOL. Vadem pro amico dedi me. RAT. Da poſt hac amicis egẽtibus, aurum, argẽtum, vinum, oleum, frumentum, veſtes, domos, prædia, conſilium, ſolatiũ, cũ amicis demum omnia partire, vnam tibi habe nullique vnquam tuam dederis libertatem. DOLOR. Promiſi pro altero: en ſoluẽdi dies adeſt. RAT. An tu affuturam ignorabas, an te victurum non ſperabas, an non hæredem

dem ſaltem tuum cogitabas, quem ſpontaneis vinculis inuolueres? Bene autem habet quod in caput errantis pœna redundat erroris. Sentio autẽ, dilatio te feſellit, Media promiſſionis inter ac ſolutionis diem ſpacia vana mente metimini, quæ vt reliqua tempora longa videntur, dum ſpectes, dum præteriere breuiſſima. Volant enim horæ, dies, noctes, hebdomadæ, menſes, anni, luſtra, ſæcula, & quæ diſtantiſſima iudicantur in foribus ſunt. Itaque quod in paucorum interſtitio menſium nunc ſtupetis, ſi aperti eſſent oculi, clarè quidem multis in ſæculis videretis: ſed vos quaſi tempus deſiderio veſtro pareat, non naturæ ſuæ. non euenturum vobis terminum, nec ituros dies fingitis, atq; hac ſpe velut oculis clauſis præcipitium preteruecti verbo placidi vobis eſſe videmini & vrbani pro alio promittentes, quaſi non verba hæc & promiſſa clãdeſtina mox in publicum erupt ura, tumultúſque rerum maximos allatura ſint. DOL. Deſpondi pro meo amico. RA. Amicorum indigentiis ſcis præſenti, ſi quod adeſt, remedio ſuccurrendum Non te illaqueas vtque in craſtinum nil promittas: quod non dicerem ſi ſuccurri aliter quàm promittendo non poſſet, nunc quid attinet promittere, quod ſi implere non poſſis, ſtulte facias, at ſi poſſis ſuper-

uacue? Sed vos rerum auarissimi estis & prodigi promissorum, quasi verò res ipsas promissa illa non exigant. Quod si dicas defuisse in tempore ferendæ opis facultatem, fuisse autem de futuro spem, qua postmodū destitutus sis: nondum ergo didiceras, vt fallacissima rerum omnium spes est. Nihil inuenias quòd tam crebro vos fallat. Nihil est tamen cui tam cupidè credatis, tam subdola & tam blanda est, ita se dulciter ac latenter insinuat, sic inuita diuellitur. DOL. Vadimonio me addixi. RAT. Credo oblitus illud Thaletis Milesij celebre documentum: vadimonio adesse noxam. Et quid de hoc ille vir sapiens dixerit, quod memorasse non inutile crediderim, quódque in Latinum versum ab Ausonio, ad hunc modum sonat sponde inquit, noxa præsto tibi est. Per mille possem currere exempla, vt probem pedes vadésque pœnitudinis reos, sed nolo nominatim quẽquam dicere. Sibi quisque verum dicat & secum putet, spondere quantis damno fuerit & malo. DO. Memetipsum sponte obligans erraui. RA. Error hic purgatorio igne post obitum non egebit, vbi admissus est purgabitur. De illorum enim genere est, quæ suum supplicium secum ferunt. DOL. Promissione me obstrinxi. RAT. Solutione te libera, & quem lingua vinculis innexuit, manus solnat,

uat,

uat, proderit vinctum fuisse, cum euaseris, laqueos semper horrebis.

De amißione temporis. Dialog. XV.

DOLOR.

Temporis amissionem fleo. RAT. Esset hæc eo iustior quàm superior querela, quo leuior est pecuniæ iactura quàm temporis, quod nec necessaria ad bene viuendum est pecunia & amissa restaurari potest, tempus & necessariũ & prorsus irreparabile est, nisi quia nolenti pecunia, volẽti autem tempus eripitur, quanuis illud fatear grauiora damna esse quæ culpa patientis exaggerat: iustam tamen quærelæ causam nego, vbi qui patitur, volens patitur. DOL. Nolẽs ego tempus amitto. RAT. Quis nolentem cogit nisi cupiditas occupationum mater? Solum hoc vnum vitium, ait Comicus, affert senectus hominibus: attẽtiores sumus ad rem omnes quàm sat est. Senes hic quidem notat. Omnes vero iam senes in hac attentione facti sunt. Omnem ætatem, omnem statum, omnem sexum inuasit auaritia, hæc tempus miseris & respectum vitæ breuis hominibus eripit. In hanc vnam rem soliciti, æuum omne consumitis, vestri & vestrarum penè iam immemores voluptatum, quæ pestis si nolentes in-

uaderet, posset & nollenti tempus eripi, & iusta esset super preciosissimæ rei amissione querimonia. DO. Non mihi cupiditas tempus extorquet, sed necessitas, RA. Quænam quæso necessitas ista est, quæ tibi præripiat quod vnum ex omnibus tuum est? Ita dico diuitias, honores, potentiam, clientelas, imperia, & quæ sunt huiusmodi suo iure dat atque eripit fortuna, tempus inuíto non eripitur, sed ipsum per se sensim defluit, non vtenti paulatimque consumitur, Nec ante perpéditis quám consumptum est, tum querelæ sonant seræ & inutiles, fletur temporis amissio, sed siletur culpa, DO. Me necessitas sola cogit tempus amittere. RA. Quæro iterum, quænam hæc tam violēta necessitas, nisi forte dominorum negotiis implicitus tua negligis, quasi vero non adhæc te sola cupiditas & inexplebilis lucri spes impellat? Pone cupiditates proprias, dominium cupiditatibus non parebis. Sed hoc virus immedicabile venis infusum, & pererrans viscera sensum hebetat, & non solum tempus, sed libertatem vitamque ipsam non sentientibus eripit, Quod si forte nec tuis nec alienis cupiditatibus, sed curis honestioribus tuæ reipublicæ tempus impenditur, non hæc temporis amissio, sed laudabilis est impensa, rem charam rei omnium charissimæ quæ in terris

ſunt, largitus, & viri boni & ciuis ęgregij functus officiores, quãuis non ignorem homines, quicquid præter auaritiæ ſtudium agitur, vulgo tempus perditum vocare, cùm id demum maximè veréque ſit perditum quod illi ſtudio tribuitur, & quid ſcimus an tu quoque populariter perditum tempus voces? Quod ſi crederem, omiſſa incurabilius morbi cura, non iam tẽpus ſed teipſum malè perditum faterer. Nam ſi tempus quod maluerim, Deo tuo, non dicam donas, ſed reſtituis, quod ſine vera non geritur pietate, ingens atque inæſtimabile lucrum ſcito. Pro paruo enim temporis impendio, æternitatem quæris, quis vnquam mercater permutatione tam proſpera vſus eſt? DOL. Prorſus alia mihi perdendi temporis cauſa eſt. RATIO. Non intelligo, quam tu mihi cauſam dicas, nam ſi propter iram, propter mœſtitiam, propter amorem ſeu aliam animi paſſionem cogi credis, falleris. Omnium eadem eſt ratio, quam auaritiæ diximus, omnes voluntariæ, nulla eſt violenta. Quod & ſano patet intellectui, & à Cicerone multis in locis diſputatum & creberrime repetitum eſt. Si nil horum eſt in cauſa, quid aliud eſt quàm torpor & ignauia? Sic ad id reuertimur quod ait Seneca, turpiſſima eſt iactura quæ per negligentiam

venit. DOL. Vt amittam tempus, mœsta necessitas me cogit. RATIO. Nondum capio quid rei sit: nam si te hostis in vinculis habeat, si mors instet, possunt, fateor, actus bonos impedire, sed non pios sanctósque cogitatus, qui maximè in eo statu eminent atque effulgent. Quibus enim curis tempus certè non perditur, nec scio an alibi vsquam minus: quæ profectò & in dolium Reguli, & in taurum Phalaridis introire possunt, & in crucem Theodori Cyrenensis ascendere. Sic quocunque te verteris, in te vnum amissi temporis culpa reflectitur. At vos ex more naturam accusantes, quæ volubile tempus fecit, cùm hîc non esset æternitas: in omnibus vosmetipsos absoluitis, cum rei omniũ soli sitis. Omne enim ferè tẽpus perditis, immo proiicitis, & quasi rem vilem abiectámque contemnitis, quod vtinam in virtute saltem aut gloria poneretis, non in summa semper infamia inexpiabiliq; dedecore, quanquã verè, quicquid non in eos vsus vertitur in quos datum est, perditum dici possit. Ad hoc sanè nasci hominem, ad hoc ei tempus dari constat, vt creatorem suum colat, amet, cogitet, quicquid hinc excidit, perditur haud dubiè. Videte igitur quantum perditi temporis, quantúmque non perditi.

De aduerso ludo Taxillorum. Dialog. XVI.

DOLOR.

TAxillorum in ludo perdidi. RAT. Nónne tibi dixeram dum vinceres, fœnus id esse non lucrum? DO. Ludo exhaustus sum. RAT. Hic est ludo illi mos qui medicis perexiguo ingesto plurimum exhaurire: crede autem mihi nunc potius gaudendum quàm dum falso gaudio exultabas. Melior est acris castigatio quàm blanda fallacia. Illud te lucellum ad ludi voraginem vocabat, hoc te damnum inde retrahet. Satius est turpi freno rectum iter agere, quàm habenis aureis præceps in deuium agi. DOL. Amisi in ludo taxillorum. RAT. Vicisti in ludo morum, si quid egeris profundius attendisti: alioquin morbo insanabili frustra remedia cogerentur, si ab hoc baratro nec te damnum reuocat nec pudor, vbi rebus nil preficitur, nec quicquam verbis aggrediare.

De sponsa alteri adiudicata. Dialogus. XVII.

DOLOR.

SPonsam mihi sententia iudicialis eripuit. RATIO. Ast aliis fraus, aliis vis aperta. DO. Iudiciali sententia sponsam amisi. RAT. Quidam dolis, ferro alij, quidam, quod fœdissimum genus, auro ipsas coniuges amisêre. Nihil proprium est homini, hinc furta &

insidiæ, hinc rapinæ, hinc preces, hinc precia, hinc vltima rerum mors. Per hanc rotam temporalium bonorum dominia voluuntur, quódque est vnius fit alterius, mox ad alios transiturum: quod si in rebus vtilibus ferendum, in damnosis ac grauibus plaudendum est. Quid miri autem volui humana? Homo ipse voluitur & non stat, sed ut scriptum est, quasi flos egreditur & conteritur & fugit velut vmbra & nunquam in eodem statu permanet: tu sponsam quereris amisisse, qui fugiendo & in horas decrescendo assiduè te amittis. DOL. Sponsam in iudicio amisi. RA. In campo alij: tutius est iure congredi quàm bello, legibus decertare quàm gladiis. Legisti apud Virgilium, inter illos Lauiniæ competitores quanta lis, & quis belli finis. Victorem sponsa sequitur, victum mors, tibi sponsa perdita, salua est vita. DOL. Iudex me priuauit sponsa. RATIO. Adulter aut raptor forsitan te priuasset. Leuius est sponsam amisisse quàm coniugem. In illa enim spes perditur, in hac res. Minor est autem speratæ quàm possessæ rei, siue vt aliter idem, leuior spei iactura quàm rei. DOL. Amisi sponsam in iudicio. RAT. Non amisisti, sed tuam non esse didicisti. DOL. Amisi sponsam RATIO. Qui amittit coniugem, multiplici ægritudine liberatur, ac qui sponsam,
præ

præſeruatur, vtrumque bonum, ſed ſecundum melius. Quid ni autem ſit melius. nullum pati vulnus quàm inflicto vulneri remedium inueniſſe? Sed vos animorum impulſu, vt Satyricus ait, & magna cæcáque cupidine ducti coniugium optatis, quod adepti perpetuis tædiis & immortalibus agitetis querimoniis, & tum facti pœniteat. cum non factum eſſe non poteſt, cumque inefficax pœnitentia & inanis eſt. DOL. Sponſam & ſpem prolis amiſi. RAT. Noli lamento miſcere. Illa enim pars eſt altera præcipitis mortalium voti. Sic enim ait, coniugium optatis, partúmque vxoris. At non ſemper placitura, ſed profutura dant ſuperi. Tenes apud Apuleium Madaurenſem, vt latronum lapſa in manus miſella illa virguncula, vnam triuij in partem vbi periculi plurimum loro flectit eum cui inſederat aſellum, ille in aduerſum nititur, qua ſecurum iter erat, & incautam puellam in ſua damna tendētem tacitus arguit. Quibus ita luctātibus, latrones quos euaſiſſe videbantur interueniūt, à quibus in captiuitatis miſerias virgo in ſuam perniciem ſtudioſa retrahitur, haud abſimilis inter diuinam prouidentiam & humanam ſtultitiam de itinere vitæ huius eſt quæſtio. Illa futuri præſcia eò vos agit, vbi dulcia &

ſecura ſunt omnia, hæc obnititur cæca quidem & miſeriis ſuis fauens, inter moras ſæpe quæ vitari poterant obſequendo & credendo inopia vos mala corripiunt. DO. Succubui in iudicio & amiſi ſponſam. RA. Dignus es viciſſe: nam duobus de vna muliere certantibus, qui mulierem habet is perdidit, qui vicit is eſt victus, qui vincitur is eſt victor ac liber.

De vxoris amißione. *Dialogus* XVIII.

DOLOR.

VXorum heu perdidi. RAT O præpoſterum ingenium ſtupendúmque hominẽ qui vxoris in funere lugeat, ſaltet in nuptiis. DO. Vxorem perdidi. RAT. O demens: Hymeneum cane. Nũc eſt tempus, coronatum, vinctum vidimus dignioribus iam ſertis ac cingere. Magno prælio viciſti & longa obſidione liberatus es. DO. Vxorem perdidi. RA. Sic dicis perdidi, quaſi qui febrem perdidit aut ſcabiem. Interdum lucri ſpecies eſt perdere. DOL. Vxorem perdidi. RA. Nunquam tibi fortaſſis opimiorem quęſtum vna lux attulit: quantis compedibus elapſus es, quanto naufragio enataſti. DOL. Sed vxorem bonam perdidi. RA. Solent id quidem omnes dicere, & qui cõtrarium ſciunt: ego autẽ, & ſi bona vxor vel omninò mulier bona ratũ

mirum

mirúmque animal sit in terris, vitādæ tamē altercationis causa permiserim vxorem tibi qualem dicis amissam: neque ideo responde bo. quod olim dum hæc eadem quęstio ageretur apud Senecam, respondi posse te aliam bonam, vel si feceras facere, vel si inueneras inuenire. Muto sententiā: nolo te sępius rem periculosissimam retentare, quod & si semel bene cesserit, stultè repetitur. Citius centum sui similes mulier mala quàm vnam bonam reperiet. Quamobrem qui malam habuit, similem timeat. At qui bonam, similem ne spe ret: sed vterque pariter, ille aduersitatem cumulare, hic prosperitatem suam deformare caueat. Sic in omnem casum secundo coniu gio abstinendum. Tu nunc ergo si vt ais bo nam coniugem amisisti, pręterito potius gra tulare quàm futuri spem concipias : neque quòd puppe integra littus attigeris, crebro nauiculam ventis credas. DOL. Cōiugij vinculum quo tenebar mors dissoluit. RA. Noli te rursus innectere, cogita quàm optabilis, quámque incomparabilis sit libertas: & con silium Ciceronis amplectere : qui vxorem viuacissimam & aduersus quam frustra mortis auxilium expectandum esset, dum repudio dimisisset, hortantibus amicis vt aliam duceret, non posse simul se vxori & sapientię studio dare operam, respondit. DO. Vxorem

bonam perdidi. RAT. Quid si hoc etiam non iactura, sed lucrũ, & magni fuga periculi est? vt enim sit bonã reperire, constantẽ vbi quęremus? Notũ illud summi vatis: variũ & mutabile semper fœmina. DO. Vxorem bonã ac iuuenili æuo floridam amisi. RAT. Parũ ne igitur noti fœminei mores sunt? Quàm multas pudicissimas adolescentulas, impudicas ac lasciuas anus vidimus? Ardor nempe libidinis quoties vetulæ ossibus incubuit, quasi ignis in ligno arido violentius æstuat. Vel instantẽ ergo vitæ mutationẽ, vel vt inde periculũ nõ esset, venturæ vtriq; senectutis pondus ac fastidiũ declinasti. Graue iuuenibus cõiugij iugum, senibus grauissimum, durum, importabile. DOL. Amisi iuuenem vxorem. RA. Seu proles ex cõiugio quęritur, seu voluptas; quorum alterum mariti est, alterum adulteri, ad vtrumlibet aptior iuuentus. Siue his autẽ ab vxore perceptis, siue horum altero, eò illam peruenire optabas, vbi inhabilis ad vtrunque esset: siue ad hæc natura inhabilem senio fieri posse habilem sperabas, quid nisi votum superuacuum, spes insulsa est. DOL. Amissa dulci coniuge solus sum. RA. Inuidiosa verò solitudo est, malis caruisse comitibus. Vacuo nihil est mollius cubili, nihil durius occupato, animis dulces somnos & vigilias honestas amantibus honestúmque aliquid altúmque
versan

versantibus, nil egregiis cœptis infœstius muliebri consortio. Nec me fugit quid aduersus hæc dici soleat ab his quos miseriæ delectant suæ, matrimoniorum inquiunt expertes, matrimonia condemnant, & vt est in prouerbio vulgari, vxorem verberat qui non habet, ego contrà, nullos de coniugio queri solitos audiui, nisi qui sarcinã cõiugij pertulissent. DO. Coniugẽ amisi optimam. RAT. Et quæ optimæ quæque virorũ amantissimæ videntur, zelo ac suspicionibus aliquãto cæteris acrius inardescunt, quo incendio conflagare pacem domesticã est necesse. Quorsum igitur querelæ? Perdidisti vxorem, inuenisti libertatẽ, cœlibatum, pacem, somnum, requiem. Iam tranquillam sine litigio noctem ages. DOL. Sine vxore sum. RAT. Et sine aduersario iam tui rerúmque dominus tuarũ esse incipies. Ante lucẽ lectulo matutinus domo egredi, vespertinus regredi, solus, aut cum quibus voles totos dies agere, nullo rationum exactore permitteris. DOL. Vxorem perdidi. RA. Perdita dudum ac repudiata requies in cubiculum reuocanda erit. Illa tibi vxore qualibet vtilior comes. DOLOR. Vxorem bonam ac decoram perdidi. RATIO. Stulti est compedes suas quanuis aureas amare.

De importuna vxore. Dialogus XIX.

DOLOR.

VXorem patior molestam. RA. Fœlicius amisisses: atqui modò perditam querebare. DOL. Vxorem patior inquietam. RAT. Primo labori venia forsan aut misera tio, secũdo non nisi odium debetur, & quem vna vxor non castigat, dignus est pluribus. DOL. Infestam patior vxorem. RATIO. In aliis vtcunque fortunam culpes, in vxore autem & præsertim altera non alium quàm teipsum, hoc tibi malum tu fecisti. DOLOR. Vxorem patior procacem. RA. Vdas succende paleas, regulas frange, de reliquo tibi prouisum est: ita verò cumulate quæ te domo pellant aderunt, fumus, stillicidum atque vxor. DOL. Perfidam patior vxorem. RAT. Iam periculo res non vacat: vxor Agamemnomen, vxor Africanum morti dedit, vt Amphiareum, vt Deiphobum, vt Sansonem sileam alióque quos numerare longum est. Illi quidem prorsus innumerabiles, quos vxores nec mori cogunt, nec viuere patiuntur. DO. Mala mihi notissima explicas remedium quæro. RA. Erunt qui suadeant vt castiges, & prauos mores ad rectum reuoces, totum te huic vni negocio impendas: ego autem quid? castigandam vxorem si castigãdo proficias, non nego: si id frustra est, sola restat

pati

patientia. Hanc amare, quódque inuitus faceres, volens fac. Est Varonis Satyra: Menippeam vocant, de officio mariti. Ibi de hac re illius docti viri consilium breue, sed efficax his verbis expressum leges. Vitium vxoris aut tollendum, id est corrigendum, aut ferendum est. Et dicti ratio breuis quoque, sed elegans hæc affertur. Qui tollit vitium, inquit, vxorem commodiorem præstat, qui fert, sese meliorem facit. Quod dictum scriptores alij sic interpretati sunt: eiusmodi vitium vxoris, si corrigi non possit, ferendum esse, quod fieri à viro salua possit honestate, quod vitia nempe stagitiis leuiora sint, eanque non aliam sententiam fuisse Varonis. DO. Procax & morosa est vxor. RA. Fer mores, si immutari nequeũt, & qualiter foris viuas domi disce cum Socrate. Et si ille duas simul pertulit, alij plures, vni ne succũbas sarcinæ. DO. Molestã vxorũ habeo. R. Cui verò non possit vxor molesta contingere, nisi qui se nuptiis constanter abstineat, cùm & Hadriano principi, & quo nil altius, nil mitius Augusto, Sabina illi, huic Scribonia, vtraque coniunx dura ac peruersa moribúsq; asperis digna repudio: & Catoni Censorio tam rigidi támq; inuicti viro animi, cùm Paula quędam violenta vxor ac superba contigerit, quod mireris, humili etiam orta progenie, nę

quis hominũ ſperet ignobilitate vel inopia vel omnino aliter quam perpetuo cœlibatu coniugij ſubterfugiſſe moleſtias: ſed quas fuga non euaſerit, patientia perferẽdas ſciat, nec luctando, nec calcitrando ſe torqueat ac iugum ſponte ſuſceptũ iactabundus exaſperet. D. OL. Importunam prorſus & indomitã fero vxorem. RA. Bene agis, ferendum eſt etenim quod deponi nequit etſi premat. DO. Moleſtiſſimam habeo vxorem. RA. Habes vnde patientiæ laudem quæras, vnde diſcas requiẽ optare, vnde peregrinari ames, reditúmq; oderis vbi vocẽ exerceas ac bacillũ.

De raptu coniugis. Dialogus XX.

DOLOR.

VXor mihi præripitur. RAT. Violentum omne moleſtum patienti fateor: at res ipſa ſi per te illam æſtimes, quam quæſo tantæ moleſtiæ cauſam habet? cùm profectò ſi importuna eſt vxor, eius amiſſio magni oneris ſit leuamen. DOL. Rapta eſt coniunx. RA. Si incommodum corporis curanti præmiũ debetur, quid non leuanti animi angores ac moleſtias debeatur? Si quis tibi medicus tertianam febrem abſtuliſſet, & gratiam illi haberes & preciũ dares, quid nunc facies continuam auferenti? DOL. Rapta eſt vxor. RA.

Ne

Nescis quid raptori debeas, cura ingnens indecisumq; litigium vna cum coniuge forsitam & graue periculum tuæ domus limẽ excesserit. Multi perierunt qui vixissẽt si vel raptu vel aliter coniugibus caruissent: inter vitæ mala nihil peius quam intestina discrimina. DO. Rapta vxor abiit. RAT. Si coacta iuit, ignoscito: at si volens, vno actu duplex tibi quæritur vindicta. Nam & adultera suum ad raptorem abiit, & ille tuum virus suam transtulit in domum. Qualem enim mœcho speret quæ talis fuerit marito? DOL. Vxor cũ raptore libens abiit. RA. Sine paululum: alteri quidem alterius fastidium non longa dies attulerit. Si antè flagidium cogitarent homines, non eousque precipites ad paccandum essent, nunc feruidos appetitus sera damnat pœnitentia. Nil nisi post factum cernitis, è tergo oculos habetis, cæca frons est. DOL. Rapta est vxor mihi. RAT. Hoc genus iniuriæ nec reges euadere potuere: & Syphaci Masanissa, & Philippo Herodes suam abstulit. DOL. Rapta est mihi coniũx. RA. Quod semel tibi, bis accidit Menelao.

De impudica vxore. Dialogus XXI.

DOLOR.

INpudica vxor domi est mihi. RA. Mallem rapta esset aut etiam importuna, mori-

búſque aſperis potius quàm laſciuis ac turpi bus. Ferenda tamen omnia ingenti niſu ingentique animo, & rerũ mortalium contemptore. Innumerabiles ſunt hominũ miſeriæ quibus omnibus vna virtus obiicitur. DOL. Impudica mihi eſt vxor. RA. Pudicitia inſignis imperioſas efficit matronas. Nihil metuit quæ ſibi nihil eſt conſcia. Huic malo igitur hoc ſaltẽ boni ineſt, eſſe iam moleſta minus incipiet minúſque inſolens. Læſa enim conſcia fœmineum premit animi tumorem, & ſæpe obſequentior in reliquis viro eſt, quę ſe meminit impudicã. DO. Laſciua eſt vxor. RA. Non mirandum ſi formoſa, non curandum ſi deformis. DO. Vxor impudica eſt. RA. Pulcra dum limen vxor ſubit, ſubire debet animum illud Satyrici rara eſt adeo concordia formæ atque pudicitiæ: nam ſi turpis inſaniat, prope gaudendum eſt cauſam adeſſe diuortij. DOL. Adultera vxor eſt. RA. Adulterium ſæpe quidem æquè ardentius expetiti coniugij ſæpe vnum alterius adulterij pœna eſt, eóque iuſtior ſi multorum. Cogita an tu vnquam alij feceris, vnde hoc tibi fieri ab alio nunc dignum ſit. Iniuſta enim atque impudens eſt querela, pati quod fecerit indignantis: & ab alio expectare, alteri quod feceris, lex moralis iubet: & facere aliis, quod tibi ab aliis fieri velis, ſanè adeò digna eſt,

vt

vt illud prophani etiam cogente sententiæ grauitate atque æquitate laudauerint. Sed mortalis petulantiæ licẽtia, legũ salubrium abrogatrix, omne fas nefásque cõfundit. Itaque passim adulteri occursant, qui cum thalamos vicinorum coniugiáque fœdauerint, suas interim coniuges vel in publico cerni nolint: & si quis in illas oculum deflexit, insaniant: Sic seuerus aliis, sic indulgens sibi, sic iniquus rerum arbiter quisque est. DOL. Coniugalis mihi fides frangitur. RATIO. Vide ne tu hanc aliis non maritis tantum, sed vxori tuę fregeris. Nam sunt qui ab vxore exigunt quod non pręstant. Qui lasciuiã suam titulo vrbanitatis excusent, alienam vt grauissimum scelus seuerissimè punientes, qui cuncta sibi cum permiserint, cuncta aliis negent. Iniquissimi iudices: qui dè pudicitia iudicent impudici, impune passim agunt omnia, & seu soluti legibus, vaga libidine rapiuntur. Vxor oculum parumper inflexerit adulterij rea fit, quasi vero domini non mariti ipsi quidem: illæ autem non vxores diuinæ atque humanæ domus sociæ, sed captæ ex hostibus aut emptæ precio sint ancillæ, cum & si obsequij plusculum, fidei nihil, plus tua tibi coniunx debeat quam tu sibi: par debitum, æquus amor, mutua coniugij fides est. Non excuso vxores, viros ar-

guo, primumque illis culpæ partem tribuo. Persæpe enim vxori dux atque exemplum lasciuiæ vir fuit, & inde mali processit initium, vnde remedium debebatur, quamuis autem pudor fœminæ proprius, viro certe prudentia atque constantia sua esse debet. Itaque omnis in viro quam in muliere dementia animi leuitas, eo est fœdior, quo viro debita magis est grauitas. DOLOR. Coniugis adulterio mœstus sum. RATIO. Vsitatus dolor, veius iniuria, nec minus crebra. Vix crebrior conuitij quam adulterij vsus est. Denique hoc est, quod, vt ait quidam, nec premmitti, nec prohiberi potest, quia scilicet alterum honestas, libido alterum fieri vetat. Tu ne tibi ergo fœminam vnam tuam totam atque integram voluisses, quod nec ferocissimis tyrannorum, nec regum maximis potuit tua ætate cõtingere nec priore potuerat? Mitto recẽtia, ne quos forte præsentium offendã: tutius est Herculẽ ferire quam villicum. Nec vero cuncta veterũ attingam: foruidatissimorũ summorumq; hominũ famæ parcam, Nosti autẽ, hisque vel in silentio gemitum tuum fræna, alioquin vrbem lustra, scrutare viciniam, dextera leuaq; a derũt qui vel neglectum genium calcatamq; thori fidem lugeant, vel ignari soli vulgo noti decoris rideantur. Crebriora illa quidem nunquam

quámq; non auribus modò,sed oculis, quocunque terrarũ perrexeris defutura. At maioribus maior ineſt conſolatio.Reges cogita quos vidiſti ac terrarũ dominos,dehinc ſcriptis famáque cognitos recordare.Reſpice & Arthuri fabulã& hiſtorias reliquorũ: in mẽtem redeat Olympias Philippi, Cleopatra Ptolemęi,Agamemnonis Clytemneſtra,Menelai Helena, Paſiphaë Minoïs, Phædra Theſei,néue ipſam vrbẽRomam olim quoque dum quoddam quaſi pudicitię templum eſſet,mali huius expertem credas.Redeat ad memoriam Metella vxor Syllæ illius, qui ſi eius noſcet adulteria,nõ tantùm Romę,pérque omnem Italiã vulgata, ſed quæ Athenis etiam perGræciam cantabantur,minimè,vt arbitror,fœlicis nomen ſibi prorſus indebitum vſurpaſſet.Poſt hãc Iulia Agrippę,quam hinc à flagitio viri virtus, hinc maieſtas patris abſterſiſſe debuerat,ſimúlque huius filia & nomine & laſciuia matri par, harúmque ſeu vitæ ſeu fortunæ veſtigiis hærens Iulia Seueri; non ſat pudicitiæ fauſtum nomen. Quid Domitiani coniugem Domitiã? Quid Herculanillam Claudij, ſeu quando hic adulterarum fortunatus coniugum princeps fuit, eiuſdem Meſſalinam ſummum imperij probrum loquar,quæ ſecordem virum ac cæſareum deſerens cubile, noctu lupanaria

circuibat illa faciens quæ referri etiam pudor prohibet? Quid has ego, quídve alias stringam, seu quis fornix augustis meretricibus non augustus sit, quarum commemoratio fateor, nec honesta est, nec vlla ex parte adulterij crimen leuat, quin potius grauat? Habet tamen haud spernendam consolationis efficaciam similitudo conspecta miseriȩ ac paritas ærumnarum, nō quod alieno quisquam nisi maleuolus delectetur malo, sed quòd humilioris fortunæ hominem indignanter pati, quæ totiens mundi dominos passos nouit, vel non ferenda mollities, vel superbia videatur. Tolerāda cuique sua sors. Illa æquius, quam communem paruis constat ac maximis inuidiosissimísque mortalium. Proinde non hominibus tantùm nuptas, sed deo etiam desponsatas, in hæc flagitia labi solitas vides, ac, proh pudor, nec tanti sponsi reuerentia, infœlicem præcipitémque animam frænat. Cui autem parcet effrænis ac rabida libido, quæ nec cœlo parcit nec cœlestem metuit vindictam? seu quibus abstineat, quȩ nec deo sacris corporibus abstinendum censet? Nec verò tantùm hac ætate monstra hȩc tam fœda libidinum cernuntur, quanuis nulla vnquam recto iudicio fœdiora esse potuerint, læsiq; maioris iram merita: sed æuo illo quo ita prodigum scelus
erat,

erat, vt nunc virtus visa equidem ac punita noscuntur. Virgines ipse Vestales quarũ exactissimę castitati tribunitiam ac censoriã potestatẽ cessisse non puduit, quas suorũ triumphantium curribus insedisse, ne à quoquam forte triumphus impediretur, quas postremo noxios casu obuios à supplicio retraxisse, legúmque & capitalis sententiæ vim fregisse, sola virginitatis maiestate comperimus, quarum præterea ex diuerso nõ facinus tantùm turpe, sed habitus aut sermo liberior, pœna graui atq; infamia nõ carebat, & honoris tamen & decoris immemores, & terroris incestive damnatæq; & defossæ sub terrã viuæ per historias occursabunt. I nunc tot exẽplis & tam claris & tã sacris obrutus in tanta pudicitiæ ruina tot probris illustriũ cõcussam paulolum humilioris cubiculi fidẽ defle. DO. Vxor adultera est. RA. Id nonnullis mutandę in melius vitæ causa fuit, qui maritali compede liberati, reiectóq; graui fasce ire altius cœperũt. Quid te vetat coniugis fœditatem primum quoque tibi gradum facere ad vitę liberioris ascensum? Sæpe & pondus, sæpe & comes pedes expeditissimos retardauit. Ibis ocius quocunque decreueris solus ac vacuus. DOL. Turpitudine vxoris infamor. RAT. Ex alieno peccato damnum dolórque nasci potest, non infamia, sicut ex alieno vir-

tute gaudium, non gloria: tua te virtus aut vitium gloriosum efficiet aut infamem. D O. Coniugis vror infamia. R A. Vel sile, vel fuge, vel vlciscere. Medium fecit ille vir sanctus nactus de simplicitate cognomẽ, & profectò primum molle nimis, tertium prędurũ medium honesti humaníq; consilij videatur his præsertim quorum media itidem est fortuna. Nam superbis potentibus frustra lex ponitur. Voluntas, libido, ira, impetus, hę potentis insolentiæ leges sunt. Omne vulnus ferro rescindendum putant: multa sunt autẽ quæ non ferro egeant, sed fomentis. D O L. Impudica est vxor. R A. Si pati eligis, ætas fortassis illam franget, & labor, & filij, & morbi, & rei familiaris angustia: quibusdã frẽnũ vtile pudor fuit. D O L. Vxor infamis abiit. R A. Opta ne redeat, ne abierit serum votũ. D O. Vxor adulterum est secuta. R A. Malles ne tuum in cubiculum adulterũ induxisset? Hic saltem pudor impudicæ fuit turpem vitam procul agere, pepercit oculis erubuítq; præsentiam tuam. Impudicitiam potes accusare, non fugam. D O L. Fœda vxor abiit. R. Si de hoc doles, dignus & vt mãserit, dignus vt redeat.

De

De vxore sterili. Dialogus XXII.

DOLOR.

STerilis vxor est mihi.RA,Vnum cõiugalis incommodi remedium sterilitas obsequiosas facit atque humiles. Quæ plurimos parit,iam non vxorem se credit esse,sed dominam,sterilis autẽ flet & tacet.An nõ Helcanæ meministi?DO.Vxor mihi sterelis obtigit.RA.Modo de coniugis impudicitia querebaris,nũc de sterilitate conquereris. Atqui si ea querimonia iusta fuit, hæc iniusta est. Expedit impudico viro vt sterilis vxor sit,nõ pascet filios alienos,quod est in omni vxoris iniuria ac fœditate durissimũ, si miserũ vxor adultera, miserrimum,& fœcunda.DO.Vxor est sterilis.RA.Quid ergo,tu puerperan eiulantem audire & nutrices ligantes & vagientes infantulos maluisses?Sterilitas omnia tædia hæc submouit. DOL. Sterilis vxor est. RATIO.Vide,ne qnod multi faciunt,vitium tuum alteri obiicias. Multæ vni viro nuptæ visæ steriles,nuptæ post aliis peperere.DOL. Sterilis est vxor. RATIO. Quid scis qualem tibi filium pareret si fœcunda esset? Quarundam partus fœcunditatem odiosam & sterilitatem fecit optabilem. Non tulisset imperium Romanum portenta illa feralia,Caium Caligulam,Noronem, Commodum, Baßianum,si Germanicus, si Domi-

tius, si Marcus Antonius, si Septimius Seuerus aut nullas vxores, aut steriles habuissent.

De filia impudica. *Dialog.* XXIII.

DOLOR.

DElicata nimis est filia. RA. Duas se habene filias delicatas, sed ferẽdas tamẽ, rempublicam scilicet & Iuliam dicere solitus fertur Augustus Cæsar. Iuliæq; animum lætum quidem vsq; ad speciem procacitatis sed reatu liberum. In vtraque tamen ita sentiens princeps sapientissimus fallebatur: nam & respublica iampridẽ ab illa sua prisca virtute fornicari cœperat, & filia non tam delicata quàm probris solum patrem latentibus deformata erat, quæ tandem sero licet erupere: secundum tamen hanc sententiam delicata potest esse filia, sed pudica. Quod vt permiserim, negari illud certe non potest: pronum & breue iter ad impudicitiam esse delitias. DOL. Filia lasciuire incipit. RA. Occurre principiis, dura ferro, tenera digitis conuelluntur. Qui sibi vel alteri habitũ quærit, à teneris annis incipiat. Facile & tractantur mollia & flectuntur. DOL. Lasciuire incipit filia. RA. Lautas dapes & vestes illi molles ac fulgidas, annulósque & armillas detrahe, & quicquid est aliud quo & ipsa sibi placeat & placere aliis studeat. Obiice illi

dome

domeſticas curas, penſa, acus & colos, & ſi quid eſt operis quod ſuaues ac molles manus in callum duret. Seduc eam à ſpectaculis, à concurſu populi. Feſtis etiam diebus illam domi contine: nullum vagis ac dyſcolis cogitatibus tempus linque. Occupatio & labor & incultior habitus & victus aſperior & receſſus, ínque vnum aliquid iugis intentio: ad hæc teſtis charus ac verendus, frequens admonitio, dulces minæ, & ſi quādo res exigat, aſperæ: hæ ſunt caſtitatis aduerſus impudicitiam ſeræ ac vectes, qui & inſultantes ocioſo animo paſſiones arceant & ingreſſas eiiciant. DO. Filia impudica eſt. RAT. Eccleſiaſticum conſilium: ſuper filiam luxurioſam confirma cuſtodiam, ne quando faciat te in opprobriū venire. Etſi autem nihil penè triſtius pati poſſis, modò tamen paterni officij nihil omiſeris, eſt vnde mœſtum te ſoleris. Tuus enim poteſt eſſe dolor, ſed non pudor quidem nec crimen: nam præcipitem in libidines animum frænare difficile eſt valde, & niſi deus ipſe manum adhibeat, impoſſibile homini. Tantus eſt enim impetus tamq; effrænis, vt contra eum fruſtra ſæpenumero parentes, fruſtra & fratres, fruſtra etiam ipſe vir laboret. Neque id mirum cùm ſit ſcriptum: aliter non poſſum eſſe continens niſi deus det. Néve hinc pudicitiæ excuſatio vlla

ſit, dat hoc deus pia ſide poſcentibus, quodq́; in ſe eſt annitentibus, ac ſcientibus cuius ſit hoc donum, ritéq; & ipſum æſtimantibus & auctorem. DOL. Filia adultera eſt. RA. Si nupta, habes participem generum doloris: habes & ipſum Cæſarem Auguſtum & iniuriæ comitem & vltionis exemplum.

De aduentitio dedecore. *Dialog.* XXIIII.

DOLOR.

ALieno crimine infamor. RAT. Dicebā modò, & ſic eſt: alieni te criminis dolor attingere poteſt, nō infamia. Verùm loquor. Falſa enim vt ſit dura, durabilis non erit, & infamiam & gloriam vt longæua ſit, tuo tu quidem ex agello animi propria vitem falce meſſueris. DOLOR. Alieno crimine mœſtus ſum. RA. Credo hercle. Eſto autem tua lætus innocentia, niſi magis alieno tangeris quàm tuo, non vt patrimonij hæreditas, ſic & famę eſt, & ſi eſſet repudiari poſſet. Oneroſam & infamem hæreditatem adire nemo cogitur. Nunc vt dixi, nominum ſucceſſio nulla eſt. Nulli agnationum aut cognationum gradus hac in re, ſeu tu clarum tibi, ſeu tu fuſcū nomen optaueris, à te illud non ab alio petendū erit, tuis opus eſt meritis. Eſt quando quidē alienis nec fœdari potes nec ornari. Quid tabellionem aſpicis, quid teſtantem, quid

amantissimo clarissimóque seni tuo fidis, seu quid horres obscurum, nec verum decus inde, nec dedecus? Nō legatur fama sed quæritur. DO. Meorum grauor infamia. RA. Immo tua te premit opinio, humanæ miseriæ radix ingens. Pone illam, falso fasce leuaberis. DO Meorum criminibus infamor. RAT. Nego id quidem fieri posse, sed vt fatear, præstat tamē alienis te flagitiis infamem esse quàm alios tuis. Multo est enim grauius peccati pōdus quàm infamia, vbi peccatum, illic miseria vera est. Cōtrà autem, falsa infamia veræ miseræ nihil habet, falsa gloria, plebeios licet animos illa pungat. hæc mulceat. DOLOR. Meorum infamia non tangi nequeo RATIO. Tangi pium, sterni miserum. Proinde dum reliquiæ spei sunt, summo studio tuorum famæ atque inde susceptæ perturbationis tuæ consulæ. Si spes omnis abierit, illis omissis solicitudinem atque angores deponendos censeo: nam & incassum niti & tristitiæ materiam aucupari, par dementia est. DOL. Seruilibus probris notor. RATIO. Meritam patientię pœnam luis, cùm diluere notam possis, scelerum pulsis auctoribus. D. At meorum qui tam facilè pelli nequeunt vror probris. RATIO. Quorum quęso? Iam parentum castigatio, filiis nullo iure permissa est. Inde tibi igitur nihil infamiæ, quin

potius recto iudicio quasi quidam fulgor ex tenebris nasci potest: nam cum virtutis proprium difficultas sit, multo difficilius est obscuris quã claris ducibus rectum iter tenuisse. Sin vxoris, quid hic verò te agere oporteat & quorũ pro remedio meminisse, paulò suprà monui. Si natorũ, respice qui viri quos filios habuere. Fabius Maximus ac Scipio Africanus & Pompeius magnus: (non enim imperij atque opum, sed ætatis & gloriæ sequor ordinem,) quem aut Vespasianus vltimum, aut Aurelius Antonius vnicum, aut Seuerus primum: quos in genere alio Hortensius ac Cicero: quam postremò filiam Augustus Cæsar, aut quem filium Germanicus, magna de luce magnas tenebras videbis, & intelliges hoc prolis infortunium, nescio quidem vnde, sed in maximam quanq; familiam suo iure familiarius scandere, & cuique suas vomicas domi esse vel ignotas viciniæ vel neglectas. Nec fratrum nepotúmque deerant exempla. Illa posui quorum propior & grauior videri pudor solet. Omnium vna est regula. Alterius quisquis ille sit, maculas inuito alteri nec affigi posse nec hærere.

De infamia. *Dialog.* XXV.

DOLOR.

MEa premor infamia. RA. Timui tua ne conscientia premereris. DOL. Infamia

mia premer graui. RATIO. Si iusta, non infamiam, sed infamiæ causam defle. Sin iniuste errores hominum alto animo proculcas, tua te conscientia solare. DO. Graui infamia laboro. RATIO. Ventoso fasce suspiras, sic suapte natura leuem sarcinam ferētis imbecillitas grauem facit. DOL. Grauis in meum nomen surgit infamia. RAT. Refert quibus orta radicibus; si veri, viuet, augebitur, alioquin mox arescet ac defluet. DOLOR. Magna mihi infamia conflata est. RA. Bene ais. Flatus est enim fama: sæpe etiam impurioris qui vos adeò quatit ac territat. Atqui magna infamiæ, magnæ famæ principiū multis fuit. Puduit vulgus, & vt iure suo errori adderet errorem, rebúsque modum cunctis excluderet, modicam infamiam immodicis laudibus tandem vicit. DO. Multa vndiq; pulsor infamia. RAT. Circunflantibus ventis in portū redi, & ab aurium procellis in cubiculū cordis ingredere, cui si tranquillitas sua est, habes vbi iurgiorum fessus requiescas, & vt dici solet, in sinu gaudeas. DOL. Fusca fama, conscientia clara sum. RAT. Tu ne igitur fama esse clarissima, conscientia turpi cuperes atq; obscura? Ita ne penitus verum est illud Flacci falsus honor iuuat, & mendax infamia terret? O rem venam, vera quidem & iuuare possunt & terrere, vmbras metuere non est

viri. DOL. Infamiæ sarcina ingens est. RAT. Si flagitio collecta, grauis fateor, si casu, facilis, si honesti studio, gloriosa. Siquidem bonis artibus quæsita infamia laus est. Insultent fatui, tu exulta lucro nobili, virtutem nempe rarissimam mercem, magno licet & quo nullum maius famæ precio comparasti. Is virtutis cultor verus est qui in illa nihil penitus præter illam cogitat. Sed cũ reliquorum clarus, tum clarissimus est contemptus famæ virtutis studio susceptus, cùm profectò fama viris fortibus, non auro tantùm, sed vita etiam sit charior. Qui amore virtutis hanc spreuerit, is spreturus omnia credi debet, quod præclarum, sed perrarum scito, quandoquidem magna pars eorum qui videri volunt virtuti operam dare, fama eius apprehensa, sic confestim in actione lentescant, vt intelligi detur vnum hoc illos quod apprehenderint intendisse. DOL. Multi grauiter me infamant. RAT. Plures olim Fabium, & grauius plures etiam Africanum, quæ res illis eximiam in gloriam versa est. Communem cum talibus sortem queri desine, paucissimis accidit, omni semper infamia caruisse. Delicatissima res est fama hominis, & quæ sæpe rubiginem leuibus contrahit ex causis. Et ad summam, vt nil clarius fama est, sic nil obscurari propius, nilque peregrinarum, vt sic dixerim, capacius.

cius impreſſionum. DOLO. Graui vror infamia. RAT. Peſtis hæc verendis maximè infeſta nominibus, viris quoque ſanctiſſimis non pepercit, quorum princeps omnis expers culpæ, & ipſe tamen ab impiis infamatus oſtendit mali huius immunitatem, quæ nec deo obtigiſſet, hominibus non ſperandam. DOL. Dura atteror infamia. RAT. Virtutem inuidia non tentari vix poſſibile dixerim, ſufficiat non conuelli, ſiue gloriam cum obtrectatione collidi, ſi pura, ſi ſolida eſt, ſplendeſſet attritu. DOLO. Acri vexor infamia. RATIO. Vulgaris aura cęcis ignorãtię pulſa turbinibus ſumma rerum cacumina verberat, ſed non quatit, vel ſi quatit non euertit. Excellentiæ tibi cuiuſpiam ſignum ſit, in vulgi linguas quaſi ſcopolos incidiſſe. Humilia enim & circa terram depreſſa nomina, nec præclaræ laudis lumen excipiunt, nec magnæ infamiæ tempeſtatẽ: ſæpe quod ſpernitur & quieſcit. DOLOR. Malè de me vulgus loquitur. RATIO. Bene quod in linguas, non in calamos incurriſti: vehemens ſermo vulgi eſt at minimè diuturnus: leuibus aut falſis orta cauſis breuia ſint oportet, tacebant cùm multa latrauerint. Fatigari citius ſolent qui cœpere feruentius. DOLO. Vulgi linguis exagitor. RATIO. Quid ſi oratoris aut poëtæ inſignis in ſtilum im-

pegisses? vt multi olim quos infames posteritati traditos inimici eloquentia videmus, vt sicut nobile mihi suspirium Alexandri regis, Homerum Aeacidę inuidentis, sic metus nobilis Alexanddri principis videatur literatos disertósque viros ne quid de se asperum scriberent, formidantis, quanquam nec literatis obtrectatoribus succumbendum, sed vel pari stilo refellenda calumnia: quod Tullius Crispo, quod Demosthenes Aeschini, quod innumerabilibus fecit Cato, vel insigni fidúcia & omne theatrum superante animi testimonio resistendum esset, dicendúmque quod Caluo Vatinius perorante: nō quia ipse disertus, idcirco ego damnādus sum: at nunc periculi nihil est, siquidē vulgus vt multum strepat, quandiu tamen id faciet, citò vel volens vel coactum desinet. Veniet dies quæ strepidulis his cicadis, loquacibúsque silentium pacis ponat. DOL. Malam famam apud vulgus hābeo. RAT. Vt apud teipsum, vtque apud bonos bonam ac perpetuam verámque habeas enitere. Nempe ista quam quereris, euanescet. Inane genus ac trepidum mortales, quid ad vos vel adulātium vel detrahentium breue istud & obscurum murmur? Venient qui liberius iudicēt atq; æquius. Et qui sunt, inquies, hi iudices? Nosse illos non potestis, sed ab illis nosci. Illos dico qui post vos

nascen

nascentur,quos nec vestri odium nec liuor, sed nec amor nec spes torserit aut metus. Si vestrarum æstimationem rerum ac sententiam incorruptam vultis, hos iudices expectate:Breuis est mora:properant,ecce moxq; aderunt. DOLO. Infamiam factis egregiis & virtute contraxi. RA. Est vbi amor damni alitur,crescitque laboribus, inque amaro, dictu mirum & maligno solo radices agit altius,vnde fit vt factionum amantissimos sæpe illos videas, qui multa & grauia pro factionibus passi sunt:nota quidem & nimium trita res vestris in vrbibus.Proinde nemo vel iustitiæ vel veritatis amantior,quàm qui pro hac flagellis sese obtulit ac morti. Et tu igitur virtutem ama, magísq; ac magis illã cole,pro qua famam,rem pulcherrimam atque charissimam amisisti, pro qua non leue supplicium fers infamiam, perditisq; & spretis omnibus,eam ipsam quã tibi nemo vnquam eripiet,virtutem solam solus amplectere, atque illi dicito : hæc quidem ô regina pro te valens patior, tu me in integrum restitues, aut certè vna mihi pro omnibus satis es: tu me sola sinu pio refoue, sic nõ famæ tantùm sed vitæ quoq; damna non sentiam.DOLO. Vulgo passim in triuiis laceror.RAT. Boni consule.Notum te vulgus faciet,clarum virtus,conscientia securum.

De quæsito ex indignis laudibus pudore.
Dialogus XXVI.

DOLOR.

LAudasse arguor indignum. RA. Malum quidẽ quod est bona sæpe oritur radice. Boni enim & innocui quales ipsi sunt, tales alios opinantur. Hinc ad laudandum æquo etiam proniores sunt: & quanuis indignum laudare malum fatear, vituperare tamen immeritum, multo est peius. DOLO. Laudaui indignum. RA. Si id sciens, reprehensibilis: at si ignorans, excusabilis: Minus est malum falli quàm fallere: falli enim alienum, fallere autem proprium fallentis est crimen. DOL. Aliena laus in meam vergit infamiam. RA. Immo quidem tua vel culpa, vel ignorantia. Ex alieno enim vt laus, sic infamia nulla est. DOL. Laudasse indignum valde doleo. RAT. Vide ergo ne idipsum sæpe doleas. Caue ne temere ad laudandum vituperandúmq; prosilias. Est ènim vtriusque rei libido, & vt dicã propriè, morbus ac pruritus quidam linguæ mobilis & quietis insciæ: cuius frænũ ac custodia inter opera perfectionis eximiæ numerantur, dicente scriptura: si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir. Qua in re nimis sæpe fallimini. Et heu nimis illud eiusdem Apostòli verum fit, quòd linguam nullus hominum domare potest; inquietum malum.

lum. Ad mentiendum ergo quotidie vos illa præcipitat, quos hinc suus vrget impetus, inde falsa rerum species trahit. Sunt enim qui aspectu vel eloquio vitia morum tegunt: quod de Alcibiade accepimus, de multis vidimus. Sunt qui virtutes velo occultant contrario, seu id natura vultus scilicet aut sermonis austeritate insita, seu etiam arte quadam studióque aduersus id quod vulgo concupiscitur adhibito. Nam vt multi qui se bonos, sic aliqui qui se malos fingerent sunt reperti, quo vel humani fauoris pestilentem auram vel inuisam honorum temporalium sarcinam declinarent: quod de Ambrosio lectum est. Accedit amor atque odium, accedit ira & inuidia, spes & metus, affectúsque animi varij & occulti, hísque ipsis interdum quorum sunt incogniti: semper autem iudicij veri hostes. Accedit quod viuētis laus diuino eloquio propter vitæ mortalis inconstantiam prohibetur, quanto igitur magis vituperatio? Deinceps itaq; ad laudandū tardus, ad vituperandum tardior veni: cùm vterque enim, vt dixi, malus error sit, peior est vltimus. DO. Laudādo immeritum erraui. RA. Errando discitur, & sæpe error vnus multis obstat erroribus, dúmq; errasse semel pudet, nec similis iterum error obrepat, occurritur. Laudasti incautè, linguam frena: hoc boni

ſaltem illi inſit malo. DO. Indignum laudaſſe pudet ac pœnitet. RA. Pudor & pœnitentia & dolor ſcelæ ſunt & gradus quidam ad reſipiſcentiam & ſalutem. Pauci ſunt qui ad rectum iter niſi per deuia multa ceſpitando perueniant, multóſque ideo voluptatis ſeruos in iuuentute vidimus, qui virtutis amici in ſenio euaſerunt.

De amicis infidelibus. *Dial.* XXVII.

DOLOR.

DE amicis queror. RAT. Quid hic hoſtibus faciat qui de amicis querimoniam inſtituit? DOLO. Amicos experior infideles. RAT. Impoſſibilem rem narras. Ne fortè autem amicos credideris, qui non erant, nempe id non modò poſſibile, ſed commune eſt. DOLO. Infideles ſunt amici. RATIO. His querelis plenus eſt orbis terræ: verum amicitia infidelitáſque non coeunt. Qui infidelis eſſe incipit, deſinit eſſe amicus, ſeu, quod potius crediderim, nunquam fuit. Cùmque omnis virtus immortalis ſit, omnis fictio æui breuis, non fides eſt ſublata, ſed fictio. DO. Infidos experior amicos. RA. Amici falsò habiti, ſi nunc primùm infidelis animi latebras pandunt, erroris tui finem lætus aſpice, & caueto interim ne morbi contagia in te ſerpant: ſed quicunque illi fuerint, tu ami

ámicitiæ fidem ſerua, & ſi non propter immeritos, at propter te meritum aliena peſte non infici, quod libentius facies, ſi quantum tibi diſpliceat illorum perfidia, ipſe tecum acriter excuſſeris. Sæpe vitij odium, calcar ad virtutem fuit. DOLO. Immeritus amicorum odia contraxi. RATIO. Odioſi ciues, odioſi ſocij, odioſi cognati, odioſi coniuges, odioſi fratres, odioſus demum patri filius & filio pater. Et ad ſummam, nulla neceſſitudo eſt quæ non odiis eſſe poſſit infecta. Sola quidem amicitia ſyncera mali huius ignara eſt. Intérque hanc & reliquas hoc intereſſe diffiniunt, quòd illæ omnes adiuncto odio durant noménque ſuum retinent huic vni non modò ſi odium acceſſerit, ſed ſi amor abceſſerit amicitia iam non eſt, neque veró magis odioſus amicus eſſe poteſt quam amor etiã odioſus. DOLO. Perfidos partior amicos. RA. Si quid ſpei reliquum perfer, dum in fidem redeant, & ardenter ama. Multi enim tepido amore amicitias extinxerunt, aut parum fidendo perfidiam docuere. Si nec ita proficis, ſpéſque omnis interiit, vtere conſilio Catonis, qui amicitias quæ nõ placent, ſenſim diſſuendas ſenſuit, non ſubitò diſcindendas ne geminum graue demnum ſimúlque & amici perditi videantur & quæſiti hoſtes, niſi fortè acrior caſus ac moræ impatiens maturo con

filio vti vetet, qui si incidat, inter ærumnas amicitiarum vltimas numerandus erit, ferendus tamen alto animo, vt reliqua, cedēdúmque necessitati & parendum tempori: sed hic casus veræ vix amicitiæ tunc notus est.

De ingratis. Dialogus. XXVIII.

DOLOR.

Multos experior ingratos, graue vitium. RAT. Ingratitudinem vituperare superuacuum: omnium nempe mortaliū hanc sermo condemnat. Non est laborandum vt suadeas, quod omnib⁹ persuasum est & inextirpabiliter insitum. Est qui summum, est qui solum in virtute bonum locet, est qui neutrū sed in voluptate virtutis hoste ponat omnia. Sunt qui castitatem pulcherrimum ornamentum vitæ dicant. Sunt qui hanc ipsam in se spernant: in aliis verò vel ridiculam, vel difficilem certè longéque laboriosam putāt: quod Augustinus tantus vir futurus in se sensit vbi Ambrosij cælibatum laboriosum sibi visum ait, qui aliis non laboriosus modò, sed damnabilis vitæ status visus erat. Vnde illud Platonis: qui cum cælibem castamque vitam diu tenuisset, ad extremū sacrificasse legitur naturæ vt sibi illam placaret, quā sic uiuēdo violasse & in quā grauiter peccasse videretur. Mirum id tam docto homini videri potuisse sed

ſed viſum eſſe nõ eſt dubium. Erunt quoque qui fortitudinem eminentiſſimam clariſſimámque virtutem ducant: vulnera aduerſis excepiſſe pectoribus; campum rutilo ſanguine cruentaſſe, intrepidiſque demum animis mortem oppetiiſſe. Erunt qui hæc omnia ſummæ tribuant inſaniæ, & nil melius ſecuro atque imbelli ducant ocio. Venient denique qui iuſtitiam gubernatricem, rerum humanarum & virtutum matrem cẽſeant, qui religionem iter ad æternam vitam credant & ad cœlum ſcalam. Venient contrà qui iuſtitiam ignauiæ, religionem amentiæ ac ſuperſtitioni adſcribant: hi ſunt de quibus ſcriptum eſt, quoduis habent in viribus, qui omnia virorum fortium eſſe confirmẽt. Neque ſolùm ex hoc genere violẽtorum hominum raptorúmque, ſed ex ipſa doctorũ acie, quantos oppugnatores habeat iuſtitia, facilè eſt in libris reipublicæ Ciceronis aduertere. Sunt qui fidem & promiſſorum obſeruantiam magnis & meritis laudibus efferant. Sunt qui fidem frangere non fallere dicant eſſe, ſed plus ſcire & eſſe ingenij melioris. Quę licet vulgo multorũ hodie ſit opinio & multorũ vox, apud Lactantium nominatim Mercurio tribuitur dicenti, ſicut ille ait: non fraudis eſſe decipere ſed aſtutiæ: pulcher enim ingenij Deus & eloquij. Et ad ſummam

nulla virtus tam laudata eſt quin vituperatores inueniat : gratitudinem nulla barbaries gentium , nulla morum immanitas non laudabit,nemo vſquam non vituperabit ingratitudinem:ſit fur,ſit ſicarius,ſit proditor,ſit ingratus, vitium ſuum excuſare non audebit, ſed negare. Quæ quanuis ita ſint, nihilominus tamen inumerabiles ſunt ingrati.Nec eſt ferè vitium aliud quod tam multis verbo damnatum,tam melti rebus ipſis amplectantur ac teneant. Quid concludam? Damnandum vtique non ſolùm verbo,ſed animo maximè atque iudicio & in ſe, cuique bono fugiendum ac vitandum,in altero tolerãdum, ſicut cætera quibus humanum ſcatet genus, quibus mali abũdant,boni exercẽtur. Perfer igitur,& gaude potius ingratum ferre quàm ingratus fieri. DO.Ingratos multos inuenio. RA .Vide ne quid in te culpæ ſit.Multi enim dum benefici dici volũt , iactatores ſunt atq; exprobratores.Oneroſum genus quorum beneficia plus offenſæ præferunt quàm gratiæ. Idq; nihil eſt aliud quàm precio odium parere:mercimonium inſanum. DO. Benè meritus,multos malè memores & ingratos patior.RATIO.Tu ne hoc illis inuides,tuámque cum illorum ſorte commutatam cupis? Noli obſecro cuiuſcunq; ſit vitiũ , virtus tuã veniat in partem.DOL. Multos habeo ingratos

tos. RAT. Quid expectas audire, benefacere vt desinas, déq; alterius culpa tuum ipse dànum facias? Quin tu potius contrariũ fac, & qui multos habes, cura nunc etiam vt habeas plures, habebis autem si multis benefeceris. Multi enim semper ingrati, sed plures hodie, vercórque ne confestim gratum esse portentum sit: ita indies retro èunt omnia. Ea petentium improbitas, & ea debẽtium obliuio atque superbia est, neq; ideo desistendũ, neq; cæcorum æmulatione eruẽdi oculi, quos potius facere debet aliena cæcitas chariores. DOLOR. Mihi multi sunt ingrati. RATIO. An tu multis idem fueris recordare. Vna enim ingratitudo aliã punit, sicut in reliquis, vnũ sæpe peccatum alterius pœna est. DOL. Multis ingratis profui. RAT. Multis indignis profuisse satius quàm vni digno defuisse. Proinde perge, neu malorũ odio bonos mores exuas, nec prodesse aliis cesses, quod ab aliis malè fit cognitũ. Cognoscẽt hi fortasse melius, si ne id quidem, nosse Deum, nosse te satis est: non est vera virtus, cui conscientiæ præmium non sufficit. DOL. Profuisse multis infœliciter cessit. RA. Caue ne vnius crimẽ obsit alteri, quódque est grauius, tibi. Experire alios, cedet fortè fœlicius. Quidam prætereca diu ingrati vrgente animum pudore, tandé fuere gratissimi, magnóq; cũ fœnore

ſpes amiſſa rediit. Ad hæc ſæpe quod requiſitus debitor negauit vltro non debitor obtulit: nullum bonum opus vnquam periit. Qui bene agit ante alios ſe cogitet. Vna quidem virtus multis prodeſt. ſed prima & maxima pars virtutis in agentē redit. Itaque vt mali omnes & ingrati ſint, non idcirco vir bonus beneficio ceſſabit: nam quæ in multos ſpargit, in ſe cumulat, ſibi ipſe beneficus vni ſaltem non ingrato. DOL. Proieci beneficia in ingratos. RAT. Atqui gratis dare nec auarus metuat: eo autem liberalitas maior, quo ſpes præmij minor eſt.

De ſeruis malis. *Dialog.* XXIX.

DOLOR.

MAlis ſeruis obſideor. RA. Nunc rectè ais obſideor, olim tibi circunſultus videbare, ſed obſeſſus eras, non familiari ſolùm exercitu, ſed hoſtili. DOL. Indomitis ſeruis premor. RA. Tuæ acies contra te militant, inſuaue negocium. DO. Superbis ſeruis obſeſſus ſum. RA. Eóſque qui te obſident paſcere cogeris, inamœna neceſſitas. DOL. Seruis obſideor peſſimis, voracibus, furibus, mendacibus, impudicis. RATIO. Quid ſeruorum epithetis affluere eſt opus? Seruos dic, omnia dixeris. DO. Seruis obſideor, quid conſulis? RA. Quid conſulam, ſeu quid dicam niſi Terentianum illud? quæ rēs in ſe neque

modū

modum, neque consilium habet vllum, eam consilio regere non potes. Nota sunt tamen hac in re Senecæ consilia: viuendum cum seruis familiariter, comiter, clementer, familiarem esse iubet. At quibus? Nempe his quorum familiaritas contemptus est genitrix. Addit, Non verborum sed verborum castigatione vtendum, erga surdos scilicet torpentésque dominicámque mansuetudinẽ duro pede calcantes. Admittendos præterea in sermonem, in consilium in conuictum. Et quos quæso? Vtique procaces, stultos, ebrios, perfidos, insolentes, qui neque sermonem teneant neque consilium habeant & conuictum fœdent, salutis vitéque domini & patrimonij & famæ segnes, gulæ autem propriæ atque libidinis vigilantissimi curatores. Verùm ille ideo fortassis hoc consuluit, quia in seruo verũ opinatur, quod iam ante de amico dixerat: fidelẽ si credideris facies. Credo non cogitas ex optimo genere hominũ amicos esse solitos, seruos ex pessimo. Equidem non si mille annis lupum agnum credideris, agnus fiet. DOLO. Obsideor & seruis, quid consilij affers. RA. Nunquam aliunde quæsieris quod in te est, non obsideberis nisi dum voles, neque verò nunc obsiderẽt nisi quòd in vrbibus malè pacatis accidit, vna pars animi quasi factio seditiosorum

ciuium obsidẽtibus faueret. Vis hoc malo liberari, purga animi tui statum. Seruos enim castigare, neque his Senecæ consiliis, neque aliis potes. te si velis componere nemo vetuerit: pompas abige, pelle superbiam. Ita enim vel fugabis seruorum inimicam aciem vel imminues. DOL. Multis seruis obsideor. RA. Bene, si strepitus vel inanis quęritur iactantia, sin obsequium aut iucunditas, nil peius. Serui & si boni sint, quod inter prodigia numerem, nunquam tamen multi bene seruiunt. Inter se enim diffident, murmurant, altercantur, alter ad alterius respiciens manus, ipse interim ociosus complosisq; suis sedens manibus, domini habitum induisse, suum decus existimat, & nil censet honestius quàm nihil agere, cũcta pollicitus. De his namque nunc loquimur, qui falsa professione ventris ignaui negocium agentes, seruitio humili, non tantùm voluntariè, sed importunè sese offerunt. Innumerabilis turba, sed vilis, qui cum tot pateant artes, abiectissima elegerũt. Nempe illorum quos non voluntas propria, sed aliena vis & sua sors & seruitium traxit, vt numerus rarior, ita crebrior virtus & notior fides. Nimirum, aliud est seruire velle, aliud cogi. Hi ergo fortunæ memores, vt eosdem se in omni statu præbeant, neu virtutem cum libertate perdiderint, quod inuiti

faciunt aliquando fideliter faciunt, cùm id nequeant quos volentes somnus, venter, gula, cui cupiditas, mali duces in seruitium deduxere: in quo mirum nõ est si ducibus suis student, atque id agunt quod secuti falsum simul atque humilem titulum seruitutis assumpserant. Contra, hi qui tale nihil quod sequerentur habuere, naturam secuti ac fortunam, sępe quod liberi fuerant, serui ostendunt. Et si fortasse de talibus intellexit, possum inoffensis auribus Senecam audire. DOLOR. Multi domum serui occupant. RATIO. Multæ igitur lites, multa bella, de re qualibet pugna erit. Noua quotidie crimina proferantur ac purgentur, & tu medius inter partes sedeas oportet. Iudex factus ex domino, non potes litigium domo expellere, litigantes potes. DOLOR. Obsideor famulis sine quibus viuere nequeo, quid agam? RAT. Si eoúsque peruentum est, vt sine hostibus tuis esse non audeas, paucitate illorum ac vilitate tibi cónsule: pelle formosos, pelle cõptos ac callidos, pelle vel facie sibi placentes vel ingenio, vel genere. Inter paucos eósque hebetes atque incultos tutius ages, non quia meliores, sed quia minus ausuri, quos velut hyeme serpentes coacta vis veneni atque vilis inertiæ torpor obstrinxerit. Denique hęc summa est, vt in seruo sola quidem aut certè

prima fides æstimanda sit. Si quid hac in parte prætuleris, crede mihi, magno cum fœnore vitiorum qualiscunque illa breuis tibi veniet voluptas: quia sanè perrara est fides, proximum remedij genus ipsa quam dixi paucitas vilitásque non plus habens boni, sed minus audaciæ.

De seruis fugitiuis. Dialog. XXX.
DOLOR.

DIscesserunt serui. R. Quorum molesta præsentis erat, gratus debet esse discessus. Nihil ferme displicet cuius contrarium non delectet. D. Abierunt serui. R. O si redeant videásque oculis quod animo iam vidisti, quot illos vitia circunstent, quot nequitiæ, quot doli, quot mendaciorũ artes, quot scelerum species, quot furtorũ? Quid ni horreas comitatum, liménque redeuntibus obstruas, meritóque gaudeas tuam domum malis exhaustam leuatámque ponderibus? Do. Serui simul omnes abiere. R. Simúlque cum illis curæ graues molestæq; solicitudines metúsque perpetui. Cogita quot implendi ventres, quot tegendi humeri, quot armãdi stringendíque pedes vagi, quot acuti vngues obseruandi? Duro te negocio liberatum dices. D. Fugerũt serui. R. Et cum his odia in dominum,

minum,& contemptus,& murmura, & querelæ,quin & execrationes tacitæq; deuotiones immeriti capitis, quibus immerito seruitio caruisse quis tam ambitiosus vt nesciat asscribendum lucro? Do. Diffugerunt serui. R. Quis vnquam de fuga hostium questus est? Iulio Cæsari tribuitur superbiæ, quum hostem quem intercipere cogitabat fugientem mœstus aspexerit: at modestis victoribus terga hostium vidisse satis est, quin & idem ipse alibi fugientibus parci iubet, sola hostium contentus fuga. Idem facito. Et si tui hostes grauiore supplicio digni essent, fugisse sufficiat, atque illorum fuga tuam metire victoriam, ablatámque tibi necessitatem vindictæ seuerioris intellige. D. Serui fugere. R. Sponte igitur facere quod cogendi erant, gratiam habeto, depellendi: immanes beluas tibi demptus est labor, hinc quereris, fugerunt, qui nisi fugissent tu fugere debuisses. Fugerũt qui aut fugiendi erant aut fugandi: nunc tu liber, nũc securus, nunc domus tuæ dominus remãsisti. Do. Fugerunt serui. R. Fugitiuos iudicandi ius est domino, tu te dominum dissimula, néve hoc iure vtere. Si boni essent non fugissent, malos amisisse non iacturã, sed quæstus est. Venenosa animalia tutius est vitare quàm capere. Do. Serui me solum reliquerunt. Ra.

Vere ſolum, veréque inopem, ſi ne ſolus ſis ſeruili egeas comitatu, ita nec amicum habes, nec teipſum. Quid autem, ſerui ne igitur tui ſine te eſſe cupiunt, tu ſine illis eſſe non potes? Vide ne hoc ipſo ſeruis tuis ipſe miſerior ſis. Quod ſi fortè non ſeruos cogitas, ſed preciũ, non deſiderium inanæ, ſed turpis auaritia caſtiganda eſt, de quo ſatis eſt dictum, dum de amiſſa pecunia loqueremur.

De vicinis importunis. Dialogus XXXI.

DOLOR.

VIcini importuni ſunt mihi. R. Vide ne tu illis importunior. D. Graues vicinos perfero R. Multum cunctis in rebus valet opinio, leues finge animo, leues erunt. Do. Vicinos malos habeo. R. Multi ſuam culpam proximis imputant. Acutius aliena cernuntur, diſcutiuntur exactius, ſeuerius iudicantur, ſuarum rerum nemo non & mitis arbiter & pius eſt iudex. D. Acres amatóſque patior vicinos. R. Ne fortaſſis in guſtu ſit vitiũ non in re, faſtidioſis etiam dulcia amareſcũt. D. Vicinos duros ac ſuperbos queror. RA. Multum ſibi quiſque permittit nihil alteri, hinc in iudicio rerum multiplex obliquitas & iuges offenſionũ cauſæ. Et ſæpe vnde culpa eſt, inde primũ oritur querela: quid nunc ſcimus, an tu illis qui tam duri tibi videntur,

durus

durus & tetricus & intractabilis videare? D. Asperos patior vicinos. R. Duplex est remedium:patientia & fuga. Primum probo, ferendi artificio omnis imitescit asperitas. D. Vicinos pessimos ferre non valeo. RA. Si nec ita proficis, quis te tenet? migra ilico, non vt procaces, ita & sequaces erunt, quod ferre non potes pondus excute, & quē pugnando hostem pati nequis, fugiendo euade,quid refert quo te tramite in tutum eripias? Nullum iter ad tranquillitatem animi difficile iudicandum est. Quod si sæpe idem feceris nec profeceris,scito culpam tuā esse, nec minus forsitan alienam. Magna pars litium vulgarium duos fontes, & si fortè nocentiorem alterum, nullū habet innoxium. Quanuis nempe politicum& sociale animal dicatur homo,si verum tamē inspicitur nullum minus: verúmque est illud Satyricum: maiorem esse serpentum ferarúmqne concordiam quàm hominum. Siquidem vrsi, apri,tigres ac leones,denique viperæ,aspides, crocodili,& ad summam omne animal præter hominem , vtcunque in sua specie quiescit interdum,homo autem nunquam. Homo hominem premit semper atque atterit, perpetuis bellis ac litibus inquietam vitam sibi præstat ac proximo. Sic enim se res habet, vt vbi maior est locorum vicinitas; ibi

videas maiorem distantiam animorum. Rara sine iurgiis ac rancore vicina est. Nemo vestrum, nisi fallor Arabum aut Indorum regibus inuidet, Lippus est liuor, lõginqua non aspicit. D. Vicinis obsideor infestis. R. Si penitus ab hac peste vis absolui, in solitudinem te reconde.

De inimicis. Dialog. XXXII.
DOLOR.

INimicitias habeo. R. Fac vt iustitię sis amicus, nullum certius præsidium. Vera virtus fortunæ minas calcat ac despicit. D. Inimicitiæ mihi sunt. RA. Et cautior eris & notior. Multos inimicitiæ illustrarunt, qui obscuri mansissent si hostibus caruissent. D. Hostes vndiq; mihi sunt. R. Obstabunt ne inuisibiles animorum hostes subeant voluptates. Nõ tam hostes tibi sors obtulit quàm custodes, malo malũ maius arcebitur. D. Hinc illinc hostibus premor. R. Illi quoq; suis premuntur affectibus: estq; apud illos vltor tuus, isq; non vnus, pro te partes faciunt ira, metus, odium, inquietudo, nec dum peracti, pœnã criminis exigunt, sic interdum vltio præit offensam, & fortasse non secuturam: armabuntur, laborabũt, sudabũt, æstuabũt, anhelabũt, trepidabũt, & fortassi, horũ nihil ad te. Multi

sæpe.

ſæpe grauibus odiis ſibi nō aliis nocuere. D. Eſt mihi pugna cum hoſtibus. R. Et illis ſecum, & tutius aliquādo cum hoſtibus quàm cum vitiis pugnatur. Quiſquis aliū odit, primum animæ ſuæ vulnus infligit, proximum nonnunquam ſuo corpori. Nimia nempe cupiditas feriendi nocendique multos incautos nudatóſque dedit hoſtibus, ſic ſemper prima pars malorum in ſuum auctorem vertitur, interdúmque nouiſſima, cùm ſæpe interim ſit illæſus in quem pernicies parabatur. D. Vndique mihi bella conſurgunt. R, Nunquam clarior ſanctiórque fuit populus Romanus quàm dum multis ac grauibus bellis occupabatur. Pax initium mali fuit, ſecum nanque ſubiit libido blanda hoſtis ac peſtilens. D. Graues inimicitiæ mihi ſunt. R. Magnæ inimicitię plerumq; magnarū amicitiarum fuere principium. D. Habeo inimicos. R, Habeto & fidem ſimul & clementiam, de reliquo quicquid euenerit, cura ſaltem vt humanitate ſis ac virtute ſuperior. Sunt & ſua iura cum hoſtibus. cum quibus ita rē gere vt amicos fieri poſſe non dubites. Atque hoc ſanius conſilium ſcito quàm Biantis, qui ſic amicos diligi iubet, vt inimicos fieri poſſe memineris: quod dictum quamuis ab aliis laudatum: nec mihi certè nec Tullio probatur. Eſt enim verum amicitiæ venenum.

In odio ergo cogitandus amor, non odium in amore: longéque Aristotelicum illud in rhetoricis Bianteo consilio præferendum: non oportet, vt aiunt, amare tanquam oditurum, sed magis odisse tanquam amaturum. Quod profectò scribens Aristoteles, Biantem ipsum callidámque eius & maliuolam sententiam notabat. DOL. Inimicitias habeo. RA. Sed inuitus habe, & armato semper in pectore cor amicum pacis habitet, atque ita bellum exerceas vt coactus videare, neu fortè odio succumbat humanitas, neu tam vindictę studeas quàm glorię aut saluti. Scis vt Romanis inuisior est Hannibal quàm Pyrrhus, cùm vterq; hostis, & prior Pyrrus Italiam inuaserit, at non delendi animo vt Hannibal, sed vincēdi. Omnibus enitendum modis, vt in actu quolibet vera virtus emineat, sic vt nihil bello quæri aliud quàm pax honesta videatur.

De prærepta facultate vindictæ.
Dialogus XXXIII.

DOLOR.

Optatæ facultas eripitur vltioni. RA. Cui peccatum eripitur, nihil eripitur, multúmque tribuitur: quædam habentibus eripi lucrum est, ea ne habeantur obstare lucrum maius. DO. Facultatem vltionis perdi-

di

di. RA. Fœlix iactura quod noceat amisisse. DOL. Ab optata & sperata vltione prohibeor. RATIO. Primum erat nolle malè agere, proximum prohiberi. DOL. Necesse est occasionem vltionis omittere. R. Si pulcherrimum vindictæ genus est nolle vlcisci, pulcherrima est necessitas non sini. Vltro virtutem amplecti optimum, proximum est compelli. DOL. Ereptam mihi vindictam doleo. RA. Veniet tempus citò fortè quo gaudeas, neque aliter accidisse vllo velis modo. Quidam ad quæ coacti veniunt velle incipiunt & amare, & de necessitate consensus oritur, dúmque voluntas fieri incipit, desinit esse necessitas. DOL. Videbar vlcisci posse nec potui. RA. Non posse malum agere potentia magna est, nempe quæ omnipotentis est propria. DO. Vindicta mihi præsens excidit. RA. Colubrum tibi è manibus excidisse credito, vide ne iterũ surrepat. Nihil homini tam cõtrarium quàm inhumanitas. Per hanc enim homo esse desinit, ídque sic esse ipsum nomen indicio est: nullus morbus tam contrarius, nec mors quidem. Illa secundum naturam accidit, hæc autẽ contra. Sæuire in hominem inhumanum est, quanuis meritũ, nõ oportet exulcerati animi motũ sequi, & priuati memoria doloris naturæ cõmunis obliuisci. DO. Me vlcisci vetitum in perpetuum

dolebo. R. Forsan in perpetuum gaudebis? quotiens putas post inimicitias depositas & in gratiam reditũ cohorruisse aliquos amicorum in amplexibus, cogitantes, hunc ego perditum volui, & interdum à successu impio parum absui? O sors optima in quampiam partem consilium crudele vertisti. D, Iustam iram exequi non sinor. R. Iustam iram vix inuenias: cùm sit scriptum ita viri iustitiam Dei non operatur. Et rursus ab altero, Ita furor breuis est. Optimũ igitur non irasci, proximum non vlcisci, sed frenare irã ne animum rapiat quò nõ decet, tertium est vlcisci non posse etiam si velis. D. Pulchra mihi præripitur vindicta. R. Pulchrior venia relinquitur, & pulcherrima omnium obliuio. Hæc inter omnes principes Iulium Cæsarem illustrauit. Innumeræ & ingentes viri huius victoriæ, gloriosissimi sunt triumphi, incomparabilis rei militaris excellentia, altissimũ ingenium, præclara eloquẽtia, nobilitas generis, forma corporis, & inuicti animi magnitudo: cùm cuncta collegeris, nil in eo clarius clementia & offensarum obliuione reperies: quæ quanquam sibi materiam mortis attulerit, vt iure Pacuuianum illud in funere caneretur: omẽ seruasse vt essent qui me perderent: ex quo tamen necessariè moriendum erat, potest quodammodo tali ex

cau∫a

causa optabilis mors videri.

De odio populari. *Dialog.* XXXIIII.

DOLOR.

POpulus me odit. R. Habes quem prædixeram popularis finem gratiæ, pro dilectione odium. D. Populus gratis odit me. R. Miraris quòd sine causa odit, qui sine discretione dilexerat, consequens hoc illius, vnde modestia exulat, ibi regnare impetũ est necesse. D. Odit me populus. R. Hæc belua iniuriæ prompta est, segnis officio: vulgi amor leuis; odium graue. D. Populus mihi succenset. R. Ab amante plausus, ab irato populo pernicies, impar periculum ac spes. D. Populo odiosus sum. R. Nihil impetuosius stultorum turbis, vbi insaniam singulorum publicus furor, & furorem publicum singulorum rabies impellit, altérque alterum trudit: nihílque periculosius quàm incidere in illorum manus, quibus pro iustitia sit voluntas, pro maturitate præcipitatio. D. Odit me populus. R. Non amasset vtinam, ne nouisset quidem. Amor malorum odio finitur. Vtrunque anceps, sola ignorantia tuta est. D. Populo sum inuisus. R. Populus odiosus leniendus aut linquendus.

De inuidia paßiuè. Dialog. XXXV.

DOLOR.

INuidetur mihi à multis. RA. Præſtat inuidioſum eſſe quàm miſerabilem. DO. Inuidia exerceor æmulorum. RA. Et quis vnquam virtutis amicis exercitio hoc caruit? Percurre animo omnes terras, omnia ſæcula, cũctas hiſtorias euolue, vix inſignem virum hac immunem peſte reperies, Nullo nũc narrationem ingredi, quæ nos lõge nimis à propoſito diſtrahat, ſed ſi aliquid meminiſti omnium quæ legiſti, nõ poſſunt ignoti tibi eſſe quam plurimi quorum comitatu nõ tantum conſoleris, ſed etiam glorieris. DOL. Inuidetur mihi. RA. Linque honores & officia publica: deſine inceſſu elato & ſuperbo comitatu per ora ciuiũ volitare. Sequeſtra teipſum quantum potes ab oculis multorum inuidorum, nec vultu, nec verbo, nec habitu, digito notandum præbeas. Vulgus & liuor in platæis habitant, ſic & mala ferme omnia. Quidam hoſtes nullo melius modo, quam fuga vincuntur ac latebris. DOL. Et profugum & latentem liuor inſequitur. RA. Tolle mali materiam, malum omne ſuſtuleris. Nimiis opibus modum pone, quicquid eximia ſpecie inflammare animos poteſt, vel abiice, vel abſconde. Si quid eſt quo carere nolis aut nequeas, modeſtè vtere: inuidiam quam inſolen

ſolentia exaſperat,humilitas lenit.Sunt quæ illam extinguant efficacia quidem,ſed morbo ipſo peiora remedia,miſeria ſcilicet & infamis vita.De quorum altero dictum eſt,miſeriam ſolam inuidia carere. De altero Socraticum illud. Interroganti enim Alcibiadi, quibus modis inuidiam declinaret, reſpondit Socrates:& viue inquit,vt Therſites, cuius vitam ſi neſcires in Homerica leges Illiade.Ironicum planéq; Socraticum reſpõſum:non eſt enim conſilium vt inuidiam vites,vitare virtutem,ſatiúſq; eſt Achillem eſſe cum inuidia quàm Therſitem ſine:quamuis illud conſtet,magnos interdum viros vt ſecuri viuerent,& virtutem ad tempus & ingenium occultaſſe. DOL. Inuident mihi multi. RA. Inuidiam niſi vel ignauia vel miſeria vix euades,quam ſi ſic euaſeris, in contemptum incides, vtroq; caruiſſe difficillimum DOL. Inuidia multorum premor. RA. Eſt vt perhibent calcandæ aliud iter inuidiæ per excellentem gloriam, ſed perraro veſtigio ſignatum, ita vt plures hoc calle gradientiũ in id quod fugiunt,relabuntur.

De contemptu. Dialogus XXXVI.

DOLOR.

SEd contemnor. RAT. Si iniuſtè quidem eſt,nõ inficior quod doleas,feras tamen,

alioquin est quod rideas. Nihil est enim ridiculosius, sed nil crebrius quàm contemni sapientem ab insanis. DOL. Spernor. RA. Circa hoc verbum vnum, quatuor bona esse dixere aliqui: spernere mundum, spernere nullum, spernere sese, se sperni, hoc tibi vltimo opus est. DOL. Spernor à multis. R. Si à maiorib⁹, fer, si à paribus, patere. Illi suo iure vtuntur. Ferè namq; contemptui sunt minora maioribus. Hi se contemptui offerunt: & maiores fieri quando aliter non possunt, hac tentant via: siue minoribus, siue illos insanire, neque magnifacias contemptum, qui illis infamiæ sit, tibi gloriæ spreuit Achillem Thersites de quibus modò diximus, Homerum Zoilus, Augustum Antonius, Virgilium Euangelus, Ciceronem Caluus. Et quod ex euãgelio didicimus, quódque est maximum, Herodes pessimus miserrimúsq; hominum, Christum spreuit. Quid vel contemptis hoc nocuit, vel contemptoribus profuit? DO. Spernor & irrideor. RAT. Irrisiuum nescio quid & histrionicum etiam esse animis solet, eóque magis quo minoribus, quid minus est opus: alter alterum ridet. DOLOR. Spernor ab aliis. RAT. Recordare an tu alios aut spernas, aut spreueris. Hic est mos human⁹, spernere, & sperni mutuo vos vicissim odio, mutuóque premitis contemptu, & vultis aliis esse venerabiles

biles neminē venerantes:placere vultis deo, cuius operum nullum vobis placet eo quo placere debet modo: in quo placere quidē noster Cicero, si præclarum aliquid sub deorum nomine dici posset:minimè inquit conuenit, cùm ipsi inter nos viles neglectiq; simus, postulare vt diis immortalibus chari simus & ab his diligamur. Illud ergo præclarius Malachiæ prophetæ:nunquid non pater vnus omnium nostrum? nunquid non vnus deus creauit nos? Quare ergo despicit vnusquisq; vestrum fratrē suum? DO. Sperni grauiter fero. RA Et si nemo sperni velit, multi cupiant timeri, multo tamen est sperni securius quàm metui. Itaque quod ait Anneus in epistola quadam:nō minus contemni quàm suspici nocet:non admitto. Illud ab eodē alibi dici rectius æstimo:periculosius timeri esse quàm despici. Proinde cum veteri Sapientum edicto, tria hęc vitāda didiceris, de quibus totidem continuis tractatibus egimus, & sint mala omnia, haud dubiè tamē malum minus hoc vltimum quanuis ignobilius, nec deest suum cuiq; remedium. Odiū obsequio lenitur, liuor modestia, cōtemptus amicitiis illustrium, & honestis artibus ac virtute. Nemo primùm Bruto contemptior Romæ fuit nemo minus postea. Age & tu bonum magnúmque aliquid, quo contemni nequeas.

De promissi muneris tarditate. Dialog. XXXVII.

DOLOR.

SEro promissa complentur. RAT. Quid singulariter de hoc quereris quod omnibus est commune? Nulla quidem res magis munus inquinat, quàm dura frons & lenta dilatio. Sed hic est mos, citò vultis accipere, tardè autem dare, ad illud alacres, ad hoc mœsti, ad illud pręcipites, ad hoc segnes. Ingratitudinis duplex radix, duplex materia querelarum, dum & illos mora, & celeritas hos constringat. DOL. Multa mihi promissa sunt, nihil impletur. RAT. Magnis promissoribus minimum fidei esse debet. Nota vanitas, notæ blāditiæ, nota hominum mendacia. Multa tibi vnus aliquis promisit, sufficit promisisse, quæ alium qui promissum impleat. Non potest vnus omnia facere, fecit hoc promissor vt eum interim diligeres. D. Quod mihi promittitur non fit. RA. Duarū cupiditatum, potentior est quæ tenet quàm quæ poscit. DOL. O quot ille pollicitis abundabat. RA. Aut irridebat, aut ad tempus diligi volebat, vt dictum est, & fortè dum tibi multa promitteret, vnum aliquid à te poscebat, quod vel magni precio mendacij bene partum æstimaret: sæpe autem qui diuites sunt verborum, esse inopes rerum nosse debueras. DOL. O quàm multa mihi promissa

missa sunt. RAT. Si mihi credideris, multa promittentibus nihil credes.

De repulsis. Dialogus XXXVIII.

DOLOR.

Repulsam passus indignor. RAT. Vis ne igitur quæcunque poposceris adipisci, ita vt negari tibi nihil possit, vide ne intolerandæ superbiæ sit hoc velle. Meminisse magni Pōpeij decuisset, quo nescio an eius maior vnquam fuit, de quo tamen scriptum est, quæque dari voluit, voluit sibi posse negari. Quam multa Cæsaribus supra humanā magnitudinem, summo etiā imperio gloriosis negata cognouimus, & tu grauiter vnam aut alteram fers repulsam? Denique quàm multa quotidie deus poscit ab homine nullius rei indigens, nec impatrat. DO. Nō possum æquo animo repulsam pati. RAT. Cur petendi tibi arrogas licentiam & negandi aliis carpis libertatem? Quid quòd sæpe indigna petitio dignā repulsæ præbuit materiā? Quid quòd sæpe etiā petenti repulsa vtilis fuit, cui quod petierat impetrasse damnosum erat? DOL. Iniustam patior repulsam. RAT. Si iniusta est repulsa, iusta ergo petitio, gaude cuiuscunque potius culpam esse quàm tuam. DOLO. Vnde non merui repulsam tuli. RAT. Multi se magna meritos putant, vnde penitus nil

merentur. Hinc repulsæ dolor, hinc querelæ istæ, quibus orbis terræ & omnis vita hominum plena est. DOLOR. Pudendam patior repulsam. RAT. Pudendum nihil præter culpam. Quem pudorẽ tibi inferre potuit quod tui non erat arbitrij. DOL. Repulsam patior vnde non credidi. RAT. Credulitas incerta est, certa autem res: non posse quod petitur negare, non est liberi sed serui: non posse repulsam pati non est ciuis sed tyranni. DOLO. Optatæ speratæque rei passus sum repulsam. RAT. Si quicquid sperant cupiúntq; homines assequerentur, dij essent omnes: tu verò vt indignationes multas ac dolorem fugias repulsarum, disce optare possibilia & honesta, non assequi velle quicquid inconsultus & inexplebilis appetitus optauerit, quicquid spes vana suggesserit. DOL. Non tantùm repulsus ego, sed indignus mihi antepositus fuit. RATIO. Et quotiens indigni dignissimis præferuntur. & quotiens indignos indignissimi iudicãt, alienarum seuerior, suarum quisq; fauorabilis rerum iudex. Multi se indignos dicunt, pauci credunt. DOLO. Paruæ rei patior repulsam. RAT. Multis parua negata, magna vltro oblata vidimus. Si repulsis compensentur munera fortunæ, lãces æquabuntur, sed vos illas indignatione augetis, hæc obliuione atque dissimulatione minuitis.

tis.

tis. DOLO. Dignus eram, vt arbitror, non repelli. RATIO. Vt sit ita, an tu omnia pro dignitate hominum dari existimas ac negari? Vtinam ita esset vt plures bonos spes præmij & pauciores malos faceret metus pœnæ. Sed non ita est, amor, odium, spes, cupiditas, affectus inconditi; cuncta permiscuere. In te vno fortunæ stilum publicum vis mutari, & non te potius ad communem cursum humani moris inflecti. DOLO. Quanto indignior mihi anteponitur competitor. RATIO. Et Lucius Flaminius mox ob indignum facinus iudicandus, & ordine senatorio amouendus Scipioni Nasicæ prælatus fuit, viro omnium optimo senatus & populi sententiis iudicato. Vt Vatinius Catoni, illaudatus laudatissimo, non solùm populi amicorum simúlque hostium iudicio, sed toto etiam Ciceroniano volumine. quid hic dicis, vt sint grauia, non sunt noua quæ pateris. DOLO. Multum sperabam, modicum non mereor. RA. Vt multum quoq; merearis, dixi iam, nō omnia pro meritis dari. Quid quòd semel negatum, eidem idipsum mox cōcessum vidimus? Quod in ipso de quo loquor Scipione accidit, repulsarum duritiē sæpe pertinax virtus infregit. Testes sunt Aemilius Paulus, Metellus Macedonicus, Lucius Mumius, qui cōsulatus

repulſam paſſi omnes, iidem ſpecioſiſſimis conſulatibus ac triumphis poſtmodum honeſtati, ſuis ciuibus quibus contemptui fuerant ſpectaculo fuere, nũquam ad id peruenturi ſi repulſas populi lamentis potius acerbare quàm virtutibus ſuperare voluiſſent. Lucius Sylla quanuis in finem ciuilibus diſcordiis irritatus, famam ſuam nota crudelitas infecerit, nobilitate tamen & gloria inſignis, ciuis non conſulatus, ſed præturæ, tanto minoris rei repulſam cum tuliſſet, ſummam Reipublicæ pòſt adeptus & præturas & conſultatus & imperia, non tantùm conſequi potuit, ſed donare. Non debet repulſa ſpem auferre, ſed afferre, ſolicitudinem ac virtutem acuere, quæ nil tam aſperum quod non leniat, ídque etiam ſi quando non fecerit, non tamen ideo deferẽda eſt, ne proptèr ſeipſam ſuúmque proprium finem culta videatur. Denique hi repulſas ſuas forti animo tulere: at Publius Rutilius repulſa fratris audita, quam erat paſſus in petitione conſulatus, ſtatim morte obiit repentina Elige vtrum ſequi malis.

De iniuſto Domino. Dial. XXXIX.

DOLOR.

INiuſtum dominũ patitur Reſpublica. RA. Sed fortaſſis id merita, & id ſceleri ſcelus eſt debitum, nõ ſolùm apud inferos, ſed vbique

quę feri iudices, vbique iustitia suum opus exercet,& si sæpius cunctetur interdum properat: verumq; re ipsa fit, quod scribitur: vtiq; est deus iudicans eos in terra. Dæmones ex hominibus fieri, quidam opinati sunt, perpetua criminum licētia peccandíque libidine, quod vt fortè tolerabiliter dictum sit, malarum voluntatum similitudo effecit, qua homo malus atq; in malis obstinatus penè dæmonem æquat. Cui sententiæ, si recipitur, illud fortasse nō dissonum fuerit, vt permissu diuinæ iustitiæ dæmonem dæmon premat: qua in re illud duntaxat, vt videtur, est miserum quòd nonnunquam sceleratorum suppliciis miscētur innoxij, & nimis verum crebrúmq; comprehenditur illud Flacci: Sæpe dies pariter neglectus incæsto, addidit integrum, quòd ipsum non sine certa, licet vobis occulta iustitia dei fieri indubitata fide creditur. DOL. Crudelem dominū perpetimur. RA. Crudelitas mala quidem & naturæ hominum aduersa, sed vtile vitiis & lasciuienti populo, frenū, pauor, vndecunq; oriens: amare insciis expedit timere: quidquid id quidē sit. Nemo tam trux dominus, vt non truculentior sit voluptas prosperitatis comes ac fi ia. Malè agentibus nihil peius quàm securitas ac libertas. Qui nihil metuit, proximus est ruinæ. DOL. Iniquum dominum infau-

ſtu plebs patitur. RAT. Nullus, mihi crede. miſera in plebe miſerior quàm tyrannus. Quod ſi dubitas, Dionyſium contemplare. Ille vir improb⁹ nec indoctus, de ſeipſo ſuaque tyrannide quid ſentiret, apertiſſimè pendentis ſupra amici verticem gladij cuſpide declarauit. Nota eſt hiſtoria. Timet plebs tyrannum, & tyrannus plebem: ſic reciproco pauore ſe cruciant. Hoc refert quòd miſeria plebis apparet, & tyranni latet. Non minus tamen affligit purpureo velamine tectum vulnus, neque minus aureæ grauant compedes quàm ferreæ. Eſt & ſua, vt in ſordibus vtque in fumo, ſic lautitiis ac ſplendore miſeria. Aurea quidem tyranni veſtis extrinſecus, obuerte illam, ardentibus intus aculeis plena eſt. Ita vt vides non penitus aut impune ſæuiunt tyranni, aut inulta plebs premitur. DOLO. Inclementiſſimus nobis eſt dominus. RATIO. Non tot paſſim eſſent domini, nec tam latè furerent, niſi populi inſanirent, & cuique ciuium pro ſe charior foret res priuata quàm publica, voluptas quàm gloria, pecunia quam libertas, vita quam virtus. DOLO. Vnum dominum ſerua fert patria. RATIO. At non vnum ſed triginta ſimul illa legum nobilis mater, Græciæque lumen alterum Athenæ. DOLO. Patria dominum vnum fert. RATIO. Multos au-

tem

tem Roma, quis Caligulas nesciat ac Nerones & Domitianos: ac Cõmodos & Heliogabalos & Bassianos & Galienos: ac ne singula Imperij probra exæquar, Maximinos & pietatis hostes Iulianos ac Decios? Sardanapalum Assyria pertulit. Cyrum Persis, Alexandrum Græcia atque Asia reges dictos: verè autem tyrannos acerrimos & immites tulit & Dionysios Sicilia Phalaridem, Agathoclẽ Lacedæmon, Cleomenem, Nanidémque, quem Agri quoque perpessi, fœmineámque vxoris auaritiam, quæ viro ipso rapacior in sexu suo tyrannidem miris modis exercuit. Sed quo feror? quis aut veteres aut nouos numeret tyrannos? qui tã multi hodie, támque altè, hinc suis opibus ac potentia populorum, illinc moribus atque dementia radicati sunt, vt nec numerari iam valeant nec conuelli, neque minus apud vos quàm apud Aegyptios aut Medos libertate pessũdata ac sepulta, versa seruitus in naturam sit, sic vt pars maior populorum tyrannum si non habeat, quæsitura precario, seu precio emptura videatur, vsqueadeo patres vestros esse quod nati erãt puduit, vos enim penè omnes in seruitio nati atque educati, vt doloris antiquam, sic nouam querelæ materiam non habetis. DOLOR. Potentis domini graui premimur iugo. RAT. Aristophanis poëtæ

vtilis fabella, quę monet non nutriendum in vrbibus leonem, tamen si nutritus fuerit, obsequendum illi esse, nec tyrannidis naturale malum impatientia cumulandum, quámque ipse feceris potentiam detractandam. Raró equidem tyrannus absq; culpa ciuium surrexit in populo. Vetus est autē verbū. Ede quod nutristi. D O L. Dominum importunum patimur. R A T. Si omnis potestas à deo est, seu ad bonorum exercitium, seu ad malorum pœnā, par est vt diuino imperio te subiectū sentias, non humano. Cuius si minister immitior videtur, patientia fortassis efficiet vt mitescat. Vix est enim vllum tam ferox ingenium, vt non obedientia & obsequio leniatur: vel ferendum denique, vel ponēdum est omne quod premit. Nempe nihil est tertium præter impatientiam, quæ vt dixi, molesta non minuit sed aceruat. D O L O. Malus nobis est dominus. R A. Omnes vos vnum habetis notum hostem: vnus ille multos habet incognitos, periculosior status. D O L O. Dominus nobis est pessimus. R A T. Sed non erit diu si bene philosophis visum est: violentum mihi esse diuturnum. Et sanè si vel vnū patria ciuem bonum habeat, malum dominum diutius non habebit.

De

De indocto praeceptore. *Dial.* XL

DOLOR.

EST mihi præceptor indoctus. RAT. Et si doctum facere non possit indoctus, verúmque sit commune illud signum, scientis est posse docere, sub indocto tamen præceptore doctus aliquis fieri potest, vel per seipsum, vel quod est verius, influentia cœlesti atq; inspiratione. Et vt Ciceronis vtar verbo, aliquo afflatu diuino, sine quo nec doctum certè nec bonum virum fieri posse credendũ est. Hoc enim non solùm vera religio sentit, sed gentilis quoque philosophiæ consentit auctoritas. DOL. Indoctum præceptorẽ nolens audio. RAT. At cœlestem præceptorem audi libens, qui fecit aures tibi, non has tantúm quas videmus, sed inuisibiles alias intus in animo. Illum audi, qui docet hominem scientiam, sicut scriptum est. Quo insuper tacente, frustra præceptor quicunque mortalis quanuis doctissimus laboraret. DOL. Præceptorem indoctum ægre fero. RAT. Vel ab illo fugiens alium quære, vel ad te ipsum redi. Et memento Epicurum sæpe à Cicerone licet irrisum, visum tamen Senecæ magnum virum, non indoctum modò præceptorẽ habuisse, sed nullum, vt gloriabũdus idem ipse commemorat. Augustinum verò, quòd de seipso testatur, cui nõ omnia credere nefas est:

& Aristotelicas categorias, quæ inter difficillima numerantur, & artes liberales quas singulas à præceptoribus didicisse magnum ducitur, nullo hominum tradēte, vt idem ait, omnes intellexisse. Nouissimúmq; Bernardũ virum doctrina & sanctitate clarissimũ, omnes suas literas quarum inter cunctos sui temporis abũdantissimus fuit, in syluis & in agris didicisse, non hominum magisterio, sed meditando & orādo, nec vllos vnquam alios, vt de se etiã ipse ait, pręceptores habuisse quàm quercus & fagos. Hæc si facta sunt, cur non iterum fieri possint? Quod nisi sic esset, quid fecissent primi hominum, quibus nec præceptor vllus erat, nec reperti aliqui? Mirando igitur, cogitando, assurgēdo & ingeniũ acuēdo ea ipsa quæ vos cum omnibus præceptoribus vestris vix intelligitis, inuenere. Aude & tu aliquid téque magnis inserere ne diffidas: si mortalis defuerit, æternus aderit præceptor, à quo sunt omnes, & omnia ille fecit & ingenia & scientias & magistros.

De discipulo indocili ac superbo. Dial. XLI.

DOLOR.

Discipulum habeo indocilem. RATIO. Perdis operã, littus aras, semina proiicis, natura non vincitur. DOLOR. Discipulum indocilem sors dedit. RATIO. Terræ

aridæ

aridæ colonus, solue boues, quid te torques? Illi parce & tibi, cùm tot sint labores necessarij & ineuitabiles, superuacuos quærere stultitia est. DOLO. Discipulum habeo literarum indocilem. RATIO. Si docilis est virtutum, illic insta, melioribus illum artibus ornaueris. Quod si neutrum capit, vacuum sine, néue quid in pertusum vas effuderis quod neque ibi subsideat, téque iugi tædio exhauriat: sic habeto enim: omnes qui sunt, quíque erunt aut fuerunt virtutibus aut doctrinis claris, non posse vnum ingenium accendere, nisi aliquæ intus in animo scintillæ sint, quæ præceptoris spiritu excitatæ & adiutæ, generosum disciplinæ fomitem arripiant: alioquin alcidum in cinerem ne quicquam flabis. DOLO. Intractabilem discipulum ac superbum habeo. RAT. Superbia hostis ingenij est, dúmque subesse dedignantur, & diserte negligit discipulus insolens, ægrè manum ferulæ subiiciet, doctrinæ animum, reprehensionis autem, collum iugo. DO. Habeo prosperitate tumidum discipulum. RA. Sicut tumor oculorum visui, ita tumor animi ingenio nocet, vt disciplinis aditus fiat, comprimenda est omnis elatio. Scis vt Alexander Macedo, cùm aliquando mathematicis animum applicasset & geometrica sibi quædam obscuriuscula trade-

De nouerca. Dialogus. XLII.

DOLOR.

NOuercam habeo. RAT. Ergo & patrem: sic sunt ferme res humanæ vt tristia lætis & amara dulcibus temperentur, atq; vtinã ex æquo impermixtum hic dulce non habitat. DO. Iniusta mihi est nouerca. RA. Non ineptè Virgiliano epitheto vteris, quanto autem illa iniustior tibi, tanto in illam vt sis iustior enittere. DOL. Nouerca mihi superbissima est. RA. Et fœminæ proprium superbia & nouercę est: si geminę causæ vnum pariũt effectum, non est quod stupeas, est quod feras, téq; & priuignum simul & filium bonum probes. D. Superbissima est nouerca. R. Nulla re melius quàm humilitate vincitur superbia. D. Nouercam ferre nequeo. R. At fer patrem, si hunc valde diligis, facilè illam feres. D. Nouerca impia atq; importuna est mihi. RA. Esto illi pius ac patiens, pietatem patri debes, patientiã fœminæ, reuerentiam nouercæ. DO. Insolens est nouerca. RA. Noli pati vt potentior sit illius insolentia quàm pietas tua. Nihil durum, nihil arduum est pietati, hæc ad deum homines erigit, deúmq; ad homines inclinat, quotiès nouerca sæuierit, non tu illam sed patrem cogita. DOL. Iniuriosa est nouerca. RA. Muliebres iniuriæ contemptu melius quàm vl-

tione plectuntur. DO. Grauem patior nouercam. RA. Bene ais patior. Succumbere enim & mulierculā pati non posse non est viri. D. Odit me nouerca. RAT. Ipsam ama: nam & inimicos diligere, diuinum est pręceptũm, & amare vt amaris, philosophicum est consiliũ DOL. Nouerca me odit. RA. Si patrem tuum amat satis est tibi, odisse patris amatricem filio non licet: sin & illum odit, quem nõ oderit? Nam & si alterũ plusquam virum amat, tu ille ne fueris. DO. Nimis odit me nouerca. RA. Minus malum forsitan nouercæ odium quàm nimius amor. Phædram nosti & Hippolytum. Certè odium quod vlcisci nefas, leniendũ aut fugiendũ aut ferendũ est: nihil est quaῖtũ, querelæ sæpe odium exaggerãt.

De duritie paterna. Dialog. XLIII.

DOLOR.

DVrum patior parentem. RAT. Durities patris sæpe filio salubris, semper damnosa mollicies, non linguæ tantùm, sed nec virgæ parcendum docti consulunt: his duobus animorum iuuenilium constat imprimis cura, quæ si frustra sint grauioribus morbis grauiora remedia adhibentur, abdicatio & carcer, quin & more veteri Romano, ad extremum supplicia & mors, quod non Cõsules modò & Duces quibus imperium in omnes

pu-

publici consilij præstaret auctoritas, sed priuatos illos priscos ac seueros patres, quibusdam sola patria potestas ius in filios daret sæpe acerrimè obseruasse legimus, in quib⁹ maximè Cassij ac Fuluij nobilitata seueritas. Itaq; nimis blandũ patrem dic durũ. Do. Patrem patior durum. Rat. Qualem putas ille passus est puerũ, qualémve deinceps adolescentem? Difficile id quidem persuadere his sibi valde placentibus: sed crede mihi, nihil durius quàm ætatis illius inconditos mores pati. Dol. Patior durum patrem. Ratio. Quid si durus es filius? Dura duris efficacius leniuntur, & sæpe medici mollioris deformior est cicatrix. Dol. Patrem durum habeo. Ra. Si pater verus est diligit, & si diligit non quę mulceant, sed quæ prosint cogitat. Dol. Durissimus pater est mihi. Ra. Quę tibi durissima, illi forsan vtilia videntur, cui & certius iudicium & incorruptior est affectus. Adolescẽtia nõ nisi quæ sub oculis sunt metitur, ætas maturior multa circunspicit. Dol. Pater est mihi durissimus. Ra. Vide ne tu illi durior, vt dum ille dedecori tuo obstat, tu illius vitam perditis moribus inquietes. Do. Perdurus pater est mihi. Ra. Qui salutem filij negligit, ille demum durus est pater etsi fronte mitissimus: at qui filium ad rectum iter trahit, ope, consilióque adiuuans

loquendum vel tacēdum. DO. Habeo durum patrem. RA. Habes vbi amorem, vbi pudorem, vbi patientiam, vbi obedientiam tuam probes. Nullum in terris imperium iustius quàm patris, nulla honestior seruitus quàm filij. Nil tam suum cuique est quàm filius patri, nil cuique indignius eripitur: sed vos præcipiti atque intempestiuo desiderio subesse uati præesse concupiscitis, sic & patribus vos aufertis, & patrum antè vobis imperiū vsurpatis, duplex indignitas. ita fit vt insolentia iuuenilis vndique rerum turbet officia. Hinc fortè prohibiti de patrum asperitate querimini, vestro digni iudicio quibus omnia liceant, ob id vnum quòd nati estis & placere vobis ad speculum didicistis, tum demum cùm præesse cœperitis sensuri quàm id vobis turpiter ante tempus optatum esset. DO. Rigidus pater est mihi. RA. Quid si pius est rigor, pater filio rigidam pietatem, patri filius obsequium reuerens obedientiámque humilem debet. De Manlio torquato in historiis, & apud Marcum Tulliū legisti, vt perindulgens in patrē, idem acerbè seuerus in filium fuit, vulgi forté iudicio reprehēsus in altero, ab incorruptis æstimatoribus in vtroq; laudatissimus, tanta diuersitas rerum est. DOL. Pater durus est mihi. RA. Serò bona vestra cognoscitis ô mortales. At cum nosse cœpi-

ſtis nimis agnoſcitis, hinc & præſentia faſtiditis & amiſſa lugetis. Alterum ſuperbè nimis, alterum humiliter, & vbi agendæ grates, & vbi habenda patientia, vtrobique querimoniæ, nuſquam æquanimitas, ſic in deum atque homines grati eſtis? DOL. Durus eſt pater mihi. RA. Veniet tempus quando hūc ipſum patrem ſuſpires, nec reſponſurum voces. Et qui tibi nunc videtur ſaxis durior, plumis mollior videatur. DOL. Durum patrem habeo. RATIO. Patrem dum habueris nō agnoſces.

De contumaci filio. Dialogus XLIII.

DOLOR.

HAbeo filium contumacem. RATIO. Aequum eſt vt qui patrem ferre non poteras, filium feras, vtique ſarcinam grauiorem, magis animum premit pungítq; acrius ſeperbi filij verbum vnum reuerentius prolatum, quàm ſeueri patris quæcunque durities. Ille enim iniuriam facit, hic iure ſuo vtitur. DOL. Filium habeo rebellantem. RATIO. Impudenter de minorum rebellione conqueritur qui minorum iuſta contempſit imperia. DOL. Filius contumax eſt mihi. RA. Tandem fortaſſis intelligis, quid tuus ille tam durus pater viſus eſt tibi. DO. Filium patior inſolentem. RA. Si ætatis eſt, vitium cū

ætate

ætate transibit. Multorum ferox adolescentia progressu temporis ad virtùtem mirificis prouectibus flexa est. DO. Rebellē filium habeo. RA. Non solus. Et Dauid, & Mithridates Ponti rex, & Seuerus Imperator Romanus rebellātes filios habuere & multis post sæculis Britānici pacē regni, vt fama loquitur turbauit regij adolescētis in patrē concitata rebellio, sed quisquis sua deflet incōmoda, nullus aliena vel publica. DO. Impius ac rebellis est filius. RA. Magna tibi portio paternæ molestiæ dempta est, mortē filij timere. Do. Habeo ignauum & inertem filiū. RA. Nescis vt Africanus ille vir magnus, dissimillimū filiū sibi longæq; degenerē amauit vnice. Et profectò maior nō dicā amor. sed miseratio debetur ei quē minus adiuuat natura. Nullius rei eget qui virtutum diues est, quarum indigentia verè miseros, ac proinde misericordiæ egentissimos facit: tu in filio etsi non virtutem, ama quòd filius, si ne id quidem, at quòd homo est, postremò si nihil est quod ames, miserere. Proprium patris, vt seueritas, sic misericordia est. DOLO. Perditæ filius est vitæ. RAT. Pondus infaustum, eóque grauius quod dum ferri potest, nequit abiici, perfer, & qua datur corrige. Sic enim aut filium curaueris aut certè patris officium egeris, hoc tibi debitum, illud optabile.

DOL. Impius, inhumanius, intractabilis est filius. RAT. Siquidem mollices ac voluptas in perfidiam ac scelus eruperint, venenosum animal exigendum domo est, neque vbi sed quid natum æstimandum, & in syluis ortas auiculas pascitis & domi natos scorpiones occiditis. DOL. Impius filius est mihi. RAT. Periculosa seponere antequam noceant sapientis est: non te pietatis vmbra decipiat: nulla impio debetur pietas. Est vbi sit crudelitatis species pium esse, sed dum aliquid vel minimum spei est, semper ad misericordiam inclina, mementóque te patrem esse non iudicem, neque hic tibi Terentianum illud excidat: Pro peccato magno paululum supplicij satis est patri.

De discordi fratre. Dialogus XLV.

DOLOR.

HAbeo discordem fratrem. RAT. Quid autem ille? Ne igitur te concordem habet, vnanimitas fraterna quæ vnum ex duobus facere debuit, in duo non iam diuersa, sed cõtraria penitúsque pugnantia scissa est, graue sed antiquum malum quod & mundus & mundi caput ab initio habuere. Siquidem vetus vrbis Romæ, sed vetustior orbis infamia est, fraterno sanguine maduisse: tu quod in singulis paribus fratrum vides & altero,

tero,quinetiã adhuc solo in vno tot millium quid stupeas non habes.Do.Est mihi discors domi frater.R A. An & hoc miraris esse magna in domo, quod in ipsius materni vteri fuit Angustiis,vbi olim etsi maioris mysterij velamentũ esset,certè non discordes tantum fratres legimus,sed bellantes? Est ne igitur nouum si armati faciũt quod non nati solẽt? DO.Nulla mihi apud fratrem gratia est. R A. Multo prius hoc in scholis edoctus, quã domi expertus esse debueras, prouisa verò nec querimur,nec miramur.Do. Odiosum fratrẽ habeo ac discordẽ. R. Vt nullus ferme amor æquior fraterno,sic nullum vbi inceperit ini quius odium, nulla acrior inuidia.Sic paritas incitat animos atq; incẽdit, cùm cedendi pu dor & amor excellẽtię eo ardẽrior,quo incu nabulorũ rècordatio & quæcunque beneuolentiam paritura viderẽtur,vbi semel à recto calle defluxum est, odium & contemptũ pariũt, hic naturæ rebellantis ardor animi opti mè quidem pro obsequio atque humanitate placabitur. Vix est enim tam immite vllum tamq; asperum ingenium,quod non tandem molliat vera ac iugis humilitas verborum & rerum omniũ lenis & non ficta retractatio. Sin id ferum atque inualidum deprehendas seu fortè huc tu cogere tuum ipse animum non potes, quo honestè quidem atque vti-

liter cogetur, tunc antequam in perniciem res erumpat, vltimo remedio vtendum erit: extirpanda mali radix, & discordiarum mater propellenda communio: in quo ita te facilem præbebis, vt quantum iuri tuo demptum, tantum virtuti famæq; additum inuenias. Impiæ ac superbiæ cupiditatis aculei nulla re melius quàm pia & miti liberalitate franguntur. Bonum aurum, quo pax domus & charitas fraterna adimitur. Vetus valde nec verum minus est verbum: magnam discordiarum bellorúmq; materiam, duo hæc esse pronomina, meum & tuum, quæ si de vita hominum tollerentur, haud dubiè tranquillius viueretur.

De amisso patre. *Dial.* XLVI.

DOLOR.

PAtrem amisi. RA. Iustũ est vt quem præsentem querebaris, absentem quæras nec inuenias. Nihil æquius quàm fastidita imperia frustra optari. Do. Pium patrem amisi. R. Pium ille filium dimiserit: gratulare autem seni tuo, illud tandem illi accidit quod semper optauerat, te incolumi rebus humanis abiit. DO. Pium patrẽ perdidi. RA. Pius filius nullam magis ob causam fortuitos casus timet, quàm ne qua sibi incidens calamitas patris animum mœrore conficiat, tuo iam

tantùm periculo securior viues, non erit quem rumores de te impugnent, quem tua frangat aduersitas, quem tua debilitet ægritudo, quem tua mors perimat. DOL. Patrem amantissimum amisi. RAT. Incipias de aliis curare, qui de te curet amplius non erit. Pietatem ab altero tibi exhibitam repende alteri, rarò illi rependitur cui debetur. DO. Pium patrem miser perdidi. RAT. Si pietatis ratio tibi constat solare fortunam tuam recordatione præteriti temporis: Coluisti parentem, & dum licuit pia semper in illum officia cōgessisti. Pater obiit, pietas viuit: alioquin est fateor vnde perpetuò mœstus sis. DO. Pater me moriens destituit. RA. Fer naturæ ordinem, prior exiit qui prior intrauerat, nec te ille destituit, sed præcessit. DO. Amisi patrem RAT. Nescis quid sit patrem amittere, nisi filium habuisti.

De amissa matre, *Dial.* XLVII.

DOLOR.

MAtrem perdidi. RATIO. Altera tibi superest mater quam non perdes etsi velis, ex illa veniens in hanc pergis. Illa tibi paucorum mensiū domum dedit, hæc multorum dabit annorum. Illa dedit corpus, hæc aufert. DOL. Mater obiit mitissima. RAT. Mater substitit durissima, quæ te & matrem quā requiris in vno gremio seruabit, cuius in

vtero tecum erit, te & illam vt credimus die vltimo paritura. DOL. Pia me deseruit mater. RAT. Deseri metuens festinauit, gratámque illi suã mortem fuisse credibile est, tuam non visura amplius atque vnde maximè me tuebat securitate parta. DOL. Defunctu est mater optima. RAT. Fœliciter hæc excessit te superstite, quo præmisso, vt fœminei sunt affectus flebiliter abiisset. DO. Obiit mater. RAT. Obeundum erat, ídque ambolus, nec de morte queri potes nec ordine.

De amisso filio. *Dialogus.* XLVIII.

DOLOR.

SEd amisi filium. RA. Melius dic, præmisi, secuturus citò quidem & fortassis hodie, & quid scimus an hac ipsa hora? Nulla fides vitæ est, cùm tanta sit fides morti: secuturus dixi, sequens dicere debui, continuè sequeris, nusquam in vita pedem figere permissum homini, vno semper gradu it ad mortem: mirum dictu, seu ille vinctus, seu solutus, seu stans, seu ambulans, seu sedens, seu sanus, seu æger, seu vigilans, seu sopitus ad metam fertur, atque illorum more qui vehuntur nauibus vel quiescens properat. DO. Amissi filij desiderio excrucior. RAT. Compesce animum, quoniam qué cupis inuenies, nulla est mora, non posse pati desiderium parui temporis,

poris, puerile seu fæmineum est: viro enim nihil breue difficile. Nosti credo quibus verbis desideria huiusmodi apud Platonem Socrates apud Ciceronem Cato & Lelius consolentur. Virtute quanuis & gloria supremi viri, hac spe tamen longè impares. Nosti pręterea quid animi Aemilius Paulus, quid Cato ipse quid Pericles, quid Xenophon ille Socraticus condiscipulus Platonis atq; æmulus, quid innumerabiles alij notorum in mortibus habuere: nec te præterit, vt propheta idem & rex filium quem languentem fleuerat, non fleuit extinctum, cogitans quòd irrecuperabilia lugere superuacuæ dementiæ varius quàm pietatis est. Quibus se virilibus exēplis interserit Spartana illa mulier, apud scriptores quidem innominata, sed non pariter illaudata, quæ audito quòd filius in prælio excidisset: ideo ait illum genui, vt esset qui mori pro patria non timeret. Par Liuiæ virtus maioríq; Corneliæ, sed clariora sunt nomina, quarū prior ingentis nati & ad summum spectantis imperium, vt terræ traditus fuit, luctum mox deposuit, nunquam verò memoriā intermisit. Altera filiis multis, immo omnibus amissis, quorū aliquos à populo interfectos inhumatósque cōspexerat, commiserantibus & illius sortem fœmineo more deplorantibus miserámq; vocantibus, non se

miseram, sed fœlicem esse respondit, quæ tales filios genuisset: insignis mulier, nec præsenti miseria, & præterito etiã fœlix, quæ contra publicã opinionem & consuetudinẽ miserorum se fœlicitate præterita & læti tẽporis memoria solaretur gratia quod habuisset, quòd amisisset æquanimis, ob hoc vnũ digna vteri prosperiore successu. Et illa quidẽ mulier tota grauibus fortunæ vulneribus inconcussa permansit: tu vir vnico deiectus luges? DO. Amisi filiũ. RA. Amisisti simul & metus multos infinitámqne materiam solicitudinũ & curarum quibus vt careres vel tibi vel filio moriendũ fuit. Securum patrẽ sola mors facit. DO. Filium amisi. R. Si pium, nil est quod illi metuas in tuto est. At si impium, tuorum numeratorem annorũ, tuæ stimulũ senectutis extulisti. DOL. Filium perdidi. RAT. Si virtute præditum, gaude quod habueris. At si vitio perditum, gaude saltem quòd amiseris, vtrobique naturæ beneficium agnosce, seu quòd talem dedit, seu quòd talem abstulit. DO. Ante tempus mihi filium mors rapuit. RA. Non fit antè tẽpus quod in omni tempore fieri potest. In omnem ætatem multi sunt aditus morti, in adolescentia infiniti. DOL. Sine filio remansi. RAT. Et sine angoribus, & sine pauoribus. Iam non erit cui noctes insomnes, cui solicitos dies agas, cui

spes

ſpes longas atque inextricabiles ordiare, qui canos tuos rugáſque conſideret, hæreditatem æſtimet, ſumptus arguat, moram mortis incuſet, vndiq; tibi ſecuritas & quies, geminum bonum ingens, titulo licet mortis aſperius. DO. Acerba filij morte deiectus ſum. R. At non Anaxagoram audieras? An oblitus eras te genuiſſe mortalem? An id potius forſan luges, quòd qui ſequi debuerat anteceſſit? Equidem cùm in multis inordinata vita hominum ſit, nullum penitus mors habet, & ſenes decrepiti cunctantur, & feſtinant iuuenes, & præcipitant pueri, & infantes primo vitæ de limine retrahuntur: hic tardius licet ille ocius, hic maturus, ille acerbus, nemo non moritur: hæc ſumma eſt, vbicunque verò hoc qualibet ætatis parte quis obierit & ſi acerbus fuerat, morte maturuit, DOL. Extinctum fleo filium. RAT. Si fleturus eras morientem, & naſcentem fleſſes, tunc mori cœperat, nunc deſiit. Noli autem tuam & illius ſortem optimam lugere: ille iter ambiguum à tergo habet, tu ſecurum ante oculos non iam amplius aut charo oneri timens, vt Maro ait, aut alteri. DOLO. Cum filio vitæ dulcedo omnis extincta eſt. RAT. Magnum fateor ac dulce ſolatium patri filius bonus, ſed ſolicitum ac graue. Et ſæpe dulciſſima offendunt & chariſſima impediunt & præ-

ciosissima rerum premunt. Et fortassis hic filius obstabat altiora animo voluenti. Iā mœstior licet ac liberior factus assurge, bona de malis elicere sapientis est. DOL. Mors me filij mœstum fecit. RAT. At quod restat alacer exige: illi vixeras, viue iam tibi.

De infantis filij casu misero. *Dialog.* XLIX.

DOLOR.

INfantis filij miserabilem casum fleo. RA. humanum nihil flendum homini, præmeditata omnia esse debent, si non sunt: non casum filij, sed inscitiam tuam defle, & conditionis obliuionem.. DOL. Filij infantis miseram mortem queror. RAT. Nulla mors misera, quam mors animæ non sequitur: à quo periculo infans tuus immunis est. DOL. Infans meus præcipitio periit. RAT. Qualiter quis pereat, quid refert, modò ne turpiter pereat, & perire turpiter non potest, qui sine peccatis periit. DOL. Præcipitio periit infans meus. RA. At Archemorus serpente, alij grauidæ lacte nutricis: alij morbis, qui penè plures illam in ætatem quàm in senectutem incidunt.. DO. Periit infans meus præcipitio. RA. Repentina mors innocentibus optanda, nocentibus metuenda est. DO. Infans meus ex alto præceps periit. RA. Languidè pereuntibus mors durior sæpe & angustiæ longiores,

res,dolor omnis eo tolerabilior quo breuior. DOL. Periit præcipitio infans meus. RAT. Precipitari & ruere illius ætatis est propriũ, Fecit infans tuus quod faciunt omnes, & si non omnes casu pereãt:at tu sine illũ periisse,pereundum erat,& fœliciter secum agitur prius pereundo quàm vitæ malis implicaretur:quæ quàmmulta sint sciunt experti& intenti : nemo enim expertus est, non intenti autem multi qui quasi somnium vitã agunt, cuius reminisci nequeant experrecti. Periit innocens infans tuus, qui fortasse si viueret nocẽtissimus periisset.Noli illum in tuto positum deflere, fortunæ minas omnes euasit, & præoccupauit mortem quæ illum dilata præoccupasset. DOLOR. Lupus meum deuorauit infantem. RATIO. Ista iã vermium est querela. DOL. Infantis miseri corpusculum lupus rapuit in cauernam suam. RAT. Fœlicis animam infantis in cœlum angeli rapuere.

De filio qui alienus inuentus est. Dialog. L.

DOLOR.

ET (quod morte grauius) qui meus credebatur alienus est filius. RA. Si ad communem spectaretis patrem. Comici cõsilio, humani nihil à vobis alienum putaretis. DO. Diu alienum filiũ vt meum paui. RA. Suum

filium pauisse natura fuerit, alienum charitas, modò post factum non pœniteat sed delectet. DOLOR. Filius ille meus dictus alienus apparuit. RAT. Aperta tibi ad magnum & singulare meritum via est, si hunc ipsum, vt hactenus, sic deinceps quasi tuum paueris. Id illi quidem longè gratius atq; acceptius deo erit. Solent enim ingrati filij seu sibi naturali quodam iure debita patrum alimenta contemnere, & præterea scelus est amare filium qui ex te genitus sit, & à Deo creatum hominem nō amare. Ita vndiq; apud Deum atq; homines pietatem eximiam tibi quęsieris ex alieno flagitio. DOL. Paui pro filio qui non erat filius. RA. Pauisti vt filium, pasce iam, si non vt filium, at ut fratrem. Omnium qui sunt quíque erunt, fuerúntve, vnus est parens, vnus rector. Nolite per insolentiam dissimulare, aut per inuidiam atque odium sacrum naturæ vinculum rescindere: omnes inuicem fratres estis. DOL. Filium quem putabam meum non esse audio. RA. Vide à quo audias & cui credas. Multi enim malis stimulis impulsi, falsos rumores studio confingunt: alij linguæ fluxu quodam effreniq; impetu, & quæ sciunt & quæ nesciunt pari loquuntur audacia difficilis est autem de filiatione sentētia. DO. Filiū qui meus dicebatur alienum esse audio, RA. Cur hoc aliis potius

tius quàm vxori credis, qua hoc vnum saltem nemo certius nouit? Illa tibi certè filiũ dedit, quem nunc alij nituntur eripere. Audisti credo vt patauũ memoria vir illustris fuit, cui forma & genere par vxor obuenerat, sed fama pudicitiæ ambigua. Ex hac vnicus infans pulcherrimus natus erat, quem cùm die quodam in gremio habẽs mater, grauem cu ris & suspirantem virũ animaduertisset, quęsiuit quæ tãti causa suspirij. Rursus ille suspirãs: vellem, inquit, dimidia dominij mei partepacisci, vt ita mihi constaret hunc puerum meum sicut tibi constat esse tuum. Ad hæc illa nihil fronte mota vel animo: enimuero, inquit, nequaquam tanto precio est opus: da mihi centum prati iugera vbi greges meos pascam, & de hoc ipso certum ego te faciam. Cúmq; ille impossibile prorsus id diceret: conuocatis qui propè aderant proceribus, & sponsione interposita, natum illa vlnis extulit: & est ne, inquit, hic verè meus? Cúmque vir annuisset: illa brachiis protentis ei puerum porrexit: & accipe, ait, dono eũ tibi: iam haud dubiè tuus est. Risu astantium oborto, pro vxore diffinitum, & vir omnium sententiis cõdemnatus est. Crebræ nimis inter homines huius generis lites ac lamenta sunt: proni in nuptias, immo lubrici ac ruentes: vix videre diẽ creditis quo mariti, hoc est

viri sitis, quasi aliter non possitis. De hinc præfusi in gaudia, seu verius in furores, coniugij dies primos in strepitu inter epulas & choreas agitis, inter epithalamia & iocos & cantus & tympana: reliquam vitam omnem inter suspitiones & iurgia. Vtrobiq; reprehẽsibiles: nam neq; rem adeo ancipitẽ sic amare, neq; tam inseparabilem sic horrere, neq; tam amabilem sic odisse decuerat, coniecturísque fallacibus apud homines sanctissima diuinæ atq; humanæ domus iura confundere, atq; arctissima vitæ huius vincula dissoluere. DOL. Quid quòd meum vxor non esse ipsa confessa est? RAT. Singulare velut aliquid narras, quotidiana sunt hęc: aliæ viuentes hoc fatentur, aliæ moriẽtes, quarum aliquę nunciandum viris post obitum reliquerũt. DO. Non esse meum filium ipsa mihi fassa est coniunx. RA. Fassa est idem Olympias Philippo magno viro magni filij iacturam, nec fletum nec suspirium nec querelam legimus. Nunc fabellam accipe ridiculam, se ł materię nõ ineptã. Circa littus oceani quod Britanniam ab aduerso conspicit, ante non multos annos fama est fuisse mulierculam inopem, sed forma appetibili & insigni lasciuia, hæc duodecim paruos filios, totidem ex viris genitos habebat, annuis ætatum interstitiis inter se distantes. Instante autem mor-

tis hora, vocari propè virum iubet: & nō est, inquit, amplius ludi tempus, nullus horum puerorum ad te spectat præter maiorem solum: primo enim anno nostri connubij casta fui. Sedebant tunc fortè pueri omnes humi circa ignem, more gētis aliquid manducantes. Stupente igitur viro, atq; illis rei nouitate suspēsis: illa singulorum patres ordine nominat: quod audiens omnium minimus, qui triennis erat, panem quem dextera & rapam quam habebat in manu altera, in terram posuit, ac tremens desiderio & ambabus manibus in altum erectis adorantis in morem: da, inquit, quæso mihi genitrix aliquem patrem bonum. Cunq; illa in fine verborum patrem paruuli nominasset, & famosum quendam diuitémque hominem, reassumpto in manibus cibo: bene habet, inquit, bonus est pater.

De amisso fratre. *Dialogus* LI.

DOLOR.

FRatrem perdidi. R. Nondum audio propter quod valde lugeas. Nimis enim verè ait Naso raram esse fratrum gratiam. D. Fratrem amisi. Fieri potest enim vt & fratrē & domesticum simul hostem amiseris. En iactura, rem malam boni nominis perdidisse. DOL. Fratrem perdidi. RAT. Perdidisti forsitan qui te perditum optabat, quîque re-

bus obstabat tuis. Multis quidem magnæ laudis aditum fraternus obstruxit liuor. Do. Amisi fratrem. RA. Filiorum fortassis ætatulæ, quod sæpe vidimus, graue iugum, vitæ tuæ æmulum, gloriæ obicem, id quod constat patrimonij participem amisisti. Fratre impio nullus hostis infestior. DOL. At amisi pium & beneuolum. R. Sed mortalem. Non tutela corporis est virtus verum animi ornamentum, illi gloriam immortalem præstat, corpusculum mortis imperio non eximit, immo quidem sæpe illud ante tempus in mortem trudit, quod si naturę suę linquitur, æquè boni pereunt malique, quin & vulgo imbecilles bonos, & viuaces malos cernimus, immortalem nullum. D. Bonum & gloriosum fratrem perdidi. R. Si frater periit, superstes est gloria, virtus, anima, præter quas humana omnia pari mors turbine, propellit ac dissipat. Has tu igitur ceu totidem filios fratris amplectere, atque his bonis immortalibus mortalia damna compensa, quòd si filij supersunt, alij, vera illos pietas tuos facit. DO. Amisi germanum optimum. RA. Auidè illo vti debueras, id si lentius egisti, non mortis iniuria, sed segnities tua est. Illa ius suum exercuit, tuum tu neglexisti. D. Mors me lusit, nam non putabam tam citò moriturum. RA. Omnia

mnia quæ nolentibus accidunt citò fieri videntur, quæ optantibus autem, serò. D. Vix illum mori posse credideram. RAT. Cuncta sibi vehementissimus amor indulget, nil que sibi non spondet, amaróſque cogitatus & quicquid est gustui aduersum vitat ac refugit. Vnde & qui amant penè sibi æternas delitias suas fingunt; tu si fratrem natum noueras & mortalem noſſe debueras, & idcirco si prouiſam mortem inopinum velut aliquid doles, longè erras, si improuiſa autem fuit, errasti. DO. Sciebam mortalem, sed de morte non cogitabam. RA. Inconſulte: ſed hæc diſſimulatio veſtra eſt: vix vnquam mori ſemper & aliquando etiam ſit neceſſe: immo verò cùm non mori nunquam, mori autem ſemper veſtræ lex immobilis ſit naturæ: ſed vos aſſiduè morientes ſenſum à præſentibus, animum à fine diuertitis. Vulgare malũ, quod quid eſt aliud quàm vltro oculos claudere, ne radios ſolis aſpiciant, tanquã luci vt oculis damnum ſit illam nõ videre, nec minus clarũ quod non videas, nec minus verum eſſe quòd neſcias? quis tam cæcus vt nõ videat, quis tã hebes vt neſciat? veritati rerũ nihil detrahit ſenſuum aut intellectus infirmitas. Vos equidem neq; infirmi neq; obtuſi, ſed quod excuſatione careat diſſimulatores

eximij & ad fallēdum vosmetipsos ingeniosissimi, qui tanto studio inutilia discitis, necessaria nescire nitimini, ne quicquam tamē, clausis nanq; sese oculis ingerunt, & nesciendi auidum ingeniū irrumpunt, & obliuiscendi cupidam memoriam interpellant, & multa indies fert vita hominum, quæ vos cogitare adigant, quod nolletis, quæue dissimulationes vestras, aut propriis, aut externis excitent argumētis: sed ad plenū fateor: figmēta mortalium sola mors discutit. D. Et mortalem & moriturum fratrem sciui, mortuum tamen fleo. R. Magna pars humanorum actuum superfluit, quid fles mortuum, aut quid illi, quid tibi, quídve aliis tuus hic fletus prodest? vt sit malum mors, quod docti negāt, quod nemo negauerit, mali irreparabilis est fletus inutilis. Et certè si quid præter animi vitium dici miserum decet, si quid penitus in rebus est flebile, flendum potius dum impendet quàm dum transiit: quod regem profectò illum non latebat cuius paulò antè meminimus. D. Optimi fratris morte afficior. R. Nullus affectus intensior quàm paternus, quamobrem vt quæ in morte filij dicta sunt, fratris ad interitum transfer, & quæ vtrobiq; dici solēt amicorum etiam in morte profuerint, quę iactura par summis est ferenda: tamen vt reliqua: vno enim animi robore

bore toleranda sunt omnia quæ videtur grauia, & si creditur oppressura sunt. D. Amantissimum fratrem amisi. R. Inuisum amisisse peius fuerat. Illius enim amor, huius autẽ ipsa quoque memoria dulcis est. D. Gratissimum ipsis ab incunabulis vitæ comitem perdidi, solus sum. R. Non est solus cum quo virtus & honestas habitant, inter quas affixam pręcor diis fratris imaginem esse, nec mors ipsa vetuerit: sic nec frater tu⁹ perditus, nec tu sol⁹.

De morte amici. *Dialogus* LII.

DOLOR.

AMisi amicum. R. Si vt debes in amico virtutem amasti, illa certè non perditur nec moritur: ideo veras amicitias immortales dicunt, quòd nullo vnquam dissidio amicorum, nec ipsa demum morte soluuntur, sic discordiam vitiumque omne vincit virtus, ipsa verò nulla re vincitur. DOL. Amicum amisi. R. Cætera cùm amiseris nõ habes, rmicos charósve omnes, tum maximè habeas dum xideantur amissi: præsentia enim delicata, ne dicam fastidiosa, itidem ac superba, minimis rebus offenditur, amicorum recordatio iucunda & suauis est, nil amarum retinens, nil dulce non retinens. D. Amicum optimum morte amisi. R. Si cõmo-

ditates perditas quereris, vtilitatis mihi tu calculum non amicitiæ quidem ponis. Si cõuictum, cogita quàm parua pars temporis viuentium quoque præsentiam exhibet amicorum, quantum curæ, quãtum morbi occupant, quantum sopor ac voluptas, quantum quoque peregrinantium discursus solicitudinúmque diuersoria, & secessus: quantum denique studia, quantum ocia, quãtúmque negocia, nũc aliena, nunc propria & illa rerum multiformium iugis atq; inuicta necessitas, cui nulla prosperitas eximitur, conuictui detrahunt exoptato, quot cõgressus rari, quàm breues soliciteq; moræ, quàm duri digressus, quàm reditus seri, qui obices, quænam impedimenta, qui laquei: his ac similibus vitę difficultatibus amicitiæq; compedibus ad memoriam reductis, intelliges quantulum est quod tibi mors abstulerit: nam si id in amicitia solum libras, quod vnum illi perpetuũ ac stabile fundamentum est, prorsus nihil ibi mors potuit auferre. Audisti apud Tullium, se solantem Lelium, vt illi Scipio suus viuit, vt in memoria eius nec extincti amici fama nec virtus extinguitur. Quid Scipionem tuũ tibi nunc viuere, prohibet? Sed vos quoniam Scipiones & Lelij non potestis esse, nec viri quidem esse vultis, & quia summa non prehenditis, media desperatis aut spernitis, quasi

vt

vt poësim, sic virtutem mediocrem nec dij nec homines sint laturi. D. Amicũ mihi mors eripuit. R. Amici corpus eripere mors potest, non amicitiã nec amicũ. Sunt enim ex illorum genere, quæ nec morti nec fortunę sub iacent, sed virtuti, quæ vna humanis in rebus libera, & quęcunque illi subsunt, libertate donare potens est: non esset tanti precij amicus si tam facile perdi posset. D. Sine amico remansi. R. Si rite colis amicitias, nec tibi veteres desunt nec noui vnquam defuerint amici, quin ex hostibus tibi amicos ea quidẽ reddet opinio. Nihil magis Augustum Cæsarem conciliauit Herodi, quàm quod is hosti suo amicissimum, séque per illum inimicissimũ se fuisse professus est, sua dignum amicitia iudicauit eum, qui tanta est virtutis & amicitiæ pulchritudo, vt etiam in hoste delectet cogátque illum quoque amare qui se oderit. D. Amicus mihi fidissimus obiit. R. In memoria tibi sepeliendus est tua, vbi clam sæpe tecum sit, & nũquam totus obierit: qui si tibi fortè aliter quàm morte perierit, non tu amicum, sed opinionem falsam amicitiæ perdidisti.

De absentia amicorum. *Dialogus* LIII.

DOLOR.

AMicorũ torqueor absentia. R. Solet id quidẽ euenire: sed qui amici n ortẽ fer re didicerit, aliquãto facilius feret absentiã, nec franget abitus quẽ non fregerit obitus. D. Abest mihi optatissim⁹ amicus, dextra manus dexterq; oculus meus abest. R. Et si irredituri abessent, nihil tamẽ non ferendũ viro dicerẽ, nunc redibunt & tua tibi restituetur integritas. D. Abest amicus dimidia mei pars. R. Dimidium animæ suæ Virgiliũ vocat Horatius, quod à multis postea vsurpatum iampridem in prouerbiũ venit. Sed si amicus nõ naturaliter tantum, sed ciuiliter possidetur, quid amicitiæ nocet absentia, quo minus tecum vbicunque sit amicus, sedeat, ambulet, colloquatur vel iocosa, vel seria? & quod præsens fortè non faceret, absens faciat? Nam si nil aliud videretis, nisi quæ sunt ante oculos, & sola vos præsentia delectarent, breuis admodum visio & angusta delectatio vestra foret. D. Amici absentis dulci desiderio laboro. R. At qui amatis soliti estis laborare non dulcibus. Accipe vero nunc quod vulgi aures vix capiant, dici nequit quam tenera quamque fastidiens præsentia sit interdum etiam amicorum, sæpe paruis offenditur, vt quos

valde

valde dilexeris, quorúmve præsentiam vehementer optaueris, non amicos modò, sed fratres aut filios, quòd fortè solicitudinis studio vel occupationibus tuis obstent, abesse non nunquam malis. In absentia nil amarum nil quod pungat præter desiderium, quod dulce tamẽ ne tu ipse quidem negas. D. Dilecti absentia me affligit. R. Est id fateor commune mulierum atque omnium muliebriter amantium, quorum delectatio omnis in sensibus est. Nihilominus de hisipsis Poëta loquebatur vbi ait: absentem absens audítque vidétque. Id si ita est, cur non amicus absentem quoque amicum audiet & videbit, nisi fortè purgatiores ad huiusmodi visionẽ lasciuiæ sunt oculi quám virtuti, aut plus aliquid dignitatis insano quàm casto tribuitur amori, cui præter honestos ac volucres cogitatus, quos pro libito' vagari & esse vbi velint, nulla distantia, nulla vis prohibet, epistolari quoque remedio consultum est, quo nescio an præsentia vlla sit gratior. Romæ quidem erat Marcus Cicero dum ad Quinium Ciceronem fratrem suum proconsulatum Asiæ administrantem scribens, cum tua inquit, lego, te audire, cùm ad te scribo, tecũ loqui videor. Et mox eum ad gloriæ excellentiam exhortãs, efficacissimum id dicit: in dictis factisque suis omnibus fraternam sibi

animo finxisse præsentiam. Nescio an Athenis, an vbi esset Epicurus, dũ amico scribens, Sic fac inquit omnia tãquam spectet Epicurus. Certè in Cãpania erat Anneus, dum Lucilium suum in Sicilia degentem literis alloquẽs, vt secũ studeat, secum cœnet, secũ ambulet hortatur, quæ facere ille non posset, nisi animo fierẽt, & non oculorum neq; auriũ, non manuum neque pedum ministerio indigerent. DOL. Oculi mei absentem amicum anxiè requirunt. RA. Non possum negare quin oculis aliquid per absentiam detrahatur, animo autẽ nihil, immo nec oculis quodammodo, vt prædixi, si tamen amicitia vera est. Vnde & illud apud eundem poëtam & legimus & laudamus Pallas, Euander, in ipsis omnia sunt oculis. Et Cicero ipse in epistola quadã, Balbum amicum suum in Galliis sub Cæsare militantem, non solum in animo habere, sed in oculis ferre se dicit. DO. Amicus abest meus. RA. Interdum non cognoscitur amicus nisi abesse cœperit. Sicut cunctis in rebus, sic in amicitiis, copia ingens gustũ hebetat penuria acuit. Quod si magister amorũ intermissionem amantibus vtilem dicit, quibus omnibus in præsentia est voluptas. Cur non eadẽm vtili sit amicis, quorum in virtute iucunditas tota est, quæ absentiæ nullum sentit incommodum, cùm vbilibet præsens

sit

fit? Noli ergo desiderio succumbere, sed amicum mente complectere, quem tibi nec discessus eripiat, nec mors ipsa. D. Amici dulcis absentiam amarè ferro. RA. Perfer modò, & molliores partes animi præsenti virtute consolida. Amariuscula enim hæc quam defles absentia, forsan in tempore chariorem tibi amicum & amici præsentiam effecerit dulciorem.

De graui naufragio. Dialogus LIIII.

DOLOR.

GRaui naufragio iactatus sum. R. Maris tu mihi memoras naufragium, animi autem siles, quasi verò vel grauius vel crebrius vllum sit. Ibi est tempestas illa cupidinum & affectuum ceu vẽtorum repugnãtia, quæ vos tensis concupiscentiæ speique velis, gubernaculo mentis excusso constantiæque ancoris in alto perditis, per omnes littorũ fluxus, perq; omnia maria circumuolauit: illud te naufragium in hoc traxit, tolle cupiditatẽ, nauigationem ipsam aut certè periculum nauigandi magna ex parte sustuleris: illa nõ in naues solùm, sed in scopulos & in mortẽ cogit miseros. Itáq; ferè omnes q suis auspiciis in mari pereũt, pri⁹ in animo periere, priúsq; illos auaritiæ demersit vnda quàm pelagi. Rara est quidẽ sine præcipitatione cupiditas

quicquid enim vult, cōfestim vult, moráſque omnes & illarum comites ſumptus odit, ea breuis in exitium via, & crebri prima naufragij cauſa eſt. DOL. Magno naufragio vexatus ſum. R. Didiciſti deum orare votáque facere & paciſci multa, quorum etſi metus cauſa fuit, tu tamē agnoſce fidem terræ redditus: non impune deus luditur, odit ille fidefragos. DOL. Fœdum naufragium paſſus ſum. R. De naufragio non queritur niſi qui euaſit. Gaude igitur ſaluus & doctior. Tranſacti periculi grata ſolet eſſe memoria, ſicut ex diuerſo finitæ proſperitatis amara recordatio. Qaanti veró olim faceres vidiſſe Tritones æquoreos & montes ſpumeos aquarum atque aſſurgentes fluctus in nubila & pelagi mōſtra natantia? Habes vnde brumali nocte ante focum fabellas horrificas narres attonitis, trepidulámque familiam admiratione ſuſpendas, iam quid ſit poëtica tempeſtas intelligis, & qui malè credulus ſtupor fuit, iam notitia certa eſt, quam bene vel metu mortis vel iactu mercium ſis adeptus. D. Duro naufragio laboraui. RAT. Sine labore nihil diſcitur, hoc ſi ſapis, perpetuum documentum tibi erit, ne quando amplius credere vitam ventis in animum inducas. DOL. Paſſus ſum triſte naufragium. RAT. Si primum, caue ne ſecundum adeas, ſi ſecun-

cundum, file. Scitum est illud Publij mimographi: improbè Neptunum accusat qui iterum naufragium facit. DOL. Terribili naufragio vix euasi. RAT. Nescio quid terribilius adeo sit in aquis mori quàm in terris, quandoquidem in alterutro moriendum est, seu quid optabilius vermiũ cibus esse quàm piscium: postquam tamen enatasti, cura ne iterum fracto vitam remo aut laceræ credas tabellæ. Disce terrenum animal terram pati, & cœlum potius ambire quàm pelagus.

De incendio. Dialogus LV.

DOLOR.

EX incendio vix abij. RA. An ne igitur euasisse fortunæ trahis ad iniuriam? sine queri Alcibiadem, qui hostili ex incendio non euasit, quamquam etsi terrestre præuideris, cœlestibus quis iam obstet incendiis? Romanus mihi rex Tullus Hostilius, & Romanus respondeat Imperator Charus; quorum primus Romæ in regia, alter in castris ad Tigrim amnem, si communibus historiis est fides, igne arsit æthereo. DOL. Bonis meis omnibus amissis nudus ex incendio euasi. RA. Quando precor hoc diceret seu Bias, vt omnes volunt, seu Stilbon, vt vult Seneca, qui incẽsa patria admonitus seu increpitus quòd nihil suorum bonorũ ex incẽdio

efferret vt cæteri: bona,inquit, mea omnia mecũ porto. Pręclarè siue horũ alter id dixerit,siue vterq;,quanuis hę voces ex ore primi semper auctoris clarius sonẽt,sed omisso auctore dicti veritas vtiq; nota est. Hærẽt nẽpe præcordiis vera bona, viuóq; nihil eripitur possessori,sed ne mortuo quidem. In anima enim sunt, quo nec fortunæ nec mortis dextra se porrigit:tu saluus & incolumis periisse tibi aliquid eorum doles,quę si tua fuissent,proculdubio tecũ hodie salua essent. Mihi etenim crede:vera bona non pereũt. Non est aurũ virtute nobilius, ne par quidẽ quod
est aurũ virtute nobilius, ne par quidẽ quod
non igne cõsumitur,sed purgatur. DOL. Magnum me afflauit incendium. RA. Cæculus nescio quis, famam diuinitatis igne quęsiuit. Apud Virgiliũ, Iulij comas flamma corripiẽs primam dubiæ spem salutis attulit. Seruio caput arsisse,nõ poëticũ, sed historicum regni omen fuit. Constat ex flãmis Iliacis prodiisse Romani Imperij fundatores. Denique & Heliam incendio obiisse, deúmq; ipsum in flamma ignis apparuisse, sacræ loquũtur historię, vt nõ immerito vestris in vrbibus index hic soleat esse lætitiæ, qui tibi materia est doloris. DO. Domus igne subitò cõflagrauit mea. RA. Et tẽplum Dianæ olim arsit Ephesiæ, tẽplum cœli deo sacrum Hierosolymis, ipsis
etiam

etiam qui illud incenderāt miserandum hostibus:& ætate hac Lateranensis arx illa religionis ac decus eximium orbis terrę bis flāmis exusta est,euidens & apertũ, vt mihi videtur,iræ cœlestis indicium,non mirabile fateor,sed tremēdum.Ad extremum,vt minores taceam,Saguntum,Numātiam & Corinthum innumeráſque alias & ſæpe tentauit Romam & nonnũquam penè ad vltimum& Carthaginem ſemel , & bis Troiam flamma combuſſit.Arſere vrbes arſurúmque mundũ ipſum credimus : tu in tuam domum auſum ignem qui in cœlum ac terras arſurus eſt quereris? DOL. Ex incendio vix euaſi.RA.Euaſiſti igitur,an id doles, niſi euaſiſſes ſiluiſſes, nunc autem viuus cinis cinerē fles extinctũ.

De graui negocio ac labore. Dialogus LVI.

DOLOR.

GRaui negocio defatigor. RA. Nulla ſine difficultatibus gloria.Nulla non virtus in excelſo habitat haud facile adeunda, cōfragoſum huc durúmque & ſcrupeum eſt iter. DOL. Nimio labore fatigor. RAT. Labor area eſt virtutum , requies voluptatum. nil ſine labore laudabile,nil excelſum. Proinde laudis Herculeæ fundamentum labor: nulla re magis Vlyxes quā labore cognoſci-

tur,quantalibet prudentia fingeretur,si ocio sa fuisset,ignota esset. Labor Romuleos duces,Scipiadas & Camillum,labor Fabios,labor Curios,labor Fabricium & Metellos,labor magnum quoque Pompeium,labor Hãnabilem , labor Iulium Cæsarem illustrauit: labor Catonibus,labor Mario famam dedit. Papyrium cursorem ac PosseninumNigrum laboriosa militia claros fecit. Vt philosophos , vt poëtas sileam,quorum vita omnis, quid nisi clarus ac delectabilis labor est? Quid de artificibus dicam,quibus ipsa qualiscunque est gloria,quo studio quærẽda sit, nosti,à quibus industria&antelucana vigilia præueniri: déque hoc queri solitum Demosthenem accepimus, qui profectò non paruus stimulus esse potest magna tractantibus , quando minima quoque sic animos acuunt atque exercent. Proinde omne genus hominum percurre,vbi famę multum& plurimum est laboris , & omnino virtutum amatoribus amandus est labor , sine quo ad eam quam amant & quam cupiunt gloriam peruenire fas non est. DOL. Labore exerceor continuo. RA. Parum profecerit magnus labor nisi sit iugis : nam & ipsa quæ labore quæritur gloria,nisi sit perpetua, nec magna videbitur. DOLO. Nimis crebris exagitor laboribus. RA. Nimium &

par

parum pro varietate patientium accipitur, ignauo labor omnis est nimius, nullus industrio. DOL. Multi me cruciant labores. RA. Non te cruciant si vir es, sed acuunt & exercent. Vis autem nosse quid inter laborem & delitias intersit, Sardanapalum confer cum Alcide, Sergium Oratam cum Attilio regulo, Apicium cum Caio Mario. DOL. Labor me iugis extenuat. RAT. Multis pro remedio labor fuit, & quos quies infecerat, defæcauit detersitque, nam curare illum animos constat & orientibus vitiis obstare & radicata conuellere. Denique inter priscæ virtutis ac sæculi exemplaris causas hinc labor à scriptoribus ponitur, hinc paupertas. optabiles corporum molestiæ, quæ medentur molestiis animorum. DOL. Durus est labor. RAT. Dura virtus, durus labor, mollis voluptas, mollis inertia, similia bene cohabitant, inter diuersa diuortium est. DOL. Nimium laboriosa sors est mea. RAT. Oneratum te ingrate accipis: nescis vt nocte media dum dicatæ deo virgines stratis surgunt, algent, vigilant & diuinis obsequiis exercētur, adulteræ suis interim perfruuntur illecebris: dum pro defendenda patria miles in castris, pro augenda dux in tabernaculo, pro ornanda studiosus inter libros excubat, leno infamis inter suas acies inque suis tentoriis conquiescit

quibus verò sit melius diffinire nemo cui vel modicum ingenui sit pudoris, hæsitet. DOL. Labore vrgeor acerrimo. R. Bene spera, causa tantùm laboris honesta sit, honestus est labor quóve vno claris ascribare nominibus: omnes quidem qui ad gloriam nitũtur, laboriosus atq; arduus trames agit: ad ignauiam deuexa & facilis via est. Deniq; quisquis nascitur, ad laborẽ nascitur; nec regũ filios excipio. Labor & virtus vestræ artes sunt, non ocium & voluptas, quibus qui se applicant, hi demum à natura hominum degenerãt atque in pecudem se transformant. DO. Graui atteror labore. DO. Idem cedentibus grauis labor qui nitẽtibus leuis est. Perfer modò forti animo, & assurge, præsentíque molestiæ finem confer. Multos quidem labor extulit, multos industria, sopor nullum.

De duro itinere. Dialog. LVII.

DOLOR.

DVrum iter pedibus meis ago. RA. Quid tu igitur alienis malles? Atqui neq; alienis manibus operari, neque alienis oculis videre, neque alienis auribus audire, neq; alieno palato degustare, neque alienis naribus vultis olfacere, quid hoc vnum singulare habet, vt tantùm pedibus ambulare delectet alienis. DOL. Pedes eo. RA. An verò in hunc

mun-

mundum intrasti eques, an exibis, quid permundũ ire nisi eques doles? O principiũ humile, & ô finis humilior, quam superba inter vtrunq; sunt media, & in breui cursu quanta prorsus obliuio terminorum, nec vnde certè nec quo pergitis meministis. DO. Iter lõgum cogor pedes agere. R. Cogi quidẽ durum fateor, cogi autem volẽs nequit, indignatio & dolor necessitatis põdus exaggerãt, patientia & cõsensu animi fortunæ cuspis obtunditur. Vis non cogi? fac sponte quod cogeris. Vis vt iter longũ breue fiat? volens i. DO. Equitare vellem, pedes ambulo. RA. An insaniæ parũ est vnum ob quadrupedẽ cuius vsum nescis, quãdiu tibi fortuna cõcesserit, naturæ numerum obliuisci? Quod multi faciunt qui vilis atq; intractabilis & caduci equi fiducia dediscunt pedibus suis ire, quibus quæso quid aliud quam diuitem cupias podagram, hoc est pedes inutiles, equos multos? DOL. Longum iter pedes ibo. RA. Ibis pro libito, nemo te transuehet, nemo morabitur, nemo concutiet, nemo deiiciet, nemo aget in præceps, vnus tibi labor viæ, vnum opus ire, nil tibi tuo cum vectore negocij. Non cogeris enim æquum frenare, non pungere, non adaquare, nõ substernere, non circũducere, non fricare, non pascere, non aut tergum vngere; aut arentem pedis vngulam, & tractare

digitis ancipites clauos ac nocturnos subdibus arcere concursus, & somno exciri, trepidus sempérque solicitus quid belua peruigil cum vicinis agat, saltem noctibus quiesces, nam qui equitant noctu etiam laborant. DO. Pedibus longum iter ago. RAT. Calceatus forsitan. Sancti autem patres nudis pedibus deserta lustrabant. Nuncij dei omnipotentis apostoli, mundi climata circuibant, hic ad orientem, ille ad occidentem, hic ad arcton, ille ad meridiem, nauigantes interdum, raró id quidem, neque aliter quàm cogente locorum situ, sed quem precor equitē legis præter vnum ex omnibus Ioannem? Neque id amplius quàm semel, ídque perexiguo viæ spacio, dum, quod Clemens scripsit, & Ecclesiastica habet historia, ad recuperādam perditi adolescentis animam, pia illum festinatio perurgeret. Quomodo autem equitarent, quorum dominus pedes ibat? Vix asellum semel quidem ille mox in crucē ascensurus ascendit. Quòd si sanctitate inaccessibili, hæc exempla te prægrauant: at Romanę legiones quæ orbem terrarum subegere, magna ex parte pedestres fuisse noscuntur: in quibus non se solùm atq; arma suis pedibus quisque portabat, sed multorū panem ac viaticum dierum, vallum quoq; quo in finibus hostium castra indies, circūspecta nocturnis
ab

ab insultibus tegerentur. Vnde elegantes Cicero noster quodam loco de militibus Romanis agens, cùm fortibus viris cæterarum gentium arma non impedimẽtum, sed quasi vestimentũ esse dixisset, hoc pręcipuum illis dedit, vt diceret. Romanis solis arma nõ vestem esse, sed vt humeros ac lacertos. At cùm eas quas dicebam militares sarcinas subiissent, tum demũ videri sibi esse vestitos, neu quis moderni sermonis consuetudine labi possit, militum appellatione pedites accipi, eósque ab equitibus quanuis vterque militet, hoc secerni nomine solitos multis Romanæ historiæ locis aduertere est. Proinde magnum tibi lenimẽ ac solatium laboris horum recordatio præstare potest. non inermi tantùm ac vacuo & duro, licet tuto tamen calle pergenti, sed armato etiam atq; onusto & periculoso tramite peditãti. Siquidem nihil ad tolerantiam asperarum rerum efficacius, quàm cogitate eadem multos fortibus animis fuisse perpessos. Pudet enim generosum spiritum, nõ posse vnum quod innumerabiles potuere, quę cogitatio non in laboribus modo qui difficiles, sed in his quoq; qui miserimi videntur cruciatibus in doloribus corporibus maximè in ipse demũ morte profuerint. Do. Longũ ergo durúmq; iter pedibus mœstus ago. RA. Nihil ęquè durum iter

lenit mœstúmque animum serenat vt nobiles ac suaues curæ, quæ nisi boni & docti, viri pectus incolere viásque omnes comitari nesciunt. Hic si grata societas amici læti & eloquentis accesserit, non tantùm leue iter, sed & breue videbitur. Multos iucunda confabulatio sic affecit, vt & viæ duritiem nō sentirent, & de breuitate longi licet itineris quererentur, neque iuisse sed vectos esse se crederent. Est & illud enim inter mimos Publij notissimum, Comes facundus in via pro vehiculo est.

De sterilitate annua. *Dial.* LVIII.

DOLOR.

STerilitate premor annua. RAT. Iam tibi fertilitas grata erit, optimè res omnis contrarij collatione cognoscitur. DOL. Fefellit ager meam spem. RAT. Non te ager fallit, sed improbitas cupiditásque animi: cuncta vobis ad nutum successura promittis insolentes, vestro digni iudicio, quibus ipsa rerum pareat natura, quæ si suum ius seruare ausa profundam semel auaritiæ vestræ præruptámque voraginē, cui nihil est satis inexpletam liquerit, insolēs vobis & auara atque iniuriosa videbitur. Non sunt hæ autem iustæ nec modestæ spes, sed immodici figmenta desiderij, ea quidem fingitis euentura, quæ cupitis, si quid deest damnū dicitur: tuus ager

suum

suum morem tenuit, & tu tuum tenes. Terræ etenim vbertas & sterilitas alterna, sed cupiditas vestra perpetua est. Vos iniquissimi omnium interpretes, cùm illam gratè & sobriè, hanc patientes ac fortiter ferre debueritis, illam contemnitis, hanc defletis, illa tumidos facit, hęc querulos. DOL. Ager meliora pollicitus me fefellit. RAT. Terram bobus àc rastris, cœlum votis ac precibus fatigatis. Ventorum spiritus, opportunitas imbrium, germinum decor, agri species, puluis hybernus, lutum vernum, æstiui soles, maturitas autumnalis, omnia cupidos in spem trahunt, vt arentem stupam flamma omnis incendit, vt inanem puluerem flatus omnis impellit, sic auarum animum lucrum omne suspendit atque erigit, omnísque nõ rei mõdò, sed vel tenuis spei iactura confundit ac deiicit. Sed frænate miseri motus incõditos, infinitam concupiscentiã corẽcete, & spem credulam mille tandẽ delusam successibus castigate: quid nũc cœlũ terrámq; respicitis? Non aliunde fertilitas quàm à deo ẽst. Illũ mortales agere sinite, & videte quid agitur, & laudate. Sinite opificẽ operari, & vnius artificij perito homini exhibendam reuerentiã non negetis deo. Pudeat terrea vascula cœlestum figulum arguere, sed in omnibus illi voce atque animo gratias agite, qui necessi-

tatum conſcius veſtrarum,neq; cupiditatum neſcius illis ſuccurrit,his occurrit: vtrobique miſericors vtrobiq; terribilis in cõſiliis ſuper filios hominum,vt de illo ſcriptũ eſt, ſperare itẽ tãdem nõ in agris veſtris,ſed in domino & facite bonitatẽ & inhabitate terrã & paſcimini in diuitiis eius, delectamini in domino & dabit vobis petitiones cordis veſtri, quæ vbi cœperitis in domino delectari,auarę eſſe non poterũt neq; iniuſtæ. Reuelatæ domino viam veſtrã & ſperate in eo,& ipſe faciet. Iactate ſuper domino curã veſtram & ipſe vos nutriet:quid cœleſti manu æditi non niſi terram cogitatis,terramq; diligitis? Nolite has ſacras voces vt ſoletis ſpernere : nolite auras pluuiáſq; & tẽpeſtates idoneas aucupari aut precari:nolite in terra ſpẽ habere, ſed in illo qui reſpicit terrã & facit eã tremere , qui de ſaxo duriſſimos fontes liquidos elicit, qui te denique ab agello tuo falli paſſus eſt,ut in illo ſpem poneres qui nõ fallit. DOL. Multum ſolita de copia demptum eſt. RAT. Id modò ſubducitur quod plus æquo vel dederũt anni præcedentes vel ſequentes dabunt. Modeſtię quantulũcunq; ſat eſt : auaritia lucro creſcit eóque fit pauperior quo plus habet. Magna vitiorum genetrix, magna nutrix atque hortatrix eſt copia. Patere malis tuis demi aliquid,quo minus copiæ, minus erit inſolentiæ,

tiæ, minúſque libidinis. Adde quòd hæc tui ruris iniuria apud multos beneficium ac largitas haberetur, túque ipſi ſi aſſeuiſſes inopiæ, vbertatẽ hanc & copiam iudicares, tantum in iudicio rerũ ſemper conſuetudo præiudicat, tantámq; vim habet, nunc quid mirum ſi temperáta faſtidiunt, qui ſuperuacuis aſſueuere, qua nulla maior procella modeſtiæ eſt? Do. Sterilitas vrget inſolita. R. Sæpe quidem fortiores viros plaga fert ſterilis, fertilior molliores neque fert modò, ſed facit, atque alibi natos durat aut mollit. Si molliuit Gallos primum poſt Romanos Aſia, Alexandrum Babylon, Hannibalẽ Capua Contra verò Romanam indolem durauit & cotis in morẽ acuit illa arens & ſcopuloſa pars Ligurum: te quem copia molliebat, duret inopia. Sobrietatem te doceat ager tuus, & quod libri vberes nequiuere, glebæ faciant aridulæ. Nemo deſpiciendus eſt magiſter diſciplinæ vtilis: diſce bene viuere: diſce vel ſenex, diſce vel nolens, diſce denique vel indignans.

De villico malo & ſuperbo.

Dialogus. LIX.

DOLOR.

VIllicum inſolentem patior. RA. Inſolentem tantùm & non furem, bene tecum agitur. DOL. Villicus malus eſt mihi. RA. T.

Malum fer equanimis, villicus nisi pessimus bonus est. DO. Villicum durum ęgrefero. R. Mollem delicatúmque ferres ægrius, durities rusticorum epitheton est, duris cum bobus, cum stiua & vomere, cum ligonibus & rastris, dura denique cum tellure luctantur, quid ni ipsi etiam duri sint? si nil aliud est quàm durus, bonus est villicus. DO. Rusticũ importunum ferre nequeo. RAT. Atqui vel feras villicum, vel ipse villicus sis oportet, vel incultum rus elige: dura sunt omnia. DOL. Rusticus intractabilis, indigestus est mihi. RAT. Nil horum impræmeditatum tibi esse debuerat, mox vt terram habuisti labores varios præsagire sterilitatem & villici fastidia debuisti. Dixi dũ rure gloriareris excul-to, rusticos vltimos hominum terris abeuntem iustitiã reliquisse. Si vnquam genus humanum reuiuisceret eosdem illos puto vltimos reperturam, ita quos sequebantur præcesserunt, malorúmq; omnium pessimi facti sunt. DOL. Asperrimus villicus est mihi. RA. Vbi veritas dixit quòd terra homini spinas & tribulos germinaret, subintelligendum fuit & rusticos tribulis cunctis asperiores. DO. Villicus est mihi nequissimus. RAT. Aut villici nequitiam tolerare condisce, aut famem perpeti. Mutare enim villicum non proderit: ad vnum modum ferme omnes

facti

facti sunt, nisi quod semper peior est vltimus. DOL. Villicus fur est mihi. RAT. Dixisti tandem quod dicturum præstolabar: ita enim furtis addicti sunt, vt eis aliquanto sit dulcius id modicum quod furantur, quàm quicquid ex omni iusto labore percipiũt, & hoc ipsum tandem est ferendum, nec queri vnus debet quod omnibus est commune. Profectò autem & si poëta rusticos vltimos à iustitia derelictos faciat, vt bis dixi, apud vos tamen hominem primum humano semine genitũ & agricolam fuisse constat & parricidam, vt fuisse semper pessimi videantur, dúmq; id recolis, non mireris fures. DOL. Villici culpa rus perditum ac desertum est. RAT. Hoc quotidie multis clarioribus, Anaxagoræ accidit, & Architæ, vterq; credo doluit, neuter excanduit.

De furtis. *Dialogus.* XL.

DOLOR.

ID modicum quod superest à furibus vix defẽdo. RA. Rure te villicus tuus patientiam mali huius edocuit quamq; in vrbibus exhiberes. DO. Me fures infestant. RA. Contra hoc malum nil querelis agitur, suppliciis opus est. Interim custodia proficit vigilanti. Sunt qui nihil custodiant & accusant fures, cùm vetus sit prouerbium, quòd occasio furem facit. DO. Limen meum fures obsident.

R A. Claude hostium, obde seram, aperi oculos atq; intende, si negligis, temetipsum culpa. Rarò fur intentis obfuit. Illi iustius queruntur quibus non sunt domus, quales sunt quidam populi sub meridiem & sub arcton, & ideo apud Scythas vt scriptum vides, nullum scelus furto grauius. Et sequitur ratio: quid enim inter syluas superesset si furari liceret. D O. Fures mihi subtrahunt res meas. R A. Suas fieri volunt, nec tu vetas. Puta ergo negligentiam tuam plecti rerúmq; te tuarum custodiam hoc precio doceri: vtilia non discuntur gratis. D O L O R. Mihi molestissimi fures sunt. R A T. Importunum planè genus hominū, iure optimo bonis omnibus odiosum non modò vt pestilens sed vt vile. Sic enim habe: non enim aliter quàm summa animi vilitate aliquē ad hoc trahi. Haud immerito igitur Aurelius Alexander princeps iuuenis sed bonus, tanto furum odio flagrauit, vt de illo scribat Helius Lampridius si quem talium vidisset, paratum digitum habuisse vt illi oculum erueret, tantúq; eum stomachi fuisse in furtorum infamia laborantes vt si eos casu aliquo videret. cōmotione animi choleram euomeret, toto vultu inardescente ita vt nihil loqui posset: nobilis prorsus indignatio generosi animí, verè ingēs furtum fœditas, quæ viro forti & sublimi sic subito

bito nauſeã extorqueret Quinimo, cùm quidam ex honoratis aliquando furti reus ambitiosè tandem fauore quorundam amicorum regum ad militiam aſpiraſſet, & ſtatim in furto deprehenſus eſſet, vix enim illi vitio aſſueti deſiſtere vnquã ſciunt: quæſiuit Alexander à regibus qui illũ promouerant, quid apud eos paterentur fures, cumq; illi reſpondiſſent, crucem: illico eum de illorum ſententia crucifixit Dolo. Furtis infeſtor. RAT. Contra furta bona eſt vigilantia atque cuſtodia, ſed optima eſt paupertas. Quandiu aliquid eris quod furibus dulce ſit, eorum vel manus certè vel oculos non euades: vis fures non metuere, pauper eſto.

De rapinis. Dalogus. LXI.

DOLOR.

A Prædonibus ſpoliatus ſum. RA. Quamuis ciuili lege, niſi fallor, ſcriptum ſit quod nullus fur improbior quàm qui vi rapit, ſunt tamen clandeſtini fures me iudice viliores, illi enim fraude agunt, hi autem vi. Et ideo iuxta ſententiã Ciceronis: illi vulpeculis, hi leonibus aſſimilantur. Adde quòd fures rebus ſpoliant ingeruntq; ſuſpitiones: at prædonibus ſpoliaſſe ferè ſat eſt, ſuſpitionibus non relinquunt locum. DOL. I prædones incidi, qui me nudum reliquerunt. RAT.

Incidit in prædones Cæsar,á quibus nõ ſpoliatus modò ſed captus magno ſe tãdem precio redemit,futurus rerum dominus,quamuis huic damno ſolatium vltio mox ſecuta præbuerit, non exiguũ lenimen iniuriarum. Incidit in manus hoſtium Regulus totiens iam victor, qui magno cum imperij veſtri damno atq; diſcrimine eũdem immani ſupplicio peremerunt. Incidit in hoſtes quoque Valerianus Imperator, qui eum multo cum imperij dedecore fœdo ſenili ſeruitio confecerant:tu ſi nihil vltra quam ſpoliatus es, & fortunæ tuæ & prædonibus gratiã habe qui tibi libertatem vitámque reliquere. Non eſt enim aliud beneficium latroñũ,quàm quod Cicero ait in Philippicis, cõmemorare poſſint his ſe vitam dediſſe quibus non ademerunt. Fer tu igitur ſortem tuam communem tibi cum magnis his atque aliis claris viris, etſi comparetur, facilem etiam atque optandam,neque fœlicior eſſe velis his qui dicuntur fœliciſſimi.

De dolo malo. Dialog. LXII.

DOLOR.

A Circũſcriptoribus ſum deceptus. RA. Miraris, Mirarer ego ſi inter homines conuerſando illæſus euaderes. Quis homo enim hominem non decipit ? Fides exultat, regnat fraus,hocne nunc nouiter perpendis?

Non

Non tanto studio neq; tot laqueis venatores atq; auceps feras ac volutres captant, quot versuti homines alios quosque simpliciores. Quod si vnquam verum fuit, vestra ętate verissimum est. Monstratur digito fraudum magistri; & ille prudentior iudicatur qui peritior est fallendi. Visne igitur non decipi? aut morere aut fuge hominum consortia. DO. Dolo malo vnde non timui circumuentus sum. RA. Si timuisses, deceptus forte tam facilè non fuisses, & nūc cogita an tu quem quam aliquando fefelleris. Estis enim fere omnes ad fallēdum proni, feres autem facili9 ab altero tibi fieri, alteri quod feceris. Sed vos & quæ facitis aliis non sentitis, & quǽab aliis fiunt vobis pati non potestis, rerum omniū iniquissimi iudices. DOL. Dolo amici dānum tuli. RA. Erras vt in multis: nullus in amicitia dolus est. Sed in hoc etiā vulgo erratis, amicos creditis qui nō sunt: amicitiáq; rem inextimabilem atq; sanctissimam facili probatis experimento, vsq; adeò rerū vilium curiosi, leui comessatione, aut breui cōfabulatione quæritis amicum: nec citius quæritis quam perditis, si tamen quod non habetur perdi potest. Postea ab amicis vos deceptos dicitis; & hanc infamiam amicitiæ inuritis innocenti. DOLOR. Dolo damnificatus sum. RATIO. Multis profuit falli, eris cautior in reli

reliquis: quidam paruæ rei damno maximarum rerum pericula declinarunt. DOL. Circumscriptor iniquissimus me fefellit. RAT. Immo tuũ exercuit atque excitauit ingeniũ, docuítq; non fidere nisi expertis & probatæ fidei. Enumerarem exempla quibus casum tuũ solareris, nisi essent innumerabilia. Quis enim viuens non decipitur? Quicquid mali mortalib⁹ accidit minus est quàm quod homo patitur ab homine. Et quoniã sequi omnià nec possibile nec necesse est, memento Caninij, qualiter Syracusis fuit dolo malo quondam à Pytio circumscriptus: habet tamẽ Caninius quo solari queat, eques Romanus ab extraneo & viuente deceptus, cũ Augustus Cæsar Imperator Romanus à Romano ciue moriente delusus sit: nota res est, vt Marius quidam qui ipsius Augusti beneficio ab infimo militiæ gradu ad summus honores atq; opes ascẽderat, semper publicè prædicare solitus, se illum vnum hæredem habiturum, eiq; bona sua omnia relicturũ, à quo omnia percepisset, idipsum cũ pridie quam obiret eidem affirmasset Augusto fraudulẽtum spiritum emisit, tandem nulla Cæsarei nominis, vel tenui mentione in testamento habita. Dignus verè cuius cadauer vnco in Tyberim traheretur: qui dominum ac bene factorem suũ fallere nec morte dedisceret.

De

De habitatione angusta. Dialog. LXIII.

DOLOR.

ANgustè habito. R. Angusta domus ad multa est habilis: inter alia contra fures vtilis, de quibus paulo ante querebaris, q in ea latebras nõ habent, sicut ex aduerso de magna domo rectè dicitur, quòd dominum fallit & prodest furibus: arctam sanè vel amplam domum pro numero inhabitãtium accipio, tu nũc vt tibi videris angustè habitas. At quãto habitat angustius anima tua quantóq; fœdius inter saniem & cruorẽ, nec migrare illam inde si fieri possit vnquam velis. Do. Arcta domus est mihi. R. Domus lutea cœlestem animum non angustat, sæpe parua domus magnæ gloriæ capax fuit, cum magna interim multæ infamiæ plena esset: nõ format domus animum, sed ab illo formam accipit: vt læta igitur atque honesta pauperũ tuguria esse possunt, sic infames mœstæque regum arces diuitúmque palatia. Nulla tam parua domus est quam non amplificet magnanimus habitator magnóque hospiti præstet idoneam. Dol. Parua domus mea est. Ra. Parua Euandri regia magnum cœpit Alcidem, modicis ædibus futurus mundi dominus natus est Cæsar: pastorali casa Romulus ac Remus tã magnæ vrbis auctores educati: non amplis atriis habitauit Cato: volu-

bili Dolio Diogenes, Augusto tugurio Hilarion: imis terræ specubus sancti viri: in exiguis hortulis magni philosophi: sub diuo modicisue sub tentoriis summi duces: in stupendis palatiis Caius & Nero: tu cum quibus habitare malles, elige. DO. Angusta est mihi domus & humilis & inculta. RA. Muri fures ventósque submoueant, & vtriusque peiora vulgi tædia, tecta frigus, æstum, soles, imbres arceant, turres aëreæ volucribus, domus ampla superbiæ, ornata luxuriæ, referta cupidini, nullum virtus spernit habitaculum nisi vitiis occupatum. DO. Peranguste habito. RA. Visne tibi domus omnis amplissima videatur, sepulchrum cogita.

De carcere. Dialogus LXIIII.

DOLOR.

CArcere claudor indigno. R. Melior est indignus carcer, quàm indigna libertas, multoq; satius immeritum pro iustitia mala pati, quàm per scelus bonis affluere, quanuis nec mala illa dici debeãt, neq; hæc bona, sed loquor vt vulgus, quod dolorem malum ingens, voluptatem summum bonum iudicat. DOL. Carcere clausus sum. RA, Quis non carcere clauditur, aut quis inde digreditur nisi dum moritur? Vetus hæc tua omniúmq; sors

est, vnde propriæ, vnde nouæ igitur querelę? Ita enim scito, ex quo die natus es & antequam nascereris, in carcerem atque in vincula missum te, illius imperio cui omnis cœli ambitus exigua domus est: & si quid summo creditur poëtæ, tenebrosum vtique carcerem & cæcum. Illius carceris exitum si fœlicem cupis, huius angustias non horrebis, sicut nec supplicia, nec mortem, nec humani aliquid ad quorum patientiam & contemptum nisi præparatus armatúsque erit animus in quacunque fortuna, calle graditur ancipiti. Do. Turpi carcere claudor atque angusto. RA. Nullus carcer turpior & angustior nullus, quam iste corporeus quo vsqueadeo delectaris atq; vnde tantopere solui times. Do. Carcere detineor importuno. R. Multos periculo instāti atq; hostiū manibus carcer eripuit. Multis limen carceris pro clypeo fuit & quod intrasse profuerat exisse nocuit, vt exitu admoniti quod horruerant, vitæ quod optauerant, miserum faterentur. D. Carceri mancipatus sum. R. Quid scis an fortasse non carcer, sed vt dicitur custodia sit? quotiens vinculis explicitos hostilis mucro, siue hoste sæuior paupertas inuasit? quotiens euasisse pœnituit, & carcerē quē diuturnum queri cœperāt, non fuisse perpetuum questi sunt? Vidim⁹ in carcere quosdā lautè viuētes,

mox inde digreſſos tenuem ac difficilem vitam mœſto ſine clauſiſſe. D. Miſeram in carcere vitam dego. R. Quidam libros in carcere texuerunt, tu querelas texis inutiles. Quidam literas in carcere didicere, tu patiētiam dediſcis. D, Carcerali cuſtodia vinct⁹ teneor. R. Plerique cauernis ac ſpeluncis, alij ſe murorum anguſtiis incluſere, carcerem ſpontaneū vel dei amore vel mundi odio vulgíq; faſtidio eligentes : tu ſi hoc animo non es, tuíq; carceris finem cupis, expecta : aut te hinc homo eruet, aut mors quæ clauem carceris alteram habet. Vnus quidem introitus, exitus multi ſunt: alium miſericordia, alium ius eruit, alius innocētia ſua, alius cuſtodum negligentia euaſit, alius precio, alius ingenio, & vel ſubterraneis cuniculis, vel per tenebras amicæ noctis elapſus eſt, quibuſdam patrum memoria terræmotus & ruina carceris viam fecit: ad poſtremū quos nihil emiſerit, mors abſoluit. Nec minus varij euadētium euentus. Marium conſulatui carcer dedit, Iulium Cæſarem Piratarū cuſtodia ſummum miſit ad imperium. Hac ætate quidam de limine carceris ad dominum tranſiuere, & catenam ſibi excuſſam iniecere aliis. Denique regulum & Socratem multóſque alios non tam carcer extinxit, vt viſus eſt, quàm carceri clarus finis eripuit. Et ad ſummam,

quoſdam

quoſdam carcer ad inſignem gloriam, alios ad eximiam fortunam, ad regnũ alios, multos ad cœlum miſit ad ſepulchrum omnes, nullum cepit quem non redderet.

De tormentis. Dialog. LXV.

DOLOR.

INiuſtè torqueor. R. Quid nunc diceres ſi iuſtè? Nullum nempe tormentum conſcientia maius eſt. Illa incolumi, hæc externa deſpicito, intra te conſolator tuus. DO. Torqueor prorſus indignè. R. Tortoris miſerere tui, ille te grauius torquetur, quamuis enim mundus obſtrepat: minus mali eſt pati iniuriam quàm inferre. DO. Torqueor. RA. Nouum mali veteris lamentũ: nunquid enim non antea torquebaris? inter tormenta natus, inter tormẽta vixiſti, inter tormẽta moriturus: quid nunc noui accidit? Mutãtur tormentorum ſpecies, tormenta non deſinunt: excute totum tempus ætatis, quem ſine tormentis diem egeris, recordare. Aliqua falſis forſan gaudiis adumbrata reperies, veris autem plena tormentis, quibus ſi acriter æſtimes, nullam vitæ partẽ vacare fateberis. Vnde nõ immerito quibuſdam omnis vita ſupplicium viſa eſt: ſed vos nihilominus quam hæ philoſophicæ voces tangunt, hærent quippem aurium veſtibulo, mentis clauſtra non

subeũt, hîc ad omnem corporis offensiunculam ingemiscitis, animi iuge mortiferúmq; supplicium non sentitis: illic impatiẽtes, hîc hebetes. D. In eculeum leuor. R. Quid refert, in eculeum an in lectulum torquendus ascẽderis? Te carnificis nodus premet: at hũc febris, hunc podagra, hunc vxor, hũc filius, hũc amica, hunc diuitiæ, hunc paupertas, hunc medici manus, hunc magistri ferula, hũc nequam seruus; hunc dominus insolens, hũc infinita cupiditas spésque anhelat, nunc tortore quolibet peior metus. Perquire mortaliũ status, vix illum inuenies non in eculeo pendentem: sed cùm mille sint eculei, nisi ligneum non timetis? D. Torqueor. R. Aut innocentia in tormentis, aut iustitia teipsum consolare: nam si iniustè torqueris gaudendum est, experimentum ibi atque aliis & fulgor quidam tuæ virtutis accesserit, attracti ac sublati fragrantior ac notior fama erit: vt bene oleant, teruntur aromata, & pulcherrima rerum ne lateant attolluntur. Sin id iustè pateris acquiesce remedio, & concretæ sordes flãmis aut asperitatibus eluuntur, & magni mali medicina tristior sit oportet: quem morborum tædet, amara non respuat, quem scelerum pœnitet, supplicia non recuset. D. In eculeum tollor. R. Si immeritus, habes vnde ex alto sæuitiam alienam despicias. At si meritus;

ritus, vnde à terra diuulsus ipse tuū clarius aſpicias crimen, quódq; commiſſum doles nō doleas plecti. Do. Torqueor. R. Aut tentatur virtus aut punitur vitium, alterum ſępe vtile, alterum ſemper expediens. Bona exercitatio iuſti eſt, peſſima nocentis impunitas. D. Torqueor. R. Diſce iter ad patientiam & ad mortem.

De iniuſto iudicio. *Dialog.* LXVI.

DOLOR.

INiuſto iudicio damnatus ſum. R. Vnius iudicis, aut paucorum voce teſtium damnatus populi vocib⁹, aut tacito iudicio, quód que eſt melius conſcientia ipſa tua, quódque eſt optimum diuina ſententia abſoluendus. Siquidem ad tribunal æternum iudicis iuſti prouocatio ſalua eſt: ſolet is perperam iudicata reſcindere. Dol. Iniuſtè iudicor. RA. Vt iuſtitia iniuſtos, ſic iniuſtitia iuſtos premit. Vbi igitur iniuſta damnatio, ibi iuſtus eſt reus: nemo autem tam demens niſi inſaniat vt hæc peruerti ſéque iniuſto iudicio premi velit. Nemo tam pauidus niſi ſit peſſimus, vt non potius damnari eligat iniuſto iudicio quàm abſolui. Tanto enim id ſatius, quāto eſt melior oppreſſa iuſtitia quàm imperioſa nequitia, quantóque eſt opta-

bilior mēs bona quàm propitia fortuna, quā uis illa laboribus ,hęc delitiis affluat. Plus dicam , tanto est melius iustè etiam damnari quàm iniustè absolui, quanto est peius impunitum quàm punitum crimen : in hoc enim sceleri iuncta iustitia est, malo quidē magno bonum ingens: in illo autem scelus & impunitas, quę nescio an scelere ipso peior sit, vna certè & iustitiæ hostis & multorum radix est scelerum. DOL. Iudicio grauor iniquissimo. RA. Mens in solido fundata & bene sibi cōscia humeros habet inexpugnabiles, superimpone quantumlibet damni, infamiæ, supplicij, nullo fasce curuabitur, & viribus suis & multo maximè cœlesti ope cōsistet. Erunt præterea quorum sese paribus soletur euenti bus haud spernendi comites. Romæ Furius Camillus ac Liuius Salinator: Athenis Aristides atq; Melciades, multiq; alij: inter quos quidem, quod mireris, Cicero & Socrates: an te horū alicui, an Publio Clodio similem fieri malis? atq; horū quisque ciuis optimus & in sua vrbe clarissimus, sed iudicio damnatus, & vel in exilium , vel in carcerem vel in mortem actus. Ille verò scelestissimus, & inter multa flagitia notissimi quoque cōuictus adulterij, violentarúmque religionum concordibus omnium iudicum sententiis absolutus est, quisquam ne adeo falsæ metuens infa-

infamiæ est, qui non illius absolutioni Ciceronis hostis sui damnationem atque exilium anteponat: sed humana hæc atq; cõmunia. Sin altius aspicis, videbis pressum falso iudicio cœli regem familiámque eius dilectissimam tanti vestigiis hærentem ducis, & qui hunc postea secuti sunt, tanta innocentia tantísque virtutibus in hos ipsos iudiciarij turbinis incursus ac scopulos incidisse. DOL. Falso iudicio offendor. RAT. Est qui te iudicet, is qui facit iudicium iniuriam patiẽtibus, quíq; ait: mea est vltio & ego retribuam eis in tempore. Est & vbi non cogitas, ipso iudicis aut testis in pectore, magni ibi habitant vltores, nullius beluæ morsus est acrior quàm conscientiæ. DO. Iniusto iudicio læsus sum. R. Illatis iniuriis bene vti, ars nõ vltima est, qua instructo sæpe profuit iniquitas aliena, cùm sua cuique semper noceat, prosit nunquam. DOLOR. Innocens damnatus sum. RATIO. Quid igitur nocens malles? Sic enim Xãtippæ coniugi Socrates moriens respondet, muliebriter lamentanti, quod is innocens moreretur. Atqui & si aliqui contrarium opinati sint, longè tamen est innocentem cõdemnari tolerabilius quàm nocẽtem. Hîc enim solum suppliciũ graue est, illic & causa supplicij. DOL. Iniusto populi iudicio damnatus sum. RATIO. Expectas vt populus in te re-

ctum videat, quod nec in se nec in alio vnquam vidit? Magnum tuæ innocentiæ argumentum fuerit à nocentibus condemnari. D. Populus immeritum me condemnat. R. Idem hercle non immeritum, sed multa & magna promeritum Camillum, de quo nunc loquebar, & Liuium ipsum, denique Scipionem Africanum alióſque Cornelios tales viros iniuſtis iudiciis agitatos ad voluntarium coëgit exilium. D. A rege innocens condemnor. R. Ei regum plærumque sententiæ non iuſtitiæ, sed vindictæ sunt: quiſquis liberius verbum contra licentias regias emiſerit, cuicunque in interitu libertatis frõs obductior fuerit, is læſæ reus erit maieſtatis. D. Sed condemnor à iudicibus. R. Iniquo iudice nullum venenoſius eſt animal: á ſerpente læſos se dolent quidem homines non queruntur: fecit enim ſerpens quod ſuum erat, quanuis non quod placitum patienti: certè iudices erant qui eos etiam de quibus dixi Socratem condemnarunt, Clodium abſoluerunt, quorum vtrum eſſet iniquius dubitari poteſt. Proinde in populis aũt ſub regibus atque in ducibus degenti, propoſitum animo eſſe debet, aſpera quælibet & iniuſta patienda ſi veniãt, non deflenda cùm venerint.

De

De exilio. *Dialogus* LXVII.

DOLOR.

EXilio pellor iniusto. R. Quid tu igitur, iusto pelli malles exilio? Nēpe quod ad iniuriæ cumulū ais, in diuersum trahitur: habes enim iniusti exilij solatium comitem iustitiam, quæ iniustos ciues destituens te secuta tecū exulat. D. Iniusto exilio pulsus sum. R. Ante rex expulit, an tyrannus, an populus, an hostis, an tuipse? Nam si rex, aut iniustum exilium non erit, aut ipse non iustus, atque ita nec rex quidem. Si tyrannus, ab illo te pulsum gaude, sub quo boni exulant, fures imperant. Si populus, moribus ille suis vtitur, bonos odit, & his quoque multiceps tyrannus nunquam sui similem pepulisset: Non te igitur patria, sed malorum cœtibus arceri, neque in exilium, sed in partem bonorum ciuium cogi putes. At si hostis, agnosce iniurię leuitatem, non hostiliter sæuiit, qui omnia cùm posset, patriam abstulit, spem reliquit. Sin tuipse, mores populi perosus aut tyranni abitum elegisti, non modò ne doleas, sed etiam gloriare virtutē patriæ prætulisse: non tu flebilem, sed honestam & prorsus inuidiosam bonis atque optabilem non iam exilij, sed absentiæ causam habes. Spōte Pythagoras Samon liquit, Athenas Solon, Lycur-

gus Lacedæmona,Romam Scipio.D.Exilio damnatus sum. RA. Multos exilium honestauit, multos acrior aliqua fortunæ vis atq; iniuria notos reddidit& illustres:quid te vetat illis inseri, qui quasi ignem de silice clarã famam collisionibus quæsiere? DOL. In exilium agor. RA. Habes in historiis magnos rei huius socios, quorum speciosissimus comitatus,nõ sensum modò doloris imminuat sed obliuionem afferat.Non minor in exilio Camillus fuit quàm fuisset domi: quãtus ciuis, quantus exul,qui victorias ac triumphos non iustitia minus quàm prosperitate cõspicuos in Capitolium duxit, mox hinc pulsus pro accepta iniuria ingratæ salutẽ patrię rependit.Non facilé aliud tam clari exulis exẽplum fateor:sed Rutilius & Metellus tã nihil exilio fracti sunt, vt Rutilius reuocatus ab illo cuius nutui non parere capitale erat, exilium amplexus,reditum cõtempserit, seu ne vlla in parte senatui iniustisq; licet legibus patriæ obstaret, seu ne fortè exul iterum fieri posset:At Metellus eodẽ quo in exilio profectus erat, vultu atq; animo remearet. His Marcellus accedat, hic vltimus qui in belli ciuilis tempus incidit,pulsus nempe,non solitam modó constãtiam honestarúmque artium studium nõ omisit, sed strinxit arctius, & publicis liber curis,vni excolendo animo tam

tam ardenter incubuit, vt ad scholas missus honestissimas, nō ad exilium videretur: quod quidem in Cicerone conspectius operū splēdor & literarum copia maior fecit, nō exilij modò, sed carceris dulce solatium. DOLOR. Exilium patior. RATIO. Exilium breuè citò te patriæ tuæ reddet: longum verò aliam tibi patriam dabit, vnde exulent qui te exulē voluere, dedissétque nunc si ad naturam rerū, non ad opiniones hominum aspiceres. Valde enim angustus est animus qui sic ad vnum terræ angulum se applicat, vt quicquid extra sit exilium putet: multum abest exilij deplorator ab illa animi magnitudine, cui totus orbis carcer exiguus videtur. Interrogatus Socrates, cuias esset, mundanus, inquit, sum. Verè Socraticum responsum, Atheniensem se alius respondisset, Socrati autem patria omnium mundus erat, non hic solum quem vulgo mundum dicitis cùm pars vltima mūdi sit, sed cœlum ipsum quód hac rectius appellatione comprehenditur. Illi patriæ destinati estis ad quam si suspirat animus, qualibet, in parte terrarum peregrinum atque exulem se nouerit. Nam quis patriam vocet vbi non habitet nisi ad breue tempus? Illa verè cuiúsque patria dicenda est, vbi quisque perpetuò securus ac tranquillus deget: quære hanc in terris, puto irrita erit inquisitio. Vt

naturæ autem lex est data mortalibus ac præscripti fines, dum hic viuitur terra omnis patria vestra est, intra quam qui se exulem facit, non tem rei quàm animi vitio laborat. Non habemus hic manentem ciuitatem, dixit Paulus. Omne solum forti patria est: inquit Naso. Omne homini natale solum, ait Statius. His te vocibus armatum, velim quibus vbique vnus & vel nunquam vel semper in patria tua sis. DOL. Ire in exilium iubeor. RAT. I sponte, peregrinatio erit nō exilium, & memento quibusdam exitum, quibusdam verò reditū pro exilio fore: sunt quibus nunquam peius quàm in patria sua sit. DOL. In exilium cogor. RAT. Cupiendo quod cogeris, efficies ne cogaris Omne violentum patiētia vincitur, & desinit esse violentū quod volenti fit. DOL. Ire in exilium est necesse. RAT. Tu fac volens quod vel nolens faceres fac lætus omnia, ne quid mœstus patiaris: ita omnem vim necessitatis, omnes clauos quos ad amatinos illi tribuunt catenásque, omne tædium molestiamq; discusseris: sed vos impossibilia cupitis, necessaria fugitis, vtrumq; nequicquam. DOLO. In exilium co. RATIO. Immo forsan in requiem, sub obtentu falsæ miseriæ vera fœlicitas, iam saltem ab inuidia tutus eris, propera mixtámque cum gloria securitatem arripe: tutis & honestis latebris

bris nihil eſt dulcius, nullæ his conferri poſſunt vrbium plateæ. DOLO. Pellor è patria, RATIO. Pulſum te peſſimis, optimis inſere, neque te patria, ſed patriam te indignam rebus proba. Sentiat illa quid perdidit, tu nihil perdidiſſe te ſentias, mali ciues tui tædio ſimúlque præſentis odio ac ſuſpicione careant, boni autem amore abſenti ac deſiderio teneantur ſequantúrque oculis atque animis abeuntem: illi ſe ſolos linqui doleant, tu te comitatum gaudeas proficiſci. neque in tergum reſpicias, neque reditum cogitas, neque cum illis eſſe cupias qui te cupiunt abeſſe, neque demum quod à te fieri debuit, ab alio factum ægre feras: debuiſti credere ciuium inuidię, vtque illam fugeres, vltro in exilium ire. Huius ego conſilij dux eram: nec exempli duces deerant clariſſimi: nam imprimis tres magnos. Scipiades id fēciſſe noueras, tamque perſeueranter vt patriam ſua præſentia qua nil clarius habebat ſpoliatam indignam quoque cineribus defunctorum: quidam inſuper famoſo dignam epigrammate iudicarent: nomina ſunt immortali memoria quæ tibi per famam pérque omnis hiſtoriæ fidem ignota eſſe nō poterant, Africanus Naſica, Lentulus. DOLO. Mittor in exilium. RATIO. Immo in experimentum tui, videris quem te in exilio præ-

beas, si succumbis exulverus, si consistis exilio clarus, vt multi olim qui inuicti & fulgidi per asperitates incesserunt, vt sequentibus rectum iter ostenderent. Sine tyrannos sæuire, sine populum furere, sine hostes ac fortunam fremere: pelli potes, capi, cædi perimi, vinci autem nisi manum extuleris non potes neque ornamentis tuis spoliari, cùm quibus quocunque ieris & ciuis & patriæ principum vnus eris. DO. Exulatum pergo. RA. Perge alacer, I securus, nescis quàm longa sint brachia tui regis: nihil illi longè est: vbique te proteget qui protexit in patria.

De obsessa patria. *Dialogus* LXVIII.

DOLOR.

OBsessa est patria. RATIO. Obsessa fuit Troia, obsessa Tyrus, obsessa Carthargo, obsessa Hierosolyma, obsessa Numātia & Corinthus, euersæq; omnes, quem iam pudeat obsideri? ipso vrbium caput Roma obsidione tētata est, sed cum iam Roma esse desiisset. Quid Capuam, quid Tarentum, quid Syracusas, quid Athenas, quid Vehios minorésve alias loquar? Sunt & sua vrbibus fata & paucæ fatum obsidionis euasere. Sed longitudo temporum notitiæ rerum obstat, vt ipsis etiam ciuibus suarum fata vrbium sint ignota: tu præsentem sentis obsidionem, nec fu-

tu

turas præuides,nec præteritas meministi: sic est vsus quod te premit defles: valde sensibus dediti estis beluarum more. DOL. In patria sum obsessus. RA. Dicebam té incommodũ tuũ flere: iam optabile videri possit exilium, eo quòd minus officiat libertati, neutrum tamen officit: si libertas animi vera est: ille & inclusus egredi, & exclusus regredi, & vbi voluerit esse potest. DOL. Obsessus in patria mea sum. RA. Obsessus & Priamus, nō ciuis, sed rex in patria sua fuit, cũ tota illa famosa magis quàm fortunata familia. Obsessus Argis Antigonus Macedonũ rex, & Eumenes Pergami obsessus: hac ætate intra vrbem Ianuæ rex Siciliæ Ropertus, nullo veterum regum minor: si quæ veros reges facit vera virtus attenditur, tu homuncio sortem regiam lamẽtaris? Obsessus Ambrosius, obsessus Augustinus: ambo simul intra Mediolani ambitum. Obsessus ad vltimũ Augustinus idẽ intra episcopij sui muros, quo tempore miseratus lachrymas suas. Deus à terrena illũ obsidione ad cœleste regnum trãstulit. DO. Obsideor. RAT. Et quis oro non obsidetur? Hos peccata obsident, illos morbi; hos inimicitię, illos curæ, hos negotia, illos ocia, illos diuitiæ; hos paupertas, illos infamia, hos laboriosa celebritas. Omnes corpus quod tantopere colitis & amatis, ille vos carcer arctissimus

circuncingit atque obsidet obsidione perpetua. Ipse orbis terrę vbi fremitis & bellis assiduis insanitis, vbi imperiorũ terminos ac regnorum tanto studio prolatis, qua à vobis incolitur, quid est aliud quàm quod ait Cicero, quasi quædam parua insula circũfusa illo mari, quod Magnũ, quod Occeanũ, quod Atlanticũ appellatur in terris, quod tamẽ tanto nomine quàm sit paruum vides? Vndique ob sessi estis omnes, tu te obsessum vt rẽ nouam narras: vide potius si quid in te opis aut consilij est quod possis ad tutelã patriæ cõferre: hoc fac potius & memento Syracusij Archimedis operosi senis: querelæ enim nec tibi nec patriæ profuerint. DOL. Obsideor intra patriam meam. RA. Quid tu egitur an alibi malles obsideri: Posses id fateor malle & quidem piè, quo scilicet te obsesso illa esset immunis. Cæterùm quod ad te attinet, an solamen exiguum videtur, quicquid sit in patria tua pati, vt quantum lædit aduersitas tantum leniat locus ipse. DOL. Intra muros patrios coarctatus sum. RA. Ita hoc dicis quasi nullæ maiores vobis sint angustiæ quàm murorum. Quàm multi ex his qui in vrbibus habitant, sic assidui in curia atque in foro sunt, vt vix toto quàm longus est anno semel portas vrbis aspiciant. Adde nomen obsidionis erumpere gestiẽt, & vincti sibi compedibus videbũ

buntur arctissimis,non hoc facit obsidio,sed opinio,qua nihil est in vestræ mortalis vitæ fluctuatione potentius. Fabulam locus poscit. Decrepitum quendam senem fuisse nuper Aretij fama est qui nunquam patrium limen excesserat, id cùm ad aures præsidentium peruenisset, ludendi studio hominem ad se vocant,& sibi compertum dicunt illum clam vrbem egredi solitum occulta cum hostibus habere colloquia. Ille autem per sanctos iurare se non solùm tunc præsentis belli tempore, sed nec vnquam vlla pace per omnem quanuis longam vitam muros vrbis egressum Contrailli incredulitatem fingere & suspectum eum reipublicæ dicere. Quid multa? Graui ni pareat pœna imposita, ne egrediatur imperant.Illum ferunt impatientia prohibitionis irritatum,die postero,quod nunquam antea visum erat, extra muros patriæ deprehēsum. Sic inuctitum semper peruicacia animos vrgente nitimini & tu nunc te arctatum dicis, & tibi vrbs tota non sufficit cui nisi obsidereris, fortè pars minima domus forsitan vna sufficeret, quod maximè studiosis euenire solet. Quid quod ferè omnis obsidio breuis est? Adest loci solamen ac temporis æquanimitas, sola deest vt lugeatis & queramini, non natura rerum sed mollicies vestra est.

De patria euersa. Dialogus LXIX.

DOLOR.

QVid quòd euersa funditus est patria? RA. An nō fortunas quarundam ex his quas paulò ante nominabam, & similes aliarum innumerabilium audiuisti? Tyrum & Thebas & Persepolim Persici regni caput euertit Alexander Macedo, quod mireris, ad suggestum scorti vnius, magnæ vrbis tenuis fortuna est. Troiam euertit Agamemnon, Saguntum Hannibal, Carthaginem atque Numantiam Africanus minor, Hierosolymam Titus: aliásque alij. Romam nullus in totum diruit, sed senectus attriuit, ciuilibus adiuta discordiis. Et quid refert quis euerterit, quum constet euersam? Ruinæ mediolanensis recentior fama est sub Frederico imperatore barbaro & immani: quid tu ergo tuam patriam rebaris exēptam imperio fortunæ, cui vrbes maximæ: atque imperia subessent? An vsqueadeò te fefellit amor vt vrbem vnam, quòd tu ibi natus esses, fingeres immortalem, cùm sit mundus ipse mortalis? Cœlum ruet ac terra, montes & maria mouebuntur, & creata de nihilo in nihilum redigentur: tu ruisse tuam patriam aut miraris aut querereris: sunt, quod paulò ante dicebā, vt hominibus, sic vrbibus mortes suæ, Non tam crebræ illę quidem quòd & pauciores vrbes

&

& diuturniores æui ſunt, morti tamen obnoxiæ, non ſunt enim ſoli homines, ſed præter animos humana cuncta mortalia. DO. Patria ruit. R. Reſurget forſitan: nam & aliquæ ſurrexerunt, & quibuſdã cecidiſſe materia fuit fœlicius reſurgendi. Nempe hodie Saguntum & Mediolanũ ſedibus ſuis ſtant: at Mediolano proxima laudum Pompeij vltima, vt aiunt, mutauit locum iiſdem barbaricis manibus, & ſub idem tempus euerſa: ſimiliter & Hieroſolyma & Carthago. Spera ergo ſi ſpes cecidit, & de patria actũ reris, caue tu ſuccubuiſſe fortunæ. Peior eſt enim animorũ deiectio quàm murorum, virilis non fœminea, virum decet pietas: quanuis doleas patriam cecidiſſe, noli tamen ſimul occumbere quan do tua nil iam ruina reipublicæ collatura eſt, quin teipſum & ſi quæ ſunt ciuium reliquiæ ad fœliciora tempora reſeruare ſatage, factis prius nõ lamentis opus eſt, vbi ſit etiam ipſa fuga laudabilis. Audiſti vt Terentio Varroni cuius culpa ac temeritate penè ruerat imperium Romanum, publicè ab omnibus gratiæ actæ ſunt, quòd de republica nõ deſperaſſet, quod feciſſe collega eius vir clariſſimus, & culpæ omnis illius expers videbatur, ſi aliud nihil eſt reliqui: at tu ſaltem cum Biante bona tua tecum portans, quanuis nudus muros patriæ tuæ cadentis egredere, & ad illam pa-

triam aspira, cuius regni non erit finis: quò cùm tandem Deo te vocante conscenderis, non obsidionem metuas, nec ruinam, nec eorum aliquid quæ vestris in vrbibus metuuntur.

De metu perdendi in bello. *Dialogus.* LXX.

METVS.

BEllo vinci metuo. RA. Pacem quære. METVS. Valde vinci metuo. RAT. Timor modestus cautionem, vehemens verò desperationem parit, quarum altera nil in bello melius, altera peius nihil in rebus omnibus. ME. Magno prælij quatior terrore, R. Quid bellantium timor mali ferat atque ex timore oriens mœsticia. Flaminius ad Thrasumenum, Crassus apud Carras Pōpeius in Thessalia expertus est, quibus in locis & sæpe alibi verum poëticū illum apparuerit: pessimus in dubiis, augur timor. MET. Euentum pugnæ nimis horreo. RA. Differ interim dum spes redit malè pergitur, vnde abstinendum mens terrórq; denunciát. Solet inesse animis præsaga quædá vis, cui obstare fortassis non sit vsquequaque cōsilium, nō est exéplorum numerus seu veterū seu nouorū, clarissimis tribus vti satis habui. MET. Instantis pugnæ casum meteo. RAT. Excuteres tuas quas te me

melius nemo est qui nouerit: vide ne non rei natura vel virium defectus, sed præsagiũ sibi singat ignauia, cui nihil vsquam non formidolosum ac difficile est. Hæc si libertati igitur si gloriæ, si saluti tuæ officit, virtutis auxilio comprimenda est, excitandúsque animus & monstrandum illi sæpe pauciora esse & leuiora pericula quàm pauores, obseruari sæpe oculis falsas imagines rerũ terribilium, quibus consternati quidem sine ferro paratam sibi victoriam tradidere hosti. Non est enim falsus atque inanis metus vero lentior, sed eo sæpe vehementior, quo pauentem maiora omnia sibi fingẽs error quoque præcipitat: atque ita quod poëta idẽ ait, malè cuncta ministrat impetus. Si nec his attollere iacentẽ animam potes, sed virtutẽ pauor exuperat, campo abstine: vix bene geritur, quod pauidè geritur. Sic affectus in aciẽ si descẽdas, tecũ erit qui cõtra te dimicet, tu enim ipsius aduersus te melior pars rebellat. Malus semper hospes animi, pessimus in bellũ comes metus.

De stulto & temerario collega. *Dial.* LXXI.

DOLOR.

STultum habeo ac temerarium collegam RA. Est aliquid causæ fateor vt timeas, sed ex aduerso aliquid est vt speres; hoc enim vt quibusdam calamitatis, sic aliis gloriæ præ-

buit materiam : temeritas Terentij Varronis Aemilio Paulo mortem peperit. At L. Furij & Minutij temeritas M. Furio Camillo, & Q. Fabio Maximo singularem gloriā quæsiuit: notæ sunt historiæ. DOLO. Est mihi collega præceps & inconstās. Esto tu constans & modestus. Nusquam virtus clarior eminet quàm suo admota contrario. Cur non tu potius illum regas quàm te ille præcipitet? DO. Est insolentissimus collega. RA. An tibi excidit, vt ipsi de quo nunc diximus Camillo, tribuni militum consulari potestate quinque simul collegæ imperio pares vltro se submisere. Habet hoc virtus excellens possessoribus suis auctoritatem miratoribus reuerentiam ac pudorem confert. nullo melius modo collegæ insolétiam represseris quàm industria ac virtute. Sic efficies vt illum tibi parem dici pudeat, sicut puduit minutium, & aut se sponte subiiciat honestiore suffragio quàm si eū tibi populus subiecisset, aut omnes intelligāt illum tibi parem nomine, rebus imparem, & quicqnid bene gesserit is tuum esse, quicquid secus illius. DOL. Collega mihi stultus obtigit ac peruersus. RAT. Quædam per contrarium discuntur. Solent magistri tardiusculis discipulis ineptū aliquid proponere, quod cùm respuerit discētis ingenium, ad vera facilius retrahatur: redit ad memoriam obscuri
hominis

hominis clarum verbum. Ante nō magnū tempus cùm Florentia ciuitas statum mutasset, quod crebro nimis ac libēter facit, atque ad imam plebem frena reipublicæ peruenissent, vnus ex insolenti grege qui diu tenuerat illa & mœstus amiserat, vicini inopis mechanici humilitatem spernens: & tu, inquit, qui neque literas noueris, neque vnquam patrios fines excesseris, vili semper artificio vitam trahēns cum paribus tuis, qualiter hac tantam & tam nobilem vrbem reges? Ille autem nihil motus: & quid negocij inquit est? Quid vos egeritis nullus ignorat, si per omnia contrarium agimus aberrare non possumus. O verbum dignum docti hominis ex ingenio prodiisse. Tu nunc igitur in collega tuo contrarium tibi statuas exemplar, cui dissimillimus fieri velis.

De inconsulto & præcipiti magistro militiæ.
Dialogus LXXI.

DOLOR.

Est mihi magister militiæ inconsultus ac præceps. RA. Hoc aliquāto periculosius non negē. Legiones vestras interroga iacentes ad Trebiam, ad Thrasumenum, & ad Cannas, multísque aliis in locis. Si remedium vis, dubiam linque militiā. Si id fortè non datur, at tu fortiter atque industriè ministerium

tuum age, vt inter tui ducis errores tua virtus emineat, nec te ruina opprimat aliena, sed tu potius si qua est via publicæ humeros subiicias ruinæ: rem difficilem, sed neq; impossibilem, neque insuetam iubeo: vt enim sæpe multis militibus obfuit vnius ducis ignauia, sic interdũ vnius viri virtus & exercitum seruauit & ducem. Neu sim longior quàm opportet: tu res suis in locis quæres mihi nominum & temporum cõmemoratio sola sufficiet. Publius Decius bello Sannico, Calphurnius Flamina bello punico primo, Africanus minor bello punico tertio, tribuni omnes militũ ducunque & exercituum seruatores, tanta esse tua virtus ac fœlicitas potest, vt aliena infamia eximiam in gloriam tuam euagat, Anceps sanè negociũ, sed extrema in necessitate vnicum. Proinde vtcunque alios fortuna rotauerit, tu virtutis gubernaculum si mihi obsequi volueris, nec in pace, nec in bello, nec in vita destitues nec in morte.

De infausto prælio. Dial. LXXIII.

DOLOR.

AT prælio victus sum. RAT. Iam timor euanuit: sperare incipies, hæc est horum series affectuum. Nam cùm spes & metus de futuro sint, iã vt futurum potest esse quod speres, sic futurũ esse desiit quod timebas:

DOL.

DOL. Magno prælio victus sum. RAT. Tantum ne animo victus sis: nempe ille si cecidit actum est. Meministi vt Marcellus prælio victus die proximo in aciē rediit, victoremque suū maiore quā ab illo pridie victus erat prælio vicit. Et Iulius Cæsar ad Durachium inferior ad Pharsaliā mox ingenti prælio victor fuit. Multi prælio victi, bello fuere victores: non cadunt animi virorū fortium vnius lucis euentu, nō magnanimi tantùm, sed longanimes sunt. Victus hodie, cras pugnabis cautius. Ducis artē infausta prælia quasi tristes fidíq; edocēt magistri, atque vbi sit erratum plagis admonent: sic agricolam sterilitas, architectum lapsus ædium, equitem casus crebri, nautam graues acuunt procellæ, errando discitur. DOL. Victus sum. RATIO. Non est victus nisi qui se victum credit, cuius spes obruta & extincta est, cuius animus amara deposuit. Aspice Romanos, animos, cùm semper, tum præsertim bello punico secundo, non tam defectione sociorum, non conspiratione regum ac gētium, non tot infœlicibus præliis ac ruinis penè vltimis victi sunt nulla vnquam apud illos mentio pacis, nullum diffidentiæ vestigium, nulla denique nisi alta prorsus & inuicta consilia. Hoc sanè quid est aliud quàm virtute animi fortunæ duritiem mollire, atque illam in pudorem

ſui & amorem tui cogere? Tandem igitur vt dignum erat emerſere, & millies ſtrati ſurrexere altius, vt non hoſtes tantùm ſuos modò tam formidabiles, ſed totum mox ex ordine terrarum orbem virtus illis ac fortuna ſubiiceret. DOL. Victus ſum, fateor. RAT. Nunc nemum incipis noſſe fortunam, & hoc ſaltem boni fugiens inueniſti: nemo ferme res magnas gratis diſcit. Multos docet experientia, quos ſchola non docuit, & præceptoribus ſurdum caput hauſit oculis quod auribus non valebat. Nulla rerum humanarum certior magiſtra quàm aduerſitas, nulla diſcutiēdis erroribus aptior, DOL. Magno fortunæ vulnere corrui. RAT. Surge ne iaceas: nuſquam clarius quàm inter fortunæ vulnera prominet animi magnitudo. Nunc noſce teipſum quantarúmq; ſis virium valde ictus intellige. DOL. Speratam victoriam amiſi. Si inſperatam Prudentiam quæſiuiſti, non ſperanda rerum permutatio videri debet. DOL. Victus ſum bello. RAT. Bello victus libertatem retinet ac vitā, vitio autem victus vtrāq; amittit, quiſquis igitur illi ſuccumbit, verè vincitur. DOL. Victus ſum. RAT. Quid ſcis an aliud magno Pōpeio Theſſalico dictum, dicere & tibi conueniat? Vincere peius erat: vt damni plus ſit peccati minus ſolet habere qui vincitur. Lucrum ingens quòd optantes

qui

quidam,nō vinci modò,ſed mori etiam elegerunt: & profectò mercantur egregiè qui morte corporis quærunt animæ ſalutem,ſed pleriq; malis ſuis gaudent, bonis anguntur, tanta hominum mentes habet cæcitas. DOL. Victus ſum. RAT. Poteſt id quidem tibi non ſcientiæ militaris inopia, ſed fortuitò contigiſſe. Nuſquam enim fortunatior, vt ita dixerim, fortuna quàm in prælio, cùm multa alibi, illic omnia poſſe illam perhibent. DOL. Prælio victus exceſſi. RAT. At non continuò nudus. Poſſunt arma victis auferri, vera autem bona quæ ſunt arma animi etiam qui videntur victi, retinent. Ea enim vt ex incendio ac naufragio, ſic aduerſo ex prælio efferuntur: nec illa tantùm quæ in animis abdita ferro tangi nequeunt, ſed illa quoq; quæ maximè periclitari in præliis ac ferro expoſita videntur. Itaque non quiſquis bello vincitur bellicis ſimul ſpoliatur laudibus, licet etiam armis amicis ex acie fugientem, quodq; eſt maius in acie pereuntem ſecum ducis eximij nomen ferre: nam & ad Thermopylas Leonidam non tam victum quàm vincendo fatigatum inter ingentes ſtratorum hoſtium cumulos accidiſſe cum ſuis Græcæ memorant hiſtoriæ, quam Deiphobo famam Maro approbat, & in cāpis Emathiis ſi Lucano creditur ſtetit ordine certo infœlix acies: &

nouissimo prælio quod in Africa cum Hannibale gestum est, nec melius instrui aciem, nec acrius potuisse pugnari, vt de victore victus, sic & de victo itidem victor ipse confessus est, vterque ingens rerum talium æstimator: quid amisit autem qui veram artis suæ gloriam, & bene gestæ rei conscientiam nõ amisit.

De bello ciuili. Dialog. LXXIIII.

DOLOR.

Bello quatimur ciuili. RAT. Nomen hoc á ciuibus tractum; & tu vnus es ciuium: vide ergo ne & tu vnus sis qui d malo fomenta præbentium & virili partæ culpæ non careas. Hic enim est mos alter alterum inflammat, donec singuli furorem publicum exciuerint, tum demum furor publicus singulos vrget ac præcipitat, nec vnquam publicum malum à se incipit, quanuis accessione auctum totam infecerit, siue etiam euerterit ciuitatem, si primam tamen quæris originem singulorum in erroribus radicatum est, Hoc est autem quod cauẽdum moneo, ne tu quoque vnus fueris ex his qui vel materia vel statu ciuile incendium aluerint. Multi enim faciunt vnde mox querantur, & quasi ab altero inflictum vulnus suis manibus factum lugent. Multi iam suo incẽdio periere. Quod si tibi nihil es conscius, pius est dolor boni

ciuis

ciuis in calamitate publica, sed quem solетur innocētia. Humanis enim malis nullum flebilius culpa est, immo quidē, vt quibusdam maximis viris placet, nullū aliud est malum. DOL. Ciuili vexamur bello. RAT. In furore ciuium te sequestrum pacis exhibe, si id frustra est, at tu saltē pro libertate vel solus pro iusticia partes fac, quod & si patriæ fortassis inutile, ac tibi certè laudabile: vtriusque rei exemplum, vna tibi vrbs dabit: Menenium Agrippam, & Portiū Catonem hunc nouissimum. DOL. Implacabile ciuibus bellum est. RA. Si nil opis in te est, ambi alios, increpa, deprecare, obsta, castiga, obsecra, ingere quibus potes publicam ruinam quæ priuatas in se continet, & cum nullius propria videatur, est omnium. Deniq; hinc pietate, hinc terroribus animos placa. Si nil apud homines proficis, deum ora, opta ciuium resipiscentiam & salutem patriæ, modisq; omnibus boni ciuis officium imple. DOL. Bello ciuili respublica in extremo est. RA. Ne quid vel ciuibus vel externis bellis inopinum accidat, ne quis imparatum casus opprimat, semper hoc vnum volue animo, non homines modò, sed prę̨ter animos humana omnia esse mortalia. Et vt hominibus, sic vrbibus & magnis imperiis suos morbos nūc extrinsecus obrepētes, nūc ipsum intra corpus exortos in quibu9 sūt

secessiones & simultates & discordię & bella ciuilia: esse omnibus constitutum terminum qui præteriri non poterit, suum finem cunctis quæ videntur instare, & si paululum differatur, affuturum tamen. Vbi sunt vrbes clarissimæ, fuisse syluas asperrimas & futuras esse. Stultè de se sperare vrbem aliquã quod assequi regina vrbiũ Roma nequierit. Hoc inter fata hominum atque vrbium interesse, quod illa propter innumerabilem infinitàm que frequentiam & vitæ breuitatem quotidie in oculis sunt: hęc propter raritatem atq; æuum longius, vix semel multis in sæculis & cum stupore cernuntur. Hæc te cogitatio firmiorem contra omnes casus tam publicos quàm priuatos faciet. Hæc tibi demum & si non amœnam at vtcunq; tolerabilem viam sternet ad inopiam, ad exilium, & ad mortem, docebítq; hoc proprium patriæ tuę malum, quod omnibus est commune.

De discordia animi fluctuantis. Dial. LXXV.

DOLOR.

ANimi discordia laboro. RA. Nullũ hoc bellũ peius ne ciuile quidẽ. Illud enim ciuibus inter se, hoc homini secum est. Illud inter partes populi in plateis vrbiũ, hoc intus in anima, intérque ipsas partes animæ ge-

ritur

ritur. Itaq; cum ſit belli quædam ſpecies quæ plus quàm ciuile bellum dicitur, vbi non ſolum ciues, ſed cognati etiã inter ſe pugnãt, quale inter Cæſarem & Pompeium fuit, de quo dictum eſt. Ille locus fratres habuit, locus ille parentes, quanto hoc bellum iuſtius nomen id vendicat, vbi non pater contra filium, nec frater aduerſus fratrem, ſed homo ipſe contra ſe litigat, quo durante litigio nulla quies animo, nulla poteſt eſſe ſecuritas.

Do. Diſcordat animus, & diuerſis ſecum pugnat affectibus. R. Diuerſitatem illam abiice: vnum velle incipe, tunc compoſita erit & immota pax animi, cùm diſcordes affectus quaſi ſeditioſi ciues in vnam cõuenerint voluntatem: alioquin vt cõtrarij & corrupti humores febrem corporum, ſic contrarij affectus febrem pariunt animorum, quæ tãto eſt periculoſior, quãto & animus corpore eſt nobilior, & æterna mors terribilior temporali: vtrobiq; tamen adhibitum temperamẽtum & æqualitas quædam ad ſalutem eſt via. D. Pugnat animus nec quid velit eligit. Rat. Malum ſimul malíque cauſam ſtringis, quia nempe non eligit ideo pugnat. Eligat, & cõfeſtim pugna ceſſabit. Eligat dico bonũ velle: nam ſi malum magis magíſq; certabit: vitia enim inter ſeſe pugnãt. Semper virtutum concordia ſumma eſt. D. Animus in par-

tes ſciſſus diſſidet. R. Animum in tres partes diſtinxere philoſophi, quarum primam in arce, hoc eſt in capite locauere, moderatricem vitæ humanæ, cœleſtem, ſerenam, ſemper deo proximam, vbi tranquillæ honeſtæque voluntates habitant. Duarũ reliquarum alteram in pectore vbi iræ æſtuant atque impetus: alteram ſubter præcordia, vbi concupiſcentiæ atq; libidines, duplex huius pelagi tempeſtas, quid agẽdum igitur tibi ſit, vides. Fac quod Menenius ille cuius pauló antè memini, perſuaſit plebi vt ſubeſſe patriciis in animum induceret, quo impetrato, vrbem ſciſſam in duas, ad vnitatem ſalubri conſilio reduxit: & tu coge, vel conſilio, vel vi partes ignobiles parere nobilibus, tum demum & non aliter animi pacẽ ſpera, qua ſublata quid aliud quàm vaga ſemper & propoſiti inſcia, & fluctuans & incunſtans vita hominum eſt & cæca prorſus & miſera? Multi prius ex hac vita abeunt quam quid velint ſciant. D. Fluctuo in conſiliis nec quid velim ſcio. R. Iam dixi, multis hoc accidere, non vno aliquo tantùm in tempore, ſed & in omni vita, & vſque poſt vitæ finem. Et profectò ex omnibus quæ dixiſti, dicturúſue es, vix hoc malo peius aliquid inuenies. DOL. Fluctuo & in diuerſum agor. RATIO. Maximum argumentum malè ſe habentis animi fluctuatio eſt:

Vt enim corpus ægrum ſæpe thoro voluitur, ſic æger animus conſiliis agitatur, de quo vix vlla mihi ſpes ſalutis parũper abeſt, quin melius ſperem de homine vitiis pertinaciter inhærente, qui ſi conuerſus fuerit ad virtutes, in his forſitan conſtans erit, quàm de homine vario, nullis ſe conſiliis applicante, qui & ſi boni aliquid incœperit non cõſiſtet neque perſeuerabit, indocilis ſtare & fieri poteſt vt de hoc intelligere liceat Senecæ illud obſcurũ: quod tota vita elabitur aliud agentibus, modò enim hoc modo illud agentes nunquam idem, ſemper aliud agere ſunt dicendi, quanuis & alios ſenſus locus ille recipiat. DOLOR. Inter varias curas raptor. RATIO. Quaſi inter tumidos fluctus vitæ tuæ puppis conſilij inops & magiſtro deſtituta concutitur naufragio proxima, ni tu illam dum nondum manu clauus excidit tuto aliquo & ſalubri ſiſtas in portu, iactiſque ancoris conquieſcas prius quàm te animi tempeſtas oppreſſerit. DOLOR. Fluctuo propoſiti incertus. RATIO. Hinc præter animæ pericula quæ innumerabilia & immenſa ſunt, ipſe quoque oris habitus prodit varius & inconſtans, ſimiliſque animo à quo vultus fingitur, vt ait Cicero, dúmque hoc in ſtatu fueris, nunc lætus, nunc triſtis, nunc pauidus, nunc ſecurus, nunc celer, nunc

tardus incedes insigni varietate conspicuus, quale aliquid traditur de Lucio Catilina: at vbi te primum composueris atq; ad vnũ aliquid direxeris, vnũ velle cœperis, quod bonum vtiq; sit oportet, quoniam natura malorum semper varia est: vbi hoc inquam feceris, præter animi quietem rerum optimam vniformitas quoque vultus ac tranquillitas consequetur, nec spe vlla, nec metu, nec mœrore mutanda nec gaudio, res quidem venerabilis & paucorum hominũ, quæ apud veteres Græcos in Socrate, apud vestros in Lælio laudata est. Postremò verò in principibus vestris Marco Antonio & Aurelio Alexãdro.

De ambiguo statu. Dialogus LXXVI.

DOLOR.

AMbiguo in statu sum. R. Quid est quæso de quo ambigis. Moriendũ ne mortalibus, an spernenda quę fugiunt & nullã in prosperis spem habendam, an ineuitabiles casus rerum esse, sed tolerabiles, nec flecti quidem sed frangi posse fortunam? Ad hæc omnia certa sunt. D. Ambiguo in statu positus quid de me futurum nescio, R. Vbi, quando, qualiter moriaris ambigere quidẽ potes, mori autem oportere, nec malè mori posse, qui vsq; in finem bene vixerit, nec citò mori qui busuis in spaciis vitæ viri boni munus imple

uit:

uit: vel si id non licuit at spē dedit, nec alibi quàm in patria qui mundū omnē sibi patriā fecit, nec alibi quàm in exilio, qverā suspirat ad patriā, dubitare ni desipis nullo potes mo do. Vnde igitur istę ambages? de fortuna for sitan, an tibi fidem, quod vix vlli vnquā fecit, an suos potius mores seruet tāquā pelagus procellosum, nūc ficta tranquillitate fallax, nunc fluctibus altis minax, nunc horrida naufragiis? Ne de hoc quidē ipso, si qua tibi experiētia rerū est, dubitatio vlla supererit, quāuis enim euentus ambigui: ipsa tamē ambiguitas, ipsa & virtusquę te inter incerta certum faciet, certa est, cui cùm te totū dederis, prouisa omnia, nihil erit ambigui. D. Ambiguus stat⁹ est mihi. R. At non ambigu⁹ Deo, id sat est, illi teipsum fidens crede, & dic ei: in manibus tuis sortes meæ, Id cúm piè feceris, pone metum, pone ambiguitatē, pone solicitudinē. Ille scit quid de te acturus sit, nullius rei dubius, parua quidem, sed firma in nauicula magnum sulcas mare. Fidus tuæq; salutis amātissimus gubernator est: quid refert an viam vector ignoret si magistro nauigij nota est?

De vulneribus acceptis. Dialogus LXXVII.

DOLOR.

VVlneribus crucior grauissimis. RA. O si animæ tuæ vulnus aspicias, quàm tibi

hæc leuia videantur, sed vos delicatissima corpora insensibiles penè animas habetis. Altera vestri parte nihil; altera pati omnia parati quódq; est funestius non sentire. Do. Vulneribus inflictis afficior. Rat. Hostilis mucro loricam penetrat, non animum. Ille nisi vltro suis sese armis spoliet, inuiolabilis ferro est. Disputatum habes à magno quodam viro, paruo quidem, sed arguto volumine, neminem lędi posse nisi lędatur à seipso: cui sentētiæ, quanuis ab opinione hominum vehementer abhorreat pro veritate subscripserim. Do. Grauissimis multísque vulneribus laniatus sum. R. Nullum vulnus grauius esse potest quàm ad mortem, talia verò vno in corpore multa esse non possunt: si vnum, ergo grauissimum, reliqua omnia leuia sint oportet Tribus & viginti vulneribus confixus Cæsar, vnum non amplius letale habuit, vt sanè fuerint cuncta letalia, plus ne quàm semel mori potuit? Multa licet ac profunda sint vulnera, vnus est vulnerū effect⁹, quorū sæpe etiam in corpus extinctum inhumana repetitio nō vulnerati pœnam, sed sæuitiam vulneratis exaggerat. Dol. Vulneribus debilitatus sum. R. Sit vtinam simul debilitata superbia cum sororibus suis, & accesserit vulnerum comes humilitas, ne de nihilo scriptum sit: humiliasti sicut vulneratum super

per

perbum: bonum vulnus & vtile quod plurium ac maiorum vulnerum medicina est. D. Vulneribus deformatus sum. RA. An adolescentis illus obliuisceris, cuius mentio bis in hoc sermone incidit: serò quidem sponte facéres quod ab alio factum gemis. R. Transuerso vulnere facies exarata est. R. Non vulnus, sed causam vulneris attendo. Iusto cicatrix bello parta miris modis honestat faciē: viri fortis speciosum pro iustitia susceptum vulnus multóq; speciosior est mors. D. Vulnere accepto claudus sum. R. Dictum tenes Horatij Coclitis, qui cū die illo quo mirabili magis quàm credibili fortitudine atq; constātia solus Thusci regis exercitum Sublicio in ponte sustinuit, testudine suorum manib⁹ à tergo fracta & collapsa hostibus clausum iter sentiens, vtq; erat armatus & mille hinc atq; illinc missilibus circumuētus, ex alto se in Tyberim proiecisset vnóque cum vulnere vnde claudus mansit, inter ruendum accepto, nando ad suos corpore reliquo incolumis peruenisset: idque vitium sibi post tempus in petitione honoris obiiceretur, sic clusit aduersarium: Minimè enim inquit claudico, sed ita dij immortales voluere, vt per singulos passus meminerim triumphi mei: præclarum plane factísque par dictum. D. Manum vulnere perdidi. RA. Si læuam,

damnum leuius:at si dexteram,Marci Sergij viri fortissimi remedio vti licet,qui hac manu bello punico amissa sibi ferream fabre fecit,cum qua multis ac trucibus præliis, non odiosus bellator interfuit. Id si parum successerit,dextræ officiũ in sinistram transfer.Nosti vt Cæsareus miles Attilius bello Massiliẽsi, cùm iniectam puppi hostili dextram amisisset, læua prehensam tenuit donec pelago mergeretur. DO. Vtraque ferro manus abscissa est. R. Vbi plus licentiæ fortuna, ibi plus negocij virtus habet, fortunæ tamen omnis aculeus virtute contunditur, hac armatus etiam sine manibus fortis erit.Memento Cinigeri Atheniensis,qui post Marathoniã pugnam, opus immortale Milciadis hostibus ad naues profugis imminens,obtrũcata manu dextra qua vna nauium fugæ plenã strinxerat,sinistram mox adhibuit,qua rursus abscissa,feræ in morem morsu post affixo sic tenuit quos aliter non valebat. Nec tibi miles ille Cannensis exciderit, qui vulneribus vsu manuum priuatus contra suis intentum spoliis victorem,quod vnum sibi supererat dentibus quidẽ pro manibus vsus est,ceruicémq; eius arreptã vlnis implicuit nec laxauit prius quàm auribus truncis ac naribus, os hostis lacerum tuens, séq; vltus moriens iam lætior expiraret: ferocia hæc:illa suauiora mitibúsque

que animis aptiora remedia, vt semper seu rem fragilem caducámque téque velociter deserturam corpus aspicias, vt cùm id euenerit, nec concidas nec mireris quidem, sed exteriore mēbrorū ministerio amisso, in ipsos animæ sinus intimos te conuertas, vbi inuenies aliquid magnificè loquendū agendúmque, nec lingua opus esse manibus. Do. Vulneribus deformatus sum. RA. Dixi iam, immo si causa vulnerum pulchra, est honestatus ac insignitus viri quidem fortis pro iustitia magnum aliquid aggressi durúmque aliquid perpessi, non fœdis frons sulcata vulneribus videri debet, sed notis stellata fulgentibus, neq; verò cicatrices aut vulnera, sed virtutis sunt dicenda vestigia, & pręclara affixa frontibus signa meritorum. Proinde si Cæsareum illum quoq; Centurionē Cesium Sceuam miræ virum fortitudinis, sed iustitiæ nullius, mille lacerum perfossúmq; vulneribus hostes quoque venerati, & propter vnius virtutis admirationem vulnera ipsa deosculātes armorum fragmina & sagittas & tepēti cadauere eductas deorum templis seu sacrū aliquid affigebant. Quid de fortis iustiq, viri preciosis vulneribus sentiendum sic intelligis. Do. Vulneribus multis infirmus ac deformis sum. RA. Curate miseri vulnera, nisi nunc sanentur hæsura perpetuo. De his enim

terra viderit quæ illa conteget consumétq;, cicatricosáque corpora excipiens, plana restituet. D. Inflicto vulnere hac aut illa parte corporis truncus sum. R. De partibus litigas, totum illic relicturus.

De rege sine filio. *Dialog.* LXXVIII.

DOLOR.

Regnum est mihi, non filius. R. Parum ne tibi igitur solicitudinum & curarum regni onus imposuit, nisi filij insuper pōdus accesserit? Sarcinis vestris delectamini & dulce est vobis sub fasce succumbere. Nullum publicum pōdus regno grauius, nulla priuata sarcina grauior quā filius & si nulla charior. D. Cui regnum dimittam, nullus est filius. R. AT. Dimitte ciuibus libertatem, nil illi gratius, nil te dignius potes. Fuerunt qui viuentes nec successore carentes hoc ipsum facere meditati sunt, Hiero Syracusius & August. Cæsar. Quanto verò satius fuerit multis benefacere cùm possis, quàm optare vt vni malefacias? Quid est autē melius, quid dulcius quàm in libertate viuere quid pei⁹, quid periculosius quàm regnare? DO. Non est filius quem hæredem regni faciam. R. Non est tibi materia perpetuandæ tyrānidis: nam quid sunt aliud regna quàm vetustæ tyrannides? Nō fit bonū tēpore quod natura est ma-

lũm. Adde quod persæpe qui in regna succedunt à maiorũ suorum calle discedũt: exẽplo sunt Hieronimus Siculus tyrannus, & Iugurtha Numidicus, qui Romanorum amicitiam tanta fide ab auis támq; fideliter diu cultam, cum sua vterq; pernicie, alter insolẽtia, alter perfidia violarũt. Nõ habes igitur successorẽ regni, nõ habebis tuorum actuum euersorẽ, sed habebis populũ tui nominis amatorem & cultorem, tui memorem, libertatis tibi per sæcula debitorem. Bene tecũ egisse fortunã credito, & melius multo quòd filium tibi vel abstulit vel negauit, quam quòd regnũ dedit. D. Sine filio rex sum. R. Nunc honestius atque liberius regna: sæpe amor filiorum ab amore virtutis animũ deflexit. Legisti vt apud Taprobanem insulã ingentem, quę lõgè trans Indiam in Orientali sedet Oceano, per transuersum diametrum obiecta Britanniæ, rex arbitrio populi cõsentientis eligitur vir ex omnibus optimus: nihil sanguis, nihil opes prosunt: omne suffragium de virtute oritur, ita vt nunquam iudicio fauor officiat. Sancta & fœlix electio quæ ad nostros reges vtinam peruenisset, neque malis peiores & peioribus pessimi succedentes orbem terrarum tradita per manus nequitia ac superbia corrupissent. Illic tamen quantumlibet optimus ac perfectus vir vnanimi sen-

tētia omnium comprobatus, ad regnū tamē non perueniat nisi & senex & filiis carens, ne aut ætatis feruor aut amor filij transuersum quò non expedit animum agat. Ita qui & si filium habet ad regnum non assumitur, & si post regnum illi fortè filius natus sit, statim regno cecidit: neque enim prudentissimi viri possibile opinati sunt vt idē animus simul & populum curet & filium.

De regno amisso. *Dialog.* LXXIX.

DOLOR.

REgno excidi. R. Iam solatij genus est filium non habere. DOL. Regno excidi. R. Vtilis casus, in præcipiti sedebas, saluus in plano depositus, & periculosam altitudinem post terga respiciens, videbis te regni solio descendentem, ad priuatæ vitæ requiem ascendisse. Et si nulla est sine securitate iucunditas, nulla fœlicitas, aliquanto iucundius te, aliquantóq; fœlicius atque ita altius esse quàm fueras cognosces. DO. Regno depulsus sum. R. Habeto gratiam depellenti, durū auribus, animo liquidū quod iubeo. Depulsus es enim vnde erat abeundum, & quod sponte debueras, coactus facis. Optanda vis quidē non deflenda: nā quis pudor hominē natū aut regnū super homines optare aut se parē factū hominibus indignari, si excelle

cellere pulchrũ atq; optabile, quid ni omniũ pulcherrimæ rei excellentia exoptanda sit? Non superbiæ igitur neque licentiæ, sed vir tutis, ex qua vera diademata regnum non ex gemmis auróq; fieri: nemo tam auri cupidus aut gemmarum est qui neget: quis autẽ quæ so hominum non videt, inter homines prin cipatũ humanitati debitum, non opibus quę opulentum hominem faciunt, non humanũ magis atq; ita nec meliorẽ certe nec hominibus altiorẽ? Sed hic vnus ex multis errori bus vestris est in excellentiæ appetitu, quàm in sua sede contentam vbi non est quæritis, non videntes con equẽtiam rerum veram & causarum. Sicut enim inter diuites diuitiis, inter robustos virib⁹, inter formosos forma, inter desertos eloquentia: sic profecto inter homines humanitate præcellitur. DOLO. Regia de sede cecidi. RAT. Si incolumis, per rarum: solent enim qui sic decidũt perire re gnóque simul atq; anima spoliari, quibus illa relinquitur, tranquillior gratiórq; si sapiunt, vita est: quod illos minimè latuit, qui nõ col lapsi aut depulsi, sed & stantes & volẽtes, aut imperio cessere, aut pontificatum iam subli miorem regnis & imperiis reliquere. In quibus Diocletianus clarum nomen habet, qui dimissum vltrò ad imperium reuocatus spre uit opes turbidas, ancépsque fastigiũ & quę-

situm ab aliis quærendumq; tantis cædibus rursus oblatum expertus exhorruit, & philosophicè grauiterq; cum amicis iocans, oleribus quæ in hortulo suo priuatus sibi ipse plãtauerat, post habendum censuit. DOL. Regia arce detrusus sum, RA. Latentium illa discriminum plena arat inter quæ dudũ cæcus animi, quibusdã velut aureis nec minus vrgentibus quia fulgidis manicis atq; cõpedibus tenebaris, quibus nunc solutus lumine reddito, quod fortuna suis auferre sequacib[9] solita est, illius circulatricis instabiles ludos vides. Et quis auarus adeo, vt non auro visum ridimat, eligatq; inopẽ magis integritatem nobilissimi sensus quàm diuitem cæcitatẽ? Atqui non minus nobilis, sed sine cõparatione nobilior animi visus est quàm corporis illum gaude regni nutantis impẽdio redemisse, rem magnam paruo pretio, neq; rem vnã tantum, non modó enim cæcitas cum regno abiit, sed libertas rediit, publico seruitio liberatus es. DOL. Regia exuor maiestate. RA. Chlamis regia sceptrumq; & diadema, crede expertis, põderosissima rerũ sunt, multiplici leuatus fasce queri desine. DO. Regnũ amisi. RA. Immò quidem euasisti, & nudus ex ingenti fastigio enatasti: solẽt terræ rediti que relas premere votàq; soluere, DO. Regni fælicitatem perdidi. RA. Seu fælicitatem mi-

miseram, seu fœlicem miseriam dici mauis, hanc fateor perdidisti, seu vtramq; simul falsam fœlicitatem verámque miseriam. DOL. Regnum simul ac potentiam regiásque opes perdidi. RATIO. Gaudendum perditis quæ te perdere potuissent. DOLO. Regni potestate careo. RAT. Et regni curis & casib⁹ quorum tædio atque odio quidam solio excedere voluerunt, quod vt vellet, Augustum modistia, Neronem metus impulit: nõnulli etiã excesserunt, vt paulo ante memoraui. Id qui velle non potest, (Sunt enim peruicaces & indomitæ voluntates) necessitati saltem victoriq́ue suo gratias agat ad eum statum vi redactus quem optasse debuerit. Primũ boni animi votum esse debet, honesta consilia libenter amplecti, proximũ vel coactè: quod magnum illum Syriæ regem non præterit Antiochum, qui omni quæ cis Tantum est Asia priuatus, senatui populóque Romano gratias agebat quòd eum magna nimis solicitudine liberatũ ad mediocria redigissent. Facetè quidem ille si fictè, sapienter grauiterque si verè. DO. Regni è solio descendi. RATIO. Dicebam superbiæ impudentis, addam & amentiæ negligentis esse condtionis oblitum, fastidire quod sis, esse velle quod nequeas: non possunt omnes homines reges esse, sit satis esse homines, quid non sui regni

auidis sua sordet humanitas: quiescite miseri, bene secum agi putent hi qui reges esse dinierint. Cum enim dura omniũ mortaliũ, tum durissima regum sors quorum & vita innocens labori & scelerata imfamiæ,atq; vtraque periculis exposita, quocunq; se verterit difficultatum scopulos rerumque naufragia circa se vidit: hic erupisse tu miserũ ducis, nil vnquam tibi fœlicius accidit, quàmquod miserrimum arbitraris. DOLO. Regnum meum ad alium traslatum doleo. RAT. Non tuum certe,sed fortunæ,quæ si donare illud tibi potuerat, cur auferre cùm velit & transferre non posiit? Vide autem ne præter trãsferentis voluntatem, quæ sola sufficiens est, aliæ etiam causæ fuerint trãsferendi,illæ scilicet quas quidem sapiens vir expressit, regnum,inquit,è gente in gentem transfertur propter iniustitias & iniurias & contumelias & diuersos dolos. DO. Rex esse desij. RA. Homo esse incipis:ea est enim regnum insolentia, vt quod Christus esse dignatus est, dici se homines dedignentur.

De perditione. *Dialogus* LXXX.

DOLOR.

PRoditus sum ab amicis. RA. Hostibus credo: si amici enim essent, non te proderent. DOL. A familiaribus sum proditus.

RA.

RA. Ambiguum est nomé, & familiaris amicus & familiaris hostis dicitur, quo periculum maius vita hominum non habet. DOL. Proditus sum ab eis quibus ante alios fidebam. RA. Vix fallitur qui nō fidit. Enimuerò quò maior quisque, eò minus potest tutè fidere, eóq; plus fidere ac pluribus est necesse. Vnde fit, vt cùm cōmune, tum vel maximè regium sit prodi, neq; omnino vllum genus tam obnoxium huic malo: proditus à suis, vt fama est, Priamus, proditus Minos, Nysus, Oethes, Agamemnon, Alexander, & ante ipsum Darius. Proditi ex nostris Romulus, Tarquinius Priscus, Seruius Tullus, Africanus minor, magnúsque Pompeius & Iulius Cæsar, & mille alij, vel reges, vel regibus altiores. Et quid proditos loquor, quasi quærendi sint? Quis autem nō proditur, & in paruis quotidie & in magnis, nisi cui nullus est penitus à quo prodi possit? Proditus ad extremum Christus, nec regū peste terrestrium cœlestis ille rex caruit. DO. Proditus sum magísque meorum fraudibus, quàm propriis tangor incommodis. RA. Piè id quidem ac magnificè: nam & Africanus ille cuius proximè memini sese territum, non tam mortis metu quàm insidiarum à suis apud Ciceronem dicit: veruntamen neutro nimium tangi debes, quādo enim ita iacta sors est vt lu-

crum ac perfidia proditoris, bona fides damnúmque sit proditi, elige vtrum mauis. DO. Proditor me fefellit. RA. Plus ille sibi nocuit quam tibi, te prodidit, se perdidit, te pupugit, se confodit, te dum spoliat se perimit. Tibi enim regnum fortè vel opes, sibi animam, famam, conscientiæ quietem conuictúmque hominum eripuit. Nil scelestius proditore, nil turpius sol videt, cuius obscœnitas tanta est, vt qui artificio eius egent execrentur artificem, vt qui cæterorum scelerum famam quærunt, huius infamiam reformident. DO. Proditus sum. RAT. Proderit forsan ne tam facilè iterum prodi possis. Multi sæpe paruis damnis admoniti, magnis occurrere didicerunt.

De amissa tyrannide. Dialogus LXXXI.

DOLOR.

TYrannidem amisi. RA. Si vtile damnũ est amisisse regnum, quanto est vtilius tyrannidem amisisse? Etsi enim, vt dixi, cùm de rege sine filio loqueremur, penè omnia regna tyrannides fuerint, tẽpore tamen quęsierunt robur, ac obliuione hominum velum sibi iustitiæ texuere, tyrannidis iniustitia simul ac nouitas odiosa est. DO. Tyrannidem deposui. RAT. Sarcinam reipublicæ grauem, tibi periculosam, nulli bono vtilem, damnosam multis, omnibus odiosam. DO. Tyrannidem m

nidem exui. RAT. Ne ſis nudus, indue iuſtitiam, modeſtiam, parſimoniam, honeſtatem, pietatem, clementiam, charitatem, veſtes optimas, quibus comparandis, nullo opus eſt auro, ſed ſola animi voluntate. Veſtes paratas bonis omnibus, tyrannis vel incognitas vel inuiſas, qui margaritis ac purpura obuoluti, humanitate interim ac virtutibus nudi ſunt. DO. Ciues mihi tyrannidem extorſerunt. R. Libertatem ſibi debitam reliquerunt, vitam tibi inde debitam reliquerunt: tu hanc ciuibus tuis debes, qui tibi præter odium nihil debent. Ita pro gratiarum actione querimoniam inſtituis. At iampridē mos iſte percrebruit, vt qui fecit iniuriam queratur, qui paſſus eſt ſileat. DO. Longa tyrannide ſpoliatus ſum. RAT. Seruierunt tibi quibus forſitan te ſeruire dignius fuit, nunc iniuriam longi & iuſti ſeruitij finem vocas, cùm iuſtitiæ principium iniuſtitiæ finis ſit, vt ſi multorum calamitates populorum vnius hominis pauiſſe licentiam turpe fuit, pulchrum ſit paſcere deſiiſſe, déque hoc conqueri impudentiæ ſit extremę. DOL. Longa tyrannide ſum deiectus. RA. Sponte deſcendiſſes melius, optimè verò non aſcendiſſes: Nunc qualitercunque deſcendiſſe, bonū ideo, quia iuſtum, meliórque coacta iuſtitia, quàm voluntaria iniuſtitia eſt. Audite impium tyrannum

apud inferos exclamantem. Discite iustitiam moniti. Audite & me apud superos exhortantem: discite iustitã vel coacti. Hæc enim tempestiua, hic vtilisque ni respuitur: illa ibi admonitio vtique sera est: frustra enim discitur quod fieri amplius non potest. Ponite verò iam tumenres animos, superbúmq; & ferox dominandi votum ponite, etsi non prius saltem post tyrannidem amissam, tyrãni esse desinite, & optandi, quod iam assequi nõ potestis, finem facite, si nõ iustitiæ saltem verecundiæ hoc præstare, vt mutatis moribus & nouo habitu mentis assumpto amissione divitiarũ ditiores facti, quantum fortunæ detrahitur, tantum animis addidisse videamini. Nunquam ne igitur aduertistis, vt non solus ille rex regũ & dominus dominantiũ omnipotens à quo omnis potestas est in cœlo & in terra, manum muneribus suis plenam & extendit & retrahit, occultis sæpe iustis semper ex causis, sed temporalis quoque rex regem, tyrannus tyrannum, & gens gentem deiicit atque pessundat. An verò nec prophetam illũ querulum audiuistis: & congregabit, inquit, quasi arenam captiuitatem, & ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt? Coaptate animum fortunæ, seu diuinæ potius voluntati, & cauete ridiculum fœdúmque illud exemplum Dionysij tyrannorum pessi

peſſimi,qui patria pulſus in exilio puerilium literarum ſcholas tenuiſſe dicitur, vt quam in ciues non poterat, in pueros tyrannidem exerceret,trux ingenium affixúmq; propoſito honeſtíque inſcium atque ęqui iuris impatiens.DO. Tyrannide amiſſa valde doleo. R A.Quantũ doleres iuſtæ poſſeſſionis amiſſionem,qui tam doleas iniuſtæ, quantum re propria ſpoliari,qui ſic doleas aliena? D O L. Tyrannide me deiectum grauiter fero.R A. Feres leuius ſi cauſam libres. Multi quidem Tyrannorum ſolo nominis odio ceciderunt: plures tamen certas cadendi cauſas habuiſſe notiſſimum eſt & quotidie fit notius. Apud Ariſtotelem quidem legis in politicis, quòd propter vxorum iniurias multæ tyrannides perierunt. Id quoquo modo ſeu actiuè ſeu paſſiuè acceptum fuerit, verùm erit, hoc eſt, ſeu propter iniurias à tyrannidis illatas vxori bus alienis, ſeu aliis illatas ab vxoribus Tyrannorum. Primi exemplum habes,non modò tyrannidum,ſed regnorum Troiani ſcilicet & Romani.Secundi verò Agidem Lacedæmonum tyrannum, qui cùm ipſe ſibi ſubditos ſpoliaſſet, ad ſpoliandas eorum vxores amantiſſimam ſuam coniugem deſtinabat, quæ ſibi cauſa non vltima eſſe potuit maturandæ calamitatis, quanuis hic Ariſtoteli notus eſſe nequiuerit, qui ætate floruit Ale-

xandri,neque tam longæuus fuit vt ad huius ætatem peruenire potuisse videatur,cùm tamen eisdem in libris non sine admiratione quadam Hieronis ac Gelonis nomen inueniam,qui qualiter sibi noti esse potuerint,attenta ratione temporum non satis expedio. Do.Nec ego alienis iniuriosus vxoribus, nec mea vxor alicui,tyrãnide tamen excidi. RA. Sæpe se nocentissimi innocentes putant,sunt tamen & aliæ nõ minores causæ præcipitandæ tyrannidis, insolentia scilicet quæ Iulio Cæsari apud historicos obiicitur: illa præsertim quòd senatui se honorificétissimè adeũti non assurrexit, quæ hodie nec causa quidem vlla esset.Crudelitas quoq; quæ Mezentium apud Virgilium ad supplicium reposcebat, Caium verò Caligulã, & Neronẽ, & Domitianum ad supplicium traxit : inuidia qua maius tormentum non inuenisse Siculos tyrannos Flaccus ait: neq; vestros hodie maius inuenire res loquitur: postremò nulla Tyrannorum aut maior pestis,aut crebrior auaritia est.Itaq; reliquæ singulorũ,hæc est omnium Reliquæ singulos ciues afficiũt,hæ populum vniuersum. Superbia & inuidia ipsos inter tyrannos regnant,crudelitas inter paucos sęuit:auaritia inter omnes. Quiescit illa nonnunquam ac minuitur, hæc semper crescit ac vigilat. Qui præesse igitur in populis volunt,

-lunt, vitare imprimis hoc vitium decet, omnémque vitij huius infamiam omnémqúe suspitionem: nihil est enim quod odiosum æquè faciat tyrannum, æquè præsidentia ac dominio indignum. Reliqua interdum magnanimitatis aut iustitiæ sese velo tegũt, hoc vnum vilitatẽ animi miseriámq; non exuit, & contra communem humani moris errorem, vt nil miserius, nil villus auaritia est, sic nil quoque miserius creditur, nil vilius, ideóque hoc vitio laborantes indignissimi honore & imperio iudicantur. Indignantur homines illi subiici, qui auaritiæ sit subiectus, atq; illum alienum in corpus ius habere, quod suum non habeat in metallum: velle sibi licitum aliorum vitam, ne dicam pecuniam, extorquere, suam tangere non audenti. Prima quidem igitur ad securitatẽ & quietẽ via est, non modò tyrannidis appetitum, sed omnẽ regnandi cupidinẽ abiecisse: nam quid stultius, quid laboriosius, quídve periculosius, quàm totius in se vnũ populi sarcinas transferre fragilẽ forsitã suis propriis perferẽdis? Sin eligere meliora, cõsuetudo veri hostis, & opinionum peruersitas nõ permittit. Illud est proximũ Aristotelici dogmatis meminisse vt scilicet non tyrannum quis se præbeat, sed reipublicæ curatorem. Introitus, inquit, & oblationes oportet videri colligere dispoſi-

tionis gratia,& si aliquando oportunum fuerit vti ad bellicas oportunitates:vniuersaliter autem exhibere seipsum custodem & camerarium tanquam communium nõ tanquam propriorum:& iterũ præparare, inquit,oportet & ornare ciuitatem tanquam procuratorem existentem non tyrannũ: & rursus oportet non tyrannũ,sed œconomum & regalem videri esse subditis, & non suimet curantem sed procuratorem mediocris vitæ persequi, non excellentias. His quidem horúmque similibus,vt Aristoteli placet,& mihi,fit durabilior principatus:ita tamen talem videri expedit, vt verè etiam talis sit.Simulatio enim tot sub oculis hominum quos res tangit qualibet arte,vel ingenio longa esse non potest. Vide nunc igitur an in parte horum aliqua erraueris, & queri desine & mirari, neque enim tyrannidẽ his vitiis obnoxiã desinere, sed durare mirabile est. Ad summã, & reges, & tyranni omnes,& quicũq; in potẽtatu aliquo sunt,debẽt si regnare diu volunt, acriter excutere memoritérq; dictum illud Catonis apud Liuium: auaritia & luxuria omnia magna imperia euerterunt.D o l. Amissa tyrannide priuatæ redditus sum fortunæ. R A T. Hostis ciuium eras, factus es conscius, æquã disce ciuilitatem,& beneficium fortunæ humilieris agnosce, cùm honestius,tum tutius

inter

inter ciues bonos quàm ſuper omnes ciues viuatur. Iam tibi tranquillior rerum ſtatus, iam ſecurior vita erit,ſine metu,ſine ſuſpicionibus,ſine excubiis,ſine ferro, quibus in malis,quæ nam vitæ ſuauitas ſperāda ſit neſcio. DOL.Tyrannide perdita priuatus dego. RA. Elige an lumentis accerbare fortunam malis an æquabilitate lenire: profectò enim ſi non vulgi ſtrepitum,ſed animum ipſe tuum,& in ſilentio præteritíque memoriam interroges, multis te explicitum atq; elapſum malis inuenies.Iam tutus viuere ſiccúſque iam mori poteris,nec ſanguine madidus nec veneno.

De perditis arcibus. Dialog. LXXXII.

DOLOR.

VAlidis arcibus ſpoliatus ſum.RAT.Adhuc ergo tyrannidis ſupererant ſemina quæ iam tandem amiſſis arcibus abieciſti. Non eſt ſatis venenoſum ſtipitem præcidiſſe,ni radicem vulſeris, qui arcibus fidit, tyrannus eſſe no deſiit.DOLO. Montana arce priuatus ſum.RAT. Vbique arces ſunt compedes libertatis:at in montibus nimbi etiam quidam ſunt quodammodo, vnde veſtra ſuperbia in ſubiectos tenet ac fulminet, his priuari nō modò flebile,ſed optandū eſt. Sūt enim aliqua ex his etiā quæ bona vulgus appellat,quibus boni quoque modeſtiq; animi tenerētur atq; ad illicitum vrgeantur,quibus

motibus si obstare virtutis ope non valeas, quid ni optanda sit amissio earũ rerum quæ hos pariunt motus? Do. Arcem fortissimam amisi. RA. Tu fortissimã dicis, fragilem probat euentus. Amisisti potius rem vsu ineptã, difficilémque custodia, rem inutilem tibi, vicinis omnibus odiosam: iam dormire noctibus incipies & dormire alios sines. Dol. Tutissima mihi arx diruta est. RA T Quomodo esset tuta quæ periit, ipse tecum cogita: ego autem tibi ostendam munitissimam tutissimámque arcem sine muris, sine turribus, sine vllo prorsus operoso rerum apparatu: si vis tutò viuere, bene viue, nil virtute securius. Bene autem viuere non hoc dico superbè, lautè, põpaticè, sed iustè, sed sobriè, sed modestè. Nullis opus est arcibus, quæ nõ tutum te præstiterint sed solicitũ, formidabilem ac molestũ. Quæ est autem hæc voluptas metui nec armari? An illud Laberij notissimum nõ audisti; necesse est multos timeat quem multi timent? Hoc ille dixit in Iulium Cæsarem: quãto id in alios illo & minores & formidabiliores rectius dici potest, nescio quidem, cur tam multi cupiant timeri. Nemo enim gratis metuitur vnà metuit, & periculosius vni est multos metuere quàm multis vnum. Nónne satius multò est quòd nullus te metuat & tu nullũ, quàm quod te multi metuãt

& tu multos? Segregari enim ista nequeunt. sempérq; metu metus quæritur. Poscis huius dicti causam:illa profectò est quam Ouidius Naso ait:quia qué metuit quisq; perire cupit, dictum prius est ab Ennio:quem metuut,inquit,oderunt:qué quisque odit periisse expetit. Eras in tua arce metuédus, sed & metués, Et quos inquies metuebam? Immo verò quis non omnes metuet qui metui cœperit, sed illos imprimis à quibus ipse metuitur? Nam Cicero Ennium secutus: qui se,inquit,metui volét à quibus metuétur,eosdé metuant ipsi necesse est. Sæpe idem repeto, quia ita se res habet,nec aduertitis in hoc cæci, vt in reliquis, dum supra omnes esse nitimini, infra omnes estis, quid est timore depressius? sic conatus omnis vester in aduersum desinit, D O. Arcem mihi charissimam amisi. R A T. Fac tibi chariorem illam quam non perdes. circumualla animum piis intentionibus,honestis vitam actibus, prudentiam ac fortitudinem ante fores loca, iustitiam atque modestiam in propugnaculis, humanitatem ac mansuetudinem vndique in muris, spem, fidem, charitatem arcis in medio,prouidentiam supremæ turris in vertice, boná famam in circuitu dei atque hominum, adsit amor, absit metus,dignos cole,cęteros pręteri neq; cultos neque offensos. Ita nec te alius, nec

tu alium cõtremifces, & in domo humili tutius viues quàm in arce vixifti: hanc tibi arcem nemo vſquam inuadet, hanc tibi nemo poterit aut volet eripere:hac malos in ſtuporem,bonos in amorem imitandíq; ſtudium excitabis. O quàm ~~facilè~~ erat tranquillum ſe renámq; vitam agere,ni vos eam inquietam ac turbidám feciſſetis: omnia ferme & veſtram & proximorum in perniciem conquirentes. Ad quid enim arces iſtæ niſi ad veſtram ſimul alienámq; moleſtiam, vt neque vos vnquam ſcilicet quieſcatis, & inſtar aranearum muſcas & captantiū prætereuntibus inſultetis. Atq; cunctis animãtibus luſtra ſufficiunt ac nidi: ſolus homuncio arces quærit, quo nullum animal ſuperbius nullúmq; timidius.

De ſenectute. *Dialog.* LXXXIII.

DOLOR.

SEnui. RAT. Viuere optabas & vixiſſe te pœnitet, an quid aliquid rei eſt? DO. Senui RA. Ibas aſſiduè & perueniſſe te ſtupes, ſtupendum potius niſi quò ſemper ires aliquando peruenires. DO. Senui. RA. Quid ni viuendo ſenueris & eundo proceſſeris? An tu ætatém retrogradam expectabas? Vt velox vtq; inſtabile, ſic & irremeabile témpus eſt. DOL. Velociſſimè ſénui. RAT. Dicebam tibi tem pus fugere, iam credere incipis, dici nequit

non

non modò inter opiniones hominum diuersorum, sed vnius eiusdem hominis quid intersit. Iuuenis ante oculos ætatē habens longissimam opinatur, hanc ipsam senior à tergo respiciēs videt esse breuissimam. Semper futura prçteritis longiora videntur, cùm vel æquè sint breuia, vel eo etiam breuiora, quo ad finem properantibus naturalis motus solet esse vehementior. DOL. Senui. RAT. Est vnde gaudeas, si tamen nō inter vitia senuisti, aut si vel ad vltimum surrexisti, bona tibi & vtilis est senectus, nec exiguum diuini fauoris iudicium. Meministi vt Aegyptium illum senem Cæsar alloquitur, nec ingratum deis ætatis asserit argumento. DOLOR. Senui. RATIO. Hac in re saltem vnus ex paucis, ex tot enim millibus millium eorum qui nascuntur, quota pars illorum est qui ad senium vsq; perueniant? ex his ipsis paucissimi sunt quibus iustum senectutis spaciū explere datum sit. DOL. Senui valde. RA. Prodigiū ac stupor valde senis occursus metienti animo, quot ille periculosis passibus huc venerit. Insignis quidem senum raritas, ingens ca suum vitæ mortalis argumentum est. DOL. Senui. RAT. Durum ac difficile stadium cucurristi, mirum nisi iam fessus & quietis appetens lætè proximam metam spectes. DOL. Citò senui. RA. Vitæ cursus nūc breuis, nunc

breuissimus, longus nunquam, durus semper asperq; & ambiguus huius vltima pars senectus, finis autem est mors. Quid hic habes querimoniæ singularis? senuisti? Peregisse iã debes vitæ munus, venisti ad exitũ, quiesce. Amens viator est qui labore viæ exhaustus velit ad initium remeare. Nihil fessis gratius hospitio. DO. Senui. RA. Multum tibi placuit vitæ labor si eum transisse fers grauiter. DOL. Senui. RA. Si viuere delectabat, en vixisti, si oportebat paruisti. Et quis sanæ mentis uel quod fieri optauerit factum doleat, nisi malè se optasse sẽtiat vel quod neq; omitti neque sine multo labore agi poterat, actum esse nõ gaudeat? Vndiq; igitur gaudendum tibi est, seu voti compos delectabilis, seu necessario & graui functus officio. DOL. Senui & voluptates corporis fugauit ætas. RAT. Vtere animi voluptatibus quæ nec, minores & profectò stabiliores sunt, nec vnquã fugiunt nisi cum anima huic hærent, hanc sequuntur: at corporeæ voluptates venientes culpam ferunt, abeuntes pœnitentiã pudorisq; & doloris materiam relinquũt His te explicitum ac liberum gaudere debes, & liberatrici tuæ gratiam habere quæ te manibus tuorum hostium eduxit tibiq; debitum munus, sed neglectum dilatúmq; suscepit. DOL. Senui solitisq; voluptatibus careo. RA. Nouis assuesce,

ſte, habet & ſenectus voluptates ſuas, quas guſtare vbi cœperis, quæ nunc doles amiſſa faſtidias & reuerti nolis. DOL. Senui & incanui. RAT. Boni ſenis verenda canities plus habet, non modò auctoritatis, ſed honeſtæ etiam voluptatis, quàm fœdæ omnes iuuenum illecebræ. Neq; verò mutati coloris te pœniteat: nam quis tam corrupto ſenſu tâmque obliquo poteſt eſſe iudicio, vt non candidorum calathos liliorũ quàm nigrantium carbonum ciſtas aſpicere, ſeq; ſi transformãdus ſit, cygno ſimilè malit eſſe quàm coruo? DO. Senui & ſqualentes arant vultum rugæ. RA. Et tellus arata fructũ fert vberius, & vitę maturiores fructus bene culta in ſenectute proueniunt. Rugæ te offendunt oris, vultum animi cõpone: non illum rugę occupant, nõ variãt anni, niſi vt formoſior ſit in dies. deni que ſemper te ſi non tu eũ neglexeris, honeſtabit. DOLOR. Senui rugiſq; & informi ſitu obſitus vix me ipſũ agnoſco. RATIO. Hoc tibi iam ab initio euẽturum dixi, minus quidem auidè ſpeculo imminebis, minus tuis forſitan, minus haud dubiè muliercularum oculis placebis, quib9 placere velle maior ne vanitas an libido ſit neſcio. At qui fidem, qui conſtantiam, qui grauitatem, qui prudẽtiam quærũt, certius inter has rugas quàm in planis ac mollibus maxillis ſe quod cuqiunt te-

perturos ſperent. DOL. Senui meliórque poſt tergum ætas remanet. RA. Immo deterior: non ſemper quæ delectant magis atq; optantur meliora ſunt. Multi malum ſuum concupiſcũt, quod non eſſet niſi quia illud Satyrici verum eſt: pauci diſcernere poſſunt vera bona Do. Senui & lætiores abiere dies. RA. Omnium ferme dies temporum inter ſe ſimillimi, animi hominum diuerſi, quin vnus idemq; animus ſecum diſcors, hinc iuuentæ furor, hinc impatiẽtia ſenectæ, talibus vitam impleuere iudiciis, vt melius putet eſſe quod peius eſt optimúmq; quod peſſimum. Cæterùm dies omnes in ſe boni, bonus enim rex eſt & cõditor ſeculorum. Itaq; hic feruidus, hic gelidus, hic ſiccus, hic humidus, hic nubilus, his ſerenus, hic turbidus, hic tranquillus, ſi ad vniuerſi decorem naturæq; ordinẽ aſpicias boni omnes: ad vos autem veſtrúmquè iudicium relati, ex æquo prope omnes mali, mœſti, dubij, ſoliciti laborioſi, anxij, amari, queruli, flebiles, ærumnoſi. In his tu mihi neſcio quos nominas lætos dies, qui dũ aderant, triſtes lamentiſque ſuis pleni erant, nũc vt lęti videãtur, nihil eſt cauſæ niſi quòd abierunt, quódque illis precium deſiderium tibi auget irredituri, multáq; ſecũ tibi olim ſegnius forſan amata rapientes: ſtultus enim nihil penè amat niſi quod perdidit. DOLOR.

Senui,

Senui, ô si dilapsa redeat iuuentus. R. O non minus stultum quàm inane votum vt tu sentis: at si altius aspires, non inefficax, redibit enim in tempore,& vt scriptum vides:renouabitur vt aquilæ iuuentus tua. DO. Senui & ætas bona retro est. RA. Omnis ætas vt bona bonis,sic malè viuētibus mala,vtrisque autem breuis,prorsus & extremo proxima est,vbi vos manet hinc bonorū merces, hinc supplicium malorum, quæ nā hæc igitur ætas bona, vbiq; aspera sempérq; fugax, nisi quātum ad ęternitatem via est. Alioquin & si dulce aliquid inesset, omnem fuga dulcedinem,extinctura videretur: quis enim fugiens degustat? Fugienti Dario fœtidæ atq; obscœnæ potus aquæ suauissimus fuit. Sitis vt putat Cicero,vt ego sentio,gustum metus extinxerat. Vrgebat in tergum Alexāder victor: vos à tergo rapidum tēpus premit. Anni celeres præcipitésq; diei, horæ volatiles: ante oculos autem mors est, nec arctatis reditus,nec impulsis mora, nec præuentis est transitus. Viæ huius tot difficultatibus tantísque terroribus obsessæ, quæ nam quęso pars bona est?séd intelligo, nempe ætatē probris ac libidinibus aptiorem bonam dicitis. Est hic quidem fandi mōs vt bonū dicatur quod affectui intentis aptissimum est, quanuis effectus ipse sit pessimus? sic catenam prædo

capitis insontibus, sic tyrannus arcem libertati plebis impositam, sic veneficus præsentaneum aconitū, sic sicarius pugioné promptum cædibus bonum vocat: sic vos igitur ætatem bonam quæ ad id scilicet quod maximè cupitis apta est vocatis. Itaq; neminem istorum qui annos irreduces deplorant, pueritiam quidem vel infantiam videas optari, quæ profectò optimæ partes essent si abesse quàm lōgissimè à senio bonum esset, vt memorant, sed nec adultam ac solidam iuuentutem, nec incipientem, nec adhuc viridem senectam pessimam omnes & periculosissimam vitæ partem, adolescentiam requirunt: ô quintum & vigesimum annum dicunt, vbi te reliquimus, ne quem lateat quàm vos pręteritarum pœniteat fœditatum, qui non nisi tempus apprime illis idoneum exoptatis. D. Sēnui, cur nō cum Virgiliano rege suspirem: ô mihi præteritos referat si Iupiter annos? R. At nil tale suspirantem legimus Socratem, nil Platonem, nil Fabium, nil Catonem, & fuere senes: sed sunt fateor sapientes regibus rariores. Itaq; si rex Euander fuit sapiens non æquè sanè illud Euandrium suspirium iam commune nostris est senibus vulgatúmque: surdam stulti senes & profugam adolescentiam reuocant ac suspirant: nec suspiriis tantùm seu tacitis votis, sed medicaminibus

irritis

irritis atq; inani artificio naturæ vis affertur indomitæ: qua in re facetè admodum lusit Hadrianus princeps canescenti cuidam cui aliquid negauerat, eũdem postea ad easdem preces medicato interim crine redeũtem ita repulit: vade, inquit, hoc iam patri tuo negaui. Do. Senui, ô si mea nunc redeat iuuentus. R. Reuersuram modo illam dixi, iam reuersam dico. Si tam facilè votorum omnium compos fias, nihil incassum voles, pauper certè diuitias optare potest, libertatem seruus, speciem deformis, sanitatẽ æger, fessus requiem, exul reditum: at inuẽtam optare verus senex nequit: puerile potius votum est. Dol. Senui, heu cur tam citò dulcis me iuuenta deseruit. Ra. Nunquam non citò deseruit quod iuuabat, nunquam non præproperè affuit quod augebat. Vanum autem est optare quod haberi nequit nocuítque habitum, & si redeat nociturum sit, sed iam parce suspiris, dum hoc animo fueris citò canus fieri poteris, senex nunquam, desiderium enim iuuentutis in sene quid est aliud quàm quædam pueritia senectutis? D. Senui incuruatúsq; sum. R. Iamiam terram áspice, vnde venis & quo pergis cogita, hinc egressus, huic redis. Natura te principij simúlque finis admonet. Poteras aberrare, publicum tibi iter ostẽditur, sanè id quidem

est satis ingredi, vel curuatus iutende: solent cæci in via manu retrahi. DO. Subitò senui. RA. Immo sensim, pedetētim, paulatim, leniter, sed nihil cogitantibus omnia subitò eueniunt, sicut econtra, cogitantibus omnia nihil est subitum, quòd si flēda tibi fuerat senectus, singuli dies vitæ flēdi erāt. Illis enim passibus ad hunc terminum ibas. DOL. Heu senui. RA. O votorum instabilitas, huc maximè anhelabas, huc peruenire optabas, huc non posse pertingere formidabas, quo cùm peruentum esset ingemisceres, monstrum incredibile, nisi tam crebrum esset, senes fieri volunt omnes, senex esse vult nemo, immo verò senex esse ad miseriam, senes dici ad iniuriam trahunt, quasi sit probrum senuisse, quod profectò nullis videri debet nisi quibus dedecus sit vixisse, quæ ingens non inficior turba est, cui te tamen exemptum esse oportet, vt nostro colloquio frui possis: alioquin vt auribus illabantur, sana consilia in animum non descendent. Do. Tandem senui. RAT. Et quos ager, & quos æquor, & quos bellum, & quos alea decipit, singula detrimenta dinumerant, tu vnus in finem expergisceris, & tu queri incipis dum iuxta est querelarum finis omnium. D. Senui. R. Stultum est senectutem non cogitare nisi cùm venerit: nam profectò si venturam si assiduè venien-

venientem prospexisses, præsentem imperturbatus aspiceres. DOL. Heu mihi iam senex sum. RA. Hoc ne igitur defles durum ac difficile munus implesse dumosúmq; iter ac scrupeum transisse atq; inamœnam hanc fabulã peregisse? Atqui Comico more plaudendum erat. DO. Senex sum. RA. An oblitus es vt nuper tibi persamiliariter notus vnus modernorum sententiam rei huius ex tempore protulit, non modernam, sed antiquis parem? Amico enim dicenti: compatior tibi, nam vt video iam senescis, esses vtinam qualis eras quãdo te primum noui: subitò ille respondit: parum ne tibi ergo amẽs videor nisi ampliorem mihi nunc etiam amentiam impreceris? Noli quæso mihi compati quòd sim senex, sed compatere quòd iuuenis fui. O quantum sensum tegit breuis ista responsio, quod metiri nequit nisi qui ætatis huius bona probauerit & illius mala meminerit. Bono tuo igitur gratulare, quamquam illud quoq; verum sit quòd sæpe bona inuitis eueniunt & mala nolentibus: viro autem bono & virtutum amico & passionum hosti, pluris est haud dubiè dies vnus huius quod accusas temporis integer, quam illius alterius integer annus. DOL. Heu mihi, nam senui. RAT. Iam si perstas tibi quoque cum vulgo. iure dicitur, non senuisse miserum, sed

vixisse,ita vt hæc sub vitæ finem tam ineptè diceret: parcite autem iam lamentis querulũ genus,& volentes ite sub imperiũ naturæ,nihil flẽdũ quod illius immota lex statuit.Quid naturale autẽ magis homini nato quã viuentem senescere,sene mori?At vos conditionis immemores vtrũque respuitis, cùm vel alterum vel vtrũq; necessariò obeũdũ sit.Quod si neutrũ volebatis, & tertio abstinẽdu erat, nascendũ mihi credite non fuit.Patimini senescentibus statim mẽbris animos aliquãdo senescere,neq; semper in vobis prouerbium verũ sit:posse vnum animum corpora multa cõsumere,sinite sine murmure corpus simul atq; animũ ad extremum ferri,simul intrauere,simul exeãt, neq; altero ad metã properãte alter retrorsum niti velit alterùmq; retrahere,frustra tergiuersamini,ire oportet, nec redire licet:nec subsistere:idq; vobis facilius debet esse immortalitatem animæ & corporis instaurationem expectantibus,quàm cæteris quibuscunque quibus vel horum alterum defuit vel vtrumque. Frustra inquam obluctamini:humanúmque iugum quod nascendo subiistis, excutitis. DOL. Senui & vires corporis imminutæ sunt. RA. Si auctæ sunt vires animi, bene est, fœliciter permutasti. Maiora enim gesta esse semper & geri posse animi viribus quàm corporis,nemo nisi ani-

si animi inops est qui nesciat: sin vires etiam animi, vt sæpe accidit, per ignauiam decreuere, fateor inutiliter vixisti, tuum crimen, non ætatis. DOL. Senui & res meas agere nequeo. RA. Si quid animo sit agendum, tanto id à sene melius fieri constat, quanto & experientiæ illi plus est rerũque notitiæ & passionum minus ac malis vinculis expeditior animus: at res alias non agere senem decet, sed egisse cui corporeus labor omnis à tergo est: cui si nunc etiam inhæret nec auelli vult, ridiculum illud antiquum renouat Romani seris, qui iussus à principe fori laboribus abstinere, quorum ferias imbecillis hinc ætas, hinc fortuna opulens merebatur, sic indoluit vt se quasi mortuũ fleret atq; ab omni familia fleri vellet. Mirus senex qui quietem ceu speciẽ mortis horreret, cum nihil seni aptius quiete nihilq; sit turpius sene laborioso ac solicito, cuius vita omnis tranquillitatis exemplar esse debet. Didicisse & potes à philosophis, quid est illud quámque optabile senibus bonis viuere, vita vt memorant peracta? qua maxima tamen pars mortalium inexpleta moritur. DOL. Senui & repentè fugit ætas mea. RA. Forma, valetudo, velocitas, vires, vestra ferè omnia fugiũt virtus manet nec cessura senio nec morti. Illi vni bono stabili ab initio insistendum erat. si neglectũ

fuit difficilius ad extremum fateor, sed virtutis studium nulla ætas respuit, immo q̀uo difficilior eo clarior virtus. Multi nosse seipsos ac sapere vix tandem in senio cœpere, serum quidem at intempestiuum minimè, & si enim non iam vitę desinenti at instanti ãl tem morti vtile, cui hercle vni horæ vt sine horrore mœsticiaq; transigi posset si non vltimum modò, sed totum vitæ tẽpus impenderetur bene, nisi fallor, impẽsum esset: nam nec frustra nascitur q̃ bene moritur, nec inutiliter vixit qui fœliciter desiit. D. Senui, iam vicina mors est. R. Mors æquè omnibus vicina esse potest, & sæpe ibi quóq; vicinior est vbi videtur absentior. Nemo tam iuuenis qui non possit hodie mori: nemo tam senex qui non possit annũ viuere, si nil aliud quàm senectus incidat. D. Prorsus senui. R. Immo maturuisti, an hoc defles, an poma cúm maturuerint querantur? si sensus illis ac sermo datus sit & non potius gratulenter se ad id peruenisse ad quod nata erant? Est vtį cæterarum rerum, sic ætatis maturitas quædam quæ senectus dicitur, quod vt ita esse videas & ætas & mori iuuenum acerba quidem & dicitur & acerba est: acerbitati autem obiecta maturitas quæ cùm in pomis ac frugib⁹ bona sit, quid nisi in homine sit optima, non quòd nesciam antequam maturescant multa mar-

marceſcere, ea verò nō ætatis culpa, ſed peruerſitas eſt naturæ, nō quidem omnium, ſed multorum qui ad bonū nati magno niſu in aduerſum tendunt. Maturuiſſe igitur debes ſi quid in te ſucci nobilis fuit, iam meſſoris tui manum ſecurus expecta. Nō mors illa quam metuis, ſed laborum finis ac principium vitę eſt, non mors inquā ſed difficilis vitæ terminus, ad quam pauci tranquilla nauigatione perueniunt, ſed penè omnes nudi flentes ac naufragi: tu per mediam ſenectutē leue iter in finem proſpero agens vento è multis rerū fluctibus portum ſubis: ſubducēda iam feſſa puppis in terram tibi, & quocunque te flexeris de fine cogitandum, ídque vtilius fuerit quàm ætatem bonam, quod ſtulti ſolent, & naturam matrem optimam accuſare.

De podagra. *Dialogus* LXXXIIII.

DOLOR.

TVrpi torqueor pódagra. R. Neſciebas ſenectutis morem? Incomitata non venit, magnam ſæpe morborum aciem ducit. D. Podagra crucior moleſta. R. Extrema & ignobili parte corporis laboras, quid ſi nobiliſſimis laborares corde vel capite? Do. Pigra coerceor podagrá. Ra. Vaga mens hominis freno eget, hunc paupertas tenet, il lum carcer aut grauior morbus? ludens te pe

dibus alligat fortuna, non podagra, sed pedicæ sunt, iam disce consistere. Do. Podagra inutilis factus sum. Ra. Ad cursum credo vel ad saltum, ad choreas, ad palestram, an te autem ad hæc natum putas? Ad alia si nescis altiora quædam officia natus es, quæ si caput non ægrotet, exequi nil prohibet. Studere licet artibus ingenuis, dare operam pietati, seruare iustitiã & fidem, fragile corpus & fugacem mundum spernere, odisse vitia, amare virtutes, colere amicitias, cõsilio patriam iuuare: hęc sũt viri boni munimina, quid hic pedibus loci est? Dol. Debilitatus sum podagra. R. Pugnare cum hostibus forsitan morbus vetet, non cum vitiis, quod neque facilius & crebrius est bellum: & quid scimus an hic ipse dolor corporis contra quem dimices tibi ad exercitium animi datus sit? Dol. Pedibus consistere nequeo. Ra. Vide quam de reliquo ædificio spem habeas, cuius fundamentum tam inualidum sentis. Vigila ne te incautum opprimat ruina: contrahe sarcinulas téque ad migrandum para. Do. Podagra me ingens habet. Ra. Solet hic morbus, vt perhibent, diuitias comites habere: en tibi remedium aliud, bene sperá, aut languoris amaritudinem opum dulcedo solabitur, aut inopiæ pellet asperitas, ita vel solatium aderit vel finis. Si hæc fal-

lunt,

sunt, veniet quæ non fallet: illa vitæ malis omnibus finem dabit. DOL. Pedum premor ægritudine. RATIO. Si salutem cupis, aut pauper sis oportet, aut vt pauper viuas. Multos hac ægritudine liberasse traditur paupertas vera defecatrix corporum, quosdam verò frugalitas, quam voluntariam seu fictam & imaginariam paupertatem dixerim. Vidisti aliquos perpetua vini abstinentia curatos. Ita fit: dolor dolore, clauus clauo pellitur, vt antiquo dicitur prouerbio: vix molestum aliquid sine molestia curatur. Vt prætereà cum hoc morbo cúmque aliis multis pacem habeas, non Baccho solùm, sed & Veneri bellum indixisse profuerit. Sed quid agimus, animorum remedia promisimus non corporum. Habes tamen quam puto vnicam morbi huius curam. Hanc si probas, vtere: si minus, non te fallant opifices fomentorum. Patientia enim in aduersis efficacissimum atque optimum & sæpe vnicum remedij genus est. DOL. Podagræ vitio curuatus sum. RA. Ad iter inhabilis minus idoneus ad laborem, non ineptus ad reliqua gerere, non rei modò familiaris, sed reipublicæ & summi, si ita sors tulerit, imperij curam potes. Itaque memorandũ valde Septimij Seueri Romani principis dictum vnum, qui senex ac podagricus, dum

coniurationem nobilium qui se viuo filium eius Augustum dixerant, deprehendisset, cõprehensis auctoribus seditionis ac filio, omnibúsque ante solium eius affusis metúque vltimi supplicij tremefactis ac territis, ipse manu ad caput relata, tandem, inquit, sentitis caput imperare non pedes. DO. Podagra me miserum miris modis torquet. R. Noli solas asperitates rerum flere, sed memento si quid dulce aut iucundũ tibi obtigit, quo incommodum hoc solari possis. Vnus ex multis pessimis vulgi mos est, vt in aduersis querulum atque impatiens; obliuiosum in prosperis & ingratum sit, quo nihil iniquius fieri potest: nam quis æquis auribus audiat, exempli causa, vel Seuerum ipsum quem diximus de podagra, vel Domitianũ de caluitio quod ægerrimè dicitur tulisse, vel Augustum senẽ de sinistri debilitate oculi, vel Iulium Cæsarem de timore nocturno & quiete visi turbida, uel postremò alios fortunatissimos viros de vna seu de altera naturæ, si dici licitũ sit, aut fortunæ iniuria sic querentes vt imperij atque opum victoriarum ac tantorum ingrati atque immemores sint honorum dum se homines meminerint quos plenam perfectámque fœlicitatem hic sperare dementiæ sit, amara dulcibus temperare modestiæ, hoc podagræ proprium, hoc morborũ omnium com-

commune remedium inuenies ſanúmque conſilium ſanctúmque fateberis, ſenis illius læta multa adepti dura multa perpeſſi, qui bonis de manu Dei læte acceptis mala quæque patienter ſuccipienda cenſebat, quanuis mali aliquid dare vel facere manus illa non nouerit, ſed humanam reſpexit opinionem. DOLO. Podagra me in lectulo nodis inſolubilibus preſſum tenet. RATIO. Te iacente ſtare animus poteſt cœlúmque & terras ac maria permeare.

De ſcabie. Dialogus LXXXV.

DOLOR.

SCabie premor importuna. RAT. Iam nõ miror ſi angores meros ægre fers, quando id luges cui dulce aliquid immixtum eſt. DOLO. Graui vexor ſcabie. RATIO. Sunt qui hanc ſalubrem dicant: ego autem ne tam mœſtæ rei lætum nomen tribuam, arram potius ſalutis, ſiue ad ſalutem viam dico: mollis eſt quia aſperitatem viæ breuem reſpuit, cuius exitus ſit iucundus. DOLO. Arida me ſcabies exercet. RATIO. Iam horologio non egebis, erit tecum quæ te noctibus excitat teq; honeſto cuipiam fortaſſis officio vigilẽ reddat, nemo tam piger quem non ſcabies ſolicitum faciat. DOLO. Scabie torqueor. RA. Morbus ignobilis ſed nobilis cura

est sopor: itaque nescio an non satis propriè & somnus breuis mors, & mors somnus longus siue æternus dici possit. DOL. Somnum perdidi. RA. Non vi quidem, sed blanditiis repetendus est, si incumbas, perdis operam, cogi nequit, age aliud, da requiem temporibus tuis, animo curas leues, improuisus aderit, facile animis vagis & corporibus fessis obrepit. DOL, Sæpe mihi somnus interrumpitur. RAT. Fac quod solitus fertur Augustus Cæsar lectoribus aut fabulatoribus accersitis, interruptum reintegra. Sin grauioribus curis hoc accidit, pone illas, hunc receperis. De huiusmodi enim loquebatur Maro vbi ait: salubres curas somnos abrumpere. DOLOR. Somni requiem amisi. RATIO. Et terrorem somniorum nocturnósque metus, quanuis enim sapientis meliora phantasmata Aristoteles opinetur, & verum sit, tamen & vir ille ingenio æquè magnus & imperio: ille autem alter sanctitate & patientia æque insignis, de quibus paulò ante simul diximus, somniorum graues sensere molestias. Nam quid alij sentiant, quisque nouit in se & lectulum proprium suarum testem habet illusionum atque ambagum & formidinum. Certè horum alter tempore extremo per somniú exterreri solebat, sicut de illo scriptum est: alter vt di-

xiſſe dudum videor dum de ocio & quiete diſſererem inter cæteras vitæ moleſtias que ritur quòd terreant eum ſomnia & viſiones horrore concutiant. DOLO. Solito minus dormio. RA. Sulito igitur magis viuis: nempe quod doctis placet, vt mors ſomnus, ſic vita vigilia eſt, DOLO. Somnum morbus expulit. RA. Sanitas reducet. DOLO. Somnum amor excluſit. RA. Bis rem vnam dicis morbus eſt enim amor & morborum maximus. DOL. Somnum metus extinxit. RA. Securitas ſuccitabit. DOL. Somnum ſenectus eripuit. RA. Mors vicina reſtituet.

De inquietudine ſomniorum. Dialogus LXXXVII.

DOLOR.

SOmniis inquietor, RA. Si verum eſt quod ſapiens quidam ait multas curas ſequuntur ſomnia, quod veſtri quoque approbant auctores, radicem mali amputa, curas pelle, ſomnia quoque pepuleris: quo enim quæſo tot curas & tam nihil profuturas in tam breui vita, de qua iam ab initio promiſſum eſt, quid torqueri iuuat & turbidam curis vitam & infeſtam ſomniis quietem veſtra vobis facit amentia? Diuinam prouidentiam veſtro vultis ſuperare conſilio, neque ſentitis

vt

vt ex alto vestræ ridentur insaniæ vestræque deliberationes illo de tempore quod non solùm extra vestrum arbitrium, sed etiã extra notitiam vestram est. Neq; auditis Flaccum exclamantem: prudēs venturi temporis exitum caliginosa nocte premit deus, ridétque si mortalis vltra fas trepidat. Omne tempus in vestram trahitis perniciem, de præterito mœsti, de præsenti anxij, de futuro pauidi trepidíque, déque his curis superuacuis dignos meritis manipulos, laborem vigilantes consopiti somnia. Sin illud fortè verum est quòd vacantem quoque curis animam inquietam somniis esse vel natura hominis vel peccatũ cogit: nónne cùm ex mille somniis nec vnum verum esse verum sit: postquam alterutro falli oportet, satius est inquietari somniis quàm mulceri, & amara somniare quàm dulcia mœsti enim somnij fallacia læta est, læti autem mœsta. DO L. Somniis fatigor. RAT. Sperne totam hanc ineptiam & quiesces, si id nequis, his te solare comitibus qui similia passi sunt, his duobus nominatim quos modo dicebam dum de vigilia querereris.

De celebritate nominis importuna.
Dialog. LXXXVIII.

DOLOR.

CElebrior ſum quàm vellem notiórque. RAT. An tu hoc ſpernis quod maximi exoptarunt duces ac principes, philoſophi & poëtæ? quid enim tot laboribus, quid tãtis bellis ac ſtudiis agitur, nec aliud inſignes artifices moliuntur? Declarat hoc Phidias in Mineruæ ſtatua, quod opus omniũ quæ hominum manibus facta ſunt, primum aut inter prima poſuerim, niſi cum aliquid inſcribere vetitus fuiſſet, vultum ſuum clypeo ſtatuæ ſit inſculpſit, vt & ab omnibus noſceretur, & conuelli inde niſi toto opere diſſoluto nullo poſſet ingenio: noſci in præmium ſui laboris optabat. Si quis enim non famam, ſed pecuniam cogitare dixerit artifices, in communibus fortaſſis aſſentiar, in illuſtribus negem. Multa ſunt rei huius indicia, ſic cum iactura temporis damnóque etiam ſæpe operi inſiſtunt, ac ne quid famæ excidat lucrum ſpernũt. Comprobauit hoc maximè nobilis illa conſtantia eorum quatuor artificum qui ad famoſiſſimum illud opus quod Artemiſia Cariæ regina dilectiſſimi cõiugis memoriæ extrui fecit magno precio acciti cùm ante perfectũ opus obiiſſet regina ipſa vnde operis precium operabatur, præſtiterunt tamen

vnanimiter in finé,nil iam aliud quàm suum decus & facti memoriam cogitantes. Proinde omnes homines claritatem famámque desiderant:solus tu ne paruo illas tædio emptas velis? DOL. Immo & ego apud prosteros clarus esse cupiam,inter coætaneos recusem. RAT. Quid ita cùm hoc maius eoque difficilius ac rarius sit obstante quæ præsentium famam interpellat inuidia? DOLOR. Quia inter abscentes mera est gloria, nullus obstrepit,nullus obstat: inter præsentes autem & contradictio & labor, magnus enim labor est magnæ custodia famæ, vt non ineleganter ait quidam. RAT. Nimis aut delicatus aut segnis es qui sine labore magnum aliud speres, cum pro minimis tot se offerant labores DOL. Ego verò non labores respuam,sed tœdia:nam quis ferat assiduè visitari obsideri,posci,exagitari, & sui interim negligẽtem totos dies ac magnã breuis vitę partè aliis dare,vt tua necessitare post habita alienę inseruias voluptati quod malum si ab initio incidisset,nunquam ad hanc ipsam famam quę me cruciat ventũ esset,sed & nunc præclaros animi conatus & egregia potens est imoedie negocia importunum. RAT. Id quidem ita esse non nego, durum certè, sed tolerabile immo & inuidiosum & optabile: cæterum vtcunque tuo iudicio

acceptum erit penè ineuitabile: nam quæ ad euadendum via, nisi vel superbia vel ignauia? Altera honestum desiderium te petentium arcebit, altera etiam extinguet. Si quod est aliud remedium, vrbium fuga est, quanquã si claritas vera sit, nec fuga sufficiet, sequitur claritas possessorem suum quocunque perrexerit, & vbicunque constiterit secum erit, nec rure vnquam nec in syluis quidem desinet clarus esse qui in vrbibus clarus fuit. Non potest famæ fulgor abscondi, inter tenebras eminet & ad se oculos atque animos trahit. Nunquid non audisti Dandanum Brachmanorum senem præclarissimum ab Alexandro Macedone vsque ad vltimas Indorum solitudines, cynicúmque Diogenem ab eodem vsque ad illud suum dolium quo prouolubili vtebatur hospicio visitatos? Nunquid non vsque ad squalidam ac desertam Literni villulam à placatis sola virtutis veneratione latronibus Scipionem Africanum eundémque ab ipsis hostium ducibus vsque transmaria? Nunquid non Titum Liuium ab vltimis Galliarum extremáque procul Hispania vsque ad vrbem Romam? Nunquid non denique sanctos patres vsque ad intimas & horrendas eremi latebras à Romanis etiã Imperatoribus visitatos? Et sileo Salomonem: immo verò quibus vnquam vir

clarius

clarus visitationibus caruerit? Amici & noti mutuis alloquiis & confabulationibus delectantur; ignoti autem solo recreantur aspectu. Habet enim virorum illustrium præsentia dulce aliquid, quod non sentit nisi ipse qui fruitur: hoc tu laboriosum ne dixeris, operosum est fateor, sed & gloriosum. DOL. Celebritate nominis atteror. RATIO. Si hanc vis abiicere, virtus abiicienda est cuius è radice oritur. Id si merito refugis, ferre hanc sarcinam æquo animo est necesse, ad quam multi nequicquam omni studio vitæque ipsius impendio aspirant, at tu forsitam aspirasti. Patere te videri ab his qui hoc nisi te tuúmque nomen diligerent, non optarēt. DOL. Multi me vndique vsque ad importunitatem fastidiúmq; concelebrant. RA. Quid tu igitur, an contemni malles atque abiici? DOL. Innumerabiles vsque ad tædium me honorant. RAT. Tu verò dei munus agnoscito: ille te honorat vt te illum & honorare delectet & inhonorasse pœniteat: omnis honor & omne quodcunque homini ab homine bonum fit, à deo est. DOL. Permolesta res est honor immodicus & crebra visitatio. RA. Et hæc fateor ac prædulces sunt huius molestiæ radices amor & veneratio: his si animi gustū applicueris, bene sapere incipient quæ molestant, amara dulcibus tempora, non in

hoc tantum, ſed in omnibus quæcunque fert præſens vita, in qua non facilè reperias mel cui nõ ſit admixtum fel, & ſæpius amara præponderant. DOL. Celebritate nimia fatigor. RA. Sæpe id quidem accidit, de quo queſtum diuum Veſpaſianum nouimus triũphantem, dum ſolennitate pomparũ expectatione ac tædio eſſet affectus, increpantẽ ſeipſum qui triumphum nec ſibi nec maioribus ſui aut debitum aut ſperatum tam inaniter in ſenio appetiſſet. Quanuis autem non ſit optanda celebritas per ſeipſą, ferenda eſt tamen & amanda. Cauſæ ipſius virtus & induſtria, neque vnquam vt illa careas deſerendæ, multo glorioſius eſt labor optabilior quàm ignaua requies. DOL. Salutatoribus obuiis offendor. RAT. Habes huius quoque tædij participem Criſpum philoſophum: immo quem habes præter illos qui popularibus auris, vt Maronis vtar verbo gaudent? ille tamen inſignis queſtus eſt. Credo ideo quòd acutiſſimum virum, talis enim traditur, & ſuis ſtudiis acerrimè deditum, ſalutatio crebra & improuiſa turbabat, vtque idem ipſe ait, perducebat ad mortem. Nil eſt autem quod queraris, quod optabas accidit, notus in populo vt eſſes, alioquin tot ſalutatorum incurſibus non pateres. Poteras latere, poteras quieſcere, poteras quod aiũt, in gremio gaudere,

dere, quod optimum vitæ genus aliqui diffiniunt: at vos magnis in vrbibus noti & clari esse vultis & ociosi simul & liberi & trãquilli, quod nihil est aliud quàm in magnis pelagi tempestatibus vt immobilis sis, optare: denique superbi fuerit obsequentium amicorum voces pati non posse æquo animo, cùm sint hostium patienda conuitia.

De dolore ex malis moribus hominum concepto.
Dialogus. LXXXIX.

DOLOR.

MAlos mores hominum ægrefero. RA. Si charitate motus laudo: si ira vel indignatione non laudo. Quid ad te enim quibus moribus sint alij, modo tu sis bonus: an nunc primum intelligis vulgi mores, an tibi negocij parum sentis vitam tuam componere nisi inuigiles alienæ & illud aggrediare quod nec ars vnquam efficere valuit nec natura, vnde nihil vnquam speres nisi tædia & labores? Fuerunt hæ tamen & philosophis curæ, quorum alter in publicum egrediens semper flebat, alter cõtra mores hominum ridebat, neuter sine causa, sed illud pietati, hoc superbiæ propinquabat. DOL. Quis enormes ac subdolos hos habitus ferat? RA. Malo te per vim dehonestari, ferres si necesse esset, qui sponte sua alios deformatos pati

nequeas, sine illos indui vt libet, tu vt licet atque vt decet induere, atque ita te vlciscere, non minus lasciuos oculos honesti habitus offendunt quàm modestos inhonesti. Illi igitur voluptatem consilio adhibeant suarũ rerum, tu adhibeas honestatem. Nusquam alibi quàm inter tenebras gratior lux, nusquam alibi quàm inter vitia virtus est clarior: quid quereris? aliena fœditas tuo adiiciet decori. DOL. Quis hos verbos animorum atque hos perferat inuidos? RA. Linque inuidos sibi, neq; illis alium cupias tortorem, satis ipsi se torquent & suis malis & alienis aguntur ac tabescunt bonis. Non est compatiendũ sponte languentibus, non sunt autem contagiosi, vt corporum, sic animorum verbi, non transeunt ad nolẽtes: immo verò nobilis animus vitiorum odio ad amorem virtutis accenditur. DO. Quis tot ferat insolẽtias? RA. Humilitas eo acceptior quo pluribus est obsessa superbiis. DO. Quis tot fraudes, quis tot artes auaritiæ, quis tot species libidinum? RA. Quę tibi merito displicent, declina, & quæ in aliis damnas, ne in te damnent alij caueto. DOL. Quis hoc gulæ regnum? RA. Maximè inter ebrios speciosa sobrietas, vbi æquè boni omnes nullus excellit. DOL. Quis tam multa mendacia? RAT. Si mendacio offenderis veritati stude. Do. Quis tot vbique tyrannides?

RAT.

RAT. Non te hinc arma nec opes expediēt, sola virtus est libera. DOL. Totus orbis odio mihi est. RA. Miserari miseros magis decet quàm odisse, nisi vt dixi sponte sint miseri: quin tu mundo suos mores linque, tuos reformare stude, & ab aliis euersos in teipsum oculos reflecte, sic & tædium euaseris, & cùm mundum nequeas, id quòd potes & debes temetipsum corriges, non est quo te frustra natum credas si hoc feceris.

De minutis tædiis rerum variarum.

Dialogus. XC.

DOLOR.

TVrbidos vrbium clamores rerum variarum odi. RA. Ruris silentium syluásque ama, quæ fieri fugaríque nequeunt, fugienda sunt DOL. Vulgi contentionibus fessus sum. RA. Vulgo aurē dum præbueris nō quiesces. DOL. Vulgi strepitu fatigor. RA. Vulgi verba despicito, penè enim quicquid vulgus loquitur aut nihil aut falsum est: at strepitum illum omnem & confusas voces si vitare nequeas, veritum tantùm auribus excipe, ídque non aliter quàm mugitus boum aut balatus pecudum aut vrsorum murmur, quid enim nisi beluarum voces sunt vel inertium vel ferarum? DO. Vulgi fragore perturbor. RAT. Finge animo te aquarum exun-

dantium ac scopulis allisarum sonitum audire: persuade tibi esse vel ad fontem Sorgiæ vbi ingenti strepitu ex horrendo specu lucidissimus amnis emanit: vel vbi Reatini gurgites quos Nar in Tyberim conuehit alto de colle descendunt: vel vbi ad ea quæ catadupa nominantur, vt ait Cicero, Nilus se ex altissimis mōtibus præcipitat: vel vbi similiter, vt ferunt, Hister in Euxinum ruit. Denique vbi vel Ligusticæ rupes Aetneis fluctibus furenti austro, vel Charybdis oblatranti Scyllę Sicanis vorticibus torta respondet, consuetudo præstabit, vt quod tædiosissimum sentis, quadam cum voluptate percipias. DOL. Latratibus canum vexor. RATIO. Qui vulgi latratus ferre didicit, nullos horrebit canes: nam neque tam multi alij, neque tam rabidi aut mordaces. DOLOR. Immitis equus ac fremens, infidus seruus ac contumax, non tantum tædio, sed periculo etiam mihi sunt. RAT. De vtroque animali quid sentirem dixi olim & nil nunc muto: addo aliquid, vt vitare quidem possis equi tædium si nil aliud pedes tibi, vt serui autem manus dare possunt, nec lamentis dignum quo carere valeas cùm velis. DOLOR. Muscarum tædio affectus sum. RATIO. Vide ne muscarum tædio musca fias, & ab alio quàm à deo creatam muscam credens in illius qui

musca

muſcarum princeps dicitur poteſtatem veniat: quod affecto cuidam tædiis ſimilibus accidiſſe, auctor eſt Auguſtinus principium illud Ioãnis famoſiſſimum exponens, & muſca,& pulex,& brucus, & culex,& ciniſex, & locuſta,cæteráque huiuſmodi creata nõ ſine certa cauſa ſunt ab illo qui vidit cuncta quæ fecerat & erant bona valde: & ſi nulla eſſet alia, illa ſola ſufficeret, vt his armis humana ſuperbia domaretur. Potuit enim deus Aegyptiis leones, tigres vel dracones immittere, minuta & vilia immiſit animantia, quò clarius & cœleſtis potentia & terrena fragilitas nota eſſet. DOL. Pulicibus inquietor. RAT. Sanis cogitatibus conquieſce, cogita nihil mali præter peccatum homini contingere poſſe: multis non hæc modò facilia, ſed quæ videntur grauiſſima profuerunt: quid ſcis an ſi pulices abirent ſopor nimius aut malæ libidines ſubirent? Crede bene in omnibus tecum agi, bene erit. DOLOR. Nocturno pulicum prælio victus ſum. RATIO. Quid ſuperbis igitur vmbra & cinis, quid erigeris iners lutum à pulicibus victus? contra Deum calcitras, iumentum indomitum ac ſtolidũ? DOLOR. Offendor pulicibus. RA. Vis ne tu homines offendere, à pulicibus te defendere, viliſſimo impar animali nobiliſſimum aggrederis & pulicum cibus homines voras?

D O L. Pulicibus agitor. R A. Terrena omnia hominis ad obſequiũ facta ſunt. Pars vt paſcat, pars vt veſtiat, pars vt vehat, alia vt defendat, alia vt exerceant doceántq; & conditionis admoneant, quædam deniq; vt delectent feſſúmque rebus animũ leuent, quædam verò vt delectationem noxiam frænent ac ſalubribus tædiis cõtemptũque huius lucis ſimúlque deſiderium vitæ melioris incutiant. Quãtum ènim quæſo mors timeretur, quantúmve ſi tædiis vacua eſſet placitura mortalibus erat hæc vita, cùm tædiis plena ſic placeat, ſic habitus timeatur: nec vita iucunditas viuenti, nec amœnitas viæ ſemper eſt vtilis viatori, expeditque nonnunquã durũ aliquid occurrere quo optabilior finis ſit.
D O L. Nocturnæ aues flebilibus notis infeſtæ ſunt. RATIO. Non vt arbitror philomela quæ apud Virgilium flet noctem, ramóq; ſedens miſerabile carmen integrat, & mœſtis latè loca queſtibus implet: dulcis enim fletus & ſuaue carmen & delectabiles ſunt querelæ. Mœſtior te forſitan ſtrix offendit, neque tam proprio quàm poëtarum carminibus infamis bubo, qui quibuſdam tamen quàm læti fuerit augurij apud Ioſephum legis, quanuis vtrunque ridiculum. hinc ſpem ſcilicet metúmue concipere. Huius enim & multorũ triſtis aſpectus & lugubris cantus ac vterque

que naturalis, nō ſic canunt vt vobis aliquid nunciant,ſed quia canere aliter non norunt. Da illis philomenæ vocem, flebunt dulcius, nunc naturæ parent ſuæ: vos naturam ipſam ſuperſtitionibus veſtris, vt pareat cogere delirando nitimini. DOLOR.Proxima in turre pernox noctua importuna mihi eſt.RAT. Noctuam inquietas noctes Auguſto facere ſolitā audiuiſti, & quē quæſo verebitur quæ mundi dominum inquietat? DOLOR. Mures thalamum infeſtant. RATIO. Quid ſcis an hoc ipſo in thalamo exorti quem tu forſitan peregrinus inhabitas, de te iuſtius queri poſſunt,qui natale illis aduena ſolum turbas. Sed omiſſis iocis horum omnium ratio vna eſt.Idcirco equidem his infeſtam vitam agitis, vt diſcatis alteram optare: at illic animū habeatis, vbi nec mures, nec fures,nec araneæ,nec tineæ,nec dāna,nec tædia vlla ſunt. DOL.Procaces ranæ, ac ſtrepidulæ tædium pariunt cicadæ. RA. Finge ſolatium parere,ſolatium erit. Opinio rem quocunq; vult trahit,non vt verum mutet, ſed vt iudicium regat & ſenſibus moderetur.Inuentus eſt nuper qui rure habitans ad fugandas nocte luſcinias, ſaxis armatus ſudibúſq; conſurgeret, quo cùm parum proficeret circunfuſas arbores iuberet abſcindi, vt vel ſic præerepto frondente domicilio abirent,quibus manen

tibus abire illum oporteret, tamque impor tunis cantibus pulsus sopor abiisset, is tamen proximę paludis in ripa nocturnos strepitus ranarum modulatissimam quasi fidium harmoniam incertissimus hauriebat, inhumanum ferúmque hominem víxque inter homines numerandum & moribus quidē qualem audis forsitan & vidisti, vulgaribus tamen negociis haud insanum, qui nunc ideo ad memoriam rediit vt constaret quantum in rebus omnibus possit opinio DOLOR. Ranarum & cicadarum strepitu offendor. RATIO. Non illę quidem vt offendant strepunt, sed naturæ communis beneficio vtuntur. At hoc ipsum superbam impatientiam vestram lædit, sicut reliqua quæcunque aliter fiunt dicuntúrve quàm exigit oculorum vestrorum atque aurium voluptas. Sed vt fabulā vestri erroris ad antiquas fabulas rem tam, cogita nunc vel ranas suā veterem querelam & vlt icem Latonam raucis vocibus, vel cicadas versum in suam speciem Titanum stridulis plausibus memorare, sinéque forsitam suū illas agere negociū & tu tuum ages. Cur iniusti naturæ semper accusatores innocuis animantibus succēsetis, nec aduertis quanto maiora sunt tædia quæ vicissim ipsi vobis infligitis? Sileo raptorésq; vrbium & mille iniuriandi lædendíque artes, mille violen

violentias, mille dolos, quorum pleni sunt vici omnes & compita. Taceo latrunculos toto orbe dispersos & itinera interrupta prędonibus: quibus magna pars terrarum hodie inuia est, spectacula mundi pulcherrima prerepta mortalibus, dissimulatum illud & miserrima iam consuetudine roboratum: quis dignis questibus explicet aut humanæ pondus ignauiæ verbis æquet, quod pacatis quoque regionibus passim legitimus prædator occurrit, qui solicitum viatorem exhaustúmque laboribus & onustum curis ære suo spoliat, iniustissimi, nescio cuius iuris obtentu, quo effectum vt quod amœnissimum fuisset orbem terrarum permeare, id alicubi periculosissimum vbiq; sumptuosum ac tædiosum sit. Sic vestri principes & patres patriæ: immo verò vestra patientia, vestri mores libertatem publicam paruo precio vi derunt. Quid custodias loquar superuacuas & obstrusos passus ac suspitionib9 variis plena omnia: absentiæque solatium vnicum literarum commercium interdictum? Quod ipsum quia mutari iam non potest, forti animo ferendū est. Verùm vt naturæ opera ferre non renuat, qui tot insolentias, tot immanitates hominum, tot tædia, tot rapinas pati solitus didicisse debuit: quàm iniquè natura parens leuibus ex causis quotidie laceretur,

cùm tot acerba & grauia pati hominem ab homine sit necesse. DOL. Magno torqueor calore. RA. Expecta, hyemis tædium hoc pulsura festinat. DO. Frigore crucior importuno. RATIO. Ecce tibi æstas accelerat huius ipsius allatura desiderium. DO. Frigoribus vrgeor. RA. Vix incommodum inuenies, cui non inuenerit natura remedium. Et sæpe vnius remedia multa sunt: arcent frigus tectum, vestis, cibus, labor, exercitium. Raro quisquam frigore vincitur nisi victus inertia Piget ignem inter remedia numerare, magnum mortalis ignauiæ argumentum. Non tam facilè vini è dolio immixta aqua linteo madente detrahitur quàm è turba hominũ hyeme accenso igne inertes à fortibus segregantur: omnes eò confugiunt quibus nihil sanguinis neruorúmque animi est, videre licet, sed non libet iuuenes nostros vt formosi videantur deformatos abscissósq; pubetenus sese ignibus ingerentes, quanto erat honestius pudenda contegere quàm semiustis natibus inamœnum naribus nidorem respirare? DO. Nunc tremo, nunc æstuo. RA. Credo id facilè, mores noui, & te loquente quod occurrit dicam. Recens at breuis historia est: pater in Galliis pro capitali causa cum adolescente filio comprehensus, & secundum ritum gẽtis in ahenum missus ac decoqui iussus

ſus erat. Cùm ſorte igitur in aquam hyeme gelidam nudi ac vincti pariter deſcẽdiſſent, cœpit adoleſcens temere, & frigus magna dentium colliſione teſtati, vbi ſubiectis igni bus cœpit aqua ferueſcere, ille lamentis ac gemitu impatientiã caloris exprimere. Con trà immotus ad vtrumq;& toruo illumvultu reſpiciens ſenex: viliſſimę, inquit, meretricis fili, nec frigus igitur nec calorem pati potes? Verbum mali forſitan, ſed conſtantis ſolidiq; animi dignúmq; quo illæſus è vaſe mortifero proſiliret. Cæterùm veſtris nũc adoleſcen tibus conuenientiſſimum, quibus nihil effœminatius, nihil eneruatius eſt, æſtare ſolem execrantibus vt Athlãtes ſolent, hyeme ignẽ adorantibus vt Chaldæi. DOL. Nix me tædio afficit, RAT. Delicati etiam iucunda faſtidiunt. Atqui niuem ſine ventis deſcenden tem quidam inter pulcherrima ponunt, porro ſi quid eſt niue pulchrius, nil certè candidius. DO. Nunc æſtibus, nunc frigoribus nimiis, nunc ſiccitate, nũc imbribus angimur. RAT. Impatientiſſimum caloris Alexandrum ferunt nempe qui & diræ & proſperæ fuit impatiens fortunæ: contrà verò caloris ac frigoris patientiam parem dantHannibali: cur non tu aliquam tibi vel diſſimilis partem laudis arripias? æquè ille vtrũque potuit ferre, tu neutrum? Hoc vobis primum tribuit

voluptas quæ emollit eneruátque, & vt verè dicam castrat animos, vt nõ hostiles tantùm gladios aut mortem, sed impressiones aëreas formidetis. Clamo autẽ & sæpe frustra quidem, quoniam surdis clamo: linquite suum officium naturæ: nihil sine æternis agit illa consiliis. Stulti & ignari, ne vna prorsus aquę stillula plus minúsve quàm expedit in terrã cadit: & si non singulorum libidini at saluti omnium consulitur. DOL. Hic luto, hic puluere, hic nubibus, hic ventis ac tonitru turbor. RA. Atqui terræ varietas, cœli varietatem sequitur: vdus aër lutum parit, siccus puluerem, sic de motu aëris venti de, vaporibus nubes, de ventis ac nubibus tempestates ac fulmina prodeunt. Qui rerum causas nouit & naturæ se præbuit obsequentem, consequentiam effectuum non deflebit. Et de ventis licet apud quosdã magna sit quæstio, nónne tamen tibi aër omni carens vento penè semianimis videatur, vt non ineptè quidam ventum animam dicant siue spiritum? Puluerem certè apud multos viris fortibus dulcem vides: idque vt de luto etiam credi possit diuersorum operum vna virtus efficiet. Tonitrua verò & concitatiores cœli motus, quid nisi comminationes & monitus miserantis dei sunt? qui certè non minaretur nisi amaret hominem, sed feriret, cùm multæ & graues

ues nunquam desint feriendi causæ. Ad terrorem verò hęc formidinémque mortalium spectare, sed ante alios illorum qui rebellãt, adeo non solùm naturæ gnarus meminit poëta, sed vates illa etiam diuini conscia consilij quæ ait: dominum formidabunt aduersarij eius & super ipsos in cœlis tonabit. Formidate verum tonantem aduersarij, enitimini in gratiam redire, vt amici dei effecti, nihil omnino nisi eius offensionem timeatis. Hoc potius agite & querelas mittite. DOLOR. Fusco & nubilo contristor aëre. RATIO. Nulla tempestas durat, & sereno nubes succedunt, & serenum nubibus frequens immo iugis alternatio, & ferendum sine questibus quod tam breue est. D. Offendor nubibus. RATIO. Offensio admonitio quædam est, vt iam hinc tibi prouideas ne tenebras quas momentaneas ægre fers, aliquando perpetuas patiaris. DOLOR. Igne cælesti turbor & grandine & procellis. RA. Hæc & his similia ad timorem salutiferum, vel si spernitis ad vindictam sunt. Audi vnum: ignis, sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Audi alterum: ignis grando, fames & mors, hæc omnia ad vindictam. DOLOR. Tempestatibus turbor æquoreis. RA. Noli hìc naturam, sed tuam vel stultitiam vel auaritiam

accuſare, quis huc te cogit? DOL. Tenebroſis nubibus & contrariis ventis afficior. RAT. In tenebris natus & in tenebris moriturus inter rerum contrarios ventos viuis: diſce quod ſemper pateris tandem pati. DOL. Tonitru ac fulmine quatior. RATIO. Plus hîc aliquid quàm tædium eſt. In primo equidem metus ingens niſi ſtultis quibuſdã contemptoribus: in ſecundo autem mors. Itaque quibuſdam viſum eſt de fulmine nõ niſi inexpertum queri. At quis oro niſi amens hæc non metuat, cùm cautum apud fortiſſimos hominum Romanos videat veteri ſtatuto vt Comitia populi Ioue tonante non teneant? Cæterùm metus hic niſi ad emendationem vitæ ſpectet inutilis eſt. Quid prodeſſe enim poteſt timor vbi nullum eſt remedium formidatæ rei? Huc vertenda res igitur vt licet naturalibus cauſis tonet ac fulminet: nihilominus tamen commonitorium exiſtimetur illius qui nullis obſtructus cauſis ipſe fons omnium cauſarum eſt. Ille quidem ideo tonat in cœlis, vt tu in terris bene viuas & obliuione diſcuſſa iraſcẽtem dominum recognoſcas, quódq; amore debueras, ſaltẽ metu facias. Nolite queri, omnia æquè bona & mala expedit vobis, mihi credite, vt ſæpius tonet, & quàm ſæpe tonuiſſe memoriæ traditũ eſt eo anno quo verus dei aduerſarius ac pietatis

tis hostis Domitianus interit, non vt exclametis sicut ille, feriat iam quem volet, sed vt iram dei pijs lachrymis ac humili prece vincatis. Do. Ebriorum congressibus lætitiáq; contristor. Ra. Vinum lætificare cor hominis & Bacchum lætitiæ datorem, & si Dauid Virgiliúsq; non dicerent, notum est. Et quanuis illud quoque verũ sit quod horũ non facundior, sed sanctior vates ait : fluminis impetus lætificat ciuitatem dei, plus tamen feruidi gaudij seu lætitiæ gestientis, vt philosophi vocant, pauca potentis vini dolia, quàm multa nitentis aquæ flumina continent: fateórq; ebriorũ lætitia nil tristius, nihil opificibus & tabernariis, quos merito ciuitatum fæcem Cicero vocat, ineptius: vel ferendum tamen vel vrbibus abeũdum vel foro saltem ac platæis & tabernarum scænis tanquã scopulis abstinendum. Do. Turbis premor frequentiáq; ciuium importuna. Ra. Trux & inhumanum votum est, optare patriæ solitudinem quo ipse sis laxior, ob hoc enim illa, olim vt nosti, soror Appij Claudij mulctata, & illa innocens vltimo apud scriptores celebrata est, vt verò istud iniquum & supplicio dignum, sic vitandi studio fastidij se turbis eripere, & si res poscat vrbi cedere, modestum ac sapientibus vsitatum est. Dolor. Longo & segni iudicio laboro. Rat. Ad

quid inuenta transactio est nisi vt litem finiat & tarditatem iudicij antecedat? Dol. Mœsto & turbido atteror litigio. Ra. Pro te aptis epithetis vsus es, vbi enim lis, ibi nec gaudium nec tranquillitas, esse potest. Tu si litibus vis carere, litium contemne materiam. Auaritia lites parit & partas alit.

De terræmotu. Dialogus XCI.

Metvs.

TErræmotum timeo. R. Magnum fateor naturę parentis incommodum: nec immerito à parentibus segregatum: nempe cunctis grauius sed rarius ídque remedij loco sit. Sæpe quidem instans tonitru cœli facies mœsta prænunciat: terræmotus præsagium nullum est: & si eum Pherecydes aqua putei hausta prædixisse feratur: adde quòd aduersus cœli minas aliquod fortasse refugium subterraneæ offerunt cauernæ: quale illud legitur Augusti Cæsaris fulgura metuentis, quod adhuc Romæ via cernitur Flaminia & nomen seruat auctoris: contra terræmotum nullæ sunt latebræ, nulla fuga: quo enim extra terram fugiat terrenus homuncio, aut quid fiet si & supra verticem cœlum tonat & sub pedib⁹ terra tremis, nisi fortè quis in pelagus fugiendum dicat, quod

&

& cœlestis & terrestris varietatis est particeps, & suis insuper motibus inquietum? M. Non tu mihi remedium das vt soles ad periculum exaggeras. RA. Sentiebam ita tibi visum iri, & sic haud dubiè se res habet. Sunt quæ dissimulati queunt & verbis extenuari, vt quæ fama terribilia visa erant, re ipsa nūc tolerabilia, nunc & cōtemptibilia videātur: id sanè de quo agitur tale est, vt sua quadam vi humani eloquij argumēta discutiat, vnum est solamen vt dicebam raritas. Vidisti ætatem penè integram terræmotibus vacātem, quo in spacio innumerabiles obiisse non est dubium: qui in vita solum rei terribilis nomen audierit, nullum res visa terruerit, alioquin quem non conspecta promoueant, vel antiqua illa, vel hæc noua, quorum, vel in libris vel in animis hominum qui viderunt, memoria recens est, quando & olim vno eodémque die motu horrifico & concussa Rhodus & nouæ insulæ profundo maris emerserunt, & vetustæ vrbes Asiæ duodecim corruerunt, nonnullæ etiam terræ hiatibus haustæ sunt: dehinc eadem pestis in Achaia Macedoniáque desæuit: demum in Campania illa pulcherrima, non Italiæ tantùm, sed totius etiam mundi parte circa Senecæ ætatem, qui inter quæstiones naturales rei huius meminit, quando & Herculaneum

& Põpeios, vrbes tractus illius nobilissimas, ipsam quoque Parthenopem ea peste vexatam legis. An ne cuncta sequar, quæ infinita materia est? nuper Alpes aëreas quæ Italos à Germanis separant, quarum motus insolitos Maro ait, & motas & multis in locis disiectas cernere potuisti. Et confestim postea ipsam vrbium reginam grauiter agitatam vsque ad ruinam turrium ac templorum aliquótque alias humi stratas, moxq́, velut perpetuo malorum ordine Germaniæ partem illam quæ nobilior habetur, totam scilicet Rheni vallem tremuisse atque in ripis Basileam vrbẽ funditus & octoginta cóque amplius castella, vno simul temporis momento corruisse notum est. Horrendum planè negocium nisi arcem terribilium mors teneret. Hanc qui timere desierit, nil timebit, vtque eleganter ait Flaccus: si fractus illabatur orbis impauidum ferient ruinæ: nam quid refert an in te lapis exiguus sic descẽdat vt perimat, ant te ingens obruat Apeninus, seu potius fractus orbis, vt est dictum. si vtrobique nil amplius est quàm mori, nisi quia quibusdam fortasse mors clarior videri potest quæ maiore infligitur insttumento. Hæc tandem nostri consilij summa est, quando & aduersus fulmen aliquid diximus esse remedij, & vtrunq; vel obstando vel cedendo reliquis malis occurritur,

ritur, contra hoc vnum nec fuga valet nec ingenium nec vis vlla, hunc qui vnus horribilia cuncta facit, ponẽdum ante omnia metum mortis: aliquanto non inficior factu difficilius quàm dictu, sed nequaquam impossibile. Et quoniam ab hac peste, nec tempus vllum nec locus immunis est, omnibus locis atque temporibus ad omnium quæ vel naturaliter, vel fortuito euenire possunt, tolerantiam præparandum armandúmq; animum, quòd nisi virtutis amor vitiíque odiũ accesserit vtique fieri nequit. Denique quando non cœlum modò quod in continuo motu est & elementa vndique cõminantur, sed & terra cui insistitis & quæ periculorum omnium & firmissimum præsidium sperabatur, ipsa quoque concutitur, incolásque suos fallit ac territat, ad cœlum animi volatibus ascendendum: intérque hos rerum motus atque hominum omnem in illo spem habendam qui respicit terram & facit eam tremere, de quo scriptum est: ego dominus & non mutor. Quisquis in illo vestigia deuotæ mentis affixerit, iam in solido & in tuto erit, neque amplius aut ipse mouebitur aut vllos metuet terræmotus. ME. Non possum terræmotibus non moueri. RAT. Potes autem à terra omnem spem atq; omne desiderium remouere? Hoc fac vt securus

viuas eáque vel tremente vel ruente consistas. Stultum est firmam in re tremula spem habere.

De peste latißimè sæuiente. *Dialog.* XCII.

METVS.

PEstem latissimè sæuientem horreo. R. Et hic quoque nil amplius quàm mortis est metus, quo deposito plena securitas parta erit, cum non is magnis animis nõ depositus modò sed ne admissus quidem esse debeat: nã quid minus viri est quàm horrere cõmunia? ME. Pestem timeo. RA. At quid aliud tibi si moreris ad visitatum genus moriendi pestis addiderit quàm vt comitatior moriare? Sin euaseris, vt dulcior vita sit, tot circumfusis erepta periculis, si mori periculum non natura est, neq; enim omnes pestis perimit: alioquin ex hac peste nouissima cui par à sęculis non fuit, nullus hominũ euasisset. Euaserunt multi, qui melius obiissent. huic vt vides fece solita nũc etiam mundus exuberat, quam nulla vnquam pestis, nulla mortis manus exhauriet, tam concreta est. ME. Pestem metuo. R. Dic quod est verius, mori times, de quo nobis, vt te video in querelas pronũ antequã res desinat disceptandũ reor, pręter hoc enim quid est quod pestis nomẽ exhorreas, cùm potius, vt est dictũ, solatij genus sit.

perire cum plurimis. ME. Pestem horreo. R. Si ad hoc te humani generis charitas quędã trahit, est quod laudem: nihil est magis hominis quàm humana incommoda miserari. Sin tui tantùm, est quod arguam: nam quid pestis nocitura mortali, nisi vt facias quod facturus es, nisi illud inter damna cõnumeres, non lugeri quod in talibus accidit, & fœliciores censes qui multum fleti ad superos apud Virgilium memorantur.

De tristitia & miseria. *Dialogus* XCIII.

DOLOR.

Tristis sum. R. Refert qua ex causa tristis sis aut lætus. Ista enim vt alia multa indifferẽtia dixerim quæ leui momẽto possint esse bona vel mala. Tristitia nẽpe de peccato vtilis, modò ne desperationi fur repenti clanculum manum det: at gaudium de virtute déque memoria bonorum operum honestum, modo ne ingerenti se superbiæ fores pandat: harũ igitur passionum præmittentur causę, vituperatio illic locũ laudis inuaserit, nunc tu ipse quid sis, tristis cogita. DOLOR. Huius vitæ miseria mœstus sum. RATIO. Fœlicitas te lætificet alterius vitę: neque enim tam hæc misera & si profectò miserrima sit, quàm illa est fœlix. DO. Mœstus sum. RATIO. Mali huius tot radices,

quot ſunt quæ vno nomine aduerſa dicitis, de quibus & multa iam diximus. Et vt te pronum in querelas video, multa nũc etiam ſũt dicenda. Eſt autem quando nulla prorſus apparens cauſa, non morbi, non damni, non iniuriæ, non ignominiæ, non errorum mores, neque vllus omnino rerum talium & inopinus rumor, ſed dolendi voluptas quædã quæ mœſtam animam facit. Peſtis eo funeſtior, quo ignotior cauſa atque ita difficilior cura eſt. Itaque hanc ceu animæ ſcopulum omni velorum vt dici ſolet ac remorum auxilio fugiendam cenſet Cicero, cui in hoc quidem vt in multis aſſentior. DOL. Præſentis me miſeriæ cogitatio mœſtum facit. RATIO. Miſeriam conditionis humanæ magnã multiplicémq; non nego, quam quidam integris voluminibus defleuere: ſed ſi in diuerſum aſpicias, multa itidem quæ fœlicem vitam ac iucundam faciant, videbis. Et ſi de hoc nemo hactenus, niſi fallor, ſcripſerit, aggreſſiq; aliqui deſtiterint, quòd difficilem & cõtrariam ſcribentibus, ſteriliorem longéq; imparem materiam ſe ſortitos intelligerent, eo quòd humana miſeria nimis multa prorſus euidenter emineat, fœlicitas parua & latens ſtilo altius fodienda ſit vt oſtendi poſſit incredulis. An autem vt ex multis ſummam deliberem, parua vobis gaudij cauſa eſt? imago illa ſimi-

litu-

litudo dei creatoris, humana intus in anima, ingenium memoria, prouidentia, eloquium, tot inuenta, tot artes huic animo famulantes, huic corpori quibus necessitates vestræ omnes diuino beneficio conprehensæ sunt, tantæ quoque oportunitates, necessitates & tã variærerum species, non necessitati tãtum vestræ, sed oblectationi seuientiũ miris & ineffabilibus modis, tanta vis radicum, tot herbarum succi, tot florum tam iucunda varietas, tot odorum & colorum & saporum & sonorum ex contrariis orta concordia, tot animalia cœlo, terris ac pelago, non nisi vestris vsibus dedita hominisque solius ad obsequium creata. Nisi enim peccati iugũ spõte subiissetis, omnium quæ sub cœlo sunt dominium haberetis. Adde colliũ prospectus, apricationes vallium, vmbrosas saltus algẽtesque alpes & tepentia littora. Adde tot salubres scatebras aquarum, tot sulphureos fumantesque, tot nitidos ac gelidos fontes, tot infusa & circonfusa terris maria, tot omnes assidue mobiles, & immobili stabilitate certissimos regnorum fines. Adde lacus maris æmolos & stagna iacentia & riuos inter mõtium conuexa præcipites & floreas ripas, riparumque thoros & prata recentia riuis, vt Virgilius ait. Quid sonoris litoribus spumantes scopulos antraque roscida, & flauef-

centes agros & vineta gemmãtia & commoditates vrbium & ruris ocia & solitudinum libertatem? Quid spectaculorum omnium lucidissimum & augustissimum stellãtis cœli ambitum inconprehensibili celeritate volubilem? Inque illo fixas & errantes quas dicitis seu vagantes stellas, solem imprimis ac lunam clarissima mundi lumina, vt Maro ait seu lucidum cœli decus, vt Flaccus ait. Huic terræ fruges, hinc vigor animantium, hinc varietas tempestatum, hinc no annum, hinc menses & dies & noctes & momenta metimur, sine quibus vita fastidio non careret. His accedit corpus licet caducum & fragile, imperiosum tamen aspectu serenúmque & erectum aptumque cœlestibus contenplandis: accedit immortalitas animæ & ad cœlũ iter ac precio exiguo merces inæstimabilis, & quæ in finem sciens distuli, quia tam magna erant, vt per me illa non capere nisi fidei magisterio didicissem, & resurgendi spes & hoc ipsum corpus post interitum, agile quidem lucidúmque & inuiolabile multa cum gloria reassumendi: & quod omnem non humanam modò, sed angelicam dignitatem supereminet, ipsa humanitas sic coniuncta diuinitati, vt quideus erat homo fieret, idémque vnus numero perfectè duas in se vniens naturas esse inciperet deus & homo, vt homi

minem deum faceret factus homo: ineffabilis de pietas atque humilitas, summa hominis fœlicitas ac gloria, altum vndique oc cultúmque mysterium, mirum & salutare commertium, quod nescio an cœlestis, sed profectò mortalis lingua non æquat. Parúne tibi autē vel hoc vno nobilitata conditio humana, parúmque expergata miseria videtur, seu quip oro altius nō dicā sperare, sed optare, sed cogitare homo potuit quàm vt esset deus; Ecce iam deus est: quid iam restat oro quo vota vestra suspirent, nedū reperire quidem sed nec fingere maius aliquid relictum? Certè cùm ad salutem vestrā se diuinitas inclinaret, nō aliud cùm posset nisi humanum corpus humanámq; animā assumpsit, nec angelicæ speciei ascribi voluit sed humanæ, vt sic quantum te dominus tuus amet agnoscas & gaudeas. Ita enim vt præclarè ait Augustinus, demonstrauit carnalibus & non valentibus intueri mente veritatem corporeísque sensibus deditis quàm excelsum locum inter creaturas habeat humana natura. Quid quòd idem ipse vos, qui hac sua dignatione tam mirifica angelis quoque prætulerat, ipsos vobis angelos custodes adhibuit, vt modis omnibus vestrā inter creaturas excellentiā demonstraret? Ait nēpe Hieronymus, tantam dignitatem esse animarū

vt vnaquæque ab ortu ſuo habeat angelum ſibi ad cuſtodiam deputatum. Paterna verè &plusquam paterna de vobis deo cura eſt:& vt dictum Satyrici parumper inflectam:verè charior eſt illi homo quam ſibi. Quis hęc inter triſtitiæ locus aut querelæ? Non natura igitur veſtra,ſed culpa mœſtos vos & puerulos facit, DOL. Mœſtum me originis vilitas& naturæ fragilitas nuditáſque & inopia & fortunæ aſperitas & vitæ breuitas & finis incertus facit. RAT. Multa ſtudio conquiris vt mœſtus ſis,contrario inſtandum erat, vt honeſto gaudio lætus eſſes:noui autem mores, cupide malis veſtris incũbitis. Proinde quod ad vilitatem originis attinet, aut corporis fœditatem quicquid quorumlibet ingeniis aceruatum eſt, non ſolum admota reſurrectione illa quã vera mortalium fides ſperat, & glorificandorũ corporum nobilitate diluitur,ſed præſenti etiam decore minuitur,interque omnia diuinæ manus opera ſingulari quadam hominis [illegible]eſtate:nam quid ortus obſcœnitas humanę detrahit dignitati? Nónne fœda è radice proceræ frondentéſque arbores herboſum ſolũ gratis vmbris veſtiũt? Nónne fœdiſſimo fimo ſegetes lætæ fiunt, nec faſtiditur origo viliſſima rei optimę? Vos ſegetes dei eſtis,in area iudicij ventilandæ, ſummíque patris familias in horreo reponen-

nendæ: terrestris fuerit origo, quanquam nobilis ac cœlestis ex parte sit, sed fuerit qualiscunque ortus quantumlibet difficile incrementum, sedes vltima cœlũ sit. Quid illa nuditas imbecillitásq; corporea multarúmque rerum grauis indigentia, quæ humanæ conditionis infamiæ ascribũtur? Variarum nónne artium ac multiplici remediorum supplentur auxilio, vt magis ad gloriã hominis quàm miseriam trahi possit? Quod animantibus cæteris ratione carentibus præualidam cutim vnguésque & villos mater natura prouiderit, homini vnum repertorem omnium contulerit intellectum, vt illa scilicet alieno, hic suo quodam proprio & interno præsidio tutus esset: cætera quantum nascentibus obtigisset, & nõ amplius vnus hic tantũ haberet, quantum viuendo meditãdóque sagaci assequi possit ingenio. Sic seruis dominus ac bubulcis si quid fortè cibi nobilis largiatur, suam cuique portiũculam assignat, vxori nihil, aut filio, vt illi hoc tantùm, hi pro eorum captu plus minúsve percipiãt: sic illis frenum præponitur, his libertas. Animantibus igitur quæ vel senio vel scabie depilata, aut caligantia oculis, aut pede clauda cõspicimus, remedij nihil est nisi ab homine cõferatur: homo autẽ per se nudus ingenio vestitur atq; ornatur, etsi res poscat, armatur: claudus atque

debilitatus equo aut naui fertur aut vehiculo aut auxiliantibus bacillis innititur. Denique modis sese omnibus adiuuat attollítque, quin amissis artubus, pedes ligneos, manus ferreas, nasos cæreos fabricari didicit, & fortuitis casibus obstare valetudinem fatiscentem medicaminibus erigit gustúmque torpentem saporibus excitat, visum languidum ocularibus refouet, qua in re maioribus vestris acutius cogitastis, qui vasculis vitreis aqua plenis, vt Seneca meminit, vtebantur, prope delectabilis naturæ ludus, blãda parẽs ac benigna, quod hinc filio eripit inde restituit, & cùm tristem fecerit, consolatur. Quid quòd equus, bos, elephas, camelus, leo, tigris, pardus & similia quãtarumlibet virium cùm senuerint contemnuntur, cùm obierint non sunt, cedunt senio, succũbunt morti, solũ hominem virtute præditũ, quæ hominis solius est propria, & venerabilem senectus & mors gloriosum ac fœlicẽ facit, transferens nõ extinguens: & ad summã, animalia quædam robustiora sunt homine, quædã velociora, quædam sensibus vegetiora, nullũ dignitate præstantius, nullum cuius par cura creatori fuerit. Dedit sphæricã capitis figuram effigiémque sydeream: pronáque cum spectent animalia cætera terram, os homini sublime dedit: cœlúmque videre iussit, & erectos ad sydera,

dera tollere vultus, vt præclarè ait Naſo, licet dictū prius à Tullio: dedit oculos, dedit frontē, in quibus ſecreta animi reluceret, dedit rationem, dedit orationem, dedit lachrymas, dedit riſum, affectuum ſigna latentium, quæ quanuis ad argumentum miſeriæ quidam trahunt, quòd fletus præcox, riſus ſerus ſit: ortus enim ſtatim flet, ante diem quadrageſimam non ridet: id vel maximè prudens animal arguit, venturíq; præſcium, non equidem finis quem virtutis gubernaculo fœlicem dico, ſed difficilem quod ingreſſus eſt ſtudij atque inſtantium laborum. Denique quodcunque robur eſt aliis, quæcunque velocitas, quæcunque oportunitas, quæcunque commoditas tota homini deſeruit. Ille indomitos boues ad iugum, & feroces equos ad frenum cogit: vrſos vnguibus, apros dentibus, ceruos cornibus metuendos, decus fecit ille menſarum: lynces, vulpes & infinita id genus, quia eſui non erant vſui pellis ac corij reſeruauit, retibus maria, canibus ſyluas, volucribus cœlum omne luſtrauit: & quibus cum nullum erat homini commercium, humanas voces intelligere & humanis nutibus obſequi docuit, ſic ex omni naturæ parte partum aliquid. Non eſt tibi bouis robur, at tibi bos arat. Non eſt tibi equi celeritas, tibi tamen equus ambulat. Non eſt tibi herodij vo

latus ſed herodius tibi volat. Non eſt tibi elephãtis aut cameli moles, ſed ille tibi turrem vehit, hic ſarcinam. Nõ eſt tibi cerui corium, non agni pulues aut vulpeculæ, ſed illi hæc tuo nomiñe poſſident. An ne igitur his qui vos inopes talium dicunt, haud inelegans reſponſum illud ſit Romani ducis, habere iſta hominem nolle, ſed hæc habentibus imperare? Et hæc quidem modò breuiter, partim philoſophicè, partim catholicè dixerim. Ad ægritudinem verò animi, ita enim hanc philoſophi appellant, & depellendam & trãquillitatem reuehendam proderit noſſe quid de primo Cicero in Tuſculano ſuo tertia luce diſſeruit, quid de ſecundo Seneca in eo libro quem de animi tranquillitate compoſuit. Feſtinanti quidem ad alia & ſpectanti metam non vacat vniuerſa complecti. Pro tempore igitur alligatum vulnus oſtenſiq́ue medici animorum, quibus ſi hæc non ſufficiunt vti queas. Iam tria illa quæ vltimò queſtus es, ne reſponſo quidem digna credidi, quando & aſperitas fortunæ ipſa eſt de qua magna pars huius ſecundi colloquij noſtri fuit & futura eſt, & aſperitatem ipſam breuitas lenire debet ac minuere, & incertum vitæ finem ſtatuit natura, vt præſens ſemper aut proximus crederetur.

De dentium ægritudine. Dial. XCIIII.

DOLOR.

DEntium vexor ægritudine. RAT. Quantum fidas inteſtinis vide, quando ipſa te oſſa deſtituunt. DOL. Tremere dentes incipiunt. RAT. Quid mollibus ſpei eſt, duri & ſolidi nutant artus? DO. Dentibus æger ſum. RA. Inualidum & caducum animal eſt homo, cui etiam quæ præualida videbantur infirma ſunt. DO. Magnus me dentium dolor habet. RA. Et quæ ad decus præcipuúmque oris robur obtigerant doloris in materiam verti vides, vt intelligas quàm manſura ſit hæc cui tam ſecurus inſides mortalis compago domicilij. DO. Iam mihi vnus altérque dens cecidit. RAT. Iam ergo vel hinc exiſtima quantum Deo debeas tot tantíſque muneribus, quorum pauciſſimis ac minimis caruiſſe ſupplicium & flebile damnum ducas, digna ingratitudinis pœna eſt. Seruus vt domini largitatem quam præſentem ſpernit, abſentem lugeat, & quam lucris intelligere noluit damnis intelligat. DOL. Iam dentibus exarmatus ſum. RA. Iam inermis cum voluptate luctaberis, minus comedes, parcius ridebis, lentius mordebis alienam famam. Loqui parantem fracta ſepes dentium frenabit: & ſi non caſtitas ſaltem pudor ab illicitis oſculis ſenilem petulantiam cohi-

bebit. DOL. Iam mihi senectus dentes fregit. RAT. Iure suo illa vsa est: tu naturæ gratias age quę tibi hoc suo dono vti permisit in senium quod à multis in iuuentute repetit: qualis fuit apud vos ille modò regum maximus qui adhuc virenti æuo penè dentibus caruit ; & si iuuenilem hanc iacturam senili postmodum eximio oculorũ , vt ipse aiebat, quódque ipse tacebat, ingenij atque animi vigore solabatur : exemplum vtile omnibus aliquo vel naturæ vel ætatis incommodo affectis, ne singula defleant, néue omnem solutum teporem munificẽtiæ cœlestis iniuriam vocent, sed seruatis perdita mulceant, aspera lenibus, dulcibus acria. DOL. Dentes mihi rapuit senectus. RAT. Hos si illa non raperet, raptura mors fuerat. plena ossium sepulchra inspice testarum dentes arentium , primùm quidem terrificè albicantes , mox ruptis vulsos radicibus atque effusos videas , non hic numerus , non hic robur decórque valuerit. Filia Mithridatis Ponti regis vtroque gemino ordine dentium fuisse legitur. Prusiæ verò Bithiniæ regis filius pro superiori ordine dentium vnũ inferioribus cunctis parem , hoc est vnum os ab vna in alteram maxillam : nec iniustè , nec incommodè portentum habuisse. At Zenobia regina Orientis inter cæteras formæ laudes , tanto

den

dentium nitore describitur, vt inter loquendum ridendúmque, non dentibus, sed candidis margaritis plenum os habere videretur. Horum quoque nunc busta perquire singulare nihil inuenies, cuncta pridem æqua omnibus sparsit & attriuit mors. Nimis corpus amatis ac membra mortalia, nimis animum immortalem ac virtutem spernitis: ô cæci semper & iniqui rerum æstimatores. DOL. Iam sine dentibus sum. RA. Iam ego dentium dolor nullus, sed nullum quoque præsidium, nullus vsus, sine dentibus cum labore præmolendus cibus, & nisi dissimulas, cogitandum eò tibi iter instare vbi nil editur, atque vbi solo gaudio cibísque animæ viuitur.

De ægritudine tibiarum. Dialogus. XCV.

DOLOR.

Tibiarũ vexor ægritudine. RA In omni ædificio periculosissimum est illud vitium quod fundamentis insidet. Cætera enim vtcunque corrigas, hoc ruinam trahit, qua instante quid est reliquum nisi vt quamprimum, è fatiscenti migretur hospitio? DO. Tibiarum ægritudine sum affectus. RA. Huius ægritudinis vt multarũ causa ferè omnis non aliunde quàm ex vobisipsis est. Iure igitur in vos ex vobis orta reflectitur, obliti

enim illud consilium Sapientis: palpebræ tuę præcedant gressus tuos: & illud alterius primum argumentum compositę mētis existimo posse consistere & secum morari, neque consistere potestis, neque gressus vestros attendere, sed vt cæci præcipites hac illac palpitando discurritis. Quid miri igitur si nunc ad lapidem, nunc ad lignum offenditis, illud planè mirabile est quòd culpas vestras insonti tribuitis naturæ, quinetiam voluptas mira dementiæ equorum vos frementium turbis ingeritis, vnde sæpe ferratorū calcium vestigia reportatis. Nonne tibi videtur quod apud Ciceronem, vni dicitur penè omnibus conuenire? Hæc mala, inquit, stultissime tota ipse tibi addidisti. Sic est hercle: nolite vos fallere, mala vestra magna ex parte vobis ipsi facitis quę postea deploretis. Tu si domi perstitisses, hoc est tecū, neq; hanc forsan ægritudinem, neque harum querelarū materiam inuenisses. Vaga vita & instabilis, quòd variis afficiatur incommodis non iniustum est. DO. Tibiæ doloribus agitor. RAT. Si tu causam doloribus præbuisti, gaude culpam plecti, si minus exortem culpæ animum solare. Et si doles molestiam abesse, at abesse culpam gaude. Vtcunque se res habeat dolorum cuspidi patientiæ clypeum oppone perpetuum in omni anxietate documentum, quo nulla

vnquam

vnquam medicina salubrior reperitur. DOL. Tibiæ doloribus prægrauatus sum. RA. Consulent medici vt iaceas, nec te de lecto moueas, haud ineptè illi quidē vt post damnum facias quod ante debueras. Ego autem de illorum consiliis nil amplius dicā, sed tu ipse quāti ea sint precij tuo disces impēdio. Idem tamen consulam quod medici, sed respectu alio. Illi enim te iacentem fomentis adhibitis instaurari posse facilius opinantur, dum ad locum dolentem nec spiritus adeò confluunt nec humores vt stanti confluerent aut eunti. Ego te in tuo lectulo cōpositum quicquid de salute corporea eventurum sit, sepositis intereà curis omnibus tranquillo tantisper accubitu mitigatis angoribus de sepulchro aliquid cogitare, qualiter ve ibi sis iaciturus, & præsentis status tui cōditionem metiri velim, mortémq; ipsam antequā veniat tam familiarem tibi efficere, vt non horreas venientem. Mors enim sola est quæ possit mortale corpusculum ab omni ægritudine liberare.

De cæcitate. Dialogus XCVI.

DOLOR.

OCulos perdidi. RAT. O quot simul vitæ fastidia perdidisti, quot fœda spectaculorum ludibria non videbis. DO. Amisi oculos. RA. Frontis fortasse non pectoris. Hi si

ſuperant, bene habet, ſalua res eſt. D O. Cęcus ſum. R A T. Non videbis ſolem amplius, ſed vidiſti & qualis ſit animo tenes, aut ſi non vidiſti, vt in partes ſors durior, ſic deſiderium lentius ignotæ rei D O L. Oculis careo. R A. Cœlum terrámque non aſpicies, ſed cœli terræque dominum ſpéctandi facultas non eripitur: multum illa clarior eſt viſio. DOL. Cæcitate perpetua damnatus ſum. R A. Non videbis amodo frondoſas valles, aëreos montes, floreos ceſpites, vmbroſos ſpecus, lucidos fontes, vaga flumina, prata virentia, quódque pulcherrimum viſu dicunt humani oris effigiem: ſed nec cœni cumulos, nec vndātes cloacas, nec laniata cadauera, & quicquid aſpectu fædo ſtomachum lædit. D O L. Oculorum luce priuatus ſum. R A. Vt malo huic nihil aliud boni inſit quàm quòd hos ludos enormium penitúſque deforminm habituū non ſpectabis, optanda cæcitas, quam & ſi optabilem fuiſſe ſæpe olim fatear, æquè vnquam nego, quandoquidem ſpes fugæ nulla eſt, quocunque terrarum verteris par inſaniæ regnum par virtutis exilium, hoc in ſtatu perdidiſſe oculos fugæ & ſolatij genus eſt. D O. Viſum perdidi. R A. Et fœminei vultus aſpectū. Gaude igitur, clauſæ vnde mors intrabat ſunt feneſtræ, multíſque vitiis obſtructum iter: auaritia, gula, luxuria, peſtéſque

aliæ

aliæ suos ministros ac satellites amisere, quantum animæ tuæ hostibus demptum est, tantum accreuisse tibi credito. DOL. Perdidi oculos. RAT. Perdidisti duces malos qui in precipitium te ducebant. Mirum dictu: sæpe quidem lucidissima pars corporis totam animam in tenebras trahit, iam vocantem ad meliora spiritũ sequi incipe, & veritati præbe aurem clamanti: Nolite quærere quæ videntur, sed quæ nõ videntur: quæ enim videnrur temporalia sunt, quę auté non videntur ęterna. Do. Luminibus careo. R. Culpis tu careres plurimis si his perpetuò caruisses, nũc venturis malis occurrãt virtus ac cæcitas, præterita deleant dolor ac pœnitentia: neu lugeas, cæcitaté mentis oculos aperturam, lugẽdum forsitan quòd dilata est. DO. Lumen oculorum perdidi. RA. Lumen animæ verum serua. Solent qui alterum oculorũ amiserunt altero, vt aiunt, acutius videre. Id si ita est, quid reat nisi vt duobus perditis duobns aliis acutissimè videas, & tuum facias illud Tyresiæ cęci vatis, sed famosi: obruit ora deus totámque in pectore lucem detulit. Infœlicem te, veréque cæcum & prorsus exoculatũ si hanc geiam perdidisti, quod vt suspicer tuæ si pergis facient querelę, perditur nempe flebilius quod vnicum est habenti. DOLOR. Oculos mei capitis perdidi. RAT. Purga igitur &

absterge quos non perdas,& externis pereun tibus ad interna reflectere. Illic mihi crede non in oculis habitat fœlicitas illa quã quæritis. DOL. Lumen oculis non video. RAT. Disce vel in tenebris gaudere. An tibi Antipatri philosophi responsum excidit lasciuum fortisse,sed proprium? cuius cæcitatem cùm amicæ mulierculæ deplorarent,iocans:nullane, inquit, vobis videtur voluptas esse nocturna?Facete ille quidem breuitérq;. Multa enim sunt & in obscuro gaudia, sicut & in luce dolor multus.Ego autem tibi honesti solius hortator sum. DO. Amissos oculos queror.RAT.Si vsurus malè,gaudendum potius prærepta tibi nequitiæ instrumenta. Sin bene, nec sic quidem est quod doleas,rem decoram visu, sed pietati ac sancto proposito minimè necessariã amisisti. Nõ membra,sed animum quærit Deus: purum illi totúmq; ei offer quem vbi acceperit, quicquid est reliqui acceptum feret, nil sibi retinuit qui animum dedit. DOL. Corporeos amisi oculos. RA.Si ad cœlum niteris,consolare cum Didymo,quem cæcum ab infantia,inq; hac cæcitate vsq; ad exitum summo virtutum exercitio insignem sacer Antonius senem visens nihil monere debere ait, eo quòd oculos amisisset communes sibi cum muscis & muribus & lacertis,sed gaudere quòd oculi cõmunes

munes illi cum angelis ſalui eſſent. Antonia num verè cœleſtíſque magiſtri diſcipulo dignum verbum. Si ad liberalium ſtudiorũm decus aſpiras, Homerũ ac Democritum cõtemplare, quorum alter vt fama eſt, dum mira illa ac diuina dictaret, oculis non videbat animo linceus. Alter ſibi oculos eruit ne videret multa, quæ vt ipſe arbitrabatur veri viſus aciem impedirent, cuius factum quàm vel laude vel vituperio dignum fuerit, nõ diſputo, ſed inuenit imitatores. Quod ſi picturam fortè ſculpturámve Apellis aut Phidiæ artem tibi mente delegeras, amiſiſſe te aliquid non negem, niſi hoc ipſum lucrum eſt ab incepto humili retractũm cogi altius. DO. Cæcitate inops & inutilis ſum. RAT. Quid teipſum cæce deſeris? Nam Tireſias de quo ſupra diximus, cæcus viſu vaticinio clarus fuit. Num Diodorus Stoicus, ſed familiaritate Ciceronis quã ſecta notior ſua viſum perditum auditus ſolatio leniebat, cum ei, vt Cicero idem ait, libri noctes & dies legerentur quibus in ſtudiis oculis non egebat? Hic & philoſophiæ ſimul & fidibus, quodque ſine oculis fieri poſſe vix crederes, geometricis quoq; deſcriptionibus operam dabat, & alienis manibus lineas protrahi iubens ſuo de illis ingenio diſſerebat. Caius Druſus abſque oculis, ſed iuris ciuilis notitia tãta fuit vt do-

mus eius consultorum frequentia quotidie repleretur; & videbant illi qua iretur ad forum rectius, qua iretur ad causæ victoriam non videbant, atque ideo cæci ducis patrocinium implorabant, Sed clarissimus omnium quos famosos cæcitas habuit Appius Claudius, & re cæcus & nomine, qui cæcitate pressus ac senio, non priuatis modò consiliis à populo noscebatur quisquis in iure vel in facto scrupulus incidisset sed auctoritate ac sentētia senarum regebat vniuersamq; rempublicam gubernabat. Tu cōfestim vno destitutus sensu, reliquos omnes atq; insuper mentem ipsam abiicis haud aliter quàm qui vnius damni leuis impatientia & vitam & vitæ instrumenta proiiciunt desperatione præcipiti. DOLOR. Cæcus sum nec quo pergam video. RA. At dux tuus videt, siue is est animus, siue vnus aliquis ex more cæci gressum dirigens, cuius ductu non modo rectum iter inuenias, sed ad contemptum vitæ nobilem & præclaræ virtutis actus vltimos ad fastidia summa peruenias, neq; nisi vis animi desuerit generosum facinus, lux amissa prępediet. Meministi quid sacris Sanson in literis, quid ciuili bello apud Lucanū Massiliæ Tyrrhenus agat in ęquore, de quo quidem si poëticæ tubæ minus est fidei, illud certius atq; recētius recordare, quod ætate gestum tua videre

dere oculis potuisti: vt Ioãnes rex Bohemus duorum sine medio Romanorũ principum alterius filius, alterius pater oculis semper iustirmus, multos ad extremum annos cęcus, bello hoc quod inter Gallum cui ille fauit ac Britãnum regem sex iam lustris agitur, dum pugna illa omnium aspertima, cui ambo reges intererant inclinare fortunam suæ partis intelligeret, duces suos clara voce compellãs: Dirigite me, inquit, ocius in eam partem vbi rex hostium est atque omne robur exercitus sui, quod cùm mœsti ac trepidi fecissent, ille equo stimulis adacto eo se præcipitem dedit, quo spectare alij cæcúmque oculis prosequi vix audebant, vbi cũ fortissima hostiũ in acie non fortiter modò, sed horrificè pugnans ruit, ipsis mirantibus & laudantibus qui vincebant. Rem narro notam omnibus, sed nisi mandata sit literis, obliuione perituram. Et quid oro glorię viri fortis obfuit visu caruisse, nisi vt quẽ virtus & natura mirabilem fecerant, stupendum cæcitas faceret? DOLOR. Cæcus sum. RATIO. Iocari incipiam ni desistas queri: nam quid aliud si vires attulisse tibi cęcitas quiuit, quàm quòd de seipso cæcus effectus Asclepiades ait, vno scilicet vt puero comitatior gradiare?

De auditu perdito Dialogus. XCVII.

DOLOR.

PErdidi auditum. RAT. Iter ecce aliud tædio præclusum est. Multa oculis, multa auribus hauriuntur tædia, multa vtroq; calle fastidia in animum penetrant, quibus euitandis ex æquo penè optabiles videantur cæcitas surditásq;, habent tamen hæ suas incommoditates vt reliqua ferè cuncta mortalium amarumque aliquid non nego, sed patientia mollius ac virtuti impar. Vbi quęnam sit has inter proportio incommodorum haud facilè dixerim, nisi quòd illa periculosior, ista ridiculosior: nam quodammodo amentes videri solent qui surdastri sunt: cæci verò magis miseri iudicantur. Itaq; surdos risu, cęcos miseratione prosequimur: sapiens vtrumque contemnit, nec quid aliis videatur æstimat, sed quid sit. DOL. Auditum perdidi. RA. Adulantium iam susurros atq; obtrectãtium iurgia euasisti, diuersimodum, sed par malum nisi quòd aliquanto virilius est iurgiis quàm blanditiis adhibere aures. Illis nanq; medicamentum aliquando, his venenũ inest semper. Illud ergo sæpe mordendo sanat, hoc mulcendo inquinat, atque ita peior est falsus amor vero odio. DOL. Amisi auditum. RA. Iam quod ars Vlyxi pręstitisse fertur, tibi vel natura præstitit vel casus aliquis, vt si Sire-

num

num cantus surdus tutus aure pertrāseas, fœlicem te si æstimas quot inde pericula penetrare in animum potuissent, quótq; olim inde mēdacia, quot errores, quot demum molestiæ subiere? D. Auditum amisi, RA. Philomenam credo, vel citharam tibiásque non audies, sed nec rudentes itidem asellos, nec grunnientes sues, nec vlulantes lupos, nec latrantes canes, nec sæuientes vrsos, nec rugiētes audies leones, nec gementes pueros, nec altercātes auiculas, nec postremò his omnibus grauiores vndique personantes stultorū risus ineptissimos & incōditos fletus & confusas voces, quo nullùs vsquam sonus inamœnior. D. Auditu careo. R. Multiplicibus ereptus es fraudibus. Nulla re crebrius fallūtur homines quàm verbis: nihil hinc periculi est surdo. DOL. Obtorquere aures mihi. RATIO. Periculosa pars corporis, præcipuéq; principibus qui per illā adulatorum flatibus tumefacti sæpe cum popnlorum risu suaq; pernicie crepuere. DOL. Auditus hebet. RA. Si cum aliis loqui prohibitum est, tecum loquere, Ciceroniani memor illius: qui secum loqui potest, sermonum alterius non requiret quanuis & colloqui surdo quoque permissum legēdo scilicet scribendóq;, cum antiquis nempe loquitur qui legit, & cum posteris, qui scribit, ad hæc cœlestis phi

losophiæ libros & qui legit Deum audit, & qui orat alloquitur. In hoc quidem gemino colloquio nec lingua nec auribus opus est, sed oculis digitisq; ac deuoto animo. Et hîc igitur vt in multis nostris consilium Ciceronis amplectemur, vt sicut cæcus auriū, sic se surdus oculorum subsidio cōsoletur. Tu proinde si audire homines nō potes, scriptos ab hominibus libros lege, & legendos ab hominibus libros scribe. Cœlum præterea ac terras & maria respice, horúmq; omnium auctorem in silentio contemplare. Nil ad hoc surditas ista nocuerit, multum fortasse profuerit. D. Auditus me destituit. R. Quibus tonis aut numeris diapente constet aut diapason, quibúsve proportiones aliæ quæ tractantur à musicis nosse vel surdus potest. Et quāuis humanæ vocis fidiúmq; vel organi modos auribus non audiat, si tamen causas animo tenet, delectarionē intellectus haud dubiè præfert aurium voluptati. Finge autem & hos ipsos musicos numeros surdo ignotos, modò virtutis numeri noti sint, seq; in illis exerceat bene est, nil hic quoq, surditas nocet. Melius enim multo est bonū fieri, quàm doctum: & si abundè doctus ac sapiens sit qüisquis abūdè bonus est, at qui malus idem & insipiens & indoctus omnium licet quæ sub cœlo sunt eruditissimus literarum. D O L.

Auditus

Auditus elanguit. R. Bene quòd hoc tibi non prius accidit quàm fidem quæ auditu maximè constat acciperes illam habẽs. Quid quereris, seu quid quęris? Si hominum cantus aut volucrum non percipis, cantibus cor intẽde cœlestibus, internamq; aurem Deo applica. D. Non audio. R. At cogita & dic tibi: si non audio, quid seu ad me seu de me homines loquantur, audiam quid loquatur in me dominus Deus. Illi enim sæpe bellum, hic loquitur pacem semper. D. Nil penitus audio. RA. Multi silentium appetentes, longis peregrinationibus fatigati sunt, vt aliquibus abditis & semotis in locis quod cuperent, inuenirẽt? tu quod ab aliis operosè quæritur, vbi libet tecum habes, disce iam bono tuo vti, & trãsacti memor strepitus veterúmque tumultuũ tandem incipe silentio delectari.

De tædio vitæ. *Dialog.* XCVIII.

DOLOR.

Vitæ me tædium ingens tenet. RA. Ex præmissis ortum malum, quo nescio an vix aliud periculosius, quippe molestissimũ per se desperationi quoque contiguum atq; ad illam via est, pro quo nominatim institutum est vestris in tẽplis auxilium implorare fœliciũ animarũ, quæ terrenis tædiis, vinculisq; corporeis resolutæ cœlestib⁹ perfruũtur

gaudiis ac serenitate mentis æterna. Dol. Multa me vndiq; vitæ tædia circundant. R. Propellēda tædia cogitationibus letis ac spe bona & amicorū solatio, & librorum, & delectationum honestarū alterna varietate atque exercitiis iucundis, & inertiæ fuga, sed imprimis patientia rerum & longanimitate inuicta, neq; vel præsentium odio vel futuri desiderio nec metu deniq; nec spe vlla anticipādus vitæ finis, quod stulti quidam ac miseri fecerunt, qui dum paupertatem vitæque tædia ac labores temporales fugiunt, in æternos incidunt. Sine Ciceronē nostrum loqui mortem Catonis huius vltimi suis in libris officialibus excusantē. Sine loqui Senecam, & hanc ipsam miris laudibus celebrantem, & multis in locis disputantem certis ex caussis arcessendam manu mortem, verior altera multóq; melior Ciceroniana sententia, qua & tibi & piis omnibus retinendus est anim⁹ in custodia corporis, nec iniussu eius à quo ille vobis est datus ex hominū vita migrandum, ne scilicet assignatum munus diffugisse videamini? quin & illud è cœlo tibi etiam dictum crede, nisi Deus is cuius est templum hoc omne quod conspicis, istis te corporis custodiis liberauerit, huc tibi aditur patere non potest: & ad summam caue ne aut vllo vnquam vitæ tædio ita mortem cogites, vt
occupare

occupare illam tibi licitum putes, aut vllo gaudio ita non cogites, vt incautum illa animum improuisa deiiciat.

De grauitate corporũ. Dialog. XCXI.

DOLOR.

GRauis sum corpore. RA. Quæri posses si vt volucris ad volatum, non vir ad virtutem natus esses. DOL. Graue corpus & inhabile est, RA. Hanc querelam Roscio dimitte atque Aesopo: tu si vel per arctum circulum flecti, vel per funem aëreum labi nequis, quid ad rem? ito cum vitis bonis gressu sobrio, gestus ac saltus histrionũ sunt: Sapientem vt in actibus, vtq; in verbis, sic in incessu grauitas decet atq; modestia. DOL. Graui corpore sum. RA. Hæc grauedo vna comitũ senectutis esse solet, ne qui illã amiserit, hanc excludat, quamuis interdum non ætatis, sed naturæ comes inueniatur: vnde fit vt & iuuenes graues & seniculos agiles videamus. Cæterum & si graui sub corpore sæpe animus leuis, & sub leui grauis habitet, corporis tamen atque animi proportio quædam parilitásque si obuenerit, haud spernẽda est. DO. Moles corporis ingens est. R. Non minor quãuis inuisibilis animi moles & constantia, hanc illi obiice, nihil graue erit. D. Mole corporea demergor. RA. Agilitate

gaudiis ac serenitate mentis æterna. Dol. Multa me vndiq; vitæ tædia circundant. R. Propellēda tædia cogitationibus letis ac spe bona & amicorū solatio, & librorum, & delectationum honestarū alterna varietate atque exercitiis iucundis, & inertiæ fuga, sed imprimis patientia rerum & longanimitate inuicta, neq; vel præsentium odio vel futuri desiderio nec metu deniq; nec spe vlla anticipādus vitæ finis, quod stulti quidam ac miseri fecerunt, qui dum paupertatem vitæque tædia ac labores temporales fugiunt, in æternos incidunt. Sine Ciceronē nostrum loqui mortem Catonis huius vltimi suis in libris officialibus excusantē. Sine loqui Senecam, & hanc ipsam miris laudibus celebrantem, & multis in locis disputantem certis ex caussis arcessendam manu mortem, verior altera multóq; melior Ciceroniana sententia, qua & tibi & piis omnibus retinendus est anim⁹ in custodia corporis, nec iniussu eius à quo ille vobis est datus ex hominū vita migrandum, ne scilicet assignatum munus diffugisse videamini? quin & illud è cœlo tibi etiam dictum crede, nisi Deus is cuius est templum hoc omne quod conspicis, istis te corporis custodiis liberauerit, huc tibi aditur patere non potest: & ad summam caue ne aut vllo vnquam vitæ tædio ita mortem cogites, vt

occupare illam tibi licitum putes, aut vllo gaudio ita non cogites, vt incautum illa animum improuisa deiiciat.

De grauitate corporis. *Dialog.* XCXI.

DOLOR.

GRauis sum corpore. RA. Quæri posses si vt volucris ad volatum, non et vir ad virtutem natus esses. DOL. Graue corpus & inhabile est, RA. Hanc querelam Roscio dimitte atque Aesopo: tu si vel per arctum circulum flecti, vel per funem aëreum labi nequis, quid ad rem? ito cum vitis bonis gressu sobrio, gestus ac saltus histrionũ sunt: Sapientem vt in actibus, vtq; in verbis, sic in incessu grauitas decet atq; modestia. DOL. Graui corpore sum. RA. Hæc grauedo vna comitũ senectutis esse solet, ne qui illã amiserit, hanc excludat, quanuis interdum non ætatis, sed naturæ comes inueniatur: vnde fit vt & iuuenes graues & seniculos agiles videamus. Cæterum & si graui sub corpore sæpe animus leuis, & sub leui grauis habitet, corporis tamen atque animi proportio quædam parilitásque si obuenerit, haud spernẽda est. DO. Moles corporis ingens est. R. Non minor quãuis inuisibilis animi moles & constantia, hanc illi obiice, nihil graue erit. D. Mole corporea demergor. RA. Agilitate

mentis emerge, & illam extenuare ac discutere laborando stude, circumeundo res multas & difficiles agendo, exercitio mentis & corporis, exilio voluptatum, pelle otia, arcesse negotia, sperne libidines, odi inertiam, curas ama, molliciem abiice, sectare duritiem, asperis delectare, cibo, potu, accubitu, sessione, intentione perpetua, somno breui ac solicito. Mole corporea laboro. R. Alius contrario, alius alio laborat. Nullius sine labore vita agitur, sed quisquis suum nouit, alienum vel despicit vel ignorat. D. Multum corporeæ molis excreuit. RA Si hominis nomen, quod mortale est animal, ab humo dicitur, sic maximè homo erit multa humo obsitus, non potest tamen sic cœlestem naturam terrestris obruere quin & assurgat, nisi se surdã virtuti & malè suadenti credulam præbeat voluptati. D. Graue corpus animam premit. R. Ipsum collige animum & enormem sarcinam magno nisu perfer, ac cogita sæpe cœlestia ingenia ex hoc fasce corporeæ molis erumpere, & miram ad altitudinẽ peruenire. D. Corporis onere prægrauor. R. Et si vinci nequeat natura, omni tamen studio enitere vt indies & viribus tuis accedat aliquid & sarcinæ detrahatur.

De

De graui ingenij tarditate. *Dialogus* C.

DOLOR.

AT graui duroq; sum ingenio. R. Grauedo molestior, sed hęc quoq; minuitur si diligēter intēderis. R. At pigro obtusoq; sum ingenio. R. Quid tu igitur huic morbo indignatione an lamētis succurrendū putas? Longè alio remedio res eget, non est indulgendū somno, non libidini, non cibo, nō vino, non inanibus fabulis, nō captandę excusationum causæ, & reflexa in naturam culpa inertiæ succumbendū, sed vigilandum, cogitandum, suspirandum, anhelandum, enitēdum, assurgendum, incitanda vis animi, excutiendus torpor, propellenda segnities, abstinendum voluptatibus, incumbendum studiis. Nil tam graue quod non leuet, nil tam durū quod non leniat, nil tam obtusum quod nō acuat, nil tam pigrum quod non vrgeat, nil deniq; tam defossum támq; obstrusū quod non eruat, tam sopitum quod non excitet intentio. DOL. Ingenio tardo sum. RA. Qui velocitatē ingenii laudē dicunt, tarditate dicturos infamiā certè scio. Malim tamē ingenium tardum ac modestum. quàm velox & præruptum: nam vt indé non insignis glorię nec spes operum magnorum, ita hinc errorum grauium & turpis ignominię metus est

tolerabilius autem multo est fieri inglorium quàm infamem. Do. Ingenio segni sum. RA. Quod equis segnibns fleri solet, stimulos adhibe, non hinc tibi corporis excusatio, sed laboris occasio data est. Sunt qui statim quod non vltro prouenerit deserendum putent, at tu preme, iusta, contēde. Generosum ani um difficultas erigit, alit labor: illic maximè nititut, ídque pluris æstimat vbi resistētiæ plus inuenerit. Factū studio ingeniosum Socratem legis, disertúmq; Demosthenē, & quam multis idem accidit: singulare qnidem nomen pauci occupāt: rarior est fama, quàm meritum. DOL. Ingenio hebes sum. RA. Non tibi profectus ideo spes erecta, sed industriæ inuenta necessitas. Gloriosius autē tāto est studio prouehi quàm natnra, quāto satius proposito boni aliquid agere quàm casu D. Ingenio tardo prorsus & inualidorum. R A. Si literis uon potes at virtuti stude. Nemo non ad illam satis ingeniosus vbi non acumē quæritur, sed voluntas, ad quam quidam literas nil prodesse, alij obesse etiā opinati sunt: ideòq; desertis studiis in solitudines abiere, & eximiæ illis scientiæ loco fuit ignorantia literarum, de quorum iudicio pronunciare difficile est. Id de quo constat, extremum accipe. Nemo te fallat, nec te vulgi stupor, nec stultorum voces moueant: maius rutiúsq; est vir

virtute quàm literis clarum fieri. Itaque semper illud optabile, sępe istud formidabile res ostendit. Quod si ad virtutem animi literarū lux accesserit, tum demum consumatū quiddam atque perfectum est, ea quidem si qua in rebus humanis potest esse perfectio.

De inopi & infirma memoria. Dialogus C I.

DOLOR.

SEd memoria inopi & infirma sum. R. Est hæc alia senectutis infamia haud verior quam reliquæ, sed vt vera sit, huic quoque studij ope subuenias. DOLOR. Memoria labascit. RA. Adesto ne corruat & labentem iugi exercitatione sustenta, Fac quod muro ruinam minanti fieri solet, adhibe repagula oportunis locis, & fragilem crebris ac validis adminiculis circumualla. DOLOR. Memoria fluxa est. RA. Diligentia & artificio illam stringe, cunctis ingenij memoriæq; defectibus occurrit industria. Nil patitur industrie perire, nil minui. Hæc est quæ philosophos & poëtas senes virentissimo ingenio ac stilo, hæc est quæ decrepitos oratores voce solida validísque lateribus ac tenaci memoria seruare potest. Quod nisi sic esset, nūquā Solon & quotidie discens aliquid senesceret, & supremum agens spiritum ad colloquium assidentium amicorum, ex ipsa iam quasi

morte consurgeret: non Chrysippus acutissimum illud ac profundissimum volumē cœptum iuuenis in extrema perficeret senectute: non Homerus illa ætate diuinum & cœleste opus excuderet: non Simonides octuagesimo vitæ anno in Pieriū illud certamē iuuenili feruore animi, senili autem maturitate descenderet: non quarto & nonagesimo Isocrates ardens illud opus ac mirabile, & prope centesimum Sophocles tragici summum stili decus suam compleret Edipoden: non octogenario maior Cato nulla mutatio ne vocis aut laterum, nullo memoriæ lapsu, vel in graui seipsum accusatione defēderet, vel clarissimos oratores vltro ipse ad iudiciū euocaret. D. Infida memoria est. R. Noli ergo illi fidere, sæpe calculum secū pone, quicquid credideris confestim exige, & quod eras facturus fueras nunc facito. Non est tuta dilatio, sic ex malis si quid boni potes, elice. Fides socij desidiam parit, diligentiam perfidia. D. Memoria penè nulla sum. RA. Ea est rerum conditio humanarum, vt qui pauciora meminerit, minor illi fletuum causa sit, vbi nec emendatio, nec pœnitentia vtilis locum habet, quid superest aliud quàm obliuionis auxilium?

De

De eloquentiæ defectu. *Dialogus* CII.

DOLOR.

ELoquiũ deest. RA. Altero quærendi odij instrumẽto cares, naturæ beneficium agnosce, quę vt magnũ tibi in ancipites reos, sic in te non paruũ fortunæ ius eripuit multi propter eloquentiam periere: si hinc dubitas, vtriusque eloquij principes interroga: nam minorũ ob hanc causam passim pereũtium plena sunt omnia. In quibus idem ipse periculo qui excellẽtię est propior ac notior fama. Sunt quibus obscurum nomen propugnaculum est salutis. Finge autem abesse periculũ disertis, nunquam abest labor. Nihil est in rebus tam inane, pro quo tanti labores tantæque vigilię vltro suscipiãtur, flatus volatilis sic exercet animũ, solida quasi virt⁹ in verbis sit. D. Eloquẽtiæ nihil est mihi. R. Fortasse multũ securitatis, quod non esset si eloquentiæ multum esset, multorum quoq; in quibus, & tuta forsitan vt vita, sic & tutior fama erit. Do. Nihil est eloquentiæ. RATIO. Cura vt sapientiæ sit aliquid, vt innocentiæ, vt virtutis. Illa enim paucorum, hæc sunt omnium. Non te insignis poëtarum, non te maior oratorũ raritas trahat: immo verò vide vt subitò dictum mutem, si te raritas allicit, hoc age, hac ad illam itur via. Indignum

vel inginij:quod sic cum multis refugis, at cũ paucis & cum vno loquere,vt clariores fa tear cõciones ,dulciora eloquia nõ negabis: si ne id ipsum potes,ad te redi tecum loquere,quod iam supra monui tuúmq;domesticũ collocutorẽ excita:semper ille quidẽ præstò est,non insidiatur,nõirridet, non inuidet,nõ fastidit,nõ exactam atque laboriosamquærit eloquentiã,confabulationibus gaudet familiaribus interruptísque sermunculis, quin & multa sæpè loquenti silẽtio acquiescit.Disce tu illo teste contentus esse,qui non qualiter sed quid dicas, seu potius quid dicere velis attendit.Disce tibi theatrũ honestissimũ me dio pectoris extruere.Disce non hominum, sed veritatis applausum optare, & aliquando sine strepitu gadere,contemnátq; modestia quã persecta nonnumquã extinguit eloquẽtia.Disce deniq; non ad põpam viuere,nõ ad pompam loqui,quo vix maius malũ vita hominum habet. DOLOR. Blesi oris sum. RATIO. Fles ne aliquid tibi commune cum Moyse tali viro & tam dei amico?Atqui seu antiqua repetis seu moderna circumspicis, vt multi occurrent blesi viri optimi, multíque disertissimi scelerati , sic perrari quibus vtrumque contigerit singularis eloquentia& excellens virtus,

De amißione linguæ & loquelæ.
Dialogus CIII.
DOLOR.

QVid quòd linguam ac loquelam perdidi? RA. Quid si securitatem & requiē inuenisti? Quam multos manu innoxios lingua pessundedit? Est voluptas stulta quidem sed communis volentium videri fecisse quæ nec faciunt nec possunt. Mētietus est qui Israëliticum regem filiūmque eius occidisse se dixit, & facti innocens mendacij pœnam luit vt periculum cesset: quantus est labor, loqui, respondere, fabulari, fingere, comere verba: sententias librare, cogitare quid & qualiter dicas, quámque suauiter aërem verberes: ita enim vocem ipsam diffiniunt, qualiter quoque non linguam modò sed reliqū corpus moueas: nam & huc se porrigit pars vna rætoricœ, qualiter meditabundus humi frontem defigas, quam quorsùm ve manum porrigas, quo terram ferias pede, an non satis hæc operosa concinnitas, & præcepta penè musicis opera vt dulciter sones angi, an non vere loqui labor & silentium quies? DOLO. Nullatenus loqui possum. RATIO. Quæ deficiente eloquentia dicebam, multa dignius perdita repetuntur lingua. Quando igitur loqui nequis, tace, & quod necessi-

tas iubet, volens facito. Quod ipsi qui loqui possunt sæpe vtilius facerét, sæpe dolent non fecisse. Tace inquam neu te damnum pati putes, tacés cogita & quiescens tecum loquere, quæ meliora esse quàm perorare, ne diserti quidem negent. DOL. Mutus factus sum. RAT. Si muti fuissent Cicero & Demosthenes diutius vixissent & leuius obiissent. DOL. Linguæ vsum omnem perdidi. RA. Et mentiendi consuetudinem & fallendi artes & inimicitiarum quærendæque infamiæ instrumentum: plures enim lingua sunt quàm factis infames. Nulla pars corporis ad nocédum promptior, ad frænandum difficilior. Merito ergo quasi magnum aliquid ac rarum protulit ille qui dixit: custodiam vias mea ne dilinquã in lingua mea. Quod cùm sanctus quidam vir qui ad discendum sacras literas accesserat, audiuisset, abiisse dicitur, nec amplius audire voluisse. Cúmq; qost lõgum tempus præceptor suus illum admirans sciscitaretur quid tandiu absens cœptũ opus ommisisset, respondisse dicitur, quòd primũ illud ei verbum sat superque negocij attulisset, nec dum illud vnum omni studio posset implere. Hanc tibi custodiã & hoc frænũ seu à natura quidem seu à fortuna oblatũ ne cõtempseris libensque teregnendũ præbe, neve contra tuã sortem calcitres. DOL. Linguam

amisi. RATIO. Nunc maximè quod ſapiens iubet, omni cuſtodia ſerua cor tuum, è duobus cuſtodiis ad vnam redactus, & dimidia laboris parte liberatus facilius pauca cuſtodies & precioſa vigilantius. DOLO. Linguam perdidi. RATIO. In quibuſdam paucis nobile & argutum membrum, in magna autem parte hominum nocens atque peſtiferum, & quo multis caruiſſe ſit melius. Sic non ſolum in ſeruo verum cernitur, quod Satyricus ait lingua mali pars peſſima ſerui, ſed in pleriſque etiam liberis quibus nihil peius dedit natura quàm linguam. Bella, doli, adulteria, corruptelæque omnes penè ceſſarent, niſi lingua malum ſemen & ſpargeret & foueret. DOLO. Linguā perdidi. RATIO. Si malam, lucratus es plurimum. Magnæ enim diuitiæ ſunt, eſſe inopem malorum. Hæc qui non habet diues naſcitur, at qui perdit, diues fit, & nouo auctus cenſu perdendo inuenit quod inueniēdo perdiderat. Quod ſi bonam perdidiſti, dico iterum, cor conſerua: amiſiſti quidem quo placeres hominibus, ſerua quo placeas deo: cui ſi lingua non potes, corde loquere. Si enim de malis ſcriptum eſt, Labia doloſa in corde, & corde locuti ſunt: cur non piorum in corde pia labia eſſe, & ipſi corde etiam loqui poſſunt vbi ſint aures dei? Verúmq; ſit quod alibi ſcribit idem: non eſt oc

cul

cultatum os meum à te quod fecisti in occulto. Nulla enim secretissimarum quoque cogitationum abscondita est deo, nec tacitos minus quàm clamantes audit: immo non est apud illum clamor altior vehementiórque quàm cordis clamor, ille silentio delectatur. Hunc clamorem cõpressis labiis promebat ille gregis primùm, postmodũ populi pastor famosissimus, qui audire meruit vocem dei dicentis sibi, quid clamas ad me? Non loquebatur & clamabat, immo quidem loquebatur, sed corde. Sicut autem qui deum audit surdus non est, sic quem deus audit non est mutus.

De virtutis inopia. *Dialogus* CIIII.

DOLOR.

AT. virtutis inops sum. RA. Verum damnum, iustus dolor, nisi quòd aliæ omnes inopiæ naturales aut fortuitæ ac violentæ esse possunt: hæc vna proculdubio volũtaria est. Cæteræ nanque vel in corpore, vel in ingenio memoriáque vel eloquio, seu externis in rebus sunt, quæ quidem omnia, non qualia exoptantur, obueniunt, sed qualia cuiusque sors tulerit, hæc vna autẽ in voluntate consistit, quam pro arbitrio sibi quisque moderatur atque efficit. Neque verò alia potest esse homini bona volũtas, nisi quam vult is cuius illa est, qua & hoc ipsum vult & quæcunque

vult alia: alioquin si vt virium vtque ingenij siue eloquij siue opum defectus inuito accidit sic accideret voluntatis, nec præmio digna virtus nec supplicio digna esset iniquitas: nunc autem non voluntas vobis hæc aut illa, sed huius atque illius electio ac libertas nascentibus data est, quæ in bonum flexa bonos facit, in aduersum malos, vti licet hac vt libet, & si vt libet bene vti libeat, haud dubiè dei donum, vt malè autem, peruersitas sit volentis illud penitus non licet, vt non & voluntas bona virtutis & mala vitij radix sit, atque ita virtutis inopiam non patitur nisi qui vult, quoniam prima & maxima pars virtutis est velle. DOLOR. Quid quòd virtutem volo nec assequor? RAT. Multi se id putant velle quod nolunt, id nolle quod volunt, sic quisque se fallit, séque boni auidum, non modò aliis, sed sibi etiam persuadere nititur, nec cuiquam facilius persuadet quàm delectabilis vera virtus, falsa virtutis opinio sic, delectat vt populum & amicos fallere & falli insuper dulce sit. DOL. Scio me velle nec posse ideo bonum fieri. RAT. Vt sit ita, velle non sufficit; desiderio opus est, eóque non modico sed vehementi. Vos autem mala vestra feruentissimè cupitis, bona vultis tepidissimè, vnde fit, vt diuites multi sint, boni autem paucissimi. Nam quid miri est si citius

tius ad optatũ ardens intentio quàm voluntas lenta prouehitur? DOLO. Vellem bonus esse si possem. RA. Stude, nam poteris, & si bona fide vis esse, iam incipe, sed segnitiẽ vita. Si enim minima rerum non habentur gratis, quid de virtute speres, qua nil in rebus hominum maius est, nil altius? Non tu illam quasi diuerticulum curarum, sed vt rectum atque vnicum iter ad fœlicitatem cogitá. vaca illi & insiste summo nisu totóque animi pondere, neque verò temporis particulam, vt iucundo cuidam exercitio, sed vt ordinario vitæ officio, quod te beatum & nullius egentem rei faciet: vniuersum tempus, omne studium impende, quod rebus sæpe vilissimis impendisti, & ad memoriam refer illud sanum magísque efficax quàm comptum verbum Marci Varronis ex Satyrarum eius libro: si quantum operæ sumpsisti, inquit, vt tuus pistor bonum faceret panem, eius duodecimam philosophiæ dedisses, ipse bonus iampridem esses factus, quod sic accipias velim, non vt terreoæ philosophiæ quæ ex frequentatis actibus habitũ spõdet, cuius quanta sit promissi fides experti sciunt, sed cœlesti sapientiæ sospitatrici optimæ, suísque consiliis atq; auxiliis te virtutis, quæ vel per hanc quæritur salutis debitorem statuas, sentiásque pia confessione, grato animo quódq; est

ſcriptum:nemo poteſt eſſe continẽs niſi deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cuius eſſet hoc donum,tibi nominatim dictũ credas atque ad omnem virtutem intelligas referendum. DOL. Valde quidem eſſe cupio nec ſum bonus. RA. An valde cupias res docebit. Intenſæ voluntatis indicium perſeuerantia eſt. Siue autem gratuitum dei donum virtus, & profectò eam largitor ille ſydereus niſi conſtanter optantibus inſtantérque precantibus vix tribuit: ſiue tanta in re vllæ ſunt partes ingenij humani,& cum intenttone feruida res egeat,tum & cõtinua eget & diuturna: nam quod ſtudio quæritur repente non prouenit,ſid quocunque te verteris perſeueranti opus eſt animo. Omiſſis ergo neglectíſque omnibus hîc incumbe, ídque fiet alacrius ſi memineris ſempérque deſcriptum ante oculos habueris,ad hoc vnum atq; ad nihil aliud te veniſſe in hanc terrenam habitationem;& hoc à te vnum exigi, vt virtutum gradibus cœlum petas,ita vt quicquid agis aliud vel ſuperuacuum vel damnoſum ſit.

De auaritia. Dialog. CV.

DOLOR.

AVaritiæ ſtimulis vrgeor. RA. Bene ais, ſtimulis : nam & quærendarum opum cupiditates ſtimuli quidam , & quæſitæ opes

ſpinæ

ſpinæ ſunt. Ita enim illas vocat qui mentiri neſcit: præclaræ verò diuitiæ quæ & quæren dæ torqueant & quæſitæ. At ſi corſpuſculum ſi naturam, ſi vitæ reſpicias breuitatem, videbis te fruſtrà ſuperuacuis curis angi & paucorum egentem multa deſiderare. Inſupérque dum quærendis inhias, parta non cernere, atque ita quodammodo quærenda perdere, quo nihil eſt ſtultius. DOL. Multa quærendi vrgeor appetitu. RA. Nec aduertis quòd inter quærēdum tempus & vita cui illa quærebantur elabitur. Sic mira perplexitas incidit, dum vita abundare videmini, diuitiis indigetis, dúmque indigentia illa præteriit, ſuperuenit altera, & diuitiis abundantes indigetis vita. Non hoc ignorabat ille ſapiēs vbi loquitur de eo parſimonizante qui dicit: in ueniam requiem mihi & manducabo nunc de bonis meis ſolus, & neſcit quod tempus prætereit & relinquet omnia aliis & morietur. Et idem alibi: qui aceruat iniuſtè, aliis congregat & in bonis illius alius luxuriabitur: O terribile dictum, ſed commune quoti diéque ſe oculis ingerens, nec idcirco proſiciens in animis auarorum. Idem rurſus: auaro. inquit, nihil eſt ſceleſtius, & nihil eſt iniquius quám amare pecunias. Et vt ſcias quoniam verò omnia conſonant, vt ait Ariſtoteles, ecce vt eccleſiaſtico ſapienti cōſonat Ec-

cularis pucuniæ, inquit Cicero, fugienda cupiditas: nihil est enim tã angusti animi támque parui quàm amare diuitias.

De inuidia & liuore. *Dialogus* C V I.

DOLOR.

INuideo. RA. Superior affectus vt bene tibi esset optabat, hic vt malè sit aliis, tanto hic illo & auaritia peior liuor. Bene ergo Sapiens idem de quo modò dicebam: nequã, inquit, est oculis liuidi, insatiabilis oculus cupidi. DO. Inuidia torqueor. RAT. Inuidia Siculi non inuenere tyranni, maius tormentum, Flaccus ait: ídque ad vestros tyrannos pestilenti austro impellente translatum est. DO. Inuidia crucior. RA. Simul & peccas & plecteris expedita iustitia. DO. Fœlicitas vicini mihi parit inuidiam. RA. Credo hercle, nemo vestrum regi Parthorum aut Persarum inuidet, nec illi quidem vobis. fuit quando vicissim inuidebatis, quia vicinitatem faciebat imperij magnitudo. Sed an non satis est propriis malis angi quæ tam multa sunt, nisi & aliena bona vos crucient, vndique miseri & insani? DOL. Vicinis inuideo. RA. Tritus mos, inuidia lippa est, longinqua non videt: vicinitas atque prosperitas inuidiæ sunt parentes. DO. Inuideo alienis bonis. RA. Si es inuidus & pusillanimis sis oportet, omnibus

ex vitiis nullum pigrius inuidia, altos in animos non aſcendit, nullum quoque miſerius, itaque reliqua omnia bonum aliquod licet falſum præſupponũt, hæc ſolis malis paſcitur & torquetur bonis, & quod aliis optat iam ſibi habet malum. Alexandri ergo Macedonis dictum placet: inuidos homines nil eſſe aliud quàm tormenta ſeu tortores ſuos proprios: leuis adoleſcentis verbum graue.

De ira. Dialogus CVIII.

DOLOR.

SEd iraſcor. RAT. Ego aduerſis opem pol liceor non vitiis, nõ fortuita enim illa ſed voluntaria ſunt & in veſtra poteſtate, quis te igitur cogit iraſci? DOL. Iraſcor offenſus. RA. Is fortaſſe qui offendiſſe te arguitur, ſe offenſum abſque te queritur: non tantum eſt offenſarum, quantum inſolentiæ. DOL. Ira æſtuo. RAT. Furis ergo: ira furor breuis eſt, inquit Flaccus: fit autem à pleriſque mala conſuetudine & impatientia longus furor. Eunius autem iram initium dixit inſaniæ, cum pleriſque nimis illam ſequentibus finis & inſaniæ ſit & vitæ. Siquidem hæc etiã peſtis, vt ſuperior, etſi ſæpe alios, ſemper tamen ante alios poſſeſſorem ſuum torquet & cruciat vt mirer vnde quibuſdam videri potuerit, huic neſcio quid melle dulcius in-

esse,habet fortasse vltio dulce aliquid, efferum,inhumanũ,ira nihil nisi amarum habet. DOL. Irascor ob iniurias. RA. Vix iracundus vnquã adeo quisquam fuit,vt nulla re lacessitus irasceretur,nisi fortè Cælius senator, iracundissimus ille mortalium,qui cliẽti suo in omnibus sibi consentienti atque omnia confitenti,irascens exclamauit: dic aliquid contra vt simus duo: durũ caput qualiter tulisset iniurias qui obsequium nõ ferebat? DO. Irascor,quia offendor. RA. Hac in parte vulgo plurimum erratur:quæruntur causæ, finguntur offensæ, inq; hisipsis quæ veræ sunt causæ,irę modus exceditur. In omnibus peccatis velum aliquod excusationis obtẽditur,& est excusatio ipsa peccatum: tu quia non tibi vt deo paretur,irasceris,& tamẽ deus ipse quotidie verbis ac rebus offenditur nec semper irascitur,vos omne verbulum casu elapsum ad iniuriam capitalem trahitis, impatiẽs genus. DO. Irascor sic meritis. RA. Si de te quidem malè,si de repulica, modò non ira, sed iustitia illa sit,optimè:& ad summam mordicus, vt dici solet: Ciceronianum illud est tenendum, ira procul vt absit cum qua nihil rectè fieri,nihil consideratè potest. Iure ergo laudatur Archytæ Tarentini dictum, & Platonis amici sui factum,quorum primus dum se studiis dedito possessiones suas culpa vilici

lici destructas aspiceret, in eum versus: sumerem, inquit, ex te debitas pœnas nisi tibi iratus essem. Alter iratus seruo, nō impunem dimisit vt Archytas, sed amico commisit vt supplicium exigeret, veritus ne se iræ impetus quò nō deceret, impelleret. Hæc horúmque similia frænare iram debent, ne sequaces suos vt solita est in infamiam cladémq; præcipitet.

De gula, Dialogus CVIII.

DOLOR.

GVla vellicor. RAT. Dixi iam, his medémur quæ inuitis accidunt: nā quis sponte ægrotantibus medeatur? DOL. Gula solicitor. RA. Propriè id quidem: nulla res tam vilis tam solicitos vos habet. Stupor & pudor est cogitare quò se humanum inclinat ingenium ad maiora creatū, nisi respuere terrarum tractus, cœlíq; & maris abdita penetratis: meditati estis retia & hamos & viscum & laqueos & rapaces volucres imperio parere, & prædari vobis docuistis, ad nil aliud nisi vt gulæ satisfiat, quam non modò explēdo, sed onerando fatigatis, & angustum ventrē varia arte laxatis ac premitis obsequendo, cui aliquantò vtilior fames esset, vtilissima verò sobrietas, & fœdo illi ac misero sacculo simúlque & syluis & nubibus & fluctibus pacem

linquentes:ita tamen eunt res,hic est mos no bilium ante alios,hæ sunt artes quę liberales fuerant,mechanicæ euasere, ipsiq; qui bellorum duces ac philosophi ac rectores vrbium ac patres patriæ esse debent, venatores atq; ancupes facti sunt, vtque intelligas nullam esse reliquam spem salutis,Nobilitati tribuitur quod est gulæ,aut proculdubio vanitatis. Hoc malum nullo melius modo quàm gene rosa quadam indignatione, & rei ipsius extimatione,contunditur,vel sensim, vt Ciceroni placuit,vel repéte,vt Aristotéli visum est: Multum confert cogitatio exitus,quod cum omnibus vitiis sit commune,tamē huic proprium atque luxuriæ.

De torpore animi Dialogus. C I X.

DOLOR.

TOrpeo in agendis. RA.Quis miretur si post gulæ studium prægrauatū corpusculum animi torpor obrepat? DOL. Animi aggrauor torpore.RA.Torpor hic ex imper fecta uoluntate oritur, mox vt bonum velle cœperis,ardor erit atque impetus, qui cū ad multa sit pessimus,est optimus ad virtutem. DOL.Torpeo & ad bona opera lentus assur go.RAT.Est torpor quidem animis obsitus, nec minus ardor quidam generosa pars animæ,sed & hic ardor accendetur& ille torpor excu

executitur fuga temporis intellecta, quæ tanta est, vt vix metiri eam quãuis celer animus possit, & specie virtutis adamata, quæ talis est vt si corporeis oculis cerni posset, quod vult Plato, mirũ sui amõrem paritura esset. Hinc te amor igitur, illinc metus excitet, vtraque res in summis, neque qui amat enim neque qui metuit, torpere solet, & tamẽ hoc ipsum ne torpor sopórque vos noxius premat, ad diuinas laudes surgentes nocte precamini, nõ est somno locus aut inertiæ, vbi vos hinc mors territat, hinc honestas allicit. Quis enim inter magna pericula magnáq; prę mia consopitur? Vbi ad ista respexeris, redibit vigor ad animum, fugiet somnus ab oculis cogitantis quantum nunc etiam superet imperfecti, quantũ transierit ociosi, quod quia non fit longas ætates inutiles effluxisse conspicimus & senes attonitos ac stupentes dicere, quid hîc in tot annis egimus? Comedimús, bibimus, dormiuimus, serò tandẽ experrecti sumus. Cuius mali præcipua causa est torpor iste quẽ vereris abigẽdus in tẽpore stimul is industriæ, freno prouidentiæ, ne cunctando ad inglorium finem cũ multitudine rapiaris.

De luxuria. Dialog. C X.

DOLOR.

AEstu quatior libidinum. RAT. Atqui libidinem torpor gignit, gula autem

illam parit, quid miri igitur filiam post paréntes sequi: Gulam certè & luxuriam communes vobis esse cum beluis, maximéq; bestialem vitam vestram facere: sapientibus visum est: itaq; cum sint alia grauiora mala, nullum vilius. DOLOR. Libidine rapior. RA. Quonam verò nisi ad mortem animæ & corporis & infamem notam serámq; pœnitentiam, & fortasse inutilem? I nunc igitur & raptantem sequere, quæ te tales raptet ad exitus. Cogita autem innumerabilium casus miserabiles ac famosos, non modò singularium hominum, sed vrbium & regnorum, qui tibi partim visu, partim auditu & maximè lectione debent esse notissimi, raptanti nequaquam, vt arbitror, manum dabis. Audi enim quid hinc doctissimi viri senserint ac scripserint. Voluptates ait Cicero, blandissimæ dominæ maiores partes animi à virtute detorquent. In hoc, inquit Seneca, nos complectuntur vt strangulent, non aliter ergo quàm latrunculi viatoribus insidiantes eósque seducentes ac periméntes declinandæ sunt. In quod valde proderit, si illud præclarissimè apud Liuium à Scipione Africano dictum Massanissæ dictum sibi quisquis ac peste laborabit, accipiat: vince, inquit, animum, caue deformes. multa bona vno vitio & tot meritorum gratiam maiore culpa quàm causa culpæ est corrumpas. Idq;

facilius fiet, si quis acriter rei villitatem, obscœnitatem, breuitaté, finem cogitet, at longum dedecus horæque fugacis forsitan aut momenti vnius illecebras multorum annorum pœnitentia vel æterno fortasse supplicio puniendas.

De superbia. *Dialogus* CXI,

DOLOR.

SVperbia extollor, RA. Quid superbis autem terra & cinis? Tu ne tantorum malorum fasce obrutus atq; oppressus extolleris, qui si te omnibus malis explicitus virtutum omnium alis euectus attolleres, hoc vno bona omnia corrupisses. Nihil est enim odiosius deo quàm superbia. Per hanc enim ille pulcherrimus creat⁹ raptim corruit per quã tu peccator vis ascendere. Si sic illi ob id vnũ accidit, quid per hoc aliis culpis adiunctum tibi euẽturum arbitraris? malum sarcinis tuis cumulum superimposuisti. DOLO. Superbia vehor. RAT. Cur quæso, an non te mortalem, an non assiduè fatiscentem, an nõ peccatorem, an non mille casibus expositum, an non morti obnoxiũ incertæ, annon deniq; te miserum meministi, & non famosissimũ illud Homericum audiuisti: nihil miserius terra nutrit homine? Scire velim quid te horum potissimè ad superbiam cohortatur, an

fragilitas, membrorum, exercitúsq; morborum, an vitæ breuitas, an cæcitas animi inter spes vanissimas metusq; perpetuos fluctuantis, an præteritarum obliuio, an ignorãtia futuorum, ac præsentium, an hostium insidiæ, an mortes amicorum, an aduersitas perseuerãs, an fugitiua prosperitas? Hæ non aliæ vobis sunt ad superbiam scalæ, his ascenditis ad ruinam. Atqui cætera hominum pericula, & si iniustam aliquam, tamẽ excusationem superbia & inuidia nullam habent. DOL. Doleo me superbum. R. de peccato dolere primus ad salutẽ gradus est. Et sicut superbia est extollere, sic humilitas est dolore seq; submittere, quod quidẽ facile factu erit mox vt oculos in te ipsum tota intentione reflexeris, quod cùm ita sit, nolo tibi nec oportet librorum partes scriptas aduersus peccata congerere, hoc satis est cuncta arbitrij tui esse desitura illico vt bona fide volueris, vtq; aiũt, receptui cecineris téque ad tua signa conuerteris, quod ad præsens malum attinet. Vnum illud adiecerim: superbiã esse ægritudinem miserorum ac stultorum: tales nempe sunt haud dubiè qui superbiunt: neq; enim aliter superbirent, neq; verò sine causa in libro Sapientiæ scriptum est: omnes insipientes & infœlices supra modũ animæ suæ superbi sunt. Certè animæ suæ si saperent, modus erat hu

miliari

miliari cōditionis imbecillitate cognita, Sic enim eodem libro scriptū legis: Rex hodie est & cras morietur. Cùm enim morietur homo, hæreditabit serpentes & bestias & vermes: initium superbiæ hominis apostatare à deo, quoniam ab eo qui fecit illum recessit, quoniam initiū omnis peccati superbia est. Nota sunt reliqua, quibus acriter circunspectis monstrum est superbus homuntio.

De febribus. Dialog. CXII.

DOLOR.

Febribus æstuo. RATIO. Aestus hic aut tempore finiendus aut frigore, vtrunuis fecerit bene erit. DOL. Febribus vrgeor. RATIO. Omnis hic contra naturam motus plus habet impetus quàm diuturnitatis, & sæpe duorum facit alterum, aut corpus expurgat, aut animam absoluit, DOLOR. Febribus teneor. RATIO. Non longum teneberis, expecta: citò te vel sanum oportet esse vel liberum, vtrunq; optimum. DO. Febribus laboro. R. Illico requiesces: natura cum morte cōfligit, operire exitū duelli, prope est hora vel hinc te morbo, vel omnibus exemptura. DO. Frebribus ardeo. R. Minus mali est corpus ardere quàm animū, de

quo precedentes tuæ seqtem proximæ sunt querelæ:quid si ardor alterius salubris est alteri;Quid si hic ardor quamuis asper optabilis est?Quantum denique boni est præsentis vitæ mala breui gustu perennis admonere supplicij,vt infinitas amaritudines declinare studeant qui tam grauiter paucis horis amariuscula tolerant,atq;his angustiis discant illas euadere,quibus nec physicus,nec herba medebitur,nec dies creticus, nec mors quidem. DOLO, Febribus vror. RA. Vermiũ cibus excoquitur;fer te aliis vri, cui totiens alia vsta sunt & de supplicio consilium cape, ex quibusdam malis remedia conflantur:sæpe paruus dolor ac præsens vt vẽturis ac grauibus occurreretur admonuit,fitq;vtilis qui molestus erat.Fœlix incẽdium breue quod æterni refrigerij causa est. DOLO. Febribus exerceor. RA. Eris iam bonæ valetudinis æstimator idoneus. Vos enim homines dei dona nisi amissa vel intermissa non noscitis,ingratum genus. DOL.Febre vexor importuna.RA.Diu simul esse non potestis. Nemo diu ardet,aut illa te deseret,aut tu illã

De dolore iliaco atque ecstasi. Dialog. CXIII.

DOLO.

Iliacum patior dolorem. RA. Sperare incipe,quandoquidem quod tam tristius

metuas

metuas, nil eſt. Sicut autem ad extrema gaudij perueniſſe principium eſt doloris, ſic extremitas doloris principium gaudij ſit oportet. Contrariorum hæc lex eſt: alterum ex alterius fine oritur. DOL. Dolore torqueor iliaco. RA. Spes eſt fateor acerba ſolatij, nil acerbius pati poſſe. DOL. Iliaco crucior dolore. RA. Qui dolet ac metuit ille miſer eſt, vndique tibi pars altera miſeriæ metus eripitur: nam quid oro metuat qui ipſam quæ ab omnibus præque omnibus metuitur mortem ſperat? DOLOR. Iliaco dolore diſcrutior. RATIO. Diſce viuens mori, quódque non niſi ſemel fit, ſæpius experire, facies ſecurius tandem ſemel quod tam ſæpe tentaueris, nihil enim noui facies, ſimillimus dolor iliacus morti eſt niſi quòd mors facilior breuiorq́; vt qui hunc fortiter tulit, niſi metus alter interueniat, multo illam fortius ſit laturus. DOL. Dolore rumpor iliaco. R. Magnitudo ipſa doloris finem ſpondet: nemo enim diu moritur. DOL. Quid quòd dolor extaſim parit? RA. Longos febrium dolores breui tranſigis ſuſpirio. DO. Aduentare extaſim intelligo. RA. Vix id quidem intelligere eſt: nam & repente aduenit & præſens intellectū viribus ſuis priuat. DOL. Linqui animo incipio. RA. O fœlix qui rem neceſſariam, vtq; aiunt, duriſſimā ſine ſenſu ſis

obiturus. Do. Sæpe extasim incurro. R. Sæpe mortuus reuiuiscis. D. Sæpe extasim mortife ram experior. R. Hanc plus quàm semel experiri nequis. Nemo enim plus quàm semel moritur, quod autem optimum mortis gen⁹ esset inter doctos ac præclaros viros aliquãdo quæsitũ est, vbi Iulius Cęsar interfuit summus vir & imperio & doctrina, qui & ipse tẽpore extremo, vt de illo scriptum est, repẽte linqui animo solebat, quam quæstionem ille sic absoluit, vt repentinum atq; inopinũ ininteritum commodissimum diffiniter. Quæ sententia & si pietati veræq; religioni. fortassis asperior videatur, sic tamẽ & cuilibet sapienti & præsertim pio veréque religioso viuendum est, vt sibi nil repentinum aut subitum esse possit, & si quid tale incidat animo, celeritas ipsa non noceat & prosit corpori.

De totius corporis dolore ac languore vario.
Dialogus CXIIII.

DOLOR.

TOto corpore langueo. R. Si non languet hospes corporis animus bene est, quicquid tuguriolo suo eueniat saluus erupcrit. Do. Toto corpore crucior, ingens malum. R. Stoici vnum in rebus omnibus humanis bonum dicunt, virtutem. Et quanuis alij aliter, hæc verior tamẽ viriliórq; sentẽtia

visa

visa est, cui consequens est, vnum quodque quod huic bono obiicitur malũ esse vitium, quod fit vt dolor corporis molestissimus sit, malum tamen vtique non sit. Do. Hei mihi misero ego torqueor, tu disputas, philosophicæ fabellæ. RA. Iure te miserum dicis, vel hoc ipso quòd humanæ vitæ regulas fabellas vocas. Do. Sonora hæc in scholis famosa per libros, sed nec eculeos nec ægrotantium ascensura grabatulos, dicuntur scribuntúrq; facilius quàm probantur. RA. Immo verò & ad dolorem & ad ægritudinẽ & ad mortem prosunt, sed non omnibus, quippe quæ non omniũ insedere pectoribus, & profectò quibus credita non sunt, salubria esse non possunt. Do. Heu ego crucior, tu disputas. RA. Iste tuus dolor necessario aut lentus erit aut intensus, atq; ita vel facilem vel breuem patientiam requirit. DOL. Hei mihi, summo crucior dolore. RATIO. Si summus, nempe breuis est dolor, parce gemitibus aut fugiet aut fugiat est necesse: sit vtriusque libertas in foribus: interim forti animo ferre mortalia speciosum ac virile est. DOL. Speciosum dictu fateor factúve possibile quidem reor. RA. Non impossibilitas rerum est, sed mollicies hominum quæ virtutis innumeros desertores fecit, & faciet dum omne difficile tãquam impossibile respuitur,

virtus periit cuius materia difficultas quidẽ sed honesta est. DOL. Sumus homines non dij, & moribunda corpuscula vim doloris ferre non valent. RA. Fragilia corpora humana non negem, sed non vsqueadeò quin vsq; ad tolerãtiam omnis aduersi sat virium habitura sint, nisi maior multo esset infirmitas animorũ. Illa est quæ viro indignos eiulatus & muliebres atq; humiles voces elicit. Quid est enim oro te, cur impossibile homini censeas quod sæpè olim & potuisse vides hominem & fecisse? D. Heu mihi rursus ad historias vocor & in medio dolorũ æstu vix præsentiũ, vix mei ipsius memor ad memoriam protrahor antiquorum. RA. An non ergo clarorum recordatio virorum qui similia fortiter passi sunt magnum affertin omni rerum asperitate solatium & lenimen? DOL, Sentio, ad imitandũ rarissimos hortaris, gloriosa consilia, sed alta nimium supráq; hominem. RA. Quid supra hominem dicis, non deorum tibi, sed hominum rationes, hominúmq; exempla proponimus. DO. Hominum fateor, sed paucorum, éstque vltima & exacta raritas nullitati proxima: nõ multum inter Phœnicem & Chimæram interesse dixerim: illos sequor qui Chimæram nihil esse volunt, apud alios nanq; Siciliæ mons est. R. Quasi verò imitandus tibi proponatur Phœnix

nix & non acies virorum, quæ quo rarior, eo dignior cui ſimilis fieri velis, quiſquis raros ſequi negliget, rarus eſſe vir non poterit. D. Video, vnum ex paucis fieri iubes, vnus ex multis ſum. R. Prope nullum te maluerim quàm ex multis vnum: neſcio enim an nō eſſe, an ſtultum eſſe ſit melius: atqui plurimorum idem & ſtultorū è numero ſit oportet. DOL. Ego verò nil peius eſſe quàm nil eſſe ſcio. R. Neſcis quid mali ſit eſſe aliquid, nec eſſe quod debeas. DO. Ita hoc dicis, quaſi quod vni fortè accidit, debitum ſit omnib⁹, ídq; ad omnes trahi velis. RA. Malè ais fortè, virtus enim non fortuita, ſed deliberatiua prorſus & electiua eſt, non caſu equidē quærenda, ſed ſtudio Neque ego quod vni caſus dedit, ad cunctos, ſed quod virtus multis tribuit ad vnum traho, ad omnes tractura libétius, ſed in vno etiam defatigor. Do. At non omnia poſſumus omnes. R. Non poëticum modò, ſed paſtorum eſt verbum: ſcio, ſed te poſſe aliquid quod nō omnes poſſint, immo iam potes velle, cupio. Do. Quid heu miſerū inquietas, nónne ſatis igitur torquet dolor? RA. Quietem potius afferre & hūc tibi tortorem auferre meditor, quod niſi tu qui potes manum dederis ſola non poſſum. DOLOR. Pape, quid hoc eſt quod me poſſe ais, an poſſum dolorem non ſentire quem ſen-

tio, aut malum negare quod pessimum experior? R. Primum non requiro, obstat enim natura, alterum ne impetrem, non natura, non veritas, error solus obstiterit. Do. Proh superi quorsum hæc inania quæ philosophica dicitis, scio planè dolorem non esse animi vitium, sed corporis, scio dolorem aliud esse quàm perfidiam, dolere aliud quàm furari, hæc me vt noua ne doceas, satis magnum, & si nil aliud addideris, per se dolor malum, cuius ego non noscendi consilio, sed ferendi seu quòd mallim depellēdi egeo, noui enim nossémque vtinam minus quid est dolor. Ra. Et ego dolorem rem acerbam scio, immitem, horridam, amaram, tristem, naturæ aduersam, sensibus odiosam, sed quæ virtutis ope non dico dulcescere, quod Epicurus dixit, secum ipse dissentiens, sed leniri frangíq; fórsque etiam si vera animum virtus armauerit, aut sentiri parcius aut quodāmodo nec sentiri quidem possit. Do. Armatus an inermis ego dolorem valde sentio & malum grande profiteor. Ra. Professionem aliam ex te optabam. Do. Si rursus ad speciosa retrahimur, delectant aures verba magnifica, sed vera animum, quid si dolor enim corporis animi patientia maior sit? R. Quid si nullæ corporis vel illecebræ vel molestiæ, nulli angores stantis atque obstantis ani-

animi viribus pares sunt? Quid si in omni luctamine modò nō volens terga dederit, sed toto nisu ac bona fide restiterit, semper superior fuit, semper abiit victor? D. Quid verò si doloris intolerantiam morbi fœditas grauat & fastidium & pudor? Quid si lepra putre corpus ac miserum inuasit? Quid hic mihi sermo tuus iste contulerit? RA. Multum sanè ni respuis, ostendet tibi te qui cuncta respiciens, te non vides, iubebit meminisse terreum & mortale corpusculū tibi esse non aëreum neque æternum, nec mirari quidem oportere nec indignari si putredo in terram suam, si in sedem fluxerit esse hominis, mentem & suprema eius ni rebellent ad fœlicitatem perpetuitatémque dispositā, eiusdē partes infimas & morti obnoxias & omnis miseriæ capaces: seu lepra igitur, seu epilepsia, seu quid, his turpius aut tristius inciderit, cogitandum tibi acriter in miseriarum vasculum descendisse, quod suum erat destinatúmq; illi figulo ab æterno, contra quē lutea vasa ne murmurent admonentur, quòd illud in honoré, hoc in cūtumeliam, verùm cūcta fragilia finxerit atq; mortalia. D. Ergo, ego te consule sine murmure & gemitu leprā feram? RA. Planè me consule atq; auctore, cui si ostenderis murmur aut gemitum vtilem tibi leuaménque aliquod mali esse, versis

vltro consiliis vtrumque permiserim seu iusserim. Quòd si indignatio & querelæ nil aliud quàm accessio mali sunt, quid morbo corporis addere animi morbum iuuat téque miseriorem flendo facere & illum tibi forsan infestiorem, qui labores hominum ex alto videt, patientiámque considerat, quem aut remedio compenset aut præmio? Anverò aduersus omnes corporeas pestes, seu quoniam nominatim vnam defles parum solatij, contra hanc ipsam est nosse lepram superficiei vitium vel coloris esse non valetudinis aut integritatis sensuum atq; membrorum, vt Augustino visum scimus, nec physici contradicunt, sed vt cutem penetret artúsq; dilacerans in præcordia ima descendat, quod fecisse legitur Plotino ingenti Platònico? In animam certè descendere nisi ipsa consenserit non potest, qua incolumi non pluris extrinsecus corporis sui habitus apud illã erit, quàm bene valentem apud hospitem, quàm hospitij fortè paries extimus ventis ac imbribus scaber sit. Quid quòd lepra possessorem suum vulgo erit consortióq; hominum sæpe eorum quos vt fugeres recusandum nihil nulliúsque non auxilium implorandum erat vt ad calculum res redeat, multis, illa corpus tædiis implicans, multis animum explicuit. DOLOR. Heu quid credam rerum pessima lau-

laudanti. RATIO. Rerum peſſima non corporis, ſed animi vitia morbíq; ſunt, nec idcirco ego lepram, ſed æquanimitatem & patientiam laudo, nec indignanter nimiúmque flebiliter ferre ſuadeo humanarũ tuam propriam rerum ſortem, cum ſummo tibi præſertim imperatore ac philoſopho Conſtantino ſcilicet ac Plotino de quo modò diximus communem: poſtremò ante oculos habere cœli dominum non lepram odiſſe, ſed vitiũ: cúmque ipſum angelorum iudicem atq; hominum, de quo ſcriptum eſt: neq; habitabit iuxta te malignus neque permanebunt iniuſti ante oculos tuos, non tamen leproſos horruiſſe ſeu fugiſſe, ſed illorum domos adiiſſe atque conuiuiis interfuiſſe. DOLOR. Tu me verbis ſuperas. dolor rebus, ego autem non philoſophorum nugis hac in re, ſed ſenſibus meis credo, illi mihi quid renuncient ſcio. RATIO. Primum quidem philoſophorum aliquot, vt verè ais, nugis quas nec excuſare poſſum nec negare, philoſophię totius grauitas non perit, quæ in eo quod nunc agitur, vt in multis laboranti animæ vna in terris tuta proculdubio arx eſt: deinde nihil abſurdius inter mihi amicos quàm ſenſuum fallaci iudicio verum quæri, ingenio ac ſtudio veritas eſt quærenda non ſenſibus. DOLOR. Heu quid me crucias & dolori meo addis tędium

proferas remedium, iam nunquam tu, nunquam philosophia tecum faciet, vt non sentiam quod sentio. RA. Mos gerendus delicato ac fastidienti ægro, permittendúmque aliquid interdum, quod per se nociuum, sed vtêtis desiderio fit vtile. Itaque facilè patiar, vt si languor, si suppliciũ si offensio afflictióque corporis mala sunt, quæ incommoda Stoicis dici videntur, honestius ipse quoque dolor hinc oriens diciuiderique malum, & si ita vis ingens posiit, sed virtute superabile: vtque iam litigio verbi cedam, amicus noster Cicero nos reducet in gratiam. Non enim dolorem, inquit, dolorem esse nego: cur enim fortitudo desideraretur? sed eum opprimi dico patientia, si modò est aliquid patientia, si nihil est, quid exornamur philosophia, aut quid eius nomine gloriosi sum'? Hæc Cicero multa ibi prætereà diuinè contra hoc seu incommodum seu malũ in Tusculano suo, scilicet secunda luce disseruit quinque dierum disputationes pari librorum numero complexus, quem signasse tibi locũ volui, valet enim miris modis ad id quo nũc eges, maximè patientiam robúrque animi, quo eneruato atq; amisso, falsæ vulgi subeũt sententiæ, & indigni viro gemitus erumpũt. DOL. Nunc languori meo propius adhibes manum, docens vbi illa reperiam quę in hoc

statu

ſtatu Stoicorum opinionibus inhumanis ac ſaxeis potiora & mihi oportuniora confido quanuis & confidendo diffidã, quia dum remedij auidus ſæpe locum illũ repeto ad tolerantiam doloris, nunqnã mihiper me, nũquã vel Ciceronis ipſius vel cuiuſquã ope virium ſatis inueni. R. Ego hanc diffidentiam non reprehẽdo, ſed laudo, nemo ſibi multũ fidat, inque omni difficultate non ab homine, ſed à Deo ſperet auxilium: at non ita vt armatos vẽturos ſibi de cœlo deos credat, malis forsã interdum, nunquam certè diuinitas inertib⁹ fauit: vt ſubſidio dignus ſis, quod in te eſt facito, excitandus, attollendus & armandus eſt animus, contráque ſuos hoſtes in aciem educendus. D. Reliqua, niſi fallor, intelligo: vnum quęro, quęnã ſunt hæc arma animi quæ memoras? R. Bene habet: iam concipio ſpem ſalutis tuæ. Inter aſperitates enim rerum flere muliebre eſt, conſultare autem, niti, obſtare, implorare conſilium atque auxilium, id virile eſt & ad vincendum efficax. Arma quidem animi & bellandi artes pro diuerſitate hoſtium multæ & variæ ſunt. Nec vllum philoſophiæ munus vtilius aut ſanctius quàm de his agere, quæ vt reor aliquanto magis ad vos pertinent, quàm noſſe quid agant aſtra, quid naturam Iuppiter intuens promittat, quid Saturno iunctus Mars

minetur, quos Mercurius interpres vagus à patre fratréque mores capiat, quos ab obuiis quibúsque, vnde imber & ęstus, vnde tremor terris, qua vi maria alta tumescant, & nō nosse vnde æstus ac tumor tremórque ac debilitas animorum, quibúsve remediis temperetur æstus, compescatur tumor, tremor ac debilitas roborentur ac firmentur: quo in studio & si Socratem ludat Aristoteles, idem tamen mutato fortasse animo huic rei non mediocrem operam dedit, sed hęc passim in philosophorum voluminibus sparsa sunt, quæ ignaris ingerere operosum nimis neq; cōpendij huius est: scienti verò superuacuum, cui non doceri expediat, sed moneri. DOLOR. Scio ita esse, neque de omnibus quærebam, sed hoc vnum quæ tu mihi cōtra hūc hostem cui nunc congredior dolorem, arma monstrares. RATIO. Ad id tibi nec melius possum nec breuius respondere quàm Cicero. Quærit enim vt tu, & quę sunt, inquit, ista arma? respondétque illico, contentio, confirmatio, sermóque intimus. DOL. Edissere oro singula: legi quidem hoc sæpe olim, tamen vereor ne mihi accidat quod multis solet, qui apud se legentes intelligere sibi omnia videntur, apud alios locuturi tū demum nihil intellexisse se intelligunt. Dic si libet quænam ista contentio ęst? RA. Satis id

qui

qnidem si parum vltra progrediare in ipsius Ciceronis verbis apparet:sed ne quid me fru stra popósceris,dicā idem aliter, Multa sunt animis corporibúsque similia , & vt nullum tantum corporis robur, sic nullus animi tan tus est vigor,qui non improuiso & graui fasce curuescat:fac prouideant , erigentur , ne vtrunque sua moles opprimat , sed deprehēdat intentum, sæpe ad subitum magni hostis occursum vir fortissimus licet expauit, da spacium colligendi sese ínque instans discrimen animum intendendi, venientem hostē securus excipiet , visis cæstibus pugnaturi athletæ brachia viso onere subituri illuc ceruix intenditur,& illa pugnam firmius obeūt & hoc pondus intenta fert leuius cui negligens ac remissa succumberet.Adhunc igitur modum insigni difficultate conspecta animus contra illā intendendus est , quod si ad plenum fiat,terribilium omnium victor euadet:alioquin incradibile dictu est, lentus atque imparatus animus quàm paruis sæpe deiicitur:hæc est illa animi Ciceroniana con tentio, seu sic dici mauis intentio . quæ (ad hoc enim duobus his vocabilis sensus idem) & origo,quæ vt vides apud illum in promiscuo vsu sunt,déque vnius verbi fonte descendunt. DOLO. Video téque libēs audio, sed quid est confirmatio?RA. Dicam,est in ipsis

quoque fortissimis animis nescio quid admixtum diffidentiæ & veris imbutos falsa circumsonant, tantúmque coit errorum popularium ad arcem mentis expugnandam, vt iudicium tenere difficile sit. Subit interdum torpor quidam, subit dubitatio, an vera sint quę à doctissimis atque sanctissimis viris de virtute patientiæ, de honestis specie de splendore gloriæ dici solent, an id verius quod ab aliis disputatum vulgus probat, vacuitatem doloris optimam, pessimum dolorem, voluptatem boni finem: & illæ quidem paucorum, hæ ferme omnium voces sunt, quarum sæpe tãtus est sonitus vt paucæ illæ voces adhortantium audiri nequeant, & custodes arcis exterriti omissa defensione fugã cogitent: in hoc statu dubium nutantémque præsidiis firmare animum oportet, ne de sententia excidat, vt olim Dionysius Heracleōtes, qui cùm Zenonis præceptoris sui de dolore sententiam dolore victus abiiceret, à Cleanie condiscipulo irrideri meruerit: non inquam excidat, sed resistet, inque arrepto vestigio pedem figat, intelligens quid in rebus verũ, quid vmbratile, neque laruas horreat, neque clamoribus moueatur, certus dolorẽ nihil nisi ignauiam, virtute autẽ & ignauiam & dolorem & mortem & dura omnia vinci posse: ínque hac sententia fixus & immobi

mobilis perseueret, promptus pro virtute pati fortiter, quod multis cogitare terribile est quódq; nũquam ab homine fieri posset, qui non super auri ac gemmarum speciẽ, super muliebrem formam, & super omne concupiscibile virtutis pulchritudinem adamasset hac confirmatione animi & falsæ opiniones & vani metus infirmãtur & acies doloris obtunditur: fitque quod Cicero idem vult, vt sicut in prælio pauidus miles abiectísque armis viso hoste d ffugiens sæpe ipse sibi periculum fecit vbi impauido periculum non fuisset, sic ignauum animum & sensibus obsequentem sola cogitatio doloris exanimat qui virtute firmatus atq; armatus incolumis ac doloris victor & prope nil molesti sentiẽs euasisset. Patientia enim non modò animi vim augeri, sed asperitatem ipsam doloris imminui & penè ad nihilum redigi, atque hinc esse vt acerrimo in dolore recti quidam & immoti, alij etiam læti sint, quod fieri non posset nisi animus à sensu doloris aduersus ipsam de qua loquimur firmitatem atque constantiam induisset. DOLO. Intelligere videor, sed pergè, quid est sermo íntimus? RATIO. Et hoc dicam, generosa mens æquè voluptatum dolorúmque contemptrix, & vtrisque pariter cedere nescia, vbi adesse periculum séque cirmuentam

hostibus suis videt arma capit, obuiámque progrediens séque iu prælium cohortans, multa secum, multa cum deo suo loquitur. quanuis hoc vltimũ Cicero vel nesciuit vel non rite sciuit, non defectu ingenii, sed gratiæ. Tali sanè colloquio ad decoris obseruãtiam atque ad illa quæ diximus ad incendendas vires, ad consummanda consilia nullum efficatius: aliis tamen verbis contra voluptatum blanditias atque aliis contra dolorum minas esse vtẽdum, & quibus vtrobique pronum est aduertere scienti, quænam vel illæ blãditiæ vel hæ minæ quámque impares sint virtuti. Sed quoniam horum de altero sermo erat, exemplo agã vnico, sed insigni, quo in reliquis omnibus instructior fias: quis est hic in dolore sermo intimus? meministi quibus verbis Lucanus magnum Pompeium inter carnificum gladios, vsum facit, sed quia hoc pro qualitate personæ á poëta fictum, & secundum viri similitudinem animo viri illius in eo statu cõuenientibus verbis expressum est. Exemplum verum recénsque alterum adiiciam, hac ipsa ætate superant qui viderunt adhuc multi. Sannitem illum imperterritum & inuictum senem, qui dum iussu illius cuius nomen suppressisse silentio melius fuerit, curru per ciuitatem duceretur nudus inter duos carnifices candẽtibus forcipibus, hinc

hinc illinc membra carpẽtes, populo ad tam miſerum tánque indignum ſpectaculum lachrymante, ſiccis ipſe oculis graui & cõſtanti voce ſeſe alloquens dicebat: quid facimus anime? Noli oro ſuccumbere, nihil aut iraſcaris aut metuas, grauia ſunt iſta ſed breuia, & pro noſtra æterna ne dubites ſalute grauiúſque ſupplicium hoc iubenti fuerit quàm ferenti: erige te anime & depelle formidinem, ſpera in deo, ſtatim erit finis. Quibus verbis, quantam ſibi cogitabis, certè pectoribus audientium incredibile dictu eſt: quantam cum miſericordia firmitatem, conſtantiam, ſecuritatem, patientiam infuderit & ſi arctius æſtimanti: nõ ille intimis de quo agimus, ſed extimus ſermo eſſet: nempe qui, vt dixi, à multis exterius audiretur, ſi hæc & his ſimilia & ab aliis in ſilẽtio dici poſſunt & ab hoc ipſo forſitan dicebãtur: vt viciſſim enim nunc tacebat, nunc in voces quas diximus erumpebat. Poteſt & aliter ille idem ſermo intimus videri: vnde non quo prodeat cogitanti & huius quidem ſecum, at cum deo loquentis in doloribus ínque periculis, nullum clarius exemplum quàm Iob primi, Theodoſius ſecundi. Ille manu dei tactus atq; vlceribus obſitus, quanta deũ libertate iurganti ſimilis compellet ſeq; ardẽti & querula deuotione in deum erigat: hic cum paucis in-

numerabili ac barbarico circũuentus exercitis, quo feruore, quibúsve suspiriis ceu præsentem deum inuocet, audiuisti. DO. Audiui planè & memini & exẽplis doceor quid velis gratiámque nõ mediocrem Ciceroni habeo de cuius tribus exiguis granis tres ingentésque aristas messui, ex quibus cultu adhibito messis vberior nasci queat. RA. Ita se res habet, doctorum hominum verba prægnantia sunt, plus continent sensuum quàm prætendunt vt nil aliud me loquente visus es mihi dolorum & querelarum tantisper oblitus, vnde elicis vehementem quoque cogitationẽ rei cuiuspiam honestæ, atq; in illam à rebus aliis quibuscunque animi totius abstractionem multũ & dolori & molestiis omnibus posse remedium afferre. Do. Potest esse vt dicis, sed mihi nunc etiam multum deest ad salutem illam quam intẽdis animi, magnóque sum in dubio an his omnibus leniatur seu tollatur dolor, an verba sint animos occupantia auresque mulcẽtia, ad dolorem nihil. RA. Verba corporibus non medentur, fateor, nisi forsitan incantationes & anilia carmina fidei aliquid merẽtur aut medẽtur morbis animorum, quorũ profectò sanitas corporeũ dolorem aut extinguit aut mitigat. Nunquam si patientia nulla esset, tam multa de illa viri doctissimi diseruissent, nunquam tot huiusce

rei

rei argumenta animo oculísque & auribus hæsissent, quot memoria imagines rerum tenes, quàm multa vidisti aut legisti, quot historias audisti quibus nō probatum tibi, sed demonstratum esse debeat ita esse vt dico, & si non doloris omnem sensum patientia eripi, quod ipsum tamen & fieri posse & factū esse contendimus, at doloris certè victoriā ferendíque viriliter vires dari. Quid verò te plus habuit C. Marius vir literarū inops, sed virtutum diues militarium, an non ipse carneus atque osseus fuit? Quid plus Mutius Pompeiúsq?; Quid plus habuit Zeno, quid Theodorus, quídue Theodatus, Possidonius, Anaxarchus, innumeríq; alij, quorū quidam seruili conditione, sed animorum ingenuitate mirabile omne supplicium pertulerunt, non modò fortiter, sed iucūde? Quid si ad vestros animum memoriámque reflexeris, inuenies in hoc numero pueros etiam ac puellas tulisse cū gaudio, quod vos viri sine fletu & quæstibus non ferretis. Sed iam de re, vt aiunt, omnium asperrima, plura quàm pro consuetudine diximus: desinendum est, dolorem enim si non lenit virtus, verba non lenient. DO. Heu hinc tu me vrges, hinc dolor, & cui credam nescio. RATIO. Crede nobilior: in quod illud quoque plurimum adiuuerit, meminisse summum illud & eximium mundi

decus, eum scilicet qui diuinam atq; humanam in se vniit naturam, tot tantósque pro te passum cruciatus, vt quæ pateris illorum collatione facilia, immo verò dulcia longéque suauia iudicari possint. Validissimum hoc remedij genus scrutantes cuncta philosophi nesciuerunt.

De furore. Dialogus CXV.

METVS.

Nimius dolor ne furorem pariat metuo. RA. Obsta illi cogitationibus bonis & placidis. Quidam furori viam passionibus faciunt ex múltis affectibus nō sanis, vera tandem prodiit insania sicut ex contrariis vera virtus frequentatis actibus quæri habitum, philosophicum dogma est. MET. Furere metuo. RAT. Si animi vitio ille tibi amandus, armatura animi virtus est, at si corporis, consulendum succurrendúmque illi est, si qua rei huius ars est ipsos apud corporum magistros qui physici nuncupantur, quæ si in hoc vt in multis aliis aut nulla est, aut professoribus suis incognita: ego artem hanc vnam tibi præscripserim, abstinentiam, & omnis excessus fugam. Notum illud atque antiquum: viri sancti virtutibus corpus ædificant, multum conferunt animo simul & corpori frena libidinum ac gulæ. Multos strauit luxuria, multos oppressit crapula, multos somnus,

multōs ebrietas sepeliuit, multorum vitæ feruor atque impetus & furibunda licentia verum abiit in furorem. MET. Timeo naturaliter in furorem agi. RAT. Quod natura infert durum potest esse non miserum: culpa enim caret quæ miseriæ est radix. Quando autem prouidendi obtigit facultas vnum facito, vt te furor, si vitari nequit, in securo saltem statu animæ reperiat. Innocens si furere cœperis aut innocens resipisces aut innocens morieris. Nulla ætas, nulla sanctitas, nulla custodia sic innocentiam conseruat vt furor, qualem inuenit, talem reddit. MET. Furere metuo. RAT. Heroas comites ac reginas metuis. An fastidis Herculem & Aiacē Hecubam & Cassandram, an ex alio genere Lucretiam spernis & Empedoclem? ME. Furere pertimesco. RA. Multa vaticinari solitos furentes accepimus, sic quo nullum acumen sani capitis peruenisset, vagus & rapidus furor venit; atque hinc Craij quam vos diuinationem dicitis, à furore Manticem dici volunt. MET. Horreo vim furoris. RAT. Et sanos mœstos & furentes lætos vidimus falsa quanuis opinione: habet & error voluptatē suam. MET, Furendi pauor animum exagitat. RAT. Laborum ferias quidam simulato furere quæsiere, verus furor ferias veras dabit.

minus paropſides quam ſagittas,non menſa, non domus,nō cubiculum periculis ſuis vacat. Dubia quælibet atque ſuſpecta præſentémque viris intentant omnia mort.m:quod in tempeſtate ait Maro, in tranquillo vobis accidit, & hoc veſtræ illæ tam dilectæ vobis afferunt diuitiæ: paupertas verò præter immerito apud vulgus infamati nominis notam tuta habet omnia.Et ſi quando turbę inſciæ puluis ac ſtrepitus conquieſcat, optabilia ac ſuauia pœnitus & tranquilla. Tandem ergo fictilibus & vitreis vaſculis terreni homines bibite atque edite ſi ſecuri bibere vultis ac edere,aureis vaſis ac gemmatis venena miſcentur. Quorſum pergis auaritia? Ipſum quoque iam venenum gemmas amat atque aurum. Contra hanc peſtem neque Pontici regis neque alterius efficacius antidotum quàm paupertas. DOL. Venenum hauſi,mors præcordiis innatat. RAT. Vbi ſemel moriendum eſſe decreueris,quod decretum eſſe debet omnibus qui ſe meminerint mortales, quid refert an id ſitiendo facias an bibendo? Et rurſus an tuo ſanguine madidus an vino? Magnos compotores factíque huius habeo comites, Alexandrum, Hannibalem. Philippomenem, Mithridatem , ipſum Claudium, Theramenem Socratem.

De metu mortis. *Dialog.* CXVII.

METVS.

Mori timeo. RA. Hic non timor, ſed cogitatus eſſe debet, qui ſi nouus incipit, nec à prima ætate tecum creuit: ſi per interualla rediens non aſſiduus fuit, improuidè vixiſti: inheſiſſe medullitus vtiliſſimum illud Flacci carmẽ debuit, inter ſpem curánq; timores inter & iras omnẽ crede diem tibi diluxiſſe ſupremum, vt is eſſes, de quo idẽ alibi: ille potens ſui lætùſq; deget, cui licet in dies dixiſſe vixi, cras vel atra nube polum pater occupato vel ſole puro, hoc eſt nempe illud à philoſophis laudatũ, ſed perpaucis datum viuere vita peracta. MET. Mori timeo. RA. Et naſci timuiſſes & viuere. Vitæ limen initium mortis eſt, vita ipſa curſus ad mortem, ſeu verius mors quædam, viuendo vel ad moriendum ibas, vel quod ſapientibus viſum eſt, in horas certè moriebaris Quid nũc igitur times ſi mors vitam vel comitabatur aſſiduè, vel neceſſario ſequebatur? Illud quidem docti tantùm, hoc etiam vulgus intelligit, quicquid eſt natum moritur, quicquid moritur natum erat. MET. Timeo mori. RA. Mori times animal rationale mortale. Atqui ſi primum verè eſſes, ſecundum vt arbitror non timeres, humanam quippe naturam duo hæc in vnum iuncta perficiunt, ratio ſcilicet

&

& mors, Illa animam concernit, hæc corpus, sed inopia rationis metum mortis induxit. MET. Mortem metuo. RAT. Nihil est metuendum quod affert necessitas naturæ. Qui naturalia enim odit aut metuit, naturā ipsam oderit oportet aut metuat, nisi fortè partem eius licitam amplecti licitum & laudare, respuere alteram ac damnare, quo nihil est insolentius, non solùm homini cum deo sed hominibus inter se. Itaque vel totum recipis vel totum reiicis amicum, ne si tantùm grata decerpseris, non æquus amicitiæ cultor atque arbiter videare MET. Mortem horreo. RA. Si quid in morte mali est. idipsum metus mortis exasperat. At si nihil, magnum ipse metus malum est: stultitia est malum suum vel augere vel facere. MET. Nomen ipsum mortis exhorreo. RATIO. Nomen mortis infame mortalium fecit infirmitas. Si quid animi virium inesset, nihilo plus terroris esset in morte quam in cæteris quæ per naturam fiunt. Quid enim magis mori timeas quàm nasci, adolescere, senescere, esurire, sitire, vigilare, consopiri? quod vltimum planè simillimum morti est, atque ideo somnum alij consanguineum, alij verò mortis imaginem dixere. Néue seu poëticus lepos æstimetur, seu philosophicum acumen, ipsa veritas amici mortem somnum dixit, & se-

mel facere metuis quo quotidie delectaris: inconstantiam quidem hanc docti mirantur atque arguunt. ME. Trita hæc apud philosophos ac vulgata sunt, delectántque dum resonant, interpone silentium timor redit. RA. Immo equidem manet, nam si abiisset non rediret, & est non inficior vulgi præcordiis timor mortis innatus: sed eruditum virum vulgaria sapere deforme est, quem deceat vt modò dicebam, non turbæ vestigia sed paucorum sequi: nam quod de philosophis dicis, miror quid ita, cum à nautis nauigandi, ab agricolis serendi, à ducibus bellandi consilium capiatis, viuendi consilia à philosophis sumpta contemnitis, & pro corporis cura medicos euocatis, pro cura animi philosophos non aditis, qui si philosopi veri sunt, vtique & animorum medici & artifices sunt viuendi? Nam si falsi & solo philosophiæ nomine tumidi, non modò non consulendi sed vitandi sunt, quibus nihil est importunius, nihil insulsius, quorum abundãtior est quàm vellem ætas hæc, cùm egentissima sit virorum: & quoniam á præsentibus præter meras nugas nihil est quod speres, si ad priscos reditum inuentúmque aliquid apud illos fuerit quod ægritudinẽ tuam leuet. noli spernere & dicere quod indocti dicunt, à philosophis ista sumis: respõdebo enim tibi cũ Cicerone

metue

metuebam ne a lenonibus dicere, & reuera, vbi nam pisc ri venaríque, nisi vbi pisces ferę́que habitant in aquis atque nemoribus? Vbi fodi aurum, vbi gemmas legi, nisi vbi hoc nascitur? Illæ scatent in terræ venis maríſque littoribus: vnde nisi à mercatoribus merces, vnde statuas ac tabulis pictis nisi à statuariis atque pictoribus? Vnde demum philoſophica à philoſophis peti iubes? Quæ etsi apud illos pro theſauris abdita atqúe ab illis inuenta sint, eadem tamen ab aliis in apertum eruit & vel aceruatius vel clarius atque expressius vel breuius. Postremò vel aliter dici possunt audiendi ſimilia omnibus ſpem datura successum paucis: ea est vis ordinis ac iuncturæ, quod & in poëticis elegantiſſimè Flaccus docet, & ſæpe aliter atque aliter & aliquando potentius affectura animos tanta est gratia, vel notiſſima re narrantis, tanta vetuſtis nouitas, tanta lux fulgidis, tantus formoſis decor additur, quod non hoc ideo dixerim, quia alibi non poſſem, ſed quia tu hic materiam obtulisti. Nolo enim quia ignaræ ſuperbiæ mos est, ſemel audita nec fortè intellecta dum repetuntur quaſi trita & vulgata faſtiditas. MET. Acquieſco, rectè quidem in his monitis te verſatum video, etsi ab incepto procul, adhuc enim mortem nihilominus horreo. RAT. Sunt

que

quædaam nomine& opinione hominum ma iora quàm re, multa horrori eminus fuerant quæ vicina ſunt riſui, temere creditur inexpertis: nemo ex his mortis infamatoribus compti aliquid loqui poteſt, nihil ipſe expertus, nihil ab experto didicit. Mortuum quanuis interroga ſilebit, is cui iam rei veritas nota eſt, garrient quibus incognita & vanis auguriis aſtruent quod ignorant, hinc aſpertiſſima hinc occultiſſima rerum mors arcanum & coniecturale nogocium ſuſpitionibus agitur, in dubio bonis opinionibus exhærēdum tenendúmque potius quod iucundum faciat quàm quod mœſtū animum. MET. Animus mortem timet. RATIO. Si ſibi ſuperuacuus timor, immortalis eſt enim ipſe, ſi corpori ſui hoſtis curā gerere pietas indebita: ſin diſſolui metuit, nimis carcerem & compedes ſuas amat ſtultus amor. ME. Timore mortis exagitor. RA. Stulti omnes mori metuunt, neq; id miror quibus fœlicitas omnis in corpore eſt, quod extingui morte nō eſt dubiū. Iure igitur boni ſui finē pauidi cogitant mœſti vident: natura enim hominis hæc eſt, vt infœlix eſſe nolle nequeat virū doctum cui non alia corporis quàm vili mancipij cura eſt, cui in caſu animi omne ſtudium ſemper fuit, omnis amor, omne deſiderium, omnis ſpes mortē corporis non aliter quàm digreſſum

ſum matutinum è nocturno quodã inamœno & incommodo prorſus hoſpitio ſpectare decet. MET. Mortem non timere non poſſũ. RA. Poſſes vitæ huius exitum non timere, ſi alterius ingreſſu ſperare poſſes aut optare: tuus hic timor inde oritur. Quamuis enim formidati vulgo exitus multæ tradãtur cauſæ, omnes tamẽ vitæ illius ſpe propoſita euaneſcent. METVS. Mortem metuo. RAT. Metum hunc parit impremeditatio maximè & inopina neceſſitas moriendi, in viro docto ac ſapiente turpiſſima, & præſertim ſene, cuius ſi rite doctus verèque eſt ſapiens, vita omnis meditatio mortis eſt: quod ſi philoſophię viſum fuit antiquæ, quid nũc nouæ pietati quę ſumma philoſophia & vera eſt ſapientia, videatur? Aſpice vt qui alieno imperio parent ſubito, longum iter iuſſi agere ſoliciti & triſtes raptim complicandis ſarcinulis inhiant, vt queruli quod prædictum eis antè nõ fuerit indignantéſq; abeunt, vt ſæpe in tergum verſi, & nunc quoque hoc, nunc illud obliti murmurent. Atqui nulla via eſt lõgior quàm mori, nulla durior vt perhibent infeſtiòrque latrũculis, nulla deniq; obſcurior, ſuſpectior & incertior, quæ vt cuncta ceſſarent certè irremeabilis via eſt, quo attentius prouidendum, ne quid obliuiſcamini, quoniam hinc digreſſis non licebit quod vtentibus cęteris.

metum mortis sensibus insitum præcipuéq; vulgarium, philosophi verò mortem neque malum neque bonum, eo quòd per seipsam nec timendam diffiniunt nec optádã, inter indifferantia numerantes, quæ pro qualitate fruentium, nũc mala nũc bona fieri volunt: quod illi enim ex vestris video probari, qui peccatorum pessimam, preciosam verò sanctorum mortem ait. MET. Mortem metuo, mortem edi. RA. Equidem vnde hic mortalibus metus mortis, vnde hoc odium miror, nisi mollities animorum nota sit, qua hunc scilicet aliósque degeneres augetis atque alitis pauores: an non vides vt magna pars mortalium ipsum nomen mortis exhorreat? quod quid est aliud quàm naturam propriam horrere, atq; id odisse quod natus sis, quo nihil inter homines stultius, nihil ingratius in deum. Quammulti autem nomen illud ægrè audiunt, quod semper internam aurem pulsare debuerat. Nempe sine quo non est qui seipsum cogitare possit: quid nanque se cogitet, nisi quod est animal mortale? Quotiens in se quisq; reflectitur, nònne sibi illico nomen mortis occurrit? Sed refugitis, quasi per aurẽ mors irrũpat, & auertitis animum atq; id cogitis obliuisci, quod mox sibi memoriã vel inuitis ingeret. Recusatis ecce mortem cogitare quã confestim & cogitare

oportebit & pati,cius passio facilius sequeretur si cogitatio præcessisset:nunc simul in angustiis altera alterā exasperat. Omne enim inopinum ac subitum animam quatit. Aequè stultum est vel appetere aliquid frustra, vel vitare velle quod nequeas,eóq; stultius vtrūque quo damnisius futuram implesse quod cupias: atq; nil damnosius in humanis malis quam dei suíq; ipsius & mortis obliuio,quæ tria numero sic connexa sunt vt vix valeant dissolui:at vos vestri memores videri vultis & principij & finis immemores. Obseruasti hos qui domui suæ disponunt,vix est qui dicere audeat,cum moriar,sed si moriar,quasi in dubio ponitur quo nihil est certius. Neq; idipsum si moriar clarè sonat, sed si quid de me esset aliud, quidnam esset hoc aliud quæso & non potius idem ipsum quod de omnibus fuit,erítve vel qui nati vel nasciturí sunt quibus vt vitæ,sic & mortis multa sunt genera,necessitas vna moriendi? Hāc tu cupis excutere,quam nec patres tui nec vlli vnquam reges gentium excussere,nec excutient quidem. Tergiuersaminivt libet,ita vobis eueniet,vt his qui cōtra hostilis ferri aciem oculos claudunt,quasi periculum quod non vident,nec sensuri sint: feriemini,moriemini, sentietis:an cæci autem,an videntes,id in vestra manu est. Optate igitur bene mori,quod ipsum

ipſum niſi bene vixeritis, fruſtra eſt: optate inquam & enitemini,& quod in vobis eſt facite: reliquum illi cōmittite qui quos in hāc vitam vltro non vocatus intulit, egreſſuris non niſi vocat⁹ & rogatus manum dabit: nō mori autem nolitē optare: non modò enim impudens arrogánſq;, ſed inefficax etiam & inane votum eſt. Aſſueſcite ô mortales naturæ legibus, & ineluctabili iugo colla ſubmittite. Etſi vos ipſos amati, quòd nati eſtis amate, non quòd nati nō eſſe velletis: neq; enim natura vobis ſed vos illi obſequi fas eſt. ME. Pauorem mortis abiicere diu quidē fruſtra nitor. R. Miror quid tam diu fruſtra niteris quo te debuit cogitatio prona perducere? Turpis eſt enim tam breuis periculi ſi periculum non natura & periculorū finis eſt mori: turpis eſt inquam viro tam momentanei diſcriminis tam longæuus pauor, & tot anni anxij atq; ſuſpenſi ad horæ ſeu ſuſpirij vnius euentum. Viſne autem mali huius vltimum remedium, vis mortis metu perpetuo liber eſſe? bene viue, vita laudabilis mortem ſpernit, ſæpe etiam cupit, deniq; hęc terribilium omnium ſumma eſt. Siquidem labor, dolor, aduerſitas, infamia, carcer, exiliū, damnum, bellum, ſeruitus, orbitas, paupertas, ſenium, ægritudo & mors, fortibus viris nihil ſunt: aliud niſi experiētiæ ſchola, campus patien-

tiæ, gloriæ palæstra.

De voluntaria in seipsum manuum iniectione. *Dialog.* CXVIII.

METVS.

MOrtem mihi conscire propositum est. R. Rem vnam nunc metuere, nunc optare, hæc tota constantia vestra est. Nunc tu mortem muliebriter formidabas, nunc eandem inhumanè appetis, rogo quænam subita mutandi animi causa est? ME. Cogor ipse mihi manus iniicere. R. Si cogeris iam nõ voluntaria manuũ iniectio est, quãuis dicatur, quòd coactavolũtas volũtas est, sed profectò non libera, nec voluntas propriè quę volendo fit. A quo autem cogeris nosse velim. Iniici autem manus vel inuito possunt, tu tibi illas iniicere nisi volens nequis. MET. Magnæ sunt causæ quæ me mori velle cogunt. RAT. Magnæ fateor si cogunt, sed non cogerent si vir esses. Nunc in vestrã animi mollitiem nihil est inualidum, vide antẽ an quæ sint hæc causæ rite præsagiã: ira, indignatio, impatientia, furor quidam in se versus, obliuio denique tuiipsius: Nam si te hominem meminisses humana omnia æquo animo toleranda cognosceres, neque parui mali immo ne mali quidem odio maximum in malum velles incidere. METVS. Iniicere mihi

hi manũ cogor extremis malis. R. Non ſunt extrema quæ te premũt mala, ſummũ illud & extremũ malũ quod te vrget, deſperatio, cæteris enim malis aliquid huic vni nihil poteſt eſſe remedij. Quę ſunt autẽ hęc extrema quæ dicis mala niſi labor forſitan & paupertas? Hæc ſunt enim quæ poëtó cõmemorat, de his agẽs: qui ſibi letum insontes peperere manu lucémq; peroſi proiecere animas. De quorũ ſera pœnitẽtia mox adiecit: quàm vel lent æthere in alto, nũc & pauperiẽ & duros perferre labores. Sunt ne autẽ tam grauia mala hæc quorum primũ boni omnes, forti atq; æquo animo tulere, de quo ſuo loco diximus, quidã ſpõte inſuper elegerunt atq; hinc glorioſi ac in æternum diuites facti ſunt, ſæculum viris conuenire apud Criſpũ, atque ad id naſci hominem, apud ſanctum illum & afflictum ſenem legimus. At vos inquietiſſima animalia quicquid non ad nutum auaritiæ veſtræ fluit veſtræque libidinis iuſtam voluntariæ cauſam mortis opinamini, tam delicata, tam preceps luxuria veſtra eſt, vt leuibus ex cauſis non fortunæ tantùm, ſed vobiſipſis iraſcamini, ínque ipſum Deum calcitrãres impia ora laxeris, quaſi quicquid id eſt in quo non vobis dominus veſter obſequitur, iniuria grauis ſit. MET. Magnis malis victus mori eligo. RATIO. beurre

vitæ credo familiari vitio stultorũ omnium. Sapientibus enim omnis vita iucunda est: læ tam libenter, tristem ferunt patienter, etsi in rebus ipsis nequeunt, patientia delectantur: nil in rebus lætius, nil dulcius est virtute. Illa est quæ molesta lenit, obliqua dirigit, dura mollit ac mitigat, ardua atque aspera quæq; complanat. Cessant querimoniæ, cessant prę cipitia: & ad summam, sapientis vita nil serenius neq; tranquillius: hi autem animorum fletus atque angores, hæ nubes ac procellæ quę in scopulos fragilẽ vitę cymbam tradũt è sola stultitia oriuntur. ME. Morbi impatientia mori elegi. R. Stultè eligis ac superbè: sine dominum de corpore tuo quod ipse fecit arbitrio suo statuere. An quod tibi tuo in ædificio vis licere, in quo non lingua, non lapides tu fecisti, in quo denique præter structuram nihil est tuum, id in suo licitum domino omnium non vis, qui non in illo tantùm carnem & ossa & sanguinẽ & spiritum, sed cœlum & terras & maria & omnia quæ in eis sunt, creauit ex nihilo? Nec dicas apud temeipsum: corpus meum graui dolore angitur. Nec tu dominium, sed vsum corporis accepisti breue ad tempus: an tuæ luteæ domus te dominum credis? Inquilinus es, qui regit, omnia is est omnium dominus. DO. Dolore nimio cogor ut mori velim. RAT.
Hic

Hic fortassis ad experientiam dolor datur, qui si molestus est, esse poterit vtilis: si intolerabilis, lõgus certè non erit: expecta domini reuocantis edictum: cúmq; vocatus fueris, responde & non prius. Fixa est dies tua, quam nec anticipare fas est, nec differre possibile. Præoccupauerunt tamen hanc multi, & dum paruam fugiunt breuémque molestiam, in æternas se atque irremeabiles demerserunt. Habuítque hæc opinio magnos auctores: Anneum Senecam imprimis, qui ad eam tam constanter, & tam sæpe reuoluitur, vt mihi quidem veritus videatur ne non propria sua sit, miraríq; cogat interdum vnde tam tristis sententia tanti viri pectus inuaserit. Vtq; alia sileam quæ prosequi longum est, quadam ad Lucillum epistola: si inutile, inquit, ministeriis est corpus, quid ni oporteat educere animam laborantem? Dehinc paucis interiectis: prosiliam, inquit, ex ædificio putrido ac ruenti. Male ais ô Seneca, & multa bene dicta vno polluis maledicto. Non migrandum nempe, sed expectandum est: sine, ædificium tuum ruat, vt antequam fugias opprimaris. DOL. Non possum pati quæ imminent, mori malo. RAT. Ab hoste forsitan inferendam mortem quæ fortiter lata sit, turpis esse non potest, cùm hæc voluntaria non possit esse, non turpis,

quia cõtra domini ſuqerioris imperium eſt, contrà quod nihil bene fieripoteſt. DOLOR. Mori malim quàm quæ inſtantia ſunt videre. RATIO. Non eſt viri non poſſe erectis oculis vtranq; fortunæ faciem ſpectare, muliebre eſt trepidos oculos auertere. Quid eſt autem quod te turbat vſqueadeo vt ſolius opem mortis implores? Tuáne forſitan, an tuorum, an patriæ laborantis aduerſitas? Lenta illa duo quidem: nihil enim poteſt fortuna cui non poſſit virtus obſtare: tertium hoc pium, ſed pietate languida & inerti. Siquidē patriæ ſeruitus & tyranni facies morte potius repellenda quàm declinanda ſunt. Id eſt enim viri opus, hoc fœminæ. Quę tamen in rę Catonis mortem miris laudibus. Seneca idem effert ſua illa pculiari opinione de qua diximus. Non ſic Cic. excuſaſſe cõtentus laudibus abſtinet. Ait enim Catoni: incredibili grauitate naturæ perpetuáque conſtãtia moriendum potius quàm tyranni vultum aſpiciendum fuiſſe, quam tamen Brutus aſpexit & illius potius morte tollendum quàm ſua morte fugiendum cenſuit. Quod quàm bene ſeu quam male fecerit, non laboro: fecit tamen, Cicero autem dum Catonem exruſat ſuæ illius ſententiæ melioris obliuiſcitur quàm ante annos plurimos libro ſexto Reipublicæ poſuerat. Ex verò eſt huiuſmodi tdũ

Publium Africanum minorem in cœlo cum patre atque auo colloqui somniantem & audita immortalitate animi ac fœlicitate vitæ alterius moriendi auidum induxisset, patrē mox inutile desiderium castigantem fecit his verbis: non est ita, inquit ille: nisi enim deus is cuius hoc templum est omne, quod conspicis istis te corporiis custodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non potest: homines enim sunt hac lege generati qui tuerentur illum globum quem in hoc templo medium vides qui terra dicitur, quare & tibi Publi, inquit, & piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis, nec iniussu ei⁹ à quo ille vobis est datus ex hominum vita migrandum est, ne munus assignatum à Deo diffugisse videamini. An non satis Ciceroniana hæc excusatum arguunt Catonem? Et planè si ab Imperatore terreno ad custodiam loci cuiuspiam deputatus non auderes iniussus te remouere, ferrétque ille hoc grauiter si contrarium fecisses, quid cœlestis putas Imperator, cui tanto pl⁹ obedientiæ debetur, quanto maior deus est homine? Fuit nuper priscæ virtutis Stephanus Columnensis, non hac solùm sed omni ætate vir clarissimus futurus, hîc ab ingenti illo suo hoste cui potentia impar erat obsessus, turrim vbi plurimum periculi videbatur,

quædaam nomine& opinione hominum ma iora quàm re, multa horrori eminus fuerant quæ vicina sunt risui, temere creditur inexpertis: nemo ex his mortis infamatoribus compti aliquid loqui potest, nihil ipse expertus, nihil ab experto didicit. Mortuum quanuis interroga silebit, is cui iam rei veritas nota est, garrient quibus incognita & vanis auguriis astruent quod ignorant, hinc aspertissima hinc occultissima rerum mors arcanum & coniecturale nogocium suspitionibus agitur, in dubio bonis opinionibus exhærēdum tenendúmque potius quod iucundum faciat quàm quod mœstū animum. MET. Animus mortem timet. RATIO. Si sibi superuacuus timor, immortalis est enim ipse, si corpori sui hostis curā gerere pietas indebita: sin dissolui metuit, nimis carcerem & compedes suas amat stultus amor. ME. Timore mortis exagitor. RA. Stulti omnes mori metuunt, neq; id miror quibus fœlicitas omnis in corpore est, quod extingui morte nō est dubiū. Iure igitur boni sui finē pauidi cogitant mœsti vident: natura enim hominis hæc est, vt infœlix esse nolle nequeat virū doctum cui non alia corporis quàm vili mancipij cura est, cui in casu animi omne studium semper fuit, omnis amor, omne desiderium, omnis spes mortē corporis non aliter quàm digres-

ſum matutinum è nocturno quodã inamœno & incommodo prorſus hoſpitio ſpectare decet. MET. Mortem non timere non poſſũ. RA. Poſſes vitæ huius exitum non timere, ſi alterius ingreſſu ſperare poſſes aut optare: tuus hic timor inde oritur. Quamuis enim formidati vulgo exitus multæ tradãtur cauſæ, omnes tamẽ vitæ illius ſpe propoſita euaneſcent. METVS. Mortem metuo. RAT. Metum hunc parit impremeditatio maximè & inopina neceſſitas moriendi, in viro docto ac ſapiente turpiſſima, & præſertim ſene, cuius ſi rite doctus verèque eſt ſapiens, vita omnis meditatio mortis eſt: quod ſi philoſophię viſum fuit antiquæ, quid nũc nouæ pietati quę ſumma philoſophia & vera eſt ſapientia, videatur? Aſpice vt qui alieno imperio parent ſubito, longum iter iuſſi agere ſoliciti & triſtes raptim complicandis ſarcinulis inhiant, vt queruli quod prædictum eis antè nõ fuerit indignantéſq; abeunt, vt ſæpe in tergum verſi, & nunc quoque hoc, nunc illud obliti murmurent. Atqui nulla via eſt lõgior quàm mori, nulla durior vt perhibent infeſtiórque latrũculis, nulla deniq; obſcurior, ſuſpectior & incertior, quæ vt cuncta ceſſarent certè irremeabilis via eſt, quo attentius prouidendum, ne quid obliuiſcamini, quoniam hinc digreſſis non licebit quod vtentibus cęteris.

metum mortis sensibus insitum præcipuéq; vulgarium, philosophi verò mortem neque malum neque bonum, eo quòd per seipsam nec timendam diffiniunt nec optādā, inter indifferantia numerantes, quæ pro qualitate fruentium, nūc mala nūc bona fieri volunt: quod illi enim ex vestris video probari, qui peccatorum pessimam, preciosam vorò sanctorum mortem ait. MET. Mortem metuo, mortem edi. RA. Equidem vnde hic mortalibus metus mortis, vnde hoc odium miror, nisi mollities animorum nota sit, qua hunc scilicet alióśque degeneres augetis atque alitis pauores: an non vides vt magna pars mortalium ipsum nomen mortis exhorreat? quod quid est aliud quàm naturam propriam horrere, atq; id odisse quod natus sis, quo nihil inter homines stultius, nihil ingratius in deum. Quammulti autem nomen illud ægrè audiunt, quod semper internam aurem pulsare debuerat. Nempe sine quo non est qui seipsum cogitare possit: quid nanque se cogitet, nisi quod est animal mortale? Quotiens in se quisq; reflectitur, nònne sibi illico nomen mortis occurrit? Sed refugitis, quasi per aurē mors irrūpat, & auertitis animum atq; id cogitis obliuisci, quod mox sibi memoriā vel inuitis ingeret. Recusatis ecce mortem cogitare quā confestim & cogitare

ipsum nisi bene vixeritis, frustra est: optate inquam & enitemini,& quod in vobis est facite:reliquum illi cōmittite qui quos in hāc vitam vltro non vocatus intulit, egressuris non nisi vocat⁹ & rogatus manum dabit: nō mori autem nolitē optare:non modò enim impudens arrogánsq;, sed inefficax etiam & inane votum est. Assuescite ô mortales naturæ legibus, & ineluctabili iugo colla submittite. Etsi vosipsos amati, quòd nati estis amate,non quòd nati nō esse velletis:neq; enim natura vobis sed vos illi obsequi fas est. ME. Pauorem mortis abiicere diu quidē frustra nitor. R. Miror quid tam diu frustra niteris quo te debuit cogitatio prona perducere? Turpis est enim tam breuis periculi si periculum non natura & periculorū finis est mori: turpis est inquam viro tam momentanei discriminis tam longæuus pauor, & tot anni anxij atq; suspensi ad horæ seu suspirij vnius euentum. Visne autem mali huius vltimum remedium, vis mortis metu perpetuo liber esse? bene viue, vita laudabilis mortem spernit, sæpe etiam cupit, deniq; hęc terribilium omnium summa est. Siquidem labor, dolor, aduersitas, infamia, carcer, exiliū, damnum, bellum, seruitus, orbitas, paupertas, senium, ægritudo & mors, fortibus viris nihil sunt: aliud nisi experiētiæ schola, campus patien-

tiæ,gloriæ palæstra.

De voluntaria in seipsum manuum iniectione.
Dialog. CXVIII.
METVS.

MOrtem mihi conscire propositum est. R. Rem vnam nunc metuere, nunc optare,hæc tota constantia vestra est. Nunc tu mortem muliebriter formidabas,nunc eandem inhumanè appetis,rogo quænam subita mutandi animi causa est? M E. Cogor ipse mihi manus iniicere. R. Si cogeris iam nō voluntaria manuū iniectio est, quāuis dicatur, quòd coactavolūtas volūtas est,sed profectò non libera, nec voluntas propriè quę volendo fit. A quo autem cogeris nosse velim. Iniici autem manus vel inuito possunt, tu tibi illas iniicere nisi volens nequis. MET. Magnæ sunt causæ quæ me mori velle cogunt, RAT. Magnæ fateor si cogunt,sed non cogerent si vir esses. Nunc in vestrā animi mollitiem nihil est inualidum,vide antē an quæ sint hæc causæ rite præsagiā:ira, indignatio, impatientia,furor quidam in se versus. obliuio denique tuipsius: Nam si te hominem meminisses humana omnia æquo animo tolerandā cognosceres, neque parui mali immo ne mali quidem odio maximum in malum velles incidere. METVS. Iniicere mihi

hi manũ cogor extremis malis. R. Non ſunt extrema quæ te premũt mala, ſummũ illud & extremũ malũ quod te vrget, deſperatio, cæteris enim malis aliquid huic vni nihil po teſt eſſe remedij. Quę ſunt autẽ hęc extrema quæ dicis mala niſi labor forſitan & paupertas? Hæc ſunt enim quæ poëto cõmemorat, de his agẽs: qui ſibi letum insontes peperere manu lucémq; peroſi proiecere animas. De quorũ ſera pœnitẽtia mox adiecit: quàm vel lent æthere in alto, nũc & pauperiẽ & duros perferre labores. Sunt ne autẽ tam grauia ma la hæc quorum primũ boni omnes, forti atq; æquo animo tulere, de quo ſuo loco diximus, quidã ſpõte inſuper elegerunt atq; hinc glorioſi ac in æternum diuites facti ſunt, ſæculum viris conuenire apud Criſpũ, atque ad id naſci hominem, apud ſanctum illum & afflictum ſenem legimus. At vos inquietiſſima animalia quicquid non ad nutum auaritiæ veſtræ fluit veſtræque libidinis iuſtam voluntariæ cauſam mortis opinamini, tam delicata, tam preceps luxuria veſtra eſt, vt leuibus ex cauſis non fortunæ tantùm, ſed vobiſipſis iraſcamini, ínque ipſum Deum calcitrâres impia ora laxeris, quaſi quicquid id eſt in quo non vobis dominus veſter obſequitur, iniuria grauis ſit. MET. Magnis malis victus mori eligo. RATIO. beurre

vitæ credo familiari vitio ſtultorũ omnium. Sapientibus enim omnis vita iucunda eſt: læ tam libenter, triſtem ferunt patienter, etſi in rebus ipſis nequeunt, patientia delectantur: nil in rebus lætius, nil dulcius eſt virtute. Illa eſt quæ moleſta lenit, obliqua dirigit, dura mollit ac mitigat, ardua atque aſpera quæq; complanat. Ceſſant querimoniæ, ceſſant prę cipitia: & ad ſummam, ſapientis vita nil ſerenius neq; tranquillius: hi autem animorum fletus atque angores, hæ nubes ac procellæ quę in ſcopulos fragilẽ vitę cymbam tradũt è ſola ſtultitia oriuntur. ME. Morbi impatientia mori elegi. R. Stultè eligis ac ſuperbè: ſine dominum de corpore tuo quod ipſe fecit arbitrio ſuo ſtatuere. An quod tibi tuo in ædificio vis licere, in quo non lingua, non lapides tu feciſti, in quo denique præter ſtructuram nihil eſt tuum, id in ſuo licitum domino omnium non vis, qui non in illo tantùm carnem & oſſa & ſanguinẽ & ſpiritum, ſed cœlum & terras & maria & omnia quæ in eis ſunt, creauit ex nihilo? Nec dicas apud temeipſum: corpus meum graui dolore angitur. Nec tu dominium, ſed vſum corporis accepiſti breue ad tempus: an tuæ luteæ domus te dominum credis? Inquilinus es, qui regit omnia is eſt omnium dominus. DO. Dolore nimio cogor ut mori velim. RAT.
Hic

Hic fortassis ad experientiam dolor datur, qui si molestus est, esse poterit vtilis: si intolerabilis, lógus certè non erit: expecta domini reuocantis edictum: cúmq; vocatus fueris, responde & non prius. Fixa est dies tua, quam nec anticipare fas est, nec differre possibile. Præoccupauerunt tamen hanc multi, & dum paruam fugiunt breuémque molestiam, in æternas se atque irremeabiles demerserunt. Habuítque hæc opinio magnos auctores: Anneum Senecam imprimis, qui ad eam tam constanter, & tam sæpe reuoluitur, vt mihi quidem veritus videatur ne non propria sua sit, miraríq; cogat interdum vnde tam tristis sententia tanti viri pectus inuaserit. Vtq; alia sileam quæ prosequi longum est, quadam ad Lucillum epistola: si inutile, inquit, ministeriis est corpus, quid ni oporteat educere animam laborantem? Dehinc paucis interiectis: prosiliam, inquit, ex ædificio putrido ac ruenti. Male ais ô Seneca, & multa bene dicta vno polluis maledicto. Non migrandum nempe, sed expectandum est: sine, ædificium tuum ruat, vt antequam fugias opprimaris. DOL. Non possum pati quæ imminent, mori malo. RAT. Ab hoste forsitan inferendam mortem quæ fortiter lata sit, turpis esse non potest, cùm hæc voluntaria non possit esse, non turpis,

quia cõtra domini ſuqerioris imperium eſt, contrà quod nihil bene fieripoteſt. DOLOR. Mori malim quàm quæ inſtantia ſunt videre. RATIO. Non eſt viri non poſſe erectis oculis vtranq; fortunæ faciem ſpectare, muliebre eſt trepidos oculos auertere. Quid eſt autem quod te turbat vſqueadeo vt ſolius opem mortis implores? Tuáne forſitan, an tuorum, an patriæ laborantis aduerſitas? Lenta illa duo quidem: nihil enim poteſt fortuna cui non poſſit virtus obſtare: tertium hoc pium, ſed pietate languida & inerti. Siquidē patriæ ſeruitus & tyranni facies morte potius repellenda quàm declinanda ſunt. Id eſt enim viri opus, hoc fœminæ. Quę tamen in rę Catonis mortem miris laudibus. Seneca idem effert ſua illa pculiari opinione de qua diximus. Non ſic Cic. excuſaſſe cōtentus laudibus abſtinet. Ait enim Catoni: incredibili grauitate naturæ perpetuáque conſtãtia moriendum potius quàm tyranni vultum aſpiciendum fuiſſe, quam tamen Brutus aſpexit & illius potius morte tollendum quàm ſua morte fugiendum cenſuit. Quod quàm bene ſeu quam male fecerit, non laboro: fecit tamen, Cicero autem dum Catonem exruſat ſuæ illius ſententiæ melioris obliuiſcitur quàm ante annos plurimos libro ſexto Reipublicæ poſuerat. Ex verò eſt huiuſmodi dū

Publium Africanum minorem in cœlo cum patre atque auo colloqui somniantem & audita immortalitate animi ac fœlicitate vitæ alterius moriendi auidum induxisset, patrē mox inutile desiderium castigantem fecit his verbis: non est ita, inquit ille: nisi enim deus is cuius hoc templum est omne quod conspicis istis te corporiis custodiis liberauerit, huc tibi aditus patere non potest: homines enim sunt hac lege generati qui tuerentur illum globum quem in hoc templo medium vides qui terra dicitur, quare & tibi Publi, inquit, & piis omnibus retinendus est animus in custodia corporis, nec iniussu ei⁹ à quo ille vobis est datus ex hominum vita migrandum est, ne munus assignatum à Deo diffugisse videamini. An non satis Ciceroniana hæc excusatum arguunt Catonem? Et planè si ab Imperatore terreno ad custodiam loci cuiuspiam deputatus non auderes iniussus te remouere, ferrétque ille hoc grauiter si contrarium fecisses, quid cœlestis putas Imperator, cui tanto pl⁹ obedientiæ debetur, quanto maior deus est homine? Fuit nuper priscæ virtutis Stephanus Columnensis, non hac solùm sed omni ætate vir clarissimus futurus, hic ab ingenti illo suo hoste cui potentia impar erat obsessus, turrim vbi plurimum periculi videbatur,

vni ſuorum conſeruandam certus de illius fide commiſerat, quæ dum cuniculis ſuffoſſa latentibus tremeret ac ruinam minaretur, fugientibus ſociis atque hortantibus, vt ſaluti ſuæ deſcendendo conſuleret, cùm iam nihil vtilis mora eſſet, ſibi verò periculoſa etiã & funeſta: non deſcendam, inquit, niſi ille me reuocet à quo hic poſitus fui. Id dum Stephano nunciatum eſſet, & ipſe illi metuens atq; eum reuocaturus accurreret, turris fundamentis fatiſcẽtibus magno corruit fragore: ſic fidelis cuſtos oppreſſus eſt, quem vix erutum ruinis dominus ſuus mœſtus ac lachrymans ſepeliuit: eúmque dum vixit & piè deſiderauit & fidem eius ſæpe meritis laudibus in familiari colloquio proſecutus eſt. Quid his verbis velim vides: talis enim tibi commiſſi corporis cuſtos eſſe debes deo, qualis hic creditæ ſibi turris domino ſuo fuit, fuiſſe tamen nihilominus non me latet mortẽ Catonis illa ætate laudatam à multis ac opinione hominum glorioſam. Notúmq; eſt illud Iulij Cæſaris, qui dum victor Vticam properaret, vbi ille ſe peremerat, audita eius morte, Cato meæ gloriæ, inquit, inuidit, & ego ſuæ inuideo: præclarum aliquid haud dubiè videbatur cui vir maximus & glorioſiſſimus inuideret. DOL. Quid igitur obſtat: mihi aut quid prohibet ſapientis viri mortem inmi-

uidiosam summo hominum & excusatam sapientibus ac laudatam sequi, vitæq; difficultates innumeras auxilio spontaneæ mortis euadere? Mori volo. RA. Vbi ne te inanis spes rerum fallat. Sunt nēpe alij quàm pares eloquio, nihil ad rem at certè sententia potiores, qui Catonis hanc mortem neque laudent neque excusent, sed grauissimè reprehendant. In quibus Augustinus scrutator veritatis acerrimus, non hanc fuisse illi arcessendæ mortis causam, disputat, ne sub Cæsaris imperio viueret cum filio suo, cùm ipse auctor fuerit ad Cæsarem confugiendi déque illius clementia sperandi monia, nec fefellit: quòd si turpe credidisset, non filium se cum vel veneno vel ferro vel morte qualibet ab eiusmodi turpitudine liberasset, cum Mālius Torquatus sit laudatus quòd filium ipse suum qui contra patris imperium pugnasset ac vicisset, occiderat. Neque enim turpius dici potest procacis hostis esse victorem quàm superbo parere victori. Quid ergo Cæsarem dignum iudicauit qui filio vitam daret, atque sibi indignum censuit vel inuidit? Et ad summam, mortis illius solam causam fuisse deprehendit inuidiam, quod nec Cæsar ipse dissimulauit vt modò diximus. Aliud enim timere quid poterat, aut quid principem non tulisset à quo pridem con-

ſule curia eiectus fuerat, & coniectus incarcerem,& qui ſe tanta tánque preſenti iniuria non occidit,quo inani metu,qua ſe falſa opinione ſuperbiæ aut crudelitatis occiderit? Quid tam horrificum vultus Cæſaris hubuit vt eſſet morte etiam fugiẽdus,viri omnium non tyrannorum modò,ſed principium clemẽtiſſimi atque mitiſſimi, etſi potentiorem nullum , multos certé ferociores ſua ille viderat ætate: immo veró nullum viderat mitiorẽ?Iure igitur alter quidam ſcriptor egregius & fide clarus & eloquio : mihi, inquit, Cato videtur cauſam quęſiſſe moriendi,non tam vt Cæſarem fugeret quàm vt Stoicorũ decretis obtẽperaret quos ſectabatur,ſuúmque nomẽ grandi aliquo facinore clarificaret. Cui quid mali potuerit accidere ſi viueret, non inuenio. Gaius enim Cæſar vt erat clemẽs nihil aliud efficere volebat etiam in ipſo belli ciuilis ardore quàm vt bene mereri de republica videretur, duobus optimis ciuibus Cicer.ac Catone ſeruatis.En tibi alia præter inuidiam cauſa moriẽdi vanitis ſtulta,vtraque nec Catone digna,neq; illa prorſus anticipandæ mortis ſufficiens cauſa eſt. DOLOR.Mori malim quàm ſic viuere.RA. Quid ſcis an hæc tibi tam triſtis vita multis optabilis,multis inuidioſa ſit?Sed impatientia res cunctas exaſperas. DOLOR. Mori opto.

opto.R.Vt timidis metum mortis,sic desperatis vitæ odium extorquere difficile est: vitam tamen æquanimiter perferendam, mortem fortiter expectandam,hæc nostri remedij summa sit.

De morte. *Dialog.* CXIX.
DOLOR.

MOrior.R.Ad extrema peruētū est:iam nec morté metués nec optabis,de quibus duobus totidē me proximis tractatibus fatigasti:iam prætereanec dolebis, nec corporis animiq; defectibus subiacebis, nec rerum tædiis,aut morbis,aut senio, aut hominum dolis, aut fortunæ varietate lassabere, quæ si mala sunt,mali finis vtiq; bon'est.Tu pauloante de his omnibusquerebaris nūc eorundem de fine conquereris, vide ne sis iniquus.vnam rem qui simul doleas esse & finiri.D.Morior.R.Iter patrum,immo omnium latū tritúmq; iter gradieris:solus ne tibi nescio quid aliud demum maluisses: perge autē, non est aberrandi metus,tot sunt viæ duces comitèsq;.D.Heu morior.R A.Si quis est quem flentem mori deceat, ridere dedecuit viuētem,cúm instare sempérque supra verticem videret vnde mox flēdum sciret, risum illū haud dubiè fletus hic nō longo seiūctus

ſpacio ſequebatur. Dol. Morior. Rat. Non eſt ferẽdus qui ſui generis ſortẽ luget, non morereris vtique niſi mortalis eſſes: ſin id defles quòd mortalis ſis, non eſt flendi locus, vbi eſſe deſinis quod inuitus es, flendum erat ab initio dum inciperes eſſe quod nolebas, nunc gaudendum, eſſe enim incipies immortalis. Dolor. Morior. Ra. Omnes hi qui lectulum tuum modò ambiunt, omnes præterea quos vidiſti vnquam, omnes de quibus audiſti aliquid aut legiſti, & quantula ea pars hominum eſt quam noſſe potueris, omnes omnino qui vel olim nati ſunt vel omnibus terris ac ſæculis naſceutur, iter hoc egerunt acturíque ſunt. Cerne animo longam præcedentium longámq; ſequentium cateruam, comitum quoque & hac ipſa hora tecum ſimul obeuntium non paruum numerum, pudebit credo ſortem publicam priuatis vrgere querimoniis, dum ex omnibus vel vnum cui inuideas non videbis. Dolor. Morior. Ra. Hoc eſt impaſſibilem fieri & iugum fortunæ pariter ac mortis excutere: geminum ingens bonum, quod viuẽti nulla vnquam proſperitas largiretur. Cogita autẽ quæſo quot tibi & quàm graues curæ, qui ſuperant labores: ſi non dicam infinitam, ſed annorum mille qui vnius iam pręteritę diei ſpacio comparantur certam vitam accipiſſes,

quod

quod optimè æstimabis, si hius breuis ac fugacis & incertæ vitæ tædia, próque hac totiens susceptos labores molestiásque memiueris. DOLOR. Morior. RATIO. Ita mortem fletis ô mortales quasi magnum aliquid vita esset, quod si esset mrgnũ aliquid, muscæ haberent & araneæ & formicæ. Si semper beneficium vita esset, semper mæleficium esset mors, quæ magnum beneficium est inter dum, dum vel ab intolerabilibus malis, vel ab his quæ summa sunt mala peccatis instan tibus animam eripit præseruátque. Atqui vt magnum aliquid inter vos sola est virtus sic si per se spectetur vita hæc, miseriarum innu merabilium officina est, quam qui claudi de let, is ferias respuit malorum, & quietem odit, quam qui appetit, laboriosæ finem vitæ cupiat necesse est: quãdo nullus alius est vel laborum vel malorum finis, quid fles igitur? Dies adest qui si traheretur, votis erat optan dus & fortassis vt res hominum sunt & fortunæ vis immensa & insultus varij, sæpe etiã votis optatus est tibi. DOLOR Morior RAT, Immo è terrea & caduca domo ad æthereũ atque æternum migras habitaculum, & in li mine pedem habens mœstus auelleris atque inuitus, & nescio quid retro anxiè respectans an sordium quas dimittit oblitus, an bonorum ad quæ pergis incredulus. Profectò si

quod paulo ante dicebam,& quod magni dixerunt viri,vestra quæ dicitur vita mors est: illud est consequens, vt eius finis quæ mors dicitur,vita sit. DOL. Morior. RATIO. Rex te tuus carcere liberat, iam vincula franguntur quæ fecisse mortalia pium patrem libuit Idq; vel maximè ad illius misericordiã pertinere,& Plotino visum,& vestris approbatũ sciens, quid queraris nescio. DOL. Morior. RAT. Vocat te rex tuus fœlix nuncius. Sæpe est enim nec videtur faustum quod inuitis acciderit. Consensum adhibe, nũc sentire incipies quàm bene tecum agitur, hic quem metuis carceris exitum & malæ vitæ reputans & mortis bona præsagiens,quasi olor ille Socraticus diuinationis particeps & ob id sacer Apollini moriendo cantabis,si non voce,saltem animo:& nisi quod absit, graue nimis inexpiatorum te criminum pondus premit, quod fecisse Vespasianus corpore legitur, tu facies mente. vt assurgas moriens,nec te dignum censeas iacentem mori,neque minus hac in parte tibi tribuas, quàm ille sibi, quod non vt ille, sis princeps: mors enim nescit imperium, principes non agnoscit, adæquatrix optima multa forsan id vita,certè nihil illi licuit quod nõ liceat tibi, quin & plusculum diuinæ opis tibi ni respui s affuturum spero, non quia tu melior, sed quod tu gra-

tuito dei amore fœlicior, qui negata magnis & ſapientibus abſcondita conceſſit paruulis & reuelauit indoctis. Adde quòd tum vtilius tum facilius tuum erit aſſurgere. Illius enim conatus corporeis viribus egebat, quas mor bus extenuat, mors extinguit, tibi ad aſſurgendum non niſi animi viribus eſt opus quæ vicinia ſæpe mortis augentur. DOLOR. Morior. RATIO. Quid in tuto trepidas? quid in plano ceſpitas? quid in prono hæſitas? Non tibi ingeram quæ hoc loco diſputant philoſophi; multa ſunt enim quæ morienti occupatio & anguſtiæ temporis non admittunt, debuit tibi profundè admodum hæſiſſe quicquid vbique de hac re ab antiquis philoſophis diſputatum eſt: vt enim ipſi idem volunt, aſperarum rerum omnium remedia ſuperuacua facere poteſt rara quidem, ſed in finem rara proſperitas, quæ aduerſus mortem differuntur, ea ſemper vtilia ſemperque neceſſaria, vt ſint moriendi non fortuita ſed naturalis & inuicta neceſſitas facit. In cæteros ſanè multa & valida in Tuſculano ipſo, cuius ſupra memini prima luce recolligit Cicero, quæ niſi olim didiceris, nunc docendi ſpacium non eſt, quibus efficit, ſiue in malis ſit qui moritur, ſiue in bonis eſſe videatur, quia tamen ex quo fortunę iaculis patet omnis hominum ſtatus, a malis

cum nō à bonis morte diſcedere, quod acer quiſque humanarū obſeruator rerum haud dubiè verum ſentit. Morte igitur non offen ſum ſe, ſed ſibi conſultum iri exiſtimat, iam lætè illam cogitans & cū venerit viſurus vt liberatoris ſui nunciam ſeu miniſtram, & cùm tranſierit reſpecturus, ceu feneſtram vnde mūdi laqueos & carcerem carnis euaſerit. Illud Cicero idem diſputando conſequi tur, ſeu perit animus ſeu transfertur, vt vel mali nihil, vel boni plurimum ſit in morte, argutè fortaſſis apud ſuos, apud vos nempe non philoſophis modò, ſed ne vulgo dubiū, credo hercle, nec apud eum ipſum de quo ſæpe loquimur Ciceronem, quod magnificē tiſſimè multis teſtatus eſt locis, ſed vel ſui collocutoris, vel illius æui diffidentiæ ſeruie bat. At ſummam igitur ſic teneto vt ſcias im mortalem eſſe animam, quod non ſolùm cō cors veſtrę gētis opinio, ſed philoſophorum omnium excellentiſſimi tenuerūt: nulla tibi ſpes in occaſu animæ quæ natura talis eſt vt mori nequeat, neque hinc fidas nil mali ſupereſſe poſt obitū, quod nulla ſit futura anima quæ pati poſſit. Sed quia creator animæ ipſe eſt mitis, ipſe pius ac miſericors, opus ſuum non deſpiciet ſeque veraciter inuocātibus prope erit. In illum preces, in illum vo ta, in illum ſpes vltimæ ferantur, in illius no men

men extrema delinant suspiria. I securus, nil timeas, natura parens benignissima nihil fecit hōrrificum, mortem formidabilem error facit hominū non natura rei prouidæ. si quid magnum voluis animo, si quid altum struis, humiles & ineptas vulgi voces actáque despice, verùm illos suspice, quorū imitatio ad veram gloriam via est: apud nostros quidem latè fœliciterq; morientium, innumerabilia sunt exempla. Sin antiquiora perquirimus, multi occurrēt, qui mortē non modò ferant fortiter, sed arcessant, quod in Marco Catone, sicut modò diximus Marcus Cicero accusat, Seneca autē laudat: nobis verò neutrum sat probatur, sed secundum minus, quia tolerabilius est errorem excusare quàm laudare: nos vtrūque reiicimus, quoniam vt vocatum respondere & reuerenter parere laudabile, sic imperatoris iniussu commissa de custodia & corporis statione discedere capitalis est habēda defectio, & vel exilio graui, vel summo plectenda supplicio. Sciens repeto vt altius imprimam: abundè enim, nisi fallor, hæc omnia superior tractatus explicuit. DO. Morior. RAT. Immo carnis tributum, naturæ debitum persoluis mox futurus liber, fac libens quod vel nolens faceres, & vt bene ait quidam mortis hortator, cupias quodcunque necesse est. Non est vtilius, im-

mo quidem non est aliud in necessitate consilium, quicquid fit à volente fit leuius, & desinit esse necessitas si voluntas accesserit. DOLOR. En morior. RATIO. En te dominus præstolatur. Accelera ne titubes neu cuncteris; pone suspitiones, non tu tibi charior es quàm illi: quis vocatus ab amante diffidit? Adhuc fortè miraberis timuisse quod optandum esset. Multa iam solutus scies quæ vinctus nullo vnquam studio didicisses, vsque adeo vt arcana rerum nosse volentibus, ad quæ mortali velo obsita acies vestra non penetrat, quæ profectò cupiditas naturalis est homini, sed vehementior studioso, nil morte melius putem, nílque quod breuius ad optatum ferat. DOL. Morior. RA. Immo obdormis vitęque fessus vt arbitror requiescis. DO. Morior. RA. Vade in ęternam requiem, nunc primùm viuere incipis. Bona mors initium est vitæ.

De morte ante diem. Dialogus CXX.

DOLOR.

QVid quòd ante diem morior? RA. Ante diem nemo moritur: sed non omnibus dies idē: immo vt vates ait eximius: Stat sua cuique dies, ad quàm quisque cùm venerit, metam attigit. Et quoniam nec redire datum nec subsistere, trāseundum est. DO. Ante diē morior.

morior.RA.Poſſet id verum eſſe ſi in diem debitor fuiſſes,purus debitor ſemper debet: ſemper itaq; nutum ſui creditoris obſeruet, & ſemper in numerato habeat quod debet. Habet autẽ ſemper dum mortale corpus habet,nullo metuo, nullo opus eſt fœnore, domi habet:immo quocunque ierit ſecum habet,& vt dicitur in manu habet vnde ſe liberet.quo ſaluto nil naturæ amplius, & nil iam cœleſtibus vllis debet: vt Virgilius ait,Pone igitur hanc querelam: ante diem non repoſcitur, quod omni debetur die,quin pro eo quod dicebam gratias age,quia ſcilicet ad id debitum nec prece, nec poſſeſſione, nec pignore,nec vſura,indiges, quod vltimũ dixiſſe fertur Spartanus ille vir fortis incognitus, ſed dignus agnoſci,cùm ad mortem ductus, ob hoc ipſum imperterritus iter atq; alacer, quòd capite ſuo ſatisfacere Lycurgi legibus poſſet.DO.Morior ante diem.RA.Non intelligo quid ſit ante diem mori,niſi quod vulgo dicitur ante lucem, ſeu cùm primum eluceſcit,quæ exercitiis eius quam nunc agis animæ aptiſſima hora eſt:alioquin quis omnino hominum ante ſuum diem moritur cũ ille ſit ſuus dies in quo moritur non alius?DO.Ante tempus morior.RA.Neq; ante tempus neq; poſt tẽpus,ſed in tẽpore morieris,niſi ſic forte tẽpus accipis quod tu tibi, non natura ſeu

fortuna præfixerat. Ante illud enim sic non mori potes, sicut nec post illud viuere. DOL. Morior ante tẽpus. RA. Quis nisi amens queritur ante tempus absolui vinculis & carcere relaxari? Lætandũ medius fidius si ante tempus accidisset, sed nec accidit nec accidere potuit, suum tẽpus habent omnia, hic te terminus manebat, hic metam fixerat qui te in hoc vitæ stadium induxit: si de hoc fine quereris, & de alio quolibet queri posses. DO. Citò morior. RA. Citò natus eras: non moritur citò qui iam senuit. Quòd si non senueras, cessat, altera pars querelæ, quãuis si portio vitæ vltima est senectus, non senuisse nõ potest quisquis moritur. Sed intelligo senectutẽ vt vulgus, annorũ congeriem multorũ, cui non vt reliquis finis est alius quã mors, de initio discrepant variis sententiis, sed pro viribus senescentium proque valetudine corporum atque animorum habitu ad concordiam redigendis. Tota denique res huc redit, vt vel mortis incusare celeritatem desinas, vel molestias vitæ prolixioris quæ de mortis ipsius tarditate proueniunt, sed vos vobiscum dissidentes nec mori vultis nec senescere, cùm vtrunque certè vel alterum sit necesse. DOL. Amplius viuere poterã. RA. Immo certè non poteras: nam si posses, puto viueres: sed hoc dicere vis, volebam seu sperabam: & vt est

animus mortalium vitæ auidus, ſpei credulus, vtrobique perfacile tibi aſſentiam. At ſi dicere vis, debebam, quia pauculos adhuc dies viuere ætati non indebitum videretur, non æque conſenſerim: quidam enim ſerius obeunt, multi ocius, nũquam nullus, hæc inter nihil in cõmune prouiſum, niſi vt omnes mortales vna lex teneat, vnum mortis imperium, alio tamen atque alio moriẽdi genere diuerſiſque vitæ ſpaciis: ſic rei vnius modus multiplex tempúſque peruarium eſt. Aequo animo igitur quiſque ſuum mortis genus, ſuum diẽ mortis expectet, nec auiditate vitæ, nec faſtidio quod indocti ingratíque omnes faciunt de natura legibus queratur aut litiget. DO. Modicum vixi. RA. Nullus tantùm vixit vt non ſibi modicũ vixiſſe videretur, & eſt planè modicum quicquid hîc viuitur: itaque ſi diu viuere delectat, vitam illã quęrite vbi ſemper viuitur, quæ & ſi hîc nõ ſit, tamẽ hîc quæritur. DO. Vixi modicum. RA. Quid ſi plus vixiſſes, nunquid ideo nõ vixiſſes modicum? Spacia vitæ huius imparia & incerta ſunt, vnum omnibus eſt commune, cuncta ſunt breuia: vixit aliquis octoginta annos, quid hic quæſo plus habet quàm qui octo? Verte acriter te in te nec te fallat vulgi furor quid plus inquam habet qui diutius vixit, niſi fortè curas laboréſque & dolores & æ-

dia ac peccata in lucro ponitis? Aut quid plus haberet si vixisset octingentis? Est in expectatione fateor plusculum aliquid: at cùm spacium vtrunque transierit, mihi crede, nihil inuenies quo plus vixisse fœlicius sit. DO. Morior dum bene agere cogitabam. RATIO. Quid agere cogitabas nec agebas? Sic forsitan in perpetuum cogitasses? Sunt qui bene agere semper cogitent, nunquam tamen incipiant. Quòd si bene agere cœperas, ne dubites, quanuis boni operis finem mors præuertat, apud cæca hominum iudicia forte aliquid, sed spernendum, apud infallibilem rerum æstimatorem nil tibi subtrahitur, integra merces tua est, non actuum modò, sed votorum. DOL. In medio rerum apparatu morior. RAT. Hoc non mortis, sed morientium culpa est, qui breuissimam vitæ telam, tum maximè ordiuntur dum præcidenda erat, quod nisi sic esset, non tam sæpe inexpletis vitæ muneribus morte præuenirentur sed expletis ac transactis viuerent, qua profectò nulla dulcior vita est: hanc tamen dulcedinem non tam vitę breuitas quàm viuentium torpor hominibus eripit, quibus nulla ideo longa est vita, quia quantuncunque sit temporis nunquã viuunt, semper viuere meditantur, & iam senes inter noua vitæ consilia fluitantes, celeri fine, sérum principium
ante

antecedunt. DOL. Morior dum magna pararem. RA. Hoc multis magnis viris feréque omnibus accidit. Falluntur homines cum in multis, tum in morte præcipuè, quam venturam nemo est qui nesciat, dilaturã sperant, & abesse procul fingunt sibi quã vicinam semper hinc vitæ breuitas & fuga temporum facit, hinc, fortunæ vis & casuum humanorum circunfusa varietas. Et ô cæcitas mira, quòd quid vobis sit sperandum in aliis saltem aliquando non discitis: sed sic est, ægrè ad amaras cogitationes animus redit: itaque dum sibi quisquis longissimum vitæ spatium spondet, dúmq; vel æuum Nestoris, vel vt ait Cicero, Metelli fortunã sperat, denique dum se quisque prædilectũ naturæ filium credit, de primordiis agitantes finis occupat, & multa deliberantes improuisa repente mors aggreditur modióß; intercipit apparatus. DO. Viridi morior ætate. RA. Vt nil in hoc aliud boni sit prouisum tibi est saltem senio ne marcescas. Senectus enim quanuis non sit grauis, vt apud Ciceronem ait Lelius, vtque à nobis suprà disputatum est, aufert tamẽ eam viriditatem, in qua quidem, vt Scipionẽ ille, sic tu nunc etiam & te fuisse commemoras, multis tu fortasse desiderio, nulli iã fastidio futurus sis, quod in longa ætate vitare quantalibet virtute subdifficile est. DOL. Iuueni-

morior. R A T. Nosti quid in vita passus fueris, quid passurus ignoras, & mihi crede, in hoc tam vario támq; immiti fortunæ regno qui præmoritur comitem fallit. D O L. Morte præpedior ne cœpta perficiam. R A. Iustè id quidem, agitis enim semper quæ peregisse pridem decuit, peractíque nihil est, hoc maximè vobis grauem mortem facit ac miseram: & si quidem absq; tua culpa cœpta peragere nequiuisti, sufficiat voluisse. Sin per ignauiā distulisti, displiceat neglexisse. Quòd si forsan hæc lamentis causa prætenditur, verè autem nihil aliud quàm vitæ prolixitas & dilatio mortis optatur inanis, licet publici voti tandem te vel serò pudeat: audite tamē me mortales vsque adeo vitæ cupidi, quæro ex vobis sequestrato virtutū exercitio, quid omnino aliud vita hæc quam segnis & inutilis mora est quæ quantulacunque fuerit, nequit non esse breuissima. Dictum ergo placet illius cuius Augustinus meminit, quē in extremis agentem cùm amici solarentur ac dicerēt, ex eo morbo quamminimè periturum esse: respondit, si nunquā bene, at si aliquando, cur non modo? D O L. Interruptis rebus morior. A T. Si ad mentem redeunt, aut rebus gestis aut ingenio clariores, magna pars inexpletis operibus obiere, paucis in hac breui vita contigit vt concepta seu iam incepta per

perficerent: tu verò quoniam communi hominum more has te in angustias impegisti, nec præterita retractari possunt, vnam hanc emergendi viam arripe, non vt ad multa interrupta flebiliter inutilitérque respicias, sed vt viriliter quod vnum restat expedias, bene mori.

De morte violenta. Dialogus CXXI.

DOLOR.

SEd violenta morte pereo. RA. Si nolens moreris, violenta mors omnis est, at si volens, nulla. DO. Per vim morior. RA. Siquidē vitæ vis aufertur, quid interest febris, an gladius, dum liberè egrediare, quid refert, an ergastuli tui fores sponte pateāt, an frangantur? DOL. Vi morior RA. Mutæ sunt species mortis, sed mors vna, quæ an violenta sit, an non, morientis arbitrium est, vim vis maior superat, consensus extinguit. Sapiens sic instructus est, vt quibus nō potest obstare, consentiat. Quid tu inquies:, percussori meo vt consentiam iubes? quidam non consenserūt modò, sed gratias egerunt: inuentus est qui percussorum suorum ignorantiam excusaret & supremo illis anhelitu veniam precaretur: neque ego te cruento consentire carnifici iubeo, sed inuictæ sorti, cui qui non sponte paruerit, vi parebit. DOL. Morior hostili manu. RA. Quid tu igitur amici manu mori posse

credideras, quando id tibi nisi ab ignorante contingeret? DO. Hostili dextera pereo. RA. Hostiles euadis manus: ille dum iræ suæ obsequitur libertati tuæ consulit, potestati suæ detrahit, nilque amplius in te potest. DOL. Hostili manu occumbo. RA. Satius est sub iniusto hoste procumbere, quam sub iusto rege. Illic enim occisoris est crimen, hîc occisi. DO. Hostili ferior manu. RA. Quid tua magis interest quam dextera quam quo gladio feriare? Nō de manu, sed de vulnere quęritur, quanuis & Pōpeius manu Cæsaris feriri pro mortis solatio videatur apud Lucanum optare, & apud Statiū Capaneus Ipseū, apud Virgilium Aeneas Lausum, Camilla Ornithum, quòd illorum manu occidantur, consolentur. DO. Ferro morior. RAT. Communis tibi cum maximis fortuna, cūnque optimis viris bona pars eorum quos vel præsens vita fœlicissimos habuit, vel æterna sanctissimos habet, gladio periere, quos si numerem non breuiloqui monitoris, sed longi opus erit historici. DOL. Gladio pereo. RA. Alij aliter, quidem laqueo, quidam lapsu, quidam vnguibus leonis, aut apri dentibus, multis ferri copia defuit, dum optarent gladio perire. DOL. Ferro ferior. RAT. Quid scis an maiori exitio subtraharis, quódque miserrimum censes, grauioris miseriæ fuga sit?

sit? Dixi suprà vt Plotinum alterum à Platone philosophiæ decus pestilens lepra percussit: id non dixi, vt alterum ab Homero poëticæ Graię lumen Euripidem canes morsibus lacerárunt. Lucretius vestrorum vatum primo próximus, cui tam multa Virgilium auferre non puduit, amatorio poculo accepto in morbum rabiémque compulsus, gladio ad postremum pro remedio vsus est. Herodes rex Iudææ tam fœdo morborum agmine circumuentus interiit, vt compendiosiōr ferri mors inuidiōsa sibi esse potuerit, vtque auguror, fuerit. Romanus princeps Hadrianus morbi tædio victus, impatientiam doloris ferro abrumpere si licuisset, optauit. magnum quendam virum hac ætate vermes toto scatentes corpore, mures alium exedisse narrantur. Inter tam multa ludibria humani corporis si electio tribuatur, quis imbecillis adeo vt nō ferrum ambiat? DOL. Ignibus pereo. RAT. Quidam animæ vim naturámq; igneam extimātes, id facillimum mortis genus opinati sunt. DOL. Flammis absumor. RA. Vermibus ereptum corpusculum non erascet. DOL. Fluctibus obruor. RA. Piscibus conuiuium, bustum tibi amplum, nubile, nitidum. Et quid refert corpus terreum, terræ reddas an pelago? DOL. In freto morior. RAT. Non vbi, sed qualiter moria

moriaris ad rem pertinet, vbiq; bene mori licet, vbiq; malè: non in loco, sed in animo est quid fœlicem mortem facit aut miserã. DO. In mari pereo. RAT. Persuasum multis scio in mari miserum mori, quòd æthereus atque ardẽs spiritus suo contrario videatur opprimi: sed vt dixi nihil locus ad miseriam, animus totum. Itaq; de hac re nautæ nescio cuius responsionem probo, quem cùm quidam interrogasset, vbi nam pater eius obiisset, In mari, inquit. Cúmq; idem ille de auo & proauo atq; atauo nominatim ex ordine quæsiuisset, responsúmq; idem de singulis accepisset: intulit, & nunquid tu, inquit, mare ingredi non times? Respondit nauta dissimulans, & vbi nam tuus obiit pater? Suo, ait, in lectulo, vbi tuus, inquit, & is ait & proauus & maiores mei omnes suis in lectulis obiere. Tum nauta: num tu, inquit, tuum non times in lectulum ascendere? Eleganter quidem aliquãtóq; plus quàm nauticè. De morte igitur natura viderit quæ mortales fecit, at de genere mortis, de loco, de tempore viderit fortuna. DOLOR. Veneno morior. RAT. Comites tibi illustres pridem dum de hoc vno ageretur exposui Regia quidem mors est gladius, sed venenum magis. Et ad summam: ridiculum valde est vbi de morte decreueris, de instrumentis esse anxium.

De

De morte ignominiosa. Dialog. CXXII.

DOLOR.

SEd ignominiosa mors est. RA. Mortem ignominiosam facit non genus aut qualitas, sed causa supplicij. DOLOR. Ignominiosè morior. RATIO. Nemo bonus malè moritur, nemo malus bene. Honestā mortē non funeralia, non ministri, nō purpureę faciunt exuuiæ, non inuersi clypei atq; enses, & fletus dominum familia, & vulgi clamor ac lamēta, & mœrore vxor insignis & pietate filij & deiecta ceruice ante feretrū nigro indutus, ac lachrymis grandibus humens & homo, nō postremo funereus laudator, & imagines aureę diuitis sepulchri, defunctiq; titulus victurus in marmore donec sua quoq; licet sera lapidibus mors sit, sed virtus & clarū meritis viri nomen, nō vulgaris egens auræ, sed suapte eminens maiestate, quod nō præceps & cæcus fauor hominum, sed rerum series & innocens vita pepererit, atq; vsq; ad mortē veritatis & iustitiæ suscepta defensio: interq; medias mortis minas imperteritus atq; infractus animus ac generosa fiducia. Contra his decoribus honestam mortem, quis ignominiæ quæso locus est, aut quomodo turpiter mori potest qui sic moritur? Seruilem in modum virgas adhibe & tortores & laqueos & secures, fige cruces & rotorum radios at-

tolle & quadrigas in diuersum age lacera huc & illuc membra rapturas: adde ignes & craticulas prunis impositas atque oleo vasa feruentia, & ferarum dentes fame armatos: adde vncos & gemonias ac tracta per vicos laniata cadauera, & quicquid iniuriæ atque opprobrij, seu viuũ, seu examine corpusculũ pati potest: dura mors fortasse videbitur, ignominiosa certè nõ fuerit: immo verò nõ nunquam eo clarior quo durior. Itaq; apparatus hic exterior & tumulus, & tubæ, & carnificum truces vultus & irata vox tyranni, nihil prorsus ad rem, intra teipsum te reflecte, ibi te quære atq; excita, omnibúsque quæ supersunt animi viribus ad extremos casus accingere, aures ab inuiso strepitu, à supplicij pompa oculos auerte, tacitúsq; totam animam recollige atq; hortare, résque ipsas examina non vmbras rerum, tu si mortem ipsam rectis oculis spectare audes, nec ferrum puto, nec restim, nec liuentes calices nec stilantes carnifices horrebis: vanum est enim ipsum hostem cùm contempseris, eius faleras aut signa metuere. DOLO. Ignominiosa morte damnatus sum. RA. Sæpe actor seu delator infamis & obscœni testes & obscurus iudex, reu autem ipse clarissimus: sæpe ignobilis vulgo mors nobilis vero gloriosúsq; qui moritur. Iam vt sileam reli-

quos

quos,quod & nimis multi & multo impares sunt,quæ vsquam ignominiosior mors quam crucis?in qua pepēdit eximium illud & prænitidum cœli decus ac terræ, ne tale aliquid ignominiosum sibi censeat vlla sors hominis. Et quoniā summo nihil est altius, in hoc desino:omne genus mortis honestare potest virtus,virtutem nulla mors inquinat.

De morte repentina. Dialog. CXXII.

DOLOR.

AT repente nimis morior. RAT. Paulo ante si recolo senuisse te dicebas,miror quomodo repentina mors seni est, qui nisi, non dicam,delirat,sed insanit: semper ante oculos mortem habet:nanq; cùm omni ætati salubriter sit consultum, vt omnem diem sibi vltimum credat,hoc amplius rite consulitur senectuti,vt omnem horā sibi putet extremam:neq; illud modò nō audiat quod est apud Tulliū: nemo tam senex qui se annum non putet viuere:sed ne id quidē quod Seneca ait,diē. DOL. Subitò morior. RA. Quid hîc dicam,nisi vt repetā quod ille olim summus hominū,nec minor ingenio quàm fortuna, vno nec integro quidē ante suum obitū die quasi iam verum experientiæ vicinitate præsagiens,dum de hoc ageret,repentinam atq;

improuisam mortem commodissimam iudicauit, quod iudicium ab ea videbitur religione dissentiens quæ ab hac morte liberari flexis genibus Deum orat: neq; ego hanc sententiam ubi sit libertas amplector, aliud tibi nempe cogitandum est, neq; vero hāc optabilem, sed vbi sit tolerabilem mortem dico. Siquidem sapienti quiq; eminus cuncta præuiderit, inopinum nihil accidere posse non ambigitur. Vnde fit vt improuisa mors non sit cuius prouida vita fuit: nam quo pacto rerum maxima negligat, qui parua, qui minima etiam librare sit solitus? Humanis autem in rebus quid mihi maius morte monstraueris, quid par morti? DOLO. Velocissimè morior. RATIO. Impræmeditata modò non sit mors, quo velocior eo facilior: & supplicium enim si quod est, vtique breue est, sensúmq; ipsum celeritate preueniens, & morti detrahitur quod est in morte durissimum, metus mortis.

De ægrotante extra patriam. Dial. CXXIIII.

DOLOR.

Aliena in patria ægroto. RA. Quid refert cuius sit patria, ægritudo vtique tua est. DOL. Ludis me, ego extra patriam ægroto. RA. Qui extra vnam patriam est, intra aliam sit oportet, extra omnem patriam nec

ægro

ægrotare nec sanus esse quisquã potest. Do. Diuerticula verborum quæris, extra meam patriam ægroto. R. Vnum hoc bonum huic inest malo, nemo grabatulũ tuum premet, non importuna vxor aut filius, sui vterq; solicitus, negligens tui. Quotiens putas viro vxor, patri filius, fratri frater in vltimis laboranti puluinar iniecerint, & mori adiuuerint, quem alienigenæ vetuissent. Sæpe ibi maior est charitas vbi minor creditur. certè nullus astantium morbo tuo gaudebit, nullus tibi mortẽ optabit. Quæris causam? Nullus hæreditatem tuam expectabit: omne in facinus spes & cupiditas impellunt, hæc tranquillitas non facilè tibi in patria cõtigisset: multi strati circumsisterent sub officij specie funeri inhiantes, quæ cogitatio ęgrotãti ęgritudo, nisi fallor, altera est: obsessu hinc lupis hinc vulturibus se cernenti: iam cadauer mẽte captãtibus. DO. Extra patriam ægroto. R. Quid sis, forsitan nunc in patriam redis: rectum & breue iter in patriam est mori. D. Extra patriam æger sum. R. O superuacuæ semper & inanes hominum querelæ, quasi verò ardentior extra patriam febris aut durior sit podagra: imo illum hoc omne quod videtur voluntarium est, atq; in vestra positum potestate, vt pestes aliæ quascunque falsa animis inuexit opinio.

buit, eóque illum modo in patriã suã rediisse somniorum interpretes dixere, ne qua penitus pars somnij falsa esset: ego quid de somniis sentirem dixi alibi: de hoc in patriã reditu quid occurrerit modò dixerim. DOLOR. Extra patriam mori cogor. RA. Dixi dum de exilio loqueremur & repeto, aut nemo extra patriam moritur aut omnes. Doctis quidem viris placuit omnem mundi plagam patriam esse, & præsertim forti animo quem non huius aut illius partis amor astrinxerit, aliis eam tantùm vbi bene esset: contrà, nullam hîc esse homini patriam quibusdam visum est: illa communis, hæc altior philosophia est. D. Morior procul à patria in qua natus sum. RA. Vbi morieris illa demum verior patria tua est: illa te diutius possidebit nec vagari sinet & proprium perpetuúmque incolam sinu amplexa cõstringet: disce hanc terram pati quæ te ortum alibi transformabit in se. DOL. Procul à patria mors me manet & sepulchrum. R. Et cœlestes illi diuinique homines quos vna ætas & eadem media mũdi parte genuerat, toto orbe dispersi sũt mortibus ac sepulchris. Illũ Ephesus, illũ Syria, illum Persis, illum habet Armenia, illum Aethiopes, illum Indi, illum Achaia, illos Roma, illum vltima seruat Hispania, quosdam tamen ex his loco mortis ablatos esse, nunc

in Italiæ vrbibus fama est qua terreni erant pars quidem ætherea pridẽ haud dubiè cœlum tenet. DOLOR. Extra patriã mori oportet. RATIO. Quid secundi ordinis viros loquar? Illum Stridoni Bethleem prius & post Roma, illum Gallia Pannoniæ, atque illum Athenis abstulit Parisius, hunc Græciæ atque hunc Hispaniæ rapuit Roma, hunc Mediolanum Romę viuum, hunc defunctum Africæ Sardinia, mox Sardiniæ Ticinum occidẽtis duo lucida sydera ęqua meritis iũcta animis, vicinæ corporibus. qui sunt de quibus loquor intelligis, atque ideo multa festinans transeo. Sed ne tertij ordinis exemplum desit. Illum Palæstinæ Cyprus tulit, illum Nursiæ Campania, hos Hispaniæ Italia illũ quidem Bononia, hunc Patauiũ. DOL. Intelligo planè singula, sed adhuc inuitus procul à patria morior. R. Et ego planè causam rei huius intelligo, quòd scilicet sanctissimis spiritibus cœlóque semper hęrentibus nullæ iam terrenæ patriæ cura esset, quæ nondum tibi deposita, sed mihi crede, si cœlo inhias deponenda est: attingam tamen dehinc alios virtutis amicos, cœli memores, nondum tamẽ cœli studio terrę oblitos. Samij ossa Pythagoræ Metapontus texit. Ciceronem Arpini ortum, Romæ altum, Caietæ sinus exanimem vidit. Plinium quem infantem Lauit. Athesis, gran-

grandæuum Veſeui ciuis extinxit. Virgiliũ mundo dedit Mantua, Brunduſium, ſiue, vt alij perhibent, Tarentum rapuit, nunc Neapolis tenet. Ouidium Sulmo compegit, Ponticum ſoluit exilium. Terentium Comicum vt fama eſt, Carthago genuit, Roma docuit, Archadia ſepeliuit. Flaccum Horatiũ Apulia, Ennium Calabria, Statiũ prouincia Narbonenſis, Auſonium Vaſconia, tres Annæos, ſiue vt alij volunt, quatuor, duos Senecas videlicet Galionem & Lucanum miſit Corduba, & hos omnes, & Plautum Arpinatem, & Lucillum Aruncum, & Pacuuium Brunduſinum. & Iuuenalẽ Aquinatem, & Propertium Vmbrum, & Valeriũ Antiatem, & Catullum Veronenſem, & Varrum Cremonenſem, & Gallum Forliuienſem, & Actium Piſaurenſem, & Caſſium Parmenſem, & Claudianum Florentinũ, & Perſiũ Volaterranũ, & mille alios Roma retinuit, ac magna ex parte humo condidit, Tito Liuio Patauino vix ſerum velut ad ſepulturam patriæ reſtituto: ſic ex diuerſo multos Roma eadem genuit alibi morituros. Orbis terræ quaſi domus anguſta eſt & ipſe quadrangularis, cuius ab extremo ad extremum tranſitus, & hic viuere, illic mori. Non pluris eſt fortibus animis quàm pro vario vſu balneum triclinio ſeu brumali æſtiuum thalamum mutare. Trita eſt om-

nibus maximéque illustribus altérnatio hæc originis & sepulchri. DOLOR. Scio sic esse extra patriam tamen mœstus, morior. RATIO. Nihilo lætior in ea ipsa quam tuam dicis patriam moreris, sed indulgetis fletibus dolendiq; causas aucupamini, tanquam sua illis insit delectatio, quod si animum vulgi erroribus circumuentum sanctæ doctæque simul ac discretæ paupertatis exempla non adiuuant, fortunatioribus agam, si quod doles regibus ac Cæsaribus accidisse monstrauero, 'dncúmque clarissimis maximorum ne hominuum fortunam sis recusaturus videro. DOLOR. Quid dictura quósve in medium prolatura sis sentio: sed quid opus est verbis? doleo extra patriam mori, mortísque molestiam locus grauat. RATIO. Medicam manum horres, video, pergam tamen, quàm fœliciter tu videro, mihi verum dixisse ac fideliter monuisse sat fuerit. Alexandrum Pella genuit, Babylon peremit, Alexandria conditoris sui nomen ac cinerem custodiuit. Alterum Alexandrum Epiri regia pauerat, Lucanus amnis obruit. Cyrum Persis regem tulerat, Scythia truncum tulit. Marcum Crassum magnúmque Pompeium Roma & Romanum imperium omne suspexerat, quæ viuorum magnitudinem ol erasset, vtique mortuorum si sors sineret
suffectu

suffectura cineribus, sed alterum trans Euphratem tellus pressit Assyria, alterum Aegyptiaci gurgitis vnda contorsit. Catoni huic vltimo Roma principium nomen, finem cognoménque dedit Vtica Cornelios Sciplones Roma progenuit nobilissima & Reipublicæ saluberrima germina quibus seruanda sæpe esset & ornanda, hos sic sua sors distribuit vt duo hi qui dicuntur magni Hispana tellure obruti, superior Africanus Literni, Nasica Pergami, Lentulus intra Siciliam, seiunctis habitent sepulchris: soli ex hoc numero Asiaticus atque Africanus minor Romæ iaceant, melius quolibet in exilio iacturi. Ille carcere mulctatus, hic morte. Sic persæpe vbique melius viuas, melius moriare quàm in patria, nusquam durius iaceas quàm domi. Tres Decij, etsi duos tantùm fama celebret, extra patriam animosissimè ceciderunt, cum Latinis pugnans pater, cum Hetruscis filius, addidit Cicero & cum Pyrrho nepos: quid nunc ex ordine occurrentes eximios duces sequar, omnes Romæ genitos, sex extinctos alibi? Attilium Regulum pro seruãda patria simul atque hosti fide, quo crudelius, eo gloriosius morientem vidit Africa, & sequenti bello Gaium Flaminium Cortona, Aemilium Paulum Cumæ, Claudium Marcellum Venusia,

Tiberium Gracchum Lucania procumbentem vidit, nulli horum Romę mori contigit Duæ ſpes ingentes imperij Romani in ipſo ætatis flore ſucciſæ, Druſus & Marcellinus, etſi ambo in patriam reuerſi, ambo tamen procul à patria: ille in Germania obiit, hic Baione. Quid nunc, tu ne Tarquinio ſuperbior, tu ne potentior Sylla es? Atqui ille Cumis, exul, hic dominus Puteolis expirauit. Quid minores loquar? Auguſtus Cæſar pater patriæ, extra patriam obiit apud Campaniæ Nolā. Tiberius diſpar moribus imperio par, apud Cāpaniæ Miſenum. Veſpaſianus ac Titus optimi principes vt patrem & filium decebat, vna & eadem villa, quanuis prope, extra vrbem tamen obiere. At Traianus in occidente natus, in oriente defunctus eſt. Septimus Seuerus Africa humilem habuit originem, Romę ſuperbum imperium, Eboraci autem in Britannia ſepulturam. Theodoſium in Hiſpaniis ortum, defunctúmq; Mediolani, Conſtantinopolis accepit quæ iam prius aliunde æditum ſui nominis poſſidebat auctorem. Quid de aliis dicam? Lycurgum Sparta profugum : Cretā ſuſcepit. Eadem Creta Saturnum regem pulſum à filio abeuntem vidit, Italis finibus abditum humatúmque audiuit. Africę lumen Hannibalem tegit vrna Bithynica. Theſeum The-

mi

mistoclem ac Solonem, tres Atheniensium coronas sic fortuna dispersit, vt primum Syrus, secundum Persis, tertium Cyprus sepeliret: imparia tãtis cadaueribus sepulchra: dies me deficiet singulis immorantem, neque te historiis: obruere proposui, sed monere. DOLOR. Teneo, sed hos omnes & quoscunque enumerare alios potes, extra patriã defunctos fateor, sed volentes nego, dolentésque arbitror. RA. Vnde hoc tibi nisi quod stulti omnes, secundum se alios ęstimant, neque quod sibi difficile est cuiquam possibile suspicari possunt: & fortasse illi veteri potius prouerbio præbuisti aurem: bonum est peregre viuere, mori malum, cùm vtrunque potius bonum sit, modò bene fiat, longanimiter atque honestè: malum vtrunque, si malè, si flebiliter atq; ignauè dicam quod mireris, quódque prouerbio penitus sit aduersum, si qua locorum querimonia iusta est, hanc ego facilius viuenti promiserim cuius vtcunque forsan intersit, quàm morienti, cui omnis loci cura superuacua est iam locis omnibus abituro. DOLOR. Tangis animum, adhuc tamen in patria mori mallem. RA. Voluntas humana nisi virtus ac sapientia illam frenet per seipsam indomita & effrenis est. Quòd si altius attendas, totum hoc ad te nihil pertinere fateberе, quando neque hic

amplius esse potes,neq; ossib⁹ tuis superesse sensus aliquis quo discernant vbi durius aut mollius cubeut, neq; quo tendis aliunde facilius peruenisses aut breuius. Eleganter Anaxagoras peregre moriēs, an in patriā referri vellet amicis interrogantibus, nihil necesse est,inquit:& adiecit causam: vndiq; enim ad inferos tantundem viæ est, quòd responsum non minus conuenit ad cœlùm ascensuris quàm casuris ad inferos. DOL. Vtinam domi morerer. R. Si illic esses,forsan alibi esse optares,sic enim habe,& quod viuens debueras,disce vel moriens, perdifficile est vobis, ô mortales, morem gerere delicati & querula,quibus quod habetis omne vilissimum est semper, & solùm id optimū quo caretis. D. O si domi morerer.R. Multa ibi forsitan videres quæ mortem tibi efficerent grauiorē, vnde ideo te semotum crede vt reiectis curis omnibus deum solum atque animam cogitares.

De moriente in peccatis. *Dialogus* CXXVI.

DOLOR.

MOrior in peccatis. RA. Hæc iam nec naturæ nec fortunæ, sed, tua propria culpa est. DOL. In peccatis morior. RA. Primum peccare quis te compulit? Deinde quis vetuit commissa diluere? Postremò quis nūc

etiam

etiam seram licet pœnitentiam impedit? Vsque ad extremum spiritum liber est animus. DOLO. Peccata mea moriens mecum fero. RATIO, Caue ne id facias, venenosum mortiferumq; viaticum depone dum vaca, dumque est qui illud tollat ac deleat, vt scriptum est, proiiciatquepost tergum suum in profundum maris, & quantum distat ortus ab occidente longe faciat abs te: hanc tu horam neglexeris, quæ semel elapsa non redibit: quod licet horis omnibus sit commune, vt eant semper, nunquam redeant: in vna tamen omissum hora in altera forsan restaurrari datum sit: at extremæ horæ negligentia prorsus irreparabilis est. Itaque quod in arcanis animæ disputationibus inuentum ferunt, vitæ huius errores quasi leues quidam lapsu, in plano sunt vnde facilè possis assurgere: at peccatum mortis graui & ex alto præruptoque simillimum est ruinæ, vnde facultas nulla sit resurgendi, huic tanto discrimini cui posthac nunquam seccurrere valeas, nunc occurre dum vales, & memento non modò quid vestri dicant, sed quid Cicero qui de morientibus in diuinatione sua disputans: tu vel maxime, inquit, laudi stude, eosque qui secus quā decuit vixerūt peccatorū suorū maxime pœnitet. Qnid à quoquam quæso religiosius, quid vtilius

dici pot·st fiat modòquod dicitur,pœniteát que ve. scio?Anceps fateor ac periculosa dilatio,& quæ plurimos fallit qui purgationẽ animæ quæ festin:ı nimisesse nõ potest,sciẽtes volẽtésque procrastinãt & in finem trahunt,quo tempore circũmuenti & arctati viciniáque mortis attoniti, nihil de conceptis expediunt.De quo quoniam multa dicuntur à vestr s, haud impertinens est audire quid hic quoque Virgilius & ipse testis externus dicat, quibus verbis hanc desidiam neglectámque confessionem notet, ex illius ore mirabile,vbi apud inferos iudicem illum facit iust tia & æquitate notissimũ, qui vt ipse ait cast gátque audítque dolos subigítq; fateri:quæ quis apud superos furto lętatus inani distulit in seram commissa piacula mortem. Sed quamuis hoc periculosum adeo sit, nihil tamen desperatione periculosius, nihil peius vestrę salutis hostis inuenit. Cætera enim suis cuncta remediis leniuntur, hoc malorum maximum atque vltimum, abeuntem vbi animam oppresserit, nullus iam remedio locus est. Huic ergo cùm semper, tũ in fine vehementius obsistendum est, quod & tunc vrgere acrius solet,& nihil iam est reliqui quo salutis consilia cunctando reiicias. Neque verò te hinc metus arceat,nec te pudor dolórque dilationis impediant,peius est

nun-

nunquam quam ad vesperam expergisci, & omnino quicquid male differtur, peius omittitur. DOLOR. Morior absque vlla spe. RATIO. Malè ais, immo verò spem proiectam recipe, & admotam pectori totis animæ vlnis amplectere, stringe, conserua. DOLO. Magnum est peccatum meum valde. RATIO. Nullum tam magnum peccatum hominis esse potest, quin multo maior misericordia dei sit. DOL. Quis poterit tot peccata dimittere? RA. Et quis putas nisi ille de quo sui hostes admirantes litigabant & quærebant: quis est hic qui etiam peccata dimittit? DOL. Quis tantorum veniam merebitur peccatorum. RA. Nullus fortasse merebitur aut meritus fuit, multis tamen data est gratis, & dabitur, modò sit qui illam fideliter ac reuerēter imploret. Nullam quidem esse remissionem criminum ingentiū persuadere aliquid, vt perhibent, Constantino principi voluerunt: at id falsum esse, nō modò apud vestros constat, apud quos remissio peccatorum per baptismū, & per pœnitentiam nota est, sed apud Paganos etiam fama fuit, falsa licet, quorū morbis ideo inefficax erat medicina, quòd eis nondum medicus cœlestis aduenerat, proinde nisi mundari à peccato animus, & deleri posset iniquitas, frustra id totiens peccator ille primum maxi-

mus postmodū vir sanctissimus precaretur. DOLOR. Peccati conscientia spem precidet. RAT. Peccati memoria pœnitentiam ac dolorem animo afferre debet, non vtique spem auferre; sed vos omni ex parte fallimini, in peccato feruidi, post peccatum gelidi: peccādo quidem exultatis memorando autem desperatis. Multis passim peccant sub spe veniȩ contra verò multi cum peccauerint, veniam desperant, & vtrique errant: nam & illis ab initio spem damnosam pellere, & his in finē salutiferam spem tenere consiliū erat. DOL. Grauem culpis mors precipitat, quid agam? RATIO. Quid nisi quod egisse iam pridem decuit, vt infaustam sarcinam festinantes abiicias, qua leuatus ibis planè, non præcipitabere; ibisque non cutuus, non titubans, sed erectus certo ac stabili vestigio & spe bona, Age ergo ne differas, neu diffidas, est qui exoratus ab humeris illam tuis transferat qui grauiora iam transtulit, cui nil graue nil difficile est. Et quamuis pigra dilatio excusatione careat, laude non caret emendatio sera licet: satius est enim serò, quàm nunquam, resipiscere: confortare, respira, multos à limine tartari paucæ piæ lachrymulæ reuocarunt. Stat dexter ad lectuli tui caput, qui non solùm infecto illi se mundare velle respondit, sed quatriduano iam fœtenti vt

sur

surgeret, imperauit, téque etiam nunc expectat vt mundari velis ac surgere, non minus ipse hodie quàm tunc pius, nec solito minus potens: adhuc quo in statu mori velis in te est, adhuc sine peccatis mori potes, non quod peccata non fuerint, sed non erunt. Et si enim in præteritis nullum ius nisi obliuionis habere Deum Plinius secundus existimet, habet tamen quòd ille vir curiosissimus non vidit, ius etiam abolitionis, itaque facta licet infecta esse non possint, ex facto tamen oriens peccatum sic deleri potest, vt iam amplius non sit, ita vt sicut scriptum est: quæratur peccatum & non inueniatur, non quòd se peccati vinculis absoluere potentię sit humanæ, sed quòd piæ hominum voluntati contritóque cordi diuinum nunquam desit auxilium.

De moriente solicito quid de patrimonio ac liberis futurum sit Dialogus CXXVII.

METVS.

QVid de patrimonio sperem, quid de liberis? R A. Et patrimonium dominos inueniet & liberis sua sors erit. M E T. Quid de tantis diuitiis fiet? R A T I O. Ne dubita ne hæredi nimiæ videantur, nunquam tantæ erunt quin aliquid desit, de his tamen illa viderit quæ res vestras hásque tam

dilectas opes huc illuc iaculatura contorquet. ME. Quid facient filij? RAT. A terreno patre desertos, in suam curã cœlestis pater accipiet, non relicturus vt tu, neque orphanos facturus: ille eos nutriet: & docebit à iuuentute eorum, modò dociles se præbeant, & vsque in senectam & seniũ, vsque ad mortem & sepulchrum non destituet. Spes nascẽtis hominis deus est, non genitor quanuis diues quanuis rex ille sit, Non est ædificandum in arena sed in petra: omnis spes de homine breuis & caduca est, Filij igitur tua spe delusi ponent in Deo spem suam, & cãtabunt cùm Dauid: pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me. Multorum indolem filiorum & virtutum semen mentibus insitum parentum blanditiæ extinxerunt: sicut ex diuerso, molliciẽ sæpe discussit orbitas ac paupertas. ME. Quo deuenient opes? RA. Vnde venerunt reuertentur, hoc est ad fortunæ manus: inde rursus ad alios atque alios abituræ apud neminem diu mansuræ. Vagæ sunt enim, stare nesciunt. Neque sine mysterio: rotundam nummi formam opinati sut, sed volubilitatis indicium esse dixerunt quidã facetè, non inficior, sed non minus triangularis, aut quadra volubilis haberetur, quod attinet ad diuitiarum fluxum, quarum natura est labi assiduè ac

volui, odisse vnius feras arculæ, crebris ac variis possessoribus delectari, siue vt rubiginē motu vitent, siue vt fallāt circuitione quamplurimos, siue vt cùm dominis suis de instabilitate contendant? hanc tu igitur moriens, vel viuenti superuacuam curam pone, quin si locuples morieris, agnosce fortunæ fidem raram & vsque ad exitum euita, diuitiásq; iam tibi non necessarias aliis. At si pauper, expeditus proficiscere seu ingētes seu exiguæ seu nullæ opes tibi fuerint, modicum ad te olim posthac verò nil ad te pertinet nisi quod inopem vixisse securius quando laboriosa hæc vitæ vel præsidia vel tormenta mortem quoque solicitant. ME. Quid erit de filiis? RAT. Erit vbi viuat tuum nomē si sint boni, si qua ea desolatio mortis est, non totus interiisse videberis, in illorum vultibus ínque actibus te sibi redditum amici credēt & gaudebunt: at si mali, est cur cupidè deseras quos corrigere nequiuisti & corrigendos ac domandos mundo tradas ac fortunæ, néve illos moriēs suspires qui te mori segnius suspirant, & fors ocius mortuum suspirabunt. MET. Quid de opibus? RAT. Times ne à te dimissæ non sint dominos reperturæ? Expectantur, exoptantur, æstimantur, neque tam de contemptu quàm de certamine metuendum: proinde iam nunc hæ diuitiæ tuæ esse desinent,

cuius autem sint futuræ, quid filios aspicis? Sciri autem non potest quidem nec oportet, sat est scire tuas fuisse si fuerunt tuæ, & non potius illius rerum dominæ transeuntiū atq; mortalium quæ fortuna dicitur: sed sic tuas dico, hoc est tibi ad breue tempus obsecutas, iam verò tempus est abeundi cedendíq; aliis sine illis parumper obsequãtur & vicissitudinẽ suam seruẽt, nisi ambitiosè mori (& quod stulti quidam facere) tua tecum tumulo vis inferri, quandóque sepulchrorum effossoribus profutura: denique iam terræ metallíq; curam proiice, cœlum tandem téque ipsum cogita. METVS. Opes meæ fugiunt à me. RATIO. Putabásne mansuras cùm fugeret vita, cùm tu ipse continuè rapereris? RAT. Quid de opibus meis erit postquam meæ esse desierint? RATIO. Quid de eis erat antequam tuæ esse inciperent? ME. Opes tantas linquo nudus abiens. RAT. Nudus intrasti, nudus egredere, non est quod queraris, sed vnde gratias agas. Alieni vsus medio tempore tuus fuit, nil tuum tibi præripitur, sed expleto vsu reposcitur alienum: è vicinia migrantes aduenæ vltro si quis est pudor commodata vasa restituunt. MET. Heu nil tantis ex opibus mecum fero. RATIO. Aufer quantum attulisti, vel si mauis, quantum reges auferunt. METVS. Quid impuberes

nati agent? RAT. Adolescent si vixerint ac senescent, & ipsi suas agent vias fortunámque suam & labores vitæ obibunt, interim sub tutela dei erunt, & tu forsan sine patre impubes vixisti.

De moriente anxio quid vxor eo mortuo sit actu. a. Dialog. CXXVIII.

METVS.

QVid dilecta vxor post me faciet? RA. Nubet forsitan, quid ad te? ME. Quid, faciet chara vxor? RA. Tuo iugo absoluta vel subibit aliud, vel libera ceruice vagabitur, vel iam fessa subsistet & quietē sola meditabitur. MET. Quid aget vxor amantissima? RAT. Quid cum te euaserit actura sit cogitas, cùm tibi subiecta quid egerit nescias? Magna pars mortalium, quod domi suæ fiat nescia. quid in cœlo agatur, quídve in terris sit agendum quærit. Sanè quid deinceps agat vxor, ipsa eadem vel maritus alter viderit, ad te amplius cura ista non pertinet. MET. Vereor ne post meum obitum nubat coniunx. RATIO. Quædam viuentibus viris nubunt, Fecit hoc apud Hebræos Herodias, apud Aphros Sophonisba, apud Romanos Martia & Liuia, quanuis has duas virorum consensus ac iussus excuset: tuæ vni viro licet mortuo nubere non licebit? Atqui paucæ viuis

coniugibus fidem præstant, tu gelido etiam cineri fidem poscis? Si fida tibi vsq; ad diem vitæ vltimum vxor fuit, quid ni totum coniugalis fidei munus impleuerit? MET. Ne secundo vxor nubat metuo. RA. Ne primo nuberet, magis forsitan metuendum erat: id ad te pertinuit, hoc ad alterum pertinebit. Sic est autem metuenda contemnitis, spernenda metuitis, nil in rebus iusto precio æstimatis, Maritalis thori duellum securus intrasti non cogitãs quid periculi adires, id intrare alium times? ME. Nollem fateor vxorem alteri nubere. RA. Perfectæ quidem pudicitiæ secundæ nuptiæ quantũ licet fateor vitandæ sunt, sed vitãda magis periculosa viduitas. Est vbi nubere non tantum permittitur, sed oportet. Difficile est formosam solam castè viuere. ME. Dulcis alteri coniunx nubet. RAT. Raræ sunt earum etiam quas honestas dicunt, quibus non super præsentẽ coniugem, alter iam animo desponsatus sit. Mortalis mihi, inquiũt, vir est, quid si hic obeat, num ille mihi aut ille erit aptissimus, quẽ virtus, quem nobilitas, quem gratia, quem facundia, quem forma conciliet? MET. Vxor mea nubet alteri. RAT. Tua quidem vxor minimè: ne tua enim sit amplius mors faciet: nec mirabere si coniuges separat quæ corpus atque animæ vincula dissoluit. MET. Nubet iterum vxor mea.

mea. RAT. Et Romanorum ducum nupsere iterum vxores, fer communem cum maioribus fortunam. ME. Nubet vxor alteri. RA. Et Romani duces & principes viduas duxere: & sanctissimus rex Dauid viduas duas in coniugium duxit, quæ minorum fuerāt vxores, & fortasse te maior aliquis tuam ducet, hanc tu illi tum linque solicitudinem qui eò pergis vbi non nubitur. MET. Nubet alteri dulcis vxor. RAT. Si meliori nupserit, gratulare prosperitati eius quā amasti. Sin peiori, gaude salutem quòd tu illi iam notior chariórque futurus sis. Multæ primos viros nosse ac diligere secundo demum matrimonio didicerunt.

De moriente solicito quid post se patriæ euenturum sit. Dialogus CXXIX.

METVS.

QVid post me de patria mea erit? RA. Bonorum omnium patria vna est, & malorum altera, harum cui te ascribi in ciuem feceris videto: tertia enim patria nulla est, sed diuersorium aut transitus. ME. Quid de patria mea erit? RA. Patria illa quam petis, vno semper in statu est: ista quā deseris (quod sæpe iam diximus) non patria, sed exilium tuum fuit. MET. Quid patria post me aget? RA. Regia cogitatio esse solet, quid post se

regnis atque vrbibus euenturum sit, qualem fuisse legis aut magno illi regi Assyriæ, aut Romano illi principum maximo, priuatam fortunã hæc cura superminet. Quando verò ad vltimum sic affectus es, vt illam miseriæ officinam atque illud hospitium doloris vbi rapidum vitæ tempus multis in laboribus ne dicam gemitibus, exegisti, patriã nunc etiã tuam voces: & vis scire quid actura sit, dicam: faciet nempe quod fecit & quod faciũt aliæ: at quid, inquies? Tumultuabitur, dissidebit, nouarum rerum sectabitur & partium simultates mutabit dominos, innouabit leges, vtrumque sæpe in peius, in melius raró: calcabit præterea egregios ciues, attollet indignos, pellet immeritos, prædones ærarij colet, blãdos diliget, veridicos oderit. bonos spernet, venerabitur potentes, libertatis hostes adorabit, defensores reipublicæ persequetur, flebit ac ridebit inaniter, aurũ gemmásque mirabitur, virtutes abiiciet, amplexabitur voluptates, hi sunt mores vrbium. Nemo tibi non certus horum vates fuerit, nisi qui semper rure vixerit, vel obtusis auribus ac oculis vrbes intrauerit. METVS. Quid post me patriæ accidet? RAT. Quid solicitus, quídve anxius es? quicquid patriæ acciderit, tua iam domus ab incendiis, à furibus, à ruinis tuta erit. Nihil ad te pestilens annus, nihil

nihil annus exuberans, nihil æstus, nihil siccitas, nihil imbres ac grandines niuésque & glacies & nimium gelu, nihil feræ vel volucres, nihil bruchu aut locusta, nihil denique terræmotus ac fremitus procellarum, nihil annonę caritas, nihil hostium incursus aut bella ciuilia. METVS. O quis patriæ status erit, seu quis démum finis? RAT. Quis putas nisi qui maximarum vrbium fuit, quique omnium erit, puluis, cinis, sparsi lapides, nudum nomen? Possem id innumeris argumentis ostendere, sed rem tenes. Ad summam: nil ab homine fit æternum nil humanum, præter animam, immortale. Cœpta desinent, sata deficient, structa ruent, quid plus æquo angeris, quid æstuas? si in cœlo eris & hoc ipsum & mortalia cuncta despicies: nam qui ad inferos descendunt, charitate amissi, Deum atque homines deíque opera simul atque hominum odisse credibile est.

De *Studio famæ anxio in morte. Dialogus.* CXXX.

DOLOR.

QVid de me post fata dicent homines? RA. Intempestiua solicitudo, hoc à iuuentute prouisum esse debuit: qualis ferè vita hominum talis est fama. DO. Quid de me loquentur? RAT. Quid respondeam nisi

illud doctiſſimi atque omnium eloquentiſſimi Ciceronis: quid de te alij loquantur ipſi viderint, ſed loquentur tamen: ſermo autem omnis ille anguſtiis cingitur his regionum quas vides, nec vnquam de vllo perẽnis fuit, ſed obruitur hominum interitu & obliuione poſteritatis extinguitur. DOL. Quid de me dicent homines qui poſt me naſcentus. RA. Dicerem aliter iſta quàm Cicero ſi melius dici poſſe crederem. Quid autem, inquit, intereſt ab his qui poſtea naſcentur ſermonem fore de te, cùm ab his nullus fuerit qui ante te ſunt nati? Vnum addidit quod tunc forſan dubitabile, forſan falſum, nunc certiſſimum & abſq; vlla prorſus hæſitatione veriſſimum eſt. Qui nec pauciores. inquit, & certè meliores fuerunt viri: nam quis eſt oro iam qui dubitet nunquam quales fuerint, futuros homines? ita in peius inclinata ſunt omnia ruinæque proxima. Cura ergo mirabilis ignotorum atque imparium dicta metuere, cùm excellentium ac votorum opiniones ac verba contempſeris. DOL. Quæ mihi fama erit extincto? RA. Facilè melior quàm viuenti cùm ſiluerit liuor. Raró enim vitæ hominum ſuperſtes inuidia eſt: vt autem virtus radix eſt gloriæ, ſic deceptrix inuidia, vtque liuidus pollex præſens impedit, ſic amotus veræ laudis reſtituit incremẽtum: itaque multis buſti

limen

limen inuidię inaccessum magnæ gloriæ vestibulum fuit. DOLO. Quantum me longa manet fama? RATIO. Longa forsitan vt vos longum dicitis, verè autem apud vos nihil est longum. vt verò non modò longa sint omnia, sed æterna, sola virtus efficere potens est, præcipuéque iustitia, de qua scriptum est: in memoria æterna erit iustus, quod vt potuit, poëta vester expressit, vbi ait: sed famam extendere factis, hoc virtutis opus est. DOL. Quali post obitum fama ero? RATIO. Quid refert quale sit quod mox vel nescies vel cōtemnes? Quid ad te hominum flatus dum tu flatu cariturus sis? Spirantem vesci delectaríque auris non miror, at defectum stupeo. DO. Quid de me post obitum dicetur? RA. Et quid putas nisi quod mereberis bonum, malum, multum, parum, nihil, in quibusdam mendax, sed in pluribus verax fama est, alioquin longa vtique non est, diuturnitatis fundamentum veritas, ruinosum atque imbecille mendacium. DOLOR. Qualis mihi post exitum fama erit? RATIO. Qualis ante exitum fuit vita, nec minus in exitu. De hoc ergo tempus omne præteritum, sed imprimis præsens hora viderit. Sic enim habeto quali quisque dignus sit fama post mortem nulla re melius quàm morte censeri, quippe cùm multos per omnem vitam in-

glorios & obſcuros, ſola (dictu mirabile) mors illuſtret.

De moriente ſine filiis. DIALOGUS CXXXI.

DOLOR.

SIne filios morior. RAT. Eo alacrior mori debes atque expeditior proficiſci, nil poſt tergum linquēs quod te vellicet. Ille ingens morientium dolor ceſſat ex commiſeratiōe oriens deſerendę prolis, immaturæ præſertim & paterno præſidio indigentis pérque ætatem inopiámque conſilij & iniuriis & caſibus multis expoſitæ. DOL. Nati quos & optabam ſperabámque ſuperſtites præceſſerunt. RAT. Habes ad quós ire cupias, non à quibus doleas abíre, non exiguum ſolamen. DOLOR Mors acerba filiorum orbus vt moriar cogit. RAT. Hoc ſi miſerum cenſes, quid eſt quod vel orbum mori cogat vel vixiſſe coëgerit, cùm vnde tibi filios eligas, ingenuorum iuuenum tanta ſit copia, eo fortaſſis obſequentiores & tui amantiores habiturus quàm quos tuo de ſanguine genuiſſes, quòd illos caſu quodam, hos certo iudicio quæſiuiſti? Filij illi antequam noti, hi autem noti & dilecti & electi antequam filij. Itaque totum illi hoc naturæ, hi beneficio tuo imputent quòd filij tui ſint, vnde fit vt ſæpe hæc fuerit fauſta ſucceſſio cui tutò non medio-

cre tantum patrimonium, sed summum imperium crederetur. Nosti vt Iulius Cæsar prole carens, sibi Augustum, ille Tyberium penè inuitus quidem, vt post Nerua Vlpium Traianum, ille Elium Adrianum, vt is rursus Antonium pium, ille Marcum Aurelium sibi filium fecit, fecissetque ille alium quemcunque fœlicius quàm Commodum genuisset, nulli commodum, cunctis incommodum, vnicũ tanti patris infortunium, vnúmque ex paucis Romani imperij probrum ingens atque apertissimum argumentum, quãto adoptio sit fœlicior genitura, quòd cùm primi ex ordine diu ac fœliciter imperassent hic tantorum vestigiis ducũ spretis iter deuium ingressus, breui & turpi nõ imperio, sed tyrannide, cùm rempublicã fœdasset misero quidem, sed se digno fine procubuit, publicúmque ludibrium in se vertit. Iã inde præterea ante hos longè secundum illud fulmẽ belli Punici, maleúmque Carthaginis Africani illius magni filius in decus gẽtis assumpserat, hoc scilicet fato, vt quam vrbem auus concusserat, hãc nepos eius euerteret, vt Florus ait historicus, ex Aemilia in Corneliã familiam translatus, vtriusque decus vltimum fateor non minimum. Ex his vides quòd nec tibi nec principi deesse filius potest, quódque est optimum: bonis bona non desit

electio,quæ si adsit,talem tibi fortasse filium dabit,qualem non dedisset vxor,& votiuum matrimonij effectum coniugalibus expeditus vinculis inuenies, sic naturæ defectui lex prouidit. Dol. Quomodo nunc domui meæ disponam? orbus morior. RAT. Magnam verò pietatis, magnam laudis oblatam tibi ne respuas materiam, & quod filiis forsitan ingratis ac vel malè cumulaturis, vel quoniam vterq; mos est in vsus pessimos versuris breuiq; omnia profusuris conferre decreueras, confer honestius,confer vtilius,confer stabilius.Pergami quidem rex Attalus, populum Romanum nec egentem certè, & Asiaticis profectò diuitiis corrumpendum testamento sibi hæredem fecit: ego tibi alium populum,quem instituas ostẽdam: hinc te amicorum, hinc egentium turba circunstant, ex vtraq; tibi filios adoptare permitteris, quorum alij te digressum dulci secum commemoratione detineant ,alij te quò pergis pia precum festinatione præueniant ,vt quæ hic erogaueris illic centuplicata reperias, fœnus vberrimũ certissimũmq; viaticum iter istud acturis. Dol. Morienti mihi nullus est filius. RAT. Quid si multi essent,an ex his tibi, seu custodem domus ac pecuniæ, quæ tua certè amplius non erit,eligeres,seu in prælio mortis athletam ipsum quoque mortalem, seu deni

denique comitem ad ſepulchrũ, vltra enim nec te tui quidem comitentur, nec Metellũ ſui: breuis à lectulo mortis ad ſepulchrũ via eſt: quid refert an hîc ſolus iaceas, an ibi? Friuolæ prorſus & ineptæ cauſæ filios optandi: nam ſi in illis, vt vulgo dicitur, ſeruari ac perpetuari tuum nomẽ optabas, ipſe quoq; vulgariter fallebaris. Siquidem filiorum obſcuritas profectò creberrima nec illuſtrare ipſa vtiq; nec ſeruare paternum poteſt nomen: at perrara filiorum claritas, vt ipſos ſemper filios claros facit, ſic parentes interdum vicinitate ſua contegit obſcuratq;, quaſi minora ſol ſydera, quod nuſquam euidentius quàm in Iulij Cæſaris patre cognoſcitur, quem pene ignotum filij ſplẽdor fecit. Et ad ſummam quiſquis in filio ſui nominis ſpem reponit, rem pertenuem labilémque in vaſe fictili locat ac ruinoſo, quodque eſt incõſultius non ſuo, rẽ maioris apud vulgus quàm apud doctos precij, neutris tamen contemnendam, ſed cum honeſtius, tum certius locandam in ſuis incorruptibilibus vaſis ac ſolidis, in virtute propria, in rebus geſtis, in literis. DOL. Sine natis morior. RAT. Non ſunt in quos tuæ ſeſe ſpargant curæ, in te verſæ omnes quo inſtructior liberiórq; digredierе, te vnũ reſpiciens, te metiens. Sis quàmiſer & quam fœlix moriare, nec incertus moreris, an vel-

miseriæ sit addendũ, vel fœlicitati detrahendum tuæ, aliena seu turpitudine seu fortuna, & si enim aliis aliter videatur, in quorũ ergo sententiam sum pronior, vt magnis tamen scimus visum esse philosophis, filiorũ euentibus imminuitur paterna fœlicitas. Imbecille bonum quod in crastinũ prominet & pendet ex altero, quòd si opinionẽ hanc admittimus, quid hinc fit intelligis, dubitari enim nequit quin multi fœlicius obituri fuerint, si sine filiis obiissent.

De moriente, qui metuit insepultus abiici.
Dialog. CXXXII.

METVS.

INsepultus abiiciar: RAT. Alitibus inuides, an feris, an piscibus? nam si metuis tibi baculum seu custodem iuxta te boni iube, quo à cadauere depellantur. MET. Ludis in malis meis, nam profectò nil sentiam. RA. Quid igitur times quod nõ sentias? Nam si sentias probes, sententiam enim sepelire necare est. MET. Inhumatus iacebo. RATIO. Tu nisi te tellus presserit illam premes, te nisi terra cõtexerit cœlum teget. Notum est illud: cœlo tegitur, qui nõ habet vrnam Illud quoq; notissimum: facilis iactura sepulchri: facilis inquam sic, vt nulla facilior. MET. Inhumatus ero, graue dictu. RAT. Dictu nescio, re autẽ profectò leuissimum, multóque tolerabilius

sepul

ſepulchro exui quàm domo quàm lodice quàm ſagulo. ME T. Inhumatus ero, fœdum viſu. RATIO. Fœdum fortaſſe aliis, tibi autem nihil minus. Omnem quidem ſepulturam non niſi viuorum cauſa inſtitutam eſſe, doctorum omnium auctoritas & res ipſa cõſentiũt: idque ſic eſſe ſepulchrorum ſpecies iudicio eſt, quæ introrſus inculta & horrida rude incolis ſuis ſaxũ obiicit, exterius multa impenſa & artificum ingenio elaborata marmoreas ſpectantibus atque aureas prætendit imagines. ME. Inſepultus ero, turpe aſpectu. RATIO. Parum ne oro negocij tui habes, ni ſuſcipias alienum? Prouideát quos res tãgit, hanc tu enim turpitudinem nõ videbis. ME. Inſepultus linquar, miſerum. RA. Et magnus Pompeius tantus vir inſepultus iacuit: immo nec iacuit, ſed iactatus eſt fluctibus obrutúſq;. Neq; adeo te delirum reor, vt opinione tua factus ille fœlicior ſit ſepulchro, ſicut nec collega eius Marcus Craſſus infœlicior, quòd qui eum ſepeliri iuberet, nemo affuit. In reliquis enim penè pares exitu fuere, niſi quod Craſſi caput vt ditiſſimum auariſſimúmque omnium decebat, auro grauius fuit ſeruatum, tamen vtrunque ludibrio: niſi forte tertius horum collega fœlicior, quod altiſſimi atq; pulcherrimi coloſſi ſitus in verticæ oſtenditur, cælſa etiam tem

pla despectans, bello quidem fortunatiorem fateor, busto negem: sic hoc saxum illo pulchrius fateri oportet nō fœlicius. Quæ enim ista fœlicitas non sentientis seu saxi seu saxo abditi? Alioquin si sepulchro fælix sit, nemo fœlicior Mausolo. MET. Inhumatus ero. RA. Inhumati essent Paulus Aemilius & Claudius Marcellus tales viri, nisi hostis illos infestissimus sepelisset, admiratione virtutis nisi fallor, & verecundia victus, non pietate vlla, quæ in illius viri præcordiis nulla fuerat: vt sepulturam ego illam penè inuisam futurā ipsis arbitrer sepultis, & si eis optio data esset, inhumatos se iacere maluisse. Insepultus quoq; Cyrus iacuit Persarum rex, neq; id sibi neque vter Scythicus infamiæ fuit, sed cruenti mores, quibus acerrimam illam exprobrationem iniuriámq; promeruit. Quid verò nunc singula nuda cadauera colligo, & vel Romanos principes vel externos reges, non solum sepulchri vltimo & optato quidem, sed inani honore spoliatos, quin etiā laceratos discerptósq; & membratim sparsos, vt inuidiosum diceres integro cadauere iacuisse, cum obuersentur animis inhumatarum strages gentium, atque, vt ita dixerim insepultus orbis? nempe cum ipso quem dicebam Cyro, ducēta Persarum milia, & cum Crasso sexdecim florentissimæ legiones, &

ad

ad Cānas Romanorum ciuium ac sociorum octogintaquinq; & eo amplius milia, quinquaginta sex milia Pœnorum, Hispanorum, Ligurum & Gallorum ad Metaurū amnem ipso cum duce hostium, & ad aquas Sextias, (id est loco nomen) ducēta Theutonū haud procul ab Alpibus, vtrobiq; duce Mario, centum quinquaginta vt quidam sunt auctores, & qui minus dicunt sexaginta non amplius Cimbrorum milia insepulta iacuerunt. Apud Philippos verò regum gentiúmq; omnium auxilia & Italici sanguinis flos vigórque, sic placitū superis hoc sepulchro carentes, campos Aemonios ferásq; & vultures impinguarunt. Quid ad Egatēs insulas deleta Carthaginensium classis? Quid Massilientium ante portus sui hostia, inq; ipso fidelis patriæ prospectu? Quid (ne semper Italos labores loquar) classis Atheniensium ante vrbem Syracusiam demersa quale habuit sepulchrū? Sileo Salaminam & Marathonem trecentáq; milia illic fusa Persarum, & si alij duplo amplius dicam. Transeo Hebræorum conflictationes Scytharumq; & Amazonidum, Arabúmque & Parthorum prælia & Medorum. Præterea Alexandri Macedonis in Oriente victorias stragésque illas inermium populorum. Pestes taceo tales, sæpe vt cadauer charum licet abstraxisse parumper pietas fuerit.

Incursus quoq; serpentum atq; immanium beluarum, quarum impetũ Dicæarchus docet, vt ait Cicero, quędam hominum genera esse cõsumpta. Tempestates pręterea & quotidiana naufragia: nam qui flammis pereunt non egẽtes busti dixeris, Omitto furores domesticos intestinámq; discordiã de qua dictum est: bellum ciuile sepulturam vix ducibus præstare potest, quod de externo verius etiam est bello. Nec ruinas vrbium sequor, Troiæ Hierosolymę, Carthaginis, Corinthi, Numantiæ ac Saguntì, aliarúmque multarum vbi magna pars ciuium muris oppressa labentibus & sic patrię consepulta est. Mitto deniq; terræmotus quibus multi sæpe mortales obruti, pro sepulchro totum terræ matris vterum habuerunt, quod cum olim nuperq; crebrum malum fuerit diuersis in locis, nusquam tamen quam in Asia insignis, vbi duo decim vrbes vno die, horrificis terrę hiatibus haustæ memorantur: hæc tam multa dixerim, vt ridiculũ tibi mecum eripiam qui morte magis damnum metuis sepulchri atque illud huic vni corpusculo deesse fers grauiter, quod tam multis hominum & bellatorum, & quod fuit indignius sanctorum insuper millibus defuisse cõpertum est. METVS. Defuncto mihi terra negabitur, prædurum. RA. Non id durum sed tu mol-

lis qui nec sentiens lædi queas. ME. Mortuo mihi terra negabitur, indignum. RAT. Quid ita, illáne tibi igitur an tu illi deditus? Atqui terra tibi fortasse negabitur, nō tu terræ, poterit bustum tibi casus aliquis vel iniuria hostilis eripere: tu è terra veniens in terram redeas oportet: id tibi domini tui ore prædictum falsum esse non potest. METVS. Non me gremio tellus teget. RATIO. At tu illam teges nudo corpore, quid ad te plus hoc post mortem pertinebit quàm nūc pertinet? Vbi olim vnguium aut crinium excrementa, vbi febris erutum sanguinem, vbi deniq; puerilis tunicæ seu fasciæ infantilis fragmenta dimiseris? An oblitus es Theodori Cyrenæi apud Tullium elegans responsum, cui cùm Lysimachus rex mortem crucis, vt auguror minaretur: istis quæso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis, Theodori quidem nihil interest humi ne an sublime putrescat: te nisi tellus sinu excipiat ac superfice sustinebit, hinc te gramina vestient, hinc ornabunt flores læti hospite, hinc te imbres madefacient, hinc sol vret, hinc glacies stringet, hinc mouebunt auræ, & fortasse naturalius fuerit vt compactum ex quatuor elementis corpus in totidem resoluatur. METVS. Inhumatus linquor, horridum auditu. RA. In opinione horror non in re, quan-

doquidem apud alios horridum terra tegi, pulchrum igne cõſumi, quod maioribus veſtris viſum ſcimus: apud alios pulchrum à feris aut canibus laniari: innumeri de hac re ſunt gentium ritus, quos curioſius à Criſpo collectos ſtrinxit Cicero: tu nuda iacebis humo: aſt illũ premit lapis horridus, illum putres glebæ obruent, illũ merſum voluent vndæ: illum ventipendulum agitabunt, grando feriet, lacerabunt corui, demum precioſiſſimè conditos ac velatos purpura, vermes rodent: quídnam verò habet amplius qui marmore tegitur atq; auro, quam qui flens apud poëtam ait: nunc me fluctus habet verſantq; in littore venti? Et ſi ille erroris publici morem ſequẽsiniici ſibi terram horret, niſi forte nunc etiã fabulis acquieſcis anilibus, centum annos errare animas inſepultorum hominum circa Tartarei amnis ripam, quas ſana vtiq; ac religioſa mens reſpuit. ME T. Buſtum mihi patrium eripitur. R A. Patrius ceſpes ſi relinquitur, bene eſt, habes quod tibi Phocion vir magnus: inuidiat, quem ciuem de ſe àliter meritum ingrata Athenarũ vrbs defunctum quoq; ſuis finibus expulit, inaudita crudelitas. M E. Inſepultus abiiciar. R A. Age res tuas, curam hanc relinq; viuentibus.

FINIS.

INDEX DIALOGORVM
OMNIVM QVI IN LIBRIS
F. Petrarchæ de remediis
vtriusque fortunæ
continentur.

***

De

DIALOGORVM libri secundi index.

De

Finis indicis.

